

שבוע פרשת בלק - בכל העולם

(14 - 20 July 19)

י"א - י"ז תמוז תשע"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משניות י"א שבת תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ עַל דְּבַר תּוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבַר תּוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תּוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: וַיֵּשֶׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּת לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמַלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגְךָ וְתִירֶשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לִבְהֵמָתְךָ, וְאֶכְלָתוּ וְשִׂבְעוּ. הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתָם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וַעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבַרֵּי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְפִדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ: אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקֶּבֶל עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייתפך ל"חדר וביט של צדקה".

קית.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרכה תהלות להשיי שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

חיל: ^א ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל:
^ב לא־אמות בִּירֶאֱחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יָהּ: ^ג יִסֹּר יִסְרֹנִי
^ד יָהּ וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי: ^ה פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם
אודה יָהּ: ^ו זֶה־הַשֹּׁעַר לַיהוָה צִדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
^ז אֲוֹדֶה בְּיָ עֲנִיתָנִי וְתַהֲרִלִי לַישׁוּעָה: ^ח אֶבֶן מֵאֶסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: ^ט מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת
הַיָּא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: ^י זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה
וְנִשְׂמַחָה בוֹ: ^{יא} אֲנֵנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אֲנֵנָּה יְהוָה
הַצִּלִּיתָהּ נָּא: ^{יב} בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: ^{יג} אֵל יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ אֶסְרוּחַג בַּעֲבֹתֵים
עַד־קִרְנוֹת הַמּוֹפֵחַ: ^{יד} אֵלֵינוּ אַתָּה וְאֲוֹדֶה אֱלֹהֵינוּ
אֶרְמוֹמְךָ: ^{טו} הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב בְּיָ לְעוֹלָם חֶסֶד:

^א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב בְּיָ לְעוֹלָם חֶסֶד: ^ב יֹאמְרוּ־
נָּא יִשְׂרָאֵל בְּיָ לְעוֹלָם חֶסֶד: ^ג יֹאמְרוּ־נָּא בֵּית־אֱהֱרֹן
בְּיָ לְעוֹלָם חֶסֶד: ^ד יֹאמְרוּ־נָּא יִרְאֵי יְהוָה בְּיָ לְעוֹלָם
חֶסֶד: ^ה מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יָהּ: ^ו יְהוָה
לִי לֹא אִירָא מִה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ^ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֵנִי
אֶרְאֶה בַּשָּׁנָא: ^ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם:
^ט טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּגִדִּיקִים: ^י פְּלִגְוִים
סִבְּכוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה בְּיָ אֱמִילִם: ^{יא} סִבְּוִי גַם־סִבְּכוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה בְּיָ אֱמִילִם: ^{יב} סִבְּוִי כְּדֹבִרִים דַּעֲכוּ בְּאֵשׁ
קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה בְּיָ אֱמִילִם: ^{יג} דַּחַח דַּחִיתָנִי לִנְפֹל
וְיִהְיֶה עֲזָרִי: ^{יד} עֲנִי וּמִרְתָּ יְהוָה וְיַהֲרִלִי לַישׁוּעָה:
^{טו} קוֹל רָנָה וַיִּשְׁעָה בְּאֶהֱלִי צִדִּיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה

קית

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

לָךְ: ^א בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֲקִיד: ^ב בְּשִׁפְתֵי
סִפְרָתִי כָל מִשְׁפָּטֵי־פִיד: ^ג בְּדֶרֶךְ עֲדוּתֶיךָ שִׁשְׁתִּי כָּעַל
כְּלִי־הַזֵּן: ^ד בַּפִּקּוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֶרְחֹתֶיךָ:
^ה בַּחֲקִיתֶיךָ אֲשַׁתְּעֶשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ: ^ו גְּמֹל
עַל־עֲבֹדְךָ אֶחְיֶה וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרְךָ: ^ז גִּלְעִינִי וְאֶבִּיטָה
נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ: ^ח גֵּר אֲנִי בְּאֶרֶץ אֲלִיתֶסְתֵּר מִמֶּנִּי
מִצּוֹתֶיךָ: ^ט גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ כָּכֹל־
עַתָּה: ^י גִּעַרְתָּ וְזִידִים אֶרְוִים הַשֹּׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יא} גֵּל
מִעַלִּי חֲרָפָה וְכוּ בְּיָ עֲדוּתֶיךָ נִצַּרְתִּי: ^{יב} גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים

^א אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי־דֶרֶךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
^ב אֲשֶׁרִי נִצַּרְתִּי עֲדוּתִי כָכֹל־לֵב יְדִישׁוּהוּ: ^ג אֶף־
לֹא־פָּעַלְוּ עוֹלָה בְּדֶרֶכִּי הַלְכוּ: ^ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקּוּדֶיךָ
לִשְׁמֹר מֵאֹד: ^ה אֲחֲלִי וְכֵנִי דְרָכִי לִשְׁמֹר חֲקִיד: ^ו אֲזֹ
לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהִבִּטִּי אֶל־כָּל־מִצּוֹתֶיךָ: ^ז אֲוֹדֶה בִּישׁוּר
לֵכֵב בְּלִמּוֹדִי מִשְׁפָּטִי צִדִּיק: ^ח אֶת־חֲקִידֶיךָ אֲשַׁמְרֶה
אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מֵאֹד: ^ט בְּמָה יִזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אֲרָחוֹ
לִשְׁמֹר בְּדֶרֶךְךָ: ^י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתֶיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי
מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יא} בְּלִבִּי צִפְנִיתִי אֶמְרָתְךָ לְמַעַן לֹא אֶחְטֵא־

המשך מזמור קית בעמוד צח

סוף זמן קידוש לבנה:
יום שלישי בערב, י"ג תמוז

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת י"ב־י"ג תמוז, ה'תשכ"ה

התוועדויות פעילות ולהמשיכן בכל השנה ובברכת חג הגאולה.

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

מסכת ערכין עם ביאורים	כב	סדר הנחת תפילין	א
מדף כח עד דף לד	רד	מזמורי תהלים קיח, קיט	ב
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה מי מנה עפר יעקב	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	כג	יום ב' פרשת בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה	ה
אדמו"ר הזקן	רלו	מאמר ד"ה שאו ידיכם קודש	ד
שולחן ערוך הלכות קריאת שמע	כד	שבת פרשת בלק, י"ז תמוז (נדחה), ה'תשכ"ה	כג
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רלו	שיחת יום ב' פ' בלק, י"ב תמוז ה'תשכ"ה	ה
לקוטי תורה מי מנה	כה	שיחת ש"פ בלק, י"ז תמוז (נדחה), ה'תשכ"ה	ו
אדמו"ר הזקן	רלט	משיחות ש"פ בלק, י"ד תמוז ה'תש"נ	ז
שערי תשובה	כו	לקוטי-שיחות פרשת בלק כרך יח	ח
אדמו"ר האמצעי	רמד	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ט
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כז	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	עד
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמו	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בלק	י
תורת שמואל תרל"ב	כח	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בלק	יא
אדמו"ר מוהר"ש	רמז	שיעורי תהלים לשבוע פרשת בלק	יב
קונטרס עץ החיים	כט	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יג
אדמו"ר מוהרש"ב	רמז	לשבוע פרשת בלק	קא
ספר המאמרים – קונטרסים	ל	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בלק	יד
אדמו"ר מוהרי"צ	רמט	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	טו
ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	לא		
אדמו"ר מוהרי"צ	רנא		
אגרות קודש	לב		
אדמו"ר מוהרי"צ	רנב		
חומש לקריאה בציבור	לג		
קריאה התורה למנחת שבת-קודש	לד		
ביאורים לפרקי אבות פרק ו	לה		
לוח זמנים לשבוע פרשת בלק	לו		
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	לז		

שיעורי רמב"ם

ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בלק	קז
פרק אחד ליום לשבוע פרשת בלק	קעג
ספר המצוות לשבוע פרשת בלק	קפט
נביאים וכתובים	יט
ירמיה פרק יז, קהלת פרק ה-ו	קצג
משניות – מסכת עדויות	כ
ביאור קהתי	קצה
עין יעקב מסכת מגילה	רג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל¹. וצריך להבין²
2 את משמעות הדבר מה שכתוב פסוק זה נחלק לשני ענינים שונים,
3 ענין האחד שקשור עם יעקב ועל כך נאמר "מי מנה עפר יעקב",
4 וענין השני שקשור עם ישראל ועל כך נאמר "ומספר את רובע
5 ישראל".

6 גם צריך להבין דבר נוסף בפסוק
7 זה מדוע נאמר ומספר גו',
8 הרי הפירוש הפשוט בכתוב
9 הוא מי יכול למנות את
10 "עפר יעקב", ומי יכול
11 למנות את "רבע ישראל"

12 והרי הם רבים כל-כך שאי-אפשר
13 לספור אותם (שהתבות המילים
14 הראשונות בפסוק "מי מנה"
15 שפירושו מי יכול לספור קאי
16 מכונות גם על "רבע
17 ישראל"), והינו, שפונת
18 הכתוב להדגיש שאין מספר
19 ל"עפר יעקב" ו"רובע ישראל" כי הם
20 רבים מאד, ואם כן הנה-לה
21 למימר היה לו - לפסוק - לומר
22 (בקיצור) "מי מנה עפר
23 יעקב ורבע ישראל", ולמה
24 נאמר "ומספר את רבע
25 ישראל", והשאלה כפולה, מדוע
26 נאמרה המילה "ומספר" והרי לכאורה
27 היא מיותרת, ומדוע נאמרה מילה
28 שבפשוט משמעותה היא "מספר"
29 בעוד שתוכן הפסוק הוא שאין מספר?
30 וגם צריך להבין מה שכתוב
31 ב'מדרש רבה' שיר-השירים
32 על הפסוק³ אל גנת אגוז
33 ירדתי, מה אגוז זה - השק
34 מלא אגוזים בידך, אתה נתן
35 לתוכו פמה שומשמים פמה
36 חרדלים והן מחזיקין, כך
37 פמה גרים באו ונתוספו
38 בישראל, הלא הוא דכתיב וזו
39 שכתוב מי מנה עפר יעקב, עד
40 כאן דברי המדרש, דלכאורה אינו
41 מובן, מה שיף ענין הוספת
42 הגרים לעם ישראל, לפירוש
43 הכתוב "מי מנה עפר יעקב".

בס"ד. יום ב' פרשת בלק, י"ב

תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל¹.
2 וצריך להבין² מה שכתוב זה נחלק לשני
3 ענינים, ענין האחד שקשור עם יעקב, וענין
4 השני שקשור עם ישראל. גם צריך להבין מדוע
5 נאמר ומספר גו', הרי הפירוש הפשוט בכתוב
6 הוא מי יכול למנות את "עפר יעקב", ומי יכול
7 למנות את "רבע ישראל" (שהתבות "מי מנה"
8 קאי גם על "רבע ישראל"), והינו, שפונת
9 הכתוב להדגיש שאין מספר, ואם כן הנה-לה
10 למימר (בקיצור) "מי מנה עפר יעקב ורבע
11 ישראל", ולמה נאמר "ומספר את רבע ישראל".
12 וגם צריך להבין מה שכתוב ב'מדרש רבה'
13 שיר-השירים על הפסוק³ אל גנת אגוז ירדתי,
14 מה אגוז זה - השק מלא אגוזים בידך, אתה
15 נתן לתוכו פמה שומשמים פמה חרדלים והן
16 מחזיקין, כך פמה גרים באו ונתוספו בישראל,
17 הלא הוא דכתיב מי מנה עפר יעקב, דלכאורה
18 אינו מובן, מה שיף ענין הוספת הגרים, לפירוש
19 הכתוב "מי מנה עפר יעקב".

(ב) ויובן בהקדים באור החלוק בין "יעקב"

1 ל"ישראל", פידוע ש"יעקב" הוא מלשון "וידו אחזת בעקב"⁴,
2 והינו שזוהי מדרגה נמוכה, ו"ישראל" הוא על שם "שרית עם אלקים ועם
3 אנשים"⁵, שזוהי מדרגה נעלית. ולכן מצינו בתורה ש"יעקב" הוא השם שבו
4 נקראים בני ישראל על דרך הרגיל, מה-שאין-כן "ישראל" הוא השם שמורה
5 על שלמות. וכשם שהדברים אמורים בנוגע לכללות הקומה השלמה דכל
6 בני ישראל, כן הוא גם בכל אחד מישראל, בכל נשמה, שישנו חלק הנשמה
7 שנקרא בשם "יעקב", שזוהי העקב והרגל שבנשמה, וישנו גם חלק הנשמה
8 בגוף, וישנו גם חלק הנשמה

(1) פרשתנו (בלק, כג, י"ד. 2) ראה גם רד"ה מי מנה העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א'נג). (3) שה"ש ו, יא. (4) תולדות כה, כו. (5) וישלח לב, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁקָרָא בְּשֵׁם "יִשְׂרָאֵל", אוֹתוֹת "לִי רֹאשׁ" 6, שְׁזָהוּ הָרֹאשׁ
2 החלק העליון והנעלה שְׁבִנְשָׁמָה כשם שהראש הוא החלק העליון והנעלה
3 בגוף.
4 וּבְמוֹ-כֵן כשם שיש הבדל בעם ישראל בכלל ובכל אחד בפרט בין "יעקב"
5 וישראל, כך יֵשׁ חִלּוּק הבדל מעין
6 זה בְּכָל נִשְׁמָה פרטית, בֵּין יָמִי
7 החול שבהם הנשמה נמצאת במצב
8 נחות יחסית לִימֵי הַשְּׁבִת שבהם
9 הנשמה נמצאת במצב נעלה, פְּמִבְאָר
10 בְּאֵרוּכָה ב'לְקוּטֵי תוֹרָה'
11 לאדמו"ר הזקן בְּפִרְשָׁתוֹ 7 פרשת
12 בלק בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב 8 האמור
13 נבבואת בלעם לֹא הֵבִיט הקדוש-
14 ברוך-הוא אֲוֹן בַּיַּעֲקֹב וְלֹא רָאָה
15 עָמַל בִּישְׂרָאֵל, ש"לֹא הֵבִיט
16 אֲוֹן בַּיַּעֲקֹב" קָאִי מְכוּוֹן עַל יָמִי
17 החול, שְׁבִתָּהּ יֵשׁ עֲנִין
18 הַמְּלָאכָה והעיסוק בענייני העולם
19 הזה הגשמי, כְּמוֹ שְׁכַתוֹב 9 שֶׁשֶׁת
20 יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, בְּלִ"ט
21 מְלָאכֹת המנויות במשנה, מהם
22 צריך לשבות ביום השבת, דְּעוֹבְדִין
23 דְּחֹל, מלאכות של מעשי חול
24 שְׁעוֹסְקִים בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם,
25 עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שהוא העולם
26 התחתון ביותר מבין כל העולמות
27 שאִין עולם תַּחְתּוֹן לְמִטָּה
28 הַיָּמִנִי, וּבְמִילָא כאשר עוסקים
29 בענייני העולם התחתון והנחות ביותר
30 נִמְצְאִים בְּמִדְרָגָה נחותה
31 שְׁקָרָא בְּשֵׁם עָקֵב וְרָגֵל
32 בחינת "יעקב", אֲלֹא שְׁבוּ בחור גוף
33 גשמי הנמצא בעולם הזה הגשמי
34 נִמְשָׁכֶת הַנִּשְׁמָה האלוקית
35 הרוחנית, וּבִנְשָׁמָה גוֹפָא עצמה
36 נִמְשָׁךְ ויורד ומתגלה הַיָּד
37 האלוקות הרוחנית העליונה
38 מְלַמְעָלָה, וְחוֹדֵר עַד הָעָקֵב
39 החלק הנחות ביותר בגוף שאף הוא נעשה חדור באור הנשמה, שְׁזָהוּ עֲנִין
40 "יעקב" (י"ד עקב) 10 החיבור בין הנשמה, יו"ד, והגוף, עקב), וּבִכְחַ
- זֶה שֶׁהַנִּשְׁמָה מאירה ביהודי הָרִי הוא כל אחד ואחד מישראל מְמַלָּא
עֲנִינֵי שְׁלִיחוֹתוֹ התפקיד של נשמתו שבשבילו היא ירדה ונתלבשה בגוף
גשמי בְּעֵלְמָא דִּין בעולם הזה.
אֲמָנָם, עֲבוּדָה זוֹ שהאדם עובד את ה' בעולם הזה על ידי שאור נשמתו
יאר בגופו ויחדור בכל מציאותו הִיא
בְּאֹפֶן שֶׁל עָמַל וַיְגִיעָה, אֲלֹא
שֶׁהַמְּלָאכָה צְרִיכָה לְהִיטֵב
לֹא אֲוֹן עוֹלָם וְעוֹן, וְזָהוּ "לֹא
הֵבִיט אֲוֹן בַּיַּעֲקֹב" היינו
ש"יעקב" ממלא את שליחותו ועושה
את מלאכתו ללא "און" (אָבֵל עֲדִין
אִין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁ"לֹא רָאָה
עָמַל" ואדרבה, העבודה הזו חייבת
עמל ויגיעה גדולה). אָף עַל-יְדֵי
הַעֲבוּדָה דִּימֵי החול שכרוכה
בעמל ויגיעה בָּאִים לְיוֹם הַשְּׁבִת,
פְּמִאָמֵר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל 11 מִי
שֶׁשָּׂרַח בְּעָרֵב שֶׁבֶת יֹאכֵל
בְּשֶׁבֶת וּמִזֶּה מוֹכֵן שֶׁגַם בעבודה
הרוחנית הנפשית, העבודה בימי החול
היא הכנה לעבודת ה' ביום השבת,
שֶׁהוּא יוֹם מְנוּחָה מהעיסוקים
בענייני העולם הזה, וְאָסוּר
בְּמִלָּאכָה כאמור שבשבת יש להמנע
ולשבות מכל לִ"ט המלאכות, וְלִכְּן
אִין בּוֹ ביום השבת נְתִינָה מְקוֹם
לְעֲנִין שֶׁל עָמַל (לא רק שאִין
בּוֹ אֲוֹן שהוא חטא ועוון אלא אִין בּוֹ
אפילו עמל ויגיעה), וְזָהוּ "וְלֹא
רָאָה עָמַל בִּישְׂרָאֵל" וּנְמַצָּא
שֶׁגַם בַּפְסוֹק זה יש חִלּוּקָה מעין
האמור, עבודת ה' בימי החול, בחינת
"יעקב" ("לא הביט און ביעקב")
ועבודת ה' ביום השבת, בחינת ישראל
("לא ראה עמל בישראל").
וְכִינֵן שְׁבִיטֵים הַשְּׁבִת צְרִיכָה
לְהִיטֵב הַהֲנַהֲגָה בְּאֹפֶן אַחֵר
לְגַמְרֵי מאשר ההנהגה בימות החול,
לְכֵן הַמַּעֲבָר מִימֵי החול לְיוֹם הַשְּׁבִת הוא עַל-יְדֵי הַטְּבִילָה
במקוה טהרה בְּעָרֵב שֶׁבֶת 12, שֶׁהוּא התוכן הפנימי של הטבילה עֲנִין

(6 שער הפסוקים להאריז"ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז"ל ויחי מז, כח. לקו"ת שלח מח, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב - בשם הזהר. 7 בלק עב, ב. שם, ג ואילך. 8 פרשתנו כג, כא. 9 ויקהל לה, ב. 10 פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. תו"א ויצא כא, א. ובכ"מ. 11 ע"ז ג, א. 12 ראה פער"ח שער השבת פ"ג. הובא בסד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א"ס).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַבְּטוּל (טְבִילָה אוֹתִיּוֹת הַבְּטֹל¹³) שֶׁל גִּדְרֵי הַמִּצִּיאוֹת שֶׁל הָאָדָם,
 - 2 הֵינּוּ, שְׁמִתְבַּטֵּל צִיּוֹר הָדָגִם וְהַחֲבִנִית, הֵינּוּ הַגִּדְרִים שֶׁל מִצִּיאוֹת
 - 3 הָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא בִּימֵי הַחֹל, וְנַעֲשֶׂה צִיּוֹר חֲדָשׁ הָאָדָם הוֹפֵךְ
 - 4 לַמִּצִּיאוֹת חֲדָשָׁה הַמִּתְאִים לְיוֹם הַשִּׁבְתָּה. וְהֵינּוּ, דְּכָשֶׁם שֶׁעֲנָנָן
 - 5 הַשִּׁבְתָּה בְּעוֹלָם כּוֹלוֹ בְּכֻלּוֹת
 - 6 הַבְּרִיאָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּ"וִיכְלוֹ
 - 7 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל
 - 8 צָבָאָם¹⁴, דְּפִירוּשׁ "וִיכְלוֹ"
 - 9 הוּא לֹא רַק כְּפִירוּשׁ הַפְּשׁוּט, הֵינּוּ
 - 10 הַסְתִּימּוֹ וְנִשְׁלֵמָה מִלֵּאכֶת בְּרִיאָתָם,
 - 11 אֲלֵא גַם מְלִשׁוֹן כְּלִיּוֹן קִץ וְסוֹף
 - 12 כְּמוֹ נִכְסָפָה וְגַם כִּלְתָה נִפְשִׁי (כְּפִי
 - 13 שְׁמִבְכָּאֵר אֲדַמְרוּ"ר הַצִּמְחָה
 - 14 צִדְקָה, הַשְּׁלִישִׁי בִּשְׁוֹשֶׁלֶת אֲדַמְרוּ"ר
 - 15 חֲב"ד בְּאֶרְוֶקָה בִּיאֹר
 - 16 הַתּוֹרָה¹⁵). הֵינּוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה
 - 17 הַכְּלִיּוֹן בְּמוֹכֵן שֶׁל סִיּוֹם וּבִיטוּל
 - 18 דְּצִיּוֹר חֲבִנִית וְגִדְרֵי הָעוֹלָמוֹת
 - 19 כְּפִי שֶׁהֵם בִּימֵי הַחֹל,
 - 20 וְנַעֲשִׂים הָעוֹלָמוֹת אַחֲרֵי
 - 21 הַהֲתַעֲלוֹת מִהַצִּיּוֹר, שֶׁלֵּהֵם בִּימֹת
 - 22 הַחֹל בְּמִדְרַגַּת יוֹם הַשִּׁבְתָּה,
 - 23 הֵנָּה כֵּן הוּא גַם כָּכָל אֶחָד
 - 24 מִיִּשְׂרָאֵל בִּפְרֹט, שְׁעַל-יְדֵי
 - 25 עֲבוּדָתוֹ בַּעֲבוּרַת ה' בִּימֹת
 - 26 הַחֹל וְכֵה הוּא בֵּה בְּמַגֵּעַ עִם עֲנִיִּי
 - 27 הָעוֹלָם, הֲרִי הוּא פּוֹעֵל אֶת
 - 28 הָעֲנָנָן דְּ"וִיכְלוֹ הַשָּׁמַיִם
 - 29 וְהָאָרֶץ¹⁶, שֶׁיֵּבֵא הָעוֹלָם
 - 30 וְיִתְעַלֶּה לְמַעְמַד וּמַצֵּב דְּיוֹם
 - 31 הַשִּׁבְתָּה, שְׁאֵז כֹּאשֶׁר הָעוֹלָם מִתְעַלֶּה
 - 32 לְמַצְבּוֹ בְּיוֹם הַשִּׁבְתָּה, הוּא בְּאוֹפֶן
 - 33 שֶׁל שְׁלֵמוֹת (וְלֹא בְּאוֹפֶן
 - 34 שֶׁ"הִיָּה הָעוֹלָם חֲסֵר"¹⁷
 - 35 כְּפִירוּשׁ רִש"י עַל הַכְּתוּב "וִיכְלוֹ"
 - 36 שֶׁנִּשְׁלֵמָה מִלֵּאכֶת הַבְּרִיאָה, וְכֵה הִיָּה
 - 37 הָעוֹלָם חֲסֵר, מִנּוּחָה. בֵּאֵה שִׁבְתָּה בֵּאֵה
 - 38 מִנּוּחָה). וְכִנְזֹכֶר לְעֵיל שְׁבִשְׁבִּיל
 - 39 זֶה לְצוּרֵךְ הַמַּעֲבֵר מֵעוֹלָם שֶׁל 'חֹל'
 - 40 ("יַעֲקֹב") לְעוֹלָם שֶׁל 'שְׁבִת' (יִשְׂרָאֵל)
- עֲנָנָן הַבְּטוּל (טְבִילָה אוֹתִיּוֹת הַבְּטֹל¹³), הֵינּוּ, שְׁמִתְבַּטֵּל צִיּוֹר הָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא בִּימֵי הַחֹל, וְנַעֲשֶׂה צִיּוֹר חֲדָשׁ הָאָדָם הוֹפֵךְ דְּכָשֶׁם שֶׁעֲנָנָן הַשִּׁבְתָּה בְּעוֹלָם כּוֹלוֹ הוּא בְּאוֹפֶן דְּ"וִיכְלוֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם¹⁴, דְּפִירוּשׁ "וִיכְלוֹ" הוּא גַם מְלִשׁוֹן כְּלִיּוֹן (כְּפִי שְׁמִבְכָּאֵר אֲדַמְרוּ"ר הַצִּמְחָה צִדְקָה, הַשְּׁלִישִׁי בִּשְׁוֹשֶׁלֶת אֲדַמְרוּ"ר חֲב"ד בְּאֶרְוֶקָה בִּיאֹר הַתּוֹרָה¹⁵). הֵינּוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה הַכְּלִיּוֹן דְּצִיּוֹר הָעוֹלָמוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בִּימֵי הַחֹל, וְנַעֲשִׂים הָעוֹלָמוֹת בְּמִדְרַגַּת יוֹם הַשִּׁבְתָּה, הֵנָּה כֵּן הוּא גַם כָּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁעַל-יְדֵי עֲבוּדָתוֹ בִּימֵי הַחֹל הֲרִי הוּא פּוֹעֵל אֶת הָעֲנָנָן דְּ"וִיכְלוֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ¹⁶, שֶׁיֵּבֵא הָעוֹלָם לְמַעְמַד וּמַצֵּב דְּיוֹם הַשִּׁבְתָּה, שְׁאֵז הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁלֵמוֹת (וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁ"הִיָּה הָעוֹלָם חֲסֵר"¹⁷). וְכִנְזֹכֶר לְעֵיל שְׁבִשְׁבִּיל זֶה צִרְיָה לְהִיּוֹת הַקִּדְמָת עֲנָנָן הַבְּטוּל.
- (ג) וַיּוֹכֵן בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר, מִמֶּה שֶׁמִּצִּיּוֹנוֹ בְּעֲנָנָן הַשָּׁכֵר, שֶׁזֶהוּ הָעֲנָנָן דְּ"גִן-עֲדֵן", שְׁבֹו צִדִּיקִים יוֹשְׁבֵין וְנִהְיִין מִזִּי הַשָּׁכִינָה¹⁸, שֶׁזֶהוּ שָׁכֵר הָעֲבוּדָה, וּמִזֶּה יוֹכֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעֲנָנָן הָעֲבוּדָה. וּבִהֲקָדִים, שְׁכָשֶׁם שֶׁעֲנָנָן הָעֲבוּדָה צִרְיָה לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"בָכָל מֵאֲדָךְ"¹⁹, וְהֵינּוּ, שֶׁשְׁלֵמוֹת הָעֲבוּדָה הִיא בִּהְיוֹתָה לֹא הַגְּבִלָה, בְּאוֹפֶן דְּ"מַעְלִין בְּקִדְשׁ"²⁰ עַד אֵין סוֹף, הֵנָּה כְּמוֹ-כֵן גַּם הַשָּׁכֵר דְּ"גִן-עֲדֵן" הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיּוֹת עַד אֵין קֵץ, שֶׁזֶהוּ מֵה שֶׁכְּתוּב²¹ וְקִדּוּשִׁים בְּכָל יוֹם יִהְלָלוּךָ סֵלָה, דְּקֵאִי²² עַל עֲלִית הַנִּשְׁמוֹת (שְׁנִקְרְאוֹת קִדּוּשִׁים) בְּגִן-עֲדֵן (יִהְלָלוּךָ), שֶׁהוּא עֲנָנָן הַשִּׁירָה שְׁעַל-יְדֵי הִיא עֲנָנָן הַשִּׁירָה שְׁעַל-יְדֵי הִיא

(13) סידור עם דא"ח קנט, סע"ד. (14) בראשית ב, א. (15) בראשית מב, ב ואילך. (16) ראה שבת קיט, ריש ע"ב. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רסת. (17) ראה פירש"י בראשית ב, ב. פירש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). תוס' סנהדרין לח, א (ד"ה חצבה). (18) ראה ברכות יז, א. (19) ואתחנן ו, ה. (20) ברכות כח, א. וש"נ. (21) תפילת העמידה. (22) ראה לקו"ת בהר מא, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המציאות הקודמת **שְׁלָהֶם, בְּדוֹגְמַת הַטְּבִילָה** של הנשמות **בְּנֶהֱר** 43
דִּינוֹר' שֶׁבִּין גִּיהֶנֶם שם עברו את הזיכרון לאחר העלייה מהעולם הזה 44
הגשמי לעולם הבא הרוחני **לְגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן כְּדִי לִישְׁפַח חִיזו** 45
דֶּהֱאִי עֲלָמָא לשכוח את מראה העולם הזה, כי כל עוד יש לנשמה חיבור 46
מסוים לענייני העולם הזה אין בכוחה 47
להתעלות לגן־עדן ולהינות שם מזיו 48
השכינה **(כְּדֹאִיתָא בְּזֵהרִי²⁶)**, **דָּאִם לֹא כֵן**, אם 49
הנשמה לא תעבור 'טבילה' המשכיחה 50
ממנה את הקשר והשייכות לגשמיות 51
העולם הזה **זֶה הָרִי זֶה** הקשר שנשאר 52
לגשמיות העולם **מִבְּלָל אוֹתוֹ**, 53
וְאִינוּ יָכוֹל לְקַבֵּל לקלוט ולהכיל 54
את הַעֲנִינִים האלוֹקִים הרוחניים 55
דְּגַן־עֵדֶן' הַתַּחְתּוֹן, וְעַל־ 56
דְּרִי־זֶה צָרִיךְ לְהִיט בְּטוֹל 57
הַצִּיּוֹר והגדרים **דְּגַן־עֵדֶן'** 58
הַתַּחְתּוֹן כְּדִי שִׁיכַל לְהַתְעַלּוֹת 59
וּלְקַבֵּל אֶת הַצִּיּוֹר שֶׁל גַּן־עֵדֶן 60
הַעֲלִיּוֹן כי גם ההבדל ביניהם, אף 61
ששניהם בבחינת 'גן' עדן' הוא הבדל 62
גדול ופער שלא בערך. 63
(ד) וַיֵּשׁ לְהַקְדִּים תַּחְלָה בְּאוֹר 64
הַחֲלוּק שֶׁבִּין שְׁנֵי סוּגֵי גַן־ 65
עֵדֶן, גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן 66
הַעֲלִיּוֹן שמחמת הבדל זה כדי 67
לעלות מגן־עדן התחתון לגן־עדן 68
העליון, יש צורך ב'עמוד' ו'טבילה', 69
כפי שממשיך ומבאר. 70
וַיּוֹכֵן עַל־פִּי מַה דְּאִיתָא מוֹבָא 71
בְּאִדְרָא זוטא²⁷ (מילולית: 72
האסיפה הקטנה, כך נקרא חלק מספר 73
הזוהר שנאמר בהתכנסות חכמים) 74
שֶׁעֵדֶן עֲלָא' עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן הוּא 75
בְּחִינַת 'מַחָא' (חֲכָמָה) 76
סְתִימָא' המוח (חכמה) הסתום 77
והנעלם, היינו שלמעלה מגילוי **(וּבְפִרְטוּיֹת נִקְרָאֵת כֵּן שֶׁל** 78
עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן 'רְמוּחָא סְתִימָא' גַּם 'חֲכָמָה עֲלָא' חֲכָמָה הַעֲלִיּוֹנָה), 79
וְעֵדֶן תַּתָּא' בחינת 'עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן' הוּא בְּחִינַת חֲכָמָה דְּצִיּוֹר 80
אֲנָפִין²⁸ בחינת החכמה כפי שהיא (לא במוחין, אלא) במידות העליונות 81
(הנקראות 'זעיר אנפין', פנים זעירות, כי האור המאיר במידות הוא מועט 82
ומצומצם לגבי האור המאיר במוחין). 83
84

הַעֲלָיָה, כִּידוּעַ בְּעֵינֵן הביאור הפנימי בדברי המשנה במסכת "פֶּל 1
בְּעַלִּי הַשִּׁיר יוֹצְאִים בְּשִׁיר" כו'²³, לפי פשוטו כוונת המשנה היא 2
שהבחנות שיש בצווארם רצועה שקבועה בשיר (כמין טבעת) מותר להוציא 3
אותן בשבת עם הרצועה הזו לרשות הרבים, כיוון שכך דרכם לצאת אין זה 4
נחשב משא וכן מותר למשוך אותם 5
בשבת ברצועה הנתונה בשיר כי כך 6
היא הדרך לשמור עליהן, ועל־פי 7
חסידות הכוונה לנשמות ומלאכים 8
בעולמות הרוחניים שעל־ידי אמירת 9
שירה ושבחים והילולים לאלוקות הם 10
מתעלים ו'יוצאים' מהגדרים וההגבלות 11
שלהם, ועל העליות שעל־ידי ה'שיר' 12
נאמר 'יהללון סלה', **שְׁזָהוּ כְּדִי** 13
הַפֶּסֶק ובכל דרגה שמתעלים אליה, 14
ממשיכים ומתעלים לדרגה נעלית עוד 15
יותר **(סְלָה, כְּמֵאֲמַר** 16
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²⁴ כָּל מְקוֹם 17
שֶׁנֶּאֱמַר "נִצַּח, סְלָה, וְעַד" 18
אֵין לוֹ הַפֶּסֶק עוֹלָמִית, וּבִלְשׁוֹן 19
הגמרא, "תנא דבי רבי אלעזר בן יעקב: 20
כל מקום שנאמר 'נצח' 'סלה' 'ועד' - 21
אין לו הפסק עולמית. נצח - דכתיב 22
'כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף', 23
סלה - דכתיב 'כאשר שמענו כן ראינו 24
בעיר ה' צבאות בעיר אלוֹקֵינוּ אלוֹקִים 25
יכוֹנֶנָה עַד עוֹלָם סֵלָה, וְעַד - דכתיב 26
ה' ימלוך לעולם ועד", **עַד אֵין** 27
סוּף. אֲלֹא שְׁעָלִיּוֹת אֵלוֹ שֶׁל 28
הנשמות בגן־עדן **נִחְלָקוֹת לְשְׁנֵי** 29
סוּגִים כְּלָלִיִּם, גַּן־עֵדֶן 30
הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן שבכל 31
אחד משניהם יש עליות ללא גבול. 32
וְהִנֵּה²⁵, הַעֲלָיָה מִמְדְּרָגָה 33
לְמִדְּרָגָה בְּפִרְטֵי הַמְדְּרָגוֹת 34
דְּגַן־עֵדֶן' שהיא עלייה פרטית, 35
וּבְכָל־לֹחַ יוֹתֵר, הַעֲלָיָה שֶׁל 36
הנשמות **מִגַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן לְגַן־עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן, הִיא עַל־יְדֵי** 37
הַעֲמוּד הרוחני **שֶׁבִּינֵיהֶם** המשמש כ'ממוצע' המחבר ביניהם ודרכו אפשר 38
לעלות מ'גן' עדן התחתון' ל'גן' עדן העליון' למרות שיש ביניהם פער וריחוק- 39
ערך גדול, **וְכֵן עַל־יְדֵי הַעֲנָנִי דְּנֶהֱר דִּינוֹר' נהר (רוחני) שֶׁל אֵשׁ שָׁבוֹ** 40
טוֹבֵלוֹת הַנְּשָׁמוֹת בעלייתם למעלה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטְּלִים** 41
(כְּנִזְכָּר לְעִיל שְׁטַבְלָה הוּא עֲנָן הַבְּטוֹל) מִהַצִּיּוֹר הַדְּרָגָה וְגַדְרֵי 42

(23) שבת נא, ב. וראה לקו"ת ברכה צח, א. 24) עירובין נד, א. 25) בהבא לקמן - ראה ד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א'נד ואילך). 26) ח"ב ריא, ב. 27) רצ, א. וראה גם ביאורו"ז להצ"צ ח"ב ס"ע תרמוד ואילך. 28) באד"ז שם: חכמה דאתפתחא לל"ב שבילין. ובאד"ר (קכח, ב), שזהו חכמה דז"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לגבי התגלות 'עדן' בחינת התענוג, כיוון ש'חכמה', להיותה נקודה
 עצמית (נקודה בלבד מבחינת הגילוי בחכמה אין התגלות והתרחבות
 של פרטים, אבל מצד שני החכמה היא נקודה עצמית יש בה את
 העצמיות, העומק והפנימיות) של השכל, וכיוון שהחכמה היא נקודה
 עצמית, הנה גם גלוי התענוג
 הוא באופן של נקודה
 עצמית, עם כל העומק שבדבר,
 מה-שאין-כן ב'בינה', שבה
 באים כל הענינים באופן של
 מרחב ואמנם מבחינת הגילוי
 וההתפשטות יש יתרון גדול ב'בינה'
 לגבי 'חכמה', אבל ב'בינה' לא בא
 ומתגלה העצם כמו ב'חכמה',
 ובכל זאת, כיוון שב'בינה' יש
 התרחבות והתפשטות רבה של השכל,
 אזי נעשה התגלות
 והתפשטות התענוג באופן ניכר
 ונרגש יותר מאשר ב'חכמה'.
 וזהו ענין התוכן הפנימי של גן-
 עדן, דהיינו המשכת התענוג
 ד'חכמה' ('עדן') הדרגה הגבוהה
 בתענוג שהיא העונג כפי שהוא מתגלה
 בחכמה (למעלה מהעונג כפי שהוא
 בזעיר-אנפין, המידות) ב'בינה'
 ('גן'), כמו שכתוב³² "גן
 בעדן (מקדם)", שזהו ענין
 יחודי חיבור ואיחוד והמשכה פנימית
 של שתי הבחינות 'חכמה-ובינה'
 'עדן' (חכמה) ו'גן' (בינה), ואז כאשר
 העונג מאיר ב'בינה' צדיקים
 יושבין ונהנין כו', באופן של
 אור פנימי כי העונג לא נשאר בתור
 'מקיף' אלא יורד ונמשך בפנימיות
 בתוך המוחין ובהרחבה לא רק
 בתור 'נקודה' של חכמה אלא
 בהתרחבות והתפשטות של בינה.
 וכן בבחינת גן עדן עצמה ישנו גן-עדן העליון וגן-עדן
 התחתון, גן-עדן העליון הוא האור והגילוי האלוקי מה שנמשך
 מ'עדן עלאה' החכמה העליונה ב'בינה', וגן-עדן התחתון הוא
 מה שנמשך מ'עדן תתאה', בחינת חכמה ד'זעיר אנפין'
 כפי שהיא מלוכשת במידות (גלוי התענוג העליון, באמצעות החכמה,
 לגבי 'זעיר אנפין' המידות), בבחינת (בינה ד'זעיר אנפין',

והענין בזה, דהנה, אף ש'עדן' (מלשון עדונים) ענינו
 תענוג והיא בחינה נעלית ביותר באלוקות, כשם שבכוחות הנפש העונג הוא
 כוח עמוק ופנימי ביותר, הרי עקר התחלת גלוי התענוג בצורה
 ניכרת ונרגשת הוא ב'חכמה'²⁹ כאשר העונג יורד ונמשך ומתגלה
 בשכל, וכמשל ודוגמא לזה
 בכוחות הנפש באדם למטה,
 שפאשר נמשך ונתגלה אצלו
 שכל רעיון שכלי חדש (שזהו
 ענין החכמה כמבואר בחסידות
 שהמוחין מתחלקים לחכמה, בינה ודעת,
 והחכמה היא השלב הראשון של
 התפתחות והתגלות רעיון שכלי חדש,
 התחלת גלוי השכל), אזי עם
 תחילת ההתגלות של רעיון חדש
 מתמלא האדם תענוג, שלכן
 אמרו חכמינו ז"ל צהבו פניו כו'
 של רבי אברהם פשמיץ תוספתא
 תדא³⁰ חדשה שלא היתה ידועה
 קודם לכן, ומכל זה מובן שעיקר
 התגלות התענוג הוא בחכמה.
 אמנם, אף שהתחלת גלוי
 התענוג הוא ב'חכמה', נקודת
 השכל שהרי בשלב ראשון הרעיון
 השכלי מתגלה כנקודה בלבד ללא
 פרטים וללא 'אורך' ו'רוחב', הרי
 התרחבות התענוג באופן ניכר
 ונרגש היטב ובגלוי הוא ב'בינה'
 ד'קא' שהיא הסתעפות והתרחבות של
 נקודת החכמה (פידוע ש'התגלות
 עתיק הוא בבינה'³¹ 'כתר עליון'
 שלמעלה מעשר הספירות כולל בתוכו
 שתי בחינות כלליות 'אריך אנפין' [פנים
 ארוכות, היינו גילוי רב] שהוא הרצון
 העליון, ו'עתיק יומין' [לפי אחד
 הפירושים, נעתק ונבדל ונעלה מ'יום'
 וגילוי] שהוא העונג העליון) ועל כך
 מובא בספרי קבלה שהתגלות בחינת 'עתיק יומין', העונג, הוא בכוח הבינה,
 כי חכמה, ההברקה הראשונית של הרעיון השכלי, היא נקודה בלבד ושם היא
 רק ההתחלה של גילוי התענוג, אבל התרחבות התענוג לפרטים והתגלותו
 כרגש ניכר ונרגש בגלוי היא בבינה דווקא שבה הרעיון השכלי כבר מסתעף
 לפרטים ומתפשט לאורך ולרוחב), הינו, פאשר השכל נמשך
 ומתפשט באורך ורוחב כו'. אלא שמצד שני יש בכל זאת יתרון

(29) ראה גם המשך תער"ב שם ע' א'מא. (30) ראה ירושלמי שבת פ"ח ה"א. לקו"ת מסעי צג, ב. (31) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך לך יא, סע"ב. (32) בראשית ב, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שלמטה ממנה, ובהמשכה והארה מחכמה לבינה יש המשכה של חיצוניות
2 החכמה בלבד, אבל על ידי העבודה בתורה ומצוות נְתוּסָף בְּזָה בהמשך
3 מ'ערך' ליגן' מחכמה לבינה, גַם הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת
4 הַחֲכָמָה.
5 וְכֵמוּ בְּאֶדָם לְמִטָּה, בכוחות
6 הנפש שלו שכידוע משקפים את
7 הספירות העליונות שנשתלשלו מהן,
8 שְׁנִקְוֶדַת הַשִּׁכְל הַנְקוּדָה
9 הראשונית של הרעיון השכלי, לפני
10 ההתרחבות לפרטים, בְּחִינַת
11 חֲכָמָה, היא רק חִיצוֹנִיּוּת
12 הַחֲכָמָה, אף לֹא־חֲרִי
13 שְׁנִמְשָׁכָה ומתגלה ויורדת הנקודה
14 הראשונית וּבָאָה בְּהִרְחָבָה
15 בְּהַשְׁגָּה בהבנה וקליטה ד'בִּינָה',
16 וּמוֹסִיף לְהַתְיַצֵּעַ וְלַהֲתַעֲמֵק
17 בַּשִּׁכְל עוֹד יוֹתֵר, אֲזִי מְגִיעַ
18 עַד לְפְנִימִיּוּת הַחֲכָמָה
19 שבתחילת התגלות החכמה עדיין לא
20 הייתה ידועה ומושגת, שֶׁהוּא
21 פְּנִימִיּוּת הַחֲכָמָה עֲנִיָן רִאִיָּה
22 ד'חֲכָמָה', הִינּוּ, שְׁנַעֲשִׂית
23 אֲצִלּוֹ הַתְּאֻמָּתוֹת הַשִּׁכְל הַרְעִיָן
24 השכלי התקבל ונקלט בצורה כל כך
25 טובה שאין כל ספק באמת שלו כְּמוֹ
26 עַל-יְדֵי רִאִית הַדְּבָר כשם
27 שכאשר אדם רואה דבר במו עיניו אין
28 לו כל ספק כי מדובר במציאות
29 אמיתית (בשונה משימעה שבה אין כוז
30 רמה גבוהה של התאמתות).
31 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּנוֹגֵעַ לְגַן-עֵדֶן
32 הַתְּחִתּוֹן, שֶׁהוּא עֲנִיָן
33 הַמְשָׁכָה של בחינת 'ערך' (העונג
34 העליון כפי שמאיר בחכמה ובינה) עַד
35 לְסִפִּירַת הַמַּלְכוּת, יְחִיד ו"ה,
36 היינו המשכה מהמידות (וא"ו של שם
37 הו"י) למלכות (ה"א אחרונה של שם
38 הו"י), כמבואר לעיל, שְׁנִמְשָׁךְ בָּהּ
39 גַם הָאוֹפֵן הַיּוֹתֵר נִעְלָה שְׁבַעֲנִין הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה ד'בִּינָה' ולא
40 רק החיצוניות של 'בינה', כְּפִי שְׁנִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה ב'זַעִיר אֲנִפִּין'
41 ו'מַלְכוּת'.

1 היינו כפי שמוחין מאירים ומתגלים במידות וְעַד לְבְּחִינַת הַמַּלְכוּת,
2 היינו שבחינת 'ערך' מתלבשת בחכמה ויורדת לא רק למידות אלא גם
3 למלכות, הספירה האחרונה והתחתונה מעשר הספירות וְנוֹסָף לָזֶה, מלבד
4 המשכה והתגלות של 'ערך' תתאה' המאירה בגן עדן התחתון, הִנֵּה לאמיתו
5 של דבר גַם בְּגַן-עֵדֶן הַתְּחִתּוֹן
6 נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלֶּה הָאָרֶה מְסוּיֵמַת
7 מִבְּחִינַת 'עֵדֶן עֲלֵאָה' אם כי
8 עיקר ההתגלות ב'גן עדן התחתון' היא
9 אכן מבחינת 'ערך' תתאה', כְּמִבְאָר
10 בְּאֵרוּכָה בְּמָקוֹם אַחֵר.
11 וְנִמְצָא, שְׁשֵׁתִי הַבְּחִינֹת דְּגַן-
12 עֵדֶן הַעֲלִיּוֹן וְגַן-עֵדֶן הַתְּחִתּוֹן
13 הֵן בְּכֻלָּיוֹת באופן כללי שְׁשֵׁתִי
14 הַבְּחִינֹת ד'בִּינָה' שבה נמשכת
15 ההארה ב'גן עדן העליון' ו'מַלְכוּת'
16 שבה נמשכת ההארה ב'גן עדן
17 התחתון', שְׁבַחֵן נִמְשָׁכוֹת בְּחִינַת
18 הַחֲכָמָה 'ערך' עֲלֵאָה' וּבְחִינַת
19 זַעִיר-אֲנִפִּין 'ערך' תתאה'.
20 וּבְאֵרוּתִיּוֹת בסגנון של הַשִּׁכְלָה
21 תורת הסוד הוא עֲנִיָן יְחִיד ו"ה
22 חיבור ואיחוד המשכה פנימית מאות
23 יו"ד של הו"י (בחינת החכמה) לאות
24 ה"א ראשונה של הו"י (בחינת בינה),
25 הוא עניין גן עדן העליון וְיְחִיד ו"ה
26 חיבור ואיחוד המשכה פנימית מאות
27 וא"ו של הו"י (בחינת המידות) לאות
28 ה"א אחרונה של שם הו"י (בחינת
29 המלכות), הוא עניין גן-ערך התחתון.
30 וּבְכֻלָּיוֹת הַעֲנִיָן דְּגַן-עֵדֶן
31 שתוכנו הוא המשכת והתגלות אור
32 אלוהי בבחינת בינה (גן עדן העליון)
33 ובבחינת המלכות (גן עדן התחתון)
34 נְתוּסָף עוֹד יוֹתֵר יש תוספת
35 המשכה וגילוי עַל-יְדֵי עֲבוּדַת
36 הָאֶדָם בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,
37 כְּמוֹ שְׁתֻבּוֹב³³ בתורה לגבי אדם
38 הראשון וְיִפְיִיחָהוּ בְּגַן-עֵדֶן לְעִבְדָּה וּלְשִׁמְרָה, וְהִינּוּ, שְׁנוֹסָף עַל
39 מָה שְׁנִמְשָׁךְ ב'גַן' (בינה) מִבְּחִינַת 'עֵדֶן' (חֲכָמָה), שְׁזָהוּ רַק
40 חִיצוֹנִיּוּת הַחֲכָמָה, בהתאם לכלל שכל המשכות וההארות ב'סדר
41 השתלשלות' הן באופן כזה שרק החיצוניות של כל דרגה מאירה בדרגה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 מוגדרת בגדרים ברורים ומוחשיים, ששייכות בהם הבנה והשגה
44 באופן של הלכשה כשהאדם מתבונן ומעיין בהם הדברים 'מלובשים'
45 בשכלו והשכל 'מתלבש' בהם, כי יש יחס קרוב בין השכל והדברים הללו,
46 ולכן כיוון שמדובר בהבנה והשגה מוחשית מוגדרת תכלית הידיעה
47 שייכולה לבא על-ידי השגה
48 זו היא לכל היותר רק במציאות
49 הדבר, ועד שייכול לבא
50 אפילו לידי הכרה בענין שזו
51 דרגה גבוהה בהבנה והשגה, אבל
52 ב'השגת החיוב' לא ניתן להגיע
53 להתאמתות הכי עמוקה
54 שנקראת בשם ראיה כי בסופו
55 של דבר השכל 'מבין' אבל לא ממש
56 רואה כמו בראייה בעין ממש. מה-
57 שאין-כן השגת השלילה היא
58 באופן שמתעסק לדעת ולהבין
59 בענינים נעלים יותר
60 מהענינים שעד עתה היתה
61 לו ידיעה בהם, והתעסקותו
62 בהם היא באופן ששולל
63 מהם דברים שלא שייכים בהם כו',
64 אבל על-ידי-זה למרות שזו
65 'השגת השלילה' וממילא היא מופשטת
66 לעומת 'השגת החיוב' שהיא
67 בהתלבשות, יכול לבא להגיע
68 ולקבל השגה לפסוף עד
69 לפנימיות החקמה (וההכרה
70 והידיעה במדרגה נעלית זו היא על-
71 ידי העבודה בתורה ומצות,
72 לעבדה ולשמרה, פנזכר
73 לעיל), שזהו ענין ראיה
74 ד'חקמה' וכאמור הראייה נעלית
75 יותר מאשר ההשגה השכלית והיא
76 בהתאמתות יותר, על-דרך מעלת
77 הראייה על שמיעה.
78 וזהו פללות החלוק ההבדל
79 הכללי שבין גן-עדן התחתון לגן-עדן העליון, שבגן-עדן
80 התחתון שבו משיגים דרגות נמוכות יותר באלוקות הוא ענין השגת
81 החיוב באלוקות שהיא אמנם יותר ברורה ומוגדרת ויותר ב'התלבשות' אבל
82 אינה אלא ידיעת המציאות, ובגן-עדן העליון הוא ענין השגת
83 השלילה שהיא ידיעה והשגה יותר מופשטת אבל באמצעותה אפשר להגיע
84 להשגה שהיא בבחינת ראייה.

1 אף צריך להבין, דכיון שגן-עדן הוא ענין הידיעה
2 וההשגה, יושבין ונהנין כו', וכאמור שההנאה והתענוג הם דווקא
3 כאשר יש הבנה והשגה, איך שיף יתכן שיהיה שם גלוי בחינת
4 החקמה, 'עדן', שלמעלה מהשגה והרי החכמה היא נקודת הענין
5 בלבד, ללא הסתעפות לפרטים
6 שיוצרים רעיון ברור ומובן?
7 והבאור בזה, איך יתכן גילוי
8 החכמה שלמעלה בגן עדן שהוא תענוג
9 ההשגה שההשגה ד'גן-עדן
10 העליון' היא באופן של
11 השגת השלילה, כאשר משיגים
12 עניין נעלה ביותר שיש קושי להבין
13 ולהשיג את מהותו, ההשגה היא בדרך
14 השלילה, כלומר מבינים ממה הדבר
15 מושלל ואיזו הגדרה לא מתייחסת
16 אליו, בשונה מהבנה והשגה בדבר
17 שהשכל מסוגל לקלוט ולהבין שהיא
18 השגת החיוב, ובכל אחת מהשתיים
19 'השגת השלילה' ו'השגת החיוב' יש
20 יתרון לעומת השנייה, כפי שיתבאר
21 להלן, פמבאר בארופה
22 ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן
23 פ'רשת פקודי³⁴ בענין "פקודי
24 המשפן משפן העדת"³⁵,
25 שהוא שני הדברים האמורים כאן על
26 המשכן ענין יחוד ו"ה האיתור,
27 החיבור וההמשכה הפנימית בין הא"ו
28 של שם הוי', ענין המידות בספירות
29 העליונות והה"א האחרונה של שם
30 הוי', ענין ספירת המלכות העליונה
31 (ובחינה זו היא התוכן הפנימי של
32 "פקודי המשפן"), שהוא
33 יחוד זה באופן של השגת
34 החיוב, ויחוד ו"ה היוד של שם
35 הוי', בחינת החכמה, עם הה"א
36 הראשונה של שם הוי', בחינת הבינה
37 שהן מדרגות נעלות בהרבה מהמידות והמלכות (ובחינה זו היא התוכן
38 הפנימי של "משפן העדת"), שהוא באופן של השגת
39 השלילה ובדרגה נעלית זו לא יכולה להיות 'השגת החיוב', כפי שממשיך
40 ומבאר.
41 דהנה, השגת החיוב היא באופן שמתעסק להבין ולהשיג
42 בענינים הקשורים עם יש ומציאות דברים שיש להם מציאות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 ומכסה את הלב בכיסוי רוחני לא רצוי, והינו, שאף-על-פי
45 שכדברי המדרש על הכתוב "אני ישנה ולבי ער" שגם באשר אני
46 ישנה³⁸ בגלותא³⁹ בגלות, כאשר המצב הרוחני של בני ישראל נמשל
47 ל'ישנה', הזמן שבו רק חיות מועטת ומצומצמת של הנפש באה לידי ביטוי
48 בגוף, מכל-מקום לבי הלב של
49 כל יהודי ער³⁸, להקדוש-
50 ברוך-הוא ולמצותיו⁴⁰, וכלשון בעל
51 הגאולה⁴¹ הרבי הרי"צ שיצא
52 ממאסר ברוסיה ביום י"ב תמוז (בשנת
53 תרפ"ז) במכתבו⁴¹ לרגל חג
54 הגאולה י"ב תמוז בשנת תרפ"ח,
55 שכל איש מישראל, כל יהודי
56 גם אשר בשם ישראל
57 יבנה⁴², לשון הכתוב בישעיהו
58 ומשמעו לענייננו שגם יהודי במצב
59 רוחני ירד שנקרא 'ישראל' ככינוי
60 בלבד ומהותו רחוקה מכך, לזכו
61 תמים שלם עם ה' ותורתו,
62 ובכל זאת הרי יכול להיות
63 שהלב עם היותו 'ער' ר'תמים' יהיה
64 מכוסה בערלה. והסבה לזה
65 לכיסוי הלב ב'ערלה' היא לא רק
66 מצד דבר איסור חס-ושלום,
67 כתוצאה מכך שהאדם אכל דבר האסור
68 באכילה או עשה מעשה שאסור
69 לעשותו שנעשה על ידי עשיית
70 האיסור אסור וקשור בידי
71 ה'לעומת-זה' כוחות הסטרא-
72 אחראי המנגדים לצד הקדושה (ככתוב
73 'את זה לעומת זה עשה אלקים'), או
74 אפילו אכל או עשה מעשה שהוא
75 דבר התר אבל נעשה לשם
76 מילוי תאוה, שיוירד ונכלל
77 החיות שבמאכל לפי שעה באופן
78 זמני, עד שהאדם ישתמש בכוח
79 האכילה ההיא לעבודת ה', ההיתר
80 נכלל ברע גמור שבשליש קליפות
81 על הקדושה כשם שהקליפה מכסה על הפרי, הרע הגמור הוא מקליפות
82 הטמאות לגמרי שאין בהן טוב כלל (פמבאר ב'תנאי'⁴³ ושם מבואר
83 שהקליפות מתחלקות לשתי מדריגות, קליפת 'נוגה', לשון אור, שיש בה
84 תערוכת טוב ורע, וממנה היא חיות הדברים הטהורים ומותרים באכילה
85 ו'שלוש קליפות הטמאות' מהם היא חיות הדברים הטמאים ואסורים

ביאור בדרך אפשר

1 ועל-פי-זה מוכן, שפדי לבא להחלשות ולהגיע לאופן ההשגה
2 של הנשמות באלוקות דגן-עין העליון שהיא בדרך השגת
3 השלילה, צריך להיות תחילה בטול אופן ההשגה של הנשמות
4 באלוקות, בדרגה הנמוכה יותר, הדרגה דגן-עין התחתון שהיא
5 בדרך השגת החיוב, על-דרך
6 שצריך לבטל 'חיזו דהאי
7 עלמא' מראה העולם הזה, היינו
8 הרושם שנותר בנשמה מכך שהייתה
9 מלוכשת בגוף גשמי בעולם הזה כדי
10 לבא להכנה והשגה דגן-עין
11 התחתון שאמנם ביחס לגן עדן
12 העליון הוא 'תחתון' אבל לגבי העולם
13 הזה הגשמי והתומרי הוא עולם רוחני
14 נעלה וכדי להשיג את האור האלוקי
15 המאיר בו הנשמה צריכה לבטל את
16 הרושם שעשה בה העולם הזה. וכך גם
17 במעבר והעלייה מגן עדן התחתון לגן
18 עדן העליון, שבו ההשגה היא 'השגת
19 השלילה', צריך להיות תחילה ביטול
20 אופן ההשגה בגן עדן התחתון שבו
21 ההשגה היא 'השגת החיוב' אלא
22 שאין זה הביטול של 'השגת החיוב'
23 כמו בטול 'חיזו דהאי עלמא'
24 המראה והרושם של העולם הזה
25 שזהו ענין של חומר
26 וגשמי ממש, כפי-אם אלא
27 הביטול של ההשגה בגן עדן התחתון
28 הוא צורך לבטל ענין שנחשב
29 למציאות ויש, רק בערך
30 יחסית אל הענין היותר נעלה
31 שצריך להגיע אליו, השגת
32 השלילה שבגן עדן העליון, אבל הוא
33 כשלעצמו אינו ישות ומציאות שיש
34 לבטלה אלא אדרבה ענין נעלה ביותר,
35 'גן עדן'.
36 (ה) ויובן הענין בעבודה, כפי
37 שהרוב משתקף בעבודת ה' של האדם
38 דהנה פתיב³⁶ ומלתם את ערלת לבבכם, וכתוב³⁷ בפסוק נוסף
39 העוסק ב'מילת' הלב כדי לעבוד את ה' כראוי ומל ה' אלקיך את
40 לבבך, וכאן בפסוק השני לא נזכר הלשון 'ערלה' כמו בפסוק
41 הראשון שנאמר בו שצריך למול את ערלת הלב. והענין בזה, הטעם
42 לשינויים בין שני הפסוקים המדברים על הלב הוא, דהנה ערלת הלב
43 הוא דבר המעכב את ההתעוררות של הלב לעבודת ה' שאוטם

(36 עקב י, טז. 37 נצבים ל, ו. 38) שה"ש ה, ב. 39) זח"ג צה, א. 40) שהש"ר עה"פ. 41) לחגיגת י"ב תמוז הראשונה (נדפס בסה"מ תש"ח ע' 263. אגרות-קודש שלו ח"ב ע' פ). 42) ע"פ לשון הכתוב - ישעי' מד, ה. 43) פ"ז (יא, סע"ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באכילה), אֵלָא גַם בְּאֶשֶׁר אֵין בָּזָה באכילת היתר זו תַּאֲוָה,
- 2 כִּי־אִם אלא האדם אוכל לְקִיּוּם גּוּפוֹ, רַק אלא שְׂכֻנָּתוֹ אֵינָה
- 3 לְשֵׁם שְׂמִים (פִּמְבָּאָר שָׁם⁴⁴ בתניא), הִנֵּה מַצֵּד הֵייתוּ המזון
- 4 דְּבָר גִּשְׁמִי, הָרִי גַם זֶה גַם אכילה כזו, אכילה לצורך קיום הגוף, ללא
- 5 תאוה, מְגִשֵּׁם אֵת הַלֵּב,
- 6 שְׂמַצֵּד־עֲצָמוֹ לֵב יְהוּדֵי צָרִיף
- 7 לְהִיּוֹת "עֵר" לְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־
- 8 הוּא לְתוֹרָתוֹ וּלְמִצְוֹתָיו,
- 9 וּמַעֲלִים וּמִסְתִּיר עָלָיו, שְׁזָהוּ
- 10 עֲנִין עֲרַלְת הַלֵּב המכסה על הלב.
- 11 וְעַל זֶה עַל הַסֵּרַת 'עֲרַלְת הַלֵּב' הוּזוּ
- 12 נֶאֱמַר "וּמִלְתָּם (אֲתָם)
- 13 בַּעֲצָמָם⁴⁵ אֵת עֲרַלְת
- 14 לְבָבָם", הִינּוּ, שְׁעֲנִין זֶה שֶׁ
- 15 הַסֵּרַת הָעֵלָם וְהַסֵּרַת הָאִמּוֹר מֵהַלֵּב
- 16 נִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שְׂבָכָל
- 17 עֵת וּבְכָל שְׁעָה בִּיכְלָתוֹ שֶׁל כָּל
- 18 אֶחָד וְאֶחָד לֹא רַק לְהַזְהִיר מִדְּבַר אִסּוּר, תַּאֲוֹת
- 19 אִסּוּר, וְלַהֲיַחֵד מִמִּלּוֹ תַּאֲוֹת
- 20 הַתֵּר, וְאֶפִּילוֹ לְהַיַּחֵד שְׁלֹא
- 21 תִּהְיֶה אֲצִלּוֹ אֲכִילָה סֵתָם לֵאל
- 22 כוונה של עבודת ה', אֵלָא שאכילתו
- 23 (ושאר העניינים הגשמיים שהוא עוסק
- 24 בהם) יִהְיוּ בְּאוֹפֶן ד' כָּל מַעֲשֵׂי
- 25 אִפִּילוֹ דְּבָרֵי חוּלִין וְהַעֲסִיק בְּעֵינֵי
- 26 הָעוֹלָם יִהְיוּ לְשֵׁם שְׂמִים⁴⁶
- 27 ו"בְּכָל דְּרָכֶיךָ אִפִּילוֹ הַדְּרָכִים
- 28 וְהַעֲסִיקִים שֶׁל, שֶׁל הָאָדָם
- 29 דְּעָהוּ⁴⁷ יִידַע אֵת ה' (כִּפְסֻק־
- 30 דִּין ה' שְׁלַחַן עֲרוּךְ⁴⁸).
- 31 וְעֲנִין זֶה 'מִלֵּת' וְהַסֵּרַת עֲרַלְת הָרֵב
- 32 הַמוֹנַעַת מֵהָאָדָם לְעִבּוֹד אֵת ה' גַּם
- 33 בְּדַבְרִים הַמוֹתִירִים יָכוֹל לְהִיּוֹת גַּם
- 34 עַל־יְדֵי הָעִבּוּדָה ד' וְאֶהְבֵּתָ
- 35 אֵת הוֹי' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ
- 36 וּבְכָל נַפְשְׁךָ¹⁹, כְּלוּמַר, אֶהְבֵּת ה'
- 37 בְּרִמָּה הַרְגִּילָה שְׁבַעֲסָנִים נִדְרַשְׁת מִכָּל
- 38 יְהוּדֵי כָּל זֶמֶן וּבְכָל מְקוֹם דְּכִיּוֹן
- 39 שְׁעִבּוּדָתוֹ הִיא "בְּכָל לְבָבְךָ
- 40 וּבְכָל נַפְשְׁךָ", וְהוּא עוֹבֵד אֵת ה'
- 41 כָּל לִיבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, יָכוֹל לְפַעַל
- 42 בַּעֲצָמוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה שְׂרִיף לְדָבָר אִסּוּר שְׁגוֹרֵם לָאֵדָם לְהִיּוֹת קְשׁוּר

- 43 ואסור בידי הקליפות, וְאֶפִּילוֹ לֹא יִהְיֶה שִׁיךְ לְתַאֲוֹת הַתֵּר שְׂכָמוֹר
- 44 גַּם זֶה גּוֹרֵם לְהַעֲלֵם וְהַסֵּרַת עַל הַלֵּב הַיְּהוּדִי, כִּי־אִם שְׂ"כָל מַעֲשֵׂי
- 45 יִהְיוּ לְשֵׁם שְׂמִים" כו'. אֵף יִשְׁנוּ עֲנִין נַעֲלָה יוֹתֵר בְּעִבּוּדָה זוּ
- 46 שֶׁל 'מִלֵּת' וְהַסֵּרַת 'עֲרַלְת הַלֵּב', שְׁזָהוּ מִזֶּה שְׂנֵאָמַר "וּמִלֵּת הוֹי'
- 47 אֱלֹקֶיךָ אֵת לְבָבְךָ", וְהִינּוּ,
- 48 שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׂאִין אֲצִלּוֹ אֵל
- 49 הָאָדָם הַעוֹבֵד אֵת ה' בְּכָל לִיבּוֹ דְּבָר
- 50 הַמְּגִשֵּׁם אֵת הַלֵּב וּמַעֲלִים וּמִסְתִּיר
- 51 עַל כֵּךְ שֶׁהַלֵּב מַצֵּד עֲצָמוֹ 'עַר' (עֲרַלְת
- 52 הַלֵּב), שְׁהֵרִי נִמְצָא בַּמַּעֲמָד
- 53 וּמַצֵּב ד' וְאֶהְבֵּתָ גו', בְּכָל
- 54 לְבָבְךָ" וּמִי שְׁלִיבוֹ מִלֵּא אֶהְבֵּת ה'
- 55 בְּוִדּוּאֵי לִיבּוֹ אֵינוֹ מְכֻסָּה ב'עֲרַלְת' שֶׁל
- 56 הָעֵלָם וְהַסֵּרַת, מִכָּל־מְקוֹם, כִּיּוֹן
- 57 שֶׁהַלֵּב עֲצָמוֹ הוּא לֵב הָאָדָם,
- 58 וְהָאָדָם הוּא מִצִּיּוֹת גִּשְׁמִית וְהַלֵּב הוּא
- 59 לֵב גִּשְׁמִי לְכֵן עִם הֵייתוֹ אוֹהֵב אֵת ה'
- 60 עֲדִין צָרִיף לְהִיּוֹת בּוֹ עֲנִין
- 61 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם מִלָּה. וְעַל זֶה
- 62 נֶאֱמַר "וּמִלֵּת הוֹי' אֱלֹקֶיךָ אֵת
- 63 לְבָבְךָ", וּמִכָּל־מְקוֹם לְמִדּוֹת
- 64 שְׁמִילָה זוּ נַעֲשִׂית מִלְּמַעְלָה, 'וּמִלֵּת ה'
- 65 אֱלֹקֶיךָ אֵת לְבָבְךָ", הָרִי זֶה נִכְלָל
- 66 בַּעֲבֻדַת הָאָדָם, אֵלָא שְׁזָהוּ
- 67 מַצֵּד "הוֹי'" כִּפִּי שְׁנַעֲשֵׂה
- 68 "אֱלֹקֶיךָ", "כִּפְחָךְ וְחִיּוּתְךָ⁴⁹
- 69 כִּי 'אֱלֹקִים' הוּא גַם לִשׁוֹן כּוֹחַ (כְּכַתוּב
- 70 'זֹאת אֵילֵי הָאָרֶץ לְקַח'), הִינּוּ כִּפִּי
- 71 שֵׁשׁ הוֹי' הַנַּעֲלָה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת
- 72 הַכּוֹחַ וְהַחֲיוּת שֶׁל הַיְּהוּדִי כִּפִּי שֶׁהוּא
- 73 נִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה. וּבְכָל־לִוּוֹת
- 74 בְּאוֹפֶן כְּלָלִי, עֲבֻדַת ה' הַפּוֹעֵלֶת עֲנִין
- 75 נַעֲלָה יוֹתֵר בְּלֵב מֵאִשֵּׁר 'הַסֵּרַת הָעֲרַלְת'
- 76 עֲלִיהָ מְדוּבָר בַּפְּסוּק הָרִאשׁוֹן וְהִיא
- 77 פּוֹעֵלֶת ה'מִלָּה' שֶׁל הַלֵּב שֶׁעֲלֶיהָ נִאֲמַר
- 78 'וּמִלֵּת ה' אֱלֹקֶיךָ אֵת לְבָבְךָ' הוּא עֲנִין
- 79 הָעִבּוּדָה שֶׁל אֶהְבֵּת ה' לֹא רַק "בְּכָל
- 80 לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" אלא אֶהְבֵּת
- 81 ד' בְּכָל מַאֲדָךְ¹⁹, ו"מֵאוֹד"
- 82 מִשְׁמַעוֹ בְּלִי גְבוּל שְׁהִיא אֶהְבֵּת ה'
- 83 לְמַעֲלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה מַעַל
- 84 וּמַעֲבָר לְגִדְרִים וְהַגְבָּלוֹת שֶׁל כְּחוֹת נִפְשׁוֹ⁵⁰, הֵן הַגִּדְרִים וְהַגְבָּלוֹת

(44 רפ"ז (שם, סע"א). (45 תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב). (46 אבות פ"ב מ"ב. (47 משלי ג, ו. (48 א"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז אור"ח סקנ"ו ס"ב. (49 ראה לקו"ת פרשתנו עג, ג. (50 ראה תו"א מקץ לט, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 של "בְּכָל לִבְכָּךְ" וְהֵן הַגְדִּירִים וְהַהֲגִבּוֹת שֶׁל "בְּכָל נַפְשֶׁךָ", פִּינָן
 2 שְׁעוֹמֵד נִמְצָא בַּתְּנוּעָה קוֹי וּדְרֵךְ הַנְּהִיגָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְּדִידָה
 3 וְהַגְבִּלָה. וְהִינוּ, שְׁעִם הָיוּתוֹ נִבְרָא, וְהָרִי פֶל נִבְרָא מֵעֵצִים
 4 מִהוּתוֹ כִּנְבְּרָא עִם גְּדִירֵי מִצִּיאוֹת מִסּוּרִים הוּא בְּמִדִּידָה וְהַגְבִּלָה, אֲבָל
 5 מִצֵּד שְׁנֵי הָרִי פִינָן שְׁיֵשׁ בּוֹ
 6 בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדֵי חֵלֶק אֱלֹקָה
 7 מִמַּעַל מִמַּשׁ⁵¹, הִנֵּה בְּאֶשֶׁר
 8 הָעֲבוּדָה הִיא מִצֵּד ה' חֵלֶק
 9 אֱלֹקָה שְׁבוֹ שְׁנִיכֵר וְנִרְשָׁה וּפּוֹעֵל
 10 בּוֹ, שְׁזָהוּ עֲנִין "הָרִי אֱלֹקִיד",
 11 שְׁ"הָרִי" חֵלֶק אֱלֹקָה שֶׁבִּנְפִשׁוֹ
 12 נִעֲשֶׂה "כִּפְחָ וְחִיּוּתָךְ" פּוֹעֵל בּוֹ
 13 וּמִשְׁפִּיעַ בּוֹ בְּגִלּוֹ, אֲזִי וְיִמְלָל גּוֹ
 14 אֶת לִבְכָּךְ, שְׁמִתְבַּטֵּל גַּם
 15 אִפִּילוֹ עֲנִין הַגְשְׁמִיּוֹת (שְׁפִלָּב)
 16 שְׁבַעֲרֵף לְדִרְגָּה שְׁצָרִיף לְהִגִּיעַ
 17 אֵלֶיהָ עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
 18 דִּ"בְּכָל מֵאֲדָךְ" וּלְגִשְׁמִיּוֹת אֵין
 19 שׁוּם הַשְׁפָּעָה עַל הָעֲבוּדָה שֶׁבִּלְבָּב.
 20 וְהָעֲנִין בְּזָה כְּפִי שֶׁהוּא בֹא לִידִי
 21 בִּיטוֹי בְּכָל־לוֹת עֲנִין הַתְּבוֹנָנוֹת
 22 בְּאֱלֹקוֹת (שְׁזָהִי הַתְּבוֹנָנוֹת
 23 בְּעִינֵי אֱלֹקוֹת הַהֲקָדָמָה לְכָל
 24 אוֹפִנִי הָעֲבוּדָה הֵן הָעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן
 25 שֶׁל "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ" וְהֵן
 26 הָעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן שֶׁל "בְּכָל מֵאֲדָךְ",
 27 שְׁיֵשׁ בְּזָה בְּהַתְּבוֹנָנוֹת בְּאֱלֹקוֹת
 28 שְׁנֵי אוֹפִנִים שׁוּנִים, כְּפִי שֶׁמִּשְׁחִיךְ
 29 וּמִפְרֹט.
 30 דְּהִנֵּה, יֵשׁ הַתְּבוֹנָנוֹת בִּתּוֹ הָאֲדָם
 31 מִתְּבוֹנֵן וּמִעֲמִיק לְחֹשֶׁב בְּעֲנִין
 32 דִּ"קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב"⁵²,
 33 שְׁאֲלֹקוֹת וְלִהּיוֹת קִרְבֵּי לְאֱלֹקוֹת
 34 הוּא טוֹב לוֹ לֵאדָם עֲצוּם, וְעַל-
 35 דֶּרֶךְ מָה שְׁפָתוֹב⁵³ בְּתוֹרָה עַל
 36 אֲהַבַת ה' שִׁישְׁנוּ סוּג וּדְרַגָּה שֶׁל אֲהַבָה
 37 בְּאוֹפֵן שֶׁל "לֵאֲהַבָה אֶת ה'
 38 אֱלֹקֶיךָ גּוֹ כִּי הוּא חַיִּיד" גּוֹ,
 39 וְלִכֵּן, הֵן אֲמַת שֶׁהוּא לְמִירוֹת
 40 שֶׁהָאֲדָם הָאוֹהֵב אֶת ה' בְּדִרְגָּה זוֹ
 41 מוֹנֵחַ וּשְׁקוֹעַ בְּאֱלֹקוֹת מִתּוֹךְ
 42 חֵיּוֹת וְהַתְּלַבְּבוֹת וְאֵם כֵּן זוֹ אֲהַבַת ה' בְּדִרְגָּה נְעִלִית יַחֲסִית הַמִּמְלָאָה אֵת
 43 כָּל יִשְׁרָאוֹ, אֲבָל זֶהוּ מִפְּנֵי שְׁמִרְגִּישׁ בְּזָה טוֹב וְעֵלּוּי לְעֲצוּם,

ביאור בדרך אפשר

44 וּבְגִלָּל שְׁיֵשׁ לוֹ עֲרִבּוֹת טַעַם וְגִעֲשִׁמָאק בְּעֲנִין שֶׁל טוֹב וְעֵלּוּי,
 45 "לִי טוֹב" טוֹבָה וְתוֹעֵלָה וְעִינִין לְעֲצוּם, לִכֵּן רְצוֹנוֹ בִּ"קִרְבַּת
 46 אֱלֹקִים". וּבְכָל־לוֹת בְּאוֹפֵן כָּלִי הָרִי זוֹ אֲהַבָה שֶׁל הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת
 47 הַתְּלוּיָה בְּדִבְרָר⁵⁴ נוֹסֵף וְלֹא רְצוֹן טָהוֹר לְגִמְרֵי לְדִבּוֹק בְּאֱלֹקוֹת מִצֵּד עֲצִים
 48 הַעֲנִיין, אֲשֶׁר עִם הָיוֹת שְׁלֹא
 49 שִׁיף שְׁתַּתְּבַּטֵּל, וְאֵף עַל פִּי
 50 שֶׁלֹּמַעֲשָׂה לֹא יִיתְכֵּן שֶׁאֲהַבָה זוֹ תִפְסִיק
 51 לְהַתְקִיִּים (כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
 52 בְּפִרְקֵי אֲבוֹת שֶׁאֲהַבָה בֵּין שְׁנֵי אֲנָשִׁים
 53 הַתְּלוּיָה בְּדִבְרָר לֹא עֲתִידָה לְהַתְקִיִּים כִּי
 54 כֹּאשֶׁר יִתְבַטֵּל הַדְּבָר שֶׁבּוֹ תְלוּיָה
 55 הָאֲהַבָה תִּתְבַטֵּל אֲהַבָה, אֲבָל כֹּאֵן אֵין
 56 אֲהַבַת הָאֲדָם לַה' עֲתִידָה לְהַתְבַטֵּל)
 57 פִּינָן שְׁלֹא שִׁיף לֹמַר שִׁיחָה
 58 'בְּטֵל דְּבָר' חֲסִי-וְשִׁלּוּם וְכִיוּן
 59 שֶׁלֹּא יִיתְכֵּן שֶׁהַדְּבָר הַגּוֹרֵם אֶת הָאֲהַבָה,
 60 הָעֲבוּדָה שֶׁבְּקִרְבַת הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת יֵשׁ
 61 מַעַלָּה וְיִתְרוֹן, לֹא יִיתְכֵּן שֶׁהָאֲהַבָה
 62 תִּתְבַטֵּל, מִכָּל-מִקּוֹם הָרִי זוֹ
 63 אֲהַבָה שֶׁל הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת
 64 שְׁבְּמִדִּידָה וְהַגְבִּלָה, אֲהַבָה
 65 מוֹגְבֵּלָה לְפִי עֶרֶף לְפִי מִידָה
 66 הַבְּנִתָּה וְהַשְׁגָּתָה בְּעֲנִין "לִי
 67 טוֹב" וְלֹא מִעֲבֹר לְהַבְנִתָּה וְהַשְׁגָּתָה שֶׁל
 68 הָאֲדָם שֶׁגַּם הִיא בְּדִרְגָּה נְעִלִית הָרִי
 69 כִיוּן שֶׁמִּדּוּבֵר בְּנִבְרָא מוֹגְבֵּל, הָרִי הִיא
 70 מוֹגְבֵּלָה, וְאֵין זֶה בְּאוֹפֵן דִּ"בְּכָל
 71 מֵאֲדָךְ" שֶׁהִיא אֲהַבָה בְּלִי גְבוּל,
 72 כְּמִשְׁמַעוֹת הַבִּיטוֹי "מֵאֲדָךְ".
 73 אֲמָנָם, עֲבוּדָה הַנִּלְשָׁל שֶׁל אֲהַבַת
 74 ה' מִשׁוּם שֶׁ"קִרְבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב",
 75 כְּמִבּוּאָר לְעִיל, שֶׁהִיא עֲבוּדָה עַל
 76 דֶּרֶךְ הַרְגִּיל בְּתוֹךְ הַגְּדִירִים
 77 וְהַהֲגִבּוֹת שֶׁל מִצִּיאוֹת הָאֲדָם, עִם
 78 הָיוּתָה עֲבוּדָה אֲמַתִּית, לְמִירוֹת
 79 שֶׁגַּם אֲהַבַת ה' בְּדִרְגָּה זוֹ הִיא עֲבוּדָה ה'
 80 בְּאֵמֶת וּמִי יִתְּן הַלּוּוּאִי וְהִנֵּה לְבוֹ
 81 שֶׁל הָאֲדָם תְּמִיד בְּכַחֲשִׁית אֲהַבָה
 82 זוֹ⁵⁵ שֶׁהִיא כֹּאמֹר מִתּוֹךְ חֵיּוֹת
 83 וְהַתְּלַבְּבוֹת וּמִתּוֹךְ נֹעֵם וְעִרְבּוֹת
 84 בְּאֱלֹקוֹת, אֲבָל אֶף-עַל-פִּי-כֵּן עִם
 85 כָּל מַעֲלָתָה שֶׁל אֲהַבָה זוֹ שֶׁהִיא "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ", צְרִיכָה לְהָיוֹת
 86 גַּם עֲבוּדָה בְּאוֹפֵן נִעְלָה יוֹתֵר, עַל-יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת בְּטוֹב

(51 תניא רפ"ב. 52 תהלים עג, כח. 53 נצבים ל, כ. 54) לשון חז"ל - אבות פ"ה מט"ז. 55) כ"ה לשון המאמר (המשך תע"ב שם ע' אינו) - ע"פ לשון הכתוב ואתחנן ה, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המאמר) שָׁאז הַעֲבֹדָה הַיָּא בְּאֹפֶן ד' בְּכָל לְבָבָא וּבְכָל
נַפְשָׁא" היינו בתוך גרדי המציאות של האדם, לְעֲבֹדָה שְׂמַצְד
ה'רָאש' החלק העליון והנעלה שְׂבִנְשָׁמָה שְׂנִשְׂאָר לַמַּעֲלָה וְאִינוּ מִתְלַבֵּשׁ
בגוף, שְׂנִקְרָאָת בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל' מִלְשֹׁן "לי ראש", שָׁאז כאשר האדם
בא לידי כך שגם חלק הנשמה
שבבחינת "ראש" מאיר ופועל בו
בגלוי הַעֲבֹדָה הַיָּא בְּאֹפֶן
ד' בְּכָל מְאֹדָה" ביציאה מוחלטת
מגרדי המציאות, כִּינֵן שְׂנַעְשָׁה
נפעל לא רק עניין הסרת ערלת הלב
אלא גם הַעֲנִין ד'וּמָל הַוִּי'
אַלְקִיךְ אֶת לְבָבָךְ", כמבואר
לעיל באריכות ההבדל בין שני
העניינים.
(ו) וְזֶהוּ גַם כְּלָלוֹת הַחֲלוּק
ההבדל באופן כללי בִּין הַעֲבֹדָה
שהיהודי עובד את ה' דִּימוֹת הַחֹל
לְעֲבֹדָה שהיהודי עובד את ה'
דִּיּוֹם הַשַּׁבָּת (וּכְנֻזָּר לְעִיל
(סעיף ב) שְׂבִימוֹת הַחֹל
נִקְרָאָת הַנְּשָׂמָה בְּשֵׁם יַעֲקֹב',
מִלְשֹׁן 'עֵקֵב' החלק הנמוך והנחות
שבגוף, וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת נִקְרָאָת
בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל' מִלְשֹׁן ראש, החלק
העליון והנעלה שבגוף, כפי שממשיך
ומבאר.
דִּהְיָה, בִּימוֹת הַחֹל יֵשׁ עֲנִין
הַמְּלָאכָה בדברים הגשמיים ובענייני
העולם הזה וְהַבְּרֹר הַעֲבֹדָה של
הפִּרְדָּת הַטּוֹב (נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שִׁירָדוּ
וּנְתַלְבְּשׁוּ בְּדִבְרִים גִּשְׁמִיִּים) מהרע
והעֲלָאוֹת לִמְקוֹרָו בְּקֻדְשָׁה, מִה־
שְׂאִין־פֶּן בְּשַׁבָּת הָרִי "בּוֹרֵר
אֲסוּר" 56 כמבואר במשנה ובגמרא
שאחת המלאכות האסורות בשבת היא
מלאכת 'בורר' שבמקור עוסקת
בהוצאת עפר וכד' מגירי התבואה,
ולמעשה בהוצאת כל דבר לא רצוי
מתוך דבר רצוי ('פסולת') מתוך
'אוכל', ולפי המשמעות הפנימית של הדבר, הכוונה שבימות החול האכילה
(וכללות העיסוק בענייני העולם) שייכת ל'עבודת הבירורים' ואילו בשבת שבה
'בורר אסור', יש לאכילה כוונה אחרת. וידועה, 57 הקושיא בְּזֶה 58, 84

1 ד'קִרְבַּת אֱלֹקִים" מִצַּד עֲצָמוֹ (לא מִצַּד "קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי
2 לאדם עצמו טוב"), שָׁאז כאשר ההתבוננות היא בכך שאלוקות הוא טוב
3 בעצם עֲבֹדָתוֹ הַיָּא "בְּכָל מְאֹדָה". וְעֲנִין זֶה של עבודת ה' באהבה
4 "בכל מאודך" נַעְשָׂה נפעל ומתעורר עַל־יְדֵי־זֶה שְׂמַתְפַּטֵּל
5 מִהַמְּצִיאוֹת המוגדרת והמוגבלת
6 וְה'צִיּוֹר' ה'דְמוּת' וְה'תְּבִנָּה'
7 המוגדרת שְׁלוֹ, שֶׁהוּא עֲנִין "לִי"
8 טוֹב" כוונה ומחשבה שיש לאדם
9 כשהוא נמצא בתוך הגדרים של
10 המציאות שְׁלוֹ, הִינֵנו, שְׂנִשְׂנָה
11 הַמְּצִיאוֹת שְׁלוֹ ("לִי") עִם
12 הגדרים וההגבלות שלה, וּמְצִיאוֹת
13 זֶה יֵשׁ לָהּ הֶרְגֵּשׁ הַטּוֹב ("לִי")
14 טוֹב") לָהּ, לַעֲצָמָה, וְכָל זְמַן
15 שְׂנִשְׂנָה עֲדִין אַחֲרֶיהָ תְּפִיסָה
16 מִסְוִימָת לַעֲנִין שֶׁל מְצִיאוֹת
17 ("לִי") אִישִׁית, אִינוּ יָכוֹל לָבֵא
18 לְעֲבֹדָה מִצַּד אֱלֹקוֹת עֲצָמוֹ כִּי
19 הוּא 'שְׂבוֹר' בתוך גרדי המציאות
20 האישית שְׁלוֹ.
21 וְעַל זֶה עַל הִיצִיָּה וְהַתְּעִלוֹת
22 מגרדי המציאות שְׁלוֹ נֶאֱמַר "וּמָל
23 הַוִּי' אַלְקִיךְ אֶת לְבָבָךְ", וְלֹא
24 נִזְכָּר בַּעֲנִין זֶה עֲרֵלַת הַלֵּב בְּשׁוֹנָה
25 מִחִפְסוֹק הַמִּדְבָּר בְּמִדְרֵגָה יוֹתֵר נִמּוּכָה
26 בּוֹ נֶאֱמַר "וּמִלְתָּם אֶת עֲרֵלַת לִבְכֶּם",
27 כמבואר לעיל באריכות, כִּינֵן שְׁלֹא
28 שְׂנִיךְ אֲצִלוֹ אַעֲלֵ מִי שְׂעוֹבֵד אֶת ה'
29 "בכל מאודך" עֲרֵלַת הַלֵּב, שְׂכָבֵר
30 הַסִּינָה מְקוֹדֵם לָכֵן, וְצִרִיף
31 לְהִסִּיר רַק אֶת הֶרְגֵּשׁ
32 הַמְּצִיאוֹת, "לִי טוֹב" ולצאת
33 לגמרי מגרדי המציאות האישית שְׁלוֹ
34 ("לִי").
35 וּכְלָלוֹת הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל בְּאֹפֶן
36 כִּלְלִי בִּין שְׁנֵי אֹפְנֵי עֲבֹדָה
37 הַנִּי"ל הַבָּאִים לִידֵי בִיטוֹי בְּאַהֲבַת ה'
38 "בכל לבבך ובכל נפשך" ובאהבת ה'
39 "בכל מאודך", הוּא הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל
40 שְׂבִינֵן הַעֲבֹדָה שהיהודי עובד את ה' שְׂמַצְד חֶלֶק הַנְּשָׂמָה
41 הַמְּלֻבָּשֶׁת בְּגוֹף, רִגְל' הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שְׂבִנְשָׁמָה, שְׂנִקְרָאָת
42 בְּכָלָלוֹת בְּשֵׁם יַעֲקֹב', מִלְשֹׁן עֵקֵב שְׂבִינְשָׁמָה לְעִיל בְּתַחֲלִיל

(56) שבת עג, א. וראה המשך תער"ב שם ס"ע א'מה ואילך. ד"ה לא הביט תשכ"א (סה"מ תשכ"א ע' ריט ואילך). ד"ה מי מנה תשכ"ו פ"ד ואילך. (57) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' עח ואילך. ועם הגהות וכו' - אוה"ת ויקהל ע' ב'קלו ואילך. (58) ראה המשך תער"ב שם ע' א'נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בתורת החסידות, דאם כן, אם בשבת האכילה לא פועלת 'בירור' של
2 המאכל, מהו ענין האכילה בשבת, הרי פועלת האכילה היא
3 שהמאכל מתברר ונהפך להיות דם ובשר כבשרו חלק
4 מהאדם, וכשהאוכל הוא יהודי העובד את ה', המאכל מתברר ומתעלה.
5 ועוד זאת, שבזמן שבת-
6 המקדש היה קיים היו בבית-
7 המקדש גם קרבנות שהקריבו
8 ביום השבת דוקא, והרי גם
9 ענין הקרבן בדומה לענין האכילה
10 הוא ברור של הקרבן הגשמי,
11 שמקריבים את הבהמה ומעלים
12 אותה לקדושה (ועל-דרך-זה
13 כשם שבקרבן מן הבהמה מבררים את
14 מין החי מה שמקריבים ממין
15 הצומח כמו סולת ושמן ויין
16 ויהדומם כמו מלח) על-ידי
17 העלאה של הדומם והצומח והחי
18 הגשמי על גבי המזבח, עד
19 שמזה נעשה "ריח נחם
20 לה".⁵⁹
21 וכללות הבאור בזה בענין
22 האכילה, ועל דרך זה בענין הקרבנות,
23 ביום השבת (כמבאר בארוכה
24 במקום אחר⁶⁰ בתורת החסידות),
25 שבענין הברור של הדברים
26 הגשמיים גופא עצמו יש ברורים
27 שקשורים עם פסולת והמלאכה
28 היא לברר ולהפריד בין האוכל (הדבר
29 הרצוי) והפסולת (הדבר הלא רצוי),
30 ויש בזה בהפרדה בין האוכל
31 והפסולת שני אופנים, ברור של
32 הוצאת והפרדת אוכל מתוך
33 פסולת, בפעולה מלמעלה
34 למטה (בלשון הקבלה והחסידות,
35 בדרך 'אור ישראל'), או ברור הוצאת
36 והפרדת פסולת מתוך אוכל,
37 בפעולה מלמטה למעלה (בלשון
38 הקבלה והחסידות, בדרך 'אור חזון'),
39 ששני אופנים אלו הן הבירור
40 מלמעלה למטה והן הבירור מלמטה
41 למעלה הם בימות החול,
42 ולאחר-יזה.
- הפסולת (בשני האופנים האמורים) לשנו גם הברור דיום השבת,
אלא שאז בשבת אין ענין של פסולת חס-ושלום, כי-אם
אוכל בלבד, והוא ענין ברור אוכל מתוך אוכל, והינו,
שבאוכל גופא עצמו נעשה ברור למעלה מברור, והכונה
לתוספת עליו בקדושה עצמה, כפי
שממשיך ומבאר.
(ז) ובאור הענין⁶¹, דהנה, לעתיד-לבא (שדוגמתו הדוגמא
למצב העולם לעתיד לבוא, כאשר לא
תהיה מציאות של 'פסולת' הוא יום
השבת⁶², שענינו של יום השבת
הוא ההכנה וההליכה ליום
שכולו שבת ומנוחה לחי
העולמים⁶³, היינו התקופה
שלעתיד לבוא) כתיב⁶⁴ על התקופה
של לעתיד לבוא, ימות המשיח
ואכלתם אוכל ושובע,
שהפירוש בזה, שדבר שפבר
היה בבחינת מאכל, ונאכל
ונתברר בבירור הרגיל של הפרדת
האוכל מהפסולת, הנה לעתיד-
לבא יהיה "ואכלתם אוכל",
שיחזור ויתברר עוד פעם
בבירור נוסף כדי שיתעלה
בעלוי גדול יותר. ועד כדי כך
חשוב ענין שלימות הבירור והמעלה
בקדושה עצמה, כפי שיהיה לעתיד
לבוא, שכן הוא גם בענין
הנשמות עצמן והעלייה שלהם
ממדרגה למדרגה שהיא בדוגמת
'עבודת הבירורים' כפי שהיא בקדושה
עצמה, דכשם שנתבאר לעיל
(סעיף ג) שבאשר צריכים
לעלות מגן-עדן התחתון
לגן-עדן העליון, הרי כיוון שהיא
עלייה גדולה ביותר כי ההבדל בין
גילוי האלוקות ביגן עדן התחתון
לגילוי האלוקות ביגן עדן העליון הוא
באין ערוך, לאין שיעור, צריך
להיות בטול נוסף של גרדי
המציאות האישית, ולא די בבטול
שהיה לפני העלייה לגן עדן התחתון,

(59) ויקרא א, ט. ועוד. (60) ראה תו"א חיי שרה טו, ביג. (61) ראה המשך תע"ב שם ע' אינח ואילך. (62) ראה פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי פב, ד. ועוד. (63) תמיד בסופה. (64) יואל ב, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁזָהוּ הַבִּיטוּל הַנוֹסֵף עֲנֵן שֶׁל בְּרוּר נוֹסֵף, שֶׁמֵּבִיא לַעֲלִייה נוספת,
- 2 הֵנָּה כֵּן הוּא גַם בְּכָלֹת הָעֲלִיָּה וְהַמַּעֲבָר מִזְמַן הַזֶּה זֶמֶן הַגְלוּת
- 3 לְזֶמֶן דְּלַעֲתִיד-לָבֹא יָמוֹת הַמִּשְׁחָה, שֶׁהַנִּשְׁמוֹת דַּעְתָּהּ אֵף עַל פִּי
- 4 שֶׁפָּכַר נִתְּקָנוּ וְנִתְּפָרְרוּ בְּתַכְלִית וְהַגִּיעוּ לַתַּכְלִית הָעִלּוּי שִׁכּוּל לַהֲיוֹת
- 5 כַּעַת, בּוֹמֵן הַגְלוּת, יִצְטָרְכוּ לַחֲזוֹר
- 6 וּלְהִתְפָּרֵר בְּבִירוֹר נוֹסֵף עַל-יָדֵי
- 7 הַנִּשְׁמוֹת הַחֲדָשׁוֹת שִׁיתְּגַלּוּ
- 8 לַעֲתִיד-לָבֹא, כִּי הַמַּעֲבָר מִהַמְצָב
- 9 עַתָּה לַמְצָב בִּימֹת הַמִּשְׁחָה הוּא שִׁינוֹי
- 10 שְׂבִיבוֹת עֲרוֹךְ הַמַּצְרִיךְ בִּיטוּל נוֹסֵף
- 11 וּבִירוֹר נוֹסֵף כִּמְבָאֵר בְּאַרְוֶכָה
- 12 בְּלִקְוֹטִי תוֹרָה⁶⁵, וְכִפִּי
- 13 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבָּאֵר לַהֲלֹךְ.
- 14 אֵף צָרִיף לְהִבִּין, מֵהוּ עֲנֵן
- 15 בְּרוּר נִשְׁמָה אַחַת הַנִּשְׁמוֹת
- 16 שֶׁבּוֹמֵן הוּא עַל-יָדֵי נִשְׁמָה אַחֶרֶת
- 17 הַנִּשְׁמוֹת הַחֲדָשׁוֹת שִׁיתְּגַלּוּ לַעֲתִיד
- 18 לְבֹא, דְּלִכְאוּרָה, עֲנֵן הַבְּרוּר
- 19 בְּמוֹכֵן שֶׁל הַפִּרְדַּת הַטּוֹב מֵהָרַע
- 20 וְהַעֲלָתוֹ לְקִדּוּשָׁה הוּא בְּנוֹגֵעַ
- 21 לְבִהְמָה גִּשְׁמִית, כִּמּוֹ בְּעֲנֵן
- 22 הָאֲכִילָה כִּפְשׁוּטוֹ כֹּאשֶׁר הָאָדָם
- 23 אוֹכֵל בֶּשֶׂר בַּהֲמָה (אִם הַבֶּשֶׂר מוֹתֵר
- 24 וְכוּנֹת הָאֲכִילָה הִיא רְאוּיָה, כִּמְבֹאֵר
- 25 לַעֲלֹל), אוֹ עַל-יָדֵי אֲכִילַת
- 26 מִזְבָּח, שֶׁהוּא עֲנֵן הַקִּרְבָּנוֹת
- 27 הַנִּשְׂרָפִין וְנִאֲכָלִין בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ,
- 28 שֶׁעַל-יָדֵיהֶּם נִבְעָשָׁה הַבְּרוּר
- 29 וְהָעֲלִיָּה שֶׁל הַבַּהֲמוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת
- 30 לְשִׁרְשָׁם וּמִקּוֹרֵם בְּחִיּוֹת הַקֹּדֶשׁ
- 31 שֶׁל הַמְּרֻכָּכָה הָעִלּוּנָה, "פָּנִי
- 32 שׁוֹר" וְגו'⁶⁶, וְעַד שְׁעוּלִים
- 33 וְנִקְלָלִים נִיצוּצוֹת הַקֹּדֶשׁ, הַחַיּוֹת
- 34 הָאֱלוּקִית שֶׁבַּהֲמוֹת עוֹלִים לְשׁוֹרֶשׁם
- 35 הָעִלּוֹן וְנִכְלִים בְּבִחֵינָה "פָּנִי
- 36 אָדָם" שֶׁבְּמֻרְכָּכָה שׁוֹר, כִּמּוֹכֵן,
- 37 דְּרָגָה גְבוּהָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַחַיּוֹת
- 38 שֶׁבְּמֻרְכָּכָה, "פָּנִי שׁוֹר".
- 39 וְיִתְרָה מִזָּה, כִּמְבָאֵר בְּמִקּוֹם
- 40 אַחֵר⁶⁷ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁגַּם
- 41 בְּבִחֵינָה "פָּנִי אָדָם"
- 42 שֶׁבְּמֻרְכָּכָה דְּרָגָה גְבוּהָה בִּירוֹר, צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנֵן שֶׁל בְּרוּר

- 43 וְהַעֲלָה עַל-יָדֵי בְּחִינַת "אָדָם הָעִלּוֹן שֶׁעַל הַכֶּסֶּא", שֶׁלְּגִבּוֹי
- 44 לִגְבֵי "אָדָם הָעִלּוֹן" נִחְשָׁבִים "פָּנִי אָדָם" שֶׁבְּמֻרְכָּכָה כִּמּוֹ שֶׁאֵר
- 45 חַיּוֹת הַמְּרֻכָּכָה, "פָּנִי אֲרִיָּה וּפָנִי שׁוֹר וּפָנִי נֶשֶׁר" וְכֵשֶׁם
- 46 שֶׁחַיּוֹת צְרִיכוֹת בִּירוֹר כֵּן "פָּנִי אָדָם" צָרִיךְ בִּירוֹר (וְכָל זֶה הוּא עֲנֵן הַבִּירוֹרִים
- 47 וְהַעֲלָה בְּקִדּוּשָׁה גּוֹפָא, שֶׁהוּא בִירוֹר
- 48 שׁוֹנָה וְנִעְלָה יוֹתֵר מֵעֲנֵן הַבִּירוֹר
- 49 שֶׁקְשׁוֹר עִם פְּסוּלָת, כֹּאמֹר, וְהוּא בִירוֹר
- 50 וְהַעֲלָה בְּקִדּוּשָׁה עֲצֻמָּה).
- 51 אֲכָל עֲדִין צָרִיךְ בִּירוֹר מֵהוּ עֲנֵן
- 52 בְּרוּר נִשְׁמָה אַחַת עַל-יָדֵי
- 53 נִשְׁמָה אַחֶרֶת?
- 54 אֵף הָעֲנֵן הוּא, דְּהֵנָּה כְּתִיב⁶⁸
- 55 בְּנוֹת יִרְמְיָה וְזִרְעָתִי אֶת בֵּית
- 56 יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע
- 57 בְּהֵמָה, וּמִבָּאֵר בְּאַרְוֶכָה
- 58 בְּתוֹרָה אֲוִר' לְאִדְמוֹר' הֶזְקֵן
- 59 פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים⁶⁹, שִׁישׁ
- 60 נִשְׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת בְּשֵׁם "זֶרַע
- 61 אָדָם", וְיֵשׁ נִשְׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת
- 62 בְּשֵׁם "זֶרַע בְּהֵמָה", כִּפִּי
- 63 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִפָּרֵט.
- 64 וְכָלֹת הָעֲנֵן בְּזָה, שֶׁנִּשְׁמוֹת
- 65 דְּבִרְיָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה, נִשְׁמוֹת
- 66 שֶׁהַשׁוֹר וְהַמְּקוֹר שֶׁלָּהֶם הוּא מִשְׁלוּשָׁת
- 67 הָעוֹלָמוֹת הָעִלּוּנִים שֶׁלִּמְטָה מַעֲלֵם
- 68 הָאֲצִילוֹת (וְאַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת הַלָּלוּ הֵם
- 69 הָעוֹלָמוֹת הָרוּחָנִים הַכְּלָלִיִּים), שֶׁשֵּׁם
- 70 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיָּה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה
- 71 מִתְחִיל עֲנֵן הַיִּשּׁוֹת וּמִצִּיאוֹת
- 72 הַמּוֹגֵדֶת, בְּעוֹד שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
- 73 נִאֲמַר שֶׁהוּא 'אֱלוּקוֹת מִמֶּשׁ' וְכָל זֶה
- 74 שִׁישׁ בּוֹ בְּטַל לְאֱלוּקוֹת בְּתַכְלִית וְאִינוּ
- 75 'מִצִּיאוֹת' [נְעִל-דֶּרֶךְ הָאֲמֹר
- 76 לְעִיל (סְעִיף ה) בְּעֲנֵן 'קִרְבַּת
- 77 אֱלֹקִים לִי טוֹב', שֶׁהִיא דְּרָגָה כּוֹז
- 78 בַּהֲבַת ה' שֶׁגַּם בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה
- 79 כּוֹ, הִרִי זֶה בְּאוֹפֵן דְּ"לִי
- 80 טוֹב" וְעֲדִין הַמִּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית
- 81 נִגְשָׁת], נִקְרָאִים בְּשֵׁם "זֶרַע
- 82 בְּהֵמָה", וְנִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת
- 83 שֶׁהַשׁוֹר וּמִקּוֹר שֶׁלָּהֶם נִעְלָה בִּירוֹר,
- 84 וְהוּא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, נִקְרָאִים בְּשֵׁם "זֶרַע אָדָם" [נְעִל שְׁנֵיהֶם

(65) ד"ה ואכלתם אכול (ר"פ צו - ז, א ואילך). (66) ראה טעמי המצות פ' ויקרא (ד"ה מצות קרבנות). (67) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב ע' תרמ ואילך. (68) ירמ' לא, כו. וראה לקו"ת שם ח, ב. (69) עד, ג ואילך. עו, א. - הובא בלקו"ת שבהערה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על שני סוגי הנשמות, "זרע אדם" ו"זרע בהמה" נאמר "וְזָרַעְתִּי",
 - 2 דָקָאִי והכוונה על "אדם העליון שעל הכפא" שהוא שורש כל
 - 3 הנשמות, הינו, שגם נשמות דבריא-ה-יצירה-עשיה נמשכות
 - 4 מבחינת "וְזָרַעְתִּי" ויש להם שורש ומקור נעלה באלוקות, והקדוש-
 - 5 ברוך-הוא הוא ה'זרע' את הנשמות
 - 6 הנקראות 'זרע בהמה', כמו שהוא
 - 7 זרע נשמות דאצילות
 - 8 שנקראות "זרע אדם".
 - 9 ובפרטיות יותר, הנה גם
 - 10 בנשמות דבריא-ה-יצירה-עשיה
 - 11 עשיה גופא עצמן שבאופן כללי
 - 12 נקראות 'זרע בהמה' ישנו החלוק
 - 13 ההבדל בין "זרע אדם" ו"זרע
 - 14 בהמה", ועל-דִרְךָ-זֶה
 - 15 בנשמות דאצילות גופא עצמן
 - 16 יש חלוק העֶרֶךְ הבדלי דרגות
 - 17 מהותיים בין נשמה לנשמה,
 - 18 ועד לחלוק העֶרֶךְ הבדל
 - 19 משמעותי עד כדי כך שהוא
 - 20 בדוגמת החלוק שבין "זרע
 - 21 בהמה" ל"זרע אדם" (ברומה
 - 22 לאמור לעיל אודות הבדלי הדרגות
 - 23 במרכבה העליונה שאמנם יש הבדל
 - 24 מהותי בין "חיות הקודש" ו"פני אדם",
 - 25 אבל לגבי "אדם העליון" גם "פני
 - 26 אדם" הוא כמו "חיות").
 - 27 ועל-פי-זֶה מובן ענין
 - 28 "וְאָכַלְתֶּם אֹכֹל", כי לפי עֶרֶךְ
 - 29 ביחס אל גודל העליה של כללות
 - 30 העולמות והנבראים דלעתידי-לבא,
 - 31 הנה גם נשמות שבבחינת
 - 32 "זרע אדם" כעת יהיו נחשבות
 - 33 לבחינת "זרע בהמה" כי אל מול
 - 34 האור האלוקי הנעלה שיאיר לעתיד
 - 35 לבוא, גם נשמות אלו שכינם נקראות
 - 36 'זרע אדם' יהיו נחשבות כמו 'זרע
 - 37 בהמה', ולכן יצטרכו נשמות אלו
 - 38 שנמשכו מעולם האצילות וכיום נקראות
 - 39 'זרע אדם' לחזור ולהתברר כו'
 - 40 ולעבור בירור נוסף, ויהיו על-ידי
 - 41 ענין הבטול שצריך לפעול
 - 42 בנשמות אלו גם במדרגה היותר
 - 43 נעלית שבה יהיו בימות המשיח,
 - 44 ועל-דִרְךָ מה שנתבאר לעיל
- בַּעֲנֵן הַמִּילָה (לא באופן ד' ומלתם את ערלת לבבכם" שַׁעֲנִינָה הוּא הַבִּירוֹר וְהַבִּטּוּל הָרָשׁוֹן, כִּי-אִם) בְּאוֹפֶן ד' וּמֵל הַיָּוִי אֱלֹקֶיךָ אֶת לִבְכָּךְ" הַבִּירוֹר וְהַבִּטּוּל הַשְּׁנִי, הַנוֹסֵף. וְזֶהוּ גַם הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מָה שֶׁכָּתוּב "וְאָכַלְתֶּם אֹכֹל וְשָׁבֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא", "לְהַפְלִיא" דִּיקָא הַכְּתוּב מְדִיק וְאוֹמֵר 'לְהַפְלִיא' הֵינּוּ שְׁמוֹדוֹר בִּשְׁבַח וְהִלּוּל לְקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל דְּבָרִים שֶׁעָשָׂה בְּדֶרֶךְ פֶּלֶא, כְּלוֹמֵר שֶׁהָעֲנָן ד' "אֲכַלְתֶּם אֹכֹל" הַבִּירוֹר וְהַבִּטּוּל הַשְּׁנִי שֶׁהוּא הַתּוֹכֵן שֶׁל ה'אֲכִילָה' הַנוֹסֶפֶת (אֲכִילַת שְׁבַת, וְלַמַּעֲלָה מִזֶּה לַעֲתִיד לְבוֹא) הוּא מִצַּד גּוֹדֵל הָעֲלִיָּה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "פֶּלֶא" כִּי אֵינוּ בֹא בְּאוֹפֶן טְבִיעִי כְּתוּצָא מִהַעֲבֻדָּה הַקְּדוּמָּה שֶׁהִי מְדוּבֶר בְּעִלְיָה לְאִין שִׁיעוֹר, לֵלֵא כֹל יֵחַס וְהַשׁוּוּאָה לְדִרְגָּה הַקְּדוּמָּה, וְגַם מִסְפָּר הָעֲלִיּוֹת הוּא בְּאוֹפֶן ד' "לְהַפְלִיא", כִּינֵן שֶׁהָעֲלִיּוֹת הֵם עַד אֵין קֵץ לֵלֵא גָבּוּל, וְגַם בּוֹה בֹא לְיַד בִּטּוּי ה'פֶּלֶא' שֶׁבְּעִלְיּוֹת אֵלוּ. וְעַל-דִּרְךָ הָאִמּוֹר לְעִיל בַּעֲנֵן גִּזְעוֹן, שֶׁאֵף שֶׁנִּזְכְּרוּ רַק שְׁנֵי סוּגִים כְּלִלִים, גִּזְעוֹן הַתַּחְתּוֹן וְגִזְעוֹן הָעֲלִיּוֹן מְבַלִּי לִפְרֹט אֶת הַדִּרְגּוֹת הַרְבּוֹת הַקִּיּוּמֹת בְּכֹל אֶחָד מֵהֶם, הָרִי שְׁנֵי סוּגִים כְּלִלִים אֵלוּ גִזְעוֹן הָעֲלִיּוֹן וְגִזְעוֹן הַתַּחְתּוֹן, כּוֹלְלִים רַבּוּי עֲלִיּוֹת עַד אֵין קֵץ, עֲלִיּוֹת רַבּוֹת לֵלֵא גָבּוּל, וְלִכֵּן נֶאֱמַר "וְקִדּוּשִׁים הֵן הַנִּשְׁמוֹת בְּכָל יוֹם יְהִלְלוּךָ סֵלָה" תְּמִיד, לֵלֵא הַפֶּסֶק, כִּי הָעֲלִיּוֹת הֵן לֵלֵא הַפֶּסֶק. (ח) וְזֶהוּ גַם עֲנֵן הָעֲלִיָּה שִׁישׁ בְּנִשְׁמַת הַצַּדִּיק תְּמִיד, לֵלֵא הַפֶּסֶק, וּבִפְרָט בְּיוֹם הַהוֹלָדָת שְׁלוֹ מְדִי שְׁנָה בְּשָׁנָה (פְּמִבְּאָר בְּשִׁיחוֹת שֶׁל הַרְבֵּי הָרִי"צ פֶּעַל הַשְׁמָחָה וְהַגְּאוּלָּה⁷⁰ שֶׁנִּגְאָל מִמָּאסָר בְּיוֹם י"ב תְּמוּז, בִּשְׁנַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תרפ"ז), שָׁאֵז ביום הולדתו עולה ומתעלה מְהִיכֵל לְהִיכֵל, שְׁעָלִיָּה
2 זוּ הִיא בְּאוֹפֶן שְׁנַעֲשָׂה בְּצִיּוֹר בַּמִּצָּב אַחֵר לְגַמְרִי עִם גִּרְי
3 מִצִּיאֹת שׁוֹנִים לַחֲלוּטִין, וְעַד שֶׁהִצְיִיר הַקּוֹדֶם אֵינוֹ בְּעֶרְףָּ לְצִיּוֹר
4 שְׁנַעֲשָׂה אֲצִלוֹ בְּעָלִיתוֹ לְמַדְרָגָה הַיּוֹתֵר נְעָלִית כִּי הֵעֲלִיָּה הִיא
5 לֹאִין שִׁיעוֹר, לֹא כָל יָחַס וְהַשׁוּוּאָה
6 לַמִּצָּב הַקּוֹדֶם, שְׁלֹכֵן נַעֲשֵׂת
7 הַעָלִיָּה עַל-יְדֵי הָעֲמוּד
8 (הַמַּחְבֵּר וּמִשְׁמַשׁ כִּי-מִדּוּעַ? שֶׁמַּחֲבֵר
9 שְׁתֵּי דִרְגוֹת רַחוּקוֹת זֶה מִזֶּה בִּאֵין
10 עוֹרֵן), שְׁעַל-יְדֵי⁷¹ מִתְבַּטְּלִים
11 כָּל הָעֲנִינִים הַקּוֹדְמִים שְׁאִינֶם
12 בְּעֶרְףָּ שֶׁאֵין לָהֶם יָחַס לְגַבִּי גוֹדֵל
13 הַעָלִיָּה הַנוֹכְחִית, וְעַד שֶׁנִּקְרָא
14 הַמִּצָּב הַחֲדָשׁ אֵלָיו הַגִּיעָה וְעִלָּתָה
15 נִשְׁמַת הַצִּדִּיק כֶּתֶב בְּשֵׁם 'גִּן-עֵדֶן
16 הָעֲלִיּוֹן' אֲפִילוֹ לְגַבִּי כָּל
17 הַהֲשָׁגוֹת בְּאוֹפֶן הַכִּי נַעֲלָה
18 שְׁהִיּוֹ אֲצִלוֹ בְּעִבּוּדָתוֹ בְּיָמִים
19 וְשָׁנִים שְׁלֹפְנִי-זֶה, בִּיּוֹן שְׁזוּהִי
20 עָלֶיהָ שְׁלֹא בְּעֶרְףָּ, בְּאוֹפֶן
21 ד'לְהַפְלִיא", וְאִפִּילוֹ אִם גַּם לִפְנֵי
22 עֲלִיָּה זֶה הַגִּיעַ לַמִּדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת
23 בְּיוֹתֵר, כֶּתֶב מְדוּבָר בְּעֲלִיָּה לֹאִין שִׁיעוֹר
24 שֶׁלִּגְבִי כָל מִדְרָגָה, אִיזוֹ שֶׁתַּחֲזִיחַ, נִקְרָא
25 הַמִּצָּב הַחֲדָשׁ 'עֲלִיּוֹן' כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִי
26 בִּאֲרִיכוּת.
27 וְעוֹד זֹאת, שְׁהָעֲנִין
28 ד'לְהַפְלִיא" הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ
29 לְהַמְשָׁכָה לְמַטָּה שְׁפּוּעֵלֶת
30 הַנִּשְׁמָה בְּעֲלִיָּתָהּ לַמַּעֲלָה, וְהִנֵּנוּ,
31 שְׁהָעֲלִיָּה לְמַדְרָגָה הַיּוֹתֵר
32 נְעָלִית הִיא בְּאוֹפֶן שְׁמִשָּׁם
33 נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה אֹרֹךְ וּשְׁפַע
34 לְמַטָּה. וְעַל-דֶּרֶךְ הַמִּבְּאֵר
35 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' בְּפֶרֶשְׁתָּנוֹ⁷²
36 פִּרְשֵׁת בִּלְקֹ בְּעֵנִין "בְּרֵאשִׁיתוֹ
37 יִצְרָתִיו אֵף עֲשִׂיתִיו"⁷³,
38 ש'אֵף" מְרַבֵּה אֶת הַבְּחִינָה
39 הַרְבִּיעִית הַיּוֹתֵר נַעֲלָה, עוֹלָם
40 הָאֲצִילוֹת שֶׁלִּמְעַל מַעֲלּוֹת בְּרִיאַת
41 יִצְרָה-עֲשִׂיהַּ הַנִּרְמִזִּים ב'בְּרֵאשִׁיתוֹ, יִצְרָתִיו' וְעֲשִׂיתִיו' וְרַבּוּי זֶה הַנִּרְמִז ב'אֵף'
- נִסְמָךְ בְּכַתּוּב זֶה ל'עֲשִׂיתִיו' דִּקְא, וְנִאֲמַר 'אֵף עֲשִׂיתִיו' לַהּוֹרֹת
שְׁנִמְשָׁךְ לְמַטָּה בְּבַחֲבִינַת עֲשִׂיָּה דִּקְא וְהַמְשַׁכֵּת אֹרֹךְ עֲלִיּוֹן לַעֲוֹלָם
תַּחֲתוֹן לַמּוֹת רִיחּוֹק הָעֵרֶךְ בִּינְיָהֶם הִיא עֵינִן שֶׁל 'פֶּלֶא'. וְזֶה גַם כָּלִלוֹת
עֵינִן הַתְּגַלּוֹת אֱלֻקִּית בְּעוֹלָם, לַמּוֹת שֶׁנִּבְרָא כְּעוֹלָם מוֹגְבֵּל הַמַּעֲלִים
וּמִסְתִּיר עַל הָאֹרֹךְ הָאֱלֻקִּי שְׁבוּ, עַל-
יְדֵי צִדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים
כו', כְּמִבְּאֵר ב'שְׁעַר הַיְחִידוֹ
וְהָאֲמוּנָה'⁷⁴ שֶׁבִּסְפָּר הַתְּנִיָּא
לַאֲדָמוֹר הֹזֵק שְׁעַל זֶה עַל גִּילּוֹ
אֱלֻקִּית הֵלָא מוֹגְבֵּל בְּעוֹלָם הַמּוֹגְבֵּל,
אֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל⁷⁵
"בְּתַחֲלָה בְּתַחֲלִית תַּחֲלִית בְּרִיאַת
הָעוֹלָם הַמּוֹגְבֵּל עַל-יְדֵי אֹרֹךְ אֵין-סוֹף
הַבְּלִי מוֹגְבֵּל עָלָה בְּמַחְשָׁבָה
הָעֲלִיּוֹת לְבְּרֹא אֶת הָעוֹלָם
בְּמִדַּת הַדִּין שֶׁתּוֹכְנָה הוּא גְּבוּל
וְעַמְצוּם, רָאָה הַקּוֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
שְׁאֵין הָעוֹלָם מְתָקִים אִם יִיבְרָא
בְּמִידַת הַדִּין - שְׁתַּף עֲמוֹ מִדַּת
רַחֲמִים שְׁעִנִּינָה לְרַחֵם וּלְהַאֲדִיר
וּלְהַשְׁפִּיעַ", וּבִפְרָט אוֹתוֹת
וּמוֹפְתִים הַמְּבִיאִים גִּילּוֹ אֱלֻקִּית
בְּעוֹלָם שְׁהֵם בְּאוֹפֶן גְּלוּי לְכָל
(עַמְי) הָאֲרָץ לְכָל אוֹמוֹת הָעוֹלָם
וְלֹא רַק לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּבַחֲבִינַת
'עֲשִׂיתִיו' שֶׁהִגִּילּוֹ יוֹדֵד וְנִמְשָׁךְ
וּמֵאִיר עַד לַעֲוֹלָם הָעֲשִׂיָּה (כְּמוֹ)
הַגְּאוּלָּה שֶׁל הַרְבֵּי הָרִי"צ דִּי"ב
תַּמּוּז מִמַּאסְרוֹ בְּרוֹסִיָּה שֶׁהֵיטָה אוֹת
וּמוֹת גְּלוּי לַעֲנִי אוֹמוֹת הָעוֹלָם).
(ט) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר כָּל הַנֶּ"ל עִם מַה שְׁכַתּוֹב
מַה שְׁכַתּוֹב בְּתַהֲלִים סִימָן
פ"ו⁷⁶, הַפֶּרֶק הַמֵּתָאִים לְמַסְפָּר
שְׁנוֹתָיו שֶׁל הַרְבֵּי הָרִי"צ בַּעַל הַגְּאוּלָּה
(שֶׁנּוּלַד בִּשְׁנַת תר"ם) בִּשְׁנָה ז', תשכ"ה
"יְחִיד לְכָבִי לִירְאָה שְׁמֵךְ",
כְּמִבְּאֵר בְּאֲרֹכָה ב'לְקוּטֵי
תוֹרָה' בְּפֶרֶשְׁתָּנוֹ⁷⁷, אֹדוֹת
הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל בִּקְשָׁה זֶה,
שְׁיֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת כָּלֵב, חִיצוֹנִיּוֹת
חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב, וּפְנִימִיּוֹת הַלֵּב וּבִקְשָׁה הִיא שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת, הֵן

(71) ראה זח"ב ריא, א. תו"א מגילת אסתר ק, סע"ב. (72) בלק סז, ד. סט, סע"ג. (73) ישע"י מג, ז. (74) פ"ה. (75) פירש"י בראשית א, א (ד"ה ברא אלקים). (76) פסוק יא. - הקאפיטל המתאים למספר שנותיו של אדמו"ר מהור"י"צ בעל השמחה והגאולה, שיי"ב תמוז השתא (תשכ"ה) הוא יום הולדתו הפ", ובו מתחילים לומר קאפיטל פ"ו (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך. וש"נ). - המו"ל. (77) בלק סז, סע"ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 הפנימיות והן החיצוניות, יתאחדו 'ליראה את שמך' (וכמבואר שם, ".... יש
2 בחינת רעותא דליבא שהוא רצון הלב ויש בזה ב' בחינות פנימיות וחיצוניות
3 פנימית נקודת הלב היא בחינת אהבה רבה שלמעלה מהטעם והרעות...
4 וחיצוניות הלב הוא הנלקח מן הדעת והתבוננות בגדולת ה' כל חד לפום
5 שיעורא דיליה. ולפי שכלו והשגתו
6 באור אין סוף ברוך הוא כך מעורר את
7 האהבה בלב. והנה מודעת זאת כי את
8 זה לעומת זה עשה אלקים שכמו שיש
9 דעת בקדושה לדעת את ה' ולאהבה
10 אותו. כך יש דעת מצד הקליפה וסטרא
11 אחרא והוא דעת הרע ולאחוב דברים
12 זרים ולתאוה יבקש נפרד מחמת
13 שערב לחכו מחיקות עולם הזה
14 ותענוגיו... אך האהבה שבפנימיות הלב
15 שלמעלה מהטעם ורעות... אין בחינת
16 זה לעומת זה כנגדה שבחינת פנימיות
17 נקודת הלב היא בחינת יחידה שאין לה
18 אלא רצון אחד לאביה שבשמים והיא
19 המעלה והמדרגה שאין דוגמתה ולא
20 בערכה נמצא בגשמיים כלל רק לה'
21 לבדו נמצא בבני ישראל עם קרוב...
22 ובהתעוררות אהבה רבה זו בקל הוא
23 יכול לנצח ולהגביר הטוב על הרע
24 לגמרי מפני שאין לחיצונים בה אחיזה
25 כלל וזהו יחד לבבי וכו' ויחד לבבנו
26 כו'. שיהיה נכלל בחינת חיצוניות
27 הרצון בבחינת פנימית הרצון...)
28 ומזה מהעבודה האמורה של "יחד
29 לבבי", הארת פנימיות הלב גם
30 בחיצוניות הלב, נמשך גם
31 בכללות עבודת האדם (שהרי
32 כלשון הזהר "לבא פליג לכל
33 שיפין" ⁷⁸ הלב מחלק ומשפיע חיות
34 לכל אברי הגוף), שמצד
35 חיצוניות הלב נמשכת ובאה
36 לידי גילוי העבודה ד"בכל
37 לבבך ובכל נפשך", שפועלת
38 יש לה פעולה והשפעה על
39 מחשבה דבור ומעשה של האדם, שפנגד "בראתיו עולם
40 הבריאה, מחשבה. יצאתיו עולם היצירה, דיבור עשיתי עולם העשייה,
41 מעשה", שיהיו כדבעי על פי הרצון העליון, והינו על-ידי

ביאור בדרך אפשר

42 העבודה ד"ומלתם את ערלת לבבכם" העבודה של הסרת ערלת
43 הלב. ומצד פנימיות הלב שהיא דרגה פנימית ועמוקה בנשמה
44 נמשכת העבודה ד"בכל מאדך" מתוך ביטול של כל גדרי מציאות
45 האדם, כמבואר לעיל, שזוהי העבודה שמצד 'רעותא דלבא'
46 (רצון הלב שלמעלה מטעם
47 ודעת), והינו על-ידי העבודה
48 ד"ומל הוי' אלקיך את
49 לבבך". ועל זה נאמר הבקשה
50 "יחד לבבי", שתהיה נכללת
51 בחינת חיצוניות הלב להתעלות
52 בבחינת פנימיות הלב, והינו,
53 שגם העבודה במחשבה דבור
54 ומעשה ("בראתיו יצאתיו
55 עשיתי") שמצד חיצוניות
56 הלב, תהיה חדורה ב'רעותא
57 דלבא' שמצד פנימיות הלב
58 כתוצאה מזה שפנימיות הלב יורדת
59 ונמשכת למטה אפילו בענינים של
60 מעשה בפועל, אף שכוח המעשה הוא
61 ענין חיצוני נחות לגבי 'רעותא דליבא'.
62 ועל-דרך "אף עשיתי",
63 ש"אף" מרבה עוד בחינה
64 אחת שלמעלה מעלה מ"בראתיו",
65 "יצאתיו" ו"עשיתי", והוא
66 בחינת רצון העליון שלמעלה
67 מעלה מבחינת מחשבה דבור
68 ומעשה. ורבותי זה המתיחס
69 לרצון העליון נסמך ל"עשיתי"
70 דוקא ולא ל"בראתיו" ו"יצאתיו",
71 לפי שעקר גלוי רצון העליון
72 הוא בבחינת עשיה גשמית
73 דוקא, דהינו במעשה
74 המצות, כמו ציצית בצמר
75 גשמי ותפילין בקלף גשמי,
76 ועל-דרך זה בכל עניני תורה
77 ומצות שהם למטה בעולם
78 העשייה, עולם הזה הגשמי, דוקא,
79 וכמו שפתיב ⁷⁹ "לא בשמים
80 היא", ושם דוקא בעולם העשייה שבו הוא קיום המצוות בפועל
81 בדברים גשמיים נמשכת ומתגלה בחינת "אף", מדרגה
82 הרביעית, שהוא ענין 'רעותא דלבא'.

(78) ראה זהר ח"ב קנ"ג, א. ח"ג קס"א, ב. רכ"א, ב (ברע"מ). רלב, א (ברע"מ). תניא אגה"ק סל"א. (79) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (י) וְזֶהוּ "מִי מְנָה עֵפֶר יַעֲקֹב", דְּהִנֵּה⁸⁰, בְּחִינַת "יַעֲקֹב" 1
 - 2 הוּא עֲנִין הָעֲבוּדָה דִּמְיָ הַחֹל בְּעוֹבְדֵין בְּמַעֲשֵׁים דְּחֹל, 2
 - 3 בְּבִרְרוּ הַנִּיצוּצוֹת שֶׁל הָאֱלֹקוֹת מִן ה'לְעוֹמֶת-זֶה' הֵיפֵךְ הַקְדוּשָׁה 3
 - 4 אוּ עַל-כָּל-פָּנִים לַפְּחוֹת מְקַלֶּפֶת נִגְהָ שְׁמֵנִים מְעוֹרֵב בָּהּ גַּם טוֹב 4
 - 5 וְאוֹר אֲבֵל גַּם הִיא קְלִיפָה הַמַּסְתִּירָה עַל 5
 - 6 הָאוֹר הָאֱלֹקִי וְיֵשׁ לְבַרֵּר אֶת הַנִּיצוּצוֹת 6
 - 7 הַטְּמוּנִים בָּהּ. וּבִבְחִינָה זֹאת בְּחִינַת 7
 - 8 "יַעֲקֹב" יִשְׁנֹו עֲנִין הָעֵפֶר, 8
 - 9 שֶׁהוּא יְסוֹד הַכִּי תַּחְתּוֹן 9
 - 10 מְאֻרְבֶּעַת הַיְסוּדוֹת מֵהֶם מְוֻרְכָּבִים 10
 - 11 הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים (אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, 11
 - 12 עֶפֶר), שְׁמוּרָה עַל עֶפְרוּרִית, 12
 - 13 חֲמֻרִית וְגִשְׁמִיּוֹת, וְהִינֵנוּ, 13
 - 14 שְׁגָם כְּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה הִיא 14
 - 15 בְּמִדְרָגָה נְעִלִית שֶׁל אֲהַבַת ה' 15
 - 16 "בְּכָל לִבְכּוֹ וּבְכָל נִפְשׁוֹ", שִׁיף בָּהּ 16
 - 17 עֲדִין עֲנִין הָעֶפְרוּרִית, וְכֵמוֹ 17
 - 18 כְּאֹפֶן הָעֲבוּדָה ד'קֶרֶבֶת 18
 - 19 אֲלֵקִים לִי טוֹב" (פנ"ל סְעִיף 19
 - 20 ה), שִׁפְיוֹן שֵׁשׁ בְּזֵה הָרִגֶשׁ 20
 - 21 עֲצָמוֹ וְהַמְצִיאֹת הָאִשִּׁית עֲדִין 21
 - 22 תּוֹפֶסֶת מְקוֹם וְחִשְׁבוֹת, "לִי טוֹב", 22
 - 23 הָרִי זֶה נוֹתֵן מְקוֹם שְׂיוֹכֵל 23
 - 24 לְהִיּוֹת גַּם עֶרְלַת הַלֵּב, שְׂאֵז 24
 - 25 יִצְטָרֵף לְהִיּוֹת הָעֲנִין 25
 - 26 ד'וּמִלְתָּם אֶת עֶרְלַת 26
 - 27 לְבַבְכֶּם". 27
 - 28 וּמִכָּל-מְקוֹם, הִנֵּה לְמַעֲשֵׂה גַם 28
 - 29 כְּאֲשֶׁר נִמְצְאִים בְּמִדְרָגַת 29
 - 30 "עֵפֶר יַעֲקֹב", נַעֲשֶׂה נִפְעַל 30
 - 31 בְּרִירוּ הַנִּיצוּצוֹת כו'⁸¹ וְהַעֲלָאֵם 31
 - 32 מִתּוֹךְ ה'קְלִיפָה', וְהִנֵּנוּ עַל-יְדֵי 32
 - 33 בְּחִינַת "מִי", "מִי מְנָה עֵפֶר 33
 - 34 יַעֲקֹב", שֶׁזֶהוּ עַל-דֶּרֶךְ מַה 34
 - 35 שְׁפָתוֹב⁸² מִי יִתֵּן וְהִיָּה לְבָבְךָ 35
 - 36 זֶה לָהֶם לִירְאָה אוֹתִי, "מִי" 36
 - 37 דִּיקָא הַכְּתוּב מְדִיק וְאוֹמֵר שֶׁהַכּוֹחַ 37
 - 38 לְהַתְּעוֹרוֹת הַלֵּב לִירְאָה ה' בֹּא מִבְּחִינַת 38
 - 39 "מִי", דִּיקָאֵי הַמְּכוּן עַל אֵין-סוֹף 39
 - 40 בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין' 40
 - 41 הָאוֹר הַכְּלִי-גְבוּל הַמֵּאִיר עַל הָעוֹלָמוֹת 41
- בְּדֶרֶךְ 'סוֹכֵב' ו'מְקִיף' מְבַלִּי לְהַתְּלַבֵּשׁ בָּהֶם בְּפִנְיּוּת וְהוּא הָאוֹר הָאֱלֹקִי 42
- שְׁאִינוּ מוֹשֵׁג בְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים מוֹגְבִּלִים, שְׁמֵשׁ מְאוֹר ה'סוֹכֵב' 43
- נִמְשָׁף לְהִיּוֹת "יִחָד לְבָבִי לִירְאָה שְׁמֶךָ", כְּמִבְּאֵר ב'לְקוּטִי 44
- תוֹרָה'⁸³ וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶהוּ עַל-דֶּרֶךְ מַה שְׁנִתְּבָאֵר לְעִיל 45
- (סְעִיף ט) בְּעִנֵּין "יִחָד 46
- לְבָבִי", שֶׁהוּא עֲנִין יְחִיד 47
- וְהַמְשָׁכַת בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב 48
- בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, שְׁגָם 49
- הָעֲבוּדָה בְּמִחְשָׁבָה דְּבוּר 50
- וּמַעֲשֵׂה הַנוֹבֵעַת מִחִיצוֹנוֹת הַלֵּב, 51
- תְּהִיָּה חֲדוּרָה בְּבְחִינַת 'רְעוּתָא 52
- דְּלָבָא' הַקְּשׁוּרָה לְפִנְיּוֹת הַלֵּב, וְזוֹ 53
- גַּם הַפְּעוּלָה שֶׁל בְּחִינַת "מִי". 54
- וְאַחֲרֵיכֵן לְאַחֵר שֶׁבְּהַתְּחַלַּת 55
- הָעֲבוּדָה הִיוּ בְּמִדְרָגָה שֶׁל "מִי מְנָה 56
- עֵפֶר יַעֲקֹב" בְּאֵים לְמִדְרָגָה 57
- נְעִלִית יוֹתֵר, שֶׁזֶהוּ מַה 58
- שְׁפָתוֹב "וּמִסְפָּר אֶת רִבְעֵי 59
- יִשְׂרָאֵל", שְׁבִבְחִינָה זֹאת לֹא 60
- שִׁיף עֲנִין שֶׁל עֵפֶר גִּשְׁמִיּוֹת 61
- וְחֻמְרוֹת כָּלֵל, כִּינֹן שְׁפָכֵר 62
- נַעֲשֶׂה הַבְּרִיר וְזִכְוֹן שֶׁל הַדְּבָרִים 63
- הֵלֵא רְצוּיִים כו', וְזֶהוּ עֲנִין 64
- "מִסְפָּר", שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן 65
- 'סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת' לִשׁוֹן אוֹר. 66
- וְעִנֵּין הַמִּסְפָּר ('סְפִירוֹת 67
- וּבְהִירוֹת') הוּא ב'רִבְעֵי 68
- יִשְׂרָאֵל", כְּמִבְּאֵר ב'לְקוּטִי 69
- תוֹרָה'⁸⁴ שְׁבִתְכַת בְּמִילָה 70
- "רִבְעֵי" יֵשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים. 71
- הָאֶחָד, חֶלֶק רְבִיעִי, כְּלוּמֹר, 72
- רִבְעֵי, אֶחָד מְאֻרְבֶּעַת שֶׁזֶהוּ בְּחִינָה 73
- הַרְבִּיעִית. וְהַשֵּׁנִי, מְלִשׁוֹן 74
- אַרְבָּעָה, וְהִנֵּנוּ, שְׁעָקֵר 75
- הָעֲבוּדָה הִיא מְצִד 'רְעוּתָא 76
- אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל", שְׁבִבְחִינָה זֹאת לֹא שִׁיף עֲנִין שֶׁל עֵפֶר כָּלֵל, כִּינֹן שְׁפָכֵר נַעֲשֶׂה 27
- הַבְּרִיר וְזִכְוֹן כו', וְזֶהוּ עֲנִין "מִסְפָּר", שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן 'סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת'. וְעִנֵּין 28
- הַמִּסְפָּר ('סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת') הוּא ב'רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמִבְּאֵר ב'לְקוּטִי תוֹרָה'⁸⁴ 29
- שְׁבִתְכַת "רִבְעֵי" יֵשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים. הָאֶחָד, חֶלֶק רְבִיעִי, שֶׁזֶהוּ בְּחִינָה הַרְבִּיעִית. 30
- וְהַשֵּׁנִי, מְלִשׁוֹן אַרְבָּעָה, וְהִנֵּנוּ, שְׁעָקֵר הָעֲבוּדָה הִיא מְצִד 'רְעוּתָא דְּלָבָא', 31

(80) ראה סד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א'ס). (81) ראה סד"ה מי מנה הנ"ל, שזהו גם ענין הגרים שניתוספו בישראל, המובא במד"ר בפירוש הכתוב מי מנה עפר יעקב (המול"). (82) ואתחנן ה, כו. (83) במדבר טו, א. וראה גם לקו"ת פרשתנו סח, סע"ב. (84) פרשתנו סז, א. ע, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּלִבָּא, בְּחִינָה הִרְבִּיעִית שְׂבָאָה לֵאחֲרֵי שְׁלוֹשׁ הַבְּחִינֹת שֶׁל מַחֲשָׁבָה,
 - 2 דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, אָבֵל עִם הַיּוֹתָה בְּחִינָה נְעִלִית בְּיֹתֵר בְּחִינָה זֹו נִמְשָׁכֶת
 - 3 וְחוֹדְרֶת בְּכָל אַרְבַּע הַמַּדְרָגוֹת, עַד לְבְּחִינַת "עֲשִׂיתִיו", שְׁגָם
 - 4 בָּהּ נִמְשָׁכֶת וְחוֹדְרֶת בְּחִינָה הִרְבִּיעִית שְׁמִרּוּמָזֶת בְּרַבּוּי
 - 5 דְּ"אָף" ("אָף עֲשִׂיתִיו"). וְכֵן
 - 6 לְאִידֶךָ מִצַּד שְׁנֵי, כִּשֶּׁם שֶׁהַעֲבֹדָה שֶׁל
 - 7 'רְעוּתָא דְּלִבָּא' נִמְשַׁכֶּת עַד הַעֲשִׂיָּה, כֵּךְ
 - 8 הַעֲבֹדָה שֶׁל 'עֲשִׂיָּה' עוֹלָה וּמִגַּעֵת עַד
 - 9 בְּחִינַת 'רְעוּתָא דְּלִבָּא', שְׁעַל-יָדֵי
 - 10 "עֲשִׂיתִיו", שְׁשָׁם הַעֲבֹדָה
 - 11 הִיא בְּאוּפֶן שֶׁל עֲשִׂיָּה,
 - 12 מְלִשׁוֹן כְּפִיָּה, מְלִשׁוֹן⁸⁵
 - 13 מְעֻשֵׁין עַל הַצִּדְקָה⁸⁶ כּוֹפִים אֶת
 - 14 מִי שֶׁלֹּא רֹצֵחַ לַחַת, הִנֵּנוּ, שְׁכּוֹפָה
 - 15 אֶת עַצְמוֹ וּבִעֲנִינּוּ, כֹּאשֶׁר הָאָדָם
 - 16 כּוֹפֶה וּמְכַנִּיעַ אֶת עַצְמוֹ, אֶת הַמִּצִּיאוֹת
 - 17 שֶׁלֹּא אֶל הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, הִנֵּה "מָה
 - 18 לִי קִטְלָא כּוֹלָה, מָה לִי קִטְלָא
 - 19 פְּלָגָא"⁸⁷, נֹאמֵר בְּגִמְרָא שֶׁהִגּוּב
 - 20 בַּהֲמָה כְּחוֹשֶׁה וְאַחֲרֵיכֵן הַשְׁמִינָה,
 - 21 מִשְׁלֵם תְּשׁוּמִי כֹּפֶל כְּדֵין הַגִּבּוֹר וְכֵן
 - 22 תְּשׁוּמִי אַרְבַּעַת חֲמִישִׁיָּה אִם טַבַּח אֹר
- 16
- יִסְפֵּר מְרֹב"⁹⁰.

- 23 מִכַּר לִפִּי שׁוּוֹי הַבְּהֵמָה בַּעַת הַגִּנִּיבָה כִּי מֵאַחֵר שְׁאִין הַבֵּדֵל בֵּין הוֹרֵג חֲצִי לַהּוֹרֵג
- 24 הַכּוֹל, לַמַּעֲשֶׂה הַטְּבִיחָה הַתְּחִילָה כְּבֹר מִשְׁעַת הַגִּנִּיבָה, וּלִפִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים
- 25 הַכּוֹנֵנָה הִיא שֶׁ'הִרְיָגָה', הֵינּוּ כְּפִיָּה וְהַכְּנַעָה, חִלְקִית שֶׁל הִישּׁוֹת וְהַמִּצִּיאוֹת שֶׁל
- 26 הָאָדָם חֲשׁוּבָה כִּמוֹ כְּפִיָּה וְהַכְּנַעָה מֵלֹאָה שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁל מְסִירוֹת נֶפֶשׁ
- 27 וְהַדְּבָר נִחְשָׁב כִּמוֹ מְסִירוֹת נֶפֶשׁ וְהַקְרָבָה
- 28 שֶׁל כָּל הַמִּצִּיאוֹת הָאִישִׁית, שְׁעַל-
- 29 יָדָה נִמְשָׁכֶת הַבְּחִינָה
- 30 הִרְבִּיעִית, "אָף עֲשִׂיתִיו",
- 31 הַבְּחִינָה שֶׁלֹּמַעֲלָה מִמַּחֲשָׁבָה, דִּבּוּר
- 32 וּמַעֲשֶׂה, כְּמִבּוּאָר לְעִיל בְּאִרְכּוּת.
- 33 וּכְמוֹ-כֵן נִמְשָׁךְ בְּבְּחִינַת
- 34 "עֲשִׂיתִיו" הֵינּוּ שְׁנִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה
- 35 לַמַּטָּה בְּפוּעֵל כְּלָלוֹת הָעֲנִין
- 36 דְּ"מִי מָנָה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר
- 37 אֶת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל", כְּפִשְׁטוֹת
- 38 הַכְּתוּב, שְׁהָרִי אֵין מִקְרָא
- 39 יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ⁸⁸, שְׁיִקְוִים
- 40 בְּפוּעֵל וּבְפִשְׁטוֹת הִיעוֹד עַל מִסְפָּר
- 41 הַעֲצוּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "וְהָיָה
- 42 מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ' אֲשֶׁר
- 43 לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפֹּר"⁸⁹, וְ"לֹא
- 44 יִסְפֹּר מְרֹב"⁹⁰.

(85) בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח (ד"ה כל אדם). (86) ראה סה"מ תרע"ח ע' קבא. ע' קכד ואילך. ע' קצב. תרצ"ט ע' 191. ובכ"מ. (87) ב"ק סה, א. וראה לקו"ת נצבים מו, ד. (88) שבת סג, א. וש"נ. (89) הושע ב, א. וראה לקו"ת פרשתנו סז, סע"ד ואילך. (90) וישלח לב, יג.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' ב

- 1 'הרי זו עולה', באופן זה אינו חייב באחריות הבהמה, ונז'תן לכהן
- 2 אֶת מוֹכְנָה – מַעוֹת כְּנֶגֶד טוֹבַת הַהֲנָאָה שִׁישׁ לוֹ מִבְּהֵמָה זֹו,
- 3 וּכְמִבּוּאָר בְּסִמּוּךְ, כִּיּוֹן שֶׁבִשְׁעָה שֶׁהִקְדִּישׁ אֶת הַבְּהֵמָה, הִיא יֵצֵאָה
- 4 לְרִשּׁוֹת הַקֹּדֶשׁ וְאִינוּ יֹכִיל לְהַחְרִימָהּ.
- 5 וּמִבְּאֵרֶת הַמִּשְׁנָה: מָה שֶׁשִּׁנִּינוּ 'נוֹתֵן אֶת טוֹבָתוֹ', הֵינּוּ, שֶׁאִם אָמַר
- 6 "שׁוֹר זֶה עוֹלָה", אוֹמְרִין [–מִשְׁעָרִים], כְּמָה מַעוֹת אֲדָם רֹצֵחַ
- 7 לִיתֵּן כְּזוֹל עֲבוּר שׁוֹר זֶה, כְּדִי שִׁיּוּבֵל לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה כְּדוּרָן
- 8 לְקוֹנוֹ, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ רָשָׁא [–חִיּוֹב] לְהַבִּיא קֶרֶבן זֶה, בְּלוּמֵר,
- 9 אָדָם שְׁאִינוּ חִיּוֹב עוֹלָה אִם יִמְצֵא בּוֹזֵל נוֹטֵלוֹ לְהַקְרִיב דוּרָן

- 10 לְקוֹנוֹ, וּסְכּוּם זֶה יִתְּנוּ הַבְּעֵלִים לְכַהֵן.
- 11 הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה אוֹפֵן נוֹסֵף לְשׁוּמַת הַחֶרֶם שֶׁלֹּא בְּדַמִּי הַבְּהֵמָה;
- 12 הַבְּבֹר – בְּכּוֹר בְּהֵמָה, בֵּין אִם הוּא תָם [–שֶׁלֵּם] וְרֹאיוֹ לְמוֹבָח,
- 13 וּבֵין אִם הוּא בָּעַל מוֹם וְאִינוּ רֹאיוֹ לְמוֹבָח, מִחֲרִימִין אוֹתוֹ – נִיתֵן
- 14 לְהַחְרִימוֹ, עַל אֵף שֶׁגּוֹפּוֹ קָדוֹשׁ וְכִבֵּר הִיָּה מַחֲיוֹב לִיתְּנוֹ לְכַהֵן מִדֵּין
- 15 בְּכּוֹר. שׁוֹאֵלֶת הַמִּשְׁנָה: וְכִיצַד פּוֹדִים אוֹתוֹ. מְשִׁיבָה הַמִּשְׁנָה:
- 16 אוֹמְרִין כְּמָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל הִיָּה רֹצֵחַ לִיתֵּן לְבַעֲלִים בְּבֹכּוֹר זֶה
- 17 כְּדִי לִיתְּנוֹ לְכֵן בְּתוֹ שֶׁהוּא כֹהֵן אוֹ לְכֵן אַחֲלוּתוֹ שֶׁהוּא כֹהֵן, וּסְכּוּם
- 18 זֶה יִתֵּן הַיִּשְׂרָאֵל לְכַהֵן.

נאמר בתהלים:

1

2 **שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם**.² וּמִבֹּקֶר כְּבוֹד־קִדְשׁוֹת3 **מוֹרֵי־יְחָמִי אֲדָמוֹר** הרבי הרי"צ **בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל** במאמר חסידות4 שלו הפותח בפסוק **הַזֶּה (שְׂאֻמְרוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִת־קִדְשׁ שְׁלֹא־חָרִי י"ב-**5 **י"ג תַּמוּז תרפ"ז**, ימי גאולתו

6 מהמאסר באותה שנה, כיום השבת

7 אחר הצהריים, לפנות ערב **בְּזִמְנֵן**8 שעליו נאמר בוהר שהוא **רַעְיוֹא**9 **דְּרַעְיוֹן** רצון הרצונות, כמבואר

10 בקבלה וחסידות שלכל בחינה ב'סדר

11 ההשתלשלות של האור האלוני

12 מלמעלה למטה קדם 'כתר', הוא הרצון

13 להתהוות בחינה זו, ובראשית כל

14 ההשתלשלות יש כתר כללי, שהוא

15 הרצון לכל הרצונות, ובדרך כלל

16 הכוונה לבחינת 'אדם קדמון' שכל

17 הבחינות כלולות בו בהשוואה אחת,

18 ובשבת בעת המנחה יש התגלות

19 והארה מבחינה נעלית זו)³, **דְּצָרִיף**20 **לְהַבִּין, הָלֹא כָּל הַבְּרָכוֹת וְכָל**21 **הַמְּשָׁכוֹת וְהַגִּילויִים** היינו כל

22 ההארות וההשפעות מהקב"ה לעולמות

23 ולנבאים **הֵם מִשֵּׁם ה' מַלְשׁוֹן**

24 מהווה והוא השם של החדש

25 וההשפעה, **אִם כֵּן, מִהוּ עֲנִין**26 **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם", שְׂצָרִיכִים**

27 בני ישראל, נבאים בעולם הזה

28 **לְבָרֵךְ אֶת שֵׁם ה' וְכַבִּידוֹ**

29 להשפיע לו, והרי הוא מקור כל

30 השפעה?

31 **אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּעַל־יְדֵי**32 **הָעֲבוּדָה** הרוחנית של האדם33 **לְהִיטֵי "שְׂאוּ יְדֵיכֶם לְהַתְרוֹמֵם**

34 ולהתעלות עד למצב שבו 'ידיו' יהיו

35 **(בְּמַדְרַגַּת) קִדְשׁ, דְּ"קִדְשׁ**36 **הִיא מְלָה בְּגִמְרִיָּה**⁴, נאמר

37 בוהר ש"קודש" הוא דבר בפני עצמו,

38 ומבואר בחסידות ש"קודש" פירושו דבר שנמשכה עליו קדושה, אך אין הוא

39 עצמיות הקדושה ממש. ו"קודש" הוא שם עצמי, היינו דבר שהוא עצמו

40 הקדושה, וכאשר האדם מתעלה ומתרום לבחינת "קודש", שלמעלה

41 מ"קודש", **הִנֵּה עַל־יְדֵיָּה "וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם",** האדם מוסיף ברכה42 והשפעה בהו', היינו **לְהַמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת הָאֹר וְהַגִּילוי ב' הַיּוֹם**43 **דְּלִתְמָא** שם הו' התחתון, בדרגתו התחתונה, **וְאִזּוּ יְבָרְכֶךָ** זוכה האדם45 לקבל ברכה והשפעה מהדרגה העליונה של שם הו', **"הַיּוֹם דְּלִעְלֵא"**

46 העליון (ביאור המושג בקצרה: על הכתוב (לענין י"ג מידות הרחמים)

47 "ויעבור ה' על פניו ויקרא ה', ה'" מבואר בקבלה וחסידות שהכוונה לשתי

48 בחינות בשם הו' – "הו' דלתתא" (שלמטה) שנקרא הו' על שם שמהווה

49 את העולמות והנבאים של 'סדר

50 השתלשלות, ו"הו' דלעילא"

51 (שלמעלה) שגם הוא נקרא הו' מלשון

52 מהווה, ועם זאת הוא גילוי אור אלוני

53 מלמעלה מ'סדר השתלשלות, וזהו

54 פירוש הפסוק "ויקרא הו' הו'" –

55 'קריאה' והמשכה מהו' שלמעלה

56 מהשתלשלות להתגלות בהו'

57 שבבחינת השתלשלות).

58 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׂאֵף שְׂבִמְאָמֶר**59 **זֶה** דיבור המתחיל "שאו ידיכם קודש"60 של שנת תרפ"ז, **נִתְבָּאֵר שְׂעִנִּין**61 **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם" (הַמְּשָׁכָה**62 **תּוֹסֶפֶת אֹר בְּשֵׁם ה' הַיּוֹם**, ויותר63 ממה שיש בו מצד עצמו) **הוּא**64 **בְּשֵׁם ה' דְּלִתְמָא**, וְאִזּוּ לאחר

65 שהאדם בעבודתו פעל תוספת אור

66 בשם הו' דלתתא, **נִמְשָׁכָה הַבְּרָכָה**67 **מִשֵּׁם ה' דְּלִעְלֵא (שְׂזָהוּ**68 **שְׂכָל בְּרָכָה וְגִלּוּי כָּל הַשְּׁפָעָה**69 והארה **הוּא מִשֵּׁם ה' וְלִכֵּן גַּם**

70 כאשר האדם בעבודתו הוא הפועל את

71 תוספת האור בשם הו' (דלתתא),

72 המשכת הברכה היא משם הו' (דלעילא), **הִנֵּה בְּמָקוֹם אַחֵר**⁵73 **מִבֹּקֶר עֲנִין "וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם"**74 **גַּם בְּנוֹגֵעַ לְשֵׁם ה' הַיּוֹם**75 **דְּלִעְלֵא**, ושם מבואר שעבודת

76 האדם פועלת וממשיכה תוספת אור

77 וגילוי אפילו בשם הו' דלעילא **וְנִמְזָה**78 **מוֹכֵן, שְׂעַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה**79 **דְּ"שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ" מְגִיעִים**

80 בסופו של דבר להתרוממות והתעלות

81 **לְמַעְלָה גַּם מִשֵּׁם ה' הַיּוֹם**82 **דְּלִעְלֵא** ועד שיש לאדם כוח להוסיף אור אפילו בשם הו' דלעילא.83 **וּמִמְשִׁיךְ בְּמִאָמֶר, שְׂהַבְרָכָה** ותוספת האור שהאדם ממשיך בשם הו'84 (על ידי העבודה של 'שאו ידיכם קודש') **הִיא "מְצִיּוֹן", שְׂהִיא נְקוּדַת**85 **הַנְּשִׁמָּה, בְּחִינַת 'יְחִידָה', כִּידוּעַ שְׁלִישְׁמָה יֵשׁ חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת (נִפְש־**

86 רוח'נשמה'יהי'יחידה) והשם 'יחידה' מתייחס לנקודה הכי פנימית והכי

87 עמוקה של עצם הנשמה, ומבחינה זו היא הפעולה של 'וברכו את הו'.

88

בס"ד. שבת פרשת בלק, י"ז

תמוז (נרחה), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם**.² וּמִבֹּקֶר2 **כְּבוֹד־קִדְשׁוֹת מוֹרֵי־יְחָמִי אֲדָמוֹר**3 **בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל הַזֶּה (שְׂאֻמְרוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִת־קִדְשׁ**4 **שְׁלֹא־חָרִי י"ב-י"ג תַּמוּז תרפ"ז**, **בְּזִמְנֵן רַעְיוֹא**5 **דְּרַעְיוֹן)**³, **דְּצָרִיף לְהַבִּין, הָלֹא כָּל הַבְּרָכוֹת וְכָל**6 **הַמְּשָׁכוֹת וְהַגִּילויִים הֵם מִשֵּׁם ה' הַיּוֹם, אִם כֵּן,**7 **מִהוּ עֲנִין "וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם", שְׂצָרִיכִים לְבָרֵךְ אֶת**8 **שֵׁם ה' הַיּוֹם. אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּעַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה**9 **לְהִיטֵי "שְׂאוּ יְדֵיכֶם (בְּמַדְרַגַּת) קִדְשׁ, דְּ"קִדְשׁ**10 **הִיא מְלָה בְּגִמְרִיָּה**⁴, **הִנֵּה עַל־יְדֵיָּה "וּבְרָכוּ אֶת**11 **ה' הַיּוֹם", לְהַמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת הָאֹר וְהַגִּילוי ב' הַיּוֹם**12 **דְּלִתְמָא**, **וְאִזּוּ יְבָרְכֶכָּה "ה' הַיּוֹם דְּלִעְלֵא"**.13 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׂאֵף שְׂבִמְאָמֶר זֶה נִתְבָּאֵר שְׂעִנִּין**14 **"וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם" (הַמְּשָׁכָה תּוֹסֶפֶת אֹר**15 **בְּשֵׁם ה' הַיּוֹם) הוּא בְּשֵׁם ה' דְּלִתְמָא, וְאִזּוּ נִמְשָׁכָה**16 **הַבְּרָכָה מִשֵּׁם ה' הַיּוֹם דְּלִעְלֵא (שְׂזָהוּ שְׂכָל בְּרָכָה**17 **וְגִלּוּי הוּא מִשֵּׁם ה' הַיּוֹם), הִנֵּה בְּמָקוֹם אַחֵר**⁵ **מִבֹּקֶר**18 **עֲנִין "וּבְרָכוּ אֶת ה' הַיּוֹם" גַּם בְּנוֹגֵעַ לְשֵׁם ה' הַיּוֹם**19 **דְּלִעְלֵא, וְנִמְזָה מוֹכֵן, שְׂעַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּ"שְׂאוּ**20 **יְדֵיכֶם קִדְשׁ" מְגִיעִים לְמַעְלָה גַּם מִשֵּׁם ה' הַיּוֹם**21 **דְּלִעְלֵא'.**22 **וּמִמְשִׁיךְ בְּמִאָמֶר, שְׂהַבְרָכָה הִיא "מְצִיּוֹן",**23 **שְׂהִיא נְקוּדַת הַנְּשִׁמָּה, בְּחִינַת**

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

(1) המאמר הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה מי מנה די"ב תמוז. (2) תהלים קלד, ב. (3) נדפס בקונטרס יד - בסה"מ קונטרסים ח"א קפת, א ואלילך. ולאח"ז בסה"מ תרפ"ז ע' ריו ואלילך. (4) זח"ג צד, ב. (5) ספר השיחות תרפ"ז ע' 174. הועתק ב"היום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ לְבָאֵר מֶה שֶׁכְּתוּב כָּאֵן שְׁעַל-יָדֵי "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ" 1
 2 מְגִיעִים לְבַחֲנֵית הַיְחִידָה נְקֻדַּת הַנִּשְׁמָה הַנִּקְרָאת 'צִיּוֹן', אָף 2
 3 שֶׁבְּרֹב הַמְקוֹמוֹת מִבָּאֵר שֶׁ"קִדְשׁ מְלָה בְּגִרְמִיָּה" דִּרְגַת 3
 4 "קוֹדֶשׁ" כִּפִּי שֶׁהִיא עֲנִיין בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ הוּא בַּחֲנִינָה הַחֲכָמָה⁶, שֶׁהִיא חֵלֶק 4
 5 מִבַּחֲנִית הַמוֹחִין, עֶשֶׂר הַכּוֹחוֹת, וּלְמִטָּה 5
 6 מִהַיְחִידָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַכּוֹחוֹת 6
 7 הַפְּרִטִּים, וְהַבִּיאֹר בְּכֶךְ הוּא שְׁבַעֲצֵם 7
 8 אֵין זֶה סְתִירָה וְכֵאֵן הַעֲבֹדָה שֶׁל 'שְׂאוּ 8
 9 יְדֵיכֶם קִדְשׁ' קְשׁוּרָה בְּעֲנִיין הַיְחִידָה כִּי 9
 10 כָּאֵן נִתְבָּאֵר שְׁכַחְצָא מִשְׁאוֹ 10
 11 יְדֵיכֶם קוֹדֶשׁ נִפְעַל עֲנִיין "וּבְרַכּוּ 11
 12 אֶת הָהוּי", הַמְשַׁכֵּת תּוֹסֶפֶת 12
 13 אֹרֶךְ בְּשֵׁם הָהוּי, שְׁזָהוּ עַל-יָדֵי גְלוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִשֵּׁם 13
 14 גְלוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִשֵּׁם הָהוּי 14
 15 שֶׁהִי מוֹבֵן שְׁכָרִי לְהוֹסִיף אֹרֶךְ בִּשֵּׁם 15
 16 הָהוּי יֵשׁ צוּרִךְ לְהַמְשִׁיךְ הַתְּגֻלוֹת 16
 17 מִבַּחֲנִינָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִשֵּׁם הָהוּי עֲצֻמוֹ, 17
 18 וְהָרִי יְדוּעַ שְׂדֵי אוֹתִיּוֹת שֵׁם 18
 19 הָהוּי הֵן כְּנֶגֶד עֶשֶׂר סְפִירוֹת⁷, 19
 20 (וְגַם ד' הָאוֹתִיּוֹת בְּמִלּוּאָם 20
 21 יו"ד ה"א וי"ו ה"א הֵן עֶשֶׂר 21
 22 אוֹתִיּוֹת⁸), אוֹת יו"ד הִיא 22
 23 בַּחֲנִינָה הַחֲכָמָה וְכוּ', כִּמְבוּאֵר 23
 24 בְּקִבְלָה וְחִסְדוֹת, וּבְלִשׁוֹן רַבְּנֵי הַזֶּקֶן 24
 25 בִּיאֲגַרְתָּ הַתְּשׁוּבָה שֶׁבִּסְפֵּר הַתְּנִיָּא: 25
 26 "וְכָל הֵי סְפִירוֹת נִכְלָלוֹת וְנִרְמְזוֹת בִּשֵּׁם 26
 27 הָהוּי ב"ה. כִּי הִיוּ"ד שֶׁהִיא בַּח' נְקֻדָּה 27
 28 לְבַד מִרְמֹז לְחַכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהִיא 28
 29 בַּבַּחֲנִינָה הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר קוֹדֶם שְׁבָאָה 29
 30 וְהַחֲבִנָּה... וְאַחֵר שְׁבָאָה לְבַחֲנִינָה הַתְּפִשּׁוֹת וְגִלּוּי הַהִשְׁגָּה וְהַחֲבִנָּה... נִכְלָלָת 30
 31 וְנִרְמְזָת בְּאוֹת ה"א שִׁישׁ לֵה בַּחֲנִינָה הַתְּפִשּׁוֹת לְרוּחַב הַמּוֹרָה וּמִרְמֹז עַל 31
 32 הַרְחַבְתָּ הַבִּיאֹר וְהַחֲבִנָּה וְגַם לְאוֹרֶךְ הַמּוֹרָה עַל בַּחֲנִינָה הַהִשְׁמָכָה וְהַהִשְׁפָּעָה 32
 33 מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה... כְּשֶׁנִּשְׁמַכְתָּ הַמִּשְׁכָּה וְהַשְׁפָּעָה זֶה יוֹתֵר לְמִטָּה... נִכְלָלָת 33
 34 וְנִרְמְזָת הַמִּשְׁכָּה זֶה אוֹתִיּוֹת ו"ה. כִּי הִיוּ"ר מוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה. 34

(*) וְאָף שֶׁלְשׁוֹן זֶה נֶאֱמַר גַּם בְּנוֹגַע לְשָׂאֵר הַסְפִּירוֹת - הָרִי בְּנוֹגַע לְ"כָל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת" מִקְדִּים שֵׁם שֶׁהֵם לֹא רַק בְּרָמֶז, כִּי־אֵם "נִכְלָלוֹת וְנִרְמְזוֹת"³. וְרָאָה 'לְקוּטִי תוֹרָה' רִישׁ פְּרָשְׁתָּה רָאָה גַּם-כֵּן עַל-דֶּרֶךְ-זֶה: "בַּחֲנִינָה זֶה הִיא בַּחֲנִינָה", וּמִסְתִּים (בִּסְפ"ב) "בַּחֲנִינֹת אֵלֶּי הִנְרָמְזִים בְּשֵׁם". וְעִיין גַּם-כֵּן 'לְקוּטִי תוֹרָה' מִשׁוֹת (פּו, ב) רָאָה (ג) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

(א) וְאֵין לֹמַר שֶׁהַקְדָּמָה זֶה הִיא גַּם בְּנוֹגַע לְבַחֲנִינָה רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן - כִּי בְּפִירוּשׁ כּוֹתֵב: "עֶשֶׂר סְפִירֵין כּוּי חֲכִים כּוּי", וּבִסּוּפּוֹ לֹא הִזְכִּיר רְצוֹן, אֲפִילוֹ לֹא בְּחֻצָּא עֵיגוּל.

(ב) וְכֵן בְּהַמְשָׁךְ הָעֲנִיין: "נִכְלָלָת וְנִרְמְזָת בְּאוֹת ה"א... נִכְלָלָת וְנִרְמְזָת... בְּאוֹתִיּוֹת ו"ה", וְרַק בְּנוֹגַע לְיו"ד, שֶׁכָּא בְּסִמְכּוֹת וְתִיכָף לְכַתְּבוֹ "וְכָל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת נִכְלָלוֹת", כּוֹתֵב "מִרְמְזָת" לְבַד¹⁰.

יו"ם ו' מנחם-אב. 6) ראה - לדוגמא - לקו"ת מסעי צג, 7. א זח"ג יז, א (ברע"מ). 8) פרדס שער ד (שער עצמות וכלים) פ"ו. 9) אגה"ת פ"ד. 10) הערת המו"ל: להעיר גם מלקו"ש חל"ט ע' 143.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יהללך סלה דקאי על הנשמות... אין להם בחינת זמן ומקום לפי שהם
2 בבחינת קדושים... מובדלים מבחינת גוף לגמרי ואינם בבחינת מקום, ולכן
3 אינם גם כן בבחינת זמן, ועל כן שירה שלהם היא בכל יום תמיד וזהו וקדושים
4 בכל יום יהללך וגם סלה בלי הפסק. כמאמר ילכו מחיל אל חיל... וגם כי
5 הנה וקדושים לשון רבים שיש בחינת
6 קדושים רבים גבוה מעל גבוה עד רום
7 המעלות, וזהו יהללך סלה... יש ריבוי
8 מדרגות בעילוי אחר עילוי, הגם
9 שבספרים לא נזכר רק ב' מדרגות דרך
10 כלל, גן-עדן העליון וגן-עדן התחתון,
11 היינו שלא נתגלו אלינו. וזהו יהללך
12 סלה בלי הפסק), מכל-מקום
13 נחלקים ריבוי המדרגות הפרטיות
14 בכללות לשני סוגים, גן-עדן
15 התחתון וגן-עדן העליון.
16 והענין בזה, דהנה, 'עדן
17 עלאה' עדן העליון הוא בחינת
18 'חכמה-סתימאה' חכמה סתומה
19 ונעלמת שלמעלה מגילוי, ולמטה
20 מזה, בחינה זו כפי שהיא באה לידי
21 גילוי במדרגות נמוכות יותר היא
22 בחינת 'חכמה עלאה' חכמה
23 העליונה. ומשם מבחינת עדן העליון
24 שהיא בחינת חכמה נמשך לגן-
25 עדן, בחינת 'בינה', שזהו
26 שבגן-עדן צדיקים יושבין
27 ונהנין מזיו השכינה¹⁵, נהנין
28 דיקא, חכמינו ז"ל דייקו ואמרו
29 שנשמות הצדיקים קולטות ומקבלות
30 את גילוי והארת האלקות בגן-עדן
31 באופן שגורם להם הנאה (רוחנית,
32 כמובן) שהוא ענין התענוג,
33 וידוע שגילוי התענוג
34 ('עתיק' כתר עליון שלמעלה
35 מהספירות כולל בתוכו שתי בחינות
36 כלליות 'אריך אנו' [פנים ארוכות,
37 היינו גילוי רב] שהוא הרצון העליון
38 ו'עתיק יומין' [לפי אחד הפירושים, נעתק ונבדל ונעלה מ'יום' וגילוי] שהוא
39 העונג העליון) הוא ב'בינה'¹⁶, ונהנין, ש'חכמה' ההברקה
40 הראשונית של הרעיון השכלי היא בבחינת נקודה בלבד ללא הבנה
41 והשגה בפרטי הרעיון, ובה הוא התחלת גילוי התענוג, בחינת
42 עצם התענוג לפני שהוא יורד ומתגלה ונרגש בכל פרטיו, שכל

1 ברוך-הוא" (ולא עוד לא זו בלבד שנאמר שהוא רק רמז אלא שבא
2 בפיצוי עגול מילים אלה אודות הרצון, שלמעלה מהחכמה, הנרמז בקוץ
3 שעל הוי"ד נכתבו ב'אגרת התשובה' שבספר התניא בסוגריים), והטעם לכך
4 שאינו עניין עיקרי ודבר ברור בשם הוי' אלא רק נרמז הוא כי קוצו של
5 יו"ד אינו אות פפגי עצמו,
6 אלא הוא בכלל האות יו"ד
7 וחלק בלתי נפרד ממנה, ונהנין
8 שבגילוי הנה הוי"ד הוא
9 בחינת ה'חכמה' כמבואר לעיל.
10 ואלו קוצו של יו"ד, בחינת
11 ה'פטר', נכלל ביו"ד פרמז
12 ובהעלם בלבד. וזהו החדוש
13 בענין "שאו ידיכם קדש
14 וברכו את הוי'", ואכן מדובר על
15 תוספת לגבי ענינו העיקרי והגילוי של
16 שם הוי' שנמשך תוספת אור
17 בשם הוי' מבחינת ה'פטר'
18 ונה'יחידה' כפי שהן פפגי
19 עצמן, בבחינת גילוי ודבר זה
20 לא קיים בשם הוי' עצמו שבו הרצון
21 והכתר הם רק בהעלם וברמז.
22 (ב) ויש לקשר זה עם מה
23 שנתבאר לעיל (במאמר דיבור-
24 המתחיל "מי מנה עפר יעקב ומספר
25 את רובע ישראל" פסוק בפרשת בלק
26 די"ב תמוז¹¹ שנאמר בהתוועדות
27 חג הגאולה י"ב תמוז שנה זו, תשכ"ה)
28 בענין מה שכתוב ב'אדרא'¹²
29 (מילולית: אסיפה, והכוונה לדברים
30 שאמר רבי שמעון בר יוחאי באסיפת
31 החבראי, והוא חלק מספר הזוהר)
32 שיש למעלה באלוקות שתי
33 בחינות 'עדן', עדן תתאה
34 תחתון ועדן עלאה עליון, שמהן
35 משתי הבחינות ב'עדן' נמשכות
36 שתי בחינות גן-עדן, גן-עדן
37 התחתון הנמשך מ'עדן תתאה'
38 וגן-עדן העליון הנמשך מ'עדן עלאה' (ואף שבתפריטיות יש
39 בגן-עדן לא רק שתי בחינות, עליון ותחתון, אלא רבוי מדרגות ועד
40 לריבוי בלי גבול, פירוש¹³ המבואר בחסידות בענין "וקדושים
41 בכל יום יהללך סלה"¹⁴ (כמבואר ב'לקוטי תורה' לרבנו זוקן:
42 "הנשמות נקראו קדושים וכמו שאומרים בשמותה-עשרה וקדושים בכל יום

(11) ד"ה מי מנה פ"ד (תורת מנחם - התוועדות חמ"ד ע' 60 ואילך). (12) אדרא זוטא בזח"ג רצ, א. אדרא רבא שם קכח, ב. (13) ראה לקו"ת בהר מא, ב. ובכ"מ. (14) תפילת העמידה. (15) ראה ברכות יז, א. (16) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך לך יא, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נִקְרָאת הַחֲכָמָה בְּשֵׁם 'עֶדֶן', שְׁפִירוּשׁוֹ תַעֲנוּג, אָבֵל גְּלוּי
- 2 וְהִתְרַחֲבוּת הַתַּעֲנוּג כִּי שְׁהוּא מִתְרַחֵב וּמִסְתַּעֵף לִפְרִטִים וְיִכְר וְנִרְשָׁה
- 3 בְּגִלּוּי הוּא בְּכִינָה דוֹקָא שְׁבָה הָרַעִיּוֹן הַשְׁכְּלִי כְּכֹר מִסְתַּעֵף לִפְרִטִים
- 4 וּמִתְפַּשֵּׁט לְאוּרֶךְ וּלְרוּחָב, גֵּן-עֶדֶן).
- 5 וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, יֵשׁ בָּזָה
- 6 בַּהֲתַגְלוּת בַּחֲנִית 'עֶדֶן' בִּגֵּן עֶדֶן
- 7 שְׁלֹשׁ מִדְּרָגוֹת. דְּרָגָה אַחַת הִיא
- 8 'גֵּן', בַּחֲנִית 'כִּינָה' שְׁבָה יֵשׁ
- 9 הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה וְכֹה הַעֲנוּג מִתְגַּלֵּה. וְהִיא
- 10 בַּחֲנִית 'עֶדֶן' חֲכָמָה ('חֲכָמָה
- 11 סְתִימָא' וּלְמִטָּה מִזֶּה 'חֲכָמָה עֵילָא')
- 12 כִּפִּי שְׁנִמְשָׁף בְּגֵן, הַמְשַׁכֵּת
- 13 הַחֲכָמָה בְּכִינָה (פִּמְבָּאָר
- 14 עֵינִין זֶה שֶׁל הַמְשַׁכֵּת הַחֲכָמָה
- 15 בְּלִקְוִטֵי תוֹרָה פְּרִשְׁתָּהּ רָאָה
- 16 בְּעֵינֵי נִקְוָה בְּהִיכְלָא
- 17 הַחֲכָמָה הִיא, כֹּאמֹר, נִקְוָה בְּלִבְד
- 18 וְהַבִּינָה שֶׁמִּתְרַחֲבֵת וּמִסְתַּעֲפֵת לִפְרִטִים
- 19 נִמְשָׁלָה לְהִיכַל רַחֵב, וְעַל כֵּךְ מִבּוֹאֵר
- 20 שְׁגָם לְאַחֵר הִירִידָה וְהַסְתַּעֲפוֹת
- 21 וְהַהֲתַרְחֲבוּת שֶׁל הַשְׁכָּל בְּכִינָה, עֵדִין
- 22 יֵשׁ צוֹרֵךְ בַּהֲאָרָה שֶׁל הַחֲכָמָה, וְהֵינּוּ,
- 23 שְׁנִינִית הַחֲכָמָה' שְׁהִיא אִמָּנִים
- 24 כְּנִקְוָה בְּלִבְד וְאִין בַּהֲבִנָה וְהַשְׁגָּה
- 25 לְאוּרֶךְ וּלְרוּחָב, אֵךְ מְכַלֵּמְקוֹם עֵדִין
- 26 יֵשׁ לָהּ חֲשִׁיבוֹת רַבָּה כִּי נִקְוָה הַחֲכָמָה
- 27 שְׁבָה נִמְצָא הַשּׁוֹרֵשׁ הָרַשּׁוֹנִי שֶׁל
- 28 הָרַעִיּוֹן הַשְׁכְּלִי שׁוֹמֵרֵת אֶת
- 29 הַהֲשָׁגָה דְּכִינָה' שְׁלֹא תִלָּךְ
- 30 בְּדֶרֶךְ עֲקֻלָּתוֹן כֹּי¹⁹ וְרִיבּוֹ
- 31 הַפְּרִטִים לֹא יִגְרָמוּ לָהּ לִסְטוֹת מִנְקוּדָת
- 32 הָאִמָּת כִּפִּי שְׁהִיא מֵאִירָה בַּחֲכָמָה).
- 33 וְהִדְרָגָה הַשְּׁנִיָּה בַּחֲנִית 'עֶדֶן'
- 34 מִצַּד עֲצָמוֹ, בַּחֲנִית 'חֲכָמָה'
- 35 לִפְנֵי הִירִידָה לְבַחֲנִית בִּינָה לְהִיּוֹת גֵּן
- 36 (עֶדֶן). וְיֵשׁ גַּם דְּרָגָה שְׁלִישִׁית נִמּוּכָה יוֹתֵר בַּחֲנִית 'עֶדֶן תַּתְּאָה', עֶדֶן
- 37 הַתַּחְתּוֹן, שְׁגָם הִיא בַּחֲנִית חֲכָמָה אֲבֵל לֹא בְּדִרְגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל חֲכָמָה ('חֲכָמָה
- 38 סְתִימָא' וְ'חֲכָמָה עֵילָא') כִּפִּי שְׁהוּא בְּעֶדֶן עֵילָא, אֲלֵא בַּחֲנִית 'חֲכָמָה'
- 39 דְּ'זַעֲרִיר-אַנְפִּין', הַחֲכָמָה כִּפִּי שִׁירְדָה לְהֵאִיר בְּמִידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת חֲסֵד,
- 40 גְבוּרָה וְכו' (הַנִּקְרָאוֹת 'זַעֲרִיר אֲנִפִּין, פְּנִים זַעֲרִירוֹת, כִּי בִיחָס לְאוֹר הַמֵּאִיר
- 41 בְּמוֹחִין, הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּמִידוֹת הוּא מוֹעֵט דוֹעִיר) וּמִשְׁשָׁם מִ'חֲכָמָה דוֹעִיר-
- 42 אֲנִפִּין' נִמְשָׁכֵת הִתְרַחֲבוּת הַהֲבָנָה וְהַהֲשָׁגָה בְּגֵן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן,

- 43 בַּחֲנִית הַמְּלָכוֹת הַמְּקַבֵּלֶת אֶת הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּמִידוֹת שְׁבִתוֹכּוֹ נִמְצָא
- 44 וּמְלוּבֵשׁ הָאוֹר הַמֵּאִיר בַּחֲכָמָה.
- 45 וּבִפְרָטִיּוֹת יֵשׁ בָּזָה בַּבַּחֲנִית גֵּן עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן' עֲצָמוֹ שְׁלֹשׁ מִדְּרָגוֹת
- 46 שׁוֹנוֹת. הַמִּדְרָגָה הָאֲחַת, הַנְּמוּכָה בִּיּוֹתֵר 'גֵּן', בַּחֲנִית הַמְּלָכוֹת' עֲצָמָה.
- 47 לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה נִמְצָאֹת הַמִּדְרָגָה הַשְּׁנִיָּה
- 48 בַּחֲנִית 'עֶדֶן' כִּפִּי שְׁנִמְשָׁף
- 49 בְּגֵן, וּבִגֵּן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן הִרִי זֶה
- 50 הַמְשַׁכֵּת 'חֲכָמָה' דְּ'זַעֲרִיר-
- 51 אֲנִפִּין' הַחֲכָמָה כִּפִּי שִׁירְדָה לְהֵאִיר
- 52 בְּמִידוֹת, כֹּאמֹר, שְׁתַּפְּעַל וְתֵאִיר
- 53 בְּמִלְכוּת'. וְהִדְרָגָה הַשְּׁלִישִׁית
- 54 הָעֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר וּבַחֲנִית 'עֶדֶן'
- 55 מִצַּד עֲצָמוֹ, 'חֲכָמָה' דְּ'זַעֲרִיר-
- 56 אֲנִפִּין' כִּפִּי שְׁהִיא מִצַּד עֲצָמָה, קוֹדֵם
- 57 הִירִידָה לְהֵאִיר בְּמִלְכוּת'.
- 58 וְנִמְצָא, שְׁבַבְחִינָת 'עֶדֶן'
- 59 הַחֲכָמָה (בְּדִרְגוֹת הַשְּׁנוֹנוֹת שֶׁלָּהּ,
- 60 הָעֲלִיּוֹנוֹת וְהַתַּחְתּוֹנוֹת) וְ'גֵן-עֶדֶן'
- 61 (כִּפִּי שֶׁהַחֲכָמָה יִרְדָּה לְהֵאִיר בְּכִינָה
- 62 וּבְמִידוֹת, כִּמְבֹאֵר לְעֵיל פְּרִטֵי הַדְּרָגוֹת
- 63 בּוֹה הֵן בִּגֵּן עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן וְהֵן בִּגֵּן עֶדֶן
- 64 הַתַּחְתּוֹן) נִקְלָלוֹת כָּל הָעֶשֶׂר
- 65 סְפִירוֹת, שֶׁהֵן כְּנֶגֶד ד'
- 66 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הָיִי, וְכִמּוֹ
- 67 שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל¹¹ בְּמֵאִיר דִּיבּוּר-
- 68 הַמִּתְחִיל 'מִי מִנָּה' שֶׁנִּמְצָא בַּהֲתוֹעֲדוֹת
- 69 י"ב תְּמוֹז שְׁנֵי-עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן הוּא
- 70 עֵינֵי יְחִיד ו"ה, הַשְּׁפָעָה פְּנִימִית
- 71 הַגּוֹרֵמַת חִיבוּר וְאַחֲדוּת בְּדִרְגוֹת
- 72 הַגְּבוּהוֹת שֶׁל הַסְפִירוֹת, יְחִיד חֲכָמָה
- 73 וְכִינָה שֶׁהֵם הַדְּרָגוֹת שֶׁל אוֹתִיּוֹת יו"ד
- 74 וְה"א שֶׁל שֵׁם הָיִי, וְגֵן-עֶדֶן
- 75 הַתַּחְתּוֹן הוּא עֵינֵי יְחִיד ו"ה,
- 76 הַשְּׁפָעָה פְּנִימִית הַגּוֹרֵמַת חִיבוּר
- 77 וְאַחֲדוּת בְּדִרְגוֹת הַנְּמוּכּוֹת שֶׁל
- 78 הַסְפִירוֹת, הַמִּידוֹת וְהַמְּלָכוֹת, שֶׁהֵם הַדְּרָגוֹת שֶׁל אוֹתִיּוֹת וְא"ו ה"א שֶׁל שֵׁם
- 79 הָיִי. אֲמָנָם, מִה שֶׁהַשְּׁמוֹת יוֹשְׁבֵינִי וְנִתְּנִין בְּגֵן-עֶדֶן (שְׁזָהוּ
- 80 מִה שְׁמִקְבָּלִים הַשְּׁפָעָה וְהֵאִירָה אֱלִקִּית מִד' אוֹתִיּוֹת שֵׁם הָיִי),
- 81 הָרִי זֶה רַק זִיו תוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ²⁰, וְכֹל הָאוֹר שֶׁבִּגֵּן-עֶדֶן הוּא
- 82 בְּסִי-הַכּוֹל תּוֹצֵאָה שֶׁל הָעִבּוּדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וְהֵינּוּ שְׁעַל-יְדֵי תוֹרָתוֹ
- 83 וְעִבּוּדָתוֹ לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת בַּעַת שֶׁהַשְּׁמוֹת מְלוּבָּשׁוֹת בְּגוֹפִים
- 84 בְּעוֹלָם הַזֶּה מְשִׁיכִים תּוֹסֵפֶת אוֹר בְּגֵן-עֶדֶן, שְׁזָהוּ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲנִין האמור לגבי אדם הראשון בגן עדן "לְעֵבְדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ" ²¹ לעסוק
- 2 בקיום מצוות-עשה ומצוות לא-תעשה. וְעֲנִין זֶה שכל האור והגילוי
- 3 בגן-עדן תלוי בקיום המצוות הוא לא רק בגן-עדן התחתון -
- 4 בְּחֵינַת ו"ה, אֵלָּא גַם בְּגֵן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן - בְּחֵינַת י"ה, שהוא
- 5 אור הרבה יותר נעלה ולכאורה היה
- 6 מקום לומר שאין בכוחה של עבודת
- 7 האדם למטה לגלות ולהמשיך אותו,
- 8 לאמתו של דבר גם הוא נמשך על-ידי
- 9 העבודה בתורה ומצוות בעולם הזה
- 10 הגשמי כמבאר ב'תניא' ²⁰
- 11 שְׁעַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שהוא
- 12 פעולה גשמית נמשך אור בגן
- 13 עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, וְעַל-יְדֵי כּוֹנֵן
- 14 הַמִּצְוֹת שהיא פעולה יותר רוחנית
- 15 נמשך אור בגן-עדן הָעֲלִיּוֹן.
- 16 וְנִמְצָא, שְׁעִנֵּן תּוֹרַתְךָ
- 17 וְעֹבְדֶתָּ שְׁעַל-יְדֵי נִמְשָׁךְ
- 18 תּוֹסֶפֶת אור בגן-עדן מלבד
- 19 האור שיש בו מצד עצמו, הֵן בְּגֵן
- 20 עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן - בְּחֵינַת ו"ה,
- 21 וְהֵן בְּגֵן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן - בְּחֵינַת
- 22 י"ה, הוא בְּדוּגְמַת עֲנִין
- 23 "וּבְרַכּוּ אֶת הָהוּי", שְׁגַם בָּשֶׁם
- 24 הָהוּי, עם כל מעלתו, מְשִׁיכִים
- 25 בני ישראל על ידי עבודתם ("שאו
- 26 ידיכם קודש") תּוֹסֶפֶת אור בשם
- 27 הוי' מְבַחֵנָה שְׁלֹמֶעֱלָה מָשֶׁם
- 28 הָהוּי, בְּחֵינַת ה'פֶּתַר' וּבְחֵינַת
- 29 ה'יְחִידָה', כְּנֹזֵךְ לְעִיל.
- 30 (ג) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה המבואר לעיל
- 31 אודות גן-עדן שיש בו שתי מדרגות
- 32 כלליות, גן-עדן התחתון וגן-עדן
- 33 העליון וריבוי מדרגות פרטיות בלי
- 34 גבול, גַּם עִם הַמְבָאָר ב'לקוטי
- 35 תוֹרָה' בְּסוֹף פְּרָשְׁתָּנוּ ²² פרשת
- 36 בלק כְּנֹזֵךְ לְעִנֵּן הַתְּשׁוּבָה,
- 37 וַיֵּשׁ בָּהּ כַּעֲבֹדַת הַתְּשׁוּבָה
- 38 בְּכָל־לֹת שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת,
- 39 תְּשׁוּבָה תַּתְּמוּנָה תחתונה, תשובה
- 40 במדרגה נמוכה, וְתְּשׁוּבָה עֵלְאָה, עליונה, תשובה במדרגה נעלית
- 41 (אף שְׁבַפְרִטוּת וַיֵּשׁ בָּהּ בַּעֲנִין הַתְּשׁוּבָה רַבּוּי מִדְּרָגוֹת,
- 42 וְעַל-דֶּרֶךְ מָה שְׁנִתְּבָאָר לְעִיל כְּנֹזֵךְ לְגֵן-עֵדֶן), וּבְכָל אַחַת

- 43 מִהֵן הֵן ב'תשובה תתאה' והן ב'תשובה עלאה' יֵשׁ שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת,
- 44 'תְּשׁוּבָה' ו'יְבַעַל תְּשׁוּבָה' (עַל-דֶּרֶךְ שְׁבַכָּל סוּג גֵּן-עֵדֶן,
- 45 גֵּן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגֵן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן, יֵשׁ שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת, 'גֵּן'
- 46 ו'עֵדֶן') וכמוכא ב'לקוטי תורה' שם על פי קבלה: "... העניין הוא על פי
- 47 מאמר הזוהר... וכיון דאחיד באילנא
- 48 דחיי כדין אקרי וכויוון שאלו בעץ
- 49 החיים, אזי נקרא בעל תשובה דהא
- 50 כנסת ישראל תשובה אופי הכי אקרי
- 51 ואיהו בעל תשובה אקרי. וקדמאי אמרו
- 52 [שהרי כנסת ישראל תשובה גם כן
- 53 נקראת והוא בעל תשובה נקרא.
- 54 וראשונים אמרו] בעל תשובה ממש.
- 55 ועל דא אפילו צדיקים גמורים אינם
- 56 יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה
- 57 עומדים. ופירש ב'מקדש מלך'... כיוון
- 58 שהוא אחוז בזעיר לכך נקרא בחינת
- 59 בעל היינו משפיע לבחינת ה' תתאה.
- 60 והוא שכתב דהא כנסת ישראל שהיא
- 61 המלכות תשובה אופי הכי אקרי, ורצה
- 62 לומר שנקראת גם כן תשובה כמו
- 63 הבינה שהיא ה' עילאה והיא ה' תתאה.
- 64 ומאחר שהבעל תשובה אחוז בעץ
- 65 החיים שהוא זעיר אנפין על כן נקרא
- 66 בעל תשובה, רצה לומר שהוא גורם
- 67 המשכה עליונה בבחינת מלכות... ולכן
- 68 נקרא בעל ממש משפיע לתשובה זו".
- 69 ובפְּרָשְׁתֵּי, הֵנָּה מדרגות
- 70 'תשובה' ו'יְבַעַל תְּשׁוּבָה' בשתי
- 71 המדרגות הכלליות של תשובה הן
- 72 'תְּשׁוּבָה תַּתְּמוּנָה' הִיא
- 73 ב'מַלְכוּת' המדרגה התחתונה
- 74 בספירות, המקבלת שפע מהמדרגות
- 75 שלמעלה ממנה, ו'יְבַעַל תְּשׁוּבָה
- 76 תַּתְּמוּנָה' הוא ב'זַעֲרֵי-אַנְפִּין'
- 77 המידות העליונות המשפיעות למלכות,
- 78 על-דרך הבעל המשפיע לאשה
- 79 המקבלת. 'תְּשׁוּבָה עֵלְאָה' הִיא
- 80 ב'בִּינָה' המקבלת מהחכמה, ו'יְבַעַל
- 81 תְּשׁוּבָה עֵלְאָה' הִיא
- 82 ב'חֻקְמָה' המשפיעה לבינה. וְכִמְרִיזָה ב'לקוטי תוֹרָה' פרשת בלק
- 83 שֶׁם, שְׁאֲרַפֵּעַ מִדְּרָגוֹת הַנ"ל (חכמה ובינה, זַעֲרֵי-אַנְפִּין ומלכות) הֵן
- 84 כְּנִגְדֵּי אֲרַפֵּעַ אוֹתִיּוֹת שֶׁם הָהוּי. אֵף יִשְׁנוּ עוֹד עֲנִין

ביאור בדרך אפשר

- 1 ב'תשובה', שהוא עצם בחינת התשובה מצד-עצמה, 2
 2 שלמעלה מכל ארבע האותיות (כולל גם אות יו"ד, היינו 3
 3 למעלה גם מהחכמה שהיא מדריגה עליונה ביותר), כפי שממשיך ומבאר. 4
 4 דהנה, ענין התשובה הוא לתקן ולהשלים את כל מה שנחסר 5
 5 בקיום התורה ומצות בגלל 6
 6 עבירה על מצוות לא-תעשה או אי 7
 7 קיום מצוות-עשה. וכיון שהתורה 8
 8 ומצות הם בארבע אותיות 9
 9 שם הוי"ו²³ כמובא בכמה מקומות 10
 10 בקבלה וחסידות, לכן צריך להיות 11
 11 בענין התשובה הן הענינים 12
 12 דארבע אותיות שם הוי"ו 13
 13 שמתקנים על-ידה, כי בשלב 14
 14 ראשון יש להשלים ולתקן את מה 15
 15 שנחסר והן ענין שלמעלה 16
 16 מהן, שלכן²⁴ בגלל שבתשובה יש 17
 17 ענין וכו' ויותר נעלה מהתורה 18
 18 והמצוות עצמן יש בכחה של 19
 19 התשובה לתקן כל מה שנחסר 20
 20 בארבע אותיות שם הוי"ו כאשר 21
 21 היה חיסרון בתורה ומצוות, כמבואר 22
 22 בספרים שעבירה או אי קיום מצוה 23
 23 פוגמים באותיות שם הוי"ו (כמובא גם 24
 24 בכמה נוסחאות של 'קריאת שמע שעל 25
 25 המיטה'), שזהו הענין האלוקי 26
 26 שלמעלה מארבע אותיות שם הוי"ו 27
 27 בחינת הכתר העליון שלמעלה 28
 28 גם מאות יו"ד דשם הוי"ו 29
 29 וממנו בא כוח התשובה לתקן כל פגם 30
 30 וחסרון שנהיה באותיות שם הוי"ו. 31
 31 ועל-פי המבאר לעיל (סעיף 32
 32 א) שיש ב'כתר' עצמו שתי מדריגות 33
 33 כלליות, בחינת הכתר כפי 34
 34 שגמר בקוצו של יו"ד כמובא 35
 35 ומבואר לעיל מ'אגרת התשובה' 36
 36 שבספר התניא (שעם היותו 37
 37 למעלה מאות יו"ד, 'חכמה', 38
 38 מכל-מקום אינו ענין בפני 39
 39 עצמו שאין לו שייכות ליו"ד, בחינת 40
 40 החכמה, אלא למעשה הוא חלק בלתי 41
 41 נפרד מהחכמה, ורק נכלל ונרמז בהעלם באות יו"ד, ויש

ביאור בדרך אפשר

- 42 בחינת הכתר כפי שהיא בפני עצמה ובגלוי ובחינה זו בכתר 43
 43 היא אכן למעלה מאות יו"ד ונעלית מארבע אותיות שם הוי"ו, ועל פי זה לש 44
 44 לבאר שזהו החלוק בין עבודת התשובה שבכל ימי השנה 45
 45 (במאמר רז"ל²⁵ שוב יום אחד לפני המיתה כו', שזהו בכל 46
 46 ימי השנה שהרי אין אדם יודע את 47
 47 זמנו) לעבודת התשובה 48
 48 המיוחדת שפעשרת ימי תשובה 49
 49 מראש השנה עד יום הכיפורים, 50
 50 שבכל השנה כאשר עבודת 51
 51 התשובה היא באופן הרגיל העבודה 52
 52 בגלוי היא בארבע אותיות 53
 53 שם הוי"ו, ואלו בחינת הכתר 54
 54 נכללת בארבע האותיות 55
 55 ורמוזה בקוצו של יו"ד להורות שהיא 56
 56 חלק מארבע האותיות [בדוגמת 57
 57 העבודה ד' בכל מאדך²⁶ 58
 58 שהיא עבודה נעלית מהעבודה הרגילה 59
 59 כמשמעות הביטוי "מאודך" שפירושו 60
 60 "מאוד" ובלי גבול, שצריכה 61
 61 להיות גם בכל השנה למרות 62
 62 שכל ימות השנה עבודת התשובה היא 63
 63 במדידה והגבלה, אבל בעקר 64
 64 ובגלוי העבודה של התשובה בכל 65
 65 ימות השנה היא העבודה 66
 66 בכחות פנימיים כוחות מוגדרים 67
 67 בהתאם לכוחות הנפש של האדם, 68
 68 "בכל לבבך ובכל נפשך"²⁶, 69
 69 בשונה מ"בכל מאודך" שמתירס 70
 70 לכוחות 'מקיפים', כוחות לא 71
 71 מוגבלים, מה-שאין-כן 72
 72 פעשרת-ימי-תשובה, שאז 73
 73 מאיר בגלוי בחינת 74
 74 ה'יחידה'²⁷ עומק ופנימיות עצם 75
 75 הנשמה, הנקודה שממנה נובעים 76
 76 הכוחות הלא מוגבלים, ואלו ארבע 77
 77 אותיות שם הוי"ו (שכנגד 78
 78 עשר ספירות, וכנגדן הן גם 79
 79 עשרת-ימי-תשובה) העניינים 80
 80 המוגדרים והמוגבלים, עולים למדריגה 81
 81 יותר נעלית, בלי גבול, ואזי ארבע 82
 82 האותיות נכללות בבחינת ה'יחידה'.

(23 ראה תקו"ז בהקדמה (ב, א). שם ריש תיקון ב (יח, סע"א). וראה לקו"ת פקודי ג, ב. 24) ראה לקו"ת אחרי כו, ג. סהמ"צ להצ"צ מצות וידי ותשובה (דרמ"צ לח, א ואילך). ובכ"מ. 25) אבות פ"ב מ"א. 26) ואתחנן ו, ה. 27) ראה לקו"ת תבוא מג, סע"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּדוֹגְמַת הַהִבְדָּל בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה לְעִבּוּדַת
- 2 הַתְּשׁוּבָה בְּעֶשְׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה, יֵשׁ חֲלּוּקַת הַבְּדִל בְּעֶשְׂרֵת יְמֵי-תְּשׁוּבָה
- 3 עֲצָמָם בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים לְשָׂאֵר הַיָּמִים שֶׁל
- 4 עֶשְׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה (כְּפִי שְׂמִשְׁמָע מִלְּשׁוֹן חֻכְמֵינוּ ז"ל²⁸)
- 5 "עֲשֵׂה יָמִים שְׁבִין רֹאשׁ
- 6 הַשָּׁנָה לַיּוֹם הַכַּפּוּרִים", 1
- 7 שְׂמִלְכָד הַיּוֹתָם שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה
- 8 וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים עֲצָמָם חֲלָק
- 9 מִעֲשֶׂרֶת יְמֵי-תְּשׁוּבָה, יֵשׁ
- 10 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים
- 11 עֲצָמָם עֲנִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
- 12 שְׂמִלְכָד הַנִּעְלָה יוֹתֵר מִעֲשֶׂרֶת
- 13 יְמֵי-תְּשׁוּבָה²⁹ שָׂאֵר הַיָּמִים שְׁבִין
- 14 רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים), וְהֵינּוּ,
- 15 שְׁבִיבְחֵינָה הַיְחִידָה עֲצָם
- 16 וּפְנִימִיּוֹת הַנִּשְׁמָה גּוֹפָא עֲצָמָה, הֵנָּה
- 17 עֲשֶׂרֶת יְמֵי-תְּשׁוּבָה הֵם בְּחִינַת
- 18 קוֹצוֹ שֶׁל יו"ד, שְׁזָהוּ כְּפִי
- 19 שְׁבִיבְחֵינָה הַכְּתָר עִם הַיּוֹתָה,
- 20 כְּשֶׁלְּעֲצָמָה, לְמַעַל מִהַסְפִּירוֹת
- 21 שְׁכּוֹלּוֹת וְנִרְמּוֹת בִּארְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁם
- 22 הו"י, יֵשׁ בָּהּ, בְּמַדְרִיגַת 'כְּתָר עֲלִיּוֹן' גַּם
- 23 בְּחִינָה כְּפִי שֶׁהִיא כְּלֹלָה בְּאוֹת
- 24 יו"ד וְשִׁיכָת לְסַפִּירוֹת וְלִארְבַּע
- 25 אוֹתִיּוֹת שֶׁם הו"י, וְאֵלּוּ רֹאשׁ
- 26 הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים (שִׁיּוֹם
- 27 הַכַּפּוּרִים נִקְרָא גַם-כֵּן 'רֹאשׁ
- 28 הַשָּׁנָה' בְּכַתּוּב³⁰ וּמִכָּאן יֵשׁ
- 29 לְלִמּוּד שְׁבִיבְחָן מִסּוּיִם רֹאשׁ הַשָּׁנָה
- 30 וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים עֲנִיּוֹם אֶחָד) הוּא
- 31 עֲנִין בְּחִינַת הַיְחִידָה כְּפִי
- 32 שֶׁהִיא בְּפָנֵי עֲצָמָה וּבְגִלּוֹי
- 33 וְנִעְלִית מִהַשִּׁיכּוֹת לְסַפִּירוֹת וִארְבַּע
- 34 הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֶׁם הו"י.
- 35 וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַכְּתוּב
- 36 "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת
- 37 הַוָּי", שְׂכָדִי שִׁיּוּמִשְׁף תּוֹסֶפֶת
- 38 אוֹר בְּשֶׁם הַוָּי שֶׁבְּכֻלּוֹת הוּא
- 39 עֲנִין עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת, וְכִדִּי שִׁיבּוֹא בּוֹ
- 40 אוֹר נּוֹסֵף עַל הָאוֹר שִׁישׁ בּוֹ מִצַּד עֲצָמוֹ,
- 41 שְׁזָהוּ "וּבְרַכּוּ אֶת הַוָּי" הֵינּוּ

זֶה יֵשׁ חֲלּוּקַת בְּעֶשְׂרֵת יְמֵי-תְּשׁוּבָה עֲצָמָם בֵּין
 רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים לְשָׂאֵר הַיָּמִים (כְּפִי
 שְׂמִשְׁמָע מִלְּשׁוֹן חֻכְמֵינוּ ז"ל²⁸) "עֲשֵׂה יָמִים
 שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַיּוֹם הַכַּפּוּרִים", שְׂמִלְכָד
 הַיּוֹתָם חֲלָק מִעֲשֶׂרֶת יְמֵי-תְּשׁוּבָה, יֵשׁ בְּרֹאשׁ
 הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים עֲנִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ שְׂמִלְכָד
 מִעֲשֶׂרֶת יְמֵי-תְּשׁוּבָה²⁹), וְהֵינּוּ, שְׁבִיבְחֵינָה
 הַיְחִידָה גּוֹפָא, הֵנָּה עֲשֶׂרֶת יְמֵי-תְּשׁוּבָה הֵם
 בְּחִינַת קוֹצוֹ שֶׁל יו"ד, שְׁזָהוּ כְּפִי שְׁבִיבְחֵינָה הַכְּתָר
 כְּלֹלָה בְּאוֹת יו"ד, וְאֵלּוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם
 הַכַּפּוּרִים (שְׂנִקְרָא גַם-כֵּן 'רֹאשׁ הַשָּׁנָה' בְּכַתּוּב³⁰)
 הוּא עֲנִין בְּחִינַת הַיְחִידָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּפָנֵי
 עֲצָמָה וּבְגִלּוֹי.

(ד) וְזֶהוּ "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת הַוָּי",
 שְׂכָדִי שִׁיּוּמִשְׁף תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּשֶׁם הַוָּי,
 שְׁזָהוּ "וּבְרַכּוּ אֶת הַוָּי", צִרְיָה לְהַגִּיעַ לְבְּחִינַת
 הַכְּתָר וּבְחִינַת הַיְחִידָה כְּפִי שֶׁהֵן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
 וּבְגִלּוֹי (כְּמוֹ בְּעֶשְׂרֵת יְמֵי-תְּשׁוּבָה, וּבְהֵם גּוֹפָא
 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים), וְעֲנִין זֶה נִעְשֵׂה
 עַל-יְדֵי הַעֲבוּדָה ד' שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ, "יְדֵיכֶם"
 הוּא בִּידֵים וְאוֹף שְׁגָם בְּרַגְלִים יִשְׁנוּ כֹחַ
 הַמַּעֲשֶׂה, הֲרִי³¹ כֹחַ הַמַּעֲשֶׂה שְׁבִיבְחָן לִשְׁנוּ גַם
 בְּכַהֲמָה, וְלֹא נִכְרַת כְּזֶה מַעַלַת הָאָדָם, וְאֵלּוּ
 הַעֲבוּדָה צִרְיָה לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן שְׁבִיבְחָן הַמַּעֲשֶׂה
 גּוֹפָא תְּהִיָּה נִכְרַת מַעַלַת הָאָדָם, הַמְשִׁכָּת
 הַמּוֹחִין. וְכִלְשׁוֹן חֻכְמֵינוּ ז"ל³² "בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן
 עֲרוּמִין בְּדַעַת וּמְשִׁימִים עֲצָמָן בְּכַהֲמָה", וְהֵינּוּ,
 שְׁגָם כְּאֲשֶׁר מְשִׁימִים עֲצָמָן בְּכַהֲמָה, צִרְיָה לְהִיּוֹת
 נִכְרַת שֶׁהֵן עֲרוּמִין בְּדַעַת].

ידיכם".]

(28 ר"ה יח, א. 29) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1144 ואילך. (30) יחזקאל מ, א. וראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, א. 31) ראה אוה"ת שמות (כרך ז) ס"ע ב'תצא. סהמ"צ להצ"צ מצות קרבן פסח (דרמ"צ עו, ב). (32) חולין ה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהַעֲנִין בְּזָה, כַּמְבָּאָר ב' לְקוּטִי תוֹרָה רִישׁ הַתַּחֲלֵת פֶּרֶשְׁתָּנוּ³³
- 2 פֶּרֶשֶׁת בֶּלֶק דְּבוּר־הַמִּתְחִיל "מִי מָנָה עֵפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת
- 3 רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל"³⁴, וּבִמְאֹמֶר זֶה מְבֹאֵר בְּעֵנִין הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
- 4 לְשׁוֹן הַכְּתוּב "בְּרֵאשִׁיתוֹ יִצְרָתוֹ אֶף עֲשִׂיתוֹ"³⁵, שֶׁשֶּׁלֹּשׁ
- 5 הַמְדְּרָגוֹת "בְּרֵאשִׁיתוֹ יִצְרָתוֹ עֲשִׂיתוֹ"
- 6 עֲשִׂיתוֹ, הַמְכַוֵּנִים כֻּלֵּי שְׁלֹשָׁה
- 7 עוֹלָמוֹת בְּרֵיאָה-יִצְרָה-²
- 8 עֲשִׂיהָ, שְׁלוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת הַכֻּלְיִים
- 9 שְׁלֵמֻטָּה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, הֵם
- 10 פְּלָלוֹת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁל הָאוֹר
- 11 הָאֱלוּקִי הַיּוֹדֵד מִלְמֻטָּה לְמַעַלָּה כְּדִי
- 12 לְבִרְאוֹ עוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים מוֹגְבִלִים,
- 13 וַיֵּשׁ עוֹד בְּחִינָה רְבִיעִית
- 14 שְׁלֵמֻטָּה מְשֻׁלָּשׁ הַבְּחִינּוֹת
- 15 הַנִּלְשׁ שֶׁל בְּרֵיאָה, יִצְרָה, עֲשִׂיהָ,
- 16 וְנִרְמָז בְּמִלַת "אֶף" שֶׁבִּפְסוּק זֶה
- 17 "אֶף עֲשִׂיתוֹ", כִּי "אֶף" כִּמוֹ "גַּם"
- 18 הוּא לְשׁוֹן רַבּוּי, לְרִבּוּת עוֹד
- 19 דְּבָר שְׂאִינוֹ מְפֹרָשׁ בְּאֵן,
- 20 וְהוּא הַדְּבָר שְׁלֵמֻטָּה
- 21 מִהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת הַבְּחִינּוֹת הַלְלוֹ וְגִבּוּתָהּ
- 22 וְנִעְלָה מֵהֵם בְּדוּגְמַת מַעֲלַת ה'כֹּתֵר
- 23 וְה'יְחִידָה' עַל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת.
- 24 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שֶׁהָרַבּוּי שֶׁהַכְּתוּב
- 25 מְרַבֵּה כָאֵן אֶת הָרַבֵּר הַנוֹסֵף וְהַנִּעְלָה
- 26 מִשְׁלוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת בְּלִשׁוֹן "אֶף",
- 27 שְׁמוּרָה רַק עַל הָרַבּוּי בְּלִבְדָּה,
- 28 עֲצֵם עֲנִיין הָרַבּוּי וְהַתּוֹסֵפֶת, מְבַלִּי
- 29 לְהוֹרוֹת עַל מְדְרָגָה מְסוּיָמָה
- 30 שְׂאוּתָהּ בֵּא הַכְּתוּב לְרִבּוּת, שֶׁלֹּא
- 31 נִתְפָּרֵשׁ כִּמוֹ שֶׁאֵר הַמְדְּרָגוֹת
- 32 שְׁלֵפְנִי-זֶה שֶׁכֵּן נִתְפָּרְשׁוּ בְּמִלִּים
- 33 "בְּרֵאשִׁיתוֹ", "יִצְרָתוֹ", "עֲשִׂיתוֹ", הוּא
- 34 לְפִי שֶׁמְדְרָגָה זֶה הַמְרוּמָז בִּ"אֶף"
- 35 הִיא בְּעֵלִי שְׂבָאִין-עֲרוּף נַעֲלִית
- 36 לֵאלֹא כֹל יִחַס וְהַשְׁוָאָה לְגַבִּי
- 37 הַמְדְּרָגוֹת שְׁלֵפְנִי-זֶה בְּרֵיאָה-
- 38 יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, שֶׁלֹּכֵן אֵינָה יְכוּלָּה
- 39 לְהַתְּפָרֵשׁ כִּי כַּמְדְרָגָה שֶׁנַּעֲלַמְתָּ
- 40 וְנִסְתַּתֵּר כִּי הִיא לְמַעַלָּה מְגִלּוּי. וְרַבּוּי
- 41 זֶה נִסְמָךְ לִ"עֲשִׂיתוֹ" ("אֶף"
- עֲשִׂיתוֹ") דְּוָקָא, הַמִּלָּה הַזֹּאת כִּלְפִי תוֹרָה רִישׁ הַתַּחֲלֵת פֶּרֶשְׁתָּנוּ³³
- עֵפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל"³⁴, בְּעֵנִין
- "בְּרֵאשִׁיתוֹ יִצְרָתוֹ אֶף עֲשִׂיתוֹ"³⁵, שֶׁשֶּׁלֹּשׁ
- הַמְדְּרָגוֹת "בְּרֵאשִׁיתוֹ יִצְרָתוֹ עֲשִׂיתוֹ", שְׁלֹשָׁה
- עוֹלָמוֹת בְּרֵיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, הֵם פְּלָלוֹת
- הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, וַיֵּשׁ עוֹד בְּחִינָה רְבִיעִית שְׁלֵמֻטָּה
- מְשֻׁלָּשׁ הַבְּחִינּוֹת הַנִּלְשׁ, וְנִרְמָז בְּמִלַת "אֶף", כִּי
- "אֶף" הוּא לְשׁוֹן רַבּוּי, לְרִבּוּת עוֹד דְּבָר שְׂאִינוֹ
- מְפֹרָשׁ בְּאֵן, וְהוּא הַדְּבָר שְׁלֵמֻטָּה מִהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת
- הַבְּחִינּוֹת הַלְלוֹ וְגִבּוּתָהּ וְנִעְלָה מֵהֵם. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר,
- שֶׁהָרַבּוּי בְּלִשׁוֹן "אֶף", שְׁמוּרָה רַק עַל הָרַבּוּי
- בְּלִבְדָּה, מְבַלִּי לְהוֹרוֹת עַל מְדְרָגָה מְסוּיָמָה, שֶׁלֹּא
- נִתְפָּרֵשׁ כִּמוֹ שֶׁאֵר הַמְדְּרָגוֹת שְׁלֵפְנִי-זֶה, הוּא
- לְפִי שֶׁמְדְרָגָה זֶה הִיא בְּעֵלִי שְׂבָאִין-עֲרוּף לְגַבִּי
- הַמְדְּרָגוֹת שְׁלֵפְנִי-זֶה, שֶׁלֹּכֵן אֵינָה יְכוּלָּה
- לְהַתְּפָרֵשׁ כִּי. וְרַבּוּי זֶה נִסְמָךְ לִ"עֲשִׂיתוֹ" ("אֶף"
- עֲשִׂיתוֹ") דְּוָקָא, לְפִי שֶׁעֵקֶר גְּלוּי מְדְרָגָה זֶה הוּא
- בְּחִינָת עֲשִׂיהָ גְשָׁמִית דְּוָקָא³⁶. וְהִינוּ, שֶׁעַל-יְדֵי
- מַעֲשֵׂה בְּפוּעֵל ("עֲשִׂיתוֹ") מְמַשְׁכִּים בְּחִינָת
- "אֶף", בְּחִינָה הִרְבִּיעִית, וְעַד לְבְּחִינָת ה'כֹּתֵר'
- שְׁלֵמֻטָּה מְאֻצִּילוֹת³⁷. וְזֵהוּ גַם שְׁדוּקָא עַל-יְדֵי
- הַעֲבוּדָה ד'שָׂאוּ יְדִיכֶם קִדְשׁ", "יְדִיכֶם" דְּוָקָא,
- עֲנִין הַמַּעֲשֵׂה, מְגִיעִים לְמְדְרָגָה שְׁלֵמֻטָּה
- מְאֻרָּבֶע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיְוִי, שֶׁמִּשְׁשׁ נִמְשָׁף תּוֹסֵפֶת
- אוֹר בְּשֵׁם הַיְוִי, שֶׁזֵּהוּ עֲנִין "וּבְרַכּוֹ אֶת הַיְוִי".
- וְזֵהוּ גַם מַה שֶּׁכְּתוּב "וּמִסְפָּר אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל".
- דְּהִנֵּה, "רִבְעֵי" הוּא מְלִשׁוֹן אֲרַבְּעָה³⁸, וְהוּא עֲנִין אֲרַבְּעָה עוֹלָמוֹת
- אֲצִילוֹת-בְּרֵיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, וְכֵן אֲרַבְּעַת הַבְּחִינּוֹת בְּנִפְשׁ, שֶׁכִּנְגָד אֲרַבְּעַת
- אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיְוִי. וְזֵהוּ שֶׁכְּתוּב "וּמִסְפָּר", דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן³⁹, הִרְי בְּתַחֲלַת
- הַכְּתוּב נֶאֱמַר מִי מָנָה גו', שֶׁפִּירוּשׁוֹ שְׂאִין מִסְפָּר, וְאֵם כֵּן, מַהוּ אוֹמְרוֹ

(33 סז, א ואילך. 34 פרשתנו כג, י. 35 ישעי' מג, ז. 36 לקו"ת שם, ד. סט, ג-ד. 37 ראה לקו"ת שם (סט, ג-ד). 38 לקו"ת שם סז, א. ע, ב. 39 ראה לקו"ת שם סח, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האמירה של הפסוק (בְּהַמְשֵׁךְ לִזְהָרָה) כהמשך ישיר ל"מי מנה" השולל את
 2 ענין המספר) ומספר גו',
 3 וְלִכְאוּרָה הַהִיא לְמִימַר (בְּהַמְשֵׁךְ לִזְהָרָה) ומספר גו', וְלִכְאוּרָה הַהִיא לְמִימַר
 4 היה לו, לפסוק, לומר, "מי מנה
 5 עַפְרָיִם יַעֲקֹב וְרַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל",
 6 שְׁהָרִי "מי מנה" קאי מכון גם
 7 על "רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל" ולמה נאמר
 8 "ומספר"?
 9 אַךְ הַעֲנֵן הוּא, שְׁ"מִסְפָּר"
 10 הוּא מְלִשׁוֹן 'סְפִירוֹת' כמו האור
 11 הבהק מאבנים טובות
 12 וְכִהְיֹתָ⁴⁰, ופירוש
 13 "ומספר את רַבֵּעַ" הוּא
 14 שְׁצָרִיד לְהָאִיר אֶת אַרְבַּע
 15 הַבְּחִינֹת הַנִּזְכָּרִים לְהַפְחִיךָ אוֹתָם לְסִפְרָם וְהִירָאָהוּ, שְׁזָהוּ עַל-יְדֵי
 16 שְׁמִינִיּוֹת מִתְעַלִּים וְנוֹגְעִים
 17 בְּמִדְרָגָה שְׁלֵמָה מִהֵן מֵאֲרַבַּע
 18 האותיות המסמלות את הספירות ואת
 19 כוחות הנפש, דְּהִינּוּ בְּחִינַת
 20 ה'כְּתָר', וּבְנִפְשׁ הָאָדָם הוּא
 21 עֲנֵן בְּחִינַת ה'יְחִידָה', כִּמְבֹאֵר
 22 לעיל באריכות, וְעַל-יְדֵי
 23 שְׁמִינִיּוֹת וּמִגִּיעִים לְמִדְרֵגֹת נְעֻלּוֹת
 24 אלו פועלים תוספת אור
 25 וְגִילּוֹי בְּאַרְבַּע הַמִּדְרָגֹת
 26 שְׁכָנֵג אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם
 27 הַיְי', שְׁזָהוּ עֲנֵן "וּבְרַכּוּ אֶת
 28 הַיְי'".

(40) סד"ה מי מנה העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א"ס).

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

- 1 מְכַרָּה לוֹ כְּמִנְהָ, וְהַשְׁבִּיחָה הַשְּׁדָה וְעִמְדָה עַל מֵאֵתָם, וְכֵן
 2 בעל השדה לגואלה, מִנֵּן שְׂאִינוֹ מְחַשֵּׁב אֶת שׁוּי הַשְּׁנִים אֶלָּא
 3 כְּמִנְהָ, כִּי שְׂכִיבֵל בְּמִכְרֵת הַשְּׁדָה, שְׁנֵימָר (שם) 'וְהַשִּׁיב אֶת
 4 הָעוֹדֶה', וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ, הָעוֹדֶה שְׁבִידוֹ – שֶׁהַמּוֹכֵר מְשִׁיב לְלוֹקָח אֶת
 5 הָעוֹדֶה – שְׁנֵימָר לְאַחַר נִיבּוֹ שׁוּי הַשְּׁנִים שֶׁאֵבֵל הַלּוֹקָח
 6 מִהֵמָּה שְׂכִיבֵל בְּמִכְרֵת. אֲבָל אִם מְכַרָּה לוֹ כְּמֵאֵתָם, וְהַכְסִיפָה
 7 – וְנִתְקַלְקְלָה הַשְּׁדָה וְעִמְדָה עַל מִנְהָ, מִנֵּן שְׂאִין מְחַשְׁבִּין אֶלָּא
 8 כְּמִנְהָ כִּי שׁוּי הַשְּׁדָה עֵתָה, שְׁנֵימָר (שם) 'וְהַשִּׁיב אֶת הָעוֹדֶה',
 9 וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ, הָעוֹדֶה שְׁבִידָה – שֶׁהַמּוֹכֵר נוֹתֵן לְלוֹקָח אֶת הָעוֹדֶה
 10 שֶׁל דְּמֵי הַקֶּרֶקֶר, וְעֵתָה הַקֶּרֶקֶר שׁוֹהַ מִנְהָ.
 11 מִבְּרֵית הַגִּמְרָא: מֵאִי בְּיָדָהּ – מִזֶּה הַחִילּוֹק שֶׁבֵּין רַבִּי לְרַבִּי
 12 דּוֹסְתָאִי, שֶׁהֵי לְדַעַת שְׁנֵיהֶם לְעוֹלָם מְחַשְׁבִּים בְּאוֹפֵן הַמִּקְלָל עַל
 13 הַגּוֹאֵל. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דְּאִיִּיקָר וְלֹא יִמְיָר – הַחִילּוֹק הוּא
 14 בְּאוֹפֵן שֶׁהַשְּׁדָה הִיתָה יְקָרָה, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן הַזֶּה, וְשׁוֹב נִתְיָקָרָה.
 15 כְּגוֹן, שֶׁמִּכְרָה אֶת הַשְּׁדָה בְּמֵאֵתָם, וְהוּל שׁוּיָה לְמֵאֵה, וּמְכָרָה
 16 הַקּוֹנֵה הָרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמֵאֵה, וְחֹזֵר הַשְּׁדָה נִתְיָקָרָה וְעֵתָה שׁוֹהַ
 17 מֵאֵתָם. לְדַעַת רַבִּי שְׁמִקְלִים לְחַשֵּׁב עִם הָאִישׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ, מִחֻשָּׁב
 18 עִם הַלּוֹקָח הַשֵּׁנִי דִּינָרִים וְכִפִּי שְׁלֵשׁ הַשְּׁנִי לְרֵאשׁוֹן,
 19 וְלְדַעַת רַבִּי דּוֹסְתָאִי שְׁמִחֻשְׁבִּים לְפִי הָעוֹדֶה שְׂכִיד הַמּוֹכֵר אוֹ לְפִי
 20 הָעוֹדֶה שְׂכִידָה, בֵּין כֵּן וּבֵין כֵּן, עֲלִיו לְחַשֵּׁב אֶת שׁוּי הַשְּׁנִים לְפִי
 21 מֵאֵתָם.
 22 הַגִּמְרָא מְבַאֵר מְדוּעַ דּוֹרְשִׁים הַתְנָאִים אֶת הַפְּסוּקִים לְהַקֵּל עַל
 23 הַגּוֹאֵל. שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: וּמֵאִי דְּלִקְוִלָּא – מִנֵּן שִׁישׁ לְדֹרוֹשׁ אֶת
 24 הַפְּסוּקִים בְּאוֹפֵן הַמִּקְלָל עַל הַגּוֹאֵל, שְׁמִחֻשָּׁב תְּמִיד בְּמִחְזִיר הַנִּמְנוֹךְ,
 25 דְּלִמָּא לְחִימָרָא – שְׁמָא יֵשׁ לְדֹרוֹשׁ אֶת הַפְּסוּקִים לְהַחֲמִיר עַל
 26 הַגּוֹאֵל.
 27 מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: לֹא סְלִקָא דְּעֵתָהּ – אֵל תַּעֲלֶה בְּדַעַתְךָ לְדֹרוֹשׁ
 28 לְהַחֲמִיר, אֲלֵא יֵשׁ לְדֹרוֹשׁ לְהַקֵּל מִשּׁוּם דְּנִמְרָא 'נִאֲוִילָה', 'נִאֲוִילָה',

- 29 מְעַבֵּד עֲבָרִי – לְמַדִּים גּוֹיָרָה שׁוֹהַ מִעֲבַד עֲבָרִי לְגִאוּלָּתָהּ, וְכֵן
 30 נִאֲמַר בְּגִאוּלָּתָהּ שְׁדָה 'וּמִצָּא כִּדִּי גִאֲלָתוֹ' (ויקרא כה כו) וְנִאֲמַר
 31 בְּפִדְיוֹן עֲבַד עֲבָרִי 'גִּאֲלָה תִּהְיֶה לוֹ' (שם פסוק מח), וְכֵשׁ שְׂבִידוֹן
 32 עֲבַד עֲבָרִי מְחַשְׁבִּים בְּמִחְזִיר הַנִּמְנוֹךְ, כֵּן בְּשִׁדָּה אַחֲזָה יֵשׁ לְחַשֵּׁב
 33 בְּמִחְזִיר הַנִּמְנוֹךְ.
 34 שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: וְהָתָם – בְּעֵבֶד עֲבָרִי, מִנֵּן – מִנֵּן שְׂדוֹרְשִׁים
 35 לְהַקֵּל. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דְּתִנְיָא, נִמְכָּר הָעֲבַד עֲבָרִי לְגוֹי כְּמִנְהָ,
 36 וְהַשְׁבִּיחָה וְעִמְדָה שׁוּיָה עַל מֵאֵתָם, וְכֵן הָעֲבַד לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ
 37 מִיַּד הָאֲדוֹן בְּכֶסֶף, שֶׁהִדִּין הוּא שְׁמִחֻשָּׁב אֶת שׁוּי שְׁנֹת הָעֲבָדוֹת
 38 הַנּוֹתְרוֹת וְנוֹתֵן לְאֲדוֹן, מִנֵּן שְׂאִין מְחַשְׁבִּין אֶת הַשְּׁנִים אֶלָּא
 39 כְּמִנְהָ – לְפִי הַשְּׁוּיָה שֶׁל מִנְהָ, שֶׁכֵּן נִמְכָּר, שְׁנֵימָר (שם פסוק נא)
 40 מְכַרָּה כְּמִנְהָ – כִּי הַכֶּסֶף שֶׁבּוֹ נִקְנָה לְעַבְד. וְכֵן נִמְכָּר הָעֲבַד
 41 עֲבָרִי כְּמֵאֵתָם, וְהַכְסִיפָה – נִתְקַלְקְלָה טִיבּוֹ שֶׁל הָעֲבַד וְעִמְדָה שׁוּיָה
 42 עַל מִנְהָ, מִנֵּן שְׂאִין מְחַשְׁבִּין אֶלָּא כְּמִנְהָ – לְפִי מִנְהָ, שֶׁכֵּן שׁוֹהַ
 43 הָעֲבַד עֵתָה, שְׁנֵימָר (שם פסוק נב) כִּפִּי שְׁנִי – כִּי מִצְבּוֹ שֶׁל
 44 הָעֲבַד בְּשָׁנִים שְׁעוֹמֵד בָּהֶן, כְּלוֹמֵר כִּי שׁוֹהַ עֲבָרִי. מִבְּרֵית
 45 הַבְּרִייתָא: וְאִין לִי לְלִמּוּד מִפְּסוּקִים אֵלּוּ, אֶלָּא לְעֵינֵי עֲבָרִי
 46 הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, שְׁבִידוֹן זֶה עוֹסֵקת הַפְּרִשָּׁה שֶׁם, שְׁנֵימָר
 47 וְיָדוּ עַל הָעֲלִיזָה – כְּלוֹמֵר שְׁנֵימָר בְּמִחְזִיר הַנִּמְנוֹךְ, נִמְכָּר
 48 לְיִשְׂרָאֵל מִנֵּן שְׂאִין הוּא נִגָּל בְּמִחְזִיר הַנִּמְנוֹךְ. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא:
 49 תְּלִמּוּד לּוֹמֵר 'שְׂכִיר' 'שְׂכִיר' לְגוֹיָהּ שְׁנֵי. שְׁנֵימָר עֲבָרִי
 50 הַנִּמְכָּר לְגוֹי (שם כה ג) 'כִּימִי שְׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ', וְנִאֲמַר בְּעֵבֶד עֲבָרִי
 51 הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל (דברים טו יח) 'כִּי מִשְׁנֶה שְׂכִיר שְׂכִיר עֲבָדְךָ',
 52 וְלְמַדִּים בְּגוֹיָרָה שׁוֹהַ, שְׁכֵשֶׁם שֶׁהַנִּמְכָּר לְגוֹי נִגָּל בְּמִחְזִיר הַנִּמְנוֹךְ,
 53 כֵּן הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל נִגָּל בְּמִחְזִיר הַנִּמְנוֹךְ.
 54 הַגִּמְרָא מְבַאֵר מִזֶּה הַטַּעַם שְׂדוֹרְשִׁים אֶת הַפְּסוּקִים בְּגִאוּלָּתָהּ עֲבַד
 55 עֲבָרִי לְהַקֵּל, וְלֹא לְהַחֲמִיר: אִמְרָא אֲפִי,

בס"ד. שיחת יום ב' פ' בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. ידוע סיפור המעשה¹ אודות י"ב תמוז הראשון, בשנת תרפ"ז, שכאשר כבוד קדושת מורי וחמי
- 2 אדמו"ר, בעל השמחה והגאולה, הוצרך לבוא להתייצבות ורישום במשרד הממשלתי (כפי שהיה הסדר
- 3 בשבתו בעיר מקלטו), הנה בכואו לשם בלווית החסיד ר' אליהו חיים אַלטהויז, נתברר, שביום זה (יום
- 4 שלישי בשבוע, שבו חל י"ב תמוז) יש איזה "חגא", ולכן המשרד סגור, והיה שם רק איש אחד בשביל
- 5 לסדר הדברים הכי מוכרחים (כפי שנקרא ברוסית: "דעזשורני"²), וסיפר, שהגיעה פקודה ממוסקבא שהוא
- 6 בן-חורין ויכול לחזור למקום מושבו בלנינגרד (פטרבורג), אבל כיון שביום זה המשרד סגור, יצטרך
- 7 לבוא למחרת, י"ג תמוז, כדי לקבל את הניירות הרשמיים.
- 8 - כבר ספרתי פעם שרבינו נשיאנו היה צריך להרגיע את רוחו של ר' אליהו חיים שלא יתבלבל
- 9 לגמרי מהבשורה³... -
- 10 כאשר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר חזר מהמשרד למקום תחנתו, בדירת השוחט של קאסטראמא
- 11 - כבר הגיעה לשם הבשורה על דבר השחרור, והחסיד ר' מיכאל דווארקיין שהיה שם, הנה מגודל
- 12 ההתפעלות מהבשורה הפתאומית ללא הכנה (ומה גם שבכלל לא תמיד היה במדידה והגבלה...), לקח
- 13 "סאָטקע" - בקבוק משקה שמכיל חלק אחד ממאה ממדה גדולה, אבל לא שתה חס ושלום, אלא אחז
- 14 ה"סאָטקע" בידו⁴, ורקד סביב הבית שבו היתה האכסניא של בעל השמחה והגאולה, וניגן ניגון חסידי
- 15 בשפה הרוסית שתוכנו הוא הענין ד"אין עוד מלבדו"⁵,
- 16 - במשך כמה שנים עבד ר' מיכאל דווארקיין ביער עם אינם-יהודים, והיה רגיל להשתמש בביטויים
- 17 ותיבות בשפת המדינה, ולכן ניגן גם הניגון שתוכנו "אין עוד מלבדו" - עם תיבות בשפה הרוסית: "ניעטו
- 18 ניעטו ניקאָוואָ, קראָמי - וכאן צריך לבוא שמו של הקדוש-ברוך-הוא - אַדנאָוואָ", כי, על-פי הפסק דין
- 19 בפוסקים, שהביאו גם אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך⁶, שאסור להזכיר שמו של הקדוש-ברוך-הוא (לא רק
- 20 בלשון הקודש, אלא) גם בלשון אחרת, אי אפשר לבטא את שמו של הקדוש-ברוך-הוא בשפה הרוסית,
- 21 ולכן אומרים "קראָמי יעוואָ", שפירושו: חוץ ממנו (מלבדו), ובמילא מבינים למי כוונת הדברים -
- 22 וכך רקד עם הבקבוק בידו משך זמן ארוך, מסביב לדירה.
- 23 - מסתמא נמצאים כאן כאלו שיודעים את הניגון, ובודאי ילמדו מהם שאר הקהל. -
- 24 ומן הנכון, אשר, בעמדנו ב"ב תמוז, ש"הימים האלה נזכרים (ועל-ידי-זה) ונעשים בכל שנה ושנה"⁷,
- 25 ימשיכו את הגילוי ד"אין עוד מלבדו" לא רק בלשון הקודש, ועבור אלו שמבינים בעניני קדושה, אלא
- 26 גם בלשון עמי הארץ, שגם הם יראו - כפי שראו אז - ש"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ"⁸, ויומשך כן
- 27 גם עתה, למטה מעשרה טפחים, שיראו גאולת השם - גאולה האמתית והשלמה, גאולת הכלל והפרט
- 28 גם יחד, על-ידי משיח צדקנו.
- 29 (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) עכשיו צריכים למצוא מי הם שיודעים ניגון זה⁹.

* * *

1) ראה שיחת י"ב תמוז תשי"ד בתחלתה (תורת מנחם חי"ב ע' 74). וש"נ.
 2) = בתפקיד תורן.
 3) ראה גם לקמן ס"ב.
 4) ראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 352. וש"נ.
 5) ואתחנן ד, לה.
 6) או"ח ספ"ה ס"ג. וש"נ.
 7) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'
 8) לשון אדה"ז במכתבו אודות שחרורו - אג"ק שלו ח"א ס"ע צו. וש"נ.
 9) כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לכמה מהמסובים, ושאל אותם אם הם יודעים הניגון, באמרו, שאינו יכול לנגן היום; אילו הי' זה שמח"ת, הייתי מלמד הניגון (והתחיל לפום הניגון בקול חרישי). וחזר ושאל: אין אף א' מיהודי רוסיא שמכיר ניגון זה? ! - "א' מאדנע עם-הארצות!"...

- ב. בכלל יודעים אודות שלשה אנשים שהיו אז - באיזה אופן קיבל כל אחד מהם את הבשורה:
- ר' אליהו חיים - כמסופר פעם, שבשמעו את הבשורה, נשתנה מראה פניו: חצי - לבן, וחצי - אדום, כך, שרבינו נשיאנו התיירא שלא יקרה לו מאומה, ומיד הרגיעו, על-ידי טפיחה על כתפו וכיוצא בזה, כדי שיבוא הענין בהתיישובות.
- ר' מיכאל דווארקיין - כמסופר לעיל באיזה אופן קיבל את הבשורה.
- ונוסף לכך: בביתו של השוחט מקאסטרזאמא, ששם התאכסן בעל השמחה, היה גם ילד קטן. - אינני יודע בדיוק בן כמה, בן שמונה, תשע או עשר שנים, אבל בכל אופן, לא היה בעל הבנה גדול... ובראותו את גודל ההפתעה ("איבערזשונג"), הרעש ("טומל") וההתפעלות אצל הנוכחים, רצה להראות את ההתפעלות שלו, וטיפס על הגדר (כפי שנקרא ברוסית: "זאבאָר"), ונעמד עם הראש למטה והרגלים למעלה, וכך הסתובב על הגדר כמה פעמים!...
- [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: אולי יש כאן מישהו שגם הוא יכול לעשות כן. - ליסון¹⁰ היה עושה זאת, ומסתמא עושה כן עתה בכפר חב"ד, ושיהיה לו לתועלת ולבריאות... - להמשיך הענין דראש למטה ורגלים למעלה, שזהו דבר המובן בשעת שמחה גדולה].
- כלומר: אפילו ילד בן שבע-שמונה שגדל והתחנך באוירה אחרת - הנה גם אצלו פעל וחדר הדבר. על דרך הסיפור¹¹ בזמן הבעל-שם-טוב אודות הנער שחילל בחליל, ועל-ידי-זה פעל את כל הענינים, כך גם הילד הנ"ל הראה את ההתפעלות שלו על-ידי-זה שקפץ וטיפס על הגדר והלך סביבו כשראשו למטה ורגליו למעלה.
- ג. ובנוגע אלינו - שזוהי התכלית של הסיפור הנ"ל:
- בכל אחד בחיינו, הנה במשך החיים ישנה תקופה שהוא ילד קטן, ואחר כך נעשה מבוגר בשנים, ועד שנעשה זקן. ועל-דרך-זה בכל יום - ועל-אחת-כמה-וכמה בכל שנה - ישנם זמנים שבהם נמצא במעמד ומצב של קטנות המוחין, כמו ילד, וישנם זמנים שבהם נמצא במעמד ומצב של שלימות המוחין, וישנם זמנים שבהם המוחין הם במעמד ומצב של זקנה, ש"דעתם מתיישבת עליהם"¹².
- ובכן, בכל ג' אופנים אלו צריך לחדור ענין הגאולה ולפעול שיהיה למעלה מן הכלים, כל אחד לפי ענינו, שאז, הרי זה אמנם "מאדן"¹³, מאד של¹⁴, אבל, כיון שאצלו זהו ענין של "מאד", הרי זה "לוקח" את ה"מאד" שלמעלה, מאד האמיתי, וממשיכו למטה.
- וזוהו כללות ענין הגאולה שהיה אז, כפי שכותב בעל השמחה במכתבו להתוועדות י"ב תמוז הראשונה בהרחבה, ב"י"ב תמוז תרפ"ח¹⁵: "לא אותי בלבד גאל הקדוש-ברוך-הוא... כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה" (אם רק נולד לאם יהודי), ומובן, שכאשר הנשיא כותב אודות ענין של "גאולה", הרי זו גאולה אמיתית בכל פרטיה - באופן של יציאה ממדידה והגבלה, בנוגע להרצת התורה וקיום המצוות כו', כמבואר בהמכתב.
- וזוהי אתערותא דלתתא שממשיכה אתערותא דלעילא - שיומשך לו (כהלשון במכתב) "שפעת חיים וברכה מרובה", בכל המצטרך לו, "מנפש ועד בשר".

* * *

- ד. הראשון שנזכר בכתוב בשם "נזיר" הוא יוסף הצדיק:

(11) מובא בס' "אמונת צדיקים" (ווארשא תר"ס) אות יח. ובס' "פנינים מספרות הדרוש" (ני. תרצ"ז) אות שיז. וראה גם תורת מנחם חכ"ח ע' 241. וש"נ.

(12) קנים בסופה.

(13) ואתחנן ו, ה.

(14) ראה תו"א מקץ לט, רע"ד. ובכ"מ.

(15) אג"ק שלו ח"ב ע' פ ואילך. וש"נ.

א' המסובים התחיל לנגן, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי גירסא שונה, אבל, לא משנה... ("מאכט ניט אויס; זאָל זיין די גירסא") - ההתחלה היא בשוה, וגם התוכן הוא בשוה, ורק ה"טון" שונה!...

ואח"כ אמר (בבת-שחוק): מוטב שינגנו הניגון, כי, אם לא ינגנו - אתחיל באמירת ה"הדרן"...

(10) ר' אברהם ליסון.

- 1 יוסף הצדיק בזמנו היה "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁶, שבשני הרעב, שאז היו זקוקים לעזר כו',
- 2 עזר יוסף לכולם. - באותו זמן, קודם מתן תורה, לא היה חילוק בהלכה בין בני ישראל לאלו שאינם בני
- 3 ישראל, אבל היה חילוק בין אלו שמקיימים שבע מצוות בני נח לאלו שאינם מקיימים אותם. והעזר של
- 4 יוסף ניתן לכולם. ואמרו רז"ל¹⁷ שמ"ש¹⁸ "טוב עין הוא יבורך", ובשתי הפירושים: "יבורך" ו"יבורך"¹⁹
- 5 - היה זה יוסף בשעתו²⁰.
- 6 ויוסף הוא הראשון שנקרא בשם "נזיר" - כמו שכתוב²¹ "ולקדקוד) נזיר אחיו", וכפי שמצינו²²
- 7 (והובא גם בפירוש רש"י²³) שיוסף נהג נזירות במשך כמה שנים.
- 8 (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) מצד מצב פרטי - הנני צריך להתחיל עם סיום מסכת, ובחזרתי
- 9 לערוך סיום על מסכת נזיר.
- 10 ה. בסיום על מסכת נזיר - שהוגה על-יד כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס²⁴ בלקוטי שיחות
- 11 חלק י"ח עמוד 63 ואילך - נתבאר כללות ענין נזירות שמואל (שהיה נזיר עולם) ושמשון (שלדעת
- 12 הרמב"ם²⁵ "לא היה נזיר גמור", אבל היתה אצלו קדושת נזירות, ולדעת רש"י²⁶ "לאו נזיר הוא", כי אם
- 13 הנהגה של נזירות ופרישות) אף שרק "האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר"²⁷ -
- 14 דכיון שבגדלותם לא מיחו והמשיכו בהנהגה של נזירות (בשמואל - מצד נדר²⁸ חנה, ובשמשון - מצד
- 15 ציווי המלאך), אזי חלה עליהם הנזירות למפרע (כמו גר קטן שהגדיל ולא מיחה);
- 16 הפלוגתא בין ר' יוסי לר' נהוראי במשנה אם שמואל היה נזיר²⁹: לדעת ר' יוסי - הסכמה יכולה רק
- 17 להוסיף בתוקף התחלת הדבר, אבל לא לפעול דבר חדש בדבר המוסכם, ולכן רק שמשון היה יכול להיות
- 18 נזיר על-ידי העדר מחאתו, כיון שגם קודם ההסכמה היה מוזהר בהנהגות נזירות, וגם לאחר ההסכמה
- 19 לא היה נזיר גמור, מה-שאינ-כן שמואל. ולדעת ר' נהוראי - הסכמה יכולה לפעול גם גדר חדש, ולכן
- 20 נעשה גם שמואל נזיר על-ידי העדר מחאתו, ואף שקודם ההסכמה לא היה עליו חיוב הנהגת נזירות,
- 21 מכל-מקום, נעשה נזיר גמור;
- 22 וזוהי גם פלוגתתם בגמרא בנוגע לעניית אמן - הסכמה על המברך: לדעת ר"י - רק "גדול העונה אמן
- 23 יותר מן המברך", אבל אין זה גדר ואיכות חדשים; ולדעת ר"נ - "השמים (בשבועה) כך הוא (הדגשת
- 24 התוקף, שינוי באיכות), תדע שהרי גוללירים מתגרים במלחמה וגיבורים נוצחין", שזהו מצב חדש.
- 25 והקשר להסיום, "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" - שאף שהתלמידים זקוקים לחכמים, בעלי
- 26 משנה (כשם שנזירות דשמואל זקוקה לנדר חנה ונזירות דשמשון לציווי המלאך), מכל-מקום, פועלים
- 27 התלמידים יותר מאשר החכמים (כשם שהסכמת שמואל ושמשון פועלת יותר מנדר חנה וציווי המלאך,
- 28 וכשם שהעונה אמן פועל יותר מן המברך), שהרי החכמים "שמורין הלכה מתוך משנתן" הם "מבלי
- 29 עולם"³⁰, ואילו התלמידים - "מרבים שלום בעולם"³¹.

אין מורה אלא של בור"ד" ("והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך
אלך ושמע שאול והרגני, שכבר הי' עליו מורה של בור"ד", נשאר
ר"י בדעתו, אלא ש"הלכה כרבי נהוראי", כפי שמסיים הרמב"ם
בפירוש המשניות (שמזה גופא משמע שיש בזה פלוגתא).
(30) סוטה כב, א - וכפי שמאריך רבינו הזקן בהלכות תלמוד
תורה (שנדפס מחדש זה עתה* בתוספת מראה-מקומות וצינונים
- ראה לקמן סכ"א ואילך) בקונטרס אחרון (רפ"ב) בשיטות
הפוסקים בענין זה - באיזה אופן מותר לפסוק מפסקי הלכות, אף
שהמורין הלכה מתוך משנתם הם מבלי עולם.
(31) ולכן לא הובא הסיום "אל תקרי בניך אלא בוניך" - כי
כאן לא נוגע אופן הלימוד מהפסוק (שנתבאר בשאר המקומות
שבהם נזכר מאד"ל זה), כי אם, ההמשך לענין שנתבאר במשנה
ובגמרא ע"ד ההלכה, שמצינו דוגמתו גם בעולם ("בכל דרכיך
דעהו", גם בעניני הרשות).

(16) מקץ מב, ו.
(17) זח"ג קל, א.
(18) משלי כב, ט.
(19) סוטה לח, ב.
(20) ראה גם לקמן סוסל"א.
(21) ויחי מט, כו.
(22) ראה שבת קלט, א (ובחדא"ג מהרש"א). כ"ר פצ"ח, כ.
(23) מקץ מג, לד.
(24) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו.
(25) הלי' נזירות פ"ג הי"ג.
(26) נזיר ד, ב.
(27) שם כח, ב.
(28) אף שבין נדר לנזירות יש כו"כ חילוקים, הן בהלכה, ו
ועאכו"כ בפנימיות הענינים.
(29) שהרי גם לאחר שר"נ השיב לר"י (על שאלתו "והלא

1 ו. ענין הנזירות המדובר לעיל (סעיף ה) יש בו כמה גדרים, אבל עיקרו ושלמותו - בהיותו קשור
 2 גם עם ענין הקדושה, והיינו, שלא זו בלבד שמתנהג באופן של פרישות, שמפריש את עצמו משתיית יין,
 3 מגילוח השער ומטומאת מת, אלא כלשון הכתוב שמקדים הענין ד"קדוש יהיה"³², שזהו גם ענין של
 4 קדושה.

5 [וכאמור לעיל שזוהי הפלוגתא בין רש"י לרמב"ם - שהרמב"ם כותב ש"שמשון לא היה נזיר גמור",
 6 שזוהי משמע שהיתה עליו קדושת נזירות, אלא שלא היה נזיר גמור, אבל מדברי רש"י ש"שמשון לאו
 7 נזיר הוא", משמע, שלא היה נזיר כלל, ואין זו אלא הנהגה באופן של פרישות (כפירוש רש"י³³ "אין
 8 נזירה... אלא פרישה"), שיכולה להיות מצד כמה טעמים, ועד - כמובא בספרי מוסר³⁴ שהיו זהירים
 9 צ"ט שערים מן ההיתר כדי שלא להיכשל בשער אחד מן האיסור, שאין זה ענין של קדושה, כי אם
 10 פעולה שנועדה להבטיח שלא יעשה דבר שהוא היפך רצון התורה ומצוותיה].

11 והענין בזה:

12 ידוע הסיפור שסיפר רבינו³⁵, בעל הגאולה, אודות דברי זקנו אדמו"ר מהר"ש, שכל החילוק בעבודת
 13 האדם יכול להתבטא באמירה שענין זה "מתאים" וענין זה "אינו מתאים" ("דאָס פאַסט יאָ און דאָס
 14 פאַסט ניט"): להיותו בן אברהם יצחק ויעקב - לא מתאים שידבר לשון הרע, לא מתאים שייסיג גבול,
 15 ולא מתאים שיהיה בעל גאווה, וכיוצא בזה; כיון שהיו לו הורים וזקנים נעלים כל-כך ("אָזוינע שיינע
 16 עלטערן, אָזוינע שיינע זיידעס") - איך יתכן שיתנהג כמו איש פשוט שלא היה יכול ללמוד מאומה
 17 מזקניו וזקני זקניו עד אברהם יצחק ויעקב!...

18 ובכן: הנהגה כזו אינה בגלל שרצונו להיות "פרוש", כי אם, שלהיותו מזרע אברהם יצחק ויעקב
 19 מרגיש שהוא שונה מכל אלו שלא זכו לכך!

20 אבל יש גם סדר נוסף:

21 כאשר אדם רוצה להיזהר מאיזה ענין שיהיה, אזי העצה היא - "עשו סייג לתורה"³⁶, "משמרת
 22 למשמרת"³⁷, כדי שלא יבוא לידי מכשול.

23 ומובן, שהנהגה כזו יכולה לבוא מצד תנועה הפכית: הוא סבור שנמצא בדרגא נמוכה מאחרים; הם
 24 בני אברהם ויצחק שירשו את תכונותיהם כו', ואילו אצלו אין הדבר ניכר, ולכן זקוק להיזהר גם מענינים
 25 כאלו שאחרים אינם מתייראים מפניהם. ועל דרך שמצינו בגמרא³⁸ שגר זקוק לזהירות נוספת "מפני
 26 שסורו רע", דכיון שזה עתה נעשה יהודי, נשאר אצלו עדיין מהטבעיות וההרגלים וההנהגות כו' שהיו
 27 אצלו בעבר.

28 ונמצא, שישנה פרישות שאינה קשורה עם ענין הקדושה וההבדלה; הפרישות יכולה לבוא לא בגלל
 29 היותו קדוש ומובדל, אלא אדרבה - בגלל היותו בדרגא נמוכה כו'.

30 אמנם, מה שהתורה דורשת מיהודי - הרי זה באופן שנותנים לו את הדרך הקלה והנעימה יותר,
 31 והעיקר, הדרך האמיתית - שהסיבה לכך שצריך להיות במעמד ומצב ד"נפלינו אני ועמך מכל העם אשר
 32 על פני האדמה"³⁹, הרי זה מפני שבני ישראל קיבלו את התורה, להיותם מזרע אברהם יצחק ויעקב שרה
 33 רבקה רחל ולאה, כמו שכתוב⁴⁰ "הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם", ולכן לא יתכן
 34 שהנהגתם תהיה באותו אופן כמו הנהגתם של אלו שלא קיבלו ירושה עשירה כזו.

(32) נשא ו, ה.

(33) שם, ב. וראה גם פרש"י ויחי שם.

(34) חובת הלבבות שער התשובה פ"ה (ע' שערים). הובא
 ברי"ח שער הקדושה בתחלתו, ורפט"ו, ובשל"ה עד, ריש ע"ב,
 ושעג, א. אור החמה לזח"ג יג, א (ק' שערים). אוה"ח פינחס כו,
 כג (נ' שערים). וראה נפש כל חי (לר"ח פאלאג'י) מע' א, זך.
 ומע' ח, כט. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשט"ו סכ"ה (תורת מנחם

חי"ד ע' 203). שם חל"ט ע' 380. וש"נ.

(35) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 140.

(36) אבות פ"א מ"א.

(37) מו"ק ה, סע"א. וש"נ.

(38) ב"מ נט, סע"ב.

(39) תשא לג, טז. וראה סה"ש תש"ה ס"ע 72 ואילך.

(40) ישעי' נא, א.

- 1 ז. וזהו גם המענה לאלו השואלים (ובפרט בארצות הברית) על מה שדורשים מהם להתנהג באופן
2 אחר מאשר אינם-יהודים: הרי חיים בעולם בין אנשים אחרים, וזקוקים ל"הליכות עולם", מנהגי העולם,
3 ועד שגם על-פי דיני התורה בשולחן ערוך חושן משפט יש להתחשב בענייני מסחר עם "מנהג התגרין"
4 (מנהגי הסוחרים), ואם כן, כיצד יכולים לדרוש ממנו להיות נזהר אפילו מאבק לשון הרע, אבק השגת
5 גבול, ואבק גניבה וגזילה?!
- 6 ובכן: כדי לענות על זה, יש לעזוב לרגע את השקלא וטריא בענין זה, ולשאול אותו על ה"תמונה"
7 שתלויה על קיר ביתו: מיהו האיש בעל הזקן הלבן והארוך (עם האשה בעלת הפאה הנכרית)? - ואז
8 יתלהב מיד, ויתחיל לספר שזהו אבי זקנו ("עלטער זיידע"), שהיה רב, שוחט ומלמד, ולימד תורה ברכים,
9 וביום ששי לאחר חצות היה הולך לטבול במקוה, ושוב לא היתה לו שייכות לענייני העולם; ובשעה
10 שנזכר איך שהיה יושב על ברכיו ושומע ממנו את הסיפור של פרשת השבוע - אינו יכול לזכור מתי
11 היו לו רגעים ערבים כל כך ("אזוינע געשמאקע פינף-צען אָדער פופצן מינוט") מאז והלאה!...
- 12 "תמונות" כאלו מוצאים גם אצל יהודים שאינם שייכים אפילו לשלשה ימים-טובים בשנה: ב' ימי
13 ראש-השנה ויום-הכיפורים!... אבל כאשר מזכירים לו אודות תמונתו של אבי זקנו שתולה בחדר משכבו
14 וכיוצא בזה, אזי מתגאה בכך שזהו הפאר והיופי של המשפחה... וכשנזכר בזה עתה, מתמלא לבו רגש
15 של חמימות ("עס ווערט אים וואַרעמער אויפן האַרצן").
- 16 ואז, באים אליו בטענה: כיון שידוע לך שהנך קדוש ומובדל, ובך השקיע אבי זקן את כל
17 ה"עשירות" שלו, כמו שכתוב⁴¹ "עטרת זקנים בני בנים" (נכדים ונינים) - כיצד יכול אתה להשתוות
18 לאדם שהוא עני מבטן ומלידה ומהריון, שאין לו מושג כלל מהי "עשירות"?...!
- 19 ואין זו עשירות על הנייר, אלא עשירות כזו, שגם לאחר ארבעים שנה באמריקא, וללא כל קשר
20 לכאורה עם כל העבר, הנה הזכרון מגיל חמש, כששמע מהסבא או הסבתא סיפור מ"עין יעקב" או
21 מפרשת השבוע, הרי זה מחמם את לבו!
- 22 וכי יכול אתה להשתוות עם אדם שאבי זקנו ישב על פרשת דרכים וליסטם את הבריות?...! ובכל
23 אופן - גם אם היה מהסוג היותר טוב - לא ידע מכל העניינים שאותם ספגת אתה מגיל שלש, ארבע
24 וחמש שנים!
- 25 וזהו שאומרים לו, שההנהגה להיות פרוש ומובדל מן העולם יכולה להיות בשתי דרכים, אבל אצל
26 יהודי הסדר הוא באופן ד"קדוש יהיה":
- 27 הסיבה לפרישות מן הטומאה, שלא יהיה שיכור, ושלא ירדוף אחר היופי של העולם תמורת וויתור
28 על גזע צור מחצבתו, היא - לא בגלל החשש שאם לא יתנהג באופן של נזירות אזי יתדרדר למטה; אין
29 להתיירא ממצב כזה, אלא אדרבה - בגלל ש"כל ישראל בני מלכים הם"⁴²; כאשר ישאלו אותו אודות סבו
30 (ועל-דרך-זה בנוגע לסבתו), הנה מבלי הבט על מעמדו ומצבו, יספר שבישבו בשולחן-השבת היה סבו
31 כמו מלך!
- 32 ולהעיר, שגם הנזירות שלו היא באופן של מלכות - שאין עליו מרות ואימת בשר ודם, כדברי ר' יוסי
33 במשנה בסוף נזיר: "והלא אין מורה אלא של בשר ודם", היינו, שמה שכתוב בשמואל⁴³ "ונתתיו לה'
34 כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", "משמעותו... שעול מלכות שמים יהיה עליו, ולא עול מורה
35 בשר ודם"⁴⁴. וגם לדעת ר' נהוראי שאמר לר' יוסי "והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול
36 והרגני, שכבר היה עליו מורה בשר ודם" - הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁴⁵, והתיווך הוא, שהמורה
37 מפני שאול היה בגלל היותו "משיח ה'"⁴⁶, שנמשח בשמן המשחה כו', כך, שלאמיתו של דבר אין זה
38 בגדר "מורה בשר ודם".

(44) פי' התויו"ט.

(45) עירובין יג, ב. וש"נ.

(46) שם כד, זיא. ועוד.

(41) משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח.

(42) שבת סז, א. וש"נ.

(43) שמואל-א, יא.

ועל-דרך-זה בנוגע לכל אחד מישראל: מה יש לו להתיירא מבשר ודם, בה בשעה שמאחוריו עומדים שלוש דורות של יהודים שכל אחד ואחד מהם היה מלך בענינו, וכפי שהוא בעצמו מרגיש זאת גם עתה! ולכן, כאשר מעניקים לו את כל העשירות, ואילו הוא משאיר את כל העשירות תלויה על הקיר... ללא שייכות אליו, וכשיוצא לרחוב רוצה להתערב עם כל אלו שאין להם שייכות כלל לעשירות זו - הרי זה פלא הכי גדול!

וכאשר הגישה היא באופן כזה, אזי חוסכים את כל אריכות השקלא וטריא; צריכים רק לפעול עליו שתהיה לו סבלנות ורגעים ספורים להזכיר לעצמו באיזו הערצה מתייחס הוא בעצמו כלפי הורי זקניו!... ח. וכל זה נוגע גם לענין החינוך, שיכול להיות בשני דרכים - כפי ש"האב מדיר את בנו בנזיר", או כמו הנזירות של שמואל ושמשון שהיתה מצד פעולת והנהגת האם (כנזכר לעיל סעיף ה):

יש דרך ש"האב מדיר את בנו" - מתוך חוזק ותוקף, והיינו, לבוא לילד ולומר לו: עליך להתנהג באופן כזה מפני שכך היא ההלכה, "הלכה למשה מסיני", כך, שאין מקום שתשאל קושיא או רמינהו, ואינני צריך ליתן לך טעם והסברה;

אבל יש גם דרך נוספת - כפי שנוהגת האם - לספר סיפור, כמו חנה שסיפרה לשמואל סיפור שלם, שהיו כמה שנים שלא היו לה ילדים, "וכעסטה צרתה גם כעס וגו'"⁴⁷, עד שהבטיחה לה' "אם... נתתה לאמתך זרע אנשים ונתתני לה' כל ימי חייו"⁴⁸, ורק בגלל זה נמצא הוא בעולם. ובדרך זו הרי היא פועלת שהמשך הנהגתו הרצויה של שמואל תהיה מודעת עצמו, ולא באופן של "גזירה" מצד ההלכה.

וזהו כללות החילוק בין שני דרכי החינוך - באופן של "מוסר אביך"⁴⁸, או באופן של "תורת אמן"⁴⁸ (ובאמת יש בזה חילוקי זמנים; לפעמים צריכים "מוסר אביך", ולפעמים צריכים "תורת אמן"): הנהגת "אביך" היא באופן של "מוסר", לומר בתוקף שכך היא ההלכה בתוקף; ואילו הנהגת "אמן" היא באופן של "תורה" ("תורת אמן") - ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"⁴⁹, כך שאפילו אינו-יהודי יכול להבין זאת, שמאז שבני ישראל נעשו לעם, ופעלו שתהיה ההנהגה באופן ש"נפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה", היתה הנהגתם מתוך נזירות ופרישות באופן ד"קדוש יהיה", וטעם הדבר - כי קדוש אני⁵⁰, ו"אני ה' אלקיכם"⁵⁰.

ט. וענין נוסף שיש ללמוד מהנזירות של שמשון ושמואל: בשמשון כתיב⁵¹ "כי נזיר אלקים יהיה הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים". ועל-דרך-זה מצינו בנוגע לשמואל, שהיה נזיר עולם - שכל ימיו היה מסור ונתון להושיע את ישראל, על-ידי-זה ש"וישפוט... את ישראל גו'"⁵².

ויש לומר בביאור קשר הענינים: יכול משהו לחשוב, שכיון שהיו לו סבא וסבתא נעלים כל-כך, והוא ממשיך את המסורת שלהם בביתו בנוגע לילדיו - הרי הוא קדוש ומובדל לא רק מאינם-יהודים ("ונפלינו אני ועמך גו'"), אלא גם מבני ישראל, ומי ידמה לו ומי ישוה לו בין בני ישראל עצמם.

ועל זה נאמר "כי נזיר אלקים יהיה הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים": מהי ההוכחה שהוא "נזיר אלקים" - שנזירותו היא לא מצד רצון עצמו ("ער וויל זיך אליין עפעס טאָן"), אלא מפני ציווי הקדוש-ברוך-הוא - כאשר רואים שמתחיל לנצל את גבורתו להציל את בני ישראל מיד פלשתים!

וזוהי כללות ההוראה ממצות נזיר - כמוכן מהמבואר בפרטיות בזהר פרשת נשא⁵³, ובדרושי חסידות המבארים ענין זה (בלקוטי תורה⁵⁴ ובכמה מקומות) - שהענין ד"קדוש יהיה" הוא למעלה מכל סדר

(51) ס' שופטים יג, ה.

(52) שמואל-א ז, טו.

(53) ח"ג קכו, ב ואילך.

(54) אמור לא, ד ואילך. שה"ש לו, ד.

(47) שם א, ו.

(48) משלי א, ח.

(49) ואתחנן ד, ו.

(50) שמיני יא, מד.

1 ההשתלשלות (שמשם אי אפשר להמשיך אלא על-ידי צמצום), ומשם נמשך עד למטה מטה, ובאופן
2 שעל-ידי-זה באה תשועה לישראל מכל צריהם, והיינו, שמבלי הבט על העובדה שמקודם לכן היה מעמד
3 ומצב ש"ויתנם ה' ביד פלשתים" (כמו שכתוב בספר שופטים⁵⁵), הנה מיד לאחרי זה נולד שמשון, "ותחל
4 רוח ה' לפעמו גו"⁵⁶, והוא מושיע את בני ישראל משעבודם של פלשתים, ובאים לידי חירות אמיתית
5 - כמו שכתוב במתן תורה "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"⁵⁷, להיות עבדים לה', "ולא עבדים
6 לעבדים"⁵⁸, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"⁵⁹.

* * *

7 י. בין הסיפורים שסיפר רבינו, בעל השמחה והגאולה, אודות ההנהגה בעת המאסר, ישנו הסיפור
8 אודות התחלת המאסר, כשהוליכו אותו אל המאסר, שאף-על-פי שידע אודות הסכנה שבדבר, סכנת חיים
9 ממש, ולא רק סכנה פרטית, אלא סכנה גם עבור כל מוסדות התורה והיהדות שבאותה המדינה, שבדרך
10 הטבע היתה הנהלתם תלוי בו, אף-על-פי-כן, בא לידי החלטה גמורה, שהידיעה אודות גודל הסכנה לא
11 תשפיע מאומה על הנהגתו, וגם בהיותו שם יעמוד בחוזק ובתוקף בהנהגתו ביחס לכולם, לא רק הפקידים
12 הקטנים, אלא גם אלו שניהלו את החקירה והדרישה, אשר, על-פי כתבם ומצב רוחם בעת הכתיבה יכול
13 להיות תלוי הפסק דין ותוצאותיו, ואכן התנהג באופן כזה, כפי שנרשם בארוכה וגם נדפס בלקוטי
14 דיבורים⁶⁰ שנעתקו מהכתב של בעל השמחה והגאולה בעצמו.

15 וככל ההנהגות של נשיאי ישראל, ובפרט כאשר מדובר אודות הנהגה שתוצאותיה יכולים להשפיע
16 לא רק על חיים פרטיים, אלא גם על חיים של איש כללי וגם על העסקנות הכללית התלויה בו, שזוהי
17 אחריות גדולה יותר מאשר הציווי "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"⁶¹ שעל היחיד - הרי זה בודאי מיוסד
18 על הוראה ולימוד (ברמז או בפירוש) בהנהגת ועניני התורה.

19 ויש לומר בדרך אפשר, שהיסוד לזה הוא בשייכות להמסופר בסיום הפרשה בתורה שקראנו ביום
20 השבת קודש שעבר, ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"⁶², כל ימי השבוע, ברכה בגשמיות, ובמילא גם
21 ברכה ברוחניות, והרי הברכה לישראל נמשכת על-ידי התורה.

22 יא. בסוף הפרשה, בנוגע למלחמת עוג ("ויצא עוג מלך הבשן לקראתם .. למלחמה"⁶³) נאמר:
23 "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו וגו'".

24 ועל זה שואלת הגמרא במסכת נדה⁶⁵: "מכדי, סיחון ועוג אחי הוו .. בני אחי" בר שמחזאי הוו, מאי
25 שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי" ("דאילו בסיחון שיצא לקראת ישראל, ולא אמר
26 לו השם אל תירא אותו, ואלו גבי עוג .. הוצרך לומר אל תירא אותו"⁶⁶), והגמרא מבארת, ש"מתשובתו
27 של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר, שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר⁶⁷ ויבא
28 הפליט ויגד לאברהם העברי .. זה עוג שפלט מדור המבול". ועל-דרך-זה בפירוש רש"י⁶⁴, "שהיה משה
29 ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר ויבוא הפליט, הוא עוג כו'" (כמו שנתבאר
30 בארוכה ביום השבת קודש⁶⁸).

(62) זח"ב סג, ב. פח, א.

(63) חוקת כא, לג.

(64) שם, לד.

(65) סא, סע"א.

(66) פי' הרא"ם כאן.

(67) לך לך יד, יג.

(68) שיחת ש"פ חוקת בסופה (תורת מנחם חמ"ד ע' 55

ואילך). וש"נ.

(55) שם, א.

(56) שם, כה.

(57) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(58) קידושין כב, ב. וש"נ.

(59) אבות פ"ו מ"ב.

(60) ח"ד תרכו, א. ולאח"ז בסה"ש תרפ"ז ע' 194. וראה גם

שיחת י"ב תמוז דאשתקד ס"ו (תורת מנחם ח"מ ס"ע 200). וש"נ.

(61) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א

כלומר: משה לא התיירא מגבורתו הגשמית של עוג (שהרי עוג וסיחון היו אחים, גם בגבורה, ואילו
את סיחון כבשו ללא קשיים), אלא היה ירא מהזכות הרוחנית שלו, "שמא תעמוד לו זכות של אברהם
אבינו", והיינו, שפעולת עוג שהציל את לוט ובניו ביתו מארבעת המלכים חשובה כמו הצלת אברהם*, כי,
לוט הוא משפחתו וקרובו שמחשיבו אברהם כעצמו, שזהו פשוטם דקראי מה שהגיד לאברהם ופעל
בהגדתו - "וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו'"69, שסיכן אברהם את עצמו על זה.

יב. ובענין זה יש דיוק בגמרא - הוספת תיבה שלכאורה לא נוגעת לענין, אלא, שכל תיבה בתורה
היא חלק מהתורה, מלשון הוראה70, כך, שגם בזה יש הוראה ולימוד:

לשון הגמרא הוא: "מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלב". ולכאורה: כיון שמשה היה
ירא מהזכות של עוג - שזהו ענין עיקרי שנוגע לכללות היציאה של בני ישראל להלחם עם עוג - היה
לו לספר זאת לבני ישראל ולומר להם שעוג אינו כמו סיחון, ואולי אי אפשר להלחם עמו כו', ואיך היה
יכול לנצור זאת בלבד?!

אך הענין הוא:

כיון שמשה נשלח להיות נשיא בישראל (וכמו שכתוב71 "ויהי בישורון מלך", שלדעת כמה מאמרי
חז"ל72 קאי על משה שהיה המלך הראשון בישראל) - ידע, שאם יהיה ניכר עליו ענין של מורא (אפילו
לא בדיבור, אלא בפניו בלבד), הרי זה עלול להחליש חס ושלום את כל בני ישראל בעניניהם, וליתן
תוקף לצד המנגד.

ולכן, אף שהיה מקום בשכלו, שכל דקדושה, שיש לעוג זכות של הצלת לוט, אברהם (ושרה) - נזהר
לנצור זאת בלבד, ובלבד שלא יהיה ניכר מלבו והלאה, כדי שלא להחליש את ישראל, שמזה גופא יוכל
לבוא נצחוננו של עוג - אם יהיה ניכר ענין של יראה בפניו, ועל-אחת-כמה-וכמה באמירה בדיבור, שאז
ישפיע הדבר על אופן הנהלת המלחמה של בני ישראל, ואופן הנהלת המלחמה של עוג, כשיראה את
"האיש הירא ורך הלבב"73 (כפי שניכר הדבר בכך ש"מים שותתין על ברכיו", כדברי הגמרא במסכת
סוטה74).

וזוהי הדגשת הגמרא "מה היה בלב" - שאפילו כאשר היה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של
אברהם (יראה שיש לה מקום בתורה), היה זה רק בלבד, שכן, לאידך גיסא, הרי לא ידע בבירור, ורק
חשש שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, ולכן היה יכול לשלוט בעצמו (ואף על הספק), שרק בלבד כו'.
וכיון ש"האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב"75 - הנה רק הקדוש-ברוך-הוא ראה "מה היה בלב",
ולכן אמר לו "אל תירא אותו וגו'".

יג. וזוהי הוראה לכל נשיא בימיו:

אפילו בשעה שרואה שישנם קשיים, ובעצמו אינו מבין כיצד יעמדו בהם, הנה בידעו שאותו הועידה
ההשגחה העליונה להיות נשיא ומנהיג, הרי הוא נוצר זאת בלבד, באופן שלא יצא חוץ מלבד, ולא זו
בלבד שאסור שתהיה לזה השפעה בהנהגתו במעשה או בדיבור, אלא אפילו בפניו לא צריך להיות ניכר
דבר.

(* ולהעיר מהשינוי בפירוש רש"י דברים ג, ב: "מתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששימש לאברהם כו'", שרק
שימש. ודו"ק.)

35 הערה 8).
(73) פ' שופטים כ, ח.
(74) מד, ב.
(75) שמואל-א טז, ז.

(69) שם, יד.
(70) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג,
ב.
(71) ברכה לג, ה.
(72) הובאו ברמב"ן עה"פ (וראה בהנסמן בלקו"ש חי"ח ע'.

- 1 ובאופן כזה היתה הנהגת הנשיא, בעל השמחה והגאולה:
- 2 המאסר היה באותו לילה שבו היתה שעת חירום ביותר, בגלל שהרגו אז את השגריר הרוסי בפולין,
- 3 ולכן החליטו שצריך להרוג כמה וכמה מאלו שנמצאים במדינתו⁷⁶.
- 4 ואף-על-פי-כן, היתה כניסתו הראשונה למאסר מתוך החלטה שהנהגתו תהיה בהרחבה (לא רק לאחר
- 5 שיצא מהמאסר...), בידעו בלבד המצב בעולם, ושאינן להתגרות ברשע כשהשעה משחקת לו⁷⁷ - כיון
- 6 שהולכים עמו (כלשונו במכתבו¹⁵) "כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל
- 7 יכונה" (שלבד ער להקדוש-ברוך-הוא ולתורתו⁷⁸), ולכן, אסור שיהיה ניכר ענין של מורא, לא רק במעשה
- 8 או בדיבור, אלא אפילו במראה פניו.
- 9 ואכן הנהגה זו הצליחה, והביאה לידי כך שראו כל עמי הארץ כי הפלה ה' לעשות עמנו, שגם הם
- 10 הוצרכו להודות כו', ולשחרר אותו שיוכל לנסוע ולחזור למקומו במצב של חירות.
- 11 יד. וענין זה מהוה הוראה לכל אחד מישראל - כמדובר כמה פעמים⁷⁹ שסיפור של נשיא בישראל
- 12 אינו סתם סיפור יפה, חומר למחשבה שנשאר במחשבה בלבד, אלא זהו ענין שעושה בתור נשיא ומנהיג
- 13 ישראל, כדי להורות לכל אחד מישראל:
- 14 כל אחד מישראל הוא "נשיא" בענינו - בביתו, ביחס לילדיו, או בעסקיו, ולכל לראש - הרי הוא
- 15 נשיא על רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, כולל גם חלל השמאלי שבלב שבו הוא משכן היצר הרע.
- 16 וכאשר מתחיל להתבונן במעמדו ומצבו, אשר, מיום אתמול לא קיבץ מאומה, לא זכיות, לא תורה
- 17 ולא מצוות, וכל מה שיש לו, אינו בערך למלחמה שצריך לנהל היום עם העולם כדי שלא להכשל בענינים
- 18 שהעולם מושך אותו אליהם,
- 19 - ההתחלה היא אמנם מענין שהוא בבחינת "חבלי השוא" (חבלים דקים)⁸⁰, דבר קל וקטן, תאוה
- 20 קלה בעניני התיר, אבל, מזה נמשך ובא אחר כך למעמד ומצב ד"כעבות העגלה חטאה"⁸⁰, חבלים עבים
- 21 שקושרים אותו באופן שלא יוכל לזוז ימין ושמאל. וכדי שלא ליפול ל"כעבות העגלה חטאה", צריכים
- 22 להזהר מ"חבלי השוא", שלא לסטות מלכתחילה אפילו כחוט השערה.
- 23 וכמדובר כמה פעמים⁸¹ משל לדבר - שכאשר מוצאים אדם תועה בעומק היער, הרי בודאי לא הגיע
- 24 לכאן בקפיצה ישירה מביתו או מדרך המלך; מציאות כזו לא יכולה להיות; אלא, כאשר נוטים מדרך
- 25 המלך ("הייווי") כחוט השערה, ואחר כך מוסיפים עוד חוט השערה לכיוון ההפכי, הנה בסופו של דבר
- 26 מוצא האדם את עצמו ביער עבות, בין חיות רעות... -
- 27 הרי הוא חושש ומתיירא: כיצד יוכל היום לנהל את המלחמה נגד הקשיים שנערמים בדרכו, ולמלא
- 28 את השליחות של הקדוש-ברוך-הוא להתנהג כרצון התורה, ולהאיר את העולם בקדושה ורוחניות, טוב
- 29 וצדק.
- 30 ובכן: כל החשבונות שיש לו - אסור שיתגלו מחוץ ללב! מה שיש בלבו - לא צריך להיות ניכר
- 31 במעשיו ודיבוריו; עליו להתנהג כמו שכל הענינים הם לטובתו, ובאופן כזה צריך לדבר, וגם לחשוב,
- 32 עד שיהיה ניכר הדבר כשמביטים על פניו, כי, כאשר מביטים על פניו ורואים שרצונו לעשות דבר טוב,
- 33 אבל הוא רועד וחושש אם יוכל לבצע זאת אם לאו, הרי זה גופא מיקל את הנצחון של צד השמאל,
- 34 ומקשה על הנצחון של צד הקדושה.
- 35 והוראה זו, שכל החשבונות כו' אינם צריכים לצאת חוץ מלבדו, צריכים ללמוד כל בני ישראל - "עמך
- 36 כולם צדיקים"⁸² - מהנהגתו של "אותו צדיק":

(80) 'ישע' ה, יח (ובמצו"ד).

(81) ראה תורת מנחם חל"ב ע' 144. וש"נ.

(82) 'ישע' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(76) ראה ספר התולדות אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ריש ע' 194.

(77) ראה ברכות ז, ב. וש"נ.

(78) ראה שהש"ר פ"ה, ב (א).

(79) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 243. וש"נ.

למרות היותו אסור ב"שפאלערקע", ואינו רואה נתינת מקום בדרך הטבע שיוכל לצאת משם, ובדרך
הטבע תלוי קיומו במצב רוחם של כל אחד מהאנשים שמסביבו שבידם הוא הכח והשלטון - הרי בידעו
שאינו נמצא שם לבדו, אלא ביחד עם הקדוש-ברוך-הוא [כפי שאמר אז רבינו נשיאנו⁸³ בנוגע למקום
שבו נמצא, שזהו מקום ש"לה' הארץ ומלואה"⁸⁴ ו"מלא כל הארץ כבודו"⁸⁵], אזי הנהגתו היא מתוך
תוקף כו', והנהגה זו, לא זו בלבד שאינה מכבידה על המלחמה, אלא אדרבה: על ידה - "כדונג נמסו"⁸⁶.
ועוד זאת, שהנהגה זו משפיעה גם עליו בעצמו - שגם אם היה ירא בלבד, הנה כיון שהיה זה רק
בלבד, ואילו במעשה, בדיבור ובמחשבה ובצורת הפנים היה כמנצח, אזי מבטיח לו הקדוש-ברוך-הוא
שתסור היראה גם מלבו - "אל תירא אותו".
טו. וזוהי גם הנקודה שאודותה דיבר בעל השמחה כמה פעמים, שכאשר יוצאים למלא שליחותו של
הקדוש-ברוך-הוא בענין של תורה ומצות - שזהו תוכן כל חיי ימי ישראל, שהם "שלוחי דרחמנא"⁸⁷,
שלוח של הקדוש-ברוך-הוא בעולם כדי לעשותו טוב ויפה נעלה ומזוכך ומקודש יותר מאשר ברגע
שלפני זה - אין להעלות על הדעת את המחשבה שמא לא יצליחו חס ושלום, ועל-אחת-כמה-וכמה
שאסור להניח שמחשבה כזו תפעל על אופן ההליכה למילוי השליחות.
וכידוע הדוגמא שהביא רבינו נשיאנו לענין זה, שרואים בהנהגת העולם שכאשר אנשי צבא יוצאים
לחזית, הנה כבר בעת הליכתם אל החזית, עוד קודם התחלת הקרב, קודם שהתחילה המלחמה, מנגנים
כבר "מארש" (שיר לכת) של נצחון⁸⁸.
וטעם הדבר - לפי שהנהגה זו נכללת בתכסיסי המלחמה: כשם שבשביל הנצחון יש צורך בכלי זין,
רובה, תותח ("רייפל, קאנאן") וכיוצא בזה, כמו כן יש צורך בהחלטה ומצב רוח של נצחון ודאי ללא
כל ספק, שעל-ידי-זה נעשה הנצחון במהירות ובקלות יותר.
וזהו ההוראה שלמדים מסיום הפרשה, שבאה לידי פועל באופן הנהגת רבינו נשיאנו, בתור לימוד
והוראה לכל אחד ואחד (כלשונו במכתבו: "כל אשר בשם ישראל יכונה") - שאם רק מתנהגים כמו
שיודעים בוודאות, במאה אחוז, שימלאו את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, ומדברים בכל התוקף
והוודאות, ועד שגם במראה פניו ניכר שהולך כאן זה שכבר ניצח במלחמה, אזי ישנה ברכתו של
הקדוש-ברוך-הוא: "אל תירא אותו", שגם מתוך פנימיות הלב תיעלם היראה, וילך בשמחה ובטוב לבב
למלא את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, לעשות צדקה וחסד.

* * *

טז. ישנו המאמר שאמר בעל הגאולה והשמחה ב"ב תמוז תרפ"ז, שמתחיל בפסוק⁸⁹ "הוי' לי
בעוזרי" (שפירשו, שדוד ביקש - בשם כל ישראל - שהקדוש-ברוך-הוא יהיה בין אלו שעוזרים לו),
ומתחיל במאמר (כפי שכבר נכתב ונדפס⁹⁰), ש"לשון הפסוק אין לו הבנה כלל לכאורה":
מהו הפירוש שישנם "עוזרי", עוזרים רבים, ובקשת דוד היא שבין כל העוזרים יהיה גם
הקדוש-ברוך-הוא? !
והגע עצמך: לאחר כל אריכות דבריו של דוד במזמורי תהלים, כמו "ה' רועי"⁹¹, עד למזמורי הלל,
שגם בהם אומר "ה' לי לא אירא"⁹² - אומר דוד שישנם כמה וכמה שעוזרים לו, ובקשתו היא שגם
הקדוש-ברוך-הוא יהיה בין אלו שעוזרים לו? !

(88) ראה סה"ש תש"ט ס"ע 323 ואילך. וש"נ.

(89) תהלים קיח, ז.

(90) סה"מ קונטרסים ח"א קעט, א ואילך. ולאח"ז בסה"מ

תרפ"ז ע' רא ואילך.

(91) שם כג, א.

(92) שם קיח, ו.

(83) ראה שיחת י"ב תמוז תשח"י סמ"ד (תורת מנחם חכ"ג

ע' 171). וש"נ.

(84) תהלים כד, א.

(85) ישע' ו, ג.

(86) תהלים צז, ה. וראה תניא פי"ט (כה, סע"א).

(87) יומא יט, סע"א. וש"נ.

- 1 יז. ומבאר במאמר בארוכה ענין זה, ונקודת הדברים היא - ש"עוזרי" קאי על המעשים טובים שהאדם
 2 עושה, ובלשון הקבלה: הניצוצות המתבררים, ובפשטות - שהמעשים הטובים שעשה היום בבוקר,
 3 אתמול וביום שלפני זה, הנה הם עצמם עוזרים לו שיוכל להמשיך לילך בדרך שבה צריך יהודי ללכת,
 4 ולהמשיך לעשות דברים אלו, ודוקא באופן ד"מעלין בקודש"⁹³, במדה גדולה עמוקה ונעלית יותר.
- 5 וכפי שרואים בפועל, שכאשר האדם מתרגל בהנהגה מסוימת איזו שתהיה, ועל-אחת-כמה-וכמה
 6 כשמדובר אודות הנהגה טובה - ולדוגמא: ליתן לצדקה מהממון שהתייגע עליו, או שבקומו בבוקר, הנה
 7 במקום לרוץ מיד לעסקיו להנהיג אותם, יעמוד להתפלל, ולאחרי התפלה יאמר קאפיטל תהלים, ואחר
 8 כך גם ילמד הלכה (כהפסק דין בשולחן ערוך⁹⁴: "מבית הכנסת לבית המדרש"), ובינתיים ישכח אודות
 9 העסק ובעיותיו, כאילו אין בעולמו אלא לקיים מה שכתוב בשולחן ערוך - הרי גם אם בתחילה היה
 10 קשה לו לפעול על עצמו הנהגה זו, הנה כל יום שמתנהג באופן כזה, עוזר לו בנוגע למחרת ומחרתיים,
 11 שבהם לא תהיה לו מלחמה קשה כל-כך כמו בימים שלפני זה. ובפרט כאשר הנהגה זו נקבעת אצלו
 12 באופן שחל על זה גדר הלכתי של "חזקה", שאז נעשה תוקף אחר לגמרי בהנהגה זו.
- 13 ובאותיות פשוטות: כאשר אדם מתרגל במשך זמן להנהגה כזו, שבכל הזדמנות שיש אסיפה עבור
 14 ענין טוב, ענין של דת, הנה הוא מהראשונים להשתתף בזה, וכאשר צריכים "מתנדב" כדי ליישם ענין
 15 של צדק, ענין של יהדות, הנה הוא מאלו שעומדים בשורה הראשונה, והיינו, שלא זו בלבד שאינו מתיירא
 16 ואינו מתבייש, אלא הוא מאלו שבחרים לעמוד בראש ולפעול השליחות - אזי נעשה לו קל יותר
 17 להמשיך בהנהגה זו; ולא עוד אלא שאפילו הסביבה דוחפת אותו ותובעת ממנו, שכיון שזה כבר משך
 18 זמן שמתנהג באופן כזה, הרי זה בודאי דבר פשוט וצודק שצריך להמשיך כן היום, מחר ומחרתיים,
 19 ולהראות דוגמא לאחרים.
- 20 וזהו הענין ד"עוזרי":
- 21 דוד המלך היה אמנם סבור שלא יצא ידי חובתו במעשים טובים שצריך לעשות, אבל הוא ידע שישנם
 22 המעשים הטובים שעשה; ועל זה אמר שמעשים טובים אלו הם "עוזרי", היינו, שכל מעשה טוב שעשה,
 23 ועל-ידי-זה הציל ניצוץ קדושה, בירר והעלה אותו - הרי זה עוזר לו ומחזק אותו שיוכל להמשיך להתנהג
 24 בדרך זו.
- 25 יח. אבל בקשתו היתה - שיהיה זה באופן ש"ה' לי בעוזרי":
- 26 כאשר אדם עושה מעשים טובים - הנה בזה גופא יכול להתגנב ("אריינכאפן זיך") היצר הרע, שכן,
 27 להיותו "אומן" (כלשון הגמרא⁹⁵), הרי הוא מנוסה ויודע כיצד ליישם את עניניו - לקלקל ליהודי ולא
 28 להניח לו לעשות מה שצריך, ולכן מתגנב היצר הרע בהענין ד"עוזרי", במעשים הטובים שעושה יהודי,
 29 ומערב בהם ענין שאינו לשם שמים - פניה שלא לשמה, והיינו, שמערב בזה ענין שאינו שייך לאלקות
 30 ("ה' לי בעוזרי"), אלא ענין של בני אדם, ולדוגמא: ענין של כבוד, ענין של לחץ, כדי לקבל אשראי
 31 ("קרעדיט") בבנק, וכיוצא בזה.
- 32 וזוהי הבקשה שיהיה "ה' לי בעוזרי", היינו, שבפנימיות של המעשים טובים ("בעוזרי") יהיה אלקות
 33 ("ה'"), היינו, שהסיבה לעשיית המעשים טובים היא בגלל שזהו רצונו של הקדוש-ברוך-הוא.
- 34 נתינת הצדקה - היא בגלל שזהו רצונו של הקדוש-ברוך-הוא. אלא מאי, הוא מקבל כבוד בשביל זה
 35 - הנה קבלת הכבוד היא כדי שאשתו תסכים שמחר יתן לצדקה סכום גדול יותר, כיון שמהכבוד נהנית
 36 גם היא...
- 37 ועל-דרך-זה כשמקבל אשראי בבנק - שזהו בכדי שהשותף שלו בעסקים ימריץ אותו למחרת להגדיל
 38 את הסכום על-ידי הוספת מספר "0" (בסופו, לא בתחילתו...), כיון שעל-ידי-זה יוכל לקבל מהבנק
 39 "אשראי" גדול יותר, כך, שזהו לתועלת המסחר!...

אבל, כל זה אינו אלא בנוגע לשותף שהוא אינו יהודי, או כשצריך לפעול על ה"א-ל זר אשר בקרבך",¹
 זה היצר הרע⁹⁵, שאז מתערב בזה ענין דשלא לשמה;²
 אבל מה שהוא עושה בנוגע לעצמו - הנה אצלו הרי זה לשמה בטרתו, כדי לקיים את רצונו של
 הקב"ה, שלכן נתן לו הקב"ה נשמה, "חלק אלקה ממעל ממש"⁹⁶, והורידה לגוף, כאן באמריקא, כדי
 לעשות כאן⁹⁷ "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁹⁸.³
 ובאופן כזה יכול למלא את שליחותו - כיון שיש לו הרבה עוזרים ("עוזרי"), ובאופן ש"ה לי בעוזרי",⁴
 שכל דבר טוב, במעשה או בדיבור, הרי עשייתו היא בגלל שזהו רצונו של הקב"ה.⁵
 יט. ואז יקויים גם המשך הכתוב⁸⁹ - "ואני אראה בשונאי":⁶
 "שונאי" - הם כל אלו שלא הניחוהו להתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג.⁷
 ועל זה נאמר "ואני אראה בשונאי" - שיראה בנקמתם, והנקמה של יהודי היא - שפלוני שהיה שונא,⁸
 יברך אותו, ובלשון חז"ל⁹⁹: "עונה אמן בעל כרחו", ויודה, שאכן עשה דבר טוב להתנהג כפי שיהודי
 צריך להתנהג - לא רק לא להתבייש, אלא אדרבה - באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
 עליך"¹⁰⁰, שעל-ידי-זה יראו ממנו ("ויראו ממך") ויכבדו אותו.⁹
 וזהו הנצחון הכי גדול והנקמה הכי גדולה: כאשר מבטלים את השונא - הרי זה רק חצי דבר; בתחילה
 היה שונא, ועכשיו בטלה מציאותו. אבל כאשר מהפכים את השונא לאוהב, היינו, שלמרות שבתחילה
 היה שונא, מסתכלים עתה ורואים שהתחיל להיות אוהב ומסייע כו' - הרי זו הנקמה הכי גדולה בהשונא.¹⁰
 וכפי שראו בפועל בנוגע לבעל הגאולה¹⁰¹ - שאותם אנשים שאסרו אותו, הושיבוהו במאסר, ועד
 שגזרו עליו גזר דין מות, הנה הם עצמם שחררו אותו, וציוו שישע לחירות, ויקח עמו "כלי כסף וכלי
 זהב ושמלות"¹⁰², כל הענינים השייכים אליו, ועשו זאת באותו תוקף שבו הושיבוהו תחילה במאסר!¹¹
 ועל-דרך-זה במלחמתו של כל אחד ואחד מישראל בנוגע לנשמתו שנמצאת ב"מאסר" של הגוף ונפש
 הבהמית:¹²
 מצד הגוף ונפש הבהמית - ללא עבודה וגייעה - הרי זה כמו שכתוב בקהלת¹⁰³ ש"רוח הבהמה
 היורדת היא למטה", היינו, שנמשך לענינים תחתונים.¹³
 וכידוע תורת הבעל-שם-טוב¹⁰⁴ על הפסוק¹⁰⁵ "כי תראה חמור שונאך", שכאשר תעיין בחומר הגוף
 ("חמור"), תראה שהוא "שונאך", ששונא להיות נמשך השמימה, אלא רצונו להיות למטה דוקא.¹⁴
 והנקמה הכי גדולה שיכולים להינקם ממנו היא - כאשר "עזוב תעזוב עמו"¹⁰⁵, שעובדים את ה' יחד
 עמו, "בכל לבבך בשני יצריך"¹⁰⁶, היינו, שהן הנשמה והן הגוף (יחד עם כל הנכסים) הולכים בדרך התורה
 והמצוה וממלאים את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, ועד שכולם מכריזים - ללא צורך בדיבור, "אין
 אומר ואין דברים"¹⁰⁷; כאשר מסתכלים על הבית ואופן ההנהגה שבו, רואים ש"אין עוד מלבדו"⁵, אך ורק
 אלקות, כפי שנמשך למטה בעולם הזה התחתון למטה מעשרה טפחים, בשמחה ובטוב לבב ובהרחבה.¹⁵

* * *

כ. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל מי מנה עפר יעקב גו'¹⁰⁸.¹⁶

96 תניא רפ"ב.

97 ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"א ע' תפה.

105 משפטים כג, ה.

106 ואתחנן ו, ה ובספרי ופרש"י עה"פ.

98 עקב יא, יב.

107 תהלים יט, ד.

99 שבת קיט, ב.

108 בעת הניגון, הניח הרה"ג רא"א יאלעס את כוסו ע"ג

100 תבוא כח, יו"ד.

השולחן כדי שכ"ק אדמו"ר שליט"א ימוזג לו משקה. והעיר לו

101 ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 306. וש"נ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכהן, אין לו ליטול "מעל גבי קרקע" (וכן

102 לשון הכתוב - שמות ג, כב. בא יב, לה.

מצינו שלא היו שוליים למזרק, כדי שלא יניחנו ע"ג קרקע

103 ג, כא.

104 ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א.

((פסחים סד, א)).

- 1 כא. נזכר לעיל¹⁰⁹ שזה עתה נדפסו מחדש הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן.
- 2 הפעם הראשונה שנדפסו הלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן בפני עצמן, היתה עוד לפני שנדפסו
- 3 שאר ענינים מספריו, הן בנגלה והן בחסידות - בשנת תקנ"ד, אלא שהיה זה בעילום שם המחבר, וכפי
- 4 שמספר רבינו נשיאנו בארוכה¹¹⁰ כיצד הגיע חיבור זה לוילנא, וכיצד סייע הדבר למעט את ההתנגדות
- 5 שהיתה אז כלפי החסידים, ובפרט בעיר שקלאו, שהיתה עיר מבצר של ההתנגדות - כאשר נודע לר' הענין,
- 6 אביו של ר' פנחס רייזעס, שהמחבר של הלכות תלמוד תורה הוא המגיד מליאזנא.
- 7 ואחר כך חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה כמה פעמים, ועד שבשנת תקע"ד, כשהתחילו להדפיס את
- 8 השולחן ערוך של רבינו הזקן, החל מהלכות פסח, ובמשך הזמן גם שאר החלקים (כולל גם החלק שנדפס
- 9 ב"ב"י"ג תמוז¹¹¹), הנה מאז והלאה נדפסו גם הלכות תלמוד תורה יחד עם כל השולחן ערוך.
- 10 ועכשיו חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה, כבפעם הראשונה.
- 11 כב. והטעם הפשוט בזה - מצד המעלה המיוחדת שבהלכות תלמוד תורה, שיש בהם ב' הפירושים
- 12 שמצינו בגמרא¹¹² בפסוק¹¹³ "ודברת במ" - שהמשכו "בשבטך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך":
- 13 (א) שבדברי תורה הכתוב מדבר, (ב) שפסוק זה קאי על קריאת שמע, שהוא ענין המסירת נפש כו'.
- 14 ובהקדמה - שהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן חלוקות מהלכות תלמוד תורה כפי שהם בשולחן
- 15 ערוך של הבית-יוסף, ואפילו מהלכות תלמוד תורה כפי שהם ברמב"ם (שבכמה מקומות יש בו ענינים
- 16 ששייכים לחלק הסוד שבתורה, כמעט בגלוי¹¹⁴), ועד שסגנונם שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן
- 17 עצמו בהלכות תלמוד תורה שבחלק אורח חיים סימן קנ"ה (וכן בהתחלת סימן שלאחריו) - הן בנוגע
- 18 לטיב ועומק הביאור, והן בנוגע להביאור בכל ד' חלקי התורה: פשט רמז דרוש וסוד.
- 19 ובנוגע לענינינו: בהלכות תלמוד תורה מדובר לכל לראש אודות לימוד התורה - כהפירוש ב"ודברת
- 20 במ", שבדברי תורה הכתוב מדבר; ונוסף לזה, מדובר שם גם אודות עבודת התפלה (כולל גם קריאת
- 21 שמע) - באיזה אופן היא נעלית יותר מתורה, ובאיזה אופן לימוד התורה הוא נעלה יותר מעבודת התפלה,
- 22 כמבואר בארוכה בלשונו של רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹¹⁵.
- 23 וזוהי המעלה בהדפסת הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה - כדי שיהיה נקל ליטלן ולקחתן גם
- 24 במקום כזה שנראה שקשה להביא את השולחן ערוך כולו.
- 25 ובפרט שהתחלת הפצת המעיינות של רבינו הזקן (לאו דוקא בנוגע לתורת החסידות, שהתחילה
- 26 לאחר פטריבורג¹¹⁶, אלא) כפשוטה היתה על-ידי הלכות תלמוד תורה, שהגיעו ל"חוצה" מיד לאחר
- 27 שנדפסו, ופעלו פעולתם, אף שעדיין לא ידעו שאלו הם ה"מעיינות" של רבינו הזקן.
- 28 ולכן, התקוה חזקה שלא יסתפקו בקניית הספר [כדרך העולם, שכאשר נדפס דבר חדש, ובפרט
- 29 בתוספת מראה-מקומות וכיוצא בזה, אזי קונים אותו, אבל לאו דוקא שצריכים ללמוד; בשביל זה יש
- 30 עוד זמן, ובלבד שהספר נמצא כבר ברשותו], אלא התכלית היא - שילמדו בו בריבוי כל כך עד שבקרוב
- 31 יצטרכו להדפיס הוצאה שניה, כיון שההוצאה הראשונה בלתה מרוב לימוד, ולכן יש צורך להדפיס
- 32 חוברות חדשות.

ע' (תכ).

(110) ראה גם תורת מנחם חל"ג ע' 298. וש"נ.

(111) הקדמת אדהאמ"צ לשו"ע אדה"ז בסופה. וראה "מבוא" לס' קונטרס השלחן (להרא"ח נאה) אות ד. וראה גם התוועדויות תשד"מ ח"ג ריש ע' 1840.

(112) ברכות יג, ב. יומא יט, ב.

(113) ואתחנן ו, ז.

(114) ראה גם תורת מנחם חל"ט ע' 225. וש"נ.

(115) ראה פ"ד ה"ה.

(116) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

ולאחר זמן, השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א על הערתו שלפי מסקנת הש"ס (מנחות ז, א) קומצין מכלי שע"ג קרקע, וזלה"ק: "ממנחות ז, א ושם) מוכח דגם בקדשים (וקדושה) דבר הנמצא בתוך הכלי משתנה ע"י שהאדם האוחז הכלי מניחו ע"ג קרקע (אלא שיש ענינים בקדושה שאי"ז מעכב) - ועיין שבת ה, ב - ובמילא בעניני (קדושה ו) ברכה וכיו"ב שבין אדם לאדם (משא"כ בקמיצה וקידוש), פשיטא שאם רוצה שיה"י ונתן - אינו ב"טלי... מע"ג קרקע" (גטין עח, א). והחילוק לקידושין (ח, ב) מובין.

(109) הערה 29. וראה גם מכתב ח' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ג

- כג. וכרגיל בכל ענין חדש - נתעכב עתה על ענין מסויים בהתחלת הלכות תלמוד תורה, ובאופן
ההנהגה שרגילים עתה - דוקא על-פי נגלה, שזהו גם הפירוש ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שגם הנהגה
שמצד עצמה שייכת ל"חוצה", תהיה קשורה עם המעיינות.
- התחלת הלכות תלמוד תורה היא בסגנון שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן בעצמו בהלכות תלמוד
תורה שבחלק אורח חיים, ועל-אחת-כמה-וכמה שאין זה כמו בשולחן ערוך הבית-יוסף, וגם לא כמו
ברמב"ם, וזה לשונו¹¹⁷:
- "אף על פי שהקטן פטור מכל המצוות, וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה, אלא מדברי
סופרים, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה, אף-על-פי שהקטן
אינו חייב כו'. ומאימתי אביו חייב ללמדו, משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו', ופסוק ראשון
מפרשת שמע ישראל וכו'".
- כלומר: התחלת הלכות תלמוד תורה היא (לא שיש מצות עשה ללמוד תורה, אלא) בהתאם לסדר
בהנהגת האדם, שלאחרי שנולד הרי הוא בתחילה קטן - בנוגע לקטן שאינו חייב בתלמוד תורה?!
- זאת ועוד: גם בנוגע לקטן גופא - היה רבינו הזקן יכול להתחיל בהחייב של תלמוד תורה: "מצות
עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה", ורק אחר כך לכתוב את הצד השלילי - "אף-על-פי
שהקטן אינו חייב כו'"; ואף-על-פי-כן מתחיל רבינו הזקן בצד השלילי - "קטן פטור מכל המצוות" (כולל
גם מצות תלמוד תורה, כפי שמסיים בהמשך הדברים), וממשיך גם בנוגע לחינוך, ש"אביו אינו חייב
לחנכו במצוות מן התורה", ורק לאחר זה כותב ש"מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן
תורה .. משיתחיל לדבר וכו'", כך, שבשורות הראשונות לא מדובר כלל אודות החייב דלימוד התורה,
אלא אודות השליטה מלימוד התורה?!
- וקושיא נוספת - "א' שטורעם-קשיא":
- איתא במדרש¹¹⁸ "שלשה פתחו באף כו'", היינו, שזהו ענין בלתי רצוי. ואילו רבינו הזקן פותח את
הלכות תלמוד תורה שלו בתיבת "אף" - "אף על פי שהקטן פטור כו'"?!
- כלומר: גם אם רבינו הזקן רוצה להתחיל בפטור של קטן, היה יכול לכתוב בסגנון שונה - "קטן
פטור מכל המצוות כו' אבל מצות עשה מן התורה על האב וכו'", ולא לכתוב בסגנון שבו יצטרך להתחיל
בתיבת "אף", היפך הוראת חז"ל במאמרם "שלשה פתחו באף כו'", שזהו ענין בלתי רצוי.
- וכל זה - מה שאינו מובן על-פי נגלה.
- יתירה מזה - על-פי פנימיות התורה:
- ובהקדמה - שבהלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן מעורב בגלוי "יינה של תורה" יותר מכמו שניכר
הדבר בשאר ההלכות בשולחן ערוך שלו¹¹⁹, כולל גם ההלכות הצריכות בחלק חושן משפט, שבסגנונם
משתווים לסגנון של הלכות תלמוד תורה יותר מאשר לסגנון ההלכות בחלק אורח חיים.
- ובנוגע לעניננו: בלקוטי-תורה דפרשת השבוע¹²⁰ [וכאמור כמה פעמים¹²¹ שבודאי ש"כל אשר בשם
ישראל יכונה" יסיים את לימוד הלקוטי תורה השבועי] נתבאר הענין ד"בראתי יצרתיו אף עשיתיו"¹²²,
ש"אף" מרבה בחינה רביעית, שהיא בחינה היותר נעלית (ובעבודה הוא ענין רעותא דלבא)¹²³, ומבאר
שם¹²⁴, שבמה דברים אמורים - כשתיבת "אף" באה יחד עם "בראתי יצרתיו אף עשיתיו", "אף תיבת
אף בעצמו הוא לא טוב, שהוא בחינת סטרא אחרא, ג' פתחו באף כו'".

(120) ר"פ בלק.

(121) ראה תורת מנחם חמ"ב ס"ע 306 ואילך. וש"נ.

(122) ישע"י מג, ז.

(123) ראה גם במאמר פ"ט (תורת מנחם חמ"ד ע' 67).

(124) סט, ד.

(117) ראה גם לקו"ש חי"ד ריש ע' 236. חי"ט ע' 38 ואילך.

חכ"א ע' 280 ואילך. התוועדות תשמ"ג ח"ב ע' 795 ואילך.

(118) מדרש אגדה (באבער) ומדרש לקח טוב בראשית א, ג.

ועוד.

(119) ראה גם תורת מנחם ח"א ע' 177.

- 1 ועל-פי-זה מתחזקת יותר הקושיא למה מתחיל רבינו הזקן הלכות תלמוד תורה בתיבת "אף".
- 2 כד. והתירוץ על כל ענינים אלו, ובעיקר, על הקושיא מדוע פתח רבינו הזקן ב"אף" - מבואר בפירוש
- 3 המשניות להרמב"ם (שהובא בלקוטי תורה הנ"ל):
- 4 בפירוש מאמר המשנה במסכת אבות¹²⁵, "בן הא הא אומר לפום צערא אגרא", כותב הרמב"ם: "לפי
- 5 מה שתצטער בתורה יהיה שכרך, ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמד בטורח עמל ויראה מן
- 6 המלמד, אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה, ואמרו¹²⁶ בפירוש מאמרו¹²⁷ אף
- 7 חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 8 כלומר: כדי שלימוד התורה יהיה באופן של תועלת וקיום, הרי זה דוקא כאשר ישנו תחילה הענין
- 9 ד"אף" - "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 10 [ועל-דרך-זה איתא בסוף ברכות¹²⁸: "מאי דכתיב¹²⁹ כי מיין חלב יוציא חמאה ומיין אף יוציא דם ..
- 11 כל תלמיד שכועס עליו רבו וכו'"].
- 12 וכדי שלא יהיה מקום לטעות, ויהי ברור איזה ענין צריך לבוא תחילה, לימוד התורה או ענין ה"אף"
- 13 - ממשיך הרמב"ם ומבאר את התוצאה להלכה: "ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים, ואמרו¹³⁰
- 14 זרוק מורא בתלמידים",
- 15 [ולהעיר, שהגירסא בגמרא היא "זרוק מרה", וכן היא הגירסא שמביא הרמב"ם בהלכות תלמוד
- 16 תורה¹³¹, אבל בפירוש המשניות כותב הרמב"ם "מורא"],
- 17 וענין זה צריך להיות קודם הלימוד, כמובן ממה שכתוב בהלכות תלמוד תורה להרמב"ם¹³¹ ורבינו
- 18 הזקן¹³²: "וכענין זה אמרו חכמים זרוק מרה בתלמידים, לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני
- 19 התלמידים, ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו
- 20 במהרה", ומובן, שאזהרה זו היא בנוגע לזמן שקודם הלימוד, שעל-ידי-זה יהיה הלימוד אחר כך באופן
- 21 המתאים.
- 22 וכמובן גם מדברי הגמרא במסכת שבת¹³³: "כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות
- 23 מר כו'", היינו, שכדי שהתלמיד יוכל לקבל את ההלכה שהרב לומד עמו, צריך להיות תחילה במעמד
- 24 ומצב ש"שפתותיו נוטפות מר".
- 25 ונמצא, שלמרות הענין השלילי שבפתיחה באף ("שלשה פתחו באף כו'"), הנה במה דברים אמורים
- 26 - כשמדובר אודות כל שאר הענינים שמחוץ לתורה, אבל בנוגע לתורה - הרי אדרבה: "אף חכמתי עמדה
- 27 לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי", שדוקא באופן כזה יהיה הלימוד כדבעי, ויתירה מזה, כנ"ל מדברי
- 28 הרמב"ם אודות השלילה שבדבר - שלולי זאת אין תועלת בהלימוד!
- 29 ועל-פי-זה יש לומר בדרך אפשר לתרץ התמיהה שרבינו הזקן מתחיל הלכות תלמוד תורה בתיבת
- 30 "אף" - שכוונתו בזה לרמוז שצריכה להיות ההתחלה בהענין ד"אף", "אף חכמתי עמדה לי", "חכמה
- 31 שלמדתי באף עמדה לי"¹³⁴.
- 32 ולהעיר גם מהכלל "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"¹³⁵, והרי הסיום של הלכות תלמוד תורה הוא
- 33 בענין ד"זרוק מרה בתלמידים .. כדי שתהא אימתו עליהם וילמדו ממנו במהרה", ובהתאם לכך הנה גם
- 34 ההתחלה היא בתיבת "אף", שרומז על הענין ד"אף חכמתי עמדה לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

(131) פ"ד ה"ה.

(132) בסופן.

(133) ל, ב. וש"נ.

(134) לשלימות הענין - ראה גם לקמן סל"ד ואילך.

(135) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(125) ספ"ה.

(126) קה"ר עה"פ.

(127) קהלת ב, ט.

(128) סג, ב.

(129) משל ל, לג.

(130) כתובות קג, סע"ב.

כה. וביאור הדברים:

הסיבה לכך שצריך להיות "זרוק מרה בתלמידים" היא - בגלל היותם בדרגה של "תלמידים"; אילו היו יוצאים כבר מדרגת "תלמידים", והיתה אצלם הבנה והשגה כדבעי, גדלות המוחין - אזי לא היו צריכים לזרוק בהם מרה, לצעוק עליהם כו', כיון שהיו כבר מכירים את יוקר התורה, ומעצמם היו לומדים כדבעי.

ואכן, הנה לאחר הלימוד צריכה להיות ההנהגה באופן ש"יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך", כדברי המשנה¹³⁶ שמביא הרמב"ם¹³⁷ באריכות ההסברה.

ורק בהיותם בדרגה של תלמידים, שעדיין לא הגיעו לגדלות המוחין, אלא יש להם קטנות המוחין בלבד, אזי צריך להיות ההנהגה באופן ד"זרוק מרה בתלמידים".

וזהו גם הרמז בהתחלת הלכות תלמוד תורה: "אף על פי שהקטן כו'" - שהסיבה לכך שצריך לפתוח ב"אף", היא, בגלל שמדובר אודות "קטן", שלכן צריכה להיות ההתחלה באופן ד"זרוק מרה (או "מורא") בתלמידים".

כו. ויש להוסיף בדיוק הלשון "אף-על-פי שהקטן פטור מכל המצוות כו'":

בדרך כלל מצינו בגמרא שני תוארים-סגנונים: (א) פטור מן המצוות, (ב) כל שאינו כו', כפי שמצינו בנוגע לפסוק¹³⁸ "וקשרתם גו' וכתבתם", "כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה"¹³⁹.

והחילוק ביניהם:

הלשון "כל שאינו כו'" מורה שאין לו שייכות כלל לענין זה, וכמו "כל שאינו בקשירה", שמשמעותו, שאין לו שייכות כלל לקשירה; מה לו ולקשירה?! - הוא לא שייך לקשירה, וקשירה אינה שייכת אליו.

מה-שאינ-כן הלשון "פטור מן המצוות" - הרי בתיבת "פטור" עצמה נכלל גם היותו בגדר חייב בענין זה, שלכן יש קא-סלקא-דעתך לומר שהוא חייב בזה, וצריך לומר שהוא פטור מזה, שהרי לא שייך לומר "פטור" בנוגע לענין שאין לו קשר ושייכות אליו כלל. וכמו שלא שייך לומר על אינו-יהודי שהוא פטור מן המצוות, כי אם שאינו במצוות.

ובנוגע לענינו:

למרות שבכללות יכולים להשתמש לפעמים לא רק בביטוי "פטור" אלא גם בביטוי "שאינו כו'" - מדייק רבינו הזקן בלשונו בריש הלכות תלמוד תורה וכותב ש"הקטן פטור מכל המצוות", ולא שהקטן אינו בכל המצוות.

בנוגע לענין המוחין, מצינו הלשון שקטן אין בו דעה¹⁴⁰, אפילו לא קטנות המוחין; אבל כשמדובר אודות ענין המצוות - חס ושלום לומר שאין לו שייכות למצוות!

וכפי שאמרנו רז"ל¹⁴¹ "בנינו ערבים בעדינו", והיינו, שבני ישראל קיבלו את התורה והמצוות על-ידי הקטנים דוקא, וכמו שכתוב¹⁴² "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".

וכידוע המאמר שאמר רבינו בעל השמחה בפרשת תצוה, בפורים קטן תרפ"ז, בפומבי, בבית-הכנסת במוסקבא¹⁴³ - ששם היה המרכז של המנגדים, ובשעת מעשה נכחו כאלו שידעו שלאחרי זה ילכו ויספרו מה ששמעו ומה שראו, ויש קא-סלקא-דעתך שמאורע זה היה ההתחלה שפעלה את הרעש ("עס האָט

(140) ראה יומא מג, א. חגיגה ב, ב. וש"נ.

(141) תנחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד (א).

(142) תהלים ח, ג.

(143) סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך.

(136) אבות פ"ד מי"ב.

(137) הל' ת"ת פ"ה הי"ב.

(138) ואתחנן ו, ח-ט.

(139) גיטין מה, ב. וש"נ.

- 1 אויפגעשטורעם"ט" שהביא לידי המאסר¹⁴⁴ - שבו דיבר בגלוי אודות מה שכתוב "מפי עוללים ויונקים
- 2 יסדת עוז להשביט אויב ומתנקם", שישנם אויבים ומתנקמים, והעצה "להשביט אויב ומתנקם" היא
- 3 על-ידי-זה שלומדים תורה עם "עוללים ויונקים".
- 4 ולכן, חס ושלום לומר שקטן אינו במצוות; הוא רק פטור מן המצוות, והפטור גופא מורה על שייכותו
- 5 לענין המצוה.
- 6 בנוגע לתלמוד תורה - הנה התכלית היא אמנם שיהיה הלימוד בהבנה והשגה, ולעת-עתה אינו שייך
- 7 לזה, שהרי "עיר פרא אדם יולד"¹⁴⁵, ולכן צריך להיות תחילה "מוסר אביך" ואחר כך "תורת אמן"¹⁴⁶,
- 8 - וכן הוא הסדר בנוגע להתהוות הולד, שהתחלה צריכה להיות מ"מוסר אביך", ואחר כך "תורת
- 9 אמן", ולא באופן שתובעת בפה¹⁴⁷, ואז נעשית מציאותו של הקטן, שיש לו אמנם שייכות לתורה ומצוות,
- 10 אלא שהוא פטור מכל המצוות, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן
- 11 תורה -
- 12 החל משמתחיל לדבר - כמובא בחסידות¹⁴⁸ מספרי הרפואה שהתחלת הדיבור מורה שכבר התחיל
- 13 אצלו ענין ההגדלה במוחין, והיינו, שאין זה מצד מוצאות הפה (שהרי מוצאות הפה היו אצלו זמן רב
- 14 לפני זה), אלא מפני ההוספה בענין המוחין - שאז מלמדו אביו "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
- 15 יעקב", שזהו ענין של ירושה ששייכת גם לתינוק בן יומו שהוא כבר יורש, ואחר כך מתחילים עמו
- 16 ענינים של הסברה, הבנה והשגה, החל "מפסוק ראשון מפרשת שמע ישראל", ו"מעט מעט פסוקים כו".
- 17 כז. עד כאן - לדרשא קאתינא.
- 18 והעיקר מה שנוגע לפועל הוא - כאמור לעיל - שיחטפו את כל החוברות שנדפסו, ולא כדי ליתן
- 19 ריוח למדפיסים... אלא כדי ללמוד בהם,
- 20 ובאופן שהלימוד יהיה על מנת לעשות, שיביא לעשיה בפועל - שזהו התחלת הענין דלימוד התורה,
- 21 כפי שמבאר רבינו הזקן בהמשך הלכות תלמוד תורה¹⁴⁹,
- 22 והלימוד יהיה מתוך הרחבה, ועד לאופן שיגיעו לענין ד"יגדיל תורה ויאדיר"¹⁵⁰,
- 23 ועד לקיום פסק דין של רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹⁵¹ - שלא נתפרש בהלכות תלמוד תורה
- 24 של הבית-יוסף וגם לא בהלכות תלמוד תורה להרמב"ם, אלא ברמז בלבד - "אמרו חכמי האמת (היינו
- 25 שזהו אמיתתה של תורה) שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס. . עד ששיג וידע כל מה שאפשר
- 26 לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", והיינו, שכל אחד
- 27 מישראל צריך ללמוד את כל חלקי התורה, ועל-אחת-כמה-וכמה כל הענינים שבנגלה דתורה, לכל-הפחות
- 28 פעם אחת.
- 29 והרי לימוד התורה צריך להיות מתוך שמחה וטוב לבב, וכמודגש גם בכך שמברך ברכת התורה,
- 30 "ברכו בתורה תחילה"¹⁵², כמבואר במפרשי הש"ס¹⁵³ שזה מורה שהיתה התורה חביבה בעיניהם.
- 31 ויהי רצון שיהיה לימוד חכמת התורה מתוך עונג ותענוג (כפי שנזכר במאמר¹⁵⁴), ואז יומשך עד
- 32 ל"עשיתיו", היינו, שכאן למטה בעולם הזה התחתון תהיה דירה לו יתברך¹⁵⁵, לו ולתורתו, אשר, אורייתא
- 33 וקודשא-בריך-הוא כולא חד¹⁵⁶.

* * *

(152) נדרים פא, א. וש"נ.
(153) ראה ר"ן שם (בשם רבינו יונה).
(154) פ"ד (תורת מנחם חמ"ד ע' 60 ואילך).
(155) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר
פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
(156) זהר הובא בתניא פ"ד, רפכ"ג. וראה זהר ח"א כד, א.
ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.

(144) ראה שם ע' רפח ואילך.
(145) איוב יא, יב.
(146) ראה גם לעיל ס"ח.
(147) ראה כתובות סה, א.
(148) ראה המשך תער"ב ח"א ע' רפד. ועוד.
(149) פ"ד ה"ב ואילך.
(150) ישע"י מב, כא. וראה חולין סו, ב. וש"נ.
(151) פ"א ה"ד.

- כח. דובר לעיל (סעיף כ"א) אודות הלכות תלמוד תורה, שזה היה הספר הראשון שהדפיס רבינו
הזקן, ורק לאחר כן הדפיס את ספר התניא.¹
וכמו כן ידוע¹⁵⁷ שכאשר רבינו הזקן שלח את תלמידיו לרכוש נפשות, הורה להם לנהוג כמותו -
שהיה מתחיל מענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן מסר גם ענינים מפנימיות התורה (אם באופן שגילה שזהו
פנימיות התורה, אם לאו).²
וזוהו גם הסדר שצריך להיות אצל אלו שנוסעים בשליחות של רבינו נשיאנו בכלל, כולל ובמיוחד
תלמידי הישיבה שנוסעים בימות הקיץ¹⁵⁸, שענינם הוא להוסיף אור בעולם על-ידי "נר מצוה ותורה
אור"¹⁵⁹ - שבכל מקום בואם ישמעו מהם ענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן ענין בפנימיות התורה שנתגלתה
בדורנו בתורת החסידות.³
ואם ישאלו אותם לפשר הדבר, דממה-נפשך, אי הא לא הא - יאמרו, שזוהי הדרך אשר סללו לנו
רבותינו נשיאנו, החל מרבינו הזקן, שכתב את הלכות תלמוד תורה ואת ספר התניא, ובלשון חז"ל¹⁶⁰:
"כולם נתנו מרועה אחד א"ל אחד נתנו כו'", ונתן את שניהם - שהולכים יחדיו - לכל ההולכים
בעקבותיו, ועד - כלשון רבינו נשיאנו במכתבו¹⁵ - ל"כל אשר בשם ישראל יכונה", שזה יהיה עמוד
הענין, עמוד האש ועמוד האור שיאירו את דרכם.⁴
וזוהי השליחות של הנשמה בעלמא דין, ובפרטיות, השליחות של כל אחד שנוסע למקומו, ובפרטי
פרטיות, השליחות של תלמידי הישיבה - כאמור לעיל, שצריכים לקחת עמהם ענינים מהלכות תלמוד
תורה ומספר התניא, כפי שמתבארים בחלק הנגלה שבתורה ובחלק הפנימי שבתורה, תורת החסידות.⁵
עד כאן - בנוגע להאמור לעיל.
כט. ועתה - ענין נוסף שצריך להעיר אודותיו:
כפי שהנני רואה מאופן ההנהגה, נעשית חולשה כנראה בהמדובר כמה פעמים¹⁶¹ אודות מאמר
רז"ל¹⁶² "עד ארבעין שנים מיכלא מעלי כו'", שלכן, הנה אפילו בהתוועדות, התוועדות חסידית, ואפילו
התוועדות הקשורה עם גאולת הנשיא, כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שזוהי הגאולה של כל אחד
מאתנו, בתוככי כלל ישראל, כל אשר בשם ישראל יכונה - צריכה להיות הגבלה שלא לשתות יותר משלש
כוסות, ובאופן שכולם יחד יהיו פחות מרביעית.⁶
ובתור יוצא מן הכלל - כשמדובר אודות התוועדות הקשורה עם קידוש של שבת או יום טוב, הנה
הכוס של קידוש הוא ענין בפני עצמו, ואינו עולה למנין ג' הכוסות.⁷
הנני מדבר על זה בפירוש (לא ביום השבת, שאז יוכלו במקום אחר ללמוד "פשטים", אלא) דוקא
עתה, כשישנם כאלו מכשירים שקולטים את הדברים באופן שנעשים מיד "אותיות החקיקה"... כך שיוכלו
הדברים להגיע לכל מקום שירצו לשומעם, והנני מדגיש בפירוש בכל התוקף - כפי שדובר מלכתחילה,
וכן עתה, וכן על ימים שיבואו - שעד ארבעים שנה יכולים לצאת ידי חובה עם שלש כוסות, ואם תמצי
לומר - אפילו פחות משלש.⁸
וכמסופר לעיל (סעיף א) אודות מיכאל דווארקיין - שלא ידע שצריכים לקרותו "ר' מיכאל"... -
שבשמעו את הבשורה הכי גדולה אודות הגאולה בפעם הראשונה, וללא כל הכנה, הנה למרות שאחז
בידו את ה"סאָטקע", לא קירב אותה אל פיו... הוא אחז את הבקבוק, ורקד מסביב לדירה של רבינו
נשיאנו, אבל לשתות - לא שתה!⁹

(160) חגיגה ג, ב.

(161) ראה תורת מנחם חל"ו ס"ע 349 ואילך. ושי"נ.

(162) שבת קנב, א.

(157) ראה גם תורת מנחם חכ"ז ע' 457. ושי"נ.

(158) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סל"ג (תורת מנחם

ח"מ ע' 224). ושי"נ.

(159) משלי ו, כג.

1 וכאמור כמה פעמים שהכוונה היא כפשטות הענין, ללא "פשט'לאך", דרשות ורמזים בזה, ושל
2 יאמרו שאני צריך לומר כך, והשומע צריך לעשות להיפך... - אינני יודע אם אני צריך לדבר על זה, ולא
3 מספיק שמישהו אחר יאמר זאת; בנוגע לכל דבר קטן או דבר גדול - אין מי שיעסוק בזה, והנני צריך
4 להיות בבחינת "הוא נועל והוא פותח"¹⁶³, לומר מוסר, לנזוף ולהלקות...

5 ובכל אופן, אם אין יותר קטן או יותר גדול, אצטרך להיות בבחינת "קטן וגדול שם הוא"¹⁶⁴, ולחזור
6 על המדובר לפני כמה שנים, ולהדגיש שהכוונה היא בנוגע לפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ולכל
7 אחד ואחד, הן בשבת ויום טוב, הן ב"ב תמוז, י"ט כסלו, שמחת תורה ופורים, וכיוצא בזה בשאר
8 הענינים שיכולים להורות היתר - שמלבד החיוב דד' כוסות בליל הסדר, או החיוב דין לקידוש ולהבדלה,
9 הנה בכל הקשור להתוועדות, ישנה ההגבלה של ג' כוסות לכל היותר, וכולם יחד - לכל היותר רביעית
10 בלבד.

11 ואין זה ענין שרוצים לשלול תענוג אצל יהודי, כי אם, לחזור ולהדגיש את דברי רבינו נשיאנו -
12 שנאמרו ביתר חריפות (כפי שכבר נדפסו הדברים¹⁶¹) - ש"משקה" מצד עצמו הוא דבר מאוס, אלא
13 שלפעמים יש צורך בזה - כדי להסיר ה"סירכא", אבל, כאשר יוסיפו יותר מג' כוסות - הלואי שלא
14 תיתוסף סירכא חדשה... ובודאי שהכוס הרביעית לא תועיל להסרת הסירכות, ובפרט כאשר מתברך בלבבו
15 לאמר שאף-על-פי שאמרו ברבים שאין ליקח יותר משלש, הנה הוא "סאם"¹⁶⁵ סאפאזשניק... וביכלתו
16 להראות "קונץ", שלוקח ארבע, חמש, שש, שבע ושמונה, עד אשר חדל לספור, כי הוא כבר שוכב מתחת
17 לשולחן...

* * *

18 ל. ישנו גם הענין שהונהג כמה פעמים ב"י"ג תמוז¹⁶⁶ - להזכיר אודות תקנת רבינו נשיאנו בנוגע
19 לאמירת תהלים כפי שנחלק לימי החודש,

20 - ולהעיר, שתקנה זו קישר רבינו נשיאנו בעצמו עם ימי המאסר והגאולה (כפי שנדפסו כבר פרטי
21 הדברים¹⁶⁷) -

22 ולאחרי כן, גילה גם בנוגע ללימוד שיעור חומש בכל יום בפרשת השבוע, בחלק השייך ליום זה,
23 וכן בנוגע לשיעור תניא, כפי שחילק רבינו נשיאנו לימות השנה.

24 וגם המליץ על זה את הפסוק¹⁶⁸ "ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים גו'" - ש"חת"ת" ראשי תיבות
25 חומש תהלים תניא¹⁶⁹.

26 ולא נצרכה אלא להעדפה - לעורר מחדש, שאם גם בלאו הכי היו לומדים זאת, אבל כמו דבר ישן,
27 הנה כאשר שומעים על זה עוד הפעם בשנת תשכ"ה, אזי ילמדו זאת כמו דבר חדש, מתוך חיות מחודשת.

28 לא. וענין נוסף:

29 בשנים האחרונות נהוג שבי"ב תמוז עורכים מגבית עבור המוסדות שנקראים על שם בעל השמחה
30 והגאולה¹⁷⁰.

31 וקנהוג במגביות אלו - נותן כל אחד כפי נדבת לבו,

32 - וכמדובר כמה פעמים שתהיה הנדבה ביד מלאה פתוחה ורחבה, ובמילא תהיה גם קדושה, כפי
33 ששייך באדם התחתון -

תש"ח ע' 264.

(168) וישלח לה, ה.

(169) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסח.

(170) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סמ"ח (תורת מנחם ח"מ ס"ע 236 ואילך). וש"נ.

(163) ע"פ פרש"י פרשתנו (בלק) כא, כא.

(164) איוב ג, יח. וראה ב"מ פה, ריש ע"ב.

(165) ראה תורת מנחם חמ"ג ע' 126. וש"נ.

(166) ראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"ה הערה 165 (תורת מנחם חל"א ע' 127). וש"נ.

(167) קונטרס חג הגאולה י"ב תמוז תש"ח - סה"מ

1 וכל הרוצים - יצינו גם שמם בצירוף שם האם, כדי להזכירם על הציון של בעל השמחה והגאולה,
 2 בעת רצון, עבור כל המצטרף להם, הן הצרכים שידועים להם, ועוד יותר - עבור הצרכים שאינם ידועים
 3 להם,
 4 וכל זה - באופן ש"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל"18, דקאי על רבינו נשיא דורנו¹⁷¹, בעל
 5 השמחה והגאולה, "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁶, לכל אשר בשם ישראל יכונה.
 6 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

* * *

7 לב. בעמדנו לאחר י"ב תמוז, ש"לכל הדעות" הרי זה הזמן של ה"קאנטרי" - יש להזכיר אודות
 8 ענין הצניעות¹⁷², ובפרט שזהו ענין הקשור עם פרשת השבוע, שבה נאמר¹⁷³ "מה טובו אהליך יעקב
 9 משכנותיך ישראל", "על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה"¹⁷⁴.
 10 ואף שכבר דובר על זה פעם¹⁷⁵ - יש להזכיר זאת עוד הפעם ועוד הפעם, ואין מזרזין אלא למזרזין¹⁷⁶,
 11 אשר, מבלי הבט על כך שזהו זמן הקיץ, ומבלי הבט על כך שזהו זמן שבו נמצא במקום שאין
 12 מכירים אותו¹⁷⁷, ומבלי הבט על כך שלפעמים יכול להיות מבולבל מ"נחל השטים"¹⁷⁸, כפירוש רש"י
 13 (על יסוד דברי חז"ל¹⁷⁹) שקשור עם אלו שהתנהגו באופן בלתי רצוי - צריך לדעת שכאן מדובר אודות
 14 "אהליך יעקב" ו"משכנותיך ישראל":
 15 כל בן ישראל, איש או אשה, זקן או צעיר - יש בו אות י' ד"יעקב" ו"ישראל", שמורה על המשכת
 16 שם הוי', כמבואר בחסידות¹⁸⁰ שהתחלת ועיקר שם הוי' הוא האות י', והאות י' נמשכת עד לה"עקב"
 17 דיעקב, והיא גם האות י' ד"ישראל", ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"¹⁸¹.
 18 ולכן, היכן שיהודי הולך, הולך עמו הקדוש-ברוך-הוא, וכמו שכתוב בהתחלת השולחן ערוך (ונעתק
 19 גם בשולחן ערוך של רבינו הזקן¹⁸²) בצירוף טעם הדבר - ש"אין ישיבת האדם .. והוא לבדו בביתו,
 20 כישיבתו .. לפני מלך גדול .. כל-שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול מלך מלכי המלכים
 21 הקדוש-ברוך-הוא עומד עליו וכו'".
 22 והרי בענין זה אין שינוי חס ושלום מצד זמני השנה, כך, שאפילו בקיץ, אפילו ב"קאנטרי", ואפילו
 23 במקום שאין מכירים אותו, ואפילו שכל השכנים מתנהגים באופן הפכי - מתנהג הוא כרצון
 24 הקדוש-ברוך-הוא, אשר "אין עוד מלבדו"⁵, ו"לית אתר פנוי מיניה"¹⁸³, ועל-דרך-זה בנוגע לזמן.
 25 לג. וענין נוסף:
 26 על-פי מה שכתוב¹⁸⁴ "אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" - יש להזכיר את אחינו בני ישראל
 27 הנמצאים בארץ ישראל, ובפרט אלו שנמצאים בכפר חב"ד, אשר, כמה וכמה מהם היו במעמד ומצב
 28 ד"עמו אנכי בצרה"¹⁸⁵, בהיותם באותו זמן ובאותו מקום, ו"חיו" ("מיט געלעבט") את כללות המאורע
 29 של המאסר, ואחר כך גם את הגאולה¹⁸⁶.

שם רמז תשעא. יואל עה"פ (רמז תקלח).
 (180) ראה תו"א ותו"ח ר"פ ויצא. ובכ"מ.
 (181) מג"ע אופן קפו.
 (182) במהדו"ב - ס"ה, ובמהדו"ק - ס"ב.
 (183) תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב). ת"ע (קכב, ב). הובא בתניא
 שעהיה"א פ"ז.
 (184) תהלים קלז, ו.
 (185) שם צא, טו.
 (186) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 409. וש"נ.

(171) ראה גם לעיל ס"ד.
 (172) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 293. וש"נ.
 (173) בלק כד, ה.
 (174) פרש"י עה"פ.
 (175) ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל סכ"ד ואילך (שם ע' 217
 ואילך). וש"נ.
 (176) ראה מכות כג, א. ספרי נשא בתחלתו. במדב"ר פ"ז, ו.
 (177) ראה תגיגה טז, א.
 (178) יואל ד, יח.
 (179) תנחומא פרשתנו (בלק) יז. במדב"ר שם פ"כ, כב. יל"ש

- 1 והרי ברוחניות, בכחו של יהודי לבטל את הפסק המקום (כשם שביכלתו לבטל את הפסק הזמן משנת
- 2 תרפ"ז) - שיהיה "כולנו כאחד"¹⁸⁷, ועל-ידי-זה יומשך הענין ד"ברכנו אבינו"¹⁸⁷, ובאופן שימשך
- 3 מה"אחד" שלמעלה עד למטה, וכפי שאמר הרבי בשיחת ג' תמוז בסופה¹⁸⁸ ש"לכל בני ישראל יהיה אור
- 4 ברוחניות ובגשמיות",
- 5 ותקויים אצלם הברכה "מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב", ובאופן ד"סלה", שאין לו הפסק (כמו
- 6 "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד")¹⁸⁹,
- 7 ובפרט - אלו שנמצאים בכפר חב"ד ובארץ ישראל בכלל, ובכל התפוצות בכללי כללות, לכל בני
- 8 ישראל, לכל אחד ואחת ולכולם יחד.
- 9 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' -
- 10 ג' פעמים), והניגון "ניע זשוריצי כלאפצי"].

* * *

- 11 לד. דובר לעיל (סעיף כ"ג) אודות התחלת הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן בתיבת "אף" - אף-על-פי
- 12 ש"תיבת אף בעצמו הוא לא טוב .. ג' פתחו באף כו" - על יסוד דברי הרמב"ם בפירוש המשניות
- 13 (שהובאו בלקוטי תורה בפרשה זו) בענין "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 14 ויש להוסיף בזה:
- 15 בפסוק¹²² "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", נאמרה תיבת "אף" לאחרי "בראתיו יצרתיו"; ורק בתורה -
- 16 שלמעלה מהעולם - יכולה להיות הפתיחה ב"אף", ואדרבה, דוקא "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 17 ובדוגמת זה מצינו שבריאית העולם היתה באות ב' (כמו שכתוב בהתחלת התורה "בראשית"), ראשי
- 18 תיבות ברכה, ולא באות א', שהיא ראשי תיבות של תיבה שהיא היפך הברכה¹⁹⁰, ואף-על-פי-כן, התחלת
- 19 עשרת הדברות היא בא' דוקא, "אנכי" - כי, רק העולם צריך להתחיל באות ב', אבל התורה מתחילה
- 20 בא'¹⁹¹.
- 21 וביאור הדברים:
- 22 הפירוש הפשוט בתיבת "אף" - מורה על ענין של הוספה.
- 23 ולכן, בנוגע לעניני העולם, אין מקום לפתוח ב"אף", שמשמעות הדברים, שכל מה שיש לו אינו
- 24 מספיק עבורו אלא רוצה דבר נוסף - שהרי זה היפך הסדר שבנוגע לעניני העולם צריך להיות "שמח
- 25 בחלקו"¹⁹².
- 26 מה-שאינ-כן בנוגע לעניני תורה ומצוותיה - שהרי ברוחניות לא צריך להיות "שמח בחלקו"¹⁹² (שכבר
- 27 למד מספיק, ולמה לו ללמוד עוד; יש לו מספיק מצוות, ולמה לו לקיים עוד מצוה), אלא אדרבה: כמה
- 28 שיש לו, צריך לרצות עוד יותר, וכמו שכתוב¹⁹³ "אוהב כסף לא ישבע כסף", כך, שכל שיש לו ריבוי
- 29 תורה ומצות, רוצה כמה פעמים ככה, וביתר חשק ורצון ואהבה כו', שזהו תוכן ענין הפתיחה ב"אף" -
- 30 ענין של הוספה.
- 31 וזהו הטעם שדוקא בהלכות תלמוד תורה פותח רבינו הזקן בתיבת "אף", לשון של הוספה - להורות,
- 32 שכמה שלומדים, רוצים ללמוד יותר ועוד יותר.

191 ראה ב"ר שם. נתבאר בלקו"ת ראה יט, ב. אוה"ת אמור
(כרך ג) ס"ע תתנו ואילך. תורת מנחם חכ"ב ע' 103 ואילך. ועוד.
192 אבות רפ"ד. וראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' קכא
(נעתק ב"היום יום" ל סיון).
193 קהלת ה, ט. וראה גם שיחת י"ב תמוז הנ"ל סי"ט (תורת
מנחם שם ע' 213). וש"נ.

187 נוסח ברכת "שים שלום" בסוף תפלת העמידה. וראה
תניא פל"ב.
188 סה"ש תרפ"ז ע' 170.
189 עירובין נד, א.
190 ראה ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוב לסופה). תנחומא
בראשית ה. ב"ר פ"א, יו"ד. תדבא"ר פל"א (קרוב לסופה). זהר
ר"פ ויגש. ועוד.

לה. ויש לקשר זה עם הענין דנזיר¹⁹⁴:

כללות ענין הנזירות - כמו כללות ענין הנדריים - הוא ענין של הוספה (כמו "אף"), שמוסיף לאסור על עצמו דבר המותר, וכמאמר רז"ל¹⁹⁵ (בסגנון של שאלה): "לא דייך מה שאסרה לך התורה כו".

ובנוגע לכללות ענין ההוספה - הנה בהתחלת הבריאה היה זה באופן בלתי רצוי, כפי שמצינו בתיבת "אף" הראשונה שבתורה: "אף כי אמר אלקים לא תאכלו גו"¹⁹⁶, שחזה הוסיפה על הציווי גם בנוגע לנגיעה ("ולא תגעו בו"¹⁹⁷), "לפיכך באה לידי גרעון"¹⁹⁸.

ולאידך גיסא, הנה בנוגע לשרה מצינו שהוסיפה על המאורות¹⁹⁹, והיינו לפי ששרה היתה בהתחלת "שני אלפים תורה"²⁰⁰, שאז התחיל היחוד דמתן-תורה²⁰¹, שהתחלתו באות א' - "אנכי" (ולא כמו התחלת הבריאה באות ב', כנ"ל סעיף ל"ד).

לו. וביאור הענין על דרך החסידות:

מבואר²⁰² בטעם שבריאית העולם לא היתה על ידי אות אל"ף, כי אל"ף מורה על האור שלמעלה מהשתלשלות דשם "כחשיכה כאורה"²⁰³ וגם הסטרא אחרא יכולה לקבל משם כמו הקדושה; ולפיכך נברא באות ב"ת, ראשי תיבות ברכה, שהוא האור של סדר ההשתלשלות הנמשך רק במקום הראוי, בסטרא דקדושה דוקא.

אך על ידי התורה ניתן הכח להמשיך גם האור שלמעלה מהשתלשלות בתוך סדר ההשתלשלות, שלכן התחלת עשרת הדברות היא באות אל"ף (שהוא האור שלמעלה מהשתלשלות), וכמו שכתוב⁵⁷ "אנכי ה' אלקיך", שעל ידי התורה נמשך "אנכי", שלמעלה מהשתלשלות, להיות "הוי' אלקיך" * (שנמשך רק לסטרא דקדושה, עד "שנקרא אלקיך דוקא")²⁰⁴; וכראשי תיבות "אנא נפשי כתבית יהבית"²⁰⁵, והיינו, שהענין ד"אנכי" שלמעלה מהשתלשלות נמשך באופן של כתיבה ונתינה עד למטה.

ויש לקשר זה עם האמור לעיל (סעיף ה) בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך"²⁰⁶: ברכה ("המברך") - מתחילה בב', ואילו "אמן" - מתחיל בא'. אבל, עניית אמן באה רק לאחר הברכה, וללא ברכה, אין נתינת מקום לעניית אמן; ורק לאחר שישנו ענין הברכה, שזהו בדוגמת "גוללירים מתגרין במלחמה", אזי יש מקום לעילוי דעניית אמן, שהוא בדוגמת "גיבורים נוצחין".

והענין בזה - שסדר ההשתלשלות מתחיל באות ב', ולאחרי כן, הנה על-ידי התורה ומצות שלמעלה מהשתלשלות מוסיפים וממשיכים בסדר השתלשלות האות א', שרומזת לאלופו של עולם, וזהו גם הענין ד"אמן" (המתחיל באות א'), ש"גדול העונה אמן יותר מן המברך".

לו. וזהו גם הביאור הפנימי ש"תיבת אף מצד עצמו הוא לא טוב", ורק בתורה אפשר להיות הפתיחה ב"אל"ף":

ענין ההוספה ("אף") מורה על האור שלמעלה מסדר השתלשלות, דשם "כחשיכה כאורה" ולפיכך "מצד עצמו הוא לא טוב";

(* וראה זח"ב כה, ב (ובז"ח מא, ג) בפירוש "אנכי הוי' אלקיך": אנכי - כלל, הוי' אלקיך - פרט (ובזה יל"פ על-פי חסידות הא דיש קא-סלקא-דעתך שיהיה במנין המצוות - ראה ספר המצוות להצמח צדק מצות האמנת אלקות בתחלתה (דרך מצותיך מד, ב)).

(201) ראה אוה"ת חיי שרה קכו, א.

(202) לקו"ת ואוה"ת שבעה ערה 191.

(203) תהלים קלט, יב.

(204) אוה"ת שם.

(205) שבת קה, א (לגירסת הע"י).

(206) ראה גם ד"ה גדול העונה אמן תשכ"ב פ"ד (תורת מנחם

חל"ג ע' 278).

(194) ראה לעיל ס"ד ואילך.

(195) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א.

(196) בראשית ג, א.

(197) שם, ג.

(198) פרש"י עה"פ.

(199) ב"ר פנ"ג, ח.

(200) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.

- 1 אך על ידי התורה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות (ה"הוספה" ד"אף") בתוך סדר ההשתלשלות;
- 2 שזהו מה שענין התורה מרומז באות וא"ו דשם הוי"ו²⁰⁷, דאות ו' מורה על ענין ההמשכה²⁰⁸, כי זהו ענין
- 3 התורה, שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות תוך סדר ההשתלשלות באופן שאין שום יניקה
- 4 לסטרא אחרא כו'.
- 5 ולפיכך בתורה אפשר להיות הפתיחה ב"אף", על דרך התחלת עשרת הדברות באות אל"ף.
- 6 ויש להעיר מהמובא בלקוטי תורה פרשתנו שם¹²⁴ - בהמשך להמבואר שם שעל ידי קיום התורה
- 7 והמצוות מבררים את בחינת "אף" - "ועיין .. ובמק"מ בחוקותי .. על פסוק²⁰⁹ ואף גם זאת".
- 8 דלכאורה אינו מובן, הרי פסוק "ואף גם זאת" הוא פתיחת ענין חדש, וענין של נחמה, וכיצד יתכן
- 9 שמתחיל ב"ואף"?
- 10 אלא כי גם זה הוא דוקא בתלמוד תורה - כדרשת רז"ל עה"פ²¹⁰: "אלולא ספר תורה כו'".
- 11 ויש להעיר, שכאן נאמר "ואף" - בתוספת וא"ו, המורה על המשכה, כנזכר לעיל.
- 12 ומזה מובן גם בנוגע להוספה שבענין הנזירות:
- 13 מבואר בלקוטי תורה⁵⁴ שנזיר הוא בחינת אריך אנפין, שהוא למעלה מהשתלשלות, אבל, יש לו
- 14 שייכות להשתלשלות. וכמבואר שם, שזהו ענין השערות דנזיר ("גדל פרע שער ראשו"³²), כי הנזיר
- 15 ממשיך השפע דאריך "דרך שערות, שהם כמו ווי"ן".
- 16 והרי זה מעין ענין התורה* שהוא הוא"ו דשם הוי"ו, שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות
- 17 בתוך סדר השתלשלות.
- 18 לח. וזוהי כללות ההנהגה שלמדים מענין הנזירות - שצריך להיות ענין של הוספה:
- 19 מבלי הבט על העובדה שכבר פעלו רבות, וכדברי רבינו נשיאנו²¹¹ שכשם שצריך לידע חסרונות
- 20 עצמו, כך צריך לידע גם מעלות עצמו - לא צריך להיות "שמח בחלקו", במה שפעל אתמול, אלא
- 21 אדרבה: כשם שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים²¹², הרי מובן, שכאשר יש לו מאתיים הרי הוא רוצה ד'
- 22 מאות, ועוד ועוד.
- 23 ועל-ידי הנהגה זו פועלים ישועה לכלל ישראל - כאמור לעיל (סעיף ט) שכיון ש"נזיר אלקים יהי'
- 24 הנער" הנה "הוא יחל להושיע את ישראל" - להוציא אותם מן הגלות,
- 25 ולא באופן הקשור עם סדר השתלשלות - לבקש הסכמה מפלוני בן פלוני, הסכמה מעמי הארץ,
- 26 הליכה בדרך הטבע וכו' וכו', אלא דוקא באופן שלמעלה מהטבע, ודוקא באופן ש"מלכם לפניכם וה'
- 27 בראשם"²¹³, ודוקא באופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"²¹⁴, "בריש גלי"²¹⁵, לאחר ש"כל אויבך
- 28 יכרתו"²¹⁶.
- 29 וכך יומשך למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן - שיוליכנו קוממיות לארצנו, ו"הקיצו ורננו שוכני
- 30 עפר"²¹⁷, בגאולה האמיתית והשלימה, ובאופן ד"אנכי", כפי שהיה כאשר "הוצאתיך מארץ מצרים"⁵⁷,
- 31 וכך יהיה גם בהציאה ממצרים דעכשיו.

(* והרי במתן תורה נגלה להם כזקן (מכילתא בשלח טו, ג. מכילתא ופרש"י יתרו כ, ב) - "דיקנא דאריך אנפין" (פע"ח שכ"ב פ"א), בחינת שערות.

207 ראה תניא אגה"ת ספ"ד. ובכ"מ.
 208 אגה"ת שם (צד, ב).
 209 בחוקותי כו, מד.
 210 תו"כ ויל"ש.
 211 ראה סה"ש תרפ"ז ע' 114. תרפ"ח ריש ע' 7. תש"ה ע'
 42. ה"ש"ת ע' 386. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' נא (נעתק
 ב"היום יום" כו חשון).
 212 ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי
 שרה. ועוד.
 213 מיכה ב, יג.
 214 בשלח יד, ח.
 215 ת"א עה"פ.
 216 מיכה ה, ח.
 217 ישע"י כו, יט.

- 1 ובאופן ש"יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה"²¹⁸,
- 2 וכמדובר כמה פעמים²¹⁹ אודות שנת ההולדת והברית של בעל השמחה והגאולה, שהיתה אז הקביעות
- 3 דשבעה עשר בתמוז נדחה, ואז היתה הברכה²²⁰, שהואיל ואידחי - יבטל לגמרי,
- 4 ויעזור ה' יתברך שלא יהיה צורך בענין הדחוי, אלא עוד לפני יום השבת יבטל לגמרי, וגם הימים
- 5 שלפני השבת יהיו באופן של ששון ושמחה בגלוי.
- 6 לט. ובהתאם לכך - יקחו את היין והמזונות מהתועדויות זו עבור ההתועדויות שיערכו בכל יום עד
- 7 ליום השבת, ויום השבת בכלל, כולל גם מלוח מלכה במוצאי שבת.
- 8 וה' יתברך ימלא משאלות לבב כל אשר בשם ישראל יכונה, שלבו - כפי שמעיד בעל השמחה
- 9 והגאולה - ער הוא להקדוש-ברוך-הוא לתורתו ולמצוותיו⁷⁸, ויש רק צורך למלא משאלות לבו לטובה,
- 10 שימלאו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"²²¹.
- 11 ויקיים מה שכתוב בזהר סוף פרשתנו²²²: "כדין יתער רוחא דמשיחא (ולאחרי זה יבוא בפועל) וישיצי
- 12 לאדום חייבא ועל ארעא דשעיר יוקיד בנורא, כדין כתיב²²³ וישראל עושה חיל, הה"ד²²³ והיה אדום
- 13 ירשה והיה ירשה שעיר אויביו, אויביו דישראל, וישראל עושה חיל", על-ידי-זה ש"ימין ה' עושה
- 14 חיל"²²⁴, ומסיים: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן"²²⁵.
- 15 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א הורה ש"ועד המסדר" יקח את המזונות והיין, כנ"ל. ולפני כן, יכריזו
- 16 שמדובר אודות "והוא יחל להושיע את ישראל" - "הושיעה את עמך וגו' עד העולם"²²⁶, באופן שאין
- 17 לו הפסק.
- 18 וניגנו הניגון "הושיעה את עמך".
- 19 אחר כך צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ניעטו ניעטו ניקאָוואָ".

218	ראה ירמ' לא, יב. זכרי' ח, יט. רמב"ם הל' תעניות	(222) ח"ג ריב, ב.
בסופן.		(223) פרשתנו (בלק) כד, יח.
219	ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל בסופה (תורת מנחם שם ע')	(224) תהלים קיח, טו"ז.
(249). וש"נ.		(225) שם פט, נג. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"ג סי"ג
220	שיחת י"ב תמוז ה'ש"ת ס"ז (סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע	(תורת מנחם חל"ז ע' 131).
(157).		(226) שם כח, ט.
221	נוסח ברכה הג' דברכת המזון.	

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום ששי לסדר חקת התורה בו מבשר טוב אשר בנו יוסף שיי נכנס
בברית המצות וגם דרש בתורה"ק מענינא דיומא ובמאמרי זהר הק'. והיה רצון מהשי"ת שמבן שלש
עשרה למצות יגיע לבן חמש עשרה לגמרא וכו' וכו' וכפסק תוה"ק והוא וזוגתו שיחיו ירוו ממנו ומכל
ב"ב רוב נחת. ולפלא קצת שאינו מזכיר במכתבו אשר חבר מצוה כלל בדרכתו גם דברי תורת החסידות
אף שבודאי ידוע לו הכתוב במכתב כ"ק הבעל שם טוב הקדוש אשר בראש השנה תק"ז עלה להיכל
המשיח ושאלו אימתי קאתי מר וענה משיח צדקנו לכשיפוצו מעינותיך חוצה היא תורת החסידות
וכמבואר בארוכה בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע צי"ע בשמחת תורה ת"ר צדיק.

בברכה לבשר טוב בכל הנ"ל ובב' מז"ט.

בס"ד. שיחת ש"פ בלק, י"ז תמוז (נדרחה), ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי", "אמר, אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על-אחת-כמה-וכמה, לפיכך ויגר מואב" - שלולי פירוש רש"י יש לפרש שהם ב' ענינים: "ויגר מואב (עוד מקודם לכן) .. כי רב הוא", ונוסף לזה, "וירא בלק את אשר עשה ישראל לאמורי"; ולכן מחדש רש"י: "וירא בלק גו' לפיכך ויגר מואב".
ומה שכתוב "וירא בלק" ולא "וירא מואב", כי העובדה שכל מלכי כנען היו מעלין מס לסיחון ועוג לשמרם שלא יעברו עליהם גייסות, היתה ענין סודי שלא הי' מפורסם לכל העם, ורק בלק ראה במפלת סיחון ועוג את העובדה ששוב אין לו על מי לבטוח, ולכן היה סבור שעתה ילחמו בני ישראל גם עם מואב, אף שבתחילה סבבו בני ישראל את ארץ מואב, כי עד עתה חשב שבני ישראל לא רצו להלחם עם מואב בגלל שחששו מסיחון ועוג, מה-שאין-כן עתה, לאחר ש"שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם", הרי "אנו על-אחת-כמה-וכמה". וכיון שגילה זאת לעמו, "לפיכך ויגר מואב".
וכאן רואים חילוק בין בלק למשה רבינו, להבדיל, שגם כאשר היה ירא להלחם עם עוג שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, לא סיפר לבני ישראל, ולא היה ניכר עליו כלל. ובאופן כזה היתה הנהגת כבוד קדושת אדמו"ר מהוריי"צ בעת המאסר - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 141 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל שאו ידיכם קודש גו'.
(לאחרי המאמר, אמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א):
כל אלו שסיימו את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת השבוע, או שסיימו על-כל-פנים עד הבדלה - יאמרו יחדיו "לחיים"¹.
וכיון שבקביעות שנה זו נדרחה התענית דשבעה עשר בתמוז - יקויים הפתגם שנאמר בשנת ההולדת של כבוד קדושת מורי-וחמי אדמו"ר (בעל השמחה ד"ב תמוז), שגם אז היתה הקביעות כבשנה זו: "הלואי שיהיה נדרחה באמת"²,
ולא רק באופן של דחיה בלבד, אלא שלא ישאר שום רושם מענין ה"אף" (שלא למעליותא)³, ויתהפך לגמרי לטוב.

* * *

ג. בסיום הפרשה מעתיק רש"י את התיבות "אל קבתה", ומפרש: "כמו והלחיים והקיבה"⁴, כיוון בתוך זכרות של זמרי ונקבות שלה, וראו כולם שלא לחנם הרגם. והרבה נסים נעשו לו וכו', כדאיתא התם" (ב"אלו הן הנשרפין"⁵).
וצריך להבין:
א) ה'אבן עזרא' (שגם הוא ממפרשי התורה על דרך הפשט) מפרש "אל קבתה", "בקובה שהיתה שם", היינו, ש"אל קבתה" הוא כמו "אל הקובה" שלפני זה, שעל זה מפרש רש"י "אל האוהל", ומהו הכרחו של רש"י לפרש "אל קבתה" "כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו"?⁶

(1) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 45. וש"נ.

(2) סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 157. וראה גם תורת מנחם חמ"ד (113).

(4) פ' שופטים יח, ג.

(5) סנהדרין פב, ב.

ע' 107. וש"נ.

(3) בניגוד לבחי' "אף" דקדושה, בחי' שלמעלה מכללות

- (ב) לשם מה מביא רש"י את דברי הגמרא ש"הרבה נסים נעשו לו" - הרי בפשוטו של מקרא מוכרח
רק הנס ש"כיוון בתוך כו" (כי על-פי טבע, האדם שרוצים להרגו, לא נשאר באותה תנוחה), אבל מהו
ההכרח ש"הרבה נסים נעשו לו"?
- יש מפרשים⁶, שרש"י צריך להוסיף ש"הרבה נסים נעשו לו", כדי לתרץ הקושיא איך היה פינחס יכול
להרוג את זמרי, הרי פינחס היה כהן, ואסור לכהן ליטמא למתים? ולכן מביא רש"י ש"הרבה נסים נעשו
לו", שביניהם היה גם הנס שלא נטמא, כמסופר במדרשי חז"ל⁷.
- אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי:
- (א) העובדה שבסופו של דבר אירע נס ולא נטמא, אינה מתרצת את הקושיא איך היה פינחס יכול
להרוג את זמרי מבלי לחשוש שיטמא, שהרי "אין סומכין על הנס"⁸.
- (ב) רש"י מפרש⁹ ש"לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי".
- וההכרח לדבר (אף שזהו חידוש גדול¹⁰, שהרי לא מצינו בשום מקום שניתנה כהונה על-ידי עבודה,
אלא זהו ענין שניתן לאהרן ולבניו ולתולדותיהם אחריהם), כי כך משמע מפשטות הכתובים: (א) ממה
שנאמר¹¹ "והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם תחת אשר קנא גו". אבל עדיין אין זה הכרח גמור,
שהרי אפשר לומר שהחידוש כאן הוא בנוגע ל"כהונת עולם", אבל כהונה כשלעצמה היתה לו גם מקודם
לכן. (ב) כאשר משה רבינו טען "מדוע לא אכלתם את החטאת גו"¹², באמרו ש"היה לכם לאכלה
אף-על-פי שאתם אווננים"¹³, השיב לו אהרן: "אם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות"¹⁴.
ולכאורה, היתה החטאת יכולה להאכל על-ידי פינחס, שאינו אונו? ועל כן צריך לומר, שעדיין לא נתכהן
פינחס.
- ועל-פי-זה, הקושיא איך היה פינחס יכול להרוג את זמרי מבלי לחשוש שיטמא - מעיקרא ליתא,
כיון שעדיין לא נתכהן פינחס.
- ד. ויובן בהקדים הביאור במה שכתב רש"י לפני זה¹⁴, "וירא פינחס", "ראה מעשה ונזכר הלכה,
אמר לו למשה מקובלני ממך, הבעל ארמית קנאין פוגעין בו" - דלכאורה, מהו ההכרח על זה בפשטות
הכתובים?
- והביאור בזה, שכוונת רש"י לבאר מדוע היה מותר לפינחס להרוג את זמרי - דלכאורה אינו מובן:
בשלמא מה שכתוב¹⁵ "הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור" - הרי זה בגלל שיש חיוב מיתה על
חטא עבודה-זרה¹⁶; אבל מה ש"איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית גו"¹⁷ - היכן מצינו
על זה חיוב מיתה?
- ולכן מפרש רש"י שפינחס "נזכר הלכה .. הבעל ארמית קנאין פוגעין בו".
- וכיון שרש"י מפרש שהריגת זמרי היתה מצד ההלכה ש"הבעל ארמית קנאין פוגעין בו" - מוכרח
רש"י לפרש "אל קבתה" כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו", כי:
- אם נפרש "אל קבתה", "בקובה שהיתה שם" (כפירוש ה'אבן עזרא'), נמצא, שכאשר פינחס בא "אחר
איש ישראל אל הקובה", "אל האוהל", היתה האשה בקובה שלה, והיינו, שלא היו ביחד. והרי באופן כזה
היה אסור לפינחס להורגם, כיון שההלכה ד"הבעל ארמית קנאין פוגעין בו" היא רק בשעת מעשה, ולא
לאחר שפירש, שאז אסור להורגו (ואדרבה: "אם פירש זמרי והרגו, פינחס נהרג עליו")¹⁸.

(13) פרש"י שם, יט.

(14) פרשתנו כה, ז.

(15) שם, ה.

(16) משפטים כב, יט ובפרש"י.

(17) פרשתנו שם, ו.

(18) סנהדרין שם, א.

(6) ראה גם שפ"ח, רא"ם וספר הזכרון כאן.

(7) תיב"ע עה"פ. ספרי ותנחומא סוף פרשתנו.

(8) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ריש ע"ב. קיב, ב.

(9) פינחס כה, יג. וראה זבחים קא, ב.

(10) ראה גם לקו"ש חל"ג ס"ע 167. וש"נ.

(11) שמיני יו"ד, יז.

(12) פרש"י שם, יח.

- 1 ולכן מוסיף רש"י "והרבה נסים נעשו לו וכו', כדאיתא התם" - שנוסף לנס ש"כיוון בתוך כו'", היו
 2 עוד נסים, ולכל-הפחות עוד שני נסים (כי בדרך כלל "לשון רבים" היינו לא פחות משנים, ו"הרבה"
 3 היינו לא פחות משלש¹⁹): "אחד, שהיה לו לזמרי לפרוש (מן האשה, ושוב אין ניתן להורגו) ולא פירש.
 4 ואחד, שהיה לו לדבר (לזעוק לאנשי שבטו לסייעו) ולא דיבר וכו'", כי אילו היה זמרי פורש, היה אסור
 5 לפינחס להורגו.
- 6 ה. ויש להוסיף, שפירוש רש"י ש"אל קבתה" הוא "כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו'", מוכרח
 7 (לא רק בגלל שהפירוש "בקובה שהיתה שם" אינו מתאים להלכה ד"קנאין פוגעין בו", כיון שלאחר
 8 שפירש אסור להורגו, אלא) גם מהכתוב עצמו:
- 9 לכאורה אינו מובן: לשם מה מספרת התורה "וידקור גו' אל קבתה"?
 10 בשלמא כללות הסיפור "וישב ישראל בשטים וגו'"²⁰ עד להריגת זמרי על-ידי פינחס, הרי זה בשביל
 11 כמה טעמים: (א) להודיע כיצד זכה פינחס לכהונה, (ב) להודיע את טעם הציווי "צרור את המדינים
 12 גו'"²¹, (ג) סיפור זה הוא המקור בתורה שבכתב ל"הלכה למשה מסיני" ש"הבועל ארמית קנאין פוגעין
 13 בו"²²; אבל לשם מה צריכה התורה לספר שהיה זה באופן ד"וידקור גו' אל קבתה"?
 14 והביאור בזה - שלולי הפסוק "וידקור גו' אל קבתה", לא היה נודע כלל הדין ד"הבועל ארמית קנאין
 15 פוגעין בו", כיון שהיה מקום לומר שהריגת זמרי היתה מטעם אחר:
- 16 המשך הביאור, שהיה מקום לפרש שזמרי עצמו לא היה מחוייב מיתה, אלא כ"שרואים בית-דין
 17 שפרצו העם בדבר ("ויחל²⁰ העם לזנות גו'"²³) יש להן לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם"²⁴, ורק
 18 כאשר "כיוון בתוך כו' .. ראו כולם שלא לחנן הרגם", "לעשות סייג לתורה"²⁴, אלא מפני שנתחייבו
 19 מיתה על-פי דין - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד
 20 152 ואילך.
- 21 וכיון שכל עיקרו של הכתוב "וידקור גו' אל קבתה" הוא ללמדנו את הדין ש"הבועל ארמית קנאין
 22 פוגעין בו", על כן צריך לומר, שהפירוש ד"אל קבתה" הוא [לא "בקובה שהיתה שם", ועל-פי-זה נצטרך
 23 לומר באחד משני האופנים: (א) שהכתוב בא ללמדנו שקנאין פוגעין בו גם לאחר שפירש - שזהו היפך
 24 ההלכה, (ב) שהריגת זמרי לאחר שפירש היתה הוראת שעה - שאז אי אפשר ללמוד מזה, ואם כן, הרי
 25 זה מיותר, אלא] "כמו והלחיים והקיבה, כיוון בתוך כו'".
- 26 ו. על-פי-זה תתורץ הקושיא (ויסור קטרוג על כל בני ישראל) - היתכן שמכל בני ישראל, כולל גם
 27 דיניי ישראל (סנהדרין גדולה, סנהדרין קטנה, והדיינים של כל שבט), שנצטוו "הרגו איש אנשיו" - לא
 28 היה מי שיקנא קנאת ה' מלבד פינחס!
 29 ויובן על-פי האמור לעיל:
- 30 אילו היה מדובר אודות ענין של חילול השם,, היו בודאי רבים מישראל מקנאים קנאת ה'; אבל הריגת
 31 זמרי היתה (לא מצד חילול השם, אלא) מצד ההלכה ד"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו", וכיון ש"הבא
 32 לימלך אין מורין לו"⁵, לא לימדה משה ברבים, ולא היתה ידועה לכל בני ישראל, כי-אם לאחדים בלבד,
 33 וביניהם, יתכן שלא היו "קנאים" (שרק הם "פוגעין בו"), מלבד פינחס.

19 ראה פרש"י מצורע טו, כה ובמפרשים.

20 פרשתנו שם, א.

21 פינחס שם, יז.

22 והטעם שזהו בדרך סיפור, ולא דין - נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 150 ואילך.

ולכן אין לומר שהתורה באה ללמדנו שהדין דקנאין פוגעין בו הוא רק קודם שפירש - כי, אין מקום לומר שהתורה תדייק בפרטי דינים, בה בשעה שכל עיקר הלכה זו לא נאמר בפירוש

בתור דין, אלא בדרך סיפור בלבד.

23 נוסף על חילול השם שבעצם ההעזה להתריס כלפי משה רבינו בפומבי ובפרהסיא - "לעיני כל עדת בני" - ולומר "זו אסורה או מותרת .. בת יתרו מי התירה לך" (פרשתנו שם, ו ובפרש"י).

ומה שלא הרגו פינחס מיד, במעמד כל בני, בפרהסיא - י"ל בפשטות, שזהו לפי שנתירא משבט שמעון, ולכן התחכם ונכנס אחריו אל הקובה כו'.

24 רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ד ה"ד.

זאת ועוד: על-פי המבואר בגמרא²⁵ (והובא בפירוש רש"י²⁶) "כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו... נכנסו בניו (אלעזר ואיתמר), שנה להם משה פרקם... נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם... נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם" - יש לומר, שבעת מעשה זמרי עדיין לא הספיק משה ללמוד הלכה זו אלא עם בני אהרן בלבד, ונמצא, שכל בני ישראל לא ידעו עדיין הלכה זו, מלבד פינחס (ששמע מאלעזר אביו).

ועל-פי-זה תתורץ שאלה נוספת:

בשלמא בנוגע למשה - מפרש רש"י²⁷ ש"נתעלמה ממנו הלכה... כדי שיבוא פינחס ויטול את הראוי לו"; אבל עדיין אינו מובן: מדוע נתעלמה הלכה מכל בני ישראל - למה לא יזכה להיות כהן משהו אחר מבני ישראל (מלבד אלעזר ואיתמר (ומשה)), שכיון שכבר היו כהנים, לא יתווסף אצלם מאומה), על-ידי-זה שיזכור הלכה זו?

ויובן על-פי האמור - שמלבד (בני אהרן ו)פינחס, לא היה אף אחד מבני ישראל שידע הלכה זו. ז. אך עדיין אינו מובן²⁷:

כיון שבני אהרן ידעו הלכה זו - למה אלעזר (ואיתמר) לא הרג את זמרי, כ"אם פינחס דוקא? ויש לומר - בפשטות - שכיון שאלעזר היה כהן, לא היה יכול להרוג את זמרי, כיון שאסור לו להטמא למתים, וכדברי הרגצ'ובי²⁸ שהדין ד"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו" אינו שייך בכהן קנאי, ולכן, רק פינחס - שלא נתכהן עדיין - היה יכול להרוג את זמרי. ח. ועדיין צריך להבין בנוגע למשה רבינו עצמו:

אף שבתחלה "נתעלמה ממנו הלכה", הרי לאחר שפינחס "ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו למשה מקובלני ממך, הבועל ארמית קנאין פוגעין בו". ואם כן, במקום לומר לפינחס "קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא" (שאמירה זו היא לכאורה בדוגמת הוראה, והרי "אין מורין לו") - היה יכול משה בעצמו להרוג את זמרי, ואדרבה, "מצוה²⁹ בו יותר מבשלוחו"?!

אך לפי הדעה שמשנה רבינו היה כהן³⁰, הרי מובן, שגם הוא לא היה יכול להרוג את זמרי.

אבל על-פי-זה אינו מובן: מנא-ליה לרש"י ש"נתעלמה ממנו הלכה" - הרי יתכן שמשנה זכר את ההלכה, ואף-על-פי-כן, לא היה יכול לעשות מאומה, לא להרגו בעצמו, להיותו כהן, וגם לא לומר לאחרים שיהרגוהו, כיון ש"אין מורין לו"?!

והביאור בזה - שההכרח לזה הוא ממה שכתוב³¹ "והמה בוכים": אם משה ידע את ההלכה ש"קנאין פוגעין בו" ו"אין מורין לו" - הרי כיון שעל-פי דין אינו יכול לעשות מאומה (לא בעצמו, ולא על-ידי אחרים, כנזכר לעיל), אין לו מה לבכות. וכיון שנאמר "והמה בוכים", על כן צריך לומר, ש"נתעלמה ממנו הלכה", ולכן "געו כולם בבכיה".

אך עדיין אינו מובן: מדוע צריך לומר ש"נתעלמה ממנו הלכה... כדי שיבוא פינחס כו" - הרי גם אם היה זוכר את ההלכה, לא היה יכול להרוג את זמרי, לפי שהיה כהן?

ויש לומר הביאור בזה³¹:

ל'מאן דאמר' שמשנה היה כהן - יש לפרש כה'מאן דאמר' בש"ס³² שגם מקודם היה פינחס כהן, ובפשטות³³ צריך לומר דסבירא-ליה דכהן קנאי הורג את הבועל ארמית (ולא מפשינן פלוגתא דגם בזה

(30) ראה זבחים קא, ב ואילך. וראה פרש"י שמות ד, יד (שהביא ב' הדעות). צו ח, כח. ועוד.

(31) מכאן עד סוף הסעיף - ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק (המור"ל).

(32) זבחים שם.

(33) משא"כ לתרץ דעת הרגצ'ובי.

(25) עירובין נד, ב.

(26) תשא לד, לב.

(27) בהבא לקמן - ראה גם "רשימות" חוברת נ ס"ע 13 ואילך.

(28) ראה צפע"נ על הרמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ד. שו"ת צפע"נ ח"א סרל"ה.

(29) קידושין מא, א.

- 1 פליג א'מאן דאמר' דלא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי, ואם כן, היה משה יכול להרוג את זמרי, ולכן
- 2 צריך לומר "נתעלמה ממנו הלכה .. כדי שיבוא פינחס כו'".
- 3 ול'מאן דאמר' שמה לא היה כהן - מובן בפשטות שצריך לומר "נתעלמה ממנו הלכה", שלכן לא
- 4 הרגו משה.
- 5 ולאחרי שפינחס "אמר לו למשה מקובלני ממך הבעל ארמית קנאין פוגעין בו", אמר לו משה
- 6 "קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא" - כי, מזה ראייה שהוא (פינחס) קנאי הארמית, שלכן לא שכח
- 7 (דאי-אפשר לשכוח על ענין 'עצמי'); מה-שאיין-כן בנוגע לעצמו, פירש משה - בענוותנותו - דהא
- 8 שנתעלמה ממנו הלכה הוא (לא כדי שיבוא פינחס כו', אלא) מפני שאינו קנאי.
- 9 ט. מהאמור לעיל יש גם הוראה בנוגע לענין הקנאות:
- 10 יש כאלו שרוצים להוכיח שקנאות אינה דבר טוב ואין בה מעלה כו' - מזה שכל שאר בני ישראל
- 11 (מלבד פינחס) לא מצאו לנכון לקנא כו'. ומוסיפים להביא ראייה ממה שכתוב בירושלמי³⁴ בנוגע לפינחס,
- 12 ש"ביקשו לנדותו".
- 13 אבל על-פי האמור לעיל - אין מזה ראייה כלל, שהרי כל בני ישראל לא ידעו עדיין את ההלכה
- 14 ש'הבעל ארמית קנאין פוגעין בו'; ואילו היה מדובר אודות חילול השם - היו בודאי רבים מישראל
- 15 מקנאים קנאת ה'.
- 16 ואדרבה - יש מעלה גדולה בענין הקנאות, שקשורה עם התגלות נקודת היהדות (כדלקמן).
- 17 וזהו גם מה שמצינו שאלהו הנביא (פינחס זה אליהו³⁵), שהיה קנאי בן קנאי, בא לכל ברית מילה³⁶
- 18 של כל אחד מישראל (וכיון ש"אשה כמאן דמהילא דמא"י³⁷, הרי זה שייך גם לבנות ישראל), והיינו,
- 19 שנותן את כח הקנאות לכל אחד ואחד מישראל.
- 20 י. המשך השיחה - הביאור במה שכתוב "בקנאו את קנאתי"³⁸, "אשר קנא לאלקיו" ("בשביל
- 21 אלקיו")³⁹, שזהו מצד החומר ד"בועל ארמית" ש"יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו .. (ש)הבן מן
- 22 הכותית אינו בנו .. מסיר אותו מלהיות אחרי ה'"⁴⁰, שמשמש בכח האין-סוף שבענין ההולדה עבור
- 23 ההיפך מאלקות (ולכן הרי זה רק בשעת מעשה⁴¹, קודם שפירש); הטעם שדוקא "קנאין פוגעים בו", כי
- 24 הבחירה לעשות מטוב רע היא מצד שרש הנשמות בעצמותו יתברך, שלמעלה מהתורה, ולכן נמסר העונש
- 25 ל"קנאין" שמוסרים נפשם על קנאת ה' אפילו בענין שעל-פי תורה "אין מורין לו"; והשייכות להמשך
- 26 הסדרה בענין מנין בני ישראל (מצד העצם, שלכן כל ישראל שוים), חלוקת הארץ (על-פי הגורל שמורה
- 27 על עצם הנשמה) ופרשת הקרבנות שסיומה בשמיני עצרת ("יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"⁴²) - הוגה
- 28 על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ח עמוד 153 ואילך.

(40) רמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ז.

(41) ובסגנון אחר קצת: כיון שמדובר אודות כח הא"ס, שזהו"ע שלמעלה ממדידה והגבלה - הרי זה בא' מב' האופנים: התפשטות בלי גבול, או נקודה. וכיון שלא שייך שתהי' התפשטות בל"ג בלעו"ז, הרי זה נשאר באופן של נקודה - בשעת מעשה דוקא.

(42) משלי ה', יז. וראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' פב. וש"נ.

(34) סנהדרין ספ"ט.

(35) תיב"ע וארא ו, יח. פרדר"א פמ"ז. זהר ח"ב קצ, סע"א. ח"ג (רע"מ פינחס) רטו, א. יל"ש ר"פ פינחס. פרש"י ב"מ קיד, ב (ד"ה לאו מר כהן). רלב"ג מלכים-א יז, א.

(36) פרדר"א ספכ"ט. וראה זח"ב שם.

(37) ע"ז כז, א.

(38) פינחס כה, יא.

(39) שם, יג (ובפרש"י).

בס"ד. משיחות ש"פ בלק, י"ד תמוז ה'תש"נ.

– תרגום מאידית –

הראשון כתוב "ויחי יוסף מאה ועשר שנים",²⁹
ובפסוק השני "וימת יוסף בן מאה ועשר שנים".³⁰
ויש לומר א' הביאורים בזה:

בנוגע לחיי יוסף מאה ועשר שנים – מצינו³²
מדרשות חלוקות, האם נתקצרו ימי יוסף, או³³
שנתארכו ימיו:³⁴

מובא בגמרא³⁵ "מפני מה מת יוסף קודם לאחיו
(מפני שהנהיג ברבנות)"¹⁰, ועד"ז במדרש¹¹ –
"נתקצרו מחייו (של יוסף) י' שנים"¹² (בגלל י'³⁷
פעמים אמרו בני יעקב ליוסף עבדך אבינו ושמע³⁸
יוסף את הדבר ושתק").³⁹

אמנם ממאחז"ל אחר נמצא ששני חיי יוסף⁴⁰
מאה ועשר שנה הי' ברכה דאריכות ימים: "בא"י¹³
ולמד מיוסף הצדיק, שמתוך שעמד ונתחזק בכבוד⁴²
אביו במצרים זכה לעטרת שיבה (כמ"ש)¹⁴ "עטרת⁴³
תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא", שנאמר¹⁵ וירא⁴⁴
יוסף לאפרים בני שלשים גו", ז.א. שזה מורה על⁴⁵
אריכות ימים (שיבה)¹⁶ של יוסף [ועד שמדמין את⁴⁶

א. בי"ב תמוז דשנה זו – יום הולדתו של כ"ק¹
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (נוסף על כך שיום זה²
הוא גם חג גאולתו בשנת תרפ"ז) – מלאו מאה³
ועשר שנים לשנת ההולדת⁴ – י"ב תמוז תר"מ-⁵
תש"נ.

כל דבר ה"ה בהשגחה פרטית, ובפרט מאורע,⁶
ומאורע כללי כיום הולדת של נשיא ישראל⁷
(כאשר ירדה נשמתו כדי למלאות את שליחותה⁸
למטה), אשר "הנשיא הוא הכל"², במילא מובן⁹
שהחידוש ביום ההולדת דשנה זו (יום הולדת¹⁰
המאה ועשר), פועל ענין חדש ועי"ז מתחיל שלב¹¹
ותקופה חדשה ב("מזלו גובר"³ של) העבודה¹²
והשפעה דבעל יום ההולדת,¹³

ו"בתר רישא גופא אזיל"⁴ – בהעבודה של¹⁴
("הכל" –) כל אנשי הדור, כולל גם ובמיוחד –¹⁵
בענין הגאולה בי"ב תמוז, שהיא גאולה כללית¹⁶
לכל בני", כמו שכותב בעל הגאולה במכתבו¹⁷
הידוע⁵ "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז,¹⁸
כי אם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה,¹⁹
וגם את אשר בשם ישראל יכונה".²⁰

ב. המספר מאה ועשר מפורש בתורה שבכתב²¹
(בסוף ספר בראשית) בנוגע לשני חיי יוסף (ונוכח²²
פעמיים) – "ויחי יוסף מאה ועשר שנים"⁶, "וימת²³
יוסף בן מאה ועשר שנים"⁷.

וצריך להבין⁸:

א) מדוע נאמר בכתוב פעמיים מספר שנותיו²⁶
של יוסף (ובפרט שב' הפסוקים הם בסמיכות זל"ז,²⁷
בענין והמשך אחד)? ב) שינוי הלשון: שבפסוק²⁸

(1) וידוע שגם לאחר הסתלקות הנשמה מן הגוף יש (הוספה
ב) ענין זמן (בהמשך לזמן חיי הנשמה בגוף למטה) וישנם פרטי
העליות דיום הולדת – ראה לקו"ש ח"ה ע' 103 ואילך. ח"כ ע'⁴⁴⁰
ח"כ ע' 185. וש"נ.

(2) פרש"י חוקת כא, כא.

(3) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובה"ע שם.

(4) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(5) לחגיגת חג הגאולה הראשונה בשנת תרפ"ח – נדפס
בסה"מ תש"ח ע' 253. ועוד. ועתה בקונטרס בפ"ע.

(6) ויחי נ, כב.

(7) שם, כו.

(8) ראה גם לקוטי לוי"צ לוח"א ע' קלו.

(9) ברכות נה, א. סוטה יג, ב.

(10) וראה תורה שלימה שם (אות עח), שהפירוש בהא שנהג
עצמו ברבנות הוא (בברכות שם) – כפירוש הפדר"א (שבהערה
הבאה), ששתק יוסף כששמע "עבדך אבינו". אבל אין לפרש כן
בסוטה שם, כי שם הובא לעיל שמשום שתיקתו נענש במה
שנקרא עצמות בחייו (ראה רד"ל לפדר"א שם אות יג).

(11) פדר"א פל"ט.

(12) וראה פי' הרד"ל שם בהטעם שיוסף הי' צריך לחיות מאה
ועשרים שנה.

(13) מדרש משלי פט"ז.

(14) משלי טז, לא.

(15) ויחי שם, כג.

(16) כן משמע מפשטות לשון המדרש (שדרש הכתוב "עטרת
תפארת שיבה", ומביא על זה השיבה וזקנה של אברהם ודוד),
שהברכה היא (בעיקר) שיוסף עצמו זכה לאריכות ימים (ולא רק
שזכה לראות בני שלשים)*.

(*) בתורה שלימה שם מתוכם מדרש זה עם מאחז"ל דלעיל שנתקצרו
שנותיו של יוסף ע"פ מ"ש "עטרת זקנים בני בניו", שהמדרש כאן לא
בא לדדוש אריכות ימים של יוסף אלא מה שזכה לראות בני שלשים
מה שלא זכו אחרים – אבל: הדרשה במדרש היא עה"פ "עטרת
תפארת שיבה", ש"אם ראיית אדם שמתעסק בתורה ובגמ"ח עתיד
הוא לזכות לעטרת שיבה", היינו שיבה של יוסף, ועד שמדמה זה
לשיבה וזקנה של אברהם ודוד (היינו אריכות ימים שלהם). ומה

לאחיו, שיוסף חי פחות שנים מהם, (ופחות מ"והיו
ימיו מאה ועשרים שנה" (המספר הקבוע של חיי
אדם)) – רואים שנתקצרו ימיו, ובמילא צריכים
הסברה וטעם לזה.

ולהוסיף: ע"פ הידוע שחיי האדם בדרך הטבע
הם סמוך לפרק חיי אבותיו¹⁹ (כמו שאמר יעקב
"מעט גו' הי' ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני
חיי אבותי"²⁰), ובפרט בנוגע ליוסף אשר בכמה
ענינים הוא נזכר כהמשך להשלשה אבות²¹, ובפרט
ליעקב אביו (כמ"ש אלה תולדות יעקב יוסף, כל
מה שאירע ליעקב אירע ליוסף²²) – מתעוררת
השאלה איך יתכן שיוסף חי (כ"כ הרבה) שנים
פחות מיעקב אביו²³ (קמ"ז שנה²⁴) ועאכו"כ
מאברהם (קע"ה שנה) ויצחק (ק"פ שנה)?

על כך באה הדרשה בגמרא ובמדרש שנתקצרו
ימיו של יוסף (בגלל החסרון שהי' בו, כנ"ל).

ויש לומר, שזה (שנתקצרו ימיו) נלמד
(ובהדגשה יתירה) מהפסוק השני "וימת יוסף בן
מאה ועשר שנה": מזה שהפסוק מביא עוה"פ את
מספר שני יוסף (הגם שזה כבר הובא לפנ"ז), ולא
בלשון של חיי יוסף (כסך-הכל של חיי יוסף), כי
אם "וימת יוסף בן מאה ועשר שנה", ובהמשך לזה
"ויחננו אותו ויישם בארון במצרים" (ענינים
הקשורים עם היפך חיי יוסף) – נמצינו למדים,
שהפסוק בא ללמדנו שב"וימת יוסף בן מאה ועשר
שנה" יש גם ענין של חסרון ימים²⁵.

(19) ראה ב"ר פס"ה, יב. הובא בפרש"י תולדות כז, ב.

(20) וצריך ביאור איך ידע יעקב שלא יחי' יותר שנים כשני
חיי אבותיו? דאין לומר שראה זה בנבואה – כי נבואה יכולה
להשתנות לטובה (ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"י ה"ד),
וכנראה אצל חזקי, שע"י תפלתו "הוספתי על ימין חמש עשרה
שנה" (מ"ב כ, א ואילך. וראה ברכות י, סע"א ואילך).

(21) כנראה בענין האושפזין דחג הסוכות, שרק יוסף (מכל
בני יעקב) הוא א' מהאושפזין. ובפרט לפי הנוסחא שיוסף בא
לאחרי אברהם יצחק ויעקב.

הביאור ע"פ חסידות, שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו
הוא להביא ולהמשיך אצילות (האבות) בבחי' – ראה ביאורי
הזהר ויחי כט, ד ואילך. אוה"ת ויחי תקצא, א ואילך. תתשכא,
א ואילך. ועוד.

(22) ר"פ וישב ובפרש"י.

(23) אלא בזה י"ל, שיוסף חי הרבה שנים יותר מפרק אמו
רחל, שחייתה לכל היותר מ"ה שנה (ולכמה דיעות – ל"ז שנה
או כ"ח שנה – ראה סה"ד ב"א קצ"ב).

(24) ראה זח"א קסח, א, שיוסף הי' לו לחיות קמ"ז שנה כמו
יעקב אביו, אלא שנתן ל"ז שנה לדוד המלך. וראה לקמן בפנים.

(25) ולפי פירוש הזהר (שנתקצר מימי יוסף מפני שנתן ל"ז
שנה לדוד) יש לומר, שכתוב השני מוסיף ההדגשה (רק) שנתקצר

1 זה ל"עטרת שיבה" של אברהם אבינו, "ואברהם
2 זקן בא בימים", ושל דוד המלך, "והמלך דוד זקן
3 בא בימים"¹⁷.

4 ויש לומר, שלא פליגי כלל – שני הענינים היו
5 ביוסף: ביחס לרוב בני אדם הוא אכן האריך ימים,
6 כמובן מפשטות הכתובים (כדלקמן); אך כאשר
7 משווין אותו לאחיו כו', רואים שנתקצרו ימיו.

8 והמקור לב' הדרשות (בנוגע לשני חיי יוסף)
9 הוא מב' הפסוקים דלעיל, אשר החילוק ביניהם
10 בפשטות הכתובים בולט לעין ("ווארפט זיך אין די
11 אויגן"):

12 בפסוק (הראשון) "ויחי יוסף מאה ועשר שנה"
13 מודגשת דוקא המעלה דחיי יוסף, שהוא חי (ויחי)
14 מאה ועשר שנה, וזכה לראות הדורות שלאח"ז,
15 כמ"ש בהמשך לה¹⁵ – "וירא יוסף לאפרים בני
16 שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי
17 יוסף", שהאריך ימים (יותר מאשר רוב בני אדם
18 בזמנו) וזכה לראות ניני נינים, "בנים רבעים"
19 (מאפרים), ונינים, "בני שלשים" (ממנשה)¹⁸.
20 ואדרבה – זוהי מעלה וחידוש ביוסף שלא מצינו
21 (מפורש בתורה) בנוגע להאבות וכיו"ב.

22 ולכן כתוב בפסוק "ויחי יוסף גו'" – להדגיש
23 את האריכות ימים ואת המעלה בחיי יוסף.

24 ומזה לומד המדרש – שיוסף "זכה לעטרת
25 שיבה שנאמר וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'",
26 שיוסף האריך ימים וזכה לראות "בני שלשים גו'".

27 והנה, כל האמור לעיל הוא ע"פ הפירוש
28 (הפשט) בפסוק הראשון "ויחי יוסף מאה ועשר
29 שנה וירא יוסף גו'"; אבל כשמשווין את יוסף

(17) ולהעיר מדברי המדרש (ב"ר ס"פ ויחי. ספרי ס"פ ברכה.
ועוד) "ששה זוגות שנתייהם שוות, רבקה וקהת, לוי ועמרם, יוסף
ויהושע וכר". ומזה שמדמה כל השש זוגות (ששנתייהם שוות),
שכולם צדיקים הם, משמע, שזהו למעלייתא. אף שבדוחק אפשר
לומר, שהשוואת יוסף ליהושע (ששניהם חיו ק"י שנה) היא מפני
החסרון שבשניהם נתקצרו ימיהם עשר שנים (בנוגע ליוסף –
כבמדרשים דלעיל, ובנוגע ליהושע שהי' צריך לחיות ק"כ שנה
כרבו משה – נתחומא תצוה ט. מוטו ד).

ולהעיר מזה"א קסח, א (דלקמן בפנים), שגם הענין שנתקצרו ימיו
של יוסף הוא משום טעם נעלה, שנתן ל"ז שנה לדוד המלך.

(18) ראה ראב"ע ובחי' עה"פ ויחי שם.

שהובא על זה הכתוב "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'" (ולא "ויחי
יוסף מאה ועשר שנים") – י"ל, כי בזה מודגשת שלימות אריכות ימים
ושיבה של יוסף, כדלקמן בפנים.

למעלה מיהודה ויהודה מקבל מיוסף (ע"ד תלמוד
ומעשה, שעכשיו תלמוד גדול שמביא לידי
מעשה), כולל גם בענין המלכות. ועי"ז תתגלה
לע"ל מעלת יהודה (למעלה מיוסף), "ודוד עבדי
נשיא להם לעולם"³³.

עפ"ז יובן גם מדוע אצל יוסף הי' החידוש
שהוא זכה לאריכות ימים (מאה ועשר שנה) וזכה
לראות "בני שלשים גו'" – כיון שבענין המלכות
נוגע במיוחד אריכות ימים והמשך הדורות,
כמ"ש³⁴ "ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דוד
ודור", וכמבואר ברמב"ם³⁵, ש"מאחר שמושחין
המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם שהמלכות
ירושה, שנאמר³⁶ למען יאריך ימים על ממלכתו
הוא ובניו בקרב ישראל". ועאכ"כ בנוגע למלכות
בית דוד (עיקר המלכות), "כיון שנמשח דוד זכה
בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו כו' עד עולם
כו' מלכי בית דוד הם העומדים לעולם כו'"
(משא"כ "אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק
המלכות מביתו")³⁷;

וכיון שיוסף הי' מלך וממנו ניתן הכח לענין
המלכות, כולל – מלכות בית דוד (כנ"ל), לכן
מדגישה התורה שהוא האריך ימים (ויחי יוסף מאה
ועשר שנים)³⁷ וזכה לראות (כיון שהאריך ימים)
המשך הדורות – "בני שלשים גו'", בני שלשים
ובני רבעים. וכמרומו גם בשמו – "יוסף" מלשון
הוספה (הוספה והמשך).

אך היות ש"עיקר המלכות" תהי' לאחמ"כ אצל
בית דוד (משבט יהודה), עד שלע"ל יהי' "ודוד
עבדי נשיא להם לעולם" (ומלך אחד יהי'
לכולם)³⁸, גם על בית יוסף (אלא שזה גופא בא
בגילוי עי"ז שעכשיו מלכות בית יהודה מקבלת
ממלכות בית יוסף)³⁹ – לכן בזה לא נוגע כ"כ

(33) יחזקאל לו, כה.

(34) תהלים סא, ז.

(35) הל' מלכים פ"א ה"ז ואילך.

(36) שופטים יז, כ.

(37) ועפ"ז יובן הטעם שמפורש בתורה מספר שנותיו של
יוסף, לא כמו שאר השבטים שלא נתפרש בתורה מספר שנותיהם
(ואין לומר שזהו כדי ללמד שיוסף מת קודם לאחיו (כבגמרא
דלעיל בפנים), כי אי משום הא הו"ל לפרש מספר שני אחיו, כדי
לדעת שיוסף מת קודם להם) – כי זה נוגע לשלימות ענין
המלכות.

(38) יחזקאל שם, כב.

(39) ועפ"ז יש לבאר מ"ש הרמב"ם שם, שבכל מלך "הרי זה

ג. מדוע דוקא יוסף מחולק (בתורה) בכך
שהאריך ימים וזכה לראות "בני שלשים גו'"
(חידוש שלא מצינו (מפורש) אצל האבות)?
ויש לומר, שהדבר מובן מזה שמצינו חידוש
נוסף אצל יוסף לגבי האבות: יוסף הוא הראשון –
מבני אברהם יצחק ויעקב – שהי' מלך²⁶ בפועל²⁷,
כמסופר בחומש שפרעה מינה ונתן ליוסף הכח של
משנה למלך על מצרים, "על פיך ישק כל עמי גו'
נתתי אותך על כל ארץ מצרים"²⁸, ועד באופן של
"ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ
מצרים"²⁸, ו"רק הכסא אגדל ממך"²⁸, שמלשון זה
(לשון "רק") מובן שמלבד הכסא הי' ליוסף כל
עניני המלך²⁹, וי"ל דכולל – הכתר מלכות³⁰, שבזה
מתבטא עיקר המלך (כמו שמצינו שהסימן למלכות
(אמיתית –) בית דוד הי' ש"כתר הולמתו"). וכמו
שיהודה אמר ליוסף³¹ "כי כמוך כפרעה", "חשוב
אתה בעיני כמלך".

ויתירה מזו: יוסף הוא המקור לענין המלכות
דבנ"י (ויש לומר, שלכן הוא הי' המלך הראשון)
– מלכות בית יוסף, עד משיח בן יוסף, וי"ל –
שגם מלכות בית דוד (עיקר המלכות), עד משיח
בן דוד, וכמבואר בכ"מ³², שבזמן הזה יוסף הוא

ימיו של יוסף (והטעם – למעלייתא), משא"כ בספור הראשון
מודגש אריכות ימים שלו עד שזכה לראות בני שלשים.

(26) בני חת אמרו לאברהם "נשיא אלקים אתה בתוכנו", אבל
לא התואר מלך.

(27) משא"כ יהודה (שהי' גדול מיוסף), שגם הוא נקרא מלך
(ב"ר ר"פ ויגש. זח"א רז, א), לא הי' מלך בפועל (לבד על אחיו),
אלא שממנו באה מלכות בית דוד ומלכי יהודה.

(28) מקץ מא, מ"מד.

(29) וי"ל הענין בזה: במלך יש ב' ענינים (א) רוממות
והתנשאות על העם, "משכמו ומעלה גבוה מכל העם". וענין זה
מודגש ע"י כתר המלך, שהוא למעלה אפילו מראש וגולגולת
המלך, (ב) הנהגת המלוכה, שהמלך משפיל עצמו לדרגת העם
שצרכי העם יתפסו מקום אצלו, עד שממשיך אליהם בפועל כל
צרכיהם ע"פ שיקול הדעת במצבם כו'. וענין זה מודגש בכסא
המלך, שהמלך משפיל את ראשו וחלק העליון דגופו כדי לישב
על הכסא.

וביוסף לא הי' הענין דכסא המלך* (רק הכסא אגדל ממך). וי"ל
הטעם – כי שלימות ענין המלכות הוא דוקא בבית דוד (ואולי
י"ל דמרומו בזה שנתן יוסף ל"ז שנים לדוד, כדלקמן בפנים).

(30) אבל ראה אוה"ת מקץ (כרך ה) תתקעח, א; ויגש (שם)
תתקפב, ב (מס' פנים יפות) באופן אחר.

(31) ר"פ ויגש ובפרש"י.

(32) אוה"ת ר"פ ויגש. ובכ"מ.

(* באוה"ת שבהערה הבאה מובאר שכסא קאי (רק) על כתר מלכות,
ולא על ענין הב' שבמלכות.

ד. ע"פ הנ"ל יובן גם העילוי המיוחד שנפעל
בי"ב תמוז שנה זו, יום הולדת המאה ועשר של
"יוסף" שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
אז נתקיים "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו"
– ניתוסף כח מיוחד בנצחיות העבודה של "יוסף"
שבדורנו, כך שמתגלה בגלוי "וירא יוסף" (ראי'
גלוי') איך שעבודתו נמשכת לדורות ודורי דורות,
"בני שלשים" ו"בני רבעים", עד שזה מביא לביאת
משיח צדקנו (משיח בן דוד), שמגיע ע"י העבודה
ד"פוצו מעיינותיך חוצה"⁴⁴ ע"י "יוסף" שבדורנו
(ורבותינו נשיאנו שלפניו), ובאופן שהולך ונמשך
לדורות שלאחרי זה, "בני שלשים" ו"בני רבעים".
ויש לקשר זה גם עם הגאולה דבעל יום
ההולדת בי"ב תמוז:

הגאולה – שהיתה גאולה כללית לכל בני,
כנ"ל במכתב בעל הגאולה – פעלה חיזוק מחודש
בתורה ויהדות אצל כל בני, לא רק בדור ההוא,
אלא באופן של פעולה נמשכת עד היום הזה, כמו
שרואים בפועל שמאז הגאולה, באה הוספה רבה
בעבודת בני בתורה ומצוות בכל מקום שהם, עד
שכתוצאה מהגאולה הגיע בעל הגאולה לחצי כדור
התחתון, ושם הוסיף והרבה עוד יותר בהעבודה
דהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה,
באופן דפעולה נמשכת גם בדור שלאחרי
הסתלקותו, והולך ומוסיף ומתפשט, על-ידי
תלמידיו ותלמידי תלמידיו, "בני שלשים" ו"בני
רבעים", מדור לדור, ולא כטעות העולם שקיים
הפסק ח"ו (וירידה) בין דור לדור, אלא אדרבה –
הדורות קיימים בקשר אמיץ כהמשך אחד, "וירא
יוסף לאפרים בני שלשים גו", באופן של ראי', עד
ש"גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף",
גדלן בין ברכיו"⁴⁵.

ועוד ועיקר – הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר
(יוסף שבדורנו) קשורה ונותנת יותר כח למהר
יותר את הגאולה האמיתית והשלמה ע"י מלכא
משיח, משיח בן דוד, שהוא יגלה מלכותו ית' בכל
העולם – "ה' ימלוך לעולם ועד"⁴⁶, "והיתה לה'

האריכות ימים (בשלימות) של יוסף עצמו (ולכן
ליוסף עצמו לא הי' אריכות ימים כמו בשאר
השבטים והאבות), רק בעיקר – שחי וראה הדורות
שלאחרי זה, "בני שלשים גו", אשר "בני שלשים"
מרמז גם על "משיח הבא מיוסף"⁴⁰.

ויש לומר, ויומתק עוד יותר ע"פ הביאור
בזהר⁴¹, שזה שיוסף לא חי קמ"ז שנה כיעקב אביו
הוא, בגלל שנתן ל"ז שנה לדוד המלך [כמבואר
שם, שדוד מצ"ע הי' בר נפלי, ו"חיים שאל ממך
נתת לו"⁴², הוא חי שבעים שנה שאותם קיבל
מאדם הראשון והאבות (ה' שנים מאברהם, כ"ח
שנים מיעקב ול"ז שנים מיוסף)]. ומבואר במפרשי
הזהר⁴³, שהיות ו"משיח בן דוד יחי' את משיח בן
יוסף לכך יוסף נתן לדוד כל כך שנים". ולהוסיף
ע"פ הנ"ל, שהשרש ונתינת כח על מלכות בית דוד
הוא (ממלכות) יוסף, ולכן יוסף נתן משנותיו לדוד
המלך, וזה פועל בו (ביוסף) גם הוספה – שיהי'
"ימים על ימי מלך תוסף", כמובא בתרגום: "יומין
על יומי מלכא משיחא תוסף, שנוי היך דרי עלמא
הדין ודרי עלמא דאתי"; ובביאת משיח צדקנו
(משיח בן דוד) בגאולה העתידה, שאז יהי'
שלימות (החיות) גם ביוסף ובמשיח בן יוסף.

זוכה לו ולבניו עד עולם", וכפי שאמר אחי' השילוני לירבעם
(מבית אפרים) "והי' אם שמוע תשמעו גו' ובניתי לך בית נאמן
כאשר בניתי לדוד וגו'", ואח"כ מבאר שלאחרי שנמשח דוד "אם
יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו שהרי נאמר
לירבעם אך לא כל הימים" – כי ענין הנצחיות במלכות בית יוסף
י"ל שהוא בעיקר בתור הכנה ונתינת-כח לנצחיות המלכות דבית
דוד, שניתן לו עיקר המלכות, וכפי שיתגלה בשלימות לע"ל, שאז
תהי' האחדות דמלכות בית יוסף ומלכות בית יהודה, "ועבדי דוד
נשיא להם (לכולם) לעולם" (כמבואר בנבואת יחזקאל – הפטרה
דש"פ ויגש).

וכמובן גם מדברי אחי' השילוני לירבעם שמה שניתנה לו
מלכות הי' משום החטאים דבית דוד ולכן "הגני קורע את
הממלכה מיד שלמה גו", אבל "לא אקח את כל הממלכה מידו
גו' למען דוד עבדי אשר בחרתי אותו", "ואענה את זרע דוד למען
זאת אך לא כל הימים". ועצ"ע.

(40) ס' הליקוטין להאריז"ל ס"פ ויחי עה"פ "וירא יוסף
לאפרים בני שלשים". ושם: מ"ם דשלשים היא סתומה וגדולה
היא כמו מ"ם של למרבה המשרה (ישעי' ט, ו) בסתימת הקץ,
ורמז המשיח הבא מיוסף, וזר יוסף ברוח נבואה. וממשיך שם:
וג"כ רומזת נ' רבתי של נוצר חסד לאלפים לאוהביו [שבהמשך
לזה נאמר "על בני ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים"]
לחמשים שנה של יובל הגדול (בסוף אלף הששי), כי אז ישובו
איש אל אחוזתו ואז יהי' הכל שלמים כו'.

(41) ח"א קפח, א.

(42) תהלים כא, ה.

(43) הרא"ג (באור החמה) בשם אחיו.

(44) כמ"ש הבעש"ט באגרת שלו הידועה – נדפסה בס' כתר
שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

(45) ויחי נ, כג ובפרש"י.

(46) בשלח טו, יח.

38 הוא נר"ן עם י"ג (ובפרט שס"ג שנים אלו נחלקים
39 ל"ג שנה במאה הקודמת, ונ' שנה במאה הזו),
40 שנו"ן (שער הנר"ן) הוא כנגד כתר, וזה נמשך
41 למטה, כנרמז ב"ג, כנגד המשכת י"ג מדות
42 הרחמים, לכל בני" (י"ב שבטים ושבת לוי, י"ג
43 שבטים).

44 ועוד ענין בזה: ס"ג קאי על שם ס"ג, שבו
45 מתבטאת עיקר העבודה בזמן הזה (הבירור ותיקון
46 דעולם התהו, שם ס"ג), עד באלף הששי קרוב
47 לסיומו, כהכנה להגילוי דשם ע"ב, עתיקא קדישא,
48 בחי' משכיל לאיתן האזרחי, בגאולה האמיתית
49 והשלימה.⁵¹

50 ז. ויש לקשר זה גם עם הפרק תהלים
51 שמתחילים לומר ב"ב תמוז זה (הולדת המאה
52 ועשר) – פרק קי"א:

53 עה"פ (בפרק זה) "זכר עשה לנפלאותיו", מביא
54 הצ"צ⁵² (ברשימותיו על תהלים) את המדרש⁵³:
55 "כל מה שעושה הקב"ה לצדיקים בעוה"ז אינו
56 כלום אלא זכר עושה להם כשיעשה לעוה"ב
57 וצדקתו עומדת לעד", ומבאר ש"כל מה שעושה
58 הקב"ה לצדיקים בעוה"ז הוא רק זכר ממה שיעשה
59 לעוה"ב, ואפ"ל שכולל בזה אפילו נסים דיצ"מ הם
60 רק זכר לבד מנסים דלע"ל, וכמ"ש⁵⁴ כימי צאתך
61 מארץ מצרים אראנו נפלאות . . שלע"ל יהי' גילוי
62 פנימיות עתיק משא"כ אפילו בימי משה לא הי'
63 ההמשכה אלא מחיצוניות עת"י . . וזהו זכר עשה
64 לנפלאותיו היינו לבחי' אראנו נפלאות דלע"ל".
65 וממשיך לבאר ש"המצוות כולן הם זכר וסימן למה
66 שיהי' לע"ל דלמ"ד מצות אינן בטלות לע"ל יהי'
67 באופן נעלה מאד עד שקיום המצוה עכשיו רק זכר
68 וסימן לזה . . ועיין רבות תחלת קהלת בענין הבל
69 הבלים שכל מה שנברא בששת ימי בראשית הבל
70 הוא לגבי לע"ל וכמ"ש ברבות שאפילו תורה
71 דעכשיו הבל הוא לגבי גלוי התורה דלע"ל כו".
72 ויש לומר שבזה מודגש החידוש הנ"ל שבשנת
73 המאה ועשר של יוסף – שאז מתגלה איך ש"יוסף"

1 המלוכה⁴⁷, "והי' ה' למלך על כל הארץ ביום
2 ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"⁴⁸.

3 ה. ענין הנ"ל מודגש יותר בסוף זמן הגלות,
4 ובזה גופא – במספר הדורות של דור כ"ק מו"ח
5 אדמו"ר ודורנו זה:

6 כ"ק מו"ח אדמו"ר הוא דור ששי לאדה"ז,
7 מייסד תורת חסידות חב"ד (שמבטא את יפוצו
8 מעינותיך חוצה בחב"ד שבשכל, באופן
9 ד"יתפרנסון מיני", עד לחוצה שבעולם, עד לחוצה
10 שאין חוצה ממנה). שבספירות הוא כנגד ספירת
11 היסוד (יוסף), מדה הששית.

12 שזה מתאים בכללות עם אלף הששי, האלף
13 האחרון דשיתא אלפי שנין דהוה עלמא, אלפיים
14 שנה תהו, אלפיים שנה תורה, אלפיים שנה ימות
15 המשיח⁴⁹, ובאלף הששי סוף דהאלפיים שנה ימות
16 המשיח.

17 והדור הששי באלף הששי⁵⁰ מהוה הכנה תיכף
18 לדור שלאחרי זה (דור האחרון בגלות ודור
19 הראשון דגאולה), כל הדור – אנשים נשים וטף
20 לפרטיו – השביעי (כנגד ספירת המלכות), עד
21 לאלף השביעי – יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
22 העולמים, שנוסף לכך שיש את ה"אלפיים שנה
23 ימות המשיח" (באלף החמישי וששי), ישנה
24 הגאולה בפועל, עד להשלימות שבזה דאלף
25 השביעי, שלא בערך להששה שלפני זה (נוסף על
26 היותו הסך-הכל), עד שזה כולל ונמשך ב"בני
27 שלשים", והשלימות דעשירי יהי' קודש (שבעה
28 ביחד עם שלשה) – השלימות בכתר מלכות דדוד
29 מלכא משיחא, וכל יתר המעלות דעשרה שיהי'
30 לעתיד לבוא.

31 ו. ובזה גופא באה הוספה ב"ב תמוז שנה זו
32 – יום הולדת המאה ועשר של יוסף נשיא שבדורנו,
33 שאז מתחיל שלב חדש בהנצחות דעבודת יוסף
34 אשר נמשכת לדורות, "וירא יוסף לאפרים בני
35 שלשים גו".

36 כולל גם המספר ס"ג שנים מהגאולה (תרפ"ד-
37 תש"נ), שגם מרמז על המשכת כתר מלכות: ס"ג

(51) ראה בכ"ז תורת אדה"ז עה"פ משכיל לאיתן האזרחי –
קונטרס לימוד החסידות ע' 5 ואילך. וש"נ. וראה קובץ י"א ניסן
שנת הפ"ט אות ד' ואילך.

(52) ולהעיר שהשנה היא מאתיים שנה להולדת הצמח צדק,
שכ"ק מו"ח אדמו"ר הוא "בני שלשים" מהצ"צ.

(53) תהלים עה"פ.

(54) מיכה ז, טו.

(47) עובדי' א, כא.

(48) זכרי' יד, ט.

(49) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.

(50) ולהעיר שבשבת זה מסיימים פרק ששי דפרקי אבות
(בפעם השני), שסימו – "ה' ימלוך לעולם ועד".

בתיבות "מדור דור": "לתלתא דריא [ע"ד "בני
שלשים]" מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא
ומדרא דעלמא דאתי, ז.א. מסוף אלף הששי (דרא
דמשיחא) באים לאלף השביעי (דרא דעלמא
דאתי).

ובזה גופא – י"ד תמוז, ובפרט שממנו באים
תיכף לט"ו תמוז, "קיימא סיהרא באשלמותא"
(מעין הגילוי של "והי' אור הלבנה כאור החמה
גו"ל"), שבשנה זו מתחילה אז (יום א' – ט"ו
תמוז) תקופת תמוז, כשהשמש עומדת בגבורתה
ובתקפה, שזה מורה על הגילוי ד"שמש ומגן ה'
אלקים"⁵⁹, ומעין הגילוי של "הקב"ה מוציא חמה
מנרתקה לעתיד לבוא"⁶⁰.

ט. מכל האמור לעיל ישנו לימוד לכל יהודי:
בניי בכלל נקראים "בני מלכים", עד
"מלכים"⁶¹. ונקראים גם על שם יוסף⁶². ובפרט
בניי שבדורנו זה שיש להם שייכות מיוחדת עם
נשיא דורנו ששמו יוסף, ש"הנשיא הוא הכל".

כל יהודי, כפי שהוא בעולם הזה הגשמי, מקבל
מהקב"ה את כתר המלך, בדוגמת התקופה של
מרדכי היהודי (שכל בניי וכאו"א מהם ה"ה עם
מרדכי, שלא יכרע ולא ישתחוה), שמלך אחרוש,
המלך שראשית ואחרית שלו, ציוה להלביש בראשו
של מרדכי את כתר המלך, וירכיבהו ברחוב
העיר⁶³, ברשות הרבים דעלמא דפרודא.

וזה נותן כח ליהודי – לכל יהודי – שבמעמד
ומצב ד"רחוב העיר", יעמיד את עצמו במצב של
גאולה – למעלה מכל המניעות ועיכובים של גלות,
ויקיים תומ"צ ובהוספה (יוסף) ללא כל הפרעות,
ביודעו שהוא "מלך", ומלך הוא בעל-הבית על כל
מדינתו – סביבתו, הוא יכול לעבוד ועובד את
הקב"ה בלי בלבולים, ולגלות בכל העולם כולו את
מלכותו ית' – "ה' ימלוך לעולם ועד".

ונוסף לעבודת היהודי בזה, הוא מקבל ע"כ גם
כחות וברכות מהקב"ה⁶⁴, שאצלו – אצל כל יהודי,

בא לידי ביטוי בהמשך הדורות, מתחיל מדור
הגאולה האמיתית והשלימה, שהוא שלא בערך
לכל הענינים שישנם בעוה"ז (בשית אלפי שנים
דהוה עלמא), לא מיבעי בזמן הגלות, אלא אפילו
בזמן הגאולה, גאולת מצרים, ולא מיבעי בנוגע
לעניני העולם, אלא אפילו בנוגע לתורה ומצוות
בזמן הזה – הרי כל זה רק זכר וסימן
"לנפלאותיו", להגילוי ד"אראנו נפלאות",
הנפלאות גדולות לבדו⁵⁵ (שכעת רק הקב"ה מכיר
בהם⁵⁶, נפלאותיו), ול"תורה חדשה מאתי תצא"
וקיום המצוות "כמצות רצונך", שכ"ז יתגלה לע"ל.

וכל זה הוא בגילוי יותר בשנה זו, שנת
ה'תש"נ, שבאלף הששי עצמו, ה"ז לאחר שלוש
רבעי האלף (ע"ד חצות דיום הששי), ור"ת ה'
תהא שנת נסים, המהווה הכנה לשנת ה'תשא"נ
ר"ת ה' תהא שנת אראנו נפלאות – נפלאות
גדולות לבדו אפילו בערך להנסיים בשנת תש"נ.

ח. בכל האמור לעיל ניתוסף עוד בעמדנו
בשבת שלאחרי י"ב תמוז, כשנפעלת העלי'
(ויכולו) דכל ימי השבוע, כולל ובמיוחד – מ"ב
תמוז (וי"ג תמוז), ועלי' שביתת ("שבתי'דיקע
עלי'"), אשר כל שבת הוא מעין יום שכולו שבת
ומנוחה לחיי העולמים.

ובפרט שהשבת בקביעות שנה זו:

(א) שבת פ' בלק, שבה מדובר בגלוי אודות
מלכות בית דוד, עד משיח בן דוד – כפס"ד
הרמב"ם⁵⁷: "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא
בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד כו',
ובמשיח האחרון שעומד מבניו כו', ושם הוא אומר
אראנו ולא עתה זה דוד אשורנו ולא קרוב זה מלך
המשיח, דרך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט
מישראל זה מלך המשיח כו'".

(ב) י"ד תמוז – שבא בהמשך ובסמיכות ממש
לחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז. וע"ד הרמז יש לומר
שי"ד בחודש מרמז על י"ד על כס י"ה מלחמה לה'
בעמלק מדור דור⁵⁸, המלחמה וניצחון על עמלק,
לבטל כל דבר שיכול לכסות על שם "י"ה", כפי
שיהי' בשלימות בביאת המשיח, כפירוש התרגום

(59) תהלים פד, יב.

(60) ע"ז ג, סע"ב. זח"ג יז, א.

(61) שבת סז, א. הקדמת התקו"ז בתחלתה.

(62) תהלים פ, ב ובפרש"י.

(63) אסתר ו, ח-ט.

(64) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט בביאור ענין יעודים

גשמיים שבתורה.

(55) תהלים קלו, ד.

(56) ראה נדה לא, א.

(57) הל' מלכים פ"א ה"א.

(58) ס"פ בשלח.

42 (ה) לומר וללמוד את פרק קי"א בתהלים, ביחד
43 עם מפרשי התהלים, ובפרט רשימות הצמח צדק
44 על הפרק (כנ"ל).

45 ונוסף לזה – תן לחכם ויחכם עוד, כפי שכאו"א
46 יכול להוסיף בעבודתו בלימוד התורה וקיום
47 המצוות בהידור, כל א' לפום שיעורא דילי'.

48 יא. ולהוסיף:

49 מה שכל יהודי מקבל כתר מלכות מהקב"ה
50 (כנ"ל) ה"ז כולל גם – את הכתר שישנה בתורה,
51 מתחיל מתר"ך (כתר) אותיות של עשרת הדברות⁶⁵,
52 כנגד תרי"ג מצוות התורה וז' מצוות דרבנן⁶⁶,

53 שזה מעורר לחיזוק בכל התומ"צ, כולל
54 ובמיוחד – ב"אשר לרעך" (שבע האותיות
55 האחרונות של עשרת הדברות) – הענין ד"ואהבת
56 לרעך כמוך".

57 ועוד וגם זה עיקר: בלימוד התורה עצמה –
58 לשים הדגשה מיוחדת בלימוד "כתרה של תורה"
59 – הלכות שבתורה, וכמבואר בכ"מ המעלה של
60 לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, איך שע"י זה
61 מתוסף בעיון ועומק הלימוד וכו'⁶⁷.

62 [מובן וגם פשוט, שהכוונה בזה היא להמעלה
63 בעיון ותענוג שישנו בלימוד הלכות שבתורה, אבל
64 לא בנוגע לפסיקת דינים בפועל ח"ו; זה ניתן
65 דווקא לרב מוסמך הפוסק דינים בפועל].

66 ויהי רצון, שכיון שרבנים פוסקים מכו"כ
67 מקומות בעולם (בארץ הקודש ובחו"ל) פסקו
68 בנוגע לה"שאלה" הידועה "עזר מתי" – שמישיח
69 צריך כבר להגיע, ובפרט שמלכתחילה אי"ז שאלה,
70 כיון שהגמרא אומרת ש"כלו כל הקיצין"⁶⁸ –
71 שיקויים כבר בפועל, ובכל העולם כולו, "ופרצת
72 ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁶⁹,

73 ועלה הפורץ לפניהם⁷⁰, דוד מלכא משיחא,
74 בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

1 הן בחוץ לארץ ועאכו"כ בארץ הקודש – יהי
2 שלום ושלוה בחייו הפרטיים וחייו הכלליים, בכדי
3 שיוכל ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך מנוחת
4 הנפש ומנוחת הגוף, ולגלות מלכותו ית' בכל
5 העולם.

6 ובי"ב תמוז שנה זו, יום הולדת המאה ועשר
7 של יוסף שבדורנו, מקבל כל יהודי כחות חדשים
8 בהעבודה הנ"ל, שהעבודה תעשה באופן של
9 פעולה נמשכת, "וירא לאפרים – ע"ש הפרני
10 אלקים בארץ עניי – בני שלשים גו'", להעמיד
11 תלמידים ותלמידי תלמידים, והעמידו תלמידים
12 הרבה, דורות ודורי דורות של יהודים עוסקים
13 בתורה ומצוות – בני שלשים, בני רבעים.

14 ועוד והוא העיקר – שעל-ידי העבודה באופן
15 הנ"ל (מלכות יוסף), שמעמיד עצמו במצב של
16 גאולה – הוא מגלה איך שהדור האחרון בגלות
17 נעשה מיד דור הראשון של גאולה, החל מכך
18 שהוא מגלה בעצמו את הניצוץ של משיח (דרך
19 כוכב מיעקב אצל כל יהודי), יחידה שבנפש, עד –
20 הגילוי דיחידה הכללית, משיח בן דוד, בגאולה
21 האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

22 י. כדאי תמיד לקשר החלטה כללית עם הוראה
23 פרטית, שאז בטוחים כי זה יצא אל הפועל:

24 בקשר עם שנת הס"ג מחג הגאולה י"ב-י"ג
25 תמוז, ומיום הולדת המאה ועשר דכ"ק מו"ח
26 אדמו"ר נשיא דורנו – כדאי ונכון ביותר:

27 (א) להוסיף בנתינת הצדקה במספר של מאה
28 ועשר (ובמספר של ס"ג), פרוטות וכיו"ב.

29 (ב) להמשיך בכל מקום ומקום את ההתוודויות
30 דחג הגאולה ב"ד, ט"ו וט"ז תמוז, ובתקוה חזקה
31 שיי"ז תמוז יהפך בפשטות לששון ולשמחה
32 ולמועדים טובים.

33 (ג) לחזק את הפעולות דעשיית שיעורי תורה
34 בריבים, באופן של "עשרה שיושבים ועוסקים
35 בתורה" – בהתאם לכך שבעל הגאולה קישר את
36 חגיגת הגאולה שלו עם נתינת מאמר בדיבור
37 המתחיל זה.

38 (ד) ללמוד את מאמרו של בעל הגאולה, דיבור
39 המתחיל עשרה שיושבים ועוסקים בתורה תרפ"ח,
40 כפי שזה הודפס כבר כמה פעמים, ועכשיו – עוד
41 הפעם.

(65) ראה תו"ש יתרו במילואים ס"א. וש"נ.

(66) ראה אגה"ק סכ"ט.

(67) ראה אגה"ק שם. המשך תרס"ו ע' שצ ואילך. ע' תכא.

(68) סנהדרין צז, ב.

(69) ויצא כח, יד.

(70) מיכה ב, יג. ב"ר פפ"ה, יד וברש"י שם. אגדת בראשית

פס"ג.

לקוטי שיחות פרשת בלק כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

ולכאורה:

30

31 (א) היכן רמוזה במילות הפסוק, ומדוע חשובה
32 לצורך הפשט, כל האריכות בפירוש רש"י, ובמיוחד
33 בפירוש הראשון?

34 (ב) מהו הקושי בכל אחד מן הפירושים, שבגללו
35 נזקק רש"י לשני הפירושים?

36 (ג) רש"י מקדים את הפירוש הראשון לפני השני, דבר
37 המורה על כך שפירוש זה קרוב יותר לפשט. — במה
38 קרוב הפירוש הראשון לפשוטו של מקרא יותר מהשני?

39 (ד) מהי כוונת רש"י בסיום דבריו "ואונקלוס לא
40 תרגם כן"⁷ — במקומות רבים שונה תרגום אונקלוס
41 מפירוש רש"י, ורש"י אינו מציין זאת.

ב.

דברי מפרשי רש"י על שני הפירושים

42 מפרשים⁸ אומרים, שההכרח לפירושו הראשון של
43 רש"י נובע מן הביטוי "כעת", בכ"ף הדמיון⁹, שמכך
44 לומד רש"י ש"עוד עתיד להיות עת כעת הזאת": לא
45 בזמן הזה ממש, ובדומה לזמן האמור קודם "ותרועת
46 מלך בן"¹⁰, שעליו מפרש רש"י "לשון חיבה ורעות",
47 תבוא מיד תקופה כזו "כעת", שבה "תגלה חיבתן לעין
48 כל...", והוא מסביר מהי הכוונה ב"תגלה חיבתן".

49 ולפי הפירוש השני, באות המילים "כעת" יאמר
50 ליעקב בהמשך לתחילת הפסוק "כי לא נחש ביעקב
51 ולא קסם בישראל": כאשר צריכים ישראל לדעת
52 משהו, מועבר אליהם המידע באמצעות הנביאים או
53 אורים ותומים.

54 ולפי זה, הרי לפי הפירוש הראשון לא מובן, מהו
55 הקשר בין "כעת" יאמר..., לבין התחלת הפסוק¹¹.
56 ואילו לפי הפירוש השני, קשה: (א) באופן פשוט
57 "יאמר" הוא לשון עתיד, ולא לשון הווה¹², (ב) בלתי
58 מובן הביטוי "כעת", בכ"ף הדמיון¹¹.

גם המדרשים שמביא רש"י על דברי בלעם
קשורים לפשט

1 כבר דובר בהרחבה על כך, שלמרות שרש"י מפרש
2 בפירושו על התורה את פשוטו של מקרא, וכאשר הוא
3 מצטט דרשות מדברי חז"ל יש בהן הכרח לפי הפשט¹
4 — בכל זאת רואים, שבפרשתנו, בקשר לדברי בלעם,
5 מביא רש"י דרשות רבות מחז"ל, שלא כפי הרגיל
6 בפירושו.

7 ההסבר לכך הוא: התורה, בפשוטו של מקרא,
8 אומרת בפירוש "וישא משלו"², ומובן, שלפי דרך
9 הפשט אין פירושה של פסוקים אלו מוגבל רק לפי
10 המשמעות הפשוטה של המילים³, אלא יש בהם נמשל,
11 נמצאים בהם גם רמזים ומדרשים שאינם כתובים
12 בפירוש במילות הפסוק.

13 יחד עם זאת מובן, שגם לדרשות אלו, יש הכרח
14 לפי פשט הפסוקים, והן קשורות וחשובות לצורך הבנת
15 הפסוק⁴.

16 לפי זה, יש להבין את הקטע השני בפירוש רש"י
17 על הפסוק⁵ (בדברי בלק) "כי לא נחש ביעקב ולא קסם
18 בישראל כעת" יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל".
19 רש"י מצטט את המילים "כעת" יאמר ליעקב וגו',
20 ומפרש: עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה
21 חיבתן לעין כל, שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו
22 ומחיצתן לפני מלאכי השרת, והם ישאלו להם מה
23 פעל א-ל, וזהו שנאמר⁶: והיו עיניך רואות את מוריך.
24 דבר אחר, יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון
25 הווה, אינן צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך
26 להאמר ליעקב וישראל מה פעל הקדוש-ברוך-הוא ומה
27 גזירותיו במרום, אינן מנחשים וקוסמים, אלא נמסר
28 להם על פי נביאייהם מה היא גזירת המקום, או אורים
29 ותומים מגידים להם. ואונקלוס לא תרגם כן.

(1) כפירושו ב' בראשית — ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 ובהערות שם.

(2) כג (ז. יח). כד (ג. טו. כ. כא. כג).

(3) שע"ד הפשט מדבר ברמז — ראה פרש"י משפטים כא, יג.
ובכללות יותר: כל דברי בלעם אלה ה"ה ענין של נבואה ובלילה (ראה
רש"י פרשתנו כב, ה. כב, ח), והרי נבואה (גם לנביאי ישראל) היא בחלום
וחזיון (בהעלותך יב, ו. ובפרש"י שם) ו"בחזיונות" (שם, ח) וא"כ מובן
שע"פ דרך הפשט הנתוב אומר דרשני.

(4) ראה פרש"י משפטים שם.

(5) כג, כג.

(6) ישע"י ל, כ.

(7) בכמה כתי' רש"י ליתא.

(8) רא"ם, שפ"ח, וראה גו"א.

(9) ראה גם באר מים חיים ודבק טוב לפרש"י.

(10) כג, כא.

(11) ראה רא"ם ומשכיל לדוד עה"פ.

(12) ראה משכיל לדוד שם.

1 אך לפי זה עדיין צריך להבין:

2 (א) אמנם מובן מן הפסוק שתהיה תקופה בדומה
3 לתקופה זו, שאז יקויים "ליעקב ולישראל מה פעל
4 א-ל". אך מנין ההוכחה, ומהי החשיבות לצורך פשוטות
5 הפסוקים, בכל הפרטים "שהן יושבין לפניו ולומדים
6 תורה מפיו ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת",
7 ושהמלאכים ישאלו "מה פעל א-ל".

8 (ב) מדוע מקדים רש"י את הפירוש הראשון לשני
9 – אדרבה, הפירוש השני קרוב יותר לפשוטו של
10 מקרא¹³, למרות הקשיים הלשוניים שבו, בכך שחלקו
11 השני של הפסוק בא בהמשך לתחילתו, דבר שאינו
12 מובן לפי הפירוש הראשון?

13 ואכן רואים, שבמדרש¹⁴ נאמר הפירוש השני של
14 רש"י לפני הפירוש הראשון. ויותר מכך, הרמב"ן מביא
15 בפירושו על הפסוק רק את פירושו השני של רש"י¹⁵.

16 (ג) מדברי רש"י "דבר אחר, יאמר ליעקב אינו לשון
17 עתיד אלא לשון הווה" מובן, שאפשר לפרש את
18 המילה "יאמר" גם בלשון הווה, כפי שמסביר רש"י
19 כבר לפני כן¹⁶, כיון שזהו "דבר ההווה תמיד" – בכל
20 עת". גם את הביטוי "כעת" אפשר לבאר לפי הפירוש
21 השני, כפי שמסבירים המפרשים¹⁷, שמשמעות המילה
22 "כעת" היא: כאשר מגיע הזמן שצריך לדעת משהו, אז
23 "נמסר להם על-פי נביאיהם..."

ג.

הקשר בין שני חלקי הפסוק לפי הגמרא,
והשאלות על כך

24 לכאורה ניתן היה לתרץ, שהקשר בין שני חלקי
25 הפסוק לפי הפירוש הראשון, הוא כדברי הגמרא¹⁸ "כל
26 אדם שאינו מנחש, מכניסין אותו במחיצה שאפילו
27 מלאכי השרת אין יכולין ליכנס בתוכה, שנאמר כי לא

28 נחש ביעקב ולא קסם בישראל, כעת¹⁹ יאמר ליעקב
29 ולישראל מה פעל א-ל²⁰ –

30 אך אי אפשר לומר שזוהי הכוונה בפירוש רש"י,
31 כי:

32 (א) בדברי רש"י אין אף רמז לכך ש"מחיצתן לפניו
33 ממלאכי השרת" היא תוצאה של "לא נחש..."

34 (ב) לפי זה, לא היה הדבר צריך להיות רק לעתיד
35 לבוא – "עוד עתיד להיות עת כעת הזאת": כיון ש"לא
36 נחש ביעקב ולא קסם בישראל" הוא בהווה, כפירוש
37 רש"י, צריכה היתה גם התוצאה – "יאמר ליעקב..." –
38 להיות באותו זמן, כפי שהיה בשעת מתן תורה,
39 שישראל למדו את עשרת הדברות מפי הקדוש-ברוך-
40 הוא²¹.

41 (ג) כיצד שייך לכאן הענין "שהן יושבין לפניו
42 ולומדים תורה מפיו"²²?

ד.

דיוקים נוספים בפירוש רש"י

43 כן יש להבין דיוקים נוספים בפירוש רש"י. ומהם:

44 (א) בפירוש הראשון – מהי חשיבות הביטוי
45 "מלאכי השרת", ולא מלאכים סתם?

46 (ב) "וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך" – וכי
47 ענינו של רש"י בפירושו על התורה להסביר פסוקים
48 מהנ"ך?

49 (ג) בפירוש השני²³ מוסיף רש"י לאחר המילים
50 "ומה פעל א-ל" את המילים "ומה גזרותיו במרום" –
51 מהו הקשר בין הדברים? יותר מכך: בהמשך דבריו
52 הוא מזכיר רק את הענין "אלא נמסר להם על-פי
53 נביאיהם מה היא גזירת המקום", ואינו מזכיר "מה פעל
54 א-ל".

(19) כן הוא בע"י (והתיבות כי לא נחש ביעקב וגו' הן בחצאי רבוע),
וכ"ה בפ"י הר"ן שם (ובירושלמי שם – רק סיום הכתוב). ובגמרא לפנינו
לא הובא סיום הכתוב ורק עד "קסם בישראל וגו'". אבל ראה פרש"י
וחדא"ג שם.

(20) וראה ר"ן שם. עיון יעקב לע"י שם. מפרשים לירושלמי שם.

(21) פרש"י יתרו כ, א.

(22) גם: מהו הלשון "מה פעל א-ל" – דלכאורה מכיון שהמדובר
בתורה הול"ל "מה הורה א-ל", כבמדרשים הנ"ל, ועד"ז בירושלמי שם.

(23) ב' הענינים דנביאים ואורים ותומים, י"ל שהם לנגד "נחש"
ו"קוסם". ובפרט כפי שמשמע מפרש"י שופטים יח, יוד ש"נחש" שייך
לפעולה משא"כ "קוסם". ולהעיר מפרש"י שם, יד. וראה לקו"ש ח"ד
ע' 66 הערה 16.

(13) ראה רע"ב כאן עה"פ.

(14) תנחומא (פרשתנו יד) ובמדב"ר (פ"כ, כ).

אלא שבפשוטו – ב' מדרשים הנ"ל אינם במחלוקת, כ"א שמתחלה
מפרש תחלת הכתוב "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל", והפי'
"ראתה עינו את ישראל יושבין לפני הקב"ה כו'" הוא על המשך הכתוב
"כעת יאמר ליעקב גו'". אבל בפ"י מהרז"ו (למד"ר שם) מפרש דראתה
עינו את ישראל הוא ד"א ופירוש אחר על הפסוק. וגם הפ"י "הרי את
מחזור כו' ונשאל בהקב"ה" הוא על המשך הכתוב "כעת יאמר ליעקב".
(15) ופ"י הרמב"ן עצמו הוא ג"כ שמדבר בהווה ולא בעתיד.

(16) בשלח טו, א.

(17) ראה שפ"ח עה"פ.

(18) נדרים לב, א. ועד"ז – ירושלמי שבת ספ"ו (כג"י ופ"י) הקה"ע
ופ"מ שם. וראה להלן שם בירוש'. וראה אוה"ת עה"פ. וש"י.

ה.

בלעם רצה לרמוז למעלת ישראל באמרו "כעת
יאמר..."

1 ההסבר לכך הוא:

2 בלק "שכר" את בלעם לצורך – לכה נא ארה לי
3 את העם הזה²⁴. ובקשר לכך היתה התשובה "וישא
4 משלו" בפעם הראשונה, מדוע אין הוא יכול לעשות
5 זאת – "מה אקוב..." – "כי מראש צורים אראנו..."²⁵
6 – עקב המעלות המיוחדות של ישראל, כפי שמפרש
7 רש"י בפירושו על פסוקים אלו.
8 בדומה לכך בפעם השנייה של "וישא משלו" הוא
9 מתחיל ב"לא איש אֶל ויכזב", שאי אפשר לבצע את
10 רצון בלק "להמיתם במדבר"²⁶, ובהמשך הוא מציין
11 את מעלות ישראל וחיבתם, שהקדוש-ברוך-הוא
12 מתעלם מעבירות ישראל, ואדרבה "תרועת מלך בו –
13 לשון חיבה ורעות..."²⁷.

14 ועל זה הוא מוסיף אחר כך, שלא זו בלבד שלא
15 ייתכן לבצע את "ארה לי את העם", אלא בדיוק ההיפך
16 – "כי לא נחש ביעקב" – "כי ראויים הם לברכה (מצד
17 מעלתם) שאין בהם מנחשים וקוסמים"²⁸.
18 אך כיון שהעובדה שכיון ש"אין בהם מנחשים
19 וקוסמים" גורמת ברכה, מורה על פגם בבלעם, בהיותו
20 קוסם²⁹ – לכן ממשיך בלעם אודות מעלת ישראל
21 ומדגיש בכך, שהסיבה לאי-יכולתו לבצע "ארה לי את
22 העם" אינה נעוצה בחסרון בו, אלא במעלת ישראל,
23 שאליה רמו ב"משלו" במילים "כעת יאמר ליעקב
24 ולישראל מה פעל אֶל-ל".

ו.

חיבת ה' לישראל מתבטאת בלימוד התורה
בהשוואה למלאכים

25 הסבר הדברים הוא: "כעת" בכ"ף קמוצה מורה על

26 תקופה מסוימת³⁰ – וכיון שמדובר כאן על חיבת
27 ישראל, מובן שמדובר על תקופה שכבר ראו בה את
28 חיבת ה' לישראל.

29 וזאת יודע גם בן חמש למקרא, שחיבת ה' לישראל
30 היתה גלויה בזמן מתן תורה, שאז נאמר³¹: "והייתם
31 לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ", וכפי שמפרש
32 רש"י: "אוצר חביב... כן אתם תהיו לי סגולה משאר
33 אומות ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים
34 עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חייבתם ניכרת, כי לי כל
35 הארץ והם בעיני ולפני לכלום".

36 והן הנאמר "כעת יאמר ליעקב", שה"עת" שלעתידי
37 תהיה כעת הידועה, כזמן מתן תורה – מובן, שבדיוק
38 כשם שבמתן תורה למדו ישראל תורה מהקדוש-ברוך-
39 הוא בעצמו, ושמעו ממנו את עשרת הדברות, כך "עתיד
40 להיות", שילמדו "תורה מפיו" של הקדוש-ברוך-הוא³².
41 וכיון שחיבה בגלוי מתבטאת בהשוואה לאחרים,
42 שדוקא לגביהם "חיבתן ניכרת", מובן, שכשמדובר על
43 לימוד התורה, שלאומות העולם אין שום קשר לכך,
44 צריך לומר שגילוי החיבה בענין זה הוא בהשוואה
45 ל"מלאכי השרת"³³, אפילו בהשוואה למלאכים שענינם
46 "לשרת" כביכול את הקדוש-ברוך-הוא.

47 (לא רק בהשוואה למלאכים בדרגת ביצוע שליחות
48 ה' למטה, כפי שכבר למדנו על המלאכים שבאו
49 לאברהם כדי למלא שליחויות³⁴ – אחד לבשר את שרה
50 ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם,
51 שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות – ובדומה
52 להגר³⁵ וכדומה³⁶, אלא גם בהשוואה למלאכים
53 המשרתים למעלה, כביכול, את הקדוש-ברוך-הוא).

54 כלומר, גם ביחס למלאכי השרת תהא החיבה
55 לישראל ניכרת³⁷, כלומדם תורה מפיו של הקדוש-
56 ברוך-הוא – "והם ישאלו להם מה פעל אֶל-ל"³⁸.

(31) יתרו יט, ה.

(32) להעיר מהתניא פל"ו.

(33) הלשון "מלאכי השרת" הובא גם בפרש"י וירא יח, ט. תולדות
כו, א. יתרו ח, טו. תשא לג, ז. ר"פ ויקרא. ועוד.

(34) וירא יח, ב.

(35) לך טז, ז ואילך.

(36) "מלאך ה' בדרך לשטן" – לבלעם – דפרשתנו כב, כב ואילך.
מלאכים ממש דר"פ וישלח. ועוד.

(37) עפמ"ש בפרש"י תשא שם "והי' כל מבקש ה' אפילו מלאכי
השרת כשהיו שואלים מקום שכינה כו' אומרים להם הרי הוא באהלו של
משה" – יומתק הלשון בפרש"י "כעת הזאת", שלא קאי רק על זמן מ"ת
אלא על כל זמן היות ישראל במדבר, ו"עוד עתיד להיות עת כעת הזאת
אשר תתגלה חיבתן לעין כל", שגם אוה"ע ידעו ויבינו חיבתן זו.
(38) לכאורה יש להקשות למה נאמר בכתוב "כעת יאמר" ולא ישאלו

(24) כב, ואו.

(25) כג, ח ואילך ובפרש"י.

(26) שם, יט בפרש"י.

(27) שם, כא ובפרש"י.

(28) פרש"י בתחלת הכתוב כאן (כג).

(29) ראה פרש"י כב, ז. יהושע יג, כב (הובא בפרש"י כאן פסוק הבא
(כג, כד)). וראה רד"ק יהושע שם. פרש"י מטות לא, ו. רמב"ן שופטים
יח, ט.

(30) ראה מירא דכיא בפרש"י.

ומ"ש ברא"ם שהוא כ"ף הדמיון שמדמה זמן א' להשני – צ"ע,
שהרי נאמר בקמ"ץ, והרא"ם לשיטתו אויל בפירושו לוירא יח, יוד. אבל
ראה מירא דכיא שם. וגם בגו"א עה"פ כאן שכתב שהכ"ף הוא כ"ף
הדמיון אינו מפרש כן מצד הדמיון דומן א' להשני, אלא על הזמן שנאמר
בהמשך הכתוב.

27 להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקדוש-ברוך-הוא...
28 אינן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם על-פי
29 נביאיהם..." –

30 ולפי זה מדובר כאן על ההווה, ולא על העתיד.
31 אך לפי הפירוש השני קשה, מדוע אין המילים
32 "כעת יאמר ליעקב ולישראל..." מוסיפות דבר על
33 "ראויים הם לברכה" ועל כך שבלעם אינו יכול לבצע
34 את "ארה לי". זהו רק סיום והמשך לתחילת הפסוק
35 "כי לא נחש ביעקב", שמה שהם צריכים לדעת, הם
36 יודעים על ידי נביאיהם.

37 על-פי-זה מובן מדוע קובע רש"י את הפירוש
38 הראשון כפירוש העיקרי בפשוטו של מקרא: כיון
39 שמדובר כאן על דברי בלעם, שבהם בירך את ישראל
40 ודיבר אודות מעלתם, מובן, שהפירוש המדגיש יותר
41 את מעלת ישראל, הוא הפירוש הקרוב לפשט
42 הפסוקים.

ט.

גם לפי הפירוש השני, מדגיש בלעם את
השלילה שבקללת ישראל

43 אך סביר לומר, שגם לפי הפירוש השני מוסיפים
44 דברי בלעם בהמשך על ההסבר הראשון, מדוע אין הוא
45 יכול לקיים "ארה לי":
46 בלעם ידע, שהקדוש-ברוך-הוא אינו רוצה זאת, אך
47 הוא חשב שיוכל לכוון לשעה "שהקדוש-ברוך-הוא
48 כועס"⁴⁶, ואז יוכל לקללם.

49 לכן מוסיף רש"י בפירוש השני "ומה גזירותיו
50 במרום" – "נמסר להם על-פי נביאיהם מה היא גזירת
51 המקום" –

52 שגם לפי הפירוש השני מוסיפות המילים "כעת
53 יאמר ליעקב ולישראל..." עניין, לגבי שלילת הקללה
54 על ידי בלעם: כיון שאפילו ה"שעה" ש"כועס בה"

1 לפי זה, מובן מדוע לאחר שאמר בלעם ש"ראויים
2 הם לברכה" "כי לא נחש ביעקב", הוא הוסיף והדגיש,
3 שהקללה אינה יכולה לשלוט בישראל, לא מפני שהוא
4 (בלעם) בדרגה נמוכה, מנחש וקוסם, והם "לא נחש",
5 אלא מצד עצם מעלת ישראל, שחיבתם תגלה כאשר
6 "מחיצתן לפנים ממלאכי השרת"³⁹.

ז.

ההסבר לציטוט "והיו עיניך" ולדברי רש"י
"שהן יושבין..."

7 אך מתעוררת השאלה:

8 (א) במתן תורה אנו מוצאים שישראל אמרו למשה
9 "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן
10 נמות", ואכן כך היה, "ויעמוד העם מרחוק"⁴⁰. וכיצד
11 ייתכן כעת, שישראל ירצו ללמוד "תורה מפיו" של
12 הקדוש-ברוך-הוא?

13 (ב) אף אם אכן תהיה עת נוספת כבמתן תורה –
14 מדוע היא שוללת את "ארה לי" יותר מזמן מתן תורה?

15 לפיכך אומר רש"י: (א) "וזהו שנאמר"⁴¹ והיו עיניך
16 רואות את מורידך" – נאמר במפורש בתורה שהקדוש-
17 ברוך-הוא יהיה "מורידך" של ישראל, באופן של "והיו
18 עיניך רואות"⁴². (ב) "שהן יושבין לפניו" – לא תהיה זו
19 תופעה חד-פעמית, ולזמן קצר, אלא באופן של
20 "יושבין" – בקביעות⁴³, כפי שכבר פירש רש"י⁴⁴ "אין
21 תשוב אלא לשון ענבה"⁴⁵.

ח.

הצורך בשני הפירושים, והסדר ביניהם

22 אך מתעוררת השאלה: בכל זאת זהו ענין שיהיה
23 לעתיד, וכיצד הוא גורם לכך שעתה אי אפשר לבצע
24 את "ארה לי"?

25 לכן מביא רש"י "דבר אחר", שלפיו "יאמר ליעקב
26 אינו לשון עתיד אלא לשון הווה... כי בכל עת שצריך

(כפרש"י) וכיו"ב? ו"ל שגם מזה הכרח להפירוש שכל הכתובים האלה
מדברים במעלתם של ישראל (ראה בפנים סי"א) – כי לשון "יאמר" אינו
מדגיש הפועל, המדבר, כ"א הנפעל: יאמר לישראל.

(39) ויש להוסיף בזה שאצל בלעם ה' מעלה מיוחדת בזה שבג"י
"מחיצתן לפנים (אפילו) ממלאכי השרת" – ע"פ פרש"י ר"פ ויקרא "לשון
שמלאכי השרת משתמשין בו. אבל לנביאי האומות (הם) למטה ממלאכי
השרת) כו' בלשון ארעי וטומאה, שנאמר ויקר אלקים אל בלעם".

(40) יתור כ, טז, שם, יח.
(41) ונראה ש"ל כבדפוס א' וב' וכו"כ כת"י רש"י "שנאמר" במקום
"וזהו שנאמר".

(42) ולכן הביא רש"י רק פסוק זה ולא הפסוק הראשון שהובא
במדרש וגם לא הכתוב (ישעי' מ, ה) "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר" –

כי דוקא בפסוק זה מפורש שהקב"ה יחי' "מורידך".

(43) ועפ"י יובן גם הלשון "והם ישאלו להם מה פעל א-ל" ולא מה
הורה וכיו"ב כנ"ל הערה 22 – כי מעלתם למעלה אינה מספיקה באמירת
בלעם לבלק שמשו"ז אא"פ לקללם, כ"א דוקא עי"ז שמעלתם למעלה
פועלת למטה, שלכן מלאכים ישאלו מה פעל הקב"ה למטה. ולהעיר גם
מפ"מ לירושלמי שם (ד"ה ואומרין להם).

(44) תזריע יב, ד. ובפרש"י פרשתנו כב, ח: וישבו "לשון ענבה".
(45) ובפרט ש"יושבין לפניו" הוא לא רק יתור לשון (שה"י אפ"ל "שהן
לומדים תורה מפיו") אלא שגם תמוה, דלכאורה "לפניו" צ"ל "עומדים
ולומדים תורה מפיו" של הקב"ה (ולהעיר מבהעלותך ט, ח "עמדו
ואשמעו"). ועכצ"ל שהכוונה להדגיש שיהי' בקביעות ככפנים.
(46) ראה פרש"י כג, ח.

- 1 ידועה לישראל על ידי נביאיהם ועל ידי אורים ותומים,
2 והם מסירים את הגזירה על ידי תשובה וכו' 47.

י.

שני הפירושים - מעלה גדולה בעתיד או מעלה קטנה בהווה

- 3 לפי האמור לעיל יש לומר, שההבדל בין שני
4 הפירושים תלוי בשקלא-וטרקא בשאלה כללית, גם
5 בהלכה 48: מה גובר על מה – מעלה גדולה יותר
6 שתהיה בעתיד, או מעלה קטנה יותר שקיימת כבר
7 בהווה 49.

- 8 לפי הפירוש הראשון יוצא, שב"כעת יאמר ליעקב
9 ולישראל" הכוונה היא ש"ראויים הם לברכה", וקללה
10 כלל אינה אפשרית, עקב המעלה הגדולה ש"תגלה
11 חיבתן לעין כל" ו"מחיצתן לפני מלאכי השרת", אך
12 זהו יתרון ש"עתיד להיות".

- 13 ואילו לפי הפירוש השני יוצא, שמעלתם אינה
14 גדולה כל-כך, ויש אפשרות לכך שהקדוש-ברוך-הוא
15 כועס ויתכן קללה, אך כיוון ש"נמסר להם על-פי
16 נביאיהם מה היא גזירת המקום" הם נזהרים שהיא
17 תתבטל ולא תתבצע למעשה. אך מצד שני זוהי מעלה
18 הקיימת בכל עת – בהווה.

- 19 לפי זה יוצא, לכאורה, שמסדר הפירושים ברש"י
20 ניתן להכריע שלפי דעתו בדרך הפשט, חשובה יותר
21 מעלה גדולה בעתיד מאשר מעלה קטנה יותר בהווה.

- 22 אך לאמיתו של דבר אי-אפשר ללמוד זאת מפירוש
23 רש"י, כי: א) רש"י מפרש זאת על דברי בלעם, נביא
24 באומות העולם בדוגמת נביאי ישראל 50, ולכן המעלה
25 ש"נמסר להם על-פי נביאיהם" אינה גדולה כל-כך
26 כלימוד "מפיו" של הקדוש-ברוך-הוא. ב) ועיקר: לפי
27 הפירוש הראשון אין זו רק מעלה שתהיה לעתיד, אלא
28 מעלה גם בהווה, אך בעתיד יתווסף ש"תגלה חיבתן
29 לעין כל".

- 30 לפיכך אין מכאן הוכחה לזה שענין שבו המעלה
31 רק תיעשה בעתיד מכריע את ההווה.

יא.

התמיהה "ואונקלוס לא תרגם כן"

- 32 לפי כל האמור לעיל רואים שהתוכן העיקרי של כל
33 דברי בלעם הוא המעלות המופלאות של ישראל.
34 את זאת הוא היה מוכרח להדגיש שוב ושוב כדי
35 להצדיק את סירובו להפצרות החוזרות ונישנות של
36 בלק "ארה לי" "וקבנו לי" וכו'.
37 לכן גם לפי הפשט וגם לפי הדרוש והרמז, "משלו"
38 – פירוש הפסוקים הוא שמדובר כאן על מעלתם של
39 ישראל.

- 40 לפיכך מביע רש"י את התמיהה: במקומות רבים
41 בכל הפסוקים בפרשתנו 51 פירושו הוא "כתרגומו" "וכן
42 תרגם אונקלוס" (או בצירוף פירוש נוסף),
43 יוצא מן הכלל פסוק זה, שבו התמיהה היא
44 ש"ואונקלוס לא תרגם כן", לא תרגם כאחד משני
45 הפירושים, אלא בחר את פשוטו של מקרא ממש.

- 46 ולמרות שרש"י סובר אחרת, כי זהו "משלו" וכל
47 הפסוקים מדברים על חשיבות ישראל,

- 48 בכל זאת אין הוא רוצה לשלול לגמרי את פירושו,
49 ומסביר ש"ואונקלוס", המסביר לפי פשוטו של מקרא
50 אפילו כאשר רש"י אומר "אין המקרא הזה אומר אלא
51 דרשני" 52 וכדומה, "לא תרגם כן", בהתאם לשיטתו,
52 שהיא שיטת רש"י בפסוקים האחרים בתורה.

יב.

לא לשים לב למלעיגים על קיום תורה ומצוות

- 53 אחת מן ההוראות הנלמדות מן האמור לעיל היא:
54 לא זו בלבד שהגילוי שעל-ידי הנביאים הוא פעולה
55 הנמשכת בהווה, ויש בכל עת הוראות ברורות, שה'
56 גילה דבריו על-ידי עבדיו ראשי אלפי ישראל, "עיני
57 העדה" בכל דור ודור, אלא גם לימוד התורה מפיו של
58 הקדוש-ברוך-הוא לא היה רק בזמן מתן תורה במדבר,
59 אלא גם הוא ישנו בכל עת, שכאשר יהודי לומד תורה
60 כראוי, הרי אז "תען לשוני אמרתך" 53 – הוא לומד

גם כללים שם מע' ז' כלל ג.

(49) ראה בב"ז – לקו"ש חט"ו [המתורגם] ע' 494 ואילך. חט"ז [המתורגם] ע' 424 ס"ז ואילך. חט"ט ע' 73 ואילך. ועוד.

(50) רש"י כב, ה.

(51) אולי י"ל הטעם כי בלעם הרי ה' מפתור אדם (דברים כג, ה). אונקלוס בפרשתנו כב, ה).

(52) בראשית א, א.

(53) ראה לקו"ת סוכות פא, ג. שה"ש מד, ב.

(47) עפ"ז יובן הלשון "נמסר להם ע"פ נביאיהם כו" – דלכאורה: השלילה דמנחש וקוסם היא, דהם שואלים לנביאים ואו"ת, וא"כ הול"ל דשואלים לנביאיהם ואו"ת – כי עפ"ז מודגשת גם בזה מעלת ישראל (ע"ד בפי' הא'), שאינם צריכים לשאול אלא שנמסר להם מה גזירותיו במרום בלי שאלה. ולכן מפריד רש"י ואומר "או או"ת מוגידים להם", ולא כללו "נמסר להם ע"פ נביאיהם ואו"ת"*, כי הגדת או"ת הוא באופן דמענה לשאלה.

(48) ראה שדי חמד אסיפת דינים מע' יוהכ"פ ס"א ס"ק י. וש"נ. וראה

(*) ברמב"ן הביא מפרש"י הלשון "נאמר להם כו" וכו' בדפוס א' וב' ובכו"כ כתי' רש"י וג"כ מתאים להמבואר בפנים, שהרי לא כתב "אומרים להם" וכיו"ב.

17 לפנים ממלאכי השרת", ואף "ומזליהו חזו" (=מזלם
18 וראה זאת).

19 עד אשר כל אומות העולם חייבות להודות
20 שישראל "ראויים הם לברכה", כי "אין בהם מנחשים
21 וקוסמים". כלומר, אין הם מתחשבים בחוקות והנהגות
22 הגויים והם איתנים באמונתם בתורה.

23 ואז, במקום להפריע חס־ושלום לישראל, הם
24 מברכים אותם ומסייעים להם, שלא יחסרו דבר,
25 ולהיפך, ובמיוחד ביציאתם בקרוב ממש ממדבר הגלות
26 ובכניסתם לגאולה האמיתית בארץ הקודש, ההיפך
27 מכוונת בלק⁵⁸,

28 ומגיעים לכך ש"תגלה חיבתך לעין כל", "והיו
29 מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך"⁵⁹, "ועמדו זרים
30 ורעו צאנכם"⁶⁰ בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב
31 ממש.

(משיחת ש"פ בלק תשל"ז)

1 תורה מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. אלא שעתה זה
2 בהעלם, ולעתיד "תגלה חיבתך לעין כל".

3 מזה מובן, שאין להתרגש מן המלעיגים על לימוד
4 התורה וקיום המצוות, ובמיוחד בהפצת התורה
5 והיהדות, כי יש ליהודי הוראות ברורות ממי שגילה
6 דבריו על-ידי עבדיו, ויותר מכך – הוא לומד מפיו של
7 הקדוש-ברוך-הוא וברור שהוא נמצא עמו – הקדוש-
8 ברוך-הוא קורא ושונה כנגדו⁵⁴, עד כדי ש"מה להלן
9 (בשעת מתן תורה) באימה ובריאה וברתת ובזיע – אף
10 כאן⁵⁵ כך.

11 וכיוון שהוא "תמים תהיה עם ה' אלקיך"⁵⁶ – ביחד
12 עם ה', אל לו להתרגש גם מזה ש"רגשו גויים"
13 ו"לאומים יהגו"⁵⁷, כי הוא יודע שזהו "ריק". אף אם
14 הדברים באים ממלך או משר, כבלק מלך מואב, או
15 מאחד מנביאי אומות העולם, בדומה לבלעם, כי גם
16 הם יודעים את המעלה הנפלאה של ישראל ש"מחיצתן

(54) יל"ש איכה רמז תתלרל. תדב"ר רפי"ח.

(55) ברכות כב, א.

(56) שופטים יח, יג (ובפרש"י שם). והיא הקדמה להכתוב שלאח"ז
שם "הגוים גו' אל מעוננים ואל קוסמים וגו'", ראה רמב"ן שם. אבל ראה
לקו"ש חיד"ע ע' 64 ואילך.

(57) תהלים ב, א.

(58) ראה פרש"י כג, יט.

(59) ישע"י מט, כג.

(60) שם סא, ה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' ב

17 לישראל הגר בחוץ לארץ, יצא לחירות – חכמים הטילו קנס
24 שהעבד יוצא לחירות. מוסיף רב ענן, בַּחֲדָא – באחד מן הדינים
25 הללו אמר שמואל הַדְרִי וְבִינִי – שהמעות חוזרות ללוקח,
26 והמקח בטל, וְחֲדָא – ובאחד מן הדינים אמר לֹא הַדְרִי וְבִינִי –
27 שאין המעות חוזרות ללוקח, אלא הפסיד מעותיו, וְלֹא יִדְעָנָא
28 הִי מִיָּצִיָּה – ואינני יודע באיזה דין משני הדינים הללו אמר
29 שבטל המקח וחוזרות המעות ללוקח, ובאיזה דין אמר שהלוקח
30 הפסיד מעותיו.
31 רב יוסף פרשט את הספק של רב ענן מברייטא: אֲמַר רַב יוֹסֵף
32 נִיחִי אֲנִי – נראה אנו ונפשט את הספק, מִדְּתַנִּיָּא בְּבִרְיִיתָא –
33 ממה ששנינו בברייטא, הַמּוֹכֵר עֶבֶדוֹ הַכֹּנְעֲנִי בְּחוּצָה לְאֶרֶץ –
34 לישראל הגר בחוץ לארץ, יצא לחירות – חכמים הטילו קנס
35 שהעבד יוצא לחירות, וְצִרְיָהּ הַעֲבֵד, גַּם (שטר) שִׁיחְרוּר מִרְבּוֹ
36 שְׁנֵי – מן הקונה, שְׁמַע מִיָּנָה מִדְּקָרִי לִיה לְשָׁנִי רִבּוֹ – ויש
37 ללמוד מכך שהתנא קורא ללוקח רִבּוֹ, אֲלֵמָּה – מוכח,
38 שבמוכר עבדו לחוצה לארץ נקנה העבד ללוקח וְלֹא הַדְרִי וְבִינִי
39 – אין המעות חוזרות. ומכיון שפשטנו מהברייטא, שבעבד
40 הנמכר לחוץ לארץ חל המקח והמעות אינן חוזרות, נפשט גם
41 החלק השני של הספק בדברי שמואל, וְכִי קָאֲמַר שְׁמוּאֵל הָכָא
42 – ומה שאמר שמואל כאן, שהמוכר שדהו ביוכל אִינָה מְכוּרָה,
43 יש לפרש שאינה מכורה וּמַעֲוֹת חוּרְיָן.

17 הלוקח שתי שנות תבואה, וְנִיחֲדָהָ – ולאחר מכן יחזיר את
2 השדה למוכר ללא דמים, מחמת הפקעת היובל שעבר. ומביאה
3 הגמרא מקור שכך צריך להיות הדין, שכן, מִי לֹא תִנְיָא – האם
4 לא שנינו כך בברייטא, אֲכִילָהּ הַלּוֹקֵחַ שְׁנָה אַחַת לְפָנֵי הַיּוֹבֵל,
5 ולא הספיק לאכול את השנה השנייה, מְשַׁלְּמִין לוֹ שְׁנָה אַחֶרֶת
6 – שנה נוספת של אכילת תבואה אַחֶר הַיּוֹבֵל. מוכח מכך, ששתי
7 שנות התבואה אינם פוקעים ביובל אלא יש לקיימם לאחר
8 היובל, אם כן קשה על רב, מדוע השדה יוצאת מיד ולא נשארת
9 ברשות הלוקח עד שיאכל שתי שנות תבואה לאחר היובל.
10 מתרצת הגמרא: הָתָם – בברייטא המדברת באכילה שנה אחת
11 קודם היובל, נְחִית (יִרְד) לְאֲכִילָהּ – הלוקח התחיל כבר
12 לאכול תבואה קודם היובל, ולכן יש לקיים בו את הפסוק 'שני
13 תבואות' ככתבו ולהשלים לו אחר היובל את שתי השנים, אבל
14 הָכָא – במוכר שדהו בשנת היובל, לֹא נְחִית לְאֲכִילָהּ – הלוקח
15 לא התחיל לאכול את תבואת השדה, ולכן השדה יוצאת מיד
16 ואינו אוכל שנות תבואה אחר היובל.
17 הגמרא דנה האם לדברי שמואל הלוקח צריך להחזיר את
18 המעות: אֲמַר רַב עֲזָנָן, שְׁמַעִית מִיָּנָה דְּמַר שְׁמוּאֵל תִּרְתִּי –
19 שמעתי משמואל שני דינים, תִּרְתִּי הָךְ – אחד מהם הוא דין זה
20 המוזכר לעיל, שהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה אינה מכורה,
21 וְאִרְיָהּ – והדין השני ששמעתי משמואל הוא, שְׁהַמּוֹכֵר את
22 עֶבְדּוֹ הַכֹּנְעֲנִי לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, או שמוכרו בְּחוּצָה לְאֶרֶץ –

בראשית מא, א - ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על הירא

ביאור הגמ' (כתובות נז, ב) "ימים שנה דכתיב (ויקרא כה, כט) ימים תהי' גאולתו", וטעם למה לא יליף מפסוק "מקץ שנתים ימים" דהוא ב' שנה (כמו ההו"א בנזיר ה, א) וכו' "

מתני'. נותנין לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה.

גמרא. מנא הני מילי אמר רב חסדא דאמר קרא (בראשית כד, נה) ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור, מאי ימים, אילימא תרי יומא, משתעי איניש הכי, אמרו לי' תרי יומי, אמר להו לא, אמרו לי' עשרה יומי, אלא מאי ימים שנה דכתיב (ויקרא כה, כט) ימים תהי' גאולתו, ואימא חדש דכתיב (במדבר יא, כ) עד חדש ימים, אמרי דנין ימים סתם מימים סתם, ואין דנין ימים סתם מימים שנאמר בהן חדש.

כתובות נז, ב

נותנין לבתולה, זמן לכניסתה לחופה מיום שתבעה הבעל לאחר שקידשה להזהירה על עסקי חופה להכין תכשיטי'.

לפרנס עצמה, בתכשיטי'.

ואימא, מאי ימים חודש, ועשור עשרה ימים.

רש"י

ולא הוי בכאן אפילו סלקא דעתך למימר שהוא שנתים ימים למילף מן ימים דויהי מקץ שנתים ימים¹. כמו שהוי סלקא דעתך בגמרא נזיר ה' ע"א² בגילוח

(1) בראשית מא, א. "ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם וגו'".

(2) מתני'. נזיר עולם, הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות... גמרא. ונזיר עולם היכא כתיב, דתניא רבי אומר אבשלום נזיר עולם ה' שנאמר (שמואל-ב טו, ז) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, ומגלח אחד לשנים עשר חדש שנא' (שם יד, כ) ויהי מקץ ימים לימים, ויליף ימים ימים (ויקרא כה, כט) מבתי ערי חומה מה התם י"ב חדש אף כאן י"ב חדש, ר' נהוראי אומר מגלח אחת לל' יום, רבי יוסי אומר מגלח מערב שבת לערב שבת שכן מצינו בבני מלכים שמגלחים מערב שבת לערב שבת.

מאי טעמא דרבי, יליף מבתי ערי חומה, והא רבי הוא דאמר אין ימים פחותין משנים, האי גזירה שוה משום כובד גמיר ובשני ימים ליכא כובד, ואימא ב' שנים דכתיב (בראשית מא, א) ויהי מקץ שנתים ימים, דנין ימים שאין עמהן שנים מימים שאין עמהן שנים, ואל יוכיח זה שיש עמו שנים.

פירוש רש"י:

ונזיר עולם היכא כתיב, שמיקל בתער ומביא שלש בהמות.

דאבשלום³ הכתוב בו ויהי מקץ ימים, למילף מהם. הנה על פי פשוט⁴ יש לומר:

(א) מפני, כי בגילוח דאבשלום כתיב ויהי מקץ ושם כתיב ויהי מקץ שנתים ימים, משא"כ ברבקה אין כתיב מקץ.

(ב) גם באבשלום כתיב בשמואל ב' סימן י"ג⁵ ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום, הרי שמצינו שאצל כתיב גם כן שנתים ימים (ויתפרש גוזזים על גזוזת שער ראשו).

(ג) גם בויהי מקץ שנתים ימים כו' נאמר גם כן מענין גילוח, והוא מה שכתוב בסוף הפרשה⁶ ויגלח ויחלף שמלותיו כו', ואם כן הוי סלקא דעתך למילף גילוח דאבשלום מן גילוח דהתם שהי' מקץ שנתים.

(ד) גם אבשלום ה' נזיר והי' יפה מאד כמו שכתוב בשמואל ב' סי' י"ד⁷, וכן יוסף ה' יפה תואר ויפה מראה, והי' נזיר כמו שכתוב⁸ ולקדקדק נזיר אחיו.

לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד לח

ה"ג דתניא רבי אומר אבשלום נזיר עולם היה שנאמר ויהי מקץ ארבעים שנה ומגלח היה אבשלום לשנים עשר חדש, דבכך הוה לי' כובד ובבציר מהכי לא ה"ל כובד דכאיש גבורתו (שופטים ח), אבל שאר נזירי עולם מגלח א' לל' יום דהוי לי' בהכי כובד. ויליף מבתי ערי חומה, דכתיב בהו ימים תהי' גאולתו מה להלן י"ב חדש כדמפרש ב' קרא (ויקרא כה, ל) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה.

רבי נהוראי אומר, אבשלום ה' מגלח אחת לל' יום.

שכן מצינו בבני מלכים, שכן נוהגים.

והא רבי הוא דאמר, במס' ערכין (דף לא). ימים תהי' גאולתו אין ימים פחותים משנים. שאם בא לגאלה באותו יום שמשכנה לו אינו יכול לגאלה עד שיעברו עליו ב' ימים לפי שאין מקרא יוצא מידי פשוט, והכא נמי מאי חזא רבי מההוא גזירה שוה מה להלן י"ב חדש כו' נגמר מהאי טעמא ונימא נמי דאבשלום מגלח ה' לשני ימים. האי גזירה שוה, דגמיר מבתי ערי חומה.

משום כובד הוא דקא גמיר, דכתיב ב' באבשלום (שמואל-ב יד, כו) כי כבד עליו וגילחו.

ובשני ימים ליכא כובד, ומשום הכי לא גמיר מיני'.

וליא דשתי שנים, משמע האי מקץ ימים לימים אשר יגלח, דשתי שנים נמי איקרו ימים כדכתיב ויהי מקץ שנתים ימים. רש"י

(3) שמואל-ב יב, כ "ובגלחו את ראשו והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו וישקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך".

(4) מבאר כאן חמשה דברים בדמיון בין אבשלום ויוסף, והם: א) בשניהם כתוב "מקץ". ב) בשניהם כתוב "שנתים ימים". ג) בשניהם ענין "גילוח". ד) בשניהם "יפה תואר". ה) בשניהם "נזיר".

(5) פסוק כג.

(6) בראשית מא, יד.

(7) פסוק כה "וכאבשלום לא ה' איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד קדקדו לא ה' בר מוס".

(8) בראשית לט, ו. "ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה".

(9) שם מט, כו.

לנהורא ומרירו למיתקא בתכלית העילוי¹², היינו, שמהפכים את ענינו של "בלק מלך מואב" שממנו תצא "מלכות בית דוד ומשיח".

לקוטי שיחות חלק כח עמוד 274 סעיף ח

ב. וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה. הנה שלחן, תרגומו פתורא, לרמז: כי מה שעלה בדעתו של בלק להלחם בישראל, ה' כקרח שחלק עם משה¹³, לפי שעניו הטעתו, שראה שמואל עומד מזרעו. וכן בלק ראה בקסמיו, כי דוד מלך ישראל זרעו, עתידים לצאת מרות המואבי, בת מלך עגלון, שהוא מבני בניו של בלק, כנזכר בס"ה¹⁴. והנה מלכות בית דוד זכו ליטול כתר מלכות, שהוא רמז אל זר זהב שעל השלחן שבמקדש¹⁵, הנקרא פתורה. וזהו מה שרמז בלק לבלעם, לבל יתפחד מלהתקוטט עם ישראל המנצחים לכל האומות, כמשה"ה (שמות טו, יד) שמעו עמים ירגזון וגו'. אבל יכול הוא לנצחם ולא יפול בידם, כי הרי עתידים כל זרע מלכי בית דוד לצאת ממנו. שער הפסוקים מהאריז"ל

כב, כו – ויוסף מלאך ה' עבור ויעמוד במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל

ג. אמר במדרש (תנחומא) מה ראה לקדמו ג' פעמים, עמד לו בראשונה וה' ריוח מכאן ומכאן, בקש לקלל בניו של אברהם אבינו, מצא בני ישמעאל מכאן ובני קטורה מכאן, ותט האתון מן הדרך, בקש לקלל בניו של יצחק, מצא ריוח לצד אחד, הם בני עשו, ותלחץ אל הקיר, בקש לקלל בני יעקב, לא מצא בהם פסולת ליגע בהם, לכך כתיב בשלישית במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל, ע"כ.

כוונת האתון בנטותה הדרך, לפי שראתה בני ישמעאל מכאן ובני קטורה מכאן, רמזה לו שאלו אינם נקראים זרע, שנאמר (בראשית כא, יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, והן עתידין לירש את כל העולם, שכן נאמר לאברהם (בראשית ג, יד) שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, לזה הלכה בשדה לרמז לו על זרעו העיקרי שיש להם נחלה בלי מצרים.

ובשני רמזה לו שיראה זרעו של יצחק הזקן שהם בני עשו שעתיד לילחץ וליאבד מן העולם על ידי בניו של יעקב, וגם הוא עתיד לילחץ על ידיהם. בשלישית רמזה לו זכותו של יעקב שאין בו פסולת, וזרעו לבד יירש ארץ, כמו שעתיד לומר הן עם לבדד ישכון וגו'.

שפתי כהן

כב, ב – וירא בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי

א. טעם שהפרשה נק' בשם "בלק" דמשיח ומלכות בית דוד בא מרות המואבי, שיצתה מבלק מלך מואב (סוטה מז) וכו', דמורה על אתהפכא חשוכא לנהורא בתכלית העילוי וכו'.

לכאורה אינו מובן היתכן שיש פרשה בתורה הנקראת בשם "בלק", היפך הענין ד"שם" רשעים ירקב"?! בשלמא בנוגע לקורח – שנקראת פרשה בתורה בשם "קרח" – הרי נוסף על העיקר שהי' **מישראל** (ובהם – בן יצהר וכו'), וברא מזכי אבא², בני קורח וכו', יש לומר שעשה תשובה כו'. ובפרט ע"פ המבואר בפנימיות התורה³ אודות גודל מעלתו של קורח כו'.

משא"כ בנוגע לבלק – מאומות העולם, ושונא ישראל "יותר מכל שונאים"⁴.

ויש לומר הביאור בזה – ע"פ המובא בדרושי ה'צמח צדק⁵ מדברי השל"ה⁶ ש"בלק ובלעם שניהם היו חכמים גדולים . . . ובלק הי' יותר חכם, וידע שלשלת הגדול⁷ יחוס מלכות ישראל, שהוא מלכות בית דוד ומשיח, וידע כי זה העצום יבא ממנו כו'", שהרי דוד המלך, וכן משיח שהוא מבית דוד, יצא מרות **המואבי**, הנקראת "אמה של מלכות"⁸, שיצתה מבלק מלך מואב⁹.

ולהעיר גם מדברי הרמב"ם¹⁰: "אף בפרשת **בלעם** (שבפרשת בלק) נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד . . . ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה], ושם הוא אומר¹¹ אראנו ולא עתה – זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב – זה דוד, וקם שבט מישראל – זה מלך המשיח", ועד"ז בנוגע להמשך הפסוקים שבפרשה.

ונמצא, ש"בלק" מורה על הענין דאתהפכא חשוכא

(1) משלי י, ז. וראה יומא לח, ב.

(2) סנהדרין קד, א. וראה קונטרס "חנוך לנער" ע' 29 ואילך.

(3) ראה לקוטי שיחות חלק יח עמוד 187. **ושם נסמן**.

(4) תנחומא פרשתנו (בלק) ב. במדב"ר פ"ב, ב (כגירסת הרד"ל).

(5) אור התורה פרשתינו (בלק) עמוד תתקכ.

(6) פרשתנו (בלק) שסג, ב ואילך. (עיין לקמן סימן ס).

(7) וי"ל לכאורה שהוא ע"ד שמצינו בנוגע לקורח – "קורח שפיקח ה' מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו כו'" (פרש"י קורח טז, ז – מתנחומא שם ה).

בשלמא בנוגע לקרח – שנקראת פרשת בתורה בשם "קרח": עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת קרח סימן טו. טז. יז.

(8) בבא בתרא צא, ב. הובא בפירוש רש"י מלכים א-ב, יט.

(9) סוטה מז, א. וראה לקוטי תורה פרשתנו (חוקת סו, ג) בפירוש הכתוב "אכלה ער מואב".

(10) הלכות מלכים ריש פרק יא. (עיין לקמן סימן שע. שעא. שעב) – ולהעיר שבכמה דפוסים (וינציאה רפד, שי) נקראים הלכות אלו בשם "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

(11) פרשתנו (בלק) כד, ז.

(12) ראה גם שיחת ש"פ חו"ב תשמ"ב. (עיין לקמן סימן עג).

(13) במדבר רבה פרשה יח סימן יז. תנחומא קרח ה.

(14) זהר חדש עח ע"ב. מדרש רבה רות פרשה ב סימן ט.

(15) **שהוא רמז אל זר זהב שעל השלחן שבמקדש:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תרומה במפתחות ערך "כלי המקדש – השולחן" עמוד 782.

♦ יום ראשון י"א תמוז ♦

כב (ב) וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי:
בַּחֲזָא בָּלָק בֶּן צֶפּוֹר יֵת כָּל דֵּי עֲבֹד יִשְׂרָאֵל לְאַמְרָאִי:

כ"ב וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי. אָמַר: אֵלֹהֵי שְׁנֵי מַלְכִּים שֶׁהֵינּוּ בְּטוֹחִים עֲלֵיהֶם לֹא עָמְדוּ בַּפְּנִיָּה, אָנּוּ עַל־אַחַת־כֶּמֶה וְכֶמֶה! לְפִיכָךְ: "וַיֵּגֶר מוֹאֵב".

(ג) וַיֵּגֶר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הָיָה וַיִּקֶּץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ג וַיֵּגֶר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד מִן קִדְּם עָמָא לְחֵדָא אַרִי סְגִי הוּא וְעַקְתָּ לְמוֹאֲבָא מִן קִדְּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ג וַיֵּגֶר. לְשׁוֹן מוֹרָא, כְּמוֹ (אֵיב יט): "גִּירוֹ לָכֶם". וַיִּקֶּץ מוֹאֵב. קָצוּ בַּחֲיִיָּה (כְּמוֹ קָצְתִּי בַחֲיִי, וְהוּא מִקְרָא קָצֹר).

(ד) וַיֹּאמֶר מוֹאֵב אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל־אֶת־כָּל־סִבְיַתֵּנוּ בַּלְחָף הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֶפּוֹר מִלֶּךְ לְמוֹאֵב בָּעֵת הַהוּא:
ד וַיֹּאמֶר מוֹאֵב לְסִבֵּי מְדִיָּן כְּעַן יִשְׁיַצוּן קְהָלָא יֵת כָּל סִבְיַתֵּנָא כְּמָא דְמַלְחִיף תוֹרָא יֵת יֶרוּקָא דְחֶקְלָא וּבָלָק בֶּן צֶפּוֹר מִלְכָּא לְמוֹאֵב בְּעֵדְנָא הֵיא:

כ"ד אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן. וְהָלֹא מַעֲלָם הָיוּ שׁוֹנָאִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו): "חֲמִפָּה אֶת־מְדִיָּן בַּשָּׂדֶה מוֹאֵב", שֶׁבָּאוּ מְדִיָּן עַל מוֹאֵב לְמַלְחָמָה? אֲלֹא מִיִּרְאָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וּמָה רָאָה מוֹאֵב לִטַּל עֲצָה מִמֶּדִיָּן? כִּיִּן שָׂרְאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל נוֹצְחִים שְׁלֹא כְּמִנְהַג הָעוֹלָם, אָמְרוּ: מִנְהִיגִם שֶׁל אֱלֹהִים

(ה) וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקַרְאֵלֹ לְאֹמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי:
ה וַיִּשְׁלַח אֲנֻזִּין לָוֶת בָּלָעַם בֶּן בְּעוֹר לְפִתּוֹר אֲרָם דְּעַל פֶּרֶת אֶרֶץ בְּנֵי עַמָּה לְמַקְרִי לֵה לְמִימַר הָא עָמָא נִפְק מִמִּצְרַיִם הָא חֲפָא יֵת עֵין שְׁמָשָׁא דְאַרְעָא וְהוּא שְׂרִי מְלַקְבְּלִי:

כ"ה פְּתוּרָה. כְּשֶׁלַּחְנִי הָיָה שֶׁחָפַל מְרִיצִין לוֹ מַעוֹת, כָּךְ כָּל הַמַּלְכִּים מְרִיצִין לוֹ אֲגֻרֹתֵיהֶם. וּלְפִי פֶשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, כָּךְ שֵׁם הַמָּקוֹם (שס). אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ. (שס) שֶׁל בָּלָק. מִשֵּׁם הָיָה, וְזֶה הָיָה מִתְנַבֵּא וְאוֹמֵר לוֹ:

בעל הטורים

כב (ב) וַיֵּרָא בָּלָק, בָּא לְלוֹק דְּמִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
בֶּן צֶפּוֹר. שֶׁעָף עֲלֵיהֶם כְּצֶפּוֹר לְקַלְלָם. וְהָיוּ "כְּצֶפּוֹר לְנוֹד בְּדִרְזוֹר לְעוֹף בֵּן קָלֶלֶת חֲנָם לֹא תָבֵא" (משלי כו, ב).
וַיֵּרָא. שָׂרָאָה שֶׁעָמְדָה לוֹ חֲמָה לְמִשְׁחָה.
וַיֵּרָא בְּגִימְטְרִיא: נִקְדָּה הַחֲמָה. מְצִינּוּ שְׁמִיעָה לְשׁוֹן הַבְּנָה, כְּמוֹ "כִּי שָׁמַע יוֹסֵף" (בראשית מב, כג), וְכֵן לְשׁוֹן רֵאִיָּה, כְּמוֹ "וְכָל הָעָם רֵאִים" (שמות כ, טו). תוֹרָה ג

(ג) וַיֵּגֶר. ב' בְּמִסְוֶרָה. "וַיֵּגֶר מוֹאֵב", וַאֲיִדָּךְ: "וַיֵּרָא שְׁאוֹל אֲשֶׁר הוּא מִשְׁכִּיל מְאֹד וַיֵּגֶר מִפְּנֵי" (שְׁמוּאֵל א' יח, טו). אָף כֵּאֵן, בְּשִׁבְלִי שָׂרָאָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַצְלִיחִים וּמִשְׁכִּילִים בְּכָל, יֵרָא מִפְּנֵיהֶם.
וַיֵּגֶר מוֹאֵב. הֵינּוּ דְכִתִּיב (שמות טו, טו) "אֵילֵי מוֹאֵב יִאֲחֲזֻמוּ רֶעֶד". תוֹרָה ד
(ד) יִלְחָכוּ. ב' בְּמִסְוֶרָה. "עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל", "יִלְחָכוּ עֶפְרַיִם כְּנָחָשׁ" בְּתַרִּי

עֶשֶׂר (מִיָּדָה ג, יז) בְּפֶרֶשֶׁת "רָעָה עִמָּךְ בְּשִׁבְטֶךָ", שְׁמוֹדֵבֶר כְּעִנְיֵן הַגְּאוּלָּה. וְהֵינּוּ דְכִתִּיב (ישעיה כג, ה) "כֹּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם חִילוּ כְּשָׁמַע צֹר". לֹאמַר, כֹּאֲשֶׁר נִפְל פָּחַדָם עַל כָּל הָאוֹמוֹת בֵּן יְהוָה לְעֵתִיד. תוֹרָה ה
(ה) אֶל בָּלָעַם בֶּן בְּעוֹר פְּתוּרָה. בְּגִימְטְרִיא: זֶהוּ פוֹתֵר חֲלוֹמוֹת. הִנֵּה עִם יֵצֵא. הִנֵּה עוֹלָה ס'. לֹאמַר, ס' רְבוּאוֹת יֵצֵא.

(ש) הַקְרִיאתָ שְׁלוֹ הַיְתָה וְלִהְנֶאתָ, שְׁהִיָּה פּוֹסֵק לוֹ מִמּוֹן הַרְבֵּה. עַם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם • וְאִם תֹּאמַר: מִה מְזִיקָה? הִנֵּה כִסֵּה אֶת-עֵין הָאָרֶץ • סִיחּוֹן וְעוֹג, שְׁהִיוּ שׁוֹמְרִים אוֹתָנוּ, עֲמָדוֹ עֲלֵיהֶם וְהִרְגֵּם. וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי • חֹסֵר כְּתִיב, קְרוֹכִים הֵם לְהַכְרִיתָנִי, כְּמוֹ (תהילים קיח): "כִּי אֲמִילֶם".

ו יכען איתא כען לוט לי ית עמא הדין ארי תקיף הוא מני מאים אכל לאגמא בה קרב ואתרכנה מן ארעא ארי ידענא ית די תברך מברך ודי תלוט ליט:

מַעַט. כִּי יִדְעָתִי וְגו' • עַל-יְדֵי מַלְחָמַת סִיחּוֹן, שְׁעִזְרָתוֹ לְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב.

ו ואלו סבי מואב וסבי מדין וקסמא בידיהון ואתו לות בלעם ומלילו עמה פתגמי בלק:

תועלת. לפיכך, כְּשֹׁאֲמַר לָהֶם "לִינוּ פֹה הַלֵּילָה", אָמְרוּ: אֵין בּוֹ תַקְוָה! הַנִּיחִיהוּ וְהִלְכוּ לָהֶם, שְׁנֵאֲמַר: "וַיֵּשְׁבוּ שְׁרֵי-מוֹאָב עִם-בַּלְעָם", אָבֵל זְקֵנֵי מִדְיָן הִלְכוּ לָהֶם.

ח ונאמר להון ביתו הכא בלילא ואתב יתכון פתגמא כמא די מליל יי עמי ואורכו וברכי מואב עם בלעם:

פילגשו בהחבא. כְּאֲשֶׁר יִדְבֵּר ה' אֵלַי • אִם יִמְלִיכֵנִי לָלֶכֶת עִם בְּנֵי אֲדָם כְּמוֹתְכֶם אֵלַי עִמָּכֶם, שְׁמָא אֵין כְּבוֹדוֹ לְתַתִּי לְהֵלֵךְ אֵלָא עִם שְׂרִים גְּדוֹלִים מִכֶּם. וַיֵּשְׁבוּ • לְשׁוֹן עַכְבָּה.

ט ונאמא מימר מן גדם יי לות בלעם ונאמר מן גבריאל האלין דעמך:

עֲתִיד אִתָּה לְמַלְךְ. וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי מַה הִשְׁרָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂכִינָתוֹ עַל עוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים רָשָׁע? כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה פֶתַח חוֹן פֹּה לְאֲמוֹת לומֵר: אֵלוֹ הִיָּה לָנוּ נְבִיאִים חֲזָרָנוּ לְמוֹטָב! הֶעֱמִיד לָהֶם נְבִיאִים וְהֵם פָּרְצוּ גֵדֵר הָעוֹלָם, שִׁבְתַּחֲלָה הָיוּ גְדוּרִים בְּעֲרִיּוֹת, וְזֶה נָתַן לָהֶם עֲצָה לְהַפְקִיר עֲצָמָן לְזָנוּת. לְקַרְא-לוֹ •

(ו) וְעָתָה לְכֹה־נָא אֶרְה־לִּי אֶת-הָעָם הַזֶּה כִּי-עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלִי אוֹכֵל נֶפֶחַ-בּוֹ וְאֶגְרָשְׁנוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֹּאֵר יוֹאֵר:

כס"א נכה-בו • אני ועמי נכה בהם. דבר אחר: לשון משנה הוא (ב"מ קה ב), מנכה לו מן הדמים, לחסר מהם

(ז) וַיֵּלְכוּ זְקֵנֵי מוֹאָב וְזְקֵנֵי מִדְיָן וְקַסְמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל-בַּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בִלְק:

כס"ב וקסמים בידם • (ש) כל מיני קסמים, שלא יאמר: אֵין כְּלִי תַשְׁמִישִׁי עִמִּי. דְּבַר אַחֵר: (ש) קָסָם זֶה נִטְלוּ בְיָדָם זְקֵנֵי מִדְיָן; אָמְרוּ: אִם יָבֹא עִמָּנוּ בַּפֶּעַם הַזֶּה, יֵשׁ בּוֹ מָקֶשׁ, וְאִם יִדְחֵנוּ - אֵין בּוֹ

(ח) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלֵּילָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דְּבַר כְּאֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ שְׁרֵי-מוֹאָב עִם-בַּלְעָם:

כס"ג לינו פה הלילה • אֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו אֵלָא בְּלִילָה. וְכֵן לְכָל נְבִיאֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם; וְכֵן לְכֵן בַּחֲלוּם הַלֵּילָה, שְׁנֵאֲמַר (בראשית לא): "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לֵבֶן הָאֲרָמִי בַחֲלוּם הַלֵּילָה". כְּאֵדָם הֵהוּלֵךְ אֵל

(ט) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-בַּלְעָם וַיֹּאמְרוּ מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ:

תאר את העם" (פסוק יב), "וְנִשְׂאֵי בַעֲמֶךָ לֹא תֹאֲרָ" (שמות כב, כז). וְדַרְשִׁינוּ מִיִּנְיָה בְּסִנְהֶדְרִין (סו, א) הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, עַל כֵּן "לֹא תֹאֲרָ", שְׁאִסּוּר לְקַלֵּל לְכָל אָדָם. וְאֲשֶׁר תֹּאֲרָ יוֹאֵר. בְּגִימָטְרִיא: שְׁקִלְתָּ אֶת מוֹאָב. תורה ז

מברך. ג' בַּמִּסּוּרָה. "תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ", "יְהִי שֵׁם ה' מִבְּרַךְ" (תהלים קיג, ב), וְאִידֶךְ בְּאִיּוֹב (א, כא) "יְהִי שֵׁם ה' מִבְּרַךְ". מְלֻמֵּד שְׁהִיָּה יוֹדֵעַ לְכֹחַ הַשְׁעָה שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כּוֹעֵס בָּהּ, וְהִיָּה מְקַלֵּל וּמִבְּרַךְ בָּהּ. וְזֶהוּ "יְהִי שֵׁם ה' מִבְּרַךְ". תֹּאֲרָ. ג' בַּמִּסּוּרָה. "וְאֲשֶׁר תֹּאֲרָ", "לֹא

יֵשֵׁב מִמְּלִי. שִׁיּוֹשֵׁב בְּנִגְדֵי וְרֹאֶה אוֹתָהּ, וְאִנִּי אֵינִי יָכוֹל לְרֹאאוֹתוֹ מִפְּנֵי הָעֲנָנִים שֶׁמְקִיפִים אוֹתוֹ. תורה ו (ו) לְכֹה. כֹּה"א. כִּי ד' דְּגָלִים הֵם, וְעָרַב רַב יוֹצֵא אֶתְרֵיהֶם וְנָב. אֶרְה לִי. פִּיּוּ הַכְשִׁילוֹ, שֶׁלְּבִסּוֹף קָלַל אוֹתוֹ.

כ"י מי האנשים האלה עמך • להטעותו בא; (ר"ל ישרים ודרכי ה', צדיקים ילכו כם ופושעים יפשלו כם. פונת רש"י, שאמר "מי האנשים" היתה לטובה, לפנס עמו בדברים, כמו שפרש רש"י בפרשת

בראשית בתבת "איכה", אף בא לבלעם לטעות, כי הוא טעה) אמר: פעמים שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שנה עליו, אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יבין.

(י) ויאמר בלעם אל-האלהים בלק בן-צפר מלך מואב שלח אלי:

יואמר בלעם קדם יי בלק בר צפור מלכא דמואב שלח לותי:

כ"י בלק בן-צפר וגו' • אף-על-פי שאיני חשוב בעיניך, חשוב אני בעיני המלכים.

(יא) הנה העם היצא ממצרים ויכם את-עין הארץ עתה לכה קבה-לי אתו אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו:

יא הא עמא די נפק ממצרים ויחפא ית עין שמשא דארעא כען איתא לוט לי יתה מאים אכל לאגתא בה קרב ואתרכנה:

אמר אלא "ואגרשנו מן-הארץ". איני מבקש אלא להסיעם מעלי; ובלעם היה שונאם יותר מבלק.

כ"י קבה-לי • (במדבר רבה) זו קשה מ"ארה-לי" שהוא נוקב ומפרש. וגרשתיו • (שם) מן העולם. ובלק לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חלק ל"ח עמ' 85 ואילך - מנחם "לקראת שבת")

החלוק בשנאה בין בלעם לבלק

לא עשו עמכם מלחמה?

בנוגע למואב (ובלק) י"ל בפשטות, שלא ידעו את הצווי ד"אל תצר את מואב", וחשבו שהסבה לכך שבגוי ישראל אינם לוחמים עמכם הוא מפני סיחון ועוג ש"היו בטוחים עליהם", ולכן לאחר ששמעו "את אשר עשה ישראל לאמורי" שנצחו אותם, נתיראו מאד. אולם עדין צריך עיון, הרי בלעם נביא היה וידע שהטעם שבגוי ישראל לא נלחמו עמכם הוא מפני הצווי, ואם כן מדוע לא ענה לבלק שאין לו ממה לפחד?

ולכן כתב רש"י ש"בלעם היה שונאם יותר מבלק", היינו ששנאתו היתה מסוג אחר: שנאתו של בלק היתה תוצאה מיראתו שבגוי ישראל ילחמו עמו ויכבשו את ארצו, מה-שאין-פן שנאתו של בלעם לבני ישראל היתה שנאה עצמית בלי טעם, ולכן לא גלה בלעם לבלק שאין לו ממה לפחד, כי חפש הזדמנות להזיק לישראל ולקללם.

הנה העם היצא ממצרים . . אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו:

וגרשתיו - מן העולם, ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ, איני מבקש אלא להסיעם מעלי, ובלעם היה שונאם יותר מבלק (כב, יא. ובפרש"י). כמה ממפרשי התורה הסבירו להיפך, שבאמירת "וגרשתיו" התפנו בלעם למעט בקללה - רק במקום זה, ובלק שאמר "ואגרשנו מן הארץ" התפנו לגרשם מכל העולם.

וגם לבאר הכרחו של רש"י לזה שבלעם שונאם יותר מבלק, דהנה פחדו של בלק היה מפני שבגוי ישראל ילחמו בו וכפירוש רש"י על הפסוק "והוא יושב ממולי" - "קרובים הם להכריתני", וצריך להבין, מדוע נתירא בלק מבגוי ישראל והלא נצטוו "אל תצר את מואב" וגו' וכפי שראה בלק בעצמו שהקיפו את ארץ מואב ולא באו לגבולם, וכאשר לא נתן לבני ישראל רשות לעבר בארצם,

(יב) ויאמר אלהים אל-בלעם לא תלך עמם לא תאר את-העם כי ברוך הוא:

יבואמר יי לבלעם לא תזל עמהון לא תלוט ית עמא ארי בריך הוא:

"כי ברוך הוא." משל אומרים לצרעה (ס"א לברורה): "לא מדבשך ולא מעקצך".

כ"י לא תלך עמם • (שם) אמר לו: אם כן, אקללם במקומי. אמר לו: "לא תאר את-העם!". אמר לו: אם כן, אברכם. אמר לו: אינם צריכים לברכתך,

♦ יום שני י"ב תמוז ♦

(יג) וַיָּקָם בַּלַּעַם בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְתַתִּי לְהַלְךְ עִמָּכֶם:

יג וְקָם בַּלַּעַם בַּצֶּפְרָא וַאֲמַר לְרִבְרֵי בָלָק אֲזִילוּ לְאַרְעֲכוֹן אֲרִי לִית רַעְוֹא קָדָם יְיָ לְמַשְׁבְּקִי לְמִזְל עֲמֻכוֹן:

הש"י > לְהַלְךְ עִמָּכֶם • אֵלָּא עִם שָׂרִים גְּדוֹלִים מִכֶּם; לְמַדְנוּ שְׂרוּחוֹ גְבוּהָהּ, וְלֹא רָצָה לְגַלוֹת שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֵלָּא בַּלְשׁוֹן גָּסוּת, לְפִיכָךְ "וַיִּסָּף עוֹד בָּלָק".

(יד) וַיִּקְוֹמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בַּלַּעַם הֵלֵךְ עִמָּנוּ:

יד וְקָמוּ רִבְרֵי מוֹאָב וַאֲתוּ לְנֹת בָּלָק וַאֲמָרוּ סָרַב בַּלַּעַם לְמַתִּי עֲמָנָא:

(טו) וַיִּסָּף עוֹד בָּלָק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלָּה:

טו וַאֲוֹסָף עוֹד בָּלָק לְמַשְׁלַח רִבְרֵינִן סָגִיאִין וְנִקְרִינִן מֵאֵלִין:

(טז) וַיָּבֹאוּ אֶל־בַּלַּעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֶל־נָא תִּפְגַּע מִהַלֵּךְ אֵלַי:

טז וַאֲתוּ לְנֹת בַּלַּעַם וַאֲמָרוּ לֵה כְּדִנֵּן אָמַר בָּלָק בֶּר צְפוֹר לֹא כָעַן תִּתְּמַנַּע מִלְּמַתִּי לְנֹתִי:

(יז) כִּי־כַבֵּד אַכְבְּדֶךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וְלִכְה־נָּא קְבַה־לִּי אֶת הָעַם הַזֶּה:

יז אֲרִי נִקְרָא אֲנִיקְרַנָּה לְחֻדָּא וְכָל דִּי תִימַר לִי אֶעֱבֵד וְאִיתָא כָעַן לוֹט לִי יֵת עֲמָא הָדִין:

הש"י > כִּי־כַבֵּד אַכְבְּדֶךָ מְאֹד • (במדבר רבה) יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהֵייתָ נוֹטֵל לְשַׁעֲבֵר (ר"ל בְּמִלְחָמַת סִיחּוֹן) אֲנִי נוֹתֵן לָךְ.

(יח) וַיַּעַן בַּלַּעַם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדִּי בָלָק אִם־יִתֵּן לִי בָלָק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹד אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְּדוֹלָה:

יח וַאֲתַב בַּלַּעַם וַאֲמַר לְעַבְדִּי בָלָק אִם יִתֵּן לִי בָלָק מְלֵי בֵיתָה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי רִשׁוֹ לְמַעַבְר עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּינִי אֱלֹהֵי לְמַעַבְדִּי זַעֲרֵתָא אוֹ רַבְתָּא:

הש"י > מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב • לְמַדְנוּ, שֶׁנִּפְשׁוֹ רַחֲבָה וּמִחֲמַד מִמּוֹן אַחֲרִים. אָמַר: רָאוּי לוֹ לִתֵּן לִי כָל כֶּסֶף וְזָהָב שְׁלֹו, שֶׁהָרִי צָרִיךְ לְשַׁכֵּר חֵילוֹת רַבּוֹת, סָפֵק נּוֹצֵחַ סָפֵק אֵינִי נּוֹצֵחַ, וְאֲנִי וְדָאֵי נּוֹצֵחַ. לֹא אוּכַל

לְעַבֵּר • עַל־פְּרָחוֹ גָּלָה שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת אַחֲרִים, וְנִתְּנָבָא כָּאֵן, שֶׁאֵינִי יָכוֹל לְבַטֵּל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְּבָּרְכוּ הָאֲבוֹת מִפִּי הַשְּׂכִינָה.

(יט) וַעֲתָה שְׁבוּ נָא בֹזֶה גַם־אַתֶּם הַלֵּילָה וְאַדְרָעָה מִה־יִּסָּף יְהוָה דְּבַר עָמִי:

יט וַיַּעַן אוֹרִיכוֹ כָעַן הָבָא אֵף אֶתְנִין בְּלִילָא וְאַדַּע מָא יוֹסָף יְיָ לְמַלְלָא עָמִי:

הש"י > גַם־אַתֶּם • פִּיו הִכְשִׁילוֹ: גַּם אַתֶּם סוֹפְכֶם לִילָךְ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ פְּרָאשׁוֹנִים. מִה־יִּסָּף • לֹא יִשְׁנֶה דְּבָרִיו

מִבְּרָכָה לְקַלְלָה; הַלּוֹאֵי שְׁלֵא יוֹסִיף לְבָרֵךְ! כָּאֵן נִתְּנָבָא שְׁעִתִּיד לְהוֹסִיף לָהֶם בְּרָכוֹת עַל־יָדוֹ.

בעל הטורים

(יג) מֵאֵן. ג'. "מֵאֵן ה' לְתַתִּי", "מֵאֵן בַּלַּעַם ה' לְתַתִּי" (מלכים א' כא, טו). מְלִמְד שְׁכַנְתּוֹ לְהַרְבוֹת לוֹ שְׂכָרוֹ. וְזָהוּ 'מֵאֵן', שְׂכָרוֹ. תוֹרַה יֵד

מֵאֵן. ג'. "מֵאֵן ה' לְתַתִּי", "מֵאֵן בַּלַּעַם ה' לְתַתִּי" (מלכים א' כא, טו). מְלִמְד שְׁכַנְתּוֹ לְהַרְבוֹת לוֹ שְׂכָרוֹ. וְזָהוּ 'מֵאֵן', שְׂכָרוֹ. תוֹרַה יֵד

(ב) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם-לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לֵךְ אִתָּם וְאֵד אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר-אָדָּבַר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה:

כַּוְנָתָא מִימַר מִן קָדָם יְיָ לְבִלְעָם בְּלִילִיָּא וַאֲמַר לֵה אִם לְמַקְרִי לְךָ אָתוּ גְבִרְיָא קוֹם אֵזֵל עִמְהוֹן וּבָרַם יֵת פְּתָגְמָא דִּי אִמְלִל עִמָּךְ יֵתָה תַעֲבֹד:

רש"י: אִם-לִקְרָא לְךָ • אִם הִקְרִיָּאָה שְׁלֵךְ וְסָבוּר אָתָּה לְטַל עָלֶיךָ שָׂכָר, קוֹם לֵךְ אִתָּם. וְאֵד • עַל-כִּרְחֻק אֵת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדָּבַר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה, וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם, אָמַר: שָׂמָא אֶפְתָּנוּ וַיִּתְרַצָּה.

♦ יום שלישי י"ג תמוז ♦

(כא) וַיָּקָם בִּלְעָם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-אַתָּנוּ וַיֵּלֶךְ עִם-שָׂרֵי מוֹאָב:

כא וְקָם בִּלְעָם בַּצִּפְרָא וְזָרוּ יֵת אֶתְנָה וְאֵזֵל עִם רְכִבֵּי מוֹאָב:

רש"י: וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֶתְנָו • מִכָּאן, שֶׁהִשְׁנֵאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשְׂוֹרָה, שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בַעֲצָמוֹ. אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: רָשָׁע, כְּכָר קִדְמָךְ אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמָר (בראשית

כב): "וַיִּשְׁכַּם אֲבִרְהָם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרֹו". עִם-שָׂרֵי מוֹאָב • (במדבר רבה) לְבוֹ כָּלָכֶם שָׁוֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 157 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

אהבה מקלקלת השוה

ישראל, ועל-דרך פרש"י להלן (כד, א) שאמר בלעם "אֲזַכִּיר עוֹנוֹתֵיהֶם, וְהִקְלָה עַל הַזִּכְרָת עוֹנוֹתֵיהֶם תַּחוּל". ועל-דרך זה בפעולת חבישת האתון בעצמו, היה בזה טעם נסתר (כי בלעם קוסם היה), לקטרג על עם ישראל, כי הנהגתו הבלתי מתאימה - "קלקול השוה" תזכיר את כל הנהגות בני ישראל במדבר שהיו שלא כראוי - "קלקול השוה", ועל-ידי זה יגרם להפך האהבה חס-ושלום דהקב"ה לישראל.

ועל זה ענה לו הקב"ה "כָּכָר קִדְמָךְ אֲבִירְהָם אֲבִיהֶם" שהקטרוג על הנהגתם הבלתי רצויה דבני ישראל, אינו יכול לחול, כי הזכות של אברהם שחבש האתון בעצמו - שלא כדרך הרגיל, מצד גדל אהבתו לה' ("אהבה מקלקלת השוה"), מונעת את פעלת הקטרוג שעל-ידי מעשה בלעם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 162)

ולדרך אחר בני ישראל, וכפרוש רש"י שם: "לא אתנהג עִמָּכֶם כְּשֶׁאֲר מְלָכִים... אֲקִדִּים לְפָנֶיכֶם כו'". הרי שבמעשה זה לא היה קלקול השוה אלא חשבון של רוח גדול.

כב וַיִּתְּקֵךְ רִגְזָא דִּינִי אֲרִי אֵזֵל הוּא וְאֶתְעַד מְלָאכָא דִּינִי פִּאֲרָחָא לְשִׁטָּן לֵה וְהוּא רִכְבַּ עַל אֶתְנָה וַיִּתְּרִין עוֹלְמוֹהִי עִמָּה:

(כב) וַיַּחֲרִי־אֵף אֱלֹהִים כִּי-הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּיָצַב מִלֵּאָדָּה יִהְיֶה בִּדְרֹךְ לְשִׁטָּן לוֹ וְהוּא רִכְבַּ עַל-אַתָּנוּ וְשָׁנִי נַעֲרִיו עִמּוֹ:

בעל הטורים

(כ) וְאֵף אֶת הַדָּבָר. יכול אם ירצה אם ירצה להכריח ישראל לומר אף, חלק. תורה כא לקלל האומות יקלל ישראל עמיהם, או

(כב) בִּדְרֹךְ לְשִׁטָּן. מִכָּאן שֶׁכָּל הַדָּרָכִים בְּחִזְקַת סִכְנָה. תורה כב

וְשֵׁנִי נִעְרִיו עִמּוֹ • מִכָּאן לְאָדָם חָשׁוּב הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ, יוֹלִיךְ עִמּוֹ שְׁנֵי אַנְשִׁים לְשִׁמּוּשׁוֹ, וְחוֹזְרִים וּמְשֻׁמְשִׁים זֶה אֶת זֶה.

כִּי הָיָה הַלֵּל הָיָה • רָאָה שֶׁהִדְבֵּר רַע בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם וְנִתְאַוָּה לֵילֵךְ. לְשֹׁטֵן לוֹ • (שם) מִלֵּאךְ שֶׁל רַחֲמִים הָיָה, וְהָיָה רוֹצֵה לְמַנְעוֹ מִלְחָטָא, שֶׁלֹּא יִחְטֹא וַיֵּאבֹד.

כַּגִּיחוֹת אֶתְנָא יֵת מִלֵּאכָא דִּינִי מַעֲתֵד בְּאַרְחָא וְחִרְבָּה שְׁלִיפָא בִּידָה וּסְטָא אֶתְנָא מִן אֶרְחָא וְאַזְלָת בְּחִקְלָא וּמִחָא בְּלָעָם יֵת אֶתְנָא לְאַסְטִיּוּתָהּ לְאַרְחָא:

(כג) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחִרְבּוֹ שְׁלּוּפָה בִּידּוֹ וַתֵּט הָאֵתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בְּלָעָם אֶת־הָאֵתוֹן לְהַפְתָּהּ הַדֶּרֶךְ:

אַמְנוּתוֹ, שְׂכָלֵי זֵינָן שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם בְּחִרְבּוֹ, וְהוּא בָּא עֲלֵיהֶם בְּפִיּוֹ, שֶׁהוּא אַמְנוּת שְׁלֵהֶם, אַף אֲנִי אֶתְפַּשׂ אֶת שְׁלוֹ וְאַבָּא עָלָיו בְּאַמְנוּתוֹ. וְכֵן הָיָה סוּפּוֹ (במדבר לא): "וְאַתָּה בְּלָעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרוּגוֹ בְּחִרְבּוֹ".

כִּי וַתֵּרָא הָאֵתוֹן • וְהוּא לֹא רָאָה; שָׁנָתָן הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא רְשׁוֹת לְבַחְמָה לְרֹאוֹת יוֹתֵר מִן הָאָדָם, שְׁמַתוֹף שֵׁשׁ בּוֹ דַּעַת, תִּשְׁרָף דַּעַתוֹ כְּשִׁירָאָה מִזִּיקִין. וְחִרְבּוֹ שְׁלּוּפָה בִּידּוֹ • אָמַר: רָשָׁע זֶה הִנִּיחַ כָּלִי

כִּד וְקָם מִלֵּאכָא דִּינִי בְּשָׂבִיל פְּרַמִּיא אֶתְרָא דְגִדְרָא מִפָּא וְגִדְרָא מִפָּא:

(כד) וַיַּעֲמֹד מִלְאָךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּרֵמִים גֶּדֶר מִזֶּה וְגִדֵּר מִזֶּה:

מִיָּם - בְּרַגְלֵיו וּבִהְלֻכּוֹ. גֶּדֶר מִזֶּה וְגִדֵּר מִזֶּה • סָתָם "גֶּדֶר" שֶׁל אֲבָנִים הוּא.

כִּי בְּמִשְׁעוֹל • בְּתַרְגּוּמוֹ: "בְּשָׂבִיל". וְכֵן (מ"א כ): "אִם יִשְׁפֹּק עֹפֶר שׁוֹמְרוֹן לְשַׁעֲלִים" - עֹפֶר הַנִּדְבָּק בְּכַפּוֹת הָרַגְלִים בְּהִלּוּכָן. וְכֵן (ישעיה כ): "מִי מִדֵּד בְּשַׁעֲלוֹ"

כַּגִּיחוֹת אֶתְנָא יֵת מִלֵּאכָא דִּינִי וְאַדְחַקְתָּ לְכַתְּלָא וְדַחַקְתָּ יֵת רִגְלָא דְּבִלְעָם לְכַתְּלָא וְאוֹסֵף לְמַמְחָה:

(כה) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתֵּלַחֵץ אֶל־הַקִּיר וַתֵּלַחֵץ אֶת־רִגְלֵי בְלָעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַפְתָּהּ:

כִּי וַתֵּלַחֵץ • הִיא עֲצָמָה. וַתֵּלַחֵץ • אֶת אַחֲרִים, אֶת־רִגְלֵי בְלָעָם.

כִּד וְאוֹסֵף מִלֵּאכָא דִּינִי לְמַעַבְר וְקָם בְּאַתְרֵי עֵקָּה דִּי לֵית אֶרֶץ לְמַסְטִי לְיַמִּינָא וְלִסְמָאלָא:

(כו) וַיּוֹסֶף מִלְאָךְ־יְהוָה עָבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צֹר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לְנַטּוֹת יָמִין וּשְׂמָאוֹל:

לְפָנֵיהֶם". וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה יֵשׁ בְּתַנְחוּמָא: מָה רָאָה לַעֲמֹד בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת? סִימְנֵי אֲבוֹת הָרָאָהוּ.

כִּי וַיּוֹסֶף מִלְאָךְ־ה' עָבוֹר • לַעֲבֹר עוֹד לְפָנָיו לְחַלֵּף, לְהִיטֵף לְפָנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ (בראשית לא): "וְהָיָה עָבֵר

כִּד וְחִיּוֹת אֶתְנָא יֵת מִלֵּאכָא דִּינִי וּרְבַעַת תַּחֲתֵי בְלָעָם וְתַקֵּף רִגְזָא דְּבִלְעָם וּמִחָא יֵת אֶתְנָא בְּחִטְרָא:

(כז) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בְּלָעָם וַיַּחֲרִיף אֶת־הָאֵתוֹן בְּמַקְלָא:

כִּד וּפְתַח יֵת פּוֹמָא דְּאַתְנָא וְאַמְרַת לְבִלְעָם מָה עֲבָדִית לָךְ אֲרִי מַחֲיִתִּי דִּנְן תִּלַּת זְמָנִין:

(כח) וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאֵתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מַה־עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִבִּיתִנִּי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים:

כִּי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים • רָמַז לוֹ: אֶתָּה מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶמָּה הַחוֹגְגֶת שְׁלֹשׁ רָגְלִים בַּשָּׁנָה.

בעל הטורים

דְּכְתִיב (בְּרַאשִׁית ח, כא) "לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד [וְגו'] וְלֹא אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת". אִי נִמְי מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֲזַי הִרְגַּע שֶׁל הַזֶּעַם. תוֹרָה כִּד

לְקַלֵּל, וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רָצָה לְבָרְכָם. וַיֵּךְ בְּלָעָם אֶת הָאֵתוֹן, וְלֹא קָלַל אוֹתָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה דַּעַתוֹ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִין ב' קָלָלוֹת בְּיוֹם אֶחָד,

(כג) וַתֵּמַ. ג' בְּמִסְוֶרָה. בְּהַאי עֲנִינָא תִּגְרִי (הָכָא וּבְסוּק לא), וְחֹד "וַתֵּט אֲשֶׁרֵנוּ מִנִּי אֶרְחָךְ" (תהלים מד, יט). לְמָה "וַתֵּט הָאֵתוֹן"? - בְּשָׂבִיל וַתֵּט אֲשׁוּרִי, שְׁבִלָּעָם נָטָה "מִנִּי אֶרְחָךְ", שֶׁהָיָה חֲפֵץ

(כט) וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְאַתּוֹן כִּי הִתְעַלְלֶתָּ בִּי לֹא יִשְׁחָרֵב
בְּיָדִי כִּי עֲתָה הִרְגֵתִיד:

כט וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְאַתּוֹן אֲרִי חִיבָתָּ בִּי אֵלֹהִים
פֹּה אֵת חֲרָבָא בְּיָדִי אֲרִי כֶּעָן קִטְלִיתִיד:

הַשָּׂרִים: זֶה הוֹלֵךְ לְהַרְגֵּ אֶמְהָ שְׁלֵמָה בְּפִי - וְלֹאֲתוֹן
זֶה צָרִיד לְכָלִי זִין.

כט"א הִתְעַלְלֶתָּ • כְּתִירוֹמוֹ: לְשׁוֹן גָּנָאִי וּבְדִין. לֹא
יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי • גְּנוּת גְּדוּלָה הָיָה לוֹ דָּבָר זֶה בְּעִינֵי

ל וַיֹּאמֶר אֶתְנָד לְבַלְעָם הֲלֹא אֲנִי אֶתְנָד דִּי
רַבְכָּת עָלִי מִדְּאִיתִיד עַד יוֹמָא הַדִּין הַמִּלְחָ
אֲלִיפְנָא לְמַעַבְדָּ לָךְ כְּדִין וַיֹּאמֶר לֹא:

(ל) וַתֹּאמֶר הָאֵתוֹן אֶל-בַּלְעָם הֲלֹא אֲנִי אֶתְנָד
אֲשֶׁר-רַבְכָּת עָלִי מִעוֹדֶךָ עַד-הַיּוֹם הַזֶּה הִהְסַפֵּן
הַסִּכְנָתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:

בְּרִיטָא שְׂדָאִי לִיה כו' כְּדָאִיתָא בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה-זָרָה
(דף טז) •

כט"ב הִהְסַפֵּן הַסִּכְנָתִי • כְּתִירוֹמוֹ, וְכֵן (אִיּוֹב כב): "הֲלֹאֲלִי
יִסְכֵּן-גָּבֵר". וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ מִקְרָא זֶה בְּגִמְרָא: אָמְרוּ
לִיה: מֵאִי טַעְמָא לֹא רַבְכָּת אֲסוּסִיָּא? אָמַר לְהוֹן:

לא וַיֹּגֵל יְהוָה אֶת-עֵינֵי בַלְעָם וַיַּחַז אֶת מִלְּאָכָא
דִּי מַעַתָּה בְּאַרְחָא וְחֲרָבָה שְׁלִיפָא בִּידָה
וּכְרַע וּסְגִיד לְאַפּוּהִי:

(לא) וַיֹּגֵל יְהוָה אֶת-עֵינֵי בַלְעָם וַיַּחַז אֶת-מִלְּאָכָא
יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחֲרָבָה שְׁלִפָּה בִּידוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ
לְאַפּוּ:

לב וַיֹּאמֶר לֹה מִלְּאָכָא דִּי עַל מָא מַחְתָּא יֵת
אֶתְנָד דְּנָן תִּלַּת זְמָנִין הָא אֲנִי נִפְקִית
לְמַסְטָן אֲרִי גִלְיָה קְדָמִי דְּאֵת רְעִי לְמִזְל
בְּאַרְחָא לְקַבְּלִי:

(לב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִלְּאָכָא יְהוָה עַל-מָה הִפִּיתָ אֶת-
אֶתְנָד זֶה שְׁלוֹשׁ רָגְלִים הִנֵּה אֲנִי יֹצֵאתִי לְשָׂטָן
כִּי-יִרֵט הַדֶּרֶךְ לְגַנְדִּי:

וְלַהֲמִרוֹתִי, וּמִקְרָא קֶצֶר הוּא, כְּמוֹ (ש"ב יא): "וַתִּכַּל דֹּדִי".
לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: "יִרֵט" לְשׁוֹן רֶצוֹן, וְכֵן (אִיּוֹב טז) "וַעֲלֵ-
יָדִי רְשָׁעִים יִרְטֵנִי" - מִפְּנֵי וּמִנְחָם אוֹתוֹ עַל-יָדִי
רְשָׁעִים, שְׂאִינָן אֵלָא מִקְנִיטִים.

כט"ג כִּי-יִרֵט הַדֶּרֶךְ לְגַנְדִּי • רַבּוֹתֵינוּ חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה
(שִׁבְתָּ קה) דְּרָשׁוּהוּ נוֹטְרִיקוֹן: יִרְאָה, רְאָתָה, נִטְתָּה, בְּשִׁבְלִי
שְׁהַדָּה לְגַנְדִּי, כְּלוּמַר: לְקַנְאֵתִי וְלַהֲקַנִּיטֵנִי. וְלִפִּי
מִשְׁמַעוֹ: כִּי חָרַד הַדֶּרֶךְ לְגַנְדִּי - לְשׁוֹן "רִטֵּט" - כִּי
רְאִיתִי בַעַל הַדֶּרֶךְ שֹׁחֵד וּמַהֲרֵה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהוּא לְכַעֲסִי

לג וַיַּחַזְתֵּנִי אֶתְנָד וּסְטָת מִן קְדָמִי דְּנָן תִּלַּת
זְמָנִין אֵלֹו פֹּה לֹא סְטָת מִן קְדָמִי אֲרִי כֶּעָן
אַף יִתֵּךְ קִטְלִית וְיִתֵּה קִמִּית:

(לג) וַתִּרְאֵנִי הָאֵתוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים אוֹלִי
נִטְתָּה מִפְּנֵי כִּי עֲתָה גַם-אֶתְכָּה הִרְגֵתִי וְאוֹתָהּ
הַחַיִּיתִי:

לא הַעֲפָכָה בְּלִבְדָּ קְרָאתִיד עַל-יָדִי, כִּי גַם הִתְרַגְּהָה.
וְאוֹתָהּ הַחַיִּיתִי • (כמ"ד) וְעֲתָה מִפְּנֵי שְׁדַבְּרָה וְהוֹכִיחְתִּיד
וְלֹא יָכַלָּת לַעֲמֹד בְּתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיֹּאמֶר

כט"ד אוֹלִי נִטְתָּה • כְּמוֹ "לֹלָא", פְּעָמִים שְׁ"אוֹלִי"
מִשְׁמַשׁ בְּלְשׁוֹן "לֹלָא". גַּם-אֶתְכָּה הִרְגֵתִי • הָרִי זֶה
מִקְרָא מְסֻרָס, וְהוּא כְּמוֹ: "גַּם הִרְגֵתִי אוֹתְךָ", כְּלוּמַר,

(לג) אֶתְכָּה. כְּתִיב בְּה"א, בְּה' דְּבָרִים
קְטָאֵת.
וְאוֹתָהּ הַחַיִּיתִי. מִלָּא וִי"ו. שֶׁהִשְׁכָּה
אוֹתוֹ ו' דְּבָרִים, וְנִבְרָאָה בְּיוֹם ו' בֵּין
הַשְּׁמִשׁוֹת. תוֹרָה לֹד

(לג-לב) הִנֵּה אֲנִי יֹצֵאתִי לְשָׂטָן.
יֹצֵאתִי מִמִּדְּתִי, מִמִּדְּתֵי רַחֲמִים, שְׁמִלְאָךְ
רַחֲמִים הָיָה.
מִלְּאָךְ ה' בְּדֶרֶךְ. בְּגִימְטְרִיא: גְּבִרְיָאֵל
הַמִּלְאָךְ. תוֹרָה לג

(ל) הֲלֹא אֲנִי אֶתְנָד. מִלָּא וִי"ו. ו'
דְּבָרִים אֶמְרָה לוֹ. 'לְטַעֲנִיהָ בְּעִלְמָא',
'אֶקְרָאִי בְּעִלְמָא', כְּדָאִיתָא בְּפֶרֶק קָמָא
דְּעֲבוּדָה זָרָה (ה, ט). רַבְכָּת עָלִי.
בְּגִימְטְרִיא: רַבְעִתָּנִי. תוֹרָה לא

לא" - הרגתיה, שלא יאמרו: זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב; שחס המקום וכן (שם): "והרגת את האשה ואת הבקמה".

לד ואמר בלעם למלאכא דני חבית ארי לא ידעית די את מעתד לקדמותי בארחה ובען אם ביש בעיניך אתוב לי: (לח) ויאמר בלעם אל-מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם-רע בעיניך אשובה לי:

כ"א כי לא ידעתי. גם זה גנותו, ועל-כרחו הודה; שהוא היה משתבח שידע דעת עליון, ופיו העיד "לא ידעתי". אם-רע בעיניך אשובה לי. להתרים נגד המקום היא תשובה זו. אמר לו: הוא בעצמו צוני ללכת, ואתה מלאך מבטל את דבריו! למוד הוא בכך, שאומר דבר ומלאך מחזירו. אמר לאברהם (בראשית כב): "קח-נא את-בנך וגו'" ועל-ידי מלאך בטל את דברו, אף אני, אם רע בעיניך צריך אני לשוב.

לח ויאמר מלאך יהוה אל-בלעם לך עם-האנשים ואפם את-הדבר אשר-אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם-שרי בלק: (לח) ויאמר מלאך יהוה אל-בלעם לך עם-האנשים ואפם את-הדבר אשר-אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם-שרי בלק:

כ"א לך עם-האנשים. בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו. ואפם. על כרחך את הדבר אשר אדבר וגו'. לך עם-האנשים. כי חלקך עמם וסופך

לח וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל-עיר מואב אשר על-גבול ארנן אשר בקצה הגבול:

כ"א וישמע בלק. שלח שלוחים לבשרו. אל-עיר מואב. (במדבר רבה) אלו מטרופולין שלו, עיר החשובה שלו, לומר: ראה מה אלו מבקשים לעקר!.

לח ויאמר בלק אל-בלעם הלא שלחתי אליך לקרא לך למה לא-הלכת אלי האמנם לא אוכל בדרך: (לח) ויאמר בלק אל-בלעם הנה-באתי אליך עתה היכל אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפי אתו אדבר:

כ"א האמנם לא אוכל בדרך. נתנבא, שסופו לצאת מעמו בקלון.

לח ויאמר בלעם לבלק הא אתיתי לך פנן המיכל וכלנא למלא מדעם פתגמא דישוי יי בפומי יתה אמלל:

(לט) וילך בלעם עם-בלק ויבאו קרית חצות: לט ואזל בלעם עם בלק ואתו לקרית מחוזהי:

כ"א קרית חצות. עיר מלאה שוקים, אנשים, נשים וטף בחצותיה, לומר: ראה ורחם שלא יעקרו אלו.

(מ) וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבָלָעַם וְלִשְׂרָיִם
אֲשֶׁר אִתּוֹ:

כ"ט • בָּקָר וָצֹאן • (שם) דָּבָר מְעַט, בָּקָר אֶחָד וָצֹאן אֶחָד בְּלָבָד.

(מא) וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בָּלָעַם וַיַּעֲלֵהוּ בָמֹת
בַּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם:

כ"י • בָּמֹת בַּעַל • בְּתַרְגּוּמוֹ: לְרֵמַת דַּחְלָתָה - שָׁם עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

כג (א) וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִּי בֹזֶה שְׂבָעָה
מִזִּבְחֹת וְהִכֵּן לִּי בֹזֶה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אִילִים:

(ב) וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בָּלָעַם וַיַּעַל בָּלָק וּבָלָעַם
פָּר וָאִיל בַּמִּזְבֵּחַ:

(ג) וַיֹּאמֶר בָּלָעַם לְבָלָק הֲתִיצֵב עַל־עֹלְתֹתָי וְאֵלֶכָה
אוֹלִי יִקְרָה יְהוָה לְקִרְאָתִי וְדָבָר מִה־יִּרְאֵנִי וְהִנֵּדְתִּי
לָךְ וַיֵּלֶךְ שְׁפִי:

כ"י • אוֹלִי יִקְרָה ה' לְקִרְאָתִי • אֵינוֹ רָגִיל לְדַבֵּר עִמִּי בַּיּוֹם. וַיֵּלֶךְ שְׁפִי • בְּתַרְגּוּמוֹ: יְחִידִי, לְשׁוֹן שְׁפִי וְשִׁקְטִי,
שְׁאִין עֲמוֹ אֵלָא שְׂתִיקָה.

(ד) וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שְׂבָעַת
הַמִּזְבְּחוֹת עֲרֹכְתִי וָאֶעַל פָּר וָאִיל בַּמִּזְבֵּחַ:

כ"י • וַיִּקַּר • לְשׁוֹן עֲרָאִי, לְשׁוֹן גִּנְאִי, לְשׁוֹן טַמְאָת
קָרִי, כְּלוּמַר בְּקָשִׁי וּבְכַדְיוֹן, וְלֹא הָיָה נִגְלָה אֵלָיו
בַּיּוֹם אֵלָא בְּשִׁבְלִיל לְהִרְאוֹת חֲבֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
אֶת־שְׂבָעַת הַמִּזְבְּחוֹת • "שְׂבָעָה מִזְבְּחוֹת עֲרֹכְתִי" אֵין

כְּתִיב כָּאֵן, אֵלָא "אֶת־שְׂבָעַת הַמִּזְבְּחוֹת". אָמַר לְפָנָיו:
אֲבוֹתֵיהֶם שָׁל אֵלוֹ בְּנוֹ לְפָנֶיךָ שְׂבָעָה מִזְבְּחוֹת, וְאָנִי
עֲרֹכְתִי כְּנֶגְדְּךָ בָּלָן. אֲבָרְהָם בְּנֵה אֲרֻבָּעָה (בְּרֵאשִׁית יב):
"וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו" (שם): "וַיַּעֲתֵק

בעל הטורים

הקיר".
שְׁפִי. פ"א כְּפֹלָה, שִׁשְׁשָׁשׁ וְחִפְשׁ
בְּאִיזוֹ שְׁעָה טוֹב לְקַלֵּל אֶת
יִשְׂרָאֵל. תוֹרָה ד
(ד) עֲרֹכְתִי. ב' בְּמִסְוֶה. "אֶת שְׂבָעַת
הַמִּזְבְּחוֹת עֲרֹכְתִי", וְאֵינִי: "הִנֵּה נָא
עֲרֹכְתִי מִשְׁפָּט" (איוב יג, יח). כְּלוּמַר,
שְׁעָרָךְ אֶת הַמִּזְבְּחוֹת כְּדִי לַעֲרוֹךְ
מִשְׁפָּט עִם יִשְׂרָאֵל. תוֹרָה ה

יִרְאֵנִי. ב' בְּמִסְוֶה. "וְדָבָר מִה־יִּרְאֵנִי",
וְאֵינִי: "אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשִׁרְרִי" (תהלים
טז, יא). מִלְּמוֹד שֶׁהָיָה בָּלָעַם שׂוֹנֵא אוֹתָם
וְחִפֵּץ לְקַלֵּלם יוֹתֵר מִבָּלָק, וְהָיָה
מִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם "אֱלֹהִים יִרְאֵנִי
בְּשִׁרְרִי".

וַיֵּלֶךְ שְׁפִי. בְּגִימִטְרִיא: חִיגָר בְּרָגֵל.
דָּבָר אַחֵר:
מִלְּשׁוֹן שֶׁף מִדּוּכָתִיָּה, מִשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר
(לְעִיל כב, כז) "וַתִּלְחֹץ אֶת רַגְלָהּ בָּלָעַם אֶל

כג (א) שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אִילִים.
וְכֵן עָשָׂה אִיּוֹב, כִּי כֵן מִנְהַג בְּנֵי נֹחַ
לְהִקְרִיב ז' ז' כְּנֶגְדְּ ז' מִצֻּת
שְׁלֵהֶם. תוֹרָה ב
(ג) עַל עֹלְתֹתָי. חֶסֶד וְיִי. כִּי לֹא חִפֵּץ
בָּהּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאִמֵּר לוֹ כִּי
טוֹב פֶּת חֲרֹבָה וְשִׁלּוּהָ בָּהּ מִבֵּית מֵלָא
ז' בְּחֵי רִיב (מִשְׁלֵי י, א) רָאשֵׁי תִיבוֹת:
מִמְּזִד. פִּירוּשׁ מִז' פָּרִים ז' אִילִים
שֶׁהִקְרִיבוּ הַמֹּאבִּים שְׂבָאוֹ מִמִּמְּזִרוֹת.

בְּנֵה שְׂתִים: אֶחָד בְּשֶׁכֶם (שם לג) וְאֶחָד בְּבִית אֵל (שם לה). וְאַעַל פֶּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ. וְאַבְרָהָם לֹא הֶעֱלָה אֵלָּא אֵיל אֶחָד.

מִשֵּׁם הִהָרָה וְגו' (שם יג): "וַיֵּאָהֶל אַבְרָם וְגו'", וְאֶחָד בְּהַר הַמּוֹרְיָה (שם כב). וַיִּצְחָק בְּנֵה אֶחָד (שם כו): "וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וְגו', וַיִּכְרוּ שָׁם עֲבָדֵי יִצְחָק בָּאֵר". וַיַּעֲקֹב

ה' וְשׁוּי יִי פִתְגָמָא בְּפוּמָא דְּבַלְעָם וְאָמַר תּוּב לְוֹת בְּלָק וּכְדִין תְּמַלִּיל:

(ה) וַיִּשֶׁם יְהוָה דְּבַר בְּפִי בְלָעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל-בְּלָק וְכֹה תִדְבֹּר:

וְתִב לְוֹתָהּ וְהָא מַעֲתֵד עַל עֲלֻתָּהּ הוּא וְכָל רַבְרָבֵי מוֹאָב:

(ו) וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב עַל-עֲלֻתּוֹ הוּא וְכָל-יִשְׂרָאֵל מוֹאָב:

וְנִטְל מִתְּלָה וְאָמַר מִן אֲרָם דְּבַרְנִי בְּלָק מְלָכָא דְּמוֹאָב מְטוּרֵי מוֹדִינָחָא אִיתָא לוֹט לִי יַעֲקֹב וְאִיתָא תְּרַף לִי יִשְׂרָאֵל:

(ז) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר מִן-אַרְם יִנְחֲנִי בְּלָק מְלָכָא מוֹאָב מִהֲרִי-קָדָם לְכָה אֶרְהֶ-לִי יַעֲקֹב וּלְכָה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל:

רש"י אֶרְהֶ-לִי יַעֲקֹב וּלְכָה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. בְּשָׁנֵי שְׁמוֹתֵיהֶם אָמַר לוֹ לְקַלְלֵם - שְׁמָא אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מְבַהֵק.

ה' מָא אֱלוּטִיה דְּלֹא לְטִיָּה אֵל וּמָא אֲתִרְכָּה דְּלֹא תִרְכָּה יִי:

(ח) מָה אֶקֶב לֹא קִבָּה אֵל וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם יְהוָה:

(בראשית מט): "אָרוּר אֶפֶס". כְּשֶׁנֶּכְנַס אַבְיָהֶם בְּמִרְמָה אֶצֶל אַבְיֹו הָיָה רְאוּי לְהִתְקַלֵּל, מָה בָּאָמַר שָׁם? (שם כז): "גַּם-בְּרוּךְ יִהְיֶה". בְּמִכְרֵיכֶם נֹאמַר (דברים כז): "אֵלֶּה

רש"י מָה אֶקֶב לֹא קִבָּה אֵל. (במ"ד) כְּשֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְלוּ, כְּשֶׁהִזְכִּיר אַבְיָהֶם אֶת עֲוֹנָם: "כִּי בְּאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ, לֹא קָלַל אֵלָּא אֶפֶס, שֶׁנֹּאמַר

בעל הטורים

אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת הַגֹּל הַזֶּה" וכו'. וְהוּא שִׁלַּח אֵלֵי לַעֲבוּר הַבְּרִית לְקַלְלֵם. דְּבַר אַחֲרֵי: מִהֲרִי קָדָם. אֲנִי רוֹאֶה שֶׁלֹּא לְקַלְלֵם כִּי הִקְרִים נִהְיָו בָּהֶם כְּבוֹד, דְּכִתִּיב (תהלים קיד, ד) "הִקְרִים רָקְדוּ כְּאִילִים" לְכַבֹּדָם, וְאֲנִי אֶקְלָלֵם. מִהֲרִי קָדָם. בְּגִימָטְרִיָּא: מֵאֲבֹוֹת הָעוֹלָם. אֶרְהֶ לִי יַעֲקֹב וּלְכָה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. הַזְכִּירָם בְּשָׁנֵי שְׁמוֹתֵיהֶם. אָמַר: בְּאִיזָה שֵׁם אֶקְלָלֵם, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּרַכוּ כְּשֶׁהָיָה שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְשׁוּב בָּרַכוּ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן בְּאִיזָה שֵׁם אֶקְלָלֵם. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא רָצָה לִיַּיְחֵד שְׁמוֹ עַל קַלְלָתָם, שֶׁבְּקַלְלוֹת כְּתִיב (דברים כח, טו) "וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת", וּבְכַרְכוּת כְּתִיב (שם שם, טז) "יִצְחָק ה' אֲתָךְ אֶת הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יְדֶךָ", וְהָאִיךְ אֶקְלָלֵם! תורה ח

(שם כב, ט) "הִנֵּה זֶלְזָה מְלִכָּה גַם הוּא". וְאִתָּהּ גַּם כֵּן כְּפִי טוֹבָה, שְׁאִלּוּלִי אַבְרָהָם לֹא בָּאתָ לְעוֹלָם, שֶׁבְּזֻכּוֹתָו נִיצוֹל לוֹט מִסְדּוּם. וְאֲנִי גַם כֵּן כְּפִי טוֹבָה, שְׁאִלּוּלִי בֹא יַעֲקֹב אֵל לָבֶן לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְאֲנִי בָּאִים מֵאֲרָם לְקַלְלֵם. מִן אֲרָם. בְּגִימָטְרִיָּא: אִשְׁל. פִּירוּשׁ, בָּאִים בְּזֻכּוֹת אַבְרָהָם שֶׁנִּטַּע אֶשֶׁל בְּבֹאֵר שְׁבַע. יִנְחֲנִי. ב' בְּמִסוּרָה. "יִנְחֲנִי בְּלָק", "יִנְחֲנִי בְּמַעְגְלֵי צֶדֶק" (תהלים כג, א), בְּדִאֲמִרִינוֹ (סנהדרין קה, א) כְּמֹה צֶדֶקוֹת עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם שֶׁלֹּא כְּעִסְתִּי בִימֵי בְּלָעָם. וְהִינֵנִי "יִנְחֲנִי בְּמַעְגְלֵי צֶדֶק", כְּשֶׁבִקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע לְקַלְלֵנִי הִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי צֶדֶק, שֶׁלֹּא כְּעַס. יִנְחֲנִי. בְּגִימָטְרִיָּא: לְגַהֲנָם. מִהֲרִי קָדָם. מִהַר שֶׁהֶעֱמִידוּ קְדֻמוֹנִים, זֶה גַל זֶה גַל וְכִרְתּוֹ עָלָיו בְּרִית, בְּדִכְתִּיב (בראשית לא, נב) "אִם אֲנִי לֹא

(ה) בְּפִי. בְּגִימָטְרִיָּא: מִלֵּאָה. בְּפִי. בְּגִימָטְרִיָּא: הַזֶּמֶם. שְׁמִילָאָה נִתֵּן זֶמֶם לְוֹתָהּ פִּיּוּ לְהַזְכִּירוֹ אֵל בְּלָק. תורה ו (ז) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹו. שְׁהָרִים קוֹלוֹ שִׁישְׁמַעוּהוּ כָּל שְׂבָעִים אוֹמוֹת כְּדִי שִׁיקְנָאוּ בְּיִשְׂרָאֵל. וְזֶה "מְבַרֵךְ רַעְהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל וְגו' קָלְלָה תִּחְשֹׁב לוֹ" (משלי כז, ד). מִן אֲרָם. כְּלוֹמַר הֵיאֵךְ אֲנִי בָּאִים עֲלֵיהֶם מֵאֲרָם לְקַלְלֵם, וּמֵאֲרָם יֵצֵא אַבְרָהָם אַבְיָהֶם טַעוֹן בְּבִרְכוּת, שֶׁנֹּאמַר (בראשית יב, א) "לֵךְ לֶךְ מֵאֶרֶץ צָר", וּכְתִיב (שם שם, ב) "וַיֵּאבְרָכֶךָ" וְגו'. וְכֵן יַעֲקֹב הִלָּךְ לְאֲרָם טַעוֹן כָּל אוֹתָם הַבְּרִכוֹת, שֶׁנֹּאמַר (שם כח, טז) "וְהִנֵּה אֲנִי עִמָּךְ וּשְׁמִרְתִּיךָ" וְגו'. דְּבַר אַחֲרֵי: מִן אֲרָם. שְׁאִלּוּלִי הֵם לֹא הִינֵנוּ עוֹלָם, שֶׁאֲנִי מֵאֲרָם, וְכִשְׁנַעֲקֵד יִצְחָק נִפְקָדָה גַם מְלִכָּה מְנַחֵם, שֶׁנֹּאמַר

השעה שהקדוש-ברוך-הוא כועס בזה, והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך. וזהו שנאמר (מכה ו): "עמי זכר-נא מה-יעץ וגו' ומה-ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה'".

יעמדו לברך את-העם". במקללים לא נאמר "ואלה יעמדו לקלל את העם", אלא (שם) "ואלה יעמדו על הקלה" - לא רצה להזכיר עליהם שם קלה. לא זעם ה' • (ברכות ו) אני אין כחי אלא שאני יודע לבנו

ט ארי מריש טוריא חזיתה ומרמא סכיתה
הא עמא בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא
בכעממא לא יתדנון גמירא:

(ט) כי-מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן-עם
לברך ישכן ובגוים לא יתחשב:

האמות עובדי גילולים, שנאמר (ירמיה ל): "כי אעשה כלה בכל הגוים וגו'" - אינן נמנין עם השאר. דבר אחר: כשהן שמחין אין אמה שמחה עמהם, שנאמר (דברים לב): "ה' בדרך נחננו". וכשהאמות עובדי גילולים בטובה, הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון, וזהו "ובגוים לא יתחשב".

כ"י כי-מראש צרים אראנו • אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיסדים וחזקים בצורים וגבעות הללו, על-ידי אבות ואמהות. הן-עם לברך ישכן • הוא אשר זכו לו אבותיו - לשכן בדרך, בתרגומו. ובגוים לא יתחשב • בתרגומו: לא יהיו נעשין כלה עם שאר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 170)

שהקשה לו: נאמר לעיל "וישא משלו ויאמר", ולא מצינו בדבריו משל. לכן מפרש, שהמשל הוא בפלים הללו: "צורים" ו"גבעות" משל הם לחזק ותקף של ישראל.

אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם (רש"י כג, ט)
יש לשאל, מדוע מוציא את הכתוב מפשוטו - בלעם עמד אז על הר גבוה ומשם ראה את ישראל. ויש לומר,

ימן ייכול לממני דעדקא דבית זעקב
דאמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא או
חדא מארבע משרתא דישראל תמות נפשי
מותא דקשיטוהי ויהי סופי כותהון:

(י) מי מנה עפר יעקב ומספר את-רבע ישראל
תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו:

(ויקרא יט): "לא תזרע כלאים", אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם. ומספר את-רבע ישראל, רביעותיהן, זרע היוצא מן התשמיש שלהם. תמת נפשי מות ישרים • שבהם.

כ"י מי מנה עפר יעקב וגו' • בתרגומו: דעדקא דבית יעקב וכו' מארבע משרתא, ארבעה הגלים. דבר אחר: "עפר יעקב" - אין חשבון במצות שהם מקימין בעפר (דברים כב): "לא תחרוש בשור ובחמור",

בעל הטורים

למה שנותנים הערלה בחול.
תמת. ג' במסורה. "תמת נפשי מות ישרים", ואידך: "תמות נפשי עם פלשתים" (שופטים טז, ל), ואידך: "תמת בנער נפשי" (איוב לו, יד). הוא בקש שתמות נפשו עם הישרים, ולא היה כן, אלא אדרבה מתה מות פלשתים, כלומר מות רשעים. ובנער, כדאיתא (סנהדרין קו, ב): "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם", שכן ל"ד שנה היה כשהרגו פנחס.
ישרים. בגימטריא: אבות העולם. סופי תיבות של שמות האבות, אברהם יצחק ויעקב - בגימטריא: בלעם. וזהו "ותהי אחריתי כמהו". תורה יא

עממים.
לברך. עולה לחשבון מ'. לומר לך שישכן בארץ ישראל שהיא מהלך מ' יום.
לברך ישכן. עולה לחשבון ת"ב, שרמז לימי בית שני.
לברך ישכן. בגימטריא: בימי משיח. תורה י
(י) מי מנה עפר יעקב. כמו "עפר האילים" (שיר השירים ב, ט). על שם "כי נער ישראל ואהבהו" וגו' (חושע יא, א). וכן תרגם אונקלוס: "מי מנה עפר יעקב" - מן יכול לממני דעדקא דבית יעקב.
עפר. בגימטריא: ערלה בחול. רמז

(ט) כי מראש צרים אראנו. אני רואה שנבראו קודם שבא העולם והצורים. כי מראש. בגימטריא: על הר המורה. מראש צורים. בגימטריא: מזכות האבות.
ומגבעות. בגימטריא: הן האמהות. לברך. ג' במסורה. "הן עם לברך ישכן", שכן לברך בתרי עשר (מכה ג, יד) בפרשת "רעה עמך בשבטך" בענין הגאולה, שבלעם היה מתנבא על הגאולה, "כי אתה ה' לברך לבטח תושיבני" (תהלים ד, ט). שלא כעס כל אותן הימים, על כן "לבטח תושיבני". לברך ישכן. ו' תגין על השין ד"ישכן", לומר לך שישכן בארץ ו'

(יז) וַיֵּבֶא אֱלֹוֹי וְהִנֵּה נֹצֵב עַל-עֲלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אֹתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה-דִּבֶּר יְהוָה:

כ"י - וְשָׂרֵי מוֹאָב אֹתוֹ • וְלִמְעַלָּה הוּא אוֹמֵר: "וְכָל-שָׂרֵי מוֹאָב"? בֵּינָן שָׂרָאוּ שְׂאִין בּוֹ תַקְוָה, הִלְכּוּ לָהֶם

(יח) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר קוֹם בָּלָק וְשִׁמְעָה הָאֲזִינָה עֲרִי בְנוֹ צֶפֶר:

כ"י - קוֹם בָּלָק • בֵּינָן שָׂרָאוּ מִצַּחֵק בּוֹ, נִתְפַּנֵּן לַצֶּעֶר: עֲמַד עַל רִגְלִיד, אֵינָךְ רֹשָׁא לִישָׁב, וְאַנִּי שְׁלוּחַ אֲלֶיךָ בְּשִׁלְיחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם. בְּנוֹ צֶפֶר • לְשׁוֹן

(יט) לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְיֹב וּבְנֵי-אֲדָם וַיִּתְנַחֵם אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדַבֵּר וְלֹא יְקִימֶנָּה:

כ"י - לֹא אִישׁ אֶל וְגו' • כָּבֵד נִשְׁבַּע לָהֶם לְהַכִּיָּם וּלְהוֹרִישָׁם אֶרֶץ שְׂבָעָה אֲמוֹת, וְאַתָּה סְבוֹר לְהַמִּיתָם

(כ) הִנֵּה בָרַךְ לַקַּחְתִּי וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה:

כ"י - הִנֵּה בָרַךְ לַקַּחְתִּי • אַתָּה שׂוֹאֲלָנִי "מַה-דִּבֶּר ה'?" קִבַּלְתִּי מִמֶּנּוּ לְבָרַךְ אוֹתָם. (ס"א): "בָּרַךְ" כָּמוֹ "לְבָרַךְ". וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה • הוּא בָרַךְ אוֹתָם, וְאַנִּי לֹא אֲשִׁיב אֶת בְּרַכְתּוֹ. וּבָרַךְ • כָּמוֹ וּבָרַךְ, וְכֵן הוּא גִזְרַת רִי"ש, כָּמוֹ (תהלים עד): "אֲוִיב חֲרָף", כָּמוֹ חֲרָף. וְכֵן (שם ט'): "וּבֹצֵעַ בָּרַךְ", הִמָּחֵל וּמִבָּרַךְ אֶת

(כא) לֹא-הִבִּיט אֹן בִּיעֶקֶב וְלֹא-רָאָה עֵמַל בִּישְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עֲמֹו וּתְרוּעַת מִלָּךְ בּוֹ:

כ"י - לֹא-הִבִּיט אֹן בִּיעֶקֶב וְגו' • פְּתַרְגוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אַחֲרֵי פְשׁוּטוֹ הוּא נִדְרָשׁ מִדְּרַשׁ נֶאֱחָה. לֹא הִבִּיט • הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "אֹן" שְׂבִיעֶקֶב, שִׁשְׁשֶׁה עוֹבְרִין עַל דְּבָרָיו אֵינּוּ מְדַקְדָּק אַחֲרֵיהֶם לְהִתְבּוֹנֵן בְּאַוֲנוֹת שְׁלָהֶם וּבְעֵמָלָן, שֶׁהֵן עוֹבְרִים עַל דָּתוֹ. עֵמַל • לְשׁוֹן עֲבָרָה, כָּמוֹ (שם ט'): "הִרָה עֵמַל", (שם ט'): "כִּי אַתָּה

יִוָּאֲתָא לְוִתָּהּ וְהוּא מַעֲתִיד עַל עֲלָתָהּ וּבְרַכְבֵּי מוֹאָב עֲמֹה וְאָמַר לָהּ בָּלָק מָא מְלִיל יי:

מִקְצָתָם וְלֹא נִשְׁאָרוּ אֲלָא מִקְצָתָם. מַה-דִּבֶּר ה' • (במ"ד) לְשׁוֹן צַחֹק הוּא זֶה, כְּלוֹמֵר: אֵינָךְ בְּרִשְׁוֹתָךְ.

יח וְנִטַּל מִתְּלָה וְאָמַר קוֹם בָּלָק וְשִׁמְעָה אֲזִינָת לְמִימָרִי בֶר צֶפֶר:

מִקְרָא הוּא זֶה, כָּמוֹ (תהלים קד): "חִיתוֹ יֶעֶר", (בראשית א): "וְחִיתוֹ-אֶרֶץ", (תהלים קיד): "לְמַעַיְנֹו מִים".

יט לֹא כְמִלִּי בְנֵי אֲנָשָׁא מִימֵר אֱלֹהָא בְנֵי אֲנָשָׁא אֲמַרִין וּמְכַדְבִּין וְאִף לֹא כְעוֹבְדֵי בְנֵי בִשְׂרָא דִּי אֲנֹן גְּזָרִין לְמַעַבְדַּ וְחִיבִין וּמִתְמַלְכִין דְּהוּא אָמַר וְעַבְדֵּי וְכָל מִימְרָה מִתְקַבֵּל:

בְּמִדְבָּר? • הֵהוּא אָמַר וְגו' • בְּלְשׁוֹן תַּמָּה, וְתַרְגוּמוֹ: "וְחִיבִין וּמִתְמַלְכִין" - חוֹזְרִים וְנִמְלְכִין לְחֹזֵר בָּהֶם.

כ הָא בְּרַכְּן קַבְלִית וְאַבְרַכְנָה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא אֲתַב בְּרַכְתִּי מִנָּה:

הַגּוֹזֵל וְאוֹמֵר: אֵל תִּירָא כִּי לֹא תַעֲנֶשׁ, שְׁלוֹם יְהִיָּה לָךְ - מְרַגֵּז הוּא לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְאֵין לוֹמֵר בָּרַךְ שֵׁם דָּבָר, שְׂאֵם כֵּן הִיָּה נְקוּד כְּפִתַח קֶטֶן (ר'): סְגוּלַּת תַּחַת הָרִי"ש) וְשִׁעְמוֹ לְמַעַלָּה, אֲכָל לְפִי שֶׁהוּא פֶּעַל, הוּא נְקוּד קֶמֶץ קֶטֶן (צִירִי) וְשִׁעְמוֹ לְמַטָּה.

כא אֲסַתְפְּלִית לִית פְּלַחִי גְלוּלִין בְּדְבִית יַעֲקֹב וְאִף לֹא עָבְדִי לְאוֹת שְׁקֵר בִּישְׂרָאֵל מִימְרָא דִּי אֱלֹהִיוֹן כְּסַעֲדָהוֹן וּשְׂכִינַת מְלַכָּהוֹן בִּינִיָּהוֹן:

עֵמַל וְכַעַס תְּבִיט", לְפִי שֶׁהַעֲבָרָה הִיא עֵמַל לְפָנֵי הַמָּקוֹם. ה' אֱלֹהָיו עֲמֹו • אֲפִלּוּ מְכַעֲסִין וּמְמַרִים לְפָנָיו, אֵינּוּ זֶז מִתּוֹכָן. וּתְרוּעַת מִלָּךְ בּוֹ • לְשׁוֹן חֲבִיה וְרַעוּת, כָּמוֹ (שמואל ב טו): "רַעַה דָּוִד" אוֹהֵב דָּוִד, (שופטים טו): "וַיִּתְּנָהּ לְמַרְעָהוּ". וְכֵן תַּרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס: וּשְׂכִינַת מְלַכָּהוֹן בִּינִיָּהוֹן.

(כב) אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם פְּתוּעַת רֹאם לוֹ:

כב אֵלָה דְּאַפְקִינֵן מִמִּצְרַיִם תְּקַפָּא וְרוּמָא
דִּילָהּ:

וְאָמַר אֲנִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן (בראשית א): "וַעֲוֹף יַעֲוֹפֶה",
הַמְעוֹפֶה בָּרוּם וְגִבָּה, וְתִקְּףָהּ רַב הוּא זֶה. תּוֹעֲפֹת
רֹאם • עֲפִיפֹת גִּבָּה. דְּבַר אַחֵר: "תּוֹעֲפֹת רֹאם". תִּקְּףָהּ
רֹאמִים. וְאַמְרוּ רַבּוּתֵינוּ: (גיטין סח) אֵלּוּ הַשְּׂדִים.

כ"א אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם • אִתָּה אֲמַרְתָּ: "הִנֵּה עַם
יֵצֵא מִמִּצְרַיִם", לֹא יֵצֵא מִעֲצָמוֹ, אֲלֵא הָאֱלֹהִים
הוֹצִיאֵם. פְּתוּעַת רֹאם לוֹ • כִּתְּקָהּ רוּם וְגִבָּה שְׁלֹו.
וְכֵן (איוב כב): "וְכִסֶּף תּוֹעֲפֹת" - לְשׁוֹן מַעֲזוֹ הַמָּה.

(כג) כִּי לֹא־נַחֵשׁ בִּיעֲקֹב וְלֹא־קָסַם בִּישְׂרָאֵל פְּעֹת
יֹאמֶר לִיעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל:

כג אֲרִי לֹא נַחֲשֵׂא צָבֻן דִּיטִיב לְדְבִית זַעֲקָב
וְאִף לֹא קָסַמְיָא רַעֲזָן בְּרַבּוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל
כְּעֵדֵן יִתְאַמֵּר לִיעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה עָבַד
אֱלֹהָא:

לְשׁוֹן עֲתִיד, אֲלֵא לְשׁוֹן הַזֶּה: אֵינֶן צָרִיכִים לְמַנְחֵשׁ
וְקוֹסֵם, כִּי בְּכָל עַת שְׂצִירָךְ לְהֹאמֶר לִיעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל
מַה פָּעַל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וּמַה גְּזוּרָתוֹ בְּמָרוֹם,
אֵינֶן מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים, אֲלֵא נִמְסָר לָהֶם עַל־פִּי
נְבִיאֵיהֶם מַה הִיא גְּזוּרַת הַמָּקוֹם, אוֹ אוֹרִים וְתַמִּים
מְגִידִים לָהֶם. וְאוֹנְקְלוֹס לֹא תַרְגֵּם בֶּן.

כ"א כִּי לֹא־נַחֵשׁ בִּיעֲקֹב • כִּי רֹאוּיִים הֵם לְבִרְכָּהּ,
שְׂאִין בָּהֶם מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים. פְּעֹת יֹאמֶר לִיעֲקֹב
וְגו' • עוֹד עֲתִיד לִהְיוֹת עַת פְּעֹת הַזֹּאת, אֲשֶׁר תִּגְלֶה
חֲבֹתָן לְעֵין כָּל, שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵין לְפָנָיו וְלוֹמְדִים תּוֹרָה
מִפִּיו וּמְחִיצֵתָן לְפָנִים מִמִּלְאֲכֵי הַשָּׁרָת, וְהֵם יִשְׁאַלוּ
לָהֶם: מַה פָּעַל אֵל, וְזֶהוּ שְׂנַאֲמַר (ישעיה ל): "וְהָיוּ עֵינֶיךָ
רְאוּת אֶת־מוֹרֶיךָ". דְּבַר אַחֵר: "יֹאמֶר לִיעֲקֹב" - אֵינִי

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת יח ענ" 266)

לְשׁוֹן אֲרַעִי וְטִמְאַה. וְהֵינּוּ, שֶׁבִּלְעָם הָיָה לְמִטָּה מִמִּלְאֲכֵי
הַשָּׁרָת. מוֹבֵן אֲפּוֹא, שֶׁמִּבְחִינָתוֹ יִשְׁנֶה חֲשִׁיבוֹת מִיַּחַדָּת בְּכָף
שִׁישְׂרָאֵל הֵם לְמַעֲלָה מִמִּלְאֲכֵי הַשָּׁרָת.

וּמְחִיצָתָן לְפָנִים מִמִּחִיצַת מִלְאֲכֵי הַשָּׁרָת (רש"י כג, כג)
רש"י פֶּרֶשׁ לְעֵיל (ויקרא א. א) שְׂמִלְאֲכֵי הַשָּׁרָת מִשְׁתַּמְשִׁין
בְּלִשׁוֹן "וַיִּקְרָא", וְאֵלּוּ בְּנִבְיָאֵי הָאֲמוּנוֹת נֹאמֶר לְשׁוֹן "וַיִּקְרָא",

כד הָא עֲמָא כְּלִיתָא שְׂרִי וְכֹאֲרִיא וְתַנְשֵׁל לֹא
יִשְׂרִי כֹאֲרֵעָה עַד דִּיקְטוּל קְטוּל וְנִכְסִי
עֲמָמְיָא יִירֵת:

(כד) הֵן־עַם כְּלָבִיא יָקוּם וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא
עַד־יֵאכֹל טָרֶף וְדַם־חַלְלִים יִשְׁתֶּה:

הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹמְרָם וְנֹלְחָם מִלְחָמוֹתֵיהֶם
וּמִפִּילֵם חַלְלִים. דְּבַר אַחֵר: הֵן־עַם כְּלָבִיא יָקוּם וְגו',
כְּתֻבָּתוֹ. וְדַם־חַלְלִים יִשְׁתֶּה • (במ"ד) נִתְנַבֵּא שְׂאִין
מִשָּׁה מֵת עַד שִׁפְיֵל מַלְכֵי מְדִין חַלְלִים, וְיִהְיֶה הוּא
עֲמָהֶם, שְׂנַאֲמַר (יהושע יג): "וְאֵת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הַקּוֹסֵם
הָרְגוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב אֶל־חַלְלֵיהֶם".

כ"א הֵן־עַם כְּלָבִיא יָקוּם וְגו' • כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין
מִשִּׁנְתָּם שְׁחִרִית, הֵן מִתְגַּבְּרִים כְּלָבִיא וְכֹאֲרִי לְחֹטֵף אֶת
הַמִּצְוֹת: לְלַבֵּשׁ צִיצִית, לְקַרֵּא אֶת שְׁמֵעוֹ וְלִהְיוֹת תַּפְלִין.
לֹא יִשְׁכַּב • בְּלִילָה עַל מִטָּתוֹ עַד שֶׁהוּא אוֹכֵל וּמְחַבֵּל
כָּל מִזִּיק הַבָּא לְטָרְפוֹ. כִּיצַד ? קוֹרֵא אֶת שְׁמֵעוֹ עַל מִטָּתוֹ
וּמִפְקִיד רוּחוֹ בְּיַד הַמָּקוֹם. כָּא מְחַנֶּה וְגַם לְהִזְיָקֵם -

כה וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבִלְעָם אִף מִילֵט לֹא
תִּלְוִטְנוּן אִף בְּרָכָא לֹא תִבְרַכְנוּן:

(כה) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם גַּם־קָב לֹא
גַם־בִּרְךָ לֹא תִבְרַכְנוּ:

"גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא יִהְיֶה", וְכֵן (דברים לב): "גַּם בַּחוּר
גַּם בְּתוּלָה".

כ"א גַּם־קָב לֹא תִקְבְּנוּ • "גַּם" רֹאשׁוֹן מוֹסָף עַל
"גַּם" הַשֵּׁנִי, וְ"גַם" שֵׁנִי עַל "גַּם" רֹאשׁוֹן. וְכֵן (ב"א ג):

כו וַאֲתָב בִּלְעָם וַאֲמַר לְבָלָק הֲלֹא מַלְלִית
עִמָּךְ לְמִימָר כָּל דִּי יִמְלֵל יְיָ יִתְּה אַעֲבֹד:

(כו) וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ
לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֶתּוֹ אֶעֱשֶׂה:

בעל הטורים

(כד) הֵן עַם. הַפְּסוּק מִתְחִיל בְּה' וּמִסִּימִים בְּה', שֶׁלֹּא יָמוּת מִשָּׁה עַד שִׁיְהָרוּג לְה' מַלְכֵי מְדִין. תּוֹרָה כה

♦ יום שישי ט"ז תמוז ♦

(כו) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלָעַם לְכֹה־נָא אֶקְחָךָ אֶל-מָקוֹם
אַחֵר אוֹלֵי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתוּ לִי מַשָּׁם:

ה"י > וְקִבַּתוּ לִי • אין זה לשון צווי וכמו "וְקִבְנוּ", אלא לשון עתיד: אוֹלֵי יִישָׁר בְּעֵינֵי וְקִבְנוּ לִי מַשָּׁם, מלדיר"ש בלעז (דוא זאלסט שעלטען).

(כח) וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בָּלָעַם רֹאשׁ הַפְּעֹר הַנִּשְׁקָף
עַל-פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן:

ה"י > רֹאשׁ הַפְּעֹר • קוסם גדול היה בלק, וראש
שָׁהַן עֲתִידִין לְלָקוֹת עַל-יְדֵי פְעֹר, ולא היה יודע
בְּמָה. אָמַר: שָׁמָּה הִקְלָלָה תַּחוּל עֲלֵיהֶם מַשָּׁם? וְכֵן
כָּל הַחוּזִים בְּכוֹכְבִּים - רואים ואין יודעים מה רואים.

(כט) וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל-בָּלָק בְּנֵה-לִּי בֹזֶה שְׂבָעָה
מִזִּבְחֹת וְהֵכֵן לִי בֹזֶה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אִילָם:

(ל) וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בָּלָעַם וַיַּעַל פָּר וְאִיל
בַּמִּזְבֵּחַ:

כד (א) וַיֵּרָא בָלָעַם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֶךְ
אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-הִלֵּךְ בְּפַעַם-בְּפַעַם לְקִרְאֹת נְחֻשִׁים
וַיֵּשֶׁת אֶל-הַמִּדְבָּר פָּנָיו:

ה"י > וַיֵּרָא בָלָעַם כִּי טוֹב וְגו' • אָמַר: אֵינִי צָרִיךְ
לְבַדֵּק עוֹד בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי לֹא יִחַפֵּץ לְקַלְלֵם.
וְלֹא-הִלֵּךְ בְּפַעַם-בְּפַעַם • כַּאֲשֶׁר עָשָׂה שְׁתֵּי פְעָמִים.
לְקִרְאֹת נְחֻשִׁים • לְנַחֵשׁ אוֹלֵי יְקָרָה ה' לְקִרְאָתוֹ

(ב) וַיֵּשָׂא בָלָעַם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן
לְשִׁבְטָיו וְתַהֵי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים:

ה"י > וַיֵּשָׂא בָלָעַם אֶת-עֵינָיו • בָּקַשׁ לְהַכְנִיס בָּהֶם
עֵין רָעָה, וְהָרִי יֵשׁ לָךְ שְׁלֹשׁ מִדּוֹתֶיךָ: עֵין רָעָה וְרוּחַ
גְּבוּהָה וְנִפְשׁ רַחֲבָה הָאֲמוּרִים לְמַעַלָּה (אבות פ"ה) • שֹׁכֵן
לְשִׁבְטָיו • רָאָה כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט שׁוֹכֵן לְעַצְמוֹ וְאֵינֶן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 84)

שָׂאִין פְּתָחֵי אֱהִלֵּיהֶם מְכֻנָּים זֶה כְּנָגֵד זֶה (רש"י כד, ב)
גם בשעה שאדם מצוי בדירת עראי, אהל, עליו להקפיד
על כְּלָלֵי הַצְנִיעוּת בְּמִילּוּאָם. לְאַפּוּקֵי מִן הַמְּקוֹלִים בְּעֵינָיו

צְנִיעוּת בְּקִיץ, וּבְמִיחָד כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּדִירַת עֲרָאִי מְחוּץ
לְעִיר, בְּאֲמָרָם: "אֲחֻסָּא וְאֲשׁוּב", כְּשֶׁאֲשׁוּב הָעִירָה.

(ג) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹי וַיֹּאמֶר נֹאם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעֹר וְנֹאם
הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִי:
ג ונטל מתלה ואמר אמר בלעם ברה בעור
ואמר גברא דשפיר חזי:

שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב וּמוֹנֶה רְבִיעוֹתֶיהֶן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, מְתִי תְּבוֹא טָפָה שְׁנוּלָד הַצַּדִּיק מִמֶּנָּה. אָמַר
בְּלָבוֹ: מִי שֶׁהוּא קְדוֹשׁ וּמְשַׁרְתּוֹ קְדוּשִׁים, יִסְתַּכֵּל
בְּדָבָרִים הַלְלוּ? וְעַל דָּבָר זֶה נִסְמֶית עֵינָיו שֶׁל בִּלְעָם
(נדה לא) - וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים: "שְׁתֵּם הָעֵינִי" - פְּתוּחַ הָעֵינִי, כְּמוֹ
שֶׁתַּרְגֵּם אוֹנְקֵלוֹס, וְעַל שֶׁאָמַר "שְׁתֵּם הָעֵינִי" וְלֹא אָמַר
"שְׁתֵּם הָעֵינַיִם", לְמַדְנֵנוּ שֶׁסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו הָיָה.

כ"ט • בְּנוֹ בְּעֹר • כְּמוֹ (תהלים קיד): "לִמְעֵינֵי מַיִם". וּמִדְרָשׁ
אַגְדָּה: (סנהדרין ק"ה) שְׁנֵיהֶם הָיוּ גְדוֹלִים מְאֹבֹתֵיהֶם; בִּלְק
בְּנוֹ צָפוֹר - אָבִיו בְּנוֹ הוּא בְּמַלְכוּת, וּבִלְעָם גְּדוֹל
מְאֹבִיו בְּנִבְיָאוֹת - מִנָּה בֶּן פָּרֶס הָיָה. שְׁתֵּם הָעֵינִי.
עֵינָיו נְקוּרָה וּמוֹצֵאת לַחוּץ וְחוּר שְׁלָה נִרְאָה פְּתוּחָה,
וְלִשׁוֹן מְשֻׁנָּה הוּא, כְּדִי שִׁישְׁתֵּם וְיִסְתֵּם וַיִּגְבֹּ. (ע"ז סט).
וּרְבוּתֵינוּ אָמַר: לְפִי שֶׁאָמַר: וּמִסְפָּר אֶת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל,

(ד) נֹאם שִׁמְעֵ אִמְרֵי-אֵל אֲשֶׁר מַחְזִיחַ שְׂדֵי יַחֲזִיחַ נָפֶל
וּגְלוֹי עֵינַיִם:
ד אמר דשמע מימר מן קדם אל וחזוי מן
קדם שדי חזוי שכיב ומתגלי לה:

וְנֹפֵל עַל פָּנָיו, לְפִי שֶׁהָיָה עָרַל וּמֵאוֹס לַהֲיוֹת נִגְלָה
עָלָיו בְּקוּמָה זְקוּפָה לְפָנָיו.

כ"ט • נָפֶל וּגְלוֹי עֵינַיִם • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגוּמוֹ, שֶׁאֵין
נִרְאָה עָלָיו אֵלָּא בְּלִילָה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב. וּמִדְרָשׁ:
כְּשֶׁהָיָה נִגְלָה עָלָיו לֹא הָיָה בּוֹ כַּחַ לַעֲמֹד עַל רִגְלָיו,

(ה) מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁפָּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל:
ה קא טבא ארעך יעקב בית מישריך
ישראל:

עֲלִיכֶם. מִשְׁפָּנְתֶּיךָ • אֵף כְּשֶׁהָיוּ חֲרִבִּין, לְפִי שֶׁהָיוּ
מְשֻׁכָּן עֲלֵיהֶם, וְחֲרִבָּן כְּפָרָה עַל הַנִּפְשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר
(איכה ד): "כָּלָה ה' אֶת-חֲמָתוֹ", וּבִמָּה כָּלָה? "וַיִּצְטַח-אֵשׁ
בְּצִיּוֹן".

כ"ט • מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ • עַל שֶׁרָאָה פִּתְחֵיהֶם שֶׁאֵין
מְכַנְיִן זֶה מוֹל זֶה. מִשְׁפָּנְתֶּיךָ • חֲנִיּוּתֶיךָ, כְּתַרְגוּמוֹ.
דָּבָר אַחֵר: "מַה-טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ", מַה טָּבוֹ - אֶהְיֶה שִׁילָה
וּבֵית עוֹלָמִים בְּיִשׁוּכָן, שֶׁמִּקְרִיבִין בָּהֶן קָרְבָּנוֹת לְכַפֹּר

(ו) בְּנַחֲלִים נִפְּטִיו כִּגְנַת עָלֶי נִהַר כְּאֶהְלִים נִטַּע יְהוָה
כְּאַרְזִים עֲלִימִים:
ו פנחלין דמדברין כגנת עליו נהר כאהלים נטע יהוה
כבוסמא דנציב יי בארזין דנציבין על
מא:

וְאֶהְלוֹת". נִטַּע ה' • בְּגֵן-עֵדֶן. לְשׁוֹן אַחֵר: כְּאֶהְלִים
נִטַּע ה' - כְּשֶׁמִּים הַמְתוּחִין כְּאֶהֱל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ):
"וַיִּמְתַּחֵם כְּאֶהֱל לְשָׁבֶת". וְלִשׁוֹן זֶה אֵינוֹ, דָּאס-בֶּן
הָיָה לוֹ לִנְקֹד "כְּאֶהְלִים" הָאֵל בְּחֻטְף קִמֵּץ. נִטַּע
ה' • לְשׁוֹן "נִטְעָה" מְצִינוֹ כְּאֶהְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יא):
"וַיִּטַּע אֶהְלִי אֶפְדְּנוֹ".

כ"ט • בְּנַחֲלִים נִפְּטִיו • שֶׁנֶּאֱרָכוּ וְנִמְשָׁכוּ לְנִטּוֹת
לְמַרְחֹק. אָמַר רַבּוּתֵינוּ: מִבְּרֻכּוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע
אָנוּ לְמַדִּים מֶה הָיָה בְּלָבוֹ לְקַלֵּם, כְּשֶׁאָמַר לְהִשִּׁית
אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו. וּכְשֶׁהִפָּךְ הַמָּקוֹם אֶת פָּנָיו, בִּרְכָם
מַעֲיִן אוֹתָן קָלָלוֹת שֶׁבִקֵּשׁ לִזְמַר כּו', כְּדֵאִיתָא בְּ"חֻלְק"
(סנהדרין קה). כְּאֶהְלִים • כְּתַרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן (תהלים מה): "מִרְ"

בעל הטורים

כְּכֵסֵּא הַקְּבוֹד. ו' תִּיבּוֹת בְּפִסּוּק כְּנֶגֶד ו'
אֶהְלִים: נוֹב וְגִבְעוֹן, גִּלְגָּל, שִׁילָה, בֵּית
עוֹלָמִים שְׁנַיִם. תוֹרָה ו

(ו) כְּאֶהְלִים נִטַּע ה'. ע' שֶׁל 'נִטַּע'
עֲקוּפָה, כִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה אֵין לִיִּשְׂרָאֵל
נְטִיעָה קִימָת, רַק לַעֲתִיד לָבֵא. תוֹרָה ו

בֶּן בִּלְעָם חָגַר בְּאֶחָד מִרְגָּלוֹ. תוֹרָה ד
(ד) נָפֶל. בְּשִׁבִּיל הָעֵרְלָה שֶׁהָיָה
מֵאוֹסָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

יַחֲזִיחַ נָפֶל וּגְלוֹי עֵינַיִם. סוּפֵי תִיבּוֹת:
מִילָה. תוֹרָה ה

(ה) מַה טָּבוֹ אֶהְיֶיךָ. לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב
בְּאֶהֱל שֶׁל מִטָּה וּבְאֶהֱל שֶׁל מַעֲלָה

כד ונאם הגבר. כמה דאת אמר
'קרא גבר'. שבלעם דומה לתרגול,
כמו שהתרגול הוא נואף מכל, בן
בלעם רבע אתונו. וכמו שהתרגול
יודע העתים, בן בלעם יודע לבוין
השעה שהקדוש ברוך הוא בועס. וכמו
שהתרגול דרכו לעמוד על רגל אחת,

(ו) וַיֹּלְמִים מִדְּלֹו וּזְרָעוֹ בְּמִים רַבִּים וַיֵּרֶם מֵאֲנֹג מִלְכּוֹ וַתִּנְשֵׂא מִלְכָּתוֹ:

כ"ז א מִדְּלֹו • מְבָאָרְתִּיו. וּפְרוּשׁוֹ בְּתַרְגּוּמוֹ. וּזְרָעוֹ בְּמִים רַבִּים • לְשׁוֹן הַצִּלְחָה הוּא זֶה - וּזְרָעוֹ בְּזָרַע הַזָּרָע עַל פְּנֵי הַמִּים. וַיֵּרֶם מֵאֲנֹג מִלְכּוֹ • מֶלֶךְ

(ח) אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַפֶּת רֹאם לוֹ יֹאכָב גּוֹיִם צָרָיו וְעֲצַמְתֵּיהֶם יִגְרֶם וְחֲצִיו יִמְחֶץ:

כ"ח א אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם • מִי גֹרֶם לָהֶם הַגְדֻלָּה הַזֹּאת? אֵל הַמוֹצִיָּאִים מִמִּצְרַיִם בְּתַקְף וְרוֹם שְׁלוֹ, יֹאכָב אֶת הַגּוֹיִים שֶׁהֵם צָרָיו. וְעֲצַמְתֵּיהֶם • שֶׁל צָרִים. יִגְרֶם • מִנְחָם פֶּתַר בּוֹ לְשׁוֹן שְׂבִיחָה, וְכֵן (צַפְנִיָּה א): "לֹא גִרְמוֹ לִבְקָר", וְכֵן (יִחְזַקְאֵל כג): "וְאַתְּ חֲרָשִׁיָּה תִגְרְמִי". וְאַנִּי אוֹמֵר לְשׁוֹן עֵצֶם הוּא, שֶׁמִּגֵּר הַבֶּשֶׂר בְּשִׁנּוֹ מִסָּבִיב וְהַמַּח שֶׁבַּפְּנִים, וּמַעֲמִיד הָעֵצֶם עַל עַרְמִימוֹתָיו. וְחֲצִיו יִמְחֶץ • אוֹנֵקְלוֹס תַּרְגֵּם: חֲצִיו

(ט) פָּרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימְנוּ מְבַרְכִּיךָ בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אֲרוּר:

כ"ט א פָּרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי • בְּתַרְגּוּמוֹ: יִתְיַשְׁבוּ בְּאֶרְצָם בְּכַח וּבְגִבּוּרָה.

(י) וַיַּחֲרֹאף בָּלָק אֶל־בָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בָּלְעָם לֵקֵב אִיבִי קְרֹאתִיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים:

כ"י א וַיִּסְפֹּק • הִכָּה זֶה עַל זֶה.

(יא) וְעַתָּה בִּרְחֹלְךָ אֶל־מְקוֹמִי אֲמַרְתִּי כִּיךָ אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנַעַךְ יְהוָה מִכָּבוֹד:

כ"ב א בַּעַל הַטּוֹרִים

(ז) וַיֹּלְ מִים. בְּגִימְטְרִיא: יִגְדֵּל מֶלֶךְ. שְׁאִין מוֹשְׁחִין הַמְּלָכִים אֵלָּא עַל הַזָּהָר. תוֹרָה ח
(ח) אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם. אָמַר זֶה ב' פְּעָמִים (הָאָא וְעֵיל כג, כב). לוֹמַר, בְּשֵׁם שְׁהוּצִיאִם מִמִּצְרַיִם, כֵּן יוֹצִיאִם לְעֵתִיד לְבֹא מִבֵּין הָאוֹמוֹת. וְעֲצַמְתֵּיהֶם. עִי'ן תְּלוּיָהּ. לוֹמַר כִּי יַעֲקֹר שְׂבָעָה עַמִּים, וְלַעֲתִיד לְבֹא "ס"ג אוֹמוֹת. וְהוּא "בְּלוֹ סָג יַחֲדוֹ נֶאֱלָחוּ"

(ה) וַיִּסְפֹּק. תוֹרָה ט
(ט) פָּרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימְנוּ. וְלִמְעֵלָה (כג, כד) הַקָּדִים לְבִיא, כִּי כֵן דֶּרֶךְ מִתְחִילָה יִתְגַּבֵּר מַעֲט כְּלָבִיא וְאַחֵר כִּי יִתְנַשֵּׂא וְהוֹלֵךְ כְּמוֹ הָאֲרִי שֶׁהוּא מִתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ. וְכֵאֵן הַקָּדִים אֲרִי לְכָבִיא. שְׂרָמוֹ גַּם כֵּן "שָׁכַב כְּאֲרִי" בִּימֵי מֹשֶׁה "וּכְלָבִיא" בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁפָּנִי מֹשֶׁה כְּפָנֵי חֲמָה וּפָנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּפָנֵי לְבָנָה.

מְבַרְכִּיךָ בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אֲרוּר. בָּלְעָם שֶׁהָיָה בָּלְבוֹ לְקַלְלָם, לָכֵךְ סִיִּים בִּקְלָלָהּ. וַיִּצְחַק סִיִּים בְּרִכּוֹתָיו שֶׁל "וַיִּתֵּן לָךְ" בְּ"בְרוּךְ", "אֲרִיךְ אֲרוּר וּמְבַרְכִּיךָ בְּרוּךְ" (פְּרָאשִׁית כו, כט):
וְאַרְרִיךְ אֲרוּר. עַל כֵּן לֹא אָמַר לוֹ בָּלָק לְקַלְלָם יוֹתֵר, אֵלָּא אָמַר לוֹ "בִּרְחֹלְךָ אֵל מְקוֹמִי". תוֹרָה י
(יא) מְנַעַךְ. ב' בְּמִסּוּרָה. "וְהִנֵּה מְנַעַךְ ה' מִכָּבוֹד", "אֲשֶׁר מְנַעַךְ ה' מִבּוֹא בְּדָמַיִם"

(יב) וַיֹּאמֶר בַּלָּעַם אֶל־בָּלָק הֲלֹא גַם אֶל־מְלָאכֶיךָ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר:

יב וַיֹּאמֶר בַּלָּעַם לְבָלָק הֲלֹא אֲף לֹא־נִגְדִיךָ דִּי שְׁלַחְתָּ לְוֹתִי מִלְּלִית לְמִימַר:

(יג) אִם־יִתְּנֵנִי לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּפִּי אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ אֲדַבֵּר:

יג אִם יִתֵּן לִי בָלָק מְלִי בֵיתָה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי רָשׁוּ לְמַעַבְר עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי לְמַעַבְר טַבְתָּא אוֹ בִישְׁתָּא מְרַעוּתִי דִּימְלִל יִי יְתָה אֲמַלֵּל:

יט"ו לַעֲבֹר אֶת־פִּי ה' • כָּאֵן לֹא נֹאמַר "אֱלֹהִי" כִּמּוֹ שֶׁאִמַּר בְּרָאשׁוֹנָה, לְפִי שֶׁיִּדְעַ שְׁנֹכְבָאשׁ בְּהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְנִטְרָד.

♦ שבת קודש י"ז תמוז ♦

(יד) וַעֲתָה הִנְנִי הוֹלֵךְ לַעֲמִי לִכְהֹן אִיעֲצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֶךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

יד וְיִכְעֶזֶן הָא אָנָּא אָזֵל לַעֲמִי אִיתָא אֲמַלְפִּינְךָ מָא דְמַעַבְד וְאַחֲוִי לָךְ מָא דְיַעַבְד עֲמָא הָדִין לַעֲמֶךָ בְּסוּף יוֹמִיָא:

יט"ז הוֹלֵךְ לַעֲמִי • מַעֲתָה הָרִינִי כְּשֶׁאֶר עַמִּי, שְׁנֹסְתִלֵּק הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִעָלַי. לִכְהֹן אִיעֲצֶךָ • מָה לָךְ לַעֲשׂוֹת. וּמָה הִיא הַעֲצָה? אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ שׁוֹנָא זְמָה הוּא כו', כְּדֹאִיתָא בְּ"חֵלֶק" (סנהדרין קה). תִּדְעַ שְׁבַלָעַם הַשִּׂיא עֲצָה זֹאת לְהַכְשִׁילָם בְּזָמָה, שֶׁהָיָה נֹאמַר

(במדבר לא): "הֵן הִנֵּה הָיוּ לְכֹנֵן יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר בַּלָּעַם". אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֶךָ • מִקְרָא קֶצֶר הוּא זֶה: אִיעֲצֶךָ לְהַכְשִׁילָם, וְאִמַּר לָךְ מָה שֶׁהֵן עֲתִידִין לַהֲרַע לְמוֹאֵב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, "וּמִחֵץ פֶּאֱתֵי מוֹאֵב". הַתִּרְגוּם מְפָרֵשׁ קֶצֶר הַעֲבָרִי, וְיִקְטוּל וְכו'.

(טו) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בַּלָּעַם בְּנֹו בְּעֹר וְנָאִם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִ:

טו וְנִטְל מִתְּלָה וַיֹּאמֶר אִמַּר בַּלָּעַם בְּרָה בְּעוֹר וְאִמַּר גִּבְרָא דְשְׁפִיר חֲזִי:

(טז) נָאִם שְׁמַעֲ אִמְרֵי־אֵל וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן מַחֲזָה שְׁדֵי יַחֲזֶה נִפְל וְגִלּוֹי עֵינִים:

טז אִמַּר דְּשִׁמַּע מִימַר מִן קָדָם אֵל וַיִּדַּע מִדַּע מִן קָדָם עֲלֵאָה חֲזוּ מִן קָדָם שְׁדֵי חֲזִי שְׁכִיב וּמִתְגַּלִּי לָהּ:

יט"ז וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן • (סנהדרין ק"ה ב') לְכֹנֵן הַשָּׂעָה שְׁכּוּעַס בָּהּ.

(יז) אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב דְּרֹךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שְׂבֵט מִיִּשְׂרָאֵל וּמִחֵץ פֶּאֱתֵי מוֹאֵב וְקָרַקַר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת:

יז חֲזִיתָהּ וְלֹא כַעַן סְכִיתָהּ וְלֹא אִיתְּוָהּ קָרִיב כִּד יָקוּם מִלְּפָא מִיַּעֲקֹב וַיִּתְרַבָּא מְשִׁיחָא מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּקְטוּל רַבְרָבִי מוֹאֵב וַיִּשְׁלוּט בְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא:

יט"ח אֶרְאֶנּוּ • רוֹאֶה אֲנִי שְׂבִיחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וּגְדֻלָּתוֹ, אֲף לֹא עֲתָה הוּא אֵלָא לְאַחַר זְמַן. דְּרֹךְ כּוֹכָב • כְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן (איכה ב'): "דְּרֹךְ קִשְׁתּוֹ"; שֶׁהַכּוֹכָב עוֹבֵר אֲף לֹא עֲתָה הוּא אֵלָא לְאַחַר זְמַן. דְּרֹךְ כּוֹכָב • כְּחֵץ. וּבִלְע"ז דִּישְׁטִינִי"ט, כְּלוּמַר, יָקוּם מְזֹל. וְקָם

בעל הטורים

(שמואל א' ב', כו). בְּשִׁבִּיל שְׁמִנְעָךָ מִבּוֹא בְּדָמִים שְׁלֹא לְקַלְלֵם, עַל כֵּן מִנְעָךָ מִכְּבוֹד. תורה יב

(יז) וּמִחֵץ פֶּאֱתֵי מוֹאֵב וְקָרַקַר. (יז) וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן. אִמַּר כָּאֵן "וַיִּדַּע" דַּעַת עֲלִיּוֹן", לְפִי שֶׁרָצָה לְגַלּוֹת יְמוֹת דְּוִד. תורה יח

הַמְשִׁיחַ. תורה יז

(משלי ל): "יְקַרְוָה עוֹרְכֵי נַחַל". פוריי"ר בלע"ז.
כל-בְּנֵי-שֵׁת • כל האמות, שכלם יצאו מן שת בנו
שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן.

שֶׁבֶט • מֶלֶךְ רוֹדֵה וּמוֹשֵׁל. וּמִחֵץ פָּאֲתֵי מוֹאֵב • זֶה
דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמואל ב ח): "הִשְׁכַּב אוֹתָם אֲרָצָה וַיִּמָּדֵד
שְׁנֵי-חֲבָלִים לְהִמִּית וְגו'". וְקָרָקַר • לְשׁוֹן קוֹרָה, כְּמוֹ
(מ"ב יט) "אֲנִי קָרָתִי", (ישעיה נא) "וּמִקְרָת בּוֹר נִקְרָתָם",

(יה) וַהֲיָה אֲדֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבֵיו
יִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חֵיל:
יח ויהי אדום ירמא ויהי ירמא שְׁעִיר לְבַעַל
דְּבִבְוֵהוּ וישראל יצֵלַח בְּנִכְסֵין:

כס"א וַהֲיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבֵיו • לאויביו ישראל.

(יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב וְהָאֲבִיר שָׂרִיד מַעִיר:
יט ויחנות חד מדבית יעקב ויובד משׁוב
מקרת עממא:

כס"ב וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב • ועוד יהיה מושל אחר מיַעֲקֹב.
וְהָאֲבִיר שָׂרִיד מַעִיר • מעיר החשוכה של אדום
וְהָיָה רוֹמִי. וְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ אוֹמֵר כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 283)

- מעצמו של יער יִכְנַס בְּתוֹךְ הַגִּרְזָן לְהִיטֵב בֵּית יֵד וּקְצִצוֹ
בוֹ (את היער). וְאָף כָּאֵן: בלעם, נביא אמות העולם, מתנבא
על מַפְלַת האמות ושלטת מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עליהם.

וְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ אוֹמֵר כֵּן (רש"י כד, יט) ר"ל אֲמֵרוֹ,
שְׁעוֹבְדֵיהָ הַנְּבִיא, שֶׁהָיָה גֵר אֲדוֹמִי, הִתְנַבֵּא עַל מַפְלַת אֲדֹם
בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהֵר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָר
עֶשׂוֹ", כִּי "מִיָּנִיָּה וּבִיָּה אֲבָא לִיזִיל בִּיָּה נִרְגָּא" (אבא = יער

(כ) וַיֵּרָא אֶת-עֲמִלֶּךְ וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רַאשִׁית גּוֹיִם
עֲמִלֶּךְ וְאַחֲרִיתוֹ עַדִּי אֲבִיר:
כ ויחזא ית עמלקאה ונטל מתלה ואמר ריש
קרבא דישראל הוה עמלקאה וסופה
לעלמא ייבד:

כס"ג וַיֵּרָא אֶת-עֲמִלֶּךְ • נִסְתַּכַּל בְּפָרְעָנוּתוֹ שֶׁל עֲמִלֶּךְ.
רַאשִׁית גּוֹיִם עֲמִלֶּךְ • הוּא קָדַם אֶת כָּלם לְהַלְחֵם

(כא) וַיֵּרָא אֶת-הַקִּינִי וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן
מִזְשָׁבְד וְשִׁים בְּסַלַע קִנְדִּי:
כא ויחזא ית שלמאה ונטל מתלה ואמר
תקיף בית מותבך ושוי בכרך תקיף מדורך:

כס"ד וַיֵּרָא אֶת-הַקִּינִי • לִפִּי שֶׁהָיָה קִינִי תְּקוּעַ אֶצֶל
עֲמִלֶּךְ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א טו): "וַיֹּאמֶר שְׂאוּל
אֶל-הַקִּינִי וְגו' - הִזְכִּירוֹ אַחֵר עֲמִלֶּךְ. נִסְתַּכַּל בְּגִדְלָתָם
שֶׁל בְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ד"ה א ב): "תִּרְעַתִּים שִׁמְעַתִּים

(כב) כִּי אִם-יִהְיֶה לְבָעֵר קִין עַד-מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּךְ:
כב ארי אם יהי לשמאה שלמאה עד מא
אתוראה ישבבך:

בעל הטורים

אשור תשבבך", "עד מה ד' תאנף לנצח"
(תהלים עט, טז), "עד מה ד' תסתיר לנצח"
(שם פט, מז), "ולא אתגו ידע עד מה" (שם
עד, טז), על גלות אשור. עד מה ד' תאנף
לנצח ותסתיר את פניך ממנו, כי אין
אתגו ידע עד מה שיאמר לי מה
ישוּבוּ מְגִלּוֹת אֲשׁוּר. כִּי אֵף מִשְׁחָרוֹ

מושבבך", "משמני הארץ יהיה מושבבך"
(בראשית כו, לו), "ונפקדת כי יפקד
מושבבך" (שמואל א' ב, יח). אף על פי
שאיתן מושבבך, ומשמני ארץ מושבבך -
יפקד מושבבך, כי יבא אשור
וישבבך. תורה כב
(כב) עד מה ד' במסורה. "עד מה

(יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב. ב' במסורה. הָבֵא,
וְאֵינֶדְךָ: "וַיֵּרֶד מִיָּם עַד יָם" (תהלים עב, ח).
דְּהִינּוּ מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. שְׁהִתְנַבֵּא עַל מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ. תורה כ
(כ) רַאשִׁית גּוֹיִם. בְּגִימָטְרִיא: שְׁנֵי
בִּישְׂרָאֵל. תורה כא
(כא) מִזְשָׁבְד. ג' במסורה. "אֵיתָן

שיעור יומי לשבת קודש י"ז תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת בלק צה

כ"א • **כִּי אִם־יִהְיֶה לְבַעַר קִין וְגו' •** אֲשֶׁרִיד שְׁנַתְקַעַתְּ לַתֶּקֶף זֶה, שְׁאִינִיד נִטְרָד עוֹד מִן הָעוֹלָם, כִּי אִף אִם אֶתָּה עֲתִיד לְגָלוּת עִם עֲשֶׂרֶת הַשִּׁבְטִים וְתִהְיֶה לְבַעַר מִמָּקוֹם שְׁנַת־יִשְׁבֶּתָ שָׁם, מֶה בְּכָד? • עַד־מָה אֲשׁוּר

(כג) **וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אוֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל:** כג ונטל מתלה ואמר מי לחייה דהוה פד יעבד אלהא ית אלין:

כ"א • **וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וְגו' •** כִּיֹּן שֶׁהִזְכִּיר אֶת שְׁבִית אֲשׁוּר, אָמַר. אוֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל • מִי יִכּוֹל לְהַחְיֹת אֶת עַצְמוֹ מִשׁוּמוֹ אֶת אֱלֹהִי, שֶׁלֹּא יֵשִׁים עָלָיו

(כד) **וַיֵּצֵא מִיַּד כְּתִים וְעֵנּוּ אֲשׁוּר וְעִנּוּ־עֶבֶר וְגַם־הוּא עַד־י אֲבָד:** כד וסיעין יצטרחין מרומאי ויענון לאתור וישתעבדון לעבר פרת ואף אנון לעלמא ייבדון:

כ"א • **וְעֵנּוּ אֲשׁוּר וְעִנּוּ־עֶבֶר •** וְעֵנּוּ אוֹתָם שְׁבַעֲבָר הַנֶּהָר. וְגַם־הוּא עַד־י אֲבָד • וְכֵן פִּירֵשׁ (דניאל ז): "עַד דִּי קָטִילַת חַיִּיתָא וְהוּבַד גְּשֻׁמָּה". וַיֵּצֵא • סְפִינֹת

(כה) **וַיָּקָם בַּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְמוֹ וְגַם־בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ:** כה וקם בלעם ואזל ותב לאתרה ואף בלק אזל לארחה:

כה (א) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזִנוּת אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב:** א ויתב ישראל בשטין ושרי עמא למטעי בתר בנות מואב:

כ"א • **בְּשֹׁטִים •** כָּד שְׁמָה. לְזִנוּת אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב • עַל־יְדֵי עֲצַת בַּלְעָם, כְּדֵאִתָּא בִּ"חֶלֶק".

(ב) **וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן:** ב וקרא לעמא לדבחי טעותהון ואכל עמא וסגידו לטעותהון:

כ"א • **וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן •** כְּשֶׁתִּקְרָא יֵצְרוּ עָלָיו וַאֲמַר לָהּ הַשֹּׁמַעִי לִי, וְהִיא מוֹצִיאָהּ לוֹ דְּמוּת פְּעוֹר מִחִיקָה וַאֲמַרְתָּ לוֹ: הַשְׁתַּחֲוֶה לָזֶה! (סנהדרין קו א) •

(ג) **וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל:** ג ואתחבר ישראל לבעלא פעור ויחראף יהוה ביישראל:

כ"א • **פְּעוֹר •** עַל שֵׁם שְׁפוֹעָרִין לְפָנָיו פִּי הַטְּבַעַת וּמוֹצִיאִין רַעִי, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ. וַיַּחֲרֹאֲף ה' בְּיִשְׂרָאֵל • שֶׁלַח בָּהֶם מַגֵּפָה.

בעל הטורים

גלות יהודה ובבנימין, לא חזרו עשרת השבטים. תורה כג (כה) **וַיֵּשֶׁב לְמִקְמוֹ.** ולא אמר 'הלך' לדרךכו, שנטרד מדרךכו ונרד לגיהנם. תורה א כה (א) **בְּשֹׁטִים.** לשון "כִּי תִשָּׁה מְלָמֵד שְׁנַתְחַלְלוּ מְקוֹדְשָׁתָם. רַבִּים חֲלָלִים (משלי ז, כו) ב.ה. תורה ד בגימטריא: זֶה שְׁטִים. תורה ב (ג) **לְבַעַל פְּעוֹר.** בעל בגימטריא צואה, ובגימטריא **הַהֶבֶל וַיַּהַבְלוּ** (ירמיה

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לַיהוָה נִגְדַּד הַשָּׁמַשׁ וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל:

רש"י: קח את־כל ראשי העם • (שם א) לשפט את העובדים לפעור. והוקע אותם • את העובדים, והוקע - היא תליה, כמו שמצינו בכני שאול (שמואל ב כא): "והוקענום לה'", ושם תליה מפרשת: בעובדי עבודת אלילים, בסקילה. (סנהדרין מה ב) וכל הנסקלים נתלין. נגד השמש • לעין כל. ומדרש אגדה: השמש מודיע את החוטאים: הענן נקפל מפניו ונחמה זורחת עליו.

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שַׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הָרְגוּ אִישׁ אֶנְשָׁיו הַנֹּצְמִידִים לְבָעַל פְּעֹר:

רש"י: הרגו איש אנשיו • כל אחד ואחד מדיני ישראל היה הורג שנים, ודיני ישראל [ח'] (ד) רבוא ושמונת אלפים [ושש מאות], כדאיתא ב'סנהדרין' (י"ח).

(ו) וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל־אֲחִיו אֶת־הַמְּדִינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

רש"י: והנה איש וגו' • נתקבצו שכטו של שמעון אצל זמרי, שהיה נשיא שלהם, ואמרו לו: אנו נדונין במיתה ואתה יושב וכו'? כדאיתא ב'אלו הן הנשרפין' (סנהדרין פב). את־המדינית • קנזי בת צור. לעיני משה • אמרו לו: משה, זו אסורה או מתרת? אם תאמר: אסורה, בת יתרו מי התירה לה? וכו',

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארוכה לקו"ש ח"י"ח עמ' 285 ואילך - מותחן 'לקראת שבת')

בת יתרו מי התירה לה

ויש לומר בזה, דהנה תנן ביבמות (סא, א) "אִרְסָה אֶת הָאֵלֶּמֶנָה וְנִתְמַנָּה לְהִיּוֹת כֶּהֱנָה גְדוֹלָה, יִכְנָס". דילפינן מהפסוק "יִקַּח אִשָּׁה" (אמור כא, יד) דאם לקיחת האשה היתה בהתר, מתר לו לכנוס, גם אם אחר־כך נאסרה עליו.

וב'תוספות' (יבמות כ, ב ד"ה אטו) פתבו עוד יותר, "נשאה קדם שנתמנה, משמע דלא צריך קרא שִׁיכּוּל לְקִימָה מִשּׁוּם דְּנִשְׂאָה בְּהִתְר".

ועל־פי כל זה, מוכן היטב, איך התרה "בת יתרו" למשה, שהרי לא רק הארוסין היו בהתר, אלא גם הנשואין בהתר, היו, שהרי כשנשאה משה עדן לא נתפחה, ושפיר היה יכול לקימה, גם אם גירת היתה.

(ז) וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ:

בעל הטורים

(ז) ויקח רמח. אותיות חרם. שששאן חרם. תורה ח

שיעור יומי לשבת קודש י"ז תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – כה – פרשת בלק צז

כ"י ויִרָא פִּינְחָס • (סו) רָאָה מַעֲשֵׂה וְנִזְכָּר הִלְכָּה. פּוֹגְעִין בּוֹ. אָמַר לוֹ: קְרִינָא דְאַגְרָתָא אִיהוּ לִיהוֹי פְּרוֹנָקָא. מִיָּד: וַיִּקַּח רִמָּח בְּיָדוֹ וְגו'.

ח וַיֵּל בְּתֵר גִּבְרָא בִר יִשְׂרָאֵל לְקַבְּלָא וּבִזְע יֵת תְּרוּיָהוֹן יֵת גִּבְרָא בִר יִשְׂרָאֵל וְיֵת אֶתְתָּא לְמַעֲבָא וְאַתְפְּלִי מוֹתְנָא מַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ח וַיֵּבֵא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּפֶה וַיִּדְקֹר אֶת־שִׁנָּיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קַבְּלָתָהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י וְאֶל־הַקֹּפֶה • אֶל הָאֵהָל. אֶל־קַבְּלָתָהּ • כְּמוֹ "הַלְחִיזִים וְהַקְבָּה", פֶּנּוּן בְּתוֹךְ זְכוּרֹת שֶׁל זְמָרִי וְנִקְבוֹת

ט וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֲלֵף:

ט וַיְהִיו דְּמִיתוּ בְּמוֹתְנָא עֶשְׂרִין וְאַרְבַּעַא אֲלֵפִין: פ פ פ

ק"ד פסוקים, מנו"ח סימן. חסלת פרשת בלק

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארדכא לקו"ש חז"ח עמ' 285 ואילך – מותך 'לקראת שבת')

נתעלמה הלכה ממנו

ממנושה הוא, כי בשני המאמצות היה משה נוגע בדבר: במעשה זמרי "אמרו לו: משה, זו אסורה או מתרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התיירה לך" (רש"י בלק שם), ואם כן נעשה משה נוגע בדבר, ו"אין שומעין לו" לומר ש"קנאים פוגעין בו". ובבנות צלפחד הרי אמרו "והוא לא היה גו' בעדת קרח" (פרשתנו כז, ג) שחלקו על משה, וממילא נעשה משה "נוגע בדבר" בנדון זה. ונמצא, שבשתי הלכות אלו לא היו מקבילים ממילא ממנושה כי לא אמרה קדם מעשה, ולכן נתעלמו ממנו ההלכות, ונתגלו על-ידי פנחס, או על-ידי שהקריב משה "את משפטן לפני ה'".

והנה איש מגוי ישראל בא . . והמה בללים

נתעלמה ממנו הלכה (כה, ו. ובפרש"י) מצינו עוד מקום שנתעלמה הלכה ממנושה רבנו, והוא בבנות צלפחד, שגם אז "נתעלמה ממנו הלכה" (רש"י פנחס כז, ה). וצריך באור מדוע נתעלמו ממנושה דוקא שתי הלכות אלו, במעשה זמרי, ובבנות צלפחד? ויש לומר בזה, דהנה איתא ביבמות (עז, א) "כל תלמיד חכם שמונה הלכה ובה, אם קדם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו". וכתבו התוספות (שם ד"ה אם) "דהינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר", דאז "אין שומעין לו" אם לא אמרה קדם המעשה. ועל-פי-זה יש לומר, דטעם הדבר שנתעלמו הלכות אלו

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

9 ורבי יהודה סבר, צד אחד בריבית מותר. וכן בבתי ערי חומה,
10 אכילת הלוקח נחשבת 'צד אחד בריבית' משום שיתכן שהשדה
11 לא תגאל, ובוזה נחלקו המשנה והברייתא, שמשנתנו שאמרה
12 'הרי זה כמין ריבית ואינו ריבית', היא כרבי יהודה, שסובר שצד
13 אחד בריבית מותר, והברייתא שאמרה 'הרי זה ריבית גמורה', היא
14 דברי רבנן, שסוברים שצד אחד בריבית אסור, ולכן זו ריבית
15 גמורה, ובבתי ערי חומה התורה התירה זאת.

1 עד כאן לשון הברייתא, עתה מבאר רבי יוחנן את מחלוקתם:
2 מאי בינייהו – במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה. צד אחד
3 בריבית אכיל – מחלוקתם היא בדין 'צד אחד בריבית',
4 כלומר, האם יש איסור באופן שבשעת אכילת הפירות יש צד
5 שיתברר שאכילה זו היא ריבית ובגון שיפרע חובו ונמצא
6 שהמלוה אבל את פירותיו של הלוח, ויש צד שיתברר שאין זה
7 ריבית ובגון שלא יפרע חובו, והשדה תחלט למלוה ונמצא
8 שאכל משל עצמו. תנא קמא סבר, צד אחד בריבית אסור,

עָלַי שָׁקַר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב | אֲצַר פְּקוּדֶיךָ: ^ע מַפְשֵׁ
 כַּחֲלָב לִפְנֵי אֲנִי תוֹרַתְךָ שְׁעָשְׂעֵתִי: ^{עא} טוֹב־לִי
 כִּי־עָנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד חֲקִיד: ^{עב} טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיד
 מֵאֶלְפֵי זָהָב וְכֶסֶף: ^י עַי יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִכְנִינִי
 וְאֶלְמֹדָה מִצּוֹתֶיךָ: ^{עד} יִרְאִיד יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: ^{עה} יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאִמּוֹנָה
 עָנִיתִנִי: ^{עו} יִהְיֶנָּה חֲסִדֶךָ לְנַחֲמִנִי כְּאִמְרַתְךָ לַעֲבֹדֶךָ:
 עַי וְכַאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרַתְךָ שְׁעָשְׂעֵתִי: ^{עה} יִכְשׁוּ
 זָדִים כִּי־שָׁקַר עֲוֹתוֹנִי אֲנִי אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: ^{עט} יִשׁוּבוּ
 לִי יִרְאִיד וְיִדְעִי עֲדֹתֶיךָ: ^פ יִהְיֶה־לִּי תָמִים בְּחִקֶיךָ
 לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ: ^{פא} כָּל־תָּה לְתַשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי
 לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{פב} כָּל־ו עֵינִי לֹא־מִרְתֶּךָ לֵאמֹר מִתִּי
 תִּנְחַמְנִי: ^{פג} כִּי־הִיִּיתִי כְּנֶאֱד בְּקִטּוֹר חֲקִיד לֹא
 שָׁכַחְתִּי: ^{פד} כַּמָּה יִמֵּי־עֲבֹדֶךָ מִתִּי תַעֲשֶׂה בְּרַפִּי
 מִשְׁפָּט: ^{פה} כִּרְוִלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כִתּוּרְתֶךָ:
 פִּלְמִצוֹתֶיךָ אִמּוֹנָה שָׁקַר רַדְפוּנִי עֲזָרְנִי: ^{פו} כַּמַּעַט
 כְּלוּנִי בְּאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֶדְתִּי פִקּוּדֶיךָ: ^{פז} כַּחֲסִדֶךָ חִינִי
 וְאֶשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיד: ^{פח} לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב
 בַּשָּׁמַיִם: ^{פט} לְדֹר וָדֹר אִמּוֹנַתְךָ בּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד:
 צֹא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמָדוֹ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עֲבָדֶיךָ: ^{צא} לֹא־
 תוֹרַתְךָ שְׁעָשְׂעֵי אֹז אֲבָרְתִי בְּעֵינִי: ^{צב} לְעוֹלָם לֹא־
 אֲשַׁכַּח פְּקוּדֶיךָ כִּי כָם חִיִּיתִנִי: ^{צג} לֹד־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִי: ^{צד} לִי קִנּוּ רָשָׁעִים לְאֲבָרְנִי עֲדֹתֶיךָ
 אֲתַבּוֹנֶנּוּ: ^{צה} לְכָל־תַּכְלֵה רְאִיתִי קֶץ רַחֲבָה מִצּוֹתֶךָ
 מֵאֹד: ^{צו} מִה־אֲהַבְתִּי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא
 שִׁיחָתִי: ^{צז} מֵאִיבִי תַחֲפֹכְנִי מִצּוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
 צח מִכָּל־מַלְמְדִי הַשְׁכַּלְתִּי כִּי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִי:
 ק מוֹקֵגִים אֲתַבּוֹנֶנּוּ כִּי פְּקוּדֶיךָ נִצְרָתִי: ^{קא} מִכָּל־אֶרֶץ
 רַע כָּל־אֲתִי רִגְלִי לְמַעַן אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: ^{קב} מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
 לֹא־סָרְתִי כִּי־אֲתָה הוֹרַתִּי: ^{קג} מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי
 אִמְרַתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי: ^{קד} מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶנּוּ עַל־פֶּן
 שָׁנֵאתִי | כָּל־אֶרֶץ שָׁקַר: ^{קה} גִּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאֹד
 לְנִתְיָבוֹתִי: ^{קו} נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדִּיק:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יְהוָה חִינִי כִּבְרָרְךָ: ^{קח} נִדְבּוֹת פִּי
 רִצְהֵנָּה יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: ^{קט} נַפְשִׁי בְּכַפִּי תָמִיד
 וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ^ק נִתְּנוּ רָשָׁעִים פֶּחַ לִי
 וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תַעֲיִתִי: ^{קא} נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
 כִּי־שָׁשׂוֹן לִפִּי הָמָּה: ^{קב} נִמְיָתִי לִפִּי לַעֲשׂוֹת חֲקִיד

כִּי נִדְבָרוּ עֲבֹדֶךָ יִשִּׁיחַ בְּחִקֶיךָ: ^כ גַּם־עֲדוֹתֶיךָ שְׁעָשְׂעֵי
 אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ^{כא} דְּבָקָה לַעֲפֹר נַפְשִׁי חִינִי כִּבְרָרְךָ:
 כב דְּרָכִי סִפְרָתִי וְתַעֲנִי לְמַדְנִי חֲקִיד: ^{כג} דְּרֹךְ־פְּקוּדֶיךָ
 הִכְנִינִי וְאֶשִׁיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: ^{כד} דִּלְפָּה נַפְשִׁי מִתּוֹנָה
 לְיָמִנִי כִּבְרָרְךָ: ^{כה} דְּרֹךְ־שָׁקַר הִסֵּר מִפִּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִי:
 כו דְּרֹךְ־אִמּוֹנָה בְּחִרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: ^{כז} דְּבָקָתִי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשָׁשְׁנִי: ^{כח} דְּרֹךְ־מִצּוֹתֶיךָ אֶרְוֶן כִּי
 תִרְחִיב לִפִּי: ^{כט} הוֹרְנִי יְהוָה דְּרֹךְ חֲקִיד וְאֶצְרָה
 עֵקֶב: ^ל הִכְנִינִי וְאֶצְרָה תוֹרַתְךָ וְאֶשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב:
 לא הִדְרִיכְנִי בְּנִתִּיב מִצּוֹתֶיךָ כִּי־כֹ חֲפָצָתִי: ^{לב} הַטִּלְכִּי
 אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֶל־אֶל־בָּצַע: ^{לג} הַעֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שָׁוָא
 כִּבְרָרְךָ חִינִי: ^{לד} הִקֵּם לַעֲבֹדֶךָ אִמְרַתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 לה הַעֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
 לו הִנֵּה תִאֲבָתִי לְפִקּוּדֶיךָ בְּצִדִּיקְתְּךָ חִינִי: ^{לו} וַיִּבְאֵנִי
 חֲסִדֶךָ יְהוָה תַּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרַתְךָ: ^{לז} וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי
 דְּבַר כִּי־בִטְחָתִי כִּבְרָרְךָ: ^{לח} וְאֶל־תִּצַּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
 עַד־מֵאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחְלָתִי: ^{לט} וְאֶשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ
 תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: ^מ וְאֶתְהַלַּכְהָ בְּרַחֲבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ
 דִּרְשָׁתִי: ^{מא} וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֲדֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מב וְאֶשְׁתַּעֲשַׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתִּי: ^{מג} וְאֶשְׂאֵ־כַפִּי
 אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְאֶשִׁיחָה בְּחִקֶיךָ: ^{מד} זָכַר
 דְּבַר לַעֲבֹדֶךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: ^{מה} זֹאת נַחֲמָתִי בְּעֵינִי
 כִּי אִמְרַתְךָ חִיִּיתִנִּי: ^{מו} זָדִים הִלְצִנִּי עַד־מֵאֹד מִתּוֹרַתְךָ
 לֹא נִמְיָתִי: ^{מו} זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מְעוֹלָם | יְהוָה
 וְאֶתְנַחֵם: ^{מז} זִלְעָפָה אֲחֻזָּתִי מִרָשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרַתְךָ:
 מח זְמֹרוֹת הַיּוֹלִל חֲקִיד בְּבֵית מְגוּרִי: ^{מט} זָכַרְתִּי בְּלִילָה
 שִׁמְךָ יְהוָה וְאֶשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ: ^נ זֹאת הִתְהַלַּלְתִּי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי: ^{נא} חֲלָקִי יְהוָה אִמְרַתִּי לְשֹׁמֵר
 דְּבָרֶיךָ: ^{נב} חֲלִיתִי כָּל־לֵב חִינִי כְּאִמְרַתְךָ:
 נג חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאֶשִׁיכָה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ: ^{נד} חֲשַׁתִּי
 וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ: ^{נה} חֲבָלִי רָשָׁעִים
 עוֹדְנִי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ^{נו} חֲצוֹת־לִילָה אֶקוֹם
 לְהוֹדוֹת לֹךְ עַל מִשְׁפָּטִי צִדִּיק: ^{נז} חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר
 יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי פְּקוּדֶיךָ: ^{נח} חֲסִדֶךָ יְהוָה מִלֵּאָה הָאֶרֶץ
 חֲקִיד לְמַדְנִי: ^{נט} טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדֶךָ יְהוָה
 כִּבְרָרְךָ: ^ס טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: ^{סא} טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שִׁגְגָה אֶתָּה אִמְרַתְךָ
 שְׁמַרְתִּי: ^{סב} טוֹב־אֲתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיד: ^{סג} מִפְּלוֹ

בְּכָל־לַב עֲנִי יְהוָה חֲקֹךְ אֲצַרְהָ: קכו
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרֵה עֲדֹתַי: קכז
 לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: קכח
 בְּאִמְרֹתֶךָ: קכט
 קוֹלִי שְׁמַעַה כְּחֹסְדֶךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ
 חֲיִנִּי: קל
 קָרְבוּ רַדְפֵי זְמוּה מִתּוֹרֶתֶךָ רַחֲקוּ: קלא
 אֶתְּהָ יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אִמֵּת: קלב
 מַעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם: קלג
 כִּי־תוֹרֶתֶךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי: קלד
 רִיבָה רִיבִי וְגֵאֲלִנִי
 לְאִמְרֹתֶךָ חֲיִנִּי: קלה
 רַחֲמֶיךָ רַבִּים יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי:
 קלז
 רַבִּים רַדְפֵי וְצָרִי מַעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קלח
 רִאֲתִי בְּגִדִים וְאַתְקוּמְטָה אֲשֶׁר אִמְרֹתֶךָ לֹא שָׁמְרוּ: קלח
 כִּי־פִקּוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֹסְדֶךָ חֲיִנִּי: קמ
 רֹאש־דְּבָרֶךָ
 אִמֵּת וְלְעוֹלָם כְּמִשְׁפָּט צִדִּיק: קמא
 שְׁרִים רַדְפוּנִי
 חֲנֹם וְמוֹדֵבֶרְךָ פָּחַד לִבִּי: קמב
 שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרֹתֶךָ
 כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב: קמג
 שָׁקֵר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרֶתֶךָ
 אֶהְבֵּתִי: קמד
 שִׁבְעַת בָּיִם הִלָּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטֶי צִדִּיק: קמה
 שְׁלוֹם רֵב לְאֶהְבֵי תוֹרֶתֶךָ וְאִין־לְמוֹ מִכְּשׁוֹל: קמז
 שִׁפְרֹתִי לִישׁוּעֶתֶךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: קמח
 שְׁמִירָה נִפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאַהֲבָתְךָ מֵאֵד: קמט
 שְׁמִירָתִי
 פִּקּוּדֶיךָ וְעֲדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶיךָ נִגְדָּד: קס
 תִּקְרַב
 רַנְתִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדַבְּרֶךָ הִבִּינִנִּי: קע
 תִּבְּרֹא תִּחְנַנִּי
 לְפָנֶיךָ כְּאִמְרֹתֶךָ הִצִּילִנִי: קעא
 תִּבְּרַעְנָה שְׁפָתִי תִּהְלַח כִּי
 תִּלְמַדְנִי חֲקִיד: קעב
 תִּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרֹתֶךָ כִּי כָל־
 מִצְוֹתֶיךָ צִדִּיק: קעג
 תִּהְיֶי־יָדְךָ לְעֹזְרִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחֶרְתִּי:
 קעד
 תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעֶתֶךָ יְהוָה וְתוֹרֶתֶךָ שִׁעֲשָׁעִי: קעה
 תִּחַי־
 נִפְשִׁי וְתִהְלַח וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזָרֵנִי: קעו
 תִּעֲלֵיתִי כִּשָּׁה אֲבִד
 בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי:

לְעוֹלָם עֲקֹב: ס
 סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרֶתֶךָ אֶהְבֵּתִי:
 קיד
 סִתְרִי וּמִנִּי אֶתְּה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: קיז
 סוֹרִי־מִמֶּנִּי
 מְרַעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת אֱלֹהִי: קיח
 סִמְכֵנִי כְּאִמְרֹתֶךָ
 וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְשֵׁנִי מִשְׁכָּרִי: קיט
 סַעֲדֵנִי וְאַשְׁעָה
 וְאַשְׁעָה בְּחֲקֹךְ תִּמִּיד: קכ
 סִלֵּית כָּל־שׁוֹנִים מִחֲקִיד
 כִּי־שָׁקֵר תִּרְמִיתָם: קכא
 סִגִּים הִשְׁפַּת כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ
 לָכֵן אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכב
 סִמְר מִפִּתְחֶךָ בְּשָׂרִי
 וּמִשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע
 סִמְר עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדִּיק
 כָּל־תִּנְחִנִּי לְעֹשִׂקִי: קכג
 עֲרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֲלִי־עֲשִׂקֵנִי
 וְדִים: קכד
 עֲנִי פָּלוּ לִישׁוּעֶתֶךָ וְלִאֲמֹרָת צִדִּיק: קכז
 עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כְּחֹסְדֶךָ וְחֲקִיד לְמַדְנִי: קכח
 עֲבָדְךָ
 אֲנִי הִבִּנִּנִּי וְאִדְעָה עֲדֹתֶיךָ: קכט
 עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה
 תִּלְבְּרוּ תוֹרֶתֶךָ: קל
 עֲלִבֵּן אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּה־בִּמְרֹם וּמִפֶּה:
 קלא
 עֲלִבֵּן | כָּל־פִּקּוּדֶיךָ כָּל־יִשְׁרֵתִי כָּל־אֶרֶץ שָׁקֵר
 שְׁנֵאתִי: פ
 פִּלְאֹת עֲדוֹתֶיךָ עֲלִבֵּן נִצְרָתָם נִפְשִׁי:
 קלב
 פִּתַּח דְּבָרֶיךָ יֵאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: קלג
 פִּי־פִּעֲרֵתִי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱבֹתִי: קלד
 פִּנְה־אֱלִי וְחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבֵי שִׁמְךָ: קלה
 פִּעֲמִי הֵכֵן בְּאִמְרֹתֶךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֹנוֹן: קלז
 פִּדְנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרֵה פִּקּוּדֶיךָ: קלח
 פִּנְיֶךָ הֵאָר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדֵנִי
 אֶת־חֲקִיד: קלח
 פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שְׁמִרִי
 תוֹרֶתֶךָ: צ
 צִדִּיק צִדִּיק אֶתְּה יְהוָה וְיִשְׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קמ
 צִוִּית צִדִּיק עֲדֹתֶיךָ וְאַמְוָנָה מֵאֵד: קמא
 צִמְתָּתִנִּי
 קִנְאֵתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צִרִי: קמב
 צִרּוּפָה אִמְרֹתֶךָ מֵאֵד
 וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה: קמג
 צָעִיר אֲנֹכִי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא
 שִׁכַּחְתִּי: קמד
 צִדִּיקְתֶּךָ צִדִּיק לְעוֹלָם וְתוֹרֶתֶךָ אִמֵּת:
 קמז
 צִרְוּמִצּוֹק מִצְאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שִׁעֲשָׁעִי: קמח
 צִדִּיק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּנִּנִּי וְאַחִיהָ: ק
 קָרַאתִי

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מצטער הנני ביותר על העדר שימת לב... בהנוגע לחנוך הבנות ובדרך ממילא גם לאגודת נשי

ובנות חב"ד, כי בדורנו זה ובימינו אלה אין זה ענין של הידור ועבודה בשביל אחרים אלא שאלה חיוניות בהנוגע להבנות והנשים ובמילא גם לאנשים... ומצער על שהי צריכים לשהות שש שנים באה"ק ת"ו, עד שרואים כבר תוצאות אי שימת לב להנ"ל, והלואי ש"יצאו" בהתוצאות דעד עתה ותוממי יעבדו במרץ הכי גדול ובדרכי נועם שהם דרכי תורתנו תורת חיים לשפר המצב ולתקנו ככל האפשר. והשי"ת יצליחו לבשר טובות בהקדם.

בברכה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"א תמוז מפרק ס עד סוף פרק סה	יום רביעי - י"ד תמוז מפרק עב עד סוף פרק עו
יום שני - י"ב תמוז פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח	יום חמישי - ט"ו תמוז מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שלישי - י"ג תמוז פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא	יום שישי - ט"ז תמוז מפרק עט עד סוף פרק פב
שבת קודש - י"ז תמוז פרק כ מפרק פג עד סוף פרק פז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"א תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 180, אגרת התשובה... עד עמ' צא, עכ"ל הברייתא:

הענין של "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה". הרי ברור מהגמרא, 45
שענין התשובה הוא ענין הקידושין שאחרי גירושין. ברורה, איפוא, 46
מכאן שייכות החלק השלישי של ספר ה"תניא", – "אגרת התשובה", 47
לחלק השלישי של ה"שולחן ערוך" – "אבן העזר" – הענינים של 48
"נשים". 49

פרק א. תניא – למדנו 50

בברייתא, בסוף – מסכת 51

יומא: שלשה חלקין 52

כפרה הם, – באופן 53

הכפרה הניתנת לאדם על 54

חטא שחטא, ישנן שלש 55

דרכים שונות: אם עבר 56

עבירה מסוג מסויים, קיים 57

אופן מסויים של כפרה, ואם העבירה היא מסוג אחר, גם אופן 58

הכפרה הוא אחר, ותשובה עם כל אחד: – בשלש אופני 59

הכפרה. יחד עם כל אופן של כפרה, נדרש ענין התשובה: עבר 60

על מצות-עשה – לא קיים מצות-עשה שהיה מחוייב לקיימה, 61

ושב – וחזר בתשובה אינו זו משם עד שמוחלין לו; – כלומר, 62

מוחלים לו מיד, עבר על מצות לא-תעשה – עשה דבר 63

שהתורה מצווה שלא לעשותה, ושב – תשובה תולת, ויום 64

הכפורים מכפר – התשובה עצמה אינה מספיקה ביחס למדה 65

המרובה של כפרה הנדרשת לגבי אותה עבירה, התשובה 66

משפיעה שלא יענישו אותו – עד לזמנה של הכפרה, והוא יום 67

הכיפורים, בו הוא מתכפר על העבירה שעבר. (פרוש, דאף 68

על-יב דלענין – למרות שלגבי קיום, מצות-עשה גדולה, 69

שדוחה את לא-תעשה² : כשמזדמן ענין שיש בו הניגודים 70

של עשה ולא-תעשה, כלומר, על-ידי שיעבור על לא-תעשה 71

יקיים מצות-עשה – דוחה אז ה"עשה" את ה"לא-תעשה", 72

ומותר לו לקיים את הדבר כדי לקיים את ה"עשה". לדוגמה: 73

כלאים בציצית; הרי שקיום מצות-עשה הוא למעלה מקיום 74

לא-תעשה, ואילו כאן אנו אומרים, שעל עבירת מצות-עשה 75

מספיקה תשובה בלבד כדי לכפר על כך. ועל עבירת לא-תעשה 76

אין תשובה בלבד מספיקה, אלא מן ההכרח להודק ליום כיפור 77

לשם כפרה? – שאלה זו עומד רבנו הזקן לפתור. ומהפתרון נבין 78

גם את פנימיות הענינים המתעוררים על-ידי קיום מצות-עשה 79

והפגם המתחולל על-ידי עבירה חסיושלום על לא-תעשה, 80

ובהתאם לפנימיות הענינים בא פסק ההלכה בנוגע לקיום 81

מצות-עשה כיצד עליה לדחות לא-תעשה, ואופן הכפרה 82

הנדרשת על עבירת לא-תעשה. תוכן התירוץ בקצרה הוא: 83

בקיום מצות-עשה, הרי נוסף על כך שהוא מקיים ציווי הקב"ה 84

לעשות את הדבר, גם נמשך על-ידיהו אור ושפע בעולמות 85

העליונים ובנפשו, כי כל מצוה היא כמו אבר (הערת כ"ק 86

אדמו"ר שליט"א: "וכל רז"ל³ רמ"ח איברין כנגד רמ"ח מ"ע"), 87

כלומר, כשם שאבר הוא כלי וממשיך חיות מהנפש, כך כל 88

לקוטי אמרים חלק שלישי הנקרא בשם אגרת התשובה 1

בתור הקדמה קצרה לחלק השלישי, של ספר ה"תניא", הוא "אגרת 2

התשובה", ראוי לציין: רבנו הזקן נקרא "בעל התניא והשולחן-ערוך", 3

והרבי שליט"א מפרש: "בעל התניא" – פוסק בפנימיות התורה, ו"בעל 4

השולחן-ערוך" – פוסק בנגלה 5

דתורה. 6

ישנה אימרה בשיחותיו 7

הקדושות של הרבי הקדום 8

נשמתי-עדן (ספר השיחות 9

ה"תש"א עמוד 142 ואילך), 3

שארבעה חלקי ה"תניא" הם 4

כנגד ארבעה חלקי ה"שולחן 5

ערוך". 13

את שייכותו של החלק השלישי, "אגרת התשובה", לחלק השלישי 14

"שב"שולחן ערוך" ("אבן העזר"), מסביר הרבי שליט"א גם על פי חסידות 15

וגם על פי נגלה: 16

על-פי חסידות, הרי זה לפי מה שאנו רואים להלן בפרק ד' שב"אגרת 17

התשובה", ששני האופנים בתשובה, תשובה תתאה ותשובה עלאה 18

(תשובה תחתונה ותשובה עליונה), הכוללות בתוכן כל ענין התשובה, הן 19

שתי האותיות "ה" שבשם הוי', ה' תתאה, ה' האחרונה, וד' עלאה, ה' 20

הראשונה, ואם כן – הרי זה הסדר "נשים", "מלכות" רבינה". 21

וכשם שהסדר בש"ס הוא, שבתחילה בא מסכת גיטין, ולאחריה – מסכת 22

קידושין, שזהו (כפי שהרמב"ם אומר בהקדמתו לפירוש המשניות) מפני 23

שבפסוק נאמר "ויצאה והיתה" ("ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר"), 24

בתחילה "ויצאה" – גירושין, גיטין, ואחר כך "והיתה", קידושין; ועל-הדרך 25

זה בסדר דברי הימים, שבתחילה היה "ויגרש את האדם", ובמדרש רבה 26

בראשית פרשה כ"א פסקא ח' כתוב ש"ויגרש" מלשון גירושין "כבת ישראל 27

שנתגרשה", שיכולה עדיין להתחתן. ולאחר מכן, בשעת מתן תורה, היה 28

"קדשנו במצותיו", מלשון "קידושין", כפי שכתוב ב"תניא" חלק ראשון, 29

פרק מ', שזה כמו קידושין שהמקדש אומר "הרי את מקודשת לי" (וכפי 30

שהוא אומר להלן בפרק י') – כך הרי גם הסדר בנוגע ל"נשים" ברחניות – 31

שענין ה"קידושין" בא אחרי "גיטין", וממילא מובנת השייכות ל"תשובה". 32

שכן, כיצד יכול היה להיות קידושין אחרי גירושין – אלא שמן ההכרח 33

שיהיה בינתיים ענין התשובה, כפי שאומר בפרק י"ז ב"תניא", שאי אפשר 34

שיהיה ענין עבודת הוי' מבלי שיהיה לפנייה ענין התשובה. 35

וזאת ועוד : על-ידי חטא – "שולחה אמכם" (ככתוב : "ובפשעכם שולחה 36

אמכם", "שולחה" – ענין הגירושין, "ושלחה מביתו", ועל-ידי תשובה, 37

הרי "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם", שספר הכריתות, ענין 38

הגירושין, שהיה לפני זה – מתבטל. ובנגלה ממש: גם מהגמרא ראה 39

מפורשת על שייכות ענין התשובה לקידושין שאחרי גירושין, כפי 40

שהגמרא (יומא פו, ב) אומרת שרבי יוחנן אומר, שתשובה דוחה לא- 41

תעשה שבתורה, ומביא מהפסוק (ירמיה ג, א) "לאמר הן ישלח איש את 42

אשתו והלכה מאתו לאיש אחר הישוב אליה עוד, ואת זנית רעים רבים 43

ושובי אלי" – אומר הקדוש-ברוך-הוא. כלומר, שענין התשובה דוחה 44

1 מצות-עשה היא כלי וממשיכה שפע חיות מאור איך-סוף ברוך-
 2 הוא, וכמו שבאבר מתלבשת החיות מהנפש – כך מתלבשת
 3 (כלומר, נמשכת בפנימיות) החיות הנמשכת על-ידי קיום מצות-
 4 עשה – בעולמות; ואילו בלא-תעשה הרי למרות שבשעה
 5 שהוא מקיים לא-תעשה –
 6 על-ידי שאינו עובר עליה
 7 – שבענין קיום ציווי
 8 הקב"ה הוא גם כאן מקיים
 9 הציווי שלא לעשות,
 10 כמאמר חכמינו ז"ל: "ישב
 11 ולא עבר עבירה נותנים לו
 12 שכר (הערת כ"ק אדמו"ר
 13 שליט"א: אבל רק) כאילו
 14 עשה מצוה", היות שאין
 15 זה דרך פעולה ועשיה,
 16 כמו שהדבר במצות-
 17 עשה, אלא על-ידי
 18 שלילה – על-ידי אי-
 19 עשיה – הוא מקיים ציווי ה', ותורה ומצוות הן הרי כדי להמשיך
 20 אור על-ידי רמ"ח מצוות-עשה, ולהעביר את "רוח הטומאה"
 21 על-ידי שט"ח מצוות לא-תעשה (כפי שאמר בחלק הראשון
 22 פרק ל"ז, דף מח, א), וכאן בענינו, כשנפגשים יחד 'עשה'
 23 ולא-תעשה, ומתעוררת שאלה איזו מהן לדחות, הרי שלא שייך
 24 כאן לומר שעל-ידי שיעשה את הדבר תישאר "רוח הטומאה",
 25 שכן, הוא הרי עושה בהתאם לציווי התורה, שהתורה מצוה
 26 עליו לדחות את מצות הלא-תעשה. ואילו גם אם התורה תצוה
 27 עליו לדחות מצות-עשה – הרי סוף סוף אין כאן מעשה שימשיך
 28 את האור, והאור הרי יחסר אז. לכן דוחה ה'עשה' את הלא-
 29 תעשה: החסרון שישנו באופן רגיל כשמקיימים לא-תעשה – אין
 30 כאן, והריוח של עשיית מצות-עשה – המשכת האור – ישנו.
 31 בהתאם לכך, הרי לכאורה, שגם בנוגע לעבירה על מצות-
 32 עשה, שאז חסרה המשכת האור והשפע בעולמות ובנפשו –
 33 תהיה הכפרה הנדרשת גדולה יותר, כפי שהדבר בעבירה על
 34 לא-תעשה, ולפי דברי הגמרא ב"יומא", כאמור, הרי להיפך –
 35 שעל עבירה על לא-תעשה, נדרשת כפרה גדולה יותר? – אלא,
 36 ההסבר הוא שהעליונות שישנה בקיום מצות-עשה, בהמשכת
 37 אור בנפש האלקית – לא ניתנת לתיקון על-ידי הכפרה, כי
 38 האור שהחסיר להמשיך, אין הכפרה משלימה. הכפרה באה רק
 39 כדי לכפר על שעבר על ציווי ה' ולא קיים את המצוה – ועל
 40 כך מספיקה תשובה בלבד. ואילו, בעבירה על לא-תעשה, באה
 41 הכפרה כדי לתקן את כל מה שהעבירה קלקלה, וכיוון שעל-ידי
 42 העבירה – בפעולה – על הלא-תעשה, נגרם פגם בנפשו וגם
 43 למעלה, לכן אין די בתשובה בלבד לתקן את הדבר, אלא מן
 44 ההכרח להזדקק לכפרה של יום כיפור, שדוקא הוא בכוחו לתקן
 45 ולהסיר את הפגם שנגרם בנפשו ולמעלה. וזאת אומר רבנו
 46 הזקן: הִינּוּ – לכן בענין של קיום – גדולה מצות-עשה מלא-

אגרת התשובה

שע"י קיום מ"ע ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים
 מהארת אור א"ס ב"ה (כמ"ש בזהר דרמ"ח פקודין
 אינון רמ"ח אברין דמלכא) וגם על נפשו האלקית כמ"ש
 אשר קדשנו במצותיו. אבל לענין תשובה אף שמוחלין
 לו העונש על שמרד במלכותו ית' ולא עשה מאמר
 המלך. מ"מ האור נעדר וכו' וכמאזר"ל ע"פ מעוות לא
 יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של ערבית או וכו'. דאף
 שנוהר מעתה לקרות ק"ש של ערבית ושחרית לעולם
 אין תשובתו מועלת לתקן מה שביטל פ"א. והעובר
 על מל"ת ע"י שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה

תעשה, והיא דוחה את הלא-תעשה, משום שעל-ידי קיום
 מצות-עשה ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים מהארת
 אור איך-סוף ברוך-הוא (כמו שכתוב בזהר, דרמ"ח
 פקודין – 248 מצוות העשה, אינון רמ"ח אברין דמלכא – הן
 248 אברי "מלכא") –
 מדות של עולם האצילות
 הנקראות "מלכא",
 כלומר, כשם שאבר הוא
 כלי לכוח הנפש וממשיך
 בתוכו הכוח מהנפש אליו
 הוא משמש כלי, כך כל
 מצוה היא אבר וכלי
 להמשכה מיוחדת
 מהמדות שלמעלה,
 הנמשכת על-ידי קיום
 אותה מצוה. הרי, שעל-
 ידי קיום מצוה, ממשיכים
 אור ושפע בעולמות
 העליונים, וגם על נפשו האלקית, – הוא ממשיך אור ושפע
 מהארת איך-סוף ברוך-הוא – על-ידי קיום המצוה, כמו
 שאומרים: – כמו שאנו אומרים בברכה שאנו מברכים על קיום
 מצוה: "אשר קדשנו במצותיו"; – שעל-ידי מצוות, נמשכת
 קדושה על הנפש. ומפני טעם זה, שעל-ידי מצוות-עשה נמשך
 אור ושפע, – ישנה העליונות של מצוות-עשה לגבי לא-תעשה,
 ו"עשה" דוחה "לא תעשה", אבל לענין תשובה, – לגבי ענין
 התשובה, כדי לתקן כשעבר על מצות-עשה, אף – למרות
 שהתשובה עצמה מספיקה על כך שמוחלין לו העונש על
 שמרד במלכותו יתברך ולא עשה מאמר המלך, – הקב"ה.
 את זאת מתקנת תשובה בלבד, אך, בכל זאת, אין היא מתקנת
 כליל את העבירה על מצות-עשה, שהרי מכל מקום האור –
 שהיה ממשיך על-ידי קיום מצות-העשה, נעדר – גם אחרי
 שחזר בתשובה, וכו', וכמאמר רבותינו זכרונם-לברכה, על
 פסוק: "מעט לא יוכל לתקן" – "זה שביטל קריאת-שמע
 של ערבית או וכו'", – לא ניתן לתקן זאת, גם כשעושים
 תשובה, דאף שנוהר מעתה לקרות קריאת-שמע של ערבית
 ושחרית לעולם – היינו, שהוא חוזר בתשובה על מה שהחסיר
 מקודם לקרוא קריאת שמע, אין תשובתו מועלת לתקן מה
 שביטל פעם אחת; – קריאת-שמע. שכן, המשכת האור
 והשפע שהיה ממשיך על-ידי אותה קריאת-שמע – חסרה.
 על-כל-פנים, הרי מה שאפשר לו לתקן – הוא מתקן בתשובה
 בלבד, ולכן מספיקה תשובה בלבד לשם כפרתו, ואין דבר נוסף
 כדי לסיים את הכפרה. והעובר על מצות לא-תעשה, על-ידי
 שנדבק הרע בנפשו – כשעושה פעולה של רע על-ידי מעשה
 או על-ידי דיבור או על-ידי מחשבה, הנה על-ידי זה, עושה
 פגם למעלה בשרשה ומקור חצבה – של הנשמה, (בלבושים)
 דעשר ספירות דעשיה, – בלבושי עשר ספירות שבעולם

בלא-תעשה באה הכפרה רק ביום כיפור – אי אפשר ללמוד
שום קלא חסד-שלום במצות-עשה, ובפרט – שאסור ללמוד
שום קולא בתלמוד תורה, – במצות העשה של לימוד תורה,
ואדרבה אמרו רבותינו זכרונם לברכה: ותר הקדוש-
ברוך-הוא – בנסיבות

מסוימות, על – עבירות
חמורות כמו עבודה-זרה
וכו', אף שהן – אף
שעונשן פריטות ומיתות
בית-דין, ולא ותר על
כטול תלמוד תורה). –
להלן אמר בבירור:
עבר על פריטות
ומיתות בית-דין – על
עבירות שעונשן כרת או
מיתה על-ידי בית-דין –
תשובה ויום הכפורים
תולין, – שלא להיענש
מלמעלה על עבירות אלו,
ויסורין ממרקין (פרוש,
– "ממרקין" הוא, גומרין –

הכפרה, והוא מלשון מריקה ושיטיפה לצחצח הנפש, כי
כפרה היא לשון קניית, שמקנה לכלול החטא), – הרי
שבעבירות של כריתות ומיתות בית-דין, לא מספיק הניקוי
שנעשה על-ידי ענינים של תשובה ויום כיפור, אלא נדרש גם
הניקוי והמירוק על-ידי יסורים רחמנא-ליצלן, שנאמר:¹²
"ופקדתי בשבט פשעם ובגנבים עונם". – הרי שישנן עבירות
כאלו שעליהן נדרש הניקוי על-ידי יסורים ר"ל – והן, העבירות
שעונשן כריתות ומיתות בית-דין. עד כאן לשון התרייתא –
שבסוף מסכת יומא.

1 העשה, כמו שכתוב ב'תקוני ז'ה': "לבושין תקינת לון,
2 דמניהו פרחין נשמתין לבני נשא וכו'" – לבושים התקנת
3 להן, ל"ספירות", שמהם פורחות נשמות לבני אדם). רואים אנו
4 מ"תקוני ז'ה" זה, שישנו ענין של לבושים ל"ספירות" שמהם
5 באות הנפשות, וכשעל-

6 ידי עבירה נעשה פגם
7 בנפש – נעשה על-ידיה
8 פגם גם בשורש הנפש,
9 לכה – אין כפרה
10 לנפשו ולא למעלה –
11 כפי שיאמר להלן,
12 משמעותה של "כפרה"
13 היא הסרת וניקוי הפגם,
14 הנה תשובה בלבד אין
15 בכוחה לנקות את הפגם
16 בנפש ולמעלה, עד יום
17 הכפורים, – שהיום עצמו
18 מכפר. כמו שכתוב:
19 בנוגע ליום כיפור: "וכפר"
20 על הקדש מטמאות בני
21 ישראל ומפשעיהם
22 וגו'", "לפני ה' תטהרו"¹⁰ – "לפני ה'" דיקא. – לפני ה' דוקא.
23 "לפני" היינו למעלה, למעלה משם הוי', משם תבוא טהרתכם.
24 הרי שהטהרה של יום כיפור, באה ממקום וממדרגה שלמעלה
25 משם הוי', אשר לכן הוא למעלה מהמקום והמדרגה בהם פוגע
26 הפגם המתהווה על-ידי שעוברים על לא-תעשה – ולכן ישנה
27 אז הכפרה על עבירה זו. על-כל-פנים יוצא, שבעבירה על
28 מצות-עשה ישנו דבר חמור יותר מאשר בעבירה על לא-
29 תעשה. ולכן אין ללמד מכאן – מהביריתא האומרת
30 שבמצות-עשה – כשעושים תשובה מוחלין לו במקום, ואילו

יום שני י"ב תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צא, והנה מצות... עד עמ' 182, כ"א מיראה:

66 (בדאיתא – כפי שכתוב
67 בנמרא פרק ג
68 דסנהדרין¹⁴ וכו' השן
69 משפט' סוף סימן לד'¹⁵
70 לענין עדות¹⁶), – שאם

אגרת התשובה

והנה מצות התשובה מן התורה

היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין
ובח"מ סס' ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו

61 ונהנה, מצות התשובה¹³
62 מן התורה היא עזיבת
63 החטא בלבד – עזיבת¹⁴
64 החטא בלבד, היא ענין¹⁵
65 התשובה מן התורה,¹⁶

8. בהקדמה. 9. אחרי מות טז, טז. 10. שם, טז, ל. 11. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. 12. תהלים פט, כג. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כותב 'מצוה' (ולא 'ענין') או 'והנה התשובה' וכיו"ב. וע"ד לי הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב) – דפשוטות הל' מורה דס"ל דתשובה בתוכן דעזיבת החטא מצוה מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליב"קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחלתה) – ולא רק להרמב"ם (נציבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד לפני ה' תשובה, (שכנראה גם "הקדמות" אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם: 'מצוה ע"ג היא שצונו להתוודות כו' ולומר אותם עם התשובה". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. 14. כה, ב. 15. סעיף כט ואילך. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא הביא מקדושין (מט, ב) וש"ע אה"ע סל"ח סל"א לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחז"מ (וראה מנ"ח מצוה שס"ד) – וי"ל דעדיפא לי' הוכחה מדיני ממונות דלא אזלינן בתר רובא, זא. שלא רק ע"ד הרוב מספיקה עזיבת החטא".

- 1 הוא עוזב את החטא בלבד ואינו חוזר על אותו חטא שעשה
 2 אותו פסול לעדות – הריהו בשר לעדות¹⁷, דהינו שִׁנְמָר בְּלָבוֹ
 3 בְּלֵב שְׁלֵם, לְבַל יָשׁוּב עוֹד לְכַסְלָה, לְמִרְד בְּמַלְכוּתוֹ
 4 יִתְבָּרֵךְ¹⁸, וְלֹא יַעֲבֹר עוֹד – עַל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ – מַלְכוּת שֶׁל עוֹלָם,
 5 הַקֶּבֶד הַחֲסִידִים שְׁלֹם, הֵן
 6 בְּמִצְוֹת עֲשֶׂה¹⁹ הֵן
 7 בְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה²⁰.
 8 וְזֶהוּ עֵקֶר פְּרוּשׁ לְשׁוֹן
 9 "תְּשׁוּבָה", – כְּלוּמָה, לְשׁוֹב אֶל ה' בְּכָל לְבוֹ
 10 וּבְכָל נַפְשׁוֹ, לְעֲבֹדוֹ
 11 וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתָיו, כְּמוֹ
 12 שֶׁכָּתוּב²¹: "יַעֲזֹב רִשְׁעֵי
 13 דְּרָכָו וְאִישׁ אֱוֹן
 14 מִתְּשַׁבְּתָיו, וְיָשׁוּב אֶל ה'
 15 וְגו'"; – הַפְּסוּק אֹמֵר:
 16 בְּמָה מִתְבַּטֵּא שׁוֹב אֶל
 17 הַקֶּבֶד – בְּמָה שֶׁהִרְשַׁע
 18 עוֹזֵב אֶת דְּרָכָו הַקְּדוּמָה,
 19 וְהַחֲטָא עוֹזֵב אֶת
 20 מִחֲשַׁבּוֹת הַחֲטָא שְׁלֹם.
 21 וּבְפִרְשֵׁי נִצְבִּים²² כְּתוּב: "וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ
 22 וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל וְגו', בְּכָל לִבְכָּךְ וְגו'²⁴ – הִרְשִׁיעַ שְׁעֵנִן הַתְּשׁוּבָה
- הוא, לשוב אל ה', עלידי השמיעה בקולו, דבר שצריך
 להיעשות בכל הלב. וכך גם כתוב²⁶: "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה'
 אֱלֹקֶיךָ וְגו'"; – וכן כתוב²⁷: "הִשְׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ"²⁸. – מכל
 הפסוקים האמורים, ברור שענין התשובה הוא לשוב אל ה',
 לקיים את מצוותיו ולא
 לעשות שום עבירות. ולא
 בְּדַעַת הַתְּשׁוּבָה
 שֶׁהַתְּשׁוּבָה
 הַתְּעֵנִית. – עַל הַעֲבִירוֹת
 שֶׁעָבַר. וְאַפְּלוּ מִי שֶׁעָבַר
 עַל בְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת
 בִּית־דִּין, שֶׁגָּמַר בְּפִרְתּוֹ
 הִיא עַל־יְדֵי יְסוּרִים, –
 כְּנוֹכַח לַעֲלֵל מִהֲבִירֵיתָא
 בְּמִסְכַּת יוֹמָא, הֵינּוּ
 שֶׁהַקֶּדוֹשׁ בְּרַחֲמָיו
 מְבִיא עָלָיו יְסוּרִים –
 וְיְסוּרִים אֵלֶּה הֵם גַּמַּר
 כְּפִרְתּוֹ, (וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב²⁹:
 "וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטִי וְגו'") –
 "וּפְקַדְתִּי" דִּיקָא), –
 שֶׁהַקֶּבֶד מְבִיא אֶת הַיְסוּרִים, וְהֵינּוּ²⁹ – מִתִּי מְבִיא הַקֶּבֶד
 יְסוּרִים לְגַמַּר הַכְּפָרָה, הִרִי זֶה בְּשִׁתְּשׁוּבָתוֹ רְצוּיָה לְפָנָיו

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא וידי דברים – תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחז"מ שלא הוזכרו שם וידי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה – ולכן הזכירם הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב – "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סמה"צ להצ"צ מצות וידי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כל המשך הדברים – להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין כללי "דלא ישוב למרוד במל' ית", ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים (והוא בדוגמא שבקיום המצות ג"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחלה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות – ברכות רפ"ב) – וכ"ה גם בהכתובים שמביא לראי': יעזוב רשע דרכו (ל' יחיד – דרכו בכלל, שהוא רשע ואח"כ) מחשבותיו (ל' רבים, ענינים ועברות פרטיות); ושבת (בכלל, בקולו וגו' ("פרט") (ציוריו – פרטי המצות). וכן שצ"ל ב' החלטות "הן במ"ע הן במל"ת". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבזה צ"ל קום ועשה – ובכ"ז מקבל עליו". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבעבירה על מל"ת – ניכרת המרידה, משא"כ בהעדר עשיית מ"ע". 21. ישעיה נה, ז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרש הסדרה ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואתחנן ד, ל – דשם הוא רק סיפור דברים, וכתחלתה העידותי בכס גו'. ועוד ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) – כי שם אינו מפרט דצ"ל 'בכל לבבך'". 23. נצבים ל, ב. 24. הטעם מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, ש"ש לומר" שזה מפני שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף דכנ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדידי' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) – עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו איתנהו ב'. וזו חפץ אלוף בשהמ"צ שלו מנה במנין העשין, עשה ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפ' הרי"ף לסהמ"צ להרס"ג פרשה מ"ב) וכ"ה בסמ"ק במצוה נג' "לשוב דכתיב ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפ' הרי"ף לסהמ"צ להרס"ג פרשה שליט"א: "הכרח כל ד' הפסוקים ודיוק סדרם (הקדים נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק הוי' עמו גו' חבל גו' – כמשל החבל כו') – שמזה מובן שהתיקון (התשובה) צ"ל העלאת כהנ"ל. ובפ"ד מבוארים פרטי שם הוי' – ה' (אחרונה) מעשה – ועז"נ יעזוב רשע דרכו גו' וישוב גו'. ו' – קול וששה מדות (שבלב) כו' – ועז"נ ושבת גו' בקולו גו' לבבך גו'. ה' (ראשונה) התבוננות (רק בזה חסרונה) – ועז"נ שובה ישראל (שם המעלה). י' – שכל הנעלם שבכחו כו' שרש ועיקר חכ' שבה מלוכב ה' (ח"א פ"ט ושם, אשר כשנוגע לשם – פונה בכל הכחות כו'). – ועז"נ השיבנו ה' גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: סור מרע (יעזוב רשע – מל"ת) ועשה טוב (ושמעת גו' בכל לבבך – דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"ע) בקש שלום (לאחרי סומ"ר וע"ט – שלכן נק' ישראל – ויכול להיות שלום ושלימות כו' – מתחלה מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט – שובה ישראל, השיבנו ה') וכמובן כ"ז מלקו"ת ס"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' ד' תשובות – אלא ששם מביאם כאו"א בפ"ע – וכאן – כמו שכאו"א מהן (אפילו תשו"ת) כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה – ראה ש' הגלגולים הקדמה כא ונלהעיר דשם מפרש ד' חלקי כפרה – וכפרה הד' חלול ה', וראה חדא"ג יומא פו, א]].". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף בזה ב' – דבכ"ז כל מצות התשובה גם על כריתות תלוי' באדם.

עבירה. אבל הרי צריכים לבטל גם את ה"גוף" של העבירה, 42
ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה זו – והרי אין כאן מעשה 43
שיבטל את מעשה העבירה, שהוא "גוף" העבירה. הנה הוידוי 44
שזה מוציא בפיו, ו"עקמת שפתיו הוי מעשה" – זה מבטל את 45
"גוף" העבירה. על כל 46

אגרת התשובה

פנים, זהו ענין הוידוי 47
שהוא חלק מהתשובה. 48
ואילו תעניות אינן חלק 49
מהתשובה. ומה שכתוב 50
ביואל³³: "שובו עדי 51
בכל לבבכם בצום 52
ובבכי גו", – כתוב הרי 53
כאן ענין התענית כחלק 54
מ"שובו אלי", הינו – הרי 55
זה כדי לבטל – הערת כ"ק 56
אדמו"ר שליט"א: ענין של 57
עתיד (ותשובה – עזיבת 58
העבר), הנוצח שנוצח – 59
אז, למרק עין הדור על- 60
ידי יסורים בארבה. – 61
שכדי לבטל את הגזירה, 62

נדרש ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. וזהו הפעם 63
בכל תעניות שמתענין על כל צרה שלא תבא על הצבור, 64
– שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. וכמו שכתוב 65
במגילת אסתר³⁴ – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי לבטל 66
גזירת המן. ומה שכתוב בספרי המוסר, ובראשם ספר 67
הרוקח וספרי חסידים, הרבה תעניות וסגופים לעובר על 68
בריתות ומיתות בית דין³⁵, וכן – הם מביאים הרבה תעניות, 69
למוציא זרע לבטלה, שחייב מיתה בידי שמים, כמו שכתוב 70
בתורה³⁶ גבי ער ואונן, – בהם היה חטא זה. וזה אשר הביא 71
את העונש של מיתה בידי שמים, ודינו – של המוציא זרע 72
לבטלה, בחייב בריתות לענין זה – ולכן מביאים ספרי המוסר 73
האמורים הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, 74
שהתעניות באות בתור יסורים לגמר הכפרה, שבחייב בריתות 75
נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים 76
הגומרים כפרתם של חייבי בריתות, הם דוקא היסורים שמביאים 77
על האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור 78
יסורים? – מסביר רבנו הזקן: הינו, כדי לנצל מענש יסורים של 79
מעלה חסידים³⁷; – (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין 80
דלעתיד (כנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על העבר, שמא נגזר 81
עליו חסידים מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על-ידי 82

יתברר, בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, או 1
באתעוררתא דלתתא ו"כמים הפנים יכיו" – אתעוררתא 2
דלעילא, לעורר האהבה וחסד ה' למרק עינו ביסורים 3
פעולם הזה, – על-ידי התעוררות מלמטה, ו"כמים הפנים", כפי 4
שהאדם מבטא את רצונו 5
העז לשוב אל ה' מצד 6

אהבתו אל ה' – דבר זה 7
פועל התעוררות מקבילה 8
למעלה, שגם אליו 9
ייתייחסו באהבה וחסד, 10
למרק אותו כליל 11
מעוונותיו על-ידי יסורים 12
בעולם הזה, וכמו 13
שכתוב³⁰: "כי את אשר 14
יאהב ה' יוכיח וגו'". – 15
כדי למרק אותו מעוונותיו 16
– בעולם הזה. יסורים 17
אלה, שהקב"ה מביא, 18
מצד אהבתו, למי ששב 19
אל ה' מתוך אהבה – אלה 20
הם היסורים המסיימים 21

כפרת הנפש, בעבירות שגמר כפרתן הוא על-ידי יסורים. אך, אין 22
הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על עצמו. ולכן לא 23
הזכירו הרמב"ם והסמ"ג מ"ע טז, שום תענית כלל במצות 24
התשובה, אף – לא, בבריתות ומיתות בית דין, – גם 25
בתשובה על עבירות שעונשן הוא כרת או מיתת בית דין, שגמר 26
כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין היסורים – כפי שהגמרא אומרת 27
– אף על פי כן, אין הרמב"ם והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו 28
את ענין התענית – מפני שהיסורים האמורים אינם מכוונים 29
לתעניות, רק הודוי – שמתוודים ומפרטים בדיבור את החטאים 30
שחטאו, ובקשת מחילה, – על העבירות, כמו שכתוב 31
בתורה³¹: "והתוודו את חטאתם וגו'". – את הוידוי ובקשת 32
מחילה כן מזכירים הרמב"ם והסמ"ג במצות התשובה, כי זהו 33
חלק מהתשובה. טעמו של דבר (כתוב) הוא, כי בעבירה ישנו 34
"גוף" ו"נשמה". מעשה העבירה הוא ה"גוף", והרצון והתאוה 35
לעשות את העבירה, הוא ה"נשמה". בשעה שהוא עושה 36
תשובה, עליו הרי לבטל גם את ה"גוף" וגם את ה"נשמה" של 37
העבירה. הנה את ה"נשמה" – את הרצון והתאוה – מבטלים 38
על-ידי החרטה על העבר, שחורה לו והוא מצטער על שעשה 39
את העבירה. צער הוא הרי ההיפך מתענוג, והצער על העבירה 40
מבטל את התענוג שבסיבתו היו בו הרצון והתאוה באותה 41

ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו'". 30. משלי כו, יט. 31. נשא ה, ז. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה
הי' צ"ל זה בתחילת הבי' – מהו תשובה מה"ת – אלא עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא וידוי
דברים – תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה – כשעושים
– הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה – ולכן הזכירו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב
– "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה
שסד". – ראה לעיל הערה 17. 33. ב, יב. 34. ד, טז. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וביותר תגדל הקושיא מ"סיגופים" דלבטל
גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביזאל ואסתר כו'. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת. 36. וישב לח, דרו.

- 1 התעניות, וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו; – שבוה
 2 יש בכח התעניות לעזור, וגם אולי אינו שב אל ה' בכל לבו
 3 ונפשו מאהבה, בראש
 4 מראה: – שאז אין
 5 ה"כמים הפנים" שלמעלה, 1
 6 עוזר לגמור כפרתו על-ידי 2
 7 יסורים, ולכן הוא מקבל
- 8 על עצמו יסורים בענין התעניות³⁷. אך בעצם, ענין היסורים
 9 הגומרים את הכפרה (בחיובי כריתות ומיתות בית-דין) אין
 10 הכוונה ליסורי תעניות,
 11 אלא ליסורים שמביאים
 12 על האדם רחמנא-ליצלן
 13 מלמעלה, כדי לגמור את
 14 כפרתו.

אגרת התשובה

וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו. וגם אולי אינו
 שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מראה:

יום שלישי י"ג תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 182, פרק ב. אך כל... עד עמ' צב, יום רצון:

- 15 פרק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין
 16 התענית, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא",
 17 לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא
 18 על-ידי יסורים (והן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית-דין) – אין
 19 הכוונה ליסורי תעניות
 20 שהאדם גוזר על עצמו, אלא
 21 הכוונה היא, ליסורים
 22 שמביאים עליו מלמעלה, כדי
 23 לגמור כפרת נפשו.
 24 אף כל זה לענין כפרה
 25 ומחילת העון, – פועלת
 26 התשובה ולא נדרשות על
 27 כך שום תעניות, שנמחל
 28 לו לגמרי מה שעבר על
 29 מצות המלך – מלכו של
 30 עולם, כשעשה תשובה
 31 שלמה, ואין מזכירין לו
 32 דבר וחצי דבר ביום
 33 הדין לענין על זה – על
 34 חטאו, חסידים בעולם
 35 הבא, ונפטר לגמרי מן
 36 הדין בעולם הבא. אמנם
 37 – כדי שיהיה לרצון לפני
 38 ה' ומרצה וחביב לפניו
 39 יתברך בקדש החטא, להיות נחת רוח לקונו מעבודתו –
 40 לשם כך, היה צריך להביא קרבן עולה אפלו על מצות-עשה
 41 קלה שאין בה כרת ומיתת בית-דין, – גם כשמישהו עבר על
 42 מצות-עשה כזו, היה עליו להביא קרבן עולה – כשהיו יכולים
 43 להקריב קרבנות – בנוסף לתשובתו, כמו שדרשו רבותינו
 44 זכרונם לברכה בתורת כהנים' על פסוקי "ונרצה לו"; –
 45 שהעולה מרצה על מי שעבר על מצות-עשה, ובראיתא
- 46 בנמרא פרק קמא דזבחים, – וכמו שהגמרא אומרת בפרק
 47 ראשון של מסכת זבחים² דעולה מכפרת על מצות-עשה,
 48 והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העניש, וכאדם
 49 שסרח במלך ופיסו על-ידי פרקליטין – שתדלנים, ומחל לו,
 50 – המלך, אף-על-פי-כן
 51 שולח – זה שסרח במלך,
 52 דורון ומנחה לפניו –
 53 לפני המלך, כדי שיתרצה
 54 לו לראות פני המלך –
 55 כך גם ענינו של קרבן
 56 עולה, שאחרי שעשה
 57 תשובה ומחל לו על
 58 חטאו – מהווה הקרבן
 59 מתנה כדי שיהיה מרוצה
 60 וחביב לפני הקב"ה כמו
 61 שהיה לפני שחטא. (ולשון
 62 – הגמרא שאומרת על
 63 ה"עולה"
 64 "מכפרת", וכן מה
 65 שכתוב בתורה "ונרצה
 66 לו לכפר עליו" – אין זו
 67 כפרת נפשו, – אין
 68 הכוונה לכפרת נפשו
 69 הבאה על-ידי התשובה,
 70 אלא – הכוונה היא: לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו,
 71 – שתימחה לפני הקב"ה כל השפעה עקב החטא, והחוטא יהיה
 72 שוב אהוב על הקב"ה כמו לפני שחטא, בראיתא שם בנמרא,
 73 – כפי שהגמרא אומרת שם, שאחרי שהיתה כבר הכפרה, באה
 74 ה"עולה" בתור דורון, וכמו שכתוב³: "תמים יהיה לרצון".
 75 – כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות, שכן הכפרה כבר
 76 היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב קרבנות,

37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מראה)?! ואולי כוונת בי' אדמו"ר – שתעניות וסיגופים הנ"ל (מיעוט חלב ודם) הם ענין (קרבן-) תפלה על העתיד: ליצול מעונש וגם – שתמהר כפרתו וגם אולי – להגיע לתשובה מעולה ויותר. אלא שעפ"ז ג"כ ק"ק – חילוקי מספר התעניות כו' לכאור"א בפ"ע. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיין ח"א פכ"ט ע"ד בטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף – הקליפה וע"י התבוננות) 1. ויקרא א', ד. 2. ד. ב. 3. אמור כב, כא.

1 שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי להיות
2 מרצה וחביב כמו לפני החטא, וְעָכְשָׁו שָׁאִין לָנוּ קָרְבֵּן לְהַפִּיק
3 רְצוֹן מֵה' - הַתַּעֲנִית הוּא בְּמָקוֹם קָרְבֵּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
4 בְּנִמְרָא⁴ - שתפלת המתענה היא: "שִׁיחָא מְעוֹט חֲלָבִי וְדָמִי
5 שְׁנַתְמַעֵט - עלידי הצום,
6 כְּאֵלּוּ הִקְרַבְתִּי לְפָנֶיךָ
7 וְכוּ'" - הרי, שענין 1
8 התענית הוא ענין של 2
9 קרבן, להיות מרצה לפני 3
10 הקב"ה כמו לפני החטא. 4
11 וְלָבֵן מְצִינוּ בְּכֻמָּה 5
12 תְּנָאִים וְאַמּוֹרָאִים, שְׁעַל 6
13 דְּכָר קָל - על חטא קל, 7
14 הֵיוּ מִתְעַנִּים תַּעֲנִיּוֹת 8
15 תְּרַבָּה מְאֹד, כְּמוֹ⁵ רַבִּי 9
16 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה 10
17 מִתִּיר שֶׁתָּהָא פָּרָה 11
18 יוֹצֵאָה בְּרָצוּעָה שְׁבִין 12
19 קֶרְנֶיהָ בְּשִׁפְתָּהּ, וְחֻכְמִים 13
20 אוֹסְרִים, וּפְעַם אַחַת 14
21 יוֹצֵאָה בֶּן פָּרְתֹי שֶׁל 15
22 שְׁכִנְתּוֹ וְלֹא מִחָה בָּהּ, - 16
23 שְׁתִּימְנַע מִכָּר, וְהִשְׁחָרוּ 17
24 שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת, - 18
25 שְׁעַם, עַל שֶׁלֹּא קִים דְּבָרֵי 19
26 חֲבֵרָיו; - הַחֻכְמִים 20
27 שֶׁאִסְרוּ דָּבָר זֶה. וְכֵן רַבִּי 21
28 יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִמְרַי: "בּוֹשְׁנִי 22
29 מִדְּבָרֶיכֶם בֵּית שְׁמַאי", 23
30 וְהִשְׁחָרוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת; - שְׁעַם עַל שֶׁהִתְבַּטָּא כִּךְ עַל 31
32 בֵּית-שְׁמַאי, וְרַב הוֹנָא פְּעַם אַחַת נִתְּהַפְּכָה לֹו רְצוּעָה שֶׁל 32
33 תַּפְלִין, וְהַתַּעֲנָה אֲרֻבָּעִים צוּמוֹת; וְכִהְנֶה רַבּוֹת - בְּתַנָּאִים 33
שׁוֹנִים. - תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ לֹא הָיוּ עֲנִין שֶׁל תְּשׁוּבָה, וְגַם לֹא עֲנִין שֶׁל

אגרת התשובה

וְעָכְשָׁו שָׁאִין לָנוּ קָרְבֵּן לְהַפִּיק רְצוֹן מֵה' הַתַּעֲנִית הוּא
בְּמָקוֹם קָרְבֵּן כְּמוֹ שֶׁנֶּמְרָא שִׁיחָא מְעוֹט חֲלָבִי וְדָמִי
שְׁנַתְמַעֵט כְּאֵלּוּ הִקְרַבְתִּי לְפָנֶיךָ וְכוּ'. וְלָבֵן מְצִינוּ
בְּכֻמָּה תְּנָאִים וְאַמּוֹרָאִים שְׁעַל דָּבָר קָל הֵיוּ מִתְעַנִּים
תַּעֲנִיּוֹת הִרְבֵּה מְאֹד כְּמוֹ רַבִּי עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה מִתִּיר שֶׁתָּהָא
פָּרָה יוֹצֵאָה בְּרָצוּעָה שְׁבִין קֶרְנֶיהָ בְּשִׁפְתָּהּ וְחֻכְמִים
אוֹסְרִים וּפְעַם יוֹצֵאָה בֶּן פָּרְתֹי שֶׁל שְׁכִנְתּוֹ וְלֹא מִיחָה
בָּהּ וְהוֹשְׁחָרוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת עַל שֶׁלֹּא קִים דְּבָרֵי
חֲבֵרָיו. וְכֵן ר' יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִמְרַי בּוֹשְׁנִי מִדְּבָרֶיכֶם ב"ש
וְהוֹשְׁחָרוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת. וְרַב הוֹנָא פְּעַם אַחַת
נִתְּהַפְּכָה לֹו רְצוּעָה שֶׁל תַּפְלִין וְהַתַּעֲנָה מ' צוּמוֹת.
וְכִהְנֶה רַבּוֹת. וְעַל יִסּוּד זֶה לִימּוּד הָאֲרִיז"ל לְתַלְמִידֵיו
עַפ"י חֻכְמַת הָאֵמֶת מִסְפֵּר הַצּוּמוֹת לְכֻמָּה עוֹנוֹת
וְחֻטָּאִים אֵף שָׁאִין בְּהֵן כֵּרֶת וְלֹא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם
כְּמוֹ עַל הַכֶּעַס קִנְיָא תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'. וְאִפְּי' עַל אִיסּוּר
דְּרַבֵּנָּה כְּמוֹ סֵתֵם יִנָּם יִתְעַנֶּה ע"ג תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ' וְכֵן עַל
בִּיטוּל מ"ע דְּרַבֵּנָּה כְּמוֹ תַּפְלָה יִתְעַנֶּה ס"א תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'
וְדֶרֶךְ כָּלל סוּד הַתַּעֲנִית הִיא סְגוּלָה נִפְלְאוּהָ לְהַתְגַּלּוֹת
רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן ב"ה כְּמוֹ הַקְּרָבֵן שֶׁנֶּא' בּוֹ רִיחַ נִיחּוּחַ לַה'.
וְכִמְ"שׁ בִּישְׁעֵי הַלּוּזָה תִּקְרָא צוּם וְיוֹם רְצוֹן לַה' מִכְּלָל
שֶׁהַצּוּם הַנִּרְצָה הוּא יוֹם רְצוֹן:

נִפְלְאוּהָ לְהַתְגַּלּוֹת רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ הַקְּרָבֵן
שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "רִיחַ נִיחּוּחַ לַה'", - נִחּוּחַ רוּחַ לִקְבִּי. וְכִמְ"שׁ
שֶׁכָּתוּב בִּישְׁעֵיהֶם¹⁰: "הַלּוּזָה תִּקְרָא צוּם וְיוֹם רְצוֹן לַה'",
מִכְּלָל - הִרִי, שֶׁהַצּוּם הַנִּרְצָה הוּא יוֹם רְצוֹן:

יום רביעי י"ד תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צב, פרק ג. והנה... עד עמ' 184, ג"פ וכו'.

לפני החטא, הרי בעת, שאין לנו קרבנות להביא עליהם את ה'ונרצה
לו" - בא התענית במקום הקרבן. על יסוד זה לימוד האריז"ל, בהתאם
לחכמת הקבלה, את מספר הצומות על מספר רב של עוונות וחטאים, גם
כאלה שאין עליהם עונש כרת ומיתה בידי שמים.
והנה, חכמי המוסר האחרונים - שאחרי האריז"ל, נחלקו -

67 פרק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות שלעצם ענין
68 התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שביית המקדש
69 היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על
70 החטא, גם בעבירה על מצוות-עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי
71 שיהיה 'ונרצה לו', שיהיה החזון בתשובה רצוי וחביב לפני הקב"ה כמו

4. ברכות יז, א. 5. ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. 6. חגיגה כב, ב. 7. מועד קטן כה, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל דתפלה מדרבנן נראה שו"ע דאדה"ז סק"ו, תניא רפ"ח, לקו"ת בלק (ע, ג). ובמכ"א אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות דתפלה מה"ת וראה משנת יואל שקט"ו וביאורו, כי לכ"ע זמני התפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציווה האריז"ל להתענות ס"א כו". 9. ויקרא א, ג. 10. נח, ה.

- 1 בדיעותיהם, כמי שחטא חטא אחר פעמים רבות: דיש
2 אומרים, שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא
3 פעמים רבות כפי המספר אשר חטא; כגון המוציא זרע
4 לבטלה, שמספר הצומות המפרש – על חטא זה, בתיקוני
5 תשובה מהאר"י ו"ל הן
6 פ"ד – שמונים וארבע,
7 תעניות, ואם חטא בזה
8 עשר או עשרים פעמים
9 על־דרך־משל, צריך
10 להתענות עשר או
11 עשרים פעמים פ"ד וכן
12 לעולם, – שתמיד מספר
13 התעניות לכל חטא, הוא
14 לפי מספר הפעמים שעבר
15 על אותו חטא, דומיא
16 כמו, דקרבן חטאת –
17 הערת כ"ק אדמו"ר
18 שליט"א: כל החטאות,
19 שחייב להביא על כל
20 פעם ופעם; – שחטא.
21 ויש – בין חכמי המוסר,
22 מרמין – משווים, ענין זה
23 לקרבן עולה הקאה על
24 מצות־עשה, דאפלו
25 עבר על כמה מצות –
26 עשה – מתכפר –
27 ומתעצב לפני הקב"ה, בעולה אחת, בדיאתא בנמרא פירק
28 קמא דזבחים² – כמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת
29 זבחים. והכרעה המקבילת בזה, – בין שתי ידיעות של חכמי
30 המוסר, היא להתענות ג' פעמים כפי מספר הצומות דחטא
- 31 זה, דהיינו – כגון: רנ"ב – מאתים חמשים ושנים, שלש פעמים
32 שמונים וארבעה צומות על הוצאת שכבת זרע לבטלה, וכן
33 בשאר חטאים ועונות – שעבר עליהם הרבה פעמים, יצום
34 שלש פעמים כמספר הצומות הקבוע לאותו חטא. והטעם –
35 מדוע שלש פעמים דוקא,
36 הוא על־פי מה שכתב
37 בזהר הקדוש סוף
38 פרשת נח: "כיון דחב
39 פר נש כפי קדשא
40 בריה־הוא, – כשאדם
41 חוטא לפני הקב"ה, וכן
42 חדא – בפעם הראשונה
43 שחוטא אותו חטא, עבד
44 רשימו בו, – זה עושה
45 רושם למעלה. אם חטא
46 פעם שניה אותו חטא –
47 אומר שם בזהר – מתחזק
48 הרושם, וכן תליאתה –
49 אם חטא פעם שלישית
50 אותו חטא, אתפשט
51 ההוא בתמא מסמרא
52 דא לסמרא דא בו, –
53 מתפשט הכתם והפגם
54 בעקבות החטא מצד אל
55 צד, כלומר: אין זה רושם
56 בלבד, או רושם חזק
57 בלבד, אלא פגם החודר מצד אל צד, לכך צריך מספר
58 הצומות ג' פעמים וכו'. – כיוון שעלידי חטא בפעם
59 השלישית אותו חטא, מתהווה ההתפשטות הגדולה ביותר של
60 הפגם למעלה.
- אגרת התשובה
- פרק ג והנה חכמי המוסר האחרונים נחלקו במי
שחטא חטא א' פעמים רבות. דיש
אומרים שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא
פעמים רבות כפי המספר אשר חטא. כגון המוציא
זרע לבטלה שמספר הצומות המפורש בתיקוני תשובה
מהאר"י ל הן פ"ד תעניות ואם חטא בזה עשר או
עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים
פעמים פ"ד וכן לעולם. דומיא דקרבן חטאת שחייב
להביא על כל פעם ופעם. ויש מדמין ענין זה לקרבן
עולה הבאה על מ"ע דאפי' עבר על כמה מ"ע
מתכפר בעולה אחת כדא' בגמ' פ"ק דזבחים. והכרעה
המקובלת בזה להתענות ג' פעמים כפי מספר הצומות
דחטא זה. דהיינו רנ"ב צומות על הוצאת שז"ל וכן
כשאר חטאים ועונות. והטעם הוא עפ"י מ"ש בזה"ק
ס"פ נח כיון דחב ב"נ קמי קודב"ה זמנא חדא עבד
רשימו בו זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסמרא
דא לסמרא דא בו. לכך צריך מספר הצומות ג' כפי
ג"פ וכו'.

יום חמישי ט"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, אכן כל זה... עד עמ' 184, הלכות תענית:

- 61 אכן – ברם, כל זה באדם חזק ובריא, שאין רבוי הצומות
62 מוסיף לו כלל לבריאות
63 גופו, וכמו בדורות
64 הראשונים – כשהגופים
65 היו חזקים ובריאם, וריבוי
66 תעניות לא הוסיף, הם היו
67 צריכים לצום כל הצומות
68 האמורים, אבל מי שרבי
69 הצומות מוסיף לו, ומיתות ב"ד ומכ"ש על מ"ע ומל"ת שאין בהן כרת.
- אגרת התשובה
- אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי
הצומות מוסיף לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות
הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מוסיף לו שאפשר
שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו
אלה. אסור לו להרבות בתעניות אפי' על כריתות
ומיתות ב"ד ומכ"ש על מ"ע ומל"ת שאין בהן כרת.

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ עולות אחרות – ראה סוגי הקרבנות בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ קדשים". 2. ה, ב, ו, א, ז, ב. 3. עג, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל הדינים דלקמן – עיין שו"ע א"ח סתקע"א ובנ"כ שם. שו"ע אדה"ז הל' נזקי גו"נ ס' ד".

- 1 שכן – שאסור לו להרבות בתעניות, על מצות עשה ומצות
2 לא-תעשה שאין בהן כרת, אלא כפי אשר ישער בנפשו
3 שבדאי לא יזיק לו כלל. כי אפילו בדורות הראשונים,
4 בימי תנאים ואמוראים – לא היו מתעניין בכחאי וננא, –
5 באופן כזה, על חטאים,
6 אלא הבריאם, דמצו
7 לצעורי נפשיהו; –
8 שבכוחם לצער את
9 עצמם, ודלא מצי
10 לצעורי נפשיה – מי שאין
11 בכוחו לצער את נפשו,
12 ומתענה – נקרא
13 "חומא" בנמרא פרק
14 קמא – ראשון, דתענית,
15 ואפילו מתענה על
16 עבירות שבדור בדפוש
17 רש"י שם, – שאפילו
18 באותו אופן שלפי ה"מאן
19 דאמר" השני הוא נקרא
20 קדוש, שזה כפי שרש"י אומר שם מפני שעל-ידיה עונותיו
21 מתמרקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דאמר" שנקרא
22 חוטא אם הוא מתענה בשעה שאין הוא יכול לצער את עצמו,
23 ובדאיא – כפי שמוצאים בנמרא פרק קמא – ראשון,
24 דזבחים, שאין לך אדם מישראל שאינו מחיב עצמו וכו'.
- 1 – הרי שתמיד ישנו ענין של עונות בתענית, ובכל זאת אומרים,
2 שאם אין בכוחו לצער את עצמו וצם – נקרא חוטא. ומכל-שכן
3 מי שהוא בעל תורה, – וצם למרות שאין בכוחו לצער את
4 עצמו, שחומא – במה שהוא צם, ונענש בכפלים, כי מחמת
5 חלישות התענית לא
6 יוכל לעסוק בה – בתורה,
7 כראוי – ויש לו עונש
8 כפול, (א) על הצום, (ב) על
9 ביטול תורה. אלא מאי
10 תקנתיה? – מהי תקנתו
11 של אותו אדם? – כיצד
12 יהיה לו ענין הכפרה כדי
13 להיות "נרצה" לפני
14 הקב"ה כמו לפני החטא? –
15 הרי זה, בדבתיב: – כמו
16 שכתוב: "והטאף
17 בצדקה פרק" – כלומר,
18 שיתן צדקה כתמורה על
19 התעניות שהיה עליו
20 לצום על חטאיו, וכמו שכתבו הפוסקים, לתן – לתת, בעד
21 כל יום תענית של תשובה ערך ח"י גדולים פוליש וכו',
22 והעשיר יוסף לפי עשרו וכו', – ויתן סכומים גדולים יותר
23 עבור כל יום של תענית-תשובה, כמו שכתב ה"מגן אברהם"
24 הלכות תענית:

יום שישי ט"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, וכו"מ כל... עד עמ' צג, וחפץ בהצדקה:

- 49 ומכל-מקום, – למרות שאמרנו שבדורותינו, שאין כוח לאדם
50 לצער את עצמו, יש להמיר את תעניות התשובה במתן צדקה,
51 בכל זאת כל בעל נפש הקפץ קרבת ה', לתקן נפשו⁵⁰
52 להשיבה – את הנפש, אל ה' בתשובה מעלה מן המבקר –
53 יחמיר על עצמו
54 להשלים על-כל-פנים
55 פעם אחת כל ימי חייו
56 מספר הצומות לכל עון
57 ועון מעונות החמורים
58 שחיבין עליהם מיתה
59 על-כל-פנים, – על-כל-
60 פנים, על העונות
61 שחיבים עליהם מיתה –
62 ישלים את מספר הצומות
63 הנדרשים על אותו עון,
64 ואפילו – אם חיוב המיתה
65 על אותו עון, הוא ביד
66 שמים בלבד, – ולא מיתה בידי אדם – ישלים על אותם עונות
- 1 – על כל פנים – את מספר הצומות הנדרשים על אותו עון. כגון
2 להוצאת דרך לבטלה – ישרים, פ"ד – שמונים וארבעה
3 צומות פעם אחת בימי חייו. ויכול לדחות את הצומות,
4 לימים הקצרים בחרף, ויתענה בעשר תעניות על-דרך
5 משל בחרף אחד, או
6 פחות, – מעשרה
7 תעניות, ויגמר מספר
8 הפ"ד צומות בטי' שנים,
9 או יותר כפי בחו – אם
10 יש לו יותר כוח, הוא יכול
11 לעשות זאת בתקופה
12 קצרה יותר, ואם כוחו
13 חלוש – בתקופה ארוכה
14 יותר, (וגם יכול לאכול
15 מעט בנ' שעות לפני נץ
16 החמה, ואף-על-פי-כן
17 נחשב לתענית אם
18 למרות שאכל שלוש שעות לפני נץ החמה, נחשב

אגרת התשובה

13 וכו"מ כל בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו
14 להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המוכרח.
15 יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו
16 מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחיבין
17 עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד כגון
18 להוצאות ז"ל פ"ד צומות פ"א בימי חייו. ויכול לדחות
19 לימים הקצרים בחורף ויתענה כעשר תעניות עד"מ
20 בחורף א' או פחות ויגמור מספר הפ"ד צומות בטי'
21 שנים או יותר כפי כחו (וגם יכול לאכול מעט כג'
22 שעות לפני נ"ה ואעפ"כ נחשב לתענית אם התנה

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א. סע"א. ועיין רמב"ם הל' דעות רפ"ג ובנ"כ שם". 6. ז, א. ראה רש"י שם. 7. דניאל ד, כד.
8. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1168 ואילך. 9. או"ח סתקס"ח סקי"ב ובהנסמן שם. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

- 1 לו אותו יום לתענית שלם, כפי שהתנה שכך יהיה הצום שלו.¹¹
 2 וּלְתַשְׁלוֹם – וכדי להשלים, רנ"ב – מאתים חמשים ושנים
 3 צוּמוֹת בְּנוֹכַר לְעִיל – שהם שלש פעמים שמונים וארבע, כפי
 4 ההכרעה המקובלת בין אלה הסבורים שדי לצום פעם אחת
 5 מספר הצומות על כל
 6 חטא, גם אם חטא אותו
 7 חטא הרבה פעמים, לבין 1
 8 אלה הסבורים שעל כל 2
 9 פעם שחטא, יש לצום 3
 10 אותו מספר צומות – 4
 11 יִתְעַנֶּה עוֹד ד' פְּעָמִים 5
 12 פ"ד עד אחר הצות
 13 היום בלכר, דמיחשב גם-כן תענית בירושלמי¹², – בתלמוד
 14 ירושלמי נחשב צום של עד אחר הצות היום, לתענית, וב' –
 15 ושני חצאי יום נחשבים לו ליום אחד לענין זה. – של מספר
 16 הימים שעליו לצום לתיקון חטא, וכן לשאר עונות כיוצא

אגרת התשובה

כן) ולתשלום רנ"ב צומות כנ"ל יתענה עוד ד' פעמים
 פ"ד עד אחר הצות היום בלכר דמיחשב ג"כ תענית
 בירושלמי. וב' חצאי יום נחשבים לו ליום א' לענין
 זה. וכן לשאר עונות כיוצא בהן אשר כל לב יודע
 מרת נפשו וחפץ בהצדקה:

- דמים, והם העלמת עין מן הצדקה, לשון הרע, כעס וכדומה, גם
 עליהם יחמיר על עצמו לצום על-כל-פנים פעם אחת את מספר
 הצומות הנדרש על אותו חטא, אשר כל "לב יודע מרת
 נפשו", וחספן בהצדקה: – שתתוקן ותהיה צודקת.

יום שבת קודש י"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צג, אכן מספר... עד עמ' 186, כי לא תמנו):

- 33 אכן, מספר הצומות העודפים על רנ"ב – לגבי החטא של
 34 הוצאת זרע לבטלה, ובהא' גונא, – מספר הצומות שמעל
 35 לשלש פעמים של מספר הצומות לגבי חטאים אחרים, שהיה
 36 צריך להתענות, כדי לחוש לדעת המחמירים להתענות
 37 מספר הצומות שעל כל
 38 חטא וחטא כפי מספר
 39 הפעמים שחטא בנוכר 6
 40 לעיל – הנה, יתרת צומות 7
 41 אלה, יפדה קלן בצדקה 8
 42 ערך ח"י – שמונה עשר, 9
 43 גדולים פוליש בעד כל 10
 44 יום. – שהיה עליו לצום, 11
 45 וכן שאר כל תעניות 12
 46 שצריך להתענות על 13
 47 עבירות שאין בהן מיתה ואפי' על ביטול מ"ע דאורייתא
 48 ואפלו על פטול מצות 14
 49 עשה דאורייתא ודרבנן, 15
 50 – מצות-עשה מן התורה 16
 51 או מצות-עשה שמדרבנן, 17
 52 ותלמוד תורה בנדר 18
 53 כלם, – ועל ביטול מצות- 19
 54 עשה של תלמוד תורה 20
 55 השקולה כנגד כל שאר המצוות, מספר הצומות שעליו לצום,
 56 הוא – כפי המספר המפרש בתקוני התשובה מהאר"י ו"ל
 57 (ורבם נזכרים ב'משנת חסידים' ב'מסכת התשובה') – הפל
 58 פאשר לכל יפדה בצדקה בנוכר לעיל, – בערך של שמונה
- עשר "גדולים פוליש" תמורת כל יום של צום, אי לא מצי
 לצעורי נפשיה – אם קשה לו לצער את נפשו – יפדה את
 הצומות בצדקה, בנוכר לעיל. – שבדורותינו החלושים האלה,
 אי אפשר לאדם לצער את עצמו, ועליו לפדות תעניות אלו
 בצדקה. ואף שיעלה –
 פדית ימי הצום, לסף
 מסים – לסכומים גדולים,
 אין לחוש משום – אל לו
 לחשוש למה שאמרו
 רבותינו ז"ל¹⁴: "אל יבזבו
 יותר מחמש", – ואילו
 כאן יכול הסכום להגיע
 ליותר מחומש, אף-על-
 פ"כ לא יחשוש, מפני –
 ולא מקרי בזבו ככהא
 גונא, – אין זה נקרא בזבו
 במקרה זה, כשהוא נותן
 את הכסף כפדיון הצומות
 שהיה עליו לצום, מאחר
 שעושה לפדות נפשו
 מתעניות וסגופים, ולא
 נרעא – ואין זה גרוע,
 מרפואת הגוף ושאד צרכיו. – בהן מבזבו האדם יותר מחומש
 של רכשו. ולפי שמספר הצומות המזכרים בתקוני תשובה
 – של האריז"ל, הנוכרים לעיל רבו במאד מאד, לכן נהנו
 עכשו כל חסידים לדבר ה', להרפות מאד מאד בצדקה,

בכ"מ בכיו"ב מובא השם "נפש" דוקא – וי"ל שהוא ע"פ זח"ג (כד, ב) עה"פ ובס' הגלגולים ובכ"מ "שדוקא הנפש היא החוטאת".

11. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1174 ואילך. 12. נדרים פ"ח ה"א. 14. כתובות נ, א.

- 1 – כדי לפדות הצומות שהם חושבים שמוטל עליהם לצום, וזאת
 - 2 – מחמת חלישות הדור,
 - 3 דלא מצו לצעורי נפשם
 - 4 כלי האי – שאינם יכולים
 - 5 לצער את נפשם כל כך
 - 6 ולצום – לכן הם מרבים
 - 7 בצדקה כתמורה לריבוי
 - 8 הצומות, (וכמו שנתבאר
 - 9 במקום אחר על פסוק¹⁵: "חסדי ה' כי לא תמנו") – מפרש
- להלן ב"אגרת הקדש" סימן י', מפני ש"לא תמנו", מפני שאין אנו
 שלמים, אלא יש לנו
 חטאים ועוונות לתקן,
 עלינו להזדקק לא לסתם
 צדקה וחסד מוגבלים,
 אלא ל"חסד ה'", לצדקה
 וחסד בלתי מוגבלים,
 במדת החסד והצדקה של
 הקב"ה שאינם מוגבלים.

15. איכה ג, כב.

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

- 1 – מאותה שעה שירשו האבות את הארץ וקדושה, נמשכת
 - 2 הקדושה עד עתה.
 - 3 בברייתא לעיל שנינו שבשוב בני ישראל מגלות בבל מנו שמיטין
 - 4 ויובלות. שואלת הגמרא: ומי מנו שמיטין ויובלות – וכי בזמן
 - 5 ההוא עדיין מנו חמשים שנה וקדשו את שנת החמשים בקדושת
 - 6 יובל, השתא – ומה אם משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי
 - 7 שבט מנשה בימי סנחריב, במלו היובלות, משום שכבר לא היו
 - 8 כל ישראל במקומם, וקדושת היובל תלויה בישיבת בני ישראל
 - 9 בארץ ישראל כמבואר בסמוך, אם כן בימי עזרא שלא עלו
 - 10 אפילו עשירית מבני ישראל, דכתיב ביה במנין העולים לארץ
 - 11 ישראל (עזרא ב סד) 'כל הקהל באחד ארבע רבוא אלפים
 - 12 ויש מאות ורששים', הנה מני – וכי יתכן שהיו מונים אז לשנת
 - 13 היובל. מביאה הגמרא היכן מצאנו שמשגלו שבט ראובן, ושבט
 - 14 גד, וחצי שבט מנשה, פסקו מלמנות ליובל: דתניא בברייתא,
 - 15 משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה, במלו
 - 16 יובלות, ושוב לא אובדו שנת החמשים בקדושת יובל,
 - 17 שנתאמר בענין שנת היובל (ויקרא כה י) 'וקדשתם את שנת
 - 18 החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה', ומשמע
 - 19 מהנאמר 'לכל יושביה' שרק בזמן שכל יושביה עליה נהגת
 - 20 מצות היובל, ולא בזמן שגלו מקצתן. יבול – הייתי סבור לומר
 - 21 שאם היו בני ישראל יושבים עליה והן מעורבין שבט בנימין
 - 22 ביהודה ושבט בנימין, ולא כל שבט בנחלתו, יהא יובל
 - 23 נהגה, תלמוד לומר 'לכל יושביה', בזמן שיושביה בתיקונן –
 - 24 בזמן שישראל שוכנים איש בנחלתו נהגת מצות היובל,
 - 25 ולא בזמן שהן מעורבין שבת זה בשבת זה, ואם כן קשה שבודאי
 - 26 בזמן עזרא שלא עלו לארץ ישראל אלא מעט מבני ישראל, לא
 - 27 נהגה מצות היובל.
 - 28 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, אכן מצות היובל
 - 29 שהעבדים יוצאים בה לחירות והשדות חוזרות לבעליהן, לא
 - 30 נהגה בימי עזרא, אולם מכל מקום מנו יובלות לקדש שמיטין
 - 31 – היו מונים חמשים שנה לשנת היובל בכדי לדעת מנין שנות
 - 32 השמיטה, לפי ששנת היובל אינה נמנית במנין שש שנים לקדש
 - 33 אחריהם את השנה השביעית לשנת שמיטה, ששנת היובל שנה
 - 34 בפני עצמה היא, והשנה שלאחריה היא שנה הראשונה למנין
 - 35 השמיטה הבאה, ואף שבימי עזרא לא נהגה קדושה בשנת
 - 36 היובל, מכל מקום לא היתה נמנית במנין השנים לשנת השמיטה,
 - 37 ולכן היו מונים חמשים שנה לדעת מתי היא שנת היובל.
- אלהיה אל הארץ אשר ירשו אבותי וירשתה, שאין כוונת
 הכתוב לביאתם לארץ בימי יהושע אלא לביאתם אליה לאחר
 שובם מן הגלות, וכפי שנאמר מקודם (דברים שם א) 'ושב ה'
 אלהיך את שבותך ורחמך, והרי שדבר הכתוב בשובם מן
 הגלות, ומקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך
 בחידוש כל דברים הללו – למנות שמיטין ויובלות ולקדש ערי
 חומה) אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו.
 מבארת הגמרא: ואידך – והנא האחר הסובר שהקדושה
 הראשונה נמשכת אף לאחר חורבן הארץ, ואם כן אינו יכול
 לפרש שעשו בביאתם השניה לארץ כמו שעשו בימי יהושע,
 שהרי לא היו צריכים לקדש פעם נוספת, אלא הוא מפרש את
 הפסוק כמשמעו, שהכוונה על עשיית הסוכות, אמנם אין כוונת
 הפסוק לסוכות ממש, שזה בודאי עשו גם קודם שנה זו, אלא
 דכתיב רחמי על יצר העבירה וזה ובמליה – שעזרא ביקש
 רחמים שיבטל היצר המסית לעבוד עבודה זרה והוא אכן נמסר
 בידו, ואני זכותא עליהו כי סוכה – והגנה זכותו של עזרא
 על ישראל להניצל מיצר העבודה זרה כסוכה המגנת מן השרב,
 וזה הוא כוונת הכתוב 'ועשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות'
 וישבו בסוכות, והיינו דקא קפיד קרא עליהו דיהושע – וזה
 הוא שהקפיד הכתוב כאן על יהושע, דככל דוקתא פתיב
 יהושע והקא פתיב ישוע – כפי שמובח ממה שבשונה מכל
 מקום נקרא יהושע, נחסרה כאן אות ה"א משמו ונקרא ישוע
 בלשון גנאי, וסיבת ההקפדה דווקא עליו היתה, משום שבשלבא
 משה לא פקא רחמי – על משה אין טענה על כך שלא ביקש
 רחמים על ביטול היצר של עבודה זרה, דלא הוה זכותא דארץ
 ישראל – מפני שעדיין לא היתה בידו זכות ישיבת ארץ ישראל
 שעל ידה יוכל לפעול זאת, אלא יהושע דהוה ליה זכותא
 דארץ ישראל, עליו יש הקפדה אמאי לא ליבעי רחמי – מדוע
 לא ביקש רחמים על הדבר, ולכן נאמר כאן בכתוב 'כי לא עשו
 מימי ישוע בן נון, היינו שמימי שכבר היתה היכולת לפעול
 לביטול היצר של עבודה זרה עדיין לא נעשה הדבר.
 הגמרא ממשיכה להקשות לשיטת הסובר שהקדושה הראשונה
 נמשכת אף לאחר חורבן הארץ: והא פתיב אשר ירשו אבותיך
 וירשתה, ומה ררשו לעיל שבא להקיש את ירושת הארץ
 בשובם מן הגלות לירושתם אותה בימי יהושע, ללמד שאף
 בשובם מן הגלות הוצרכו לקדשה. מתרצת הגמרא לשיטתו:
 הכי קאמר – כך כוונת הכתוב, כיין דירשו אבותיך ירשת אתה

יום ראשון

יום רביעי

יא תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, רביעי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה.

תניא: פרק א. תניא בסוף . . . הברייתא.

בתניא דפוס זאלקווי שנת מבש"ר טו"ב [=תקנ"ט], נדפסה אגרת התשובה מהדורא קמא, ולא נחלקה לפרקים, גם יש כמה שנויים בתוך האגרת.

יום שני

יום חמישי

יב תמוז, חג הגאולה

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, חמישי עם פירש"י.

תהלים: סו"סח.

תניא: והנה מצות . . . 182" מיראה.

יום ה'לדת את כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [אדמו"ר מהור"י"צ נשמתו-עדן] בשנת תר"ס. יום בו נתבשר - בשנת תרפ"ז - שהוא חפשי מגלותו אשר הגלה - אחרי שהיה תפוס במאסר - על עבודתו בחזוק התורה והיהדות.

ממכתב כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [הרי"צ נשמתו-עדן]: בשני ימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבאים עלינו לטובה יתועדו אנ"ש, לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות, כאשר הקבע מאת אבינו הראשון הוד כ"ק אדני אבי זקני מורי ורבי רבנו הזקן זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע [=זכר צדיק וקדוש לברכה, לחיי העולם הבא, נשמתו בגנוי מרומים, זכותו יגן עלינו]. בהתעודות זו ידברו אנ"ש שיחיו איש את רעהו בשבת אחים בחזוק קביעות שעורי הלמוד, והנני שולח להם את ברכותי כי ישא ה' פניו אליהם בגשמיות ורוחניות.

יום שלישי

יום שישי

יג תמוז, חג הגאולה

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, ששי עם פירש"י.

תהלים: סט"עא.

תניא: פרק ב. אך כל . . . יום רצון.

יום בו יצא כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [אדמו"ר מהור"י"צ נשמתו-עדן] לחרות. המאסר התחל רבע על שעה השלישית אור ליום רביעי חמשה עשר בסיון תרפ"ז. התעכב בגלות - בעיר קאסטרמא - עד חצי שעה אחר חצות היום, יום הרביעי שלשה עשר בתמוז תרפ"ז.

ממכתב כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [הרי"צ נשמתו-עדן] לחג הגאולה: הנני שולח מאמר... השתתפותי עם ידידנו אנ"ש שיחיו בכל מקום מושבותיכם להצלחה, ולהיות אתכם עמכם בהתעודותיכם בדבר חזוק דרכי החסידות בקביעות ושמירת זמני למודי דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ולהתעורר בקיום עניני הלמוד... אלקינו ואלקי אבותינו יברך את כללות אנ"ש, הם ביתם ורעם ורעם בתוך כלל אחינו בני ישראל, ה' עליהם יחיו, בכל מלי דמיטב, מנפש ועד בשר.

יום רביעי	שבת	יד תמוז	ה'תש"ג
-----------	-----	---------	--------

שיעורים. חומש: בלק, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: פרק ג'. והנה . . . 184 ג"פ כו'.

זה לשון ה"צמח צדק" באחד מדרושו: רבנו ז"ל [אדמו"ר הזקן] באמרו תיו לבניו יום ג' פרשת בלק שנת תקס"ב אמר, וזה דבריו: להבין קשית התוכנים, מאחר שהארץ היא פדורית ועגלה כתפוח, למה אינם נופלים אותם בני אדם הדרים כנגדנו מלמטה באמצעיקא... ותרוצם אינו אמת... ורבנו ז"ל אמר, כי התרוץ הוא, דהנה מבאר ב'עץ חיים' שהתשעה גלגלים מקבלים מבחינת עגולים, ובהעגול אין בו מעלה ומטה, וממצי טעמא [מסבה זו] הנה אותם בני אדם שהם כנגדנו למטה, הרי הרקיע שעליהם הוא למעלה בהשוואה אחת עם הרקיע שעלינו, והארץ דשם היא מטה לגבי הרקיע שעליה.

יום חמישי	יום ראשון	טו תמוז	ה'תש"ג
-----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: פנחס, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תניא: אכן כל . . . 184 תענית.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממאמריו: בתענוג נפשי על אלקות יכול להיות מזה שמנונית בגוף. אומרים על הרב נחום מטשורנאביל, שהיה שמן בגופו מענית "אמן יהא שמיה רבא".

יום שישי	יום שני	טז תמוז	ה'תש"ג
----------	---------	---------	--------

שיעורים. חומש: פנחס, שני עם פירש"י.
תהלים: עט"פב.
תניא: ומ"מ . . . צג בהצדקה.

אהבת ישראל של הבעל-שם-טוב – אין לשער.
הרב המגיד אמר: הלאי היו נושקים הספר-תורה באותה האהבה שהיה מורי מנשק את הילדים בהוליכו אותם אל ה"חדר" כשהיה "באהעלפער" [=עוזר (למלמד)].

שבת קודש	יום שלישי	יז תמוז	ה'תש"ג
----------	-----------	---------	--------

תענית. סליחות. אבינו מלכנו.
שיעורים. חומש: פנחס, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פג"פו.
תניא: אכן מספר . . . לא תמנו.

חלוק [=ההבדל שבין] לוחות הראשונות ולוחות האחרונות:
בלחות עצמן – הראשונות מעשה אלקים, השניות פסל לה. המכתב – תרות על הלחות, שכדרשת רז"ל עירובין (נד, א) הוא רק בלחות הראשונות. במצלת בגי ישראל – בלחות הראשונות צדיקים, כשעמדו על הר סיני פסקה זהמתן, בשניות בעלי תשובה. במצלת משה – כמתן תורה נתן למשה אלף אורות במתנה, ובחטא העגל נטלו ממנו ולא חזרו בלוחות שניות (רק בשבת נותנים לו, כדאיתא [כמו שכתוב] ב'פרי עץ חיים'). מעלת לוחות השניות שנתן גם כן הלכות מדרש אגדות כו', כפלים לתושיה כדאיתא [כמו שנמצא] בשמ"ר מ"ו [במדרש שמות רבה תחלת פרשה מו], וקירון עור פני משה.

יום ראשון י"א תמוז ה'תשע"ט

ממתי חל איסור הלנת המת?

בית דין, כי אין כל סברא לחלק בין המתים. אך לענין הלאו ('לא תלין') היה מקום לומר שהוא רק בהרואי בית דין, כלשון הפסוק "לא תלין נבלתו על העץ" שאינו מתאים לשאר מתים, ולכן הוצרכה הגמרא (סנהדרין מו, ב) לחדש שכל מת עוברים על הלנתו בלאו.

ולכן גם הרמב"ם הדגיש - "לא הרואי בית דין בלבד, אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא תעשה", כדי שלא נטעה שהאיסור הוא רק בהרואי בית דין, ולא הוצרך לפרט שעובר גם ב'עשה', כי הדבר פשוט.

ויש הבדל בין ה'עשה' ל'לא תעשה': על 'לא תלין' עובר רק אם הלין את המת כל הלילה, אבל על ה'עשה' עובר מיד בשקיעת החמה, שהרי נאמר 'קבור תקברנו ביום ההוא' - "והלילה הוא מיום שלאחריו" (ש"ע אדה"ז, א"ח סי' עב ס"ב. ק"א סי' תצה סק"ג וכן דעת הרב"ז הנ"ל).

ולכן נפסק (שם) שסמוך לזמן קריאת שמע של ערבית מותר להוציא את המת ולקברו, אף שעל ידי זה יתעכבו לקרוא את שמע, כי אם ימתנו עד שקיעת החמה יעברו על ה'עשה' של 'קבור תקברנו ביום ההוא'.

הלכות סנהדרין פרק טו, הלכה ח: ומצות עשה לקבור את כל הרואי בית דין ביום ההוא... כל המלין את מתו - עובר עליו בלא תעשה.

לדעת הרב"ז (ש"ת סי' שיא) רק על הלנת הרואי בית דין עוברים הן ב'לא תעשה' ('לא תלין...') והן ב'עשה' ('קבור תקברנו ביום ההוא'), אבל בשאר מתים עוברים על הלנתם רק ב'לאו'.

וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תקלו) שלדעת ה'חינוך' ה'עשה' קיים בכל מת, אך מהרמב"ם כאן משמע קצת שסובר כהרשב"א, כי בהרואי בית דין כתב שמצוות עשה לקברם ביום ההריגה (בנוסף ללאו בהלנת המובא בהלכה הקודמת) ואילו בשאר המתים כתב רק שעובר ב'לא תעשה'.

אמנם, בספר המצוות (מ"ע רלא) כתב הרמב"ם: "כי קבור תקברנו ביום ההוא. ולשון ספרי: כי קבור תקברנו, מצוות עשה - והוא הדין בשאר המתים, כלומר שייקבר כל מת בישראל ביום מותו". ולכאורה, הרי זו סתירה לדברי הרמב"ם כאן שה'עשה' לקבור את המת בו ביום הוא רק בהרואי בית דין!

וביאר ב'שאגת אריה החדשות' (שאלה ו):

ה'עשה' לקבור המת בו ביום, בוודאי לא נאמר רק בהרואי

יום שני י"ב תמוז ה'תשע"ט

מלקות על פי בקשה

העבירה באופן החמור יותר - במזיד ולאחר התראה, יפטר מכרת על ידי המלקות, ועל עבירה באופן פחות חמור - ללא עדים והתראה, הוא יתחייב כרת ללא אפשרות לתקן.

ועוד: לדעת המהרלב"ח לא תועיל הלקאה זו לפוטרו מכרת, כי רק לבית דין סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו ניתנה הסמכות להלקות, ובימינו בטלה הסמיכה. אך המהר"י בירב טען שאף שאין לבית דין בימינו סמכות להעניש בכפייה, מלקות שיתנו על פי בקשת החוטא הן ברות-תוקף ויכפרו עליו מכרת.

ובדומה לכך נחלקו ה'בית יוסף' והרמ"א לגבי מנהג המלקות בערב יום הכיפורים: ה'טור' (או"ח סי' תרו) הביא מנהג זה וכתב שהוא כדי ש"מתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו", וה'בית יוסף' (שם) תמה: הרי אפשר לפרש שהטעם הוא משום שעצם המלקות מכפרות, ואף שאינן ניתנות על ידי דינים סמוכים וללא עדים והתראה, יש בכך כפרה במקצת, אך הרמ"א (דרכי משה שם) כתב שאין בזה כפרה כלל, והמלקות הן רק כדי לעורר לשוב בתשובה.

הלכות סנהדרין פרק יז, הלכה ז: אף כל מחייב כרת ש'לקו, נפטר מיד ב'רתן.

הלכה זו עמדה במרכז מחלוקת לפני כ-450 שנה, כאשר עולי ספרד הגיעו לארץ ישראל וביקשו מחכמי הדור להלקות אותם על עבירות שיש עליהן כרת שעשו בהיותם אנוסים, על פי המבואר בהלכה זו שהמלקות פוטרות מהכרת.

ונחלקו בדבר רבי לוי בן חביב (הרלב"ח) והר"י בירב. לדעת הרלב"ח (ש"ת מהרלב"ח בסופו - קונטרס הסמיכה), מאחר ועונש מלקות חל רק כאשר העבירה נעשתה בפני עדים שאף התרו בו שיענש, הרי בהעדר תנאים אלו אין בית דין יכולים להלקות. ואף אם ילקו אין המלקות פוטרות מכרת, כי רק מלקות המחויבות מן הדין פוטרות מכרת ולא מלקות שאין בהן חיוב ובאו על פי 'הזמנת' הלוקה.

אך מהר"י בירב (קונטרס הסמיכה שם) כתב שאף שאין בית דין יכולים להלקות את החוטא בכפייה ללא עדים והתראה, אם הוא עצמו מבקש ללקות אפשר להלקותו כדי שיפטר מכרת, שאם לא כן הרי יש כאן עיוות הדין שאם עשה את

יום שלישי י"ג תמוז ה'תשע"ט

זר שאכל תרומה טמאה

זר לא יאכל קודש, האמור לאחר הכתוב "ומתו בו כי יחללוהו" המדבר בכהן טמא שאכל תרומה טהורה. ומסמיכות הפסוקים משמע שחיוב המיתה מתייחס גם לאיסור אכילת תרומה על ידי זר (סנהדרין פג, ב).

הלכות סנהדרין פרק יט, הלכה ב: מחייב מיתה ביד שמים שהן בלא תעשה... שמונה עשר; ואלו הם: (א) זר שאכל תרומה גדולה, בין טמאה בין טהורה.

האיסור לזר לאכול תרומה נלמד מהכתוב (ויקרא כב, ט) "וכל

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קטו

והקשה ה'לחם משנה':

בכהן טמא אומרת הגמרא (שם) שאם אכל תרומה טמא אינו חייב מיתה כי בפסוק (שממנו לומדים חיוב מיתה לכהן טמא שאכל תרומה טהורה) נאמר "ומתו בו כי יחללוהו", וממעטים "פרט לזו [תרומה טמאה] שמחוללת ועומדת", היינו שחיוב מיתה נאמר בתרומה טהורה, המתחללת על ידי הכהן שאוכלה בטומאה ולא בתרומה טמאה שעוד לפני שאכל אותה הטמא, כבר היתה טמאה ומחוללת. ואם כן, איך יתכן שזר האוכל תרומה (שרינו נלמד מכהן) יהיה חייב מיתה אף על תרומה טמאה, הרי 'ידיו לבא מן הדין להיות כנידון'?

והסמ"ג (ל"ת רנה, הביאו הישועות מלכו, תרומה פ"ו ה"ו) כתב שכדברי הרמב"ם משמע מלשון הברייתא (שם, שם, א) שלגבי כהן אמרה "כהן טמא שאכל תרומה טמאה", ואילו לגבי זר אמרה "זר שאכל את התרומה" ו"משמע שאינו מחלק לזר

בין טמאה לטהורה". ועוד כתבו אחרונים (כתר תורה כאן, אור שמח תרומות פ"ו מ"ו) שכדברי הרמב"ם נמצא בתוספתא ובירושלמי.

וה'דבר אברהם' (ח"א סי' כו סקט"ו) מבאר:

אמנם חיובי מיתה באכילת תרומה של כהן טמא ושל זר נלמדים מאותו פסוק - 'ומתו בו כי יחללוהו', אך ענין ה'חילול' אינו דומה בשניהם כי ה'חילול' שנעשה באכילת תרומה על ידי זר הוא שהתרומה נעשית חולין על ידי אכילה שלא כהלכתה, ואין 'נפקא מינה' אם היא טהורה או טמאה כי גם אם היא טמאה, הרי היא תרומה ובאכילתה נעשית חולין. ואילו באכילת כהן טמא, מהות החילול היא בהבאת הטומאה לקודש וזה שייך רק בתרומה טהורה כי בתרומה טמאה היא כבר מחוללת ועומדת.

הפקר בית-דין הפקר - הפקעה או הקנאה? יום רביעי י"ד תמוז ה'תשע"ט

הפסוק, אבל לר' יצחק הלומד מהפסוק 'יחרם כל רכושו' יודעים רק שבית דין יכולים להפקיר את רכוש הבעלים ('יחרם כל רכוש') אבל אין אחר זוכה בו עד שיגיע לידו.

והנה, גירסת הרמב"ם כאן לפי רוב כתבי היד (ראה ס' המפתח מהדורות פרנקל) היא "יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ומאבד ונותן", אך לכמה כתבי-יד הגירסא היא: "ומאבד ונותן".

ולפי זה תמה ה'שדי חמד' (כללים מע' ה אות נט): משמעות לשון הרמב"ם 'מאבד ונותן' היא שבכח בית דין גם להקנות לשני, ועם זאת הביא את הפסוק 'יחרם כל רכושו' שלפי הבנת המהרש"ל מלמד שבית דין יכולים להפקיע ממון מבעליו מבלי להקנות לאחר!

ומבאר:

גם לדעת ר' יצחק יכולים בית דין לא רק להפקיע ממון מבעליו אלא גם להקנותו לאחר, כי כיון שבכוחם להפקיע מדוע לא יהיה להם גם הכח להקנות. ורבי אליעזר אינו בא לחלוק עליו אלא לפרשו, ומעדיף ללמוד מהפסוק 'אלה הנחלות...' שבו מפורש יותר שבכח בית דין גם להנחיל ולהקנות לאחרים.

הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ו': וכן יש לדין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד ונותן... והרי הוא אומר בעצמו: "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים, בעצת השרים והזקנים - יחרם כל רכושו", מכאן שהפקר בית דין הפקר.

לדעת ר' יצחק הלכה זו ש'הפקר בית דין - הפקר' נלמדת מהפסוק "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו" (עזרא י, ח). ורבי אליעזר למדה מהכתוב "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות" (יהושע יט, נא) - "לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו - אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו" (גיטין לו, ב).

וכתב הרשב"א (גיטין שם): "כח בית דין יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה... וכן מוכח מקרא ד'אלה הנחלות אשר נחלו', דמה אבות מנחילין ואומרים שדה פלוני לפלוני וזכה לו מיד... אף ראשים מנחילין... ואומרים ממון ראובן יהא לשמעון וזוכה בו מעתה שמעון".

ומדברי המהרש"ל (ים של שלמה בימות פ"י סי"ט) משמע שאמנם לרבי אליעזר הלומד הלכה זו מ'אלה הנחלות...' יש כח ל'ראשים' להקנות לאחרים את הממון שהפקירו (כמשמעות

האם רבנים ודיינים רשאים לעסוק במלאכה? יום חמישי ט"ו תמוז ה'תשע"ט

(שבת קי"ט, א) "גדולי החכמים היו עושים בעצמם מלאכות שאינן לפי כבודם כדי להרבות בכבוד השבת" (הובא בש"ע אדה"ז א"ר"ח סי' ר"ג ס"ד).

ובספר ה'מקנה' (קידושין שם) הביא ראייה גם מהנאמר במשה רבינו 'ויבן משה מזבח' (שמות יז, טו), וכן 'וישכם בבוקר ויבן מזבח' (שם כד, ד), ובהקמת המשכן נאמר 'ויקם משה את המשכן' (שם מ, יח) הרי שמלאכת מצוה מותרת גם לנשיא.

והאם מותר לרב או דיין לעסוק במלאכה לפרנסתו?

הרמב"ם כאן אסר מלאכה, ומשמע לכאורה שאסור גם לצורך פרנסתו. אך בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"י) כתב "כל

הלכות סנהדרין פרק כה, הלכה ד': בין שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה בפניהם.

וכתב ה'באר יעקב' (חומ"מ סי' ח ס"ד) שמותר לו לעשות מלאכה ברבים לצורך מצוה, כמסופר בגמרא (קידושין ע, א) אודות רב יהודה שראה את רב נחמן עסוק בבניה וכאשר העיר לו שפרנס הממונה על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלושה - השיב רב נחמן שהוא בונה מעקה לגגו ובמלאכת מצוה מותר לו להתעסק.

ואדרבה: מלאכה לשם מצוה כבוד היא, כמוכח בגמרא

קטז הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

אמנם יש סוברים שמותר להתפרנס מן הרבנות "ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של העיר, יש לו הכנסה וסיפוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבוזה התורה בפני ההמון" (רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סכ"א). ולשיטה זו כתב התשב"ץ (סי' קמ"ב) "שהחכמים הממונים פרנסים על הציבור אפילו אפשר להם לעשות מלאכה, אין להם לעסוק במלאכה בדורות הללו שנתמעטו בני עליה".

המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חילול את ה' וביזה את התורה", הרי שראוי להתפרנס ממלאכה ולא להזדקק לציבור. וביאר ה'מנחת יצחק' (ח"ד סי' עח): לשיטת הרמב"ם שצריך להתפרנס רק ממלאכה, המתפרנס מהרבנות "הרי זה חילול את ה'" אבל העוסק במלאכה כדי להתפרנס מקדש את ה' בכך שאינו נהנה מדברי תורה, ונמצא שעוסק במלאכה לצורך מצוה ומותר.

מתי אין עדות בטילה אף שבטלה מקצתה? יום שישי ט"ז תמוז ה'תשע"ט

לפרש כדברי רש"י (סנהדרין שם, ד"ה ר' עקיבא) שהכוונה לדבריו (מכות ה, ב) בדין הזמה שכאשר אי אפשר להזים עד אחד מהכת (ולכן עדותו בטילה) - עדות כולם בטילה. ואמנם הרמב"ם פסק (לקמן פ"ב ה"ג) כן שאם אי אפשר להזים עד אחד, מתבטלת עדות כולם, אך אין זה סותר את דבריו כאן, כי שם מדובר כשכל אחד העיד ב'תוך כדי דיבור' של חברו, וכאן מדובר שהשלישי שאמר 'איני יודע' העיד אחר 'כדי דיבור' ולכן עדות השניים קיימת, כמו שכתב הרמב"ם (שם) שאם הוזמו מקצת העדים אין כולם נענשים, אך אם העד שלא הוזם העיד לאחר 'כדי דיבור' - "נחלקה העדות והשניים שהוזמו נענשין".

ויש שפירשו את דברי הרמב"ם כפירוש התוספות. ומה שפסק הרמב"ם (בפ"ה ה"ג) שאם עד אחד פסול בטלה העדות כולה, אינו סותר להלכה זו שאם העד השלישי אומר איני יודע תתקיים העדות בשנים, כי "עד שאומר איני יודע אין שם עד עליו" ואינו יכול לבטל עדות של שאר העדים (מרכבת המשנה, פני יהושע מכות שם ועוד).

הלכות עדות פרק ב, הלכה ג: היו העדים מרובין - שנים מהם פגמו עדותן בחקירות ובדרישות, והשלישי אומר: איני יודע' - תתקיים העדות בשנים.

הרמב"ם פסק כרובא (סנהדרין מא, ב) שאם עד אחד משלושה אומר בחקירות ובדרישות 'איני יודע', מתקיימת העדות על פי העדים האחרים. ואף שעדות העד השלישי בטילה, כיון שאי אפשר להזימו (שהרי לא בירר בעדותו את הזמן והמקום שמעיד עליהם ועדות שאי אתה יכול להזימה - פסולה). וזה לא כדעת רבי עקיבא הסובר שאם נמצא אחד העדים קרוב או פסול - עדות כל העדים בטילה, וכן גם אם אחד העדים לא ניתן להזימו - עדות כל הכת בטילה (ע"פ תוס' שם ד"ה כמאן). והקשה ה'לחם משנה':

לקמן (פ"ה ה"ב) פסק הרמב"ם שאם נמצא אחד העדים קרוב או פסול - בטלה עדות כולם (כדעת רבי עקיבא). והרי זו סתירה לדבריו כאן שאם עד אחד אומר 'איני יודע' - עדותו בטילה ו"תתקיים העדות בשנים"!

ומבאר:

את האמור שדינו של רבא אינו כשיטת רבי עקיבא, יש

איך מונעים מהקרובים לפסול את הקידושין? שבת קודש י"ז תמוז ה'תשע"ט

הקרוב או פסול פוסלים את שאר העדים! ומכך נובע המנהג שבעת סידור הקידושין 'מייחדים' את העדים, היינו שמסדר הקידושין אומר בפירוש לשני העדים שהם לבדם יהיו עדים על הקידושין ובכך הוא מוציא את כל שאר הנוכחים מכלל העדות, ואפילו אם יחליט מאן דהו שברצונו לשמש גם כן כעד, אין בכך כלום (ראה ריטב"א מכות ו, א. שו"ת הב"ח התדשות, צג).

אך הב"ח (שם) כתב שראה כמה מגדולי הרבנים שאינם מקפידים לייחד את העדים בשעת הקידושין, ואף מדברי הרמב"ם (הל' אישות פ"ג ה"ח) נראה שאין צורך בכך. ולכן ביאר באופן אחר: לדעת הרמב"ם העדות נפסלת על ידי קרוב או פסול גם כשלא העיד בפועל, רק אם הגיע לבית דין עם שאר העדים במטרה להעיד, ובכך נוצר צירוף ביניהם והפסול שלו משפיע על כולם, אך עצם הכוונה להעיד ללא כל מעשה, אין בכוחה לפסול.

הלכות עדות פרק ה, הלכה ג: נמצא אחד מהם קרוב או פסול - בטלה העדות, בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות. הראשונים תמחו: הרי בקידושין נדרשים עדים לקיום הדבר, ומאחר ובדרך כלל נוכחים במעמד הקידושין גם קרובים של החתן והכלה הפסולים להעיד עליהם, נמצא שהעדות כולה בטלה, כמבואר בהלכה זו שאם "נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה העדות", ואיך חלים הקידושין? ומכך הוכיחו התוספות (מכות ו, א), כי ביטול העדות על ידי צירוף קרוב או פסול אינו תלוי בשעת הראייה אלא בשעת ההגדה. כלומר, עצם העובדה שבשעת מעשה נוכחים גם עדים פסולים אינה פוסלת, ורק אם יעידו גם הם בבית דין אזי תתבטל העדות כולה.

אך מדברי הרמב"ם לא נראה כך, שהרי כתב (בה"ה) שכאשר באים העדים לבית דין בודקים מי מהם התכוון בשעת הראייה להעיד, ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול מתבטלת כל העדות, הרי שאף בשלב שלפני אמירת העדות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"א-י"ז תמוז תשע"ט

יום ראשון י"א תמוז ה'תשע"ט

הלכות סנהדרין

פרק שלשה עשר

1 יצא להיחג, ונזכר שיש לו ללמד זכות על עצמו. הוידוי של הנידון לפני המתתו. הוצאת גזר דין למיתה בימי חול המועד, אנינות ואבלות על הרוגי בית דין, כיצד? נגמר דינו בבית דין שבחוץ לארץ וברח לבית דין שבארץ-ישראל.

א. מי שנגמר דינו למיתה - מוציאים אותו מבית דין, ואחד עומד על פתח בית דין והסודרין² בידו, והסוס³ רחוק ממנו⁴. והכרוז⁵ יוצא לפניו: פלוני יוצא להרג במיתה פלונית, על שעבר עברה פלונית במקום פלוני בזמן פלוני⁶, ופלוני ופלוני עדיו. מי שידע לו זכות - יבוא וילמד עליו. אמר אחד⁷: יש לי ללמד עליו זכות - זה⁸ מניף בסודרין, וזה הרוכב על הסוס רץ ומחזיר את הנדון לבית דין. אם נמצא לו זכות⁹ - פוטרין אותו; ואם לאו - יחזר ויצא להריגה. אמר הוא בעצמו: יש לי ללמד על עצמי זכות, אף על פי שאין ממש בדבריו - מחזירין אותו פעם ראשונה ושניה; שמה מפני הפחד נסתתמו טענותיו, וכשיחזר לבית דין - תתישב דעתו ויאמר טעם. החזירוהו ולא נמצא ממש בדבריו - מוציאים אותו פעם שלישית. אמר בפלישית: יש לי ללמד על עצמי זכות, אם יש ממש בדבריו¹⁰ - מחזירין אותו אפילו כמה פעמים. לפיכך¹¹ מוסרין לו שני תלמידי חכמים¹² ששומעין דבריו בדרך. אם יש ממש בדבריו - מחזירין אותו; ואם לאו - אין מחזירין אותו. אם לא נמצא לו זכות - מוציאים אותו. ועדיו הם ההורגין אותו בכל מיתה שיתחייב בה¹³. ורוצח שלא הרגוהו עדיו - חייבין להמיתו ביד כל אדם¹⁴. רחוק ממקום ההריגה בעשר אמות¹⁵ אומרים לו: התודה¹⁶! שכן דרך כל המומתין מתודין. וכל המתודה - יש לו חלק לעולם הבא¹⁷. אם אינו יודע להתודות - אומרים לו: אמר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי. אפילו ידע בעצמו ששקר העידו עליו, קף הוא מתודה¹⁸.

2 מטפחות להניף בהן, כמבואר בסמוך. 3 ואדם רוכב עליו, כלשון המשנה שבמשניות (סנהדרין פרק ו, משנה א) "ואדם אחד רוכב הסוס". 4 בתוך תחום ראייתו, כדי שיוכל לראותו מניף בסודרין. 5 אדם מכריז. כלשון הכתוב (דניאל ג, ד) "וכרזא קרא בחיל". 6 ביום פלוני ובשעה פלונית, ופלוני ופלוני עדיו, כדי שישמעו אחרים ויבואו להזים את העדים ויאמרו: והלא באותו יום ובאותה

שעה עימנו הייתם במקום פלוני (סנהדרין מג, א). 7 מבית הדין. 8 העומד על הפתח. 9 שיש ממש בדבריו. 10 קצת ראייה הדומה לזכות. 11 הואיל ובפעם השלישית אין מחזירים עד שיראו אם יש ממש בדבריו. 12 בפעם השלישית, אבל בפעם הראשונה אין צורך שיהיו מוליכיו תלמידי חכמים. כי מתוך שהוא מבוהל ונפחד לא יוכל להטעים את דבריו ולנמקם (שם). 13 ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו". 14 בכתב יד תימן: חייבים בית דין להמיתו ביד וכו' (שם מה, ב), שנאמר "מות יומת המכה - מכל מקום". אבל בשאר מחוייבי מיתת בית דין אין רשות להרוג אלא עדיו בלבד, ראה לקמן פרק י"ד, הלכה ח. 15 אבל קרוב לבית ההריגה יותר מזה, יש לחוש שמא תיטרף דעתו ולא יוכל להתודות (רע"ב שם פרק ו, משנה ב). 16 על כל עוונותיו, הודה עליהם. 17 שם, "שכן מצנינו בעצן שאמר לו יהושע (יהושע ז, יט) "בני שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה..." ומניין שכפר לו וידויו? שנאמר (שם כה) "ויאמר יהושע... יערכך ה' ביום הזה" - היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא". 18 לא כרבי יהודה האומר: אם היה יודע שהוא מזומם (=שעדיי הם זוממים) אומר, תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מזה, אלא כחכמים, שהשיבו לו: "אם כן יהא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו" (סנהדרין מג, ב), ויוציא לעז על העדים והדיינים (רש"י). וראוי להעיר שבספר המצוות לרבינו, עשה עג, נאמר: "יכול אף הנהרגים על פי זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש ההיא', כלומר, שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר", וכנראה, ששם מדבר מדין תורה, וכאן הוא מדברי חכמים (פרי חדש).

ב. ואחר שמתודה משקין אותו קרט¹⁹ של לבונה²⁰ בכוס של יין, כדי שתטרף דעתו עליו²¹ וישתכר, ואחר כך יהרג במיתה שהוא חייב בה²².

19 גרגר קטן. 20 מין שרף חריף, ונזכר בתורה (שמות ל, לד). 21 ולא ידאג ויתמקמק בשרו (סנהדרין מג, א וברש"י). 22 שם, שנאמר (משלי לא, ו) "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש". והשווה מדרש תנחומא פרשת פקודי אות ב "מביאים לו יין טוב וחזק ומשקים אותו, כדי שלא יצטער מן הסקילה".

ג. זה היין והלבונה, והאבן שישקל בה הנסקל²³, והסיף שיהרג בו ההרג²⁴, והסודר שחונקין בו הנחנק²⁵, והעץ שתולין עליו הנתלה, והסודרין שמניפין בהן לפני הרוגי בית דין, והסוס שרץ להצילו - הפל באין משל צבור²⁶. ומי שירצה להתנדב - יבוא ויתנדב²⁷.

23 ראה לקמן פרק ט"ו, הלכה א. 24 שם הלכה ד. 25 שם הלכה ה. 26 סנהדרין מג, א. 27 כמו שאמרו

תהיה בו בראשונה להמיתו" (שם), וראה לקמן פרק י"ד הלכה ה בביאורנו. (44) כי אין דיני נפשות נחתכים אלא בבית דין של כ"ג, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ב. והואיל ובעדותם זו ייהרג הנאשם, אין מקבלים עדות זו אלא בית דין של כ"ג.

ח. מי שנגמר דינו בבית דין שהיה בחוזה לארץ, וברח לבית דין שבארץ ישראל - סותרין את דינו על כל פנים⁴⁵. ואם היו אותן בית דין עצמן שנגמר דינו בפניהם - אין סותרין את דינו, אף על פי שגמרוהו בחוזה לארץ והם עתה בארץ ישראל⁴⁶.

(45) אפילו כשבאו עדי הראשונים (מכות ז, א) "משום זכותה של ארץ ישראל" - אלי תועיל למצוא לו פתח של זכות (רש"י). (46) שם. כיוון שגמרו דינו לחובה, שוב לא יראו לו זכות, אלא יושבו בית דין אחר לדנו שנית.

פרק ארבעה עשר

(1) ארבע מיתות המסורות לבית דין. נגמר דינו למות ונתערב עם שאר העם ולא נודע מיהו. מקום הקבורה להרוגי בית-דין, הזהירות והמתינות בהוצאת גזר-הדין למוות. הצמדת הדיון בדיני נפשות לזמן קיום בית המקדש. הקבלה, שבטבריה עתיד בית הדין הגדול לחזור תחילה.

א. ארבע מיתות נמסרו לבית דין²: סקילה, ושרפה, והריגה בסף³, וחקק⁴. סקילה ושרפה - מפרשין הן בתורה⁵; ומפי משה רבנו למדו, שכל מיתה האמורה בתורה סתם - היא חנק⁶, וההורג את חברו - מיתתו בסף⁷. וכן אנשי עיר הנדחת - מיתתן בסף⁸.

(2) משנה בסנהדרין מט, ב. (3) בחרב, ראה לקמן פט"ו, ה"ד. (4) שם, ה"ה. (5) סקילה - ויקרא כ, כז; שריפה - שם יד. (6) סנהדרין נב, ב. ושם נג, א אמרו: ארבע מיתות מקובלות הן למשה מסיני. (7) שם עו, ב. והוצרך רבינו לפרש שהרוצח הוא בסיף, שאל נטעה לומר הואיל וענשו אמור בתורה סתם (שמות כא, כ) "נקום ינקם", ודאי הכוונה למיתת חנק, כדין כל מיתה סתמית, משמיענו רבינו שנקימה זו נתפרשה למשה שהיא בסיף, כמבואר בסנהדרין נב, ב ובביאורנו לקמן פט"ו, אות סה. וכן הדגיש רבינו בהל' רוצח פ"א, ה"א: "מפי השמועה למדו שזו מיתת סיף". ועיר הנדחת נשנית כאן אגב דין רוצח (לחם-משנה). (8) שנאמר בהם (דברים יג, טז) "הכה... את יושבי העיר ההיא לפי חרב". ולקמן פט"ו, ה"יב, מונה רבינו את כל מחוייבי ארבע מיתות לסוגיהן ולמניינן המפורט.

ב. כל מיתה מהם - מצות עשה¹⁰ היא לבית דין להרג בה מי שנתחייב בה. ואין רשות למלך להרג¹¹. באמת מהן, אלא בסף בלבד¹².

(9) בכת"י תימן: מהן. (10) כמו שאמרו (יבמות ז, א): "אבל מיתת בית-דין דוחה שבת, שבאה 'עשה' ודוחה לא-תעשה". והשווה ספר המצוות לרבינו, עשין רכז-רכט. (11) שהוא הורג את המורדים בו, כמבואר בהל' מלכים פ"ב,

שם: "נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן".

ד. אין בית דין יוצאין אחר הנהרג²⁸. וכל בית דין שהרגו נפש - אסורים לאכל כל אותו היום. הרי זה בכלל לא תאכלו על הדם²⁹. ואין מכריז הקרובים³⁰ על הרוגי בית דין, משום לא תאכלו על הדם³¹. ודברים אלו אסורין³² ואין בהן מלקות³³.

(28) שם מב, ב, כדי שלא יראו בית דין רוצחים. (29) שם סג, א. (30) האבלים, שאסור להם לאכול סעודה ראשונה משל עצמם, אלא אחרים מברים ומאכילים להם, ראה הלכות אבל פרק י"ד הלכה ט. (31) על הנרצח, על מחוייבי בית דין שנהרגים על עונש, שלא ינהגו בהם כבוד, משום כפרה (רש"י לסנהדרין שם). (32) מן התורה. (33) שם, שאין לוקים על לאו שבכללות, לאו אחד שכולל עניינים הרבה, וכמבואר לקמן פרק י"ח, הלכה ג, והשווה ספר המצוות לרבינו הכלל התשיעי.

ה. מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד³⁴ - מעניין בדינו, ואוכלין בית דין ושותין, ואחר כך גומרין את דינו סמוך לשקיעת החמה, והורגין אותו³⁵.

(34) שאסור לצום בו משום מניעת שמחת יום טוב. (35) מועד קטן יד, ב.

ו. הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן³⁶. ובאין קרוביהן ושוואלים את שלום העדים ואת שלום הדיינים, להודיע שאין בלבם עליהן כלום, שדין אמת דנו. ואף על פי שאין נוהגין אבלות - הרי הן אוננים³⁷ עליהם; שאין אגנינות אלא בלב³⁸.

(36) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (סנהדרין מו, ב וברש"י). ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: שאין ראוי להתאבל על הרוגי בית דין, לפי שאין עוונותיהם מכופרים עד שיתעכל הבשר, והאבילות אין חיובה אלא כשסותמים הקבר, והואיל ונדחתה תידחה. והשווה לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. (37) מצטערים. (38) ואין זה כבוד להרוג, ואין כפרתו נמנעת בכך (רש"י שם).

ז. מי שנגמר דינו וברח, ובא לבית דין אחר - אין סותרין את דינו³⁹. אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עידו - הרי זה ינהרג⁴⁰. במה דברים אמורים⁴¹? ברוצח⁴²; אבל שאר חייבי מיתות - עד שיבואו עדי הראשונים ויעידו שנגמר דינו, ונהרגוהו בידם⁴³. והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלשה⁴⁴.

(39) לחזור ולישא וליתן אולי יזכה. (40) משנה במכות ז, א. (41) שאין צורך בביאת עדי הראשונים. (42) שנאמר בו (במדבר לה, כא) "מות יומת המכה רוצח הוא" - מות יומת מכל מקום, ואפילו שלא על ידי עדי הראשונים (סנהדרין מה, ב). (43) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים

מכיר מי המחוייב החמורה ומי - הקלה, אי אתה רשאי להחמיר עליו, למשכו למיתה החמורה שלא נתחייב בה, אלא ידונו בקלה שישנה בכלל החמורה.

ז. מי שנגמר דינו²³ שנתערב עם שאר העם ולא נודע מי הוא מאלו²⁴, או מי שלא נגמר דינו שנתערב עם מי שנגמר דינו ולא נודע מי הוא - כלן פטורין. לפי שאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו²⁵.

(23) למיתה. (24) והלא אי אפשר להמית את הכשרים בגללו, לפיכך נפטר אף הוא. (25) וכיון שאין מכירים אותו, אפילו כשיעמוד לפניו אין זה בפניו (שם, וברש"י). וטעם זה נצרך רק למי שנתערב עם מי שנגמר דינו, אבל נתערב עם שאר העם, אינו צריך לטעם זה, שהרי שאר העם אינו חייב מיתה, ואין נמית את כולם בגלל החייב שנתערב (כסף-משנה). ואם רוצה שלא נגמר דינו, נתערב ברוצחים אחרים, כולם פטורים מן המיתה, ואוסרים את כולם בבית הסוהר, כמבואר בהל' רוצח פ"ד, ה"ז.

ח. מי שעמד על נפשו ולא יכלו בית דין לאסרו עד שמייתוהו במיתה שהוא חייב בה - הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמיתו בה, מאחר שנגמר דינו²⁶. ואין רשות לשאר העם להמיתו תחלה²⁷. לפיכך, אם נקטעה יד העדים²⁸ - פטור²⁹. ואם היו העדים גדמין מתחלה - יהרג בידי אחרים³⁰. במה דברים אמורים?³¹ בשאר מחייבי מיתות בית דין חוץ מן הרוצח; אבל הורג נפש שנגמר דינו - רודפין אחריו בכל דבר ובכיד כל אדם עד שממיתין אותו³².

(26) כמו שאמרו (סנהדרין מה, ב) "מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו? תלמוד-לומר: מות יומת המכה, מכל-מקום". (27) שנאמר (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה" (שם). (28) אחרי העדתם. (29) שאי אפשר לקיים בו: "יד העדים תהיה בו". (30) שם, שלא מצינו שעדים גדמים יהיו פסולים לדיני נפשות, ועל-כרחך כוונת הכתוב לומר: יד העדים, שהיתה להם בשעת העדתם, תהיה להם בשעת המתתו (רש"י שם). (31) שאם נקטעה יד העדים אחר העדתם, הרי זה פטור. (32) שם, שהרי הוא מוסיף, וחוששים שמא יהרג עוד, ולפיכך מיתתו בכל אדם (רדב"ז), והשווה הל' רוצח פ"א, ה"ד: "ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ כי הדם הוא יחניף את הארץ". ושם פ"ד, ה"ט: "שאע"פ שיש עוונות חמורים משפיכות דמים, אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים".

ט. כל הרוגי בית דין - אין קוברין אותן בקברי אבותיהם בכלל ישראל³³, אלא שני קברות מתקנין להן בית דין: אחד לנסקלין ולנשרפין, ואחד לנהרגין ולנחנקין³⁴. ודבר זה הלכה מפני השממעה³⁵. נתאכל הבשר³⁶ - היו מלקטין את

ה"ח. וכן יש לו רשות להרוג ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה" (שם ה"י). (12) תוספתא סנהדרין פ"ט, ה"ג: "הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד", וכן בירושלמי שם פ"ז, ה"א. רמז לכך, דברי הכתוב (מלכים-א ב, ה) "ואשבע לו... אם אמינתך בחרב". וראה לקמן פ"ח, ה"ו "או דין מלכות היה" ובביאורנו שם.

ג. כל מחייב מיתת בית דין שלא המיתו אותו בית דין - בטלו מצות עשה, ולא עברו על מצות לא תעשה¹³. חוץ מן המכשף, שאם לא המיתוהו - עברו על מצות לא תעשה, שנאמר: מכשפה לא תחיה¹⁴.

(13) שהרי לא נאמרה בהן כל אזהרה בלשון לא-תעשה. וכתב הרדב"ז, אם עמד הנידון על נפשו, והרגוהו עדיו במיתה אחרת שיכולים להמיתו (ראה לקמן ה"ח), הרי בית-דין זה קיים מצות-עשה, שזוהי מצוותו. (14) השווה ספר המצוות לרבינו, לא-תעשה שי.

ד. סקילה חמורה מן השריפה¹⁵, ושריפה חמורה מן הפיפה¹⁶, והפיפה חמורה מן החנק¹⁷. וכל מי שנתחייב בשתי מיתות - נדון בחמורה¹⁸. בין שעבר שתי עבירות זו אחר זו, בין שעבר עברה אחת שחייב עליה שתי מיתות¹⁹. אפילו נגמר דינו לקלה, ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו - נדון בחמורה²⁰.

(15) סנהדרין מט, ב, שכן ניתנה למגדף את ה' (ויקרא כד, יד) ולעובד ע"ז, וזה חטא חמור ביותר, שכן פושט ידו בעיקר. (16) שם נ, א. שכן ניתנה לבת כהן שזינתה (ויקרא כא, ט) וחטאה חמור, שכן מחללת את כבוד אביה. (17) שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. וענשם חמור, שהרי גם ממונם אבד. (18) כגון נערה המאורסה בת כהן שזינתה, נידונה בסקילה החמורה ולא בשריפה הקלה ממנה (שם עמוד ב). (19) כגון שבא על חמותו, שהיא אשת איש, איסור חמותו - בשריפה, ואיסור אשת איש - בחנק. (20) ואין אומרים שמאחר שנגמר דינו לקלה - הרי הוא כמת, ולא יענש על החמורה שעבר אח"כ (שם פא, א), רמז לכך הנביא (יחזקאל יח, י"ב) "והוליד בן פריץ שופך דם (=זוה סייף), ואת אשת רעהו טמא (=בחנק), ואל הגילולים נשא עינו" (=זו ע"ז, שבסקילה), והכתוב מסיים (שם יג) "מות יומת דמיו בו יהיה" - בסקילה (גמרא שם).

ה. ואחד האיש ואחד האשה דנין אותן בארבע מיתות²¹.

(21) קידושין לה, א, "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה". והשווה הל' איסורי ביאה פ"ג, ה"ה "שאינן הפרש בין איש לאשה לעונשין, וזולתי בשפחה חרופה בלבד".

ו. כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה - נדון כל אחד מהן בקלה שבהן²².

(22) משנה בסנהדרין עט, ב. ומפרש רש"י: מאחר שאי אתה

ישראל⁵². והמקום שהיו יושבין בו - חל היה⁵³,
שאיין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד⁵⁴.
וכשנתקלקלה השורה⁵⁵, גלו ממקום למקום.
ולעשרה מקומות גלו, וסופן לטבריא⁵⁶, ומשם לא
עמד בית דין גדול עד עתה. וקבלה היא, שבטבריא
עתידין לחזור תחלה, ומשם נעתקין למקדש⁵⁷.

51) שהיתה בנויה אבני גזית לכבוד הסנהדרין (תוספות יו"ט
למדות פ"ה, מ"ד). 52) חצר המקדש, סמוכה לעזרת
כהנים, ששם הכהנים עשו עבודת המקדש. 53) לא
נתקדש בקדושת העזרה. 54) שנאמר בו (שמואל-ב, ז, יח)
"ויבוא המלך דוד וישב לפני ה'". אבל אחרים אסור להם
לשבת, ככתוב (דברים יח, ה) "לעמוד לשרת בשם ה'
(יומא כה, א וברש"י). ובסנהדרין (קא, ב) אמרו, שזוהי
הלכה למשה מסיני, כדברי רש"י שם. וראה בהל' בית
הבחייה פ"ה, ה"ו "לשכת הגזית... חציה היה קודש וחציה
היה חול... ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבים".
55) כשגברו העוונות, ונתרבו רוצחים בישראל.
56) מלשכת הגזית לחנות, ומחנות לירושלים, ומירושלים
ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא ליבנה, ומיבנה לאושא,
ומאושא לשפרעם, ומשפרעם לבית שערים, ומשם לציפורי,
ומשם לטבריא (ראש השנה לא, א), ובטבריא היו בימי
אנטונינוס קיסר (רש"י שם). 57) שם.

יג. ארבעים שנה קדם חרבן בית שני בטלו דיני
נפשות מישראל, אף על פי שהיה המקדש קיים⁵⁸;
מפני שגלו הסנהדרין, ולא היו שם במקומן
במקדש⁵⁹.

58) והכהן היה מקריב על גבי המזבח. 59) מכיון שראו
שנתרבו הרוצחים, ולא יכלו לדונם, אמרו: מוטב שנגלה
ממקום למקום כדי שלא יתחייבו מיתה, שהמקום גורם,
כמבואר לעיל ה"א (עבודה זרה ח, ב).

יד. בזמן שדיני דיני נפשות בארץ ישראל - דיני
דיני נפשות בחוצה לארץ⁶⁰. והוא שיהיו הסנהדרין
סמוכין בארץ, כמו שבארנו⁶¹. שהסנהדרין נוהגת
בארץ ובחוצה לארץ.

60) מכות ז, א. 61) לעיל פ"ד, ה"ב. ולא הזכירה רבינו
כאן אלא לומר שכל אותן ארבעים שנה שבטלו דיני נפשות
בארץ, בטלו גם בחוץ-לארץ. אע"פ שעדיין היה הכהן
מקריב על המזבח (כסף-משה).

פרק חמשה עשר

1) ביצוע מצוות סקילה, ואלה שחייבים תלייה אחרי
סקילתם. מצוות קבורת הרוגי בית דין ביום הריגתם. מספר
חייבי סקילה שבתורה, וכן חייבי שריפה, הרג וחנק, סכום
כולם שלושים ושישה.

א. כיצד מצות הנסקלין? רחוק מבית הסקילה
ארבע אמות מפשיטין את המחבי סקילה בגדיה⁶²,
ומכסין ערותו מלפניו. ואין האשה נסקלת ערמה,

1 העצמות וקוברין אותן בקברות אבותיהן. ויש
2 לקרוביהן לעשות להן³⁷ ארון ותכריכין³⁸.

33) משנה בסנהדרין מו, א. וכפירוש הגמרא שם מו, א:
"לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק". 34) שם, "אין
קוברים רשע חמור אצל רשע קל", ונהרגים ונחנקים - קלים
הם ביחס לנסקלים ונשרפים. 35) ששמעו מפי משה
שקיבל מסיני, ולפיכך לא חיקנו ארבעה קברות לכל מחוייב
מיתה לחוד, כי כך נתקבלה ההלכה (שם). 36) ולשון
המשנה שם: נתעכל. ומפרש רש"י: כבר נתכפר במיתתו
ובדיונו. 37) לעצמות, לאחר שנתעכל הברש. 38) בגדים
לכרוך בהם העצמות (שם מו, א) וראה לעיל פ"ג, ה"ו.

י. צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין,
ולא יאיצו³⁹. וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים
- הרי אלו חבלנין⁴⁰. אף על פי כן, אם ארע להם
להרג בכל יום ויום - הורגין⁴¹. אבל אין דינין לעולם
שנים ביום אחד⁴², אלא דינין זה היום והשני למחר.
היו שניהם בעברה אחת ומיתה אחת, כגון נואף עם
נואפת - דינין שניהם ביום אחד⁴³. לפיכך, אם היה
הנואף בועל בת כהן, הואיל והוא בחנק⁴⁴ והיא
בשרפה⁴⁵ - אין הורגין שניהם ביום אחד⁴⁶.

39) ימהרו. 40) משחיתים ומזיקים (מכות ז, א).
ובסנהדרין לה, א דרשו: "אשרו חמוץ (ישעיה א, יז) -
אשרו דיין שמחמץ (משה) את דינו". 41) שהרי אמרו
(שם מה, ב) "אין דנים שנים ביום אחד" - הרי שבשני ימים
דנים זה אחר זה (רדב"ז). 42) בבית-דין אחד, שלא יוכל
להפוך בזכותם, שכל אחד מהדיינים צריך לבקש ראיות
למיתה זו ולמיתה זו (רש"י שם). 43) שאפשר לעיין בדיון
שניהם כאחד (שם מו, א), פרט למיתה אחת ושתי עבירות,
כגון חילול שבת ועבודה-זרה ששתיהן שתי עבירות
נפרדות, וענשן סקילה (שם). 44) כדין בועל אשת איש.
45) שנאמר: היא מחללת - היא בשריפה, ואין בועלה
בשריפה (שם נא, א). 46) שם מו, א.

יא. אין דיני דיני נפשות אלא בפני הבית⁴⁷. והוא
שהיה בית דין הגדול שם בלשפה שבמקדש.
שנאמר בזקן ממרא: לבלתי שמע אל הבהן
וגומר⁴⁸. ומפי השמועה למדו, שבזמן שיש כהן
מקריב על גבי המזבח - יש דיני נפשות⁴⁹. והוא
שהיה בית דין הגדול במקדש⁵⁰.

47) בזמן שבית המקדש קיים, ואז דנים בכל המדינה ואפילו
בחוץ לארץ, כמבואר בסמוך ה"ד. 48) בכת"י תימן: אל
הכהן או אל השופט. 49) שם נב, ב: "בזמן שיש כהן -
יש משפט. בזמן שאין כהן - אין משפט". 50) שאם
בית-הדין גלה ממקומו שבמקדש, אין דנים דיני נפשות,
ככתוב (שם ח) "וקמת ועלית אל המקום" - מלמד שהמקום
גורם (שם פז, א), וכמבואר בסמוך ה"ג.

יב. בתחלה, כשנבנה בית המקדש, היו בית דין
הגדול ויושבין בלשפת הגזית⁵¹ שהיתה בעזרת

16 זֶה קִבְּלָהּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה: אֶל שְׁעָרֶיךָ - זֶה שְׁעַר
17 שְׁעֶבֶד בּוֹ¹⁸, וְלֹא שְׁגָגְמָר דִּינּוֹ בּוֹ.

(15) ואפילו נידון בעיר אחרת. (16) ויש חשש איבה, או שלא יתנו לסקול על שער עירם. (17) כתובות מה, ב. וכתבו ה'תוספות' שם, לאו דוקא ליד פתח בית-דין, אלא חוץ לבית-דין ורחוק ממנו, וכן מבואר לעיל פי"ב, ה"ג, שבית הסקילה היה רחוק מבית-הדין. (18) וכן דרשו שם: "נאמר שערין למטה (=והוצאת את האיש ההוא... אל שערין... וסקלתם באבנים), ונאמר שערין למעלה (=שם ב, כי ימצא בקרבך באחד שערין... איש או אשה אשר יעשה את הרע... וילך ויעבוד אלהים אחרים), מה שערין האמור למעלה - שער שעבד בו, אף שערין האמור למטה - שער שעבד בו". וידוע שאין אדם דן "גזירה-שוה" אלא אם קיבלה מרבו, ורבו מרבו עד למשה מסיני, כמבואר בנדה יט, ב וברש"י שם. והשווה ה'ל' איסורי ביאה פי"ג, ה"א.

18 ג. מִצְוַת הַנְּשָׁרְפִין: הֵיוּ מְשַׁקְעִין אוֹתוֹ בְּזָבֵל עַד
19 אֲרֻכְבוֹתָיו¹⁹, וְנוֹתְנִים סוּדָר קָשָׁה לְתוֹךְ הַרְף²⁰
20 וְכוֹרְכִין עַל צְנָאוֹ. וְשֵׁנֵי עֲדָיו - זֶה מוֹשֶׁף אֶצְלוֹ,
21 וְזֶה מוֹשֶׁף אֶצְלוֹ, עַד שֶׁהוּא פוֹתַח אֶת פִּיו.
22 וּמִתִּיקִים²¹ אֶת הַבְּדִיל וְאֶת הָעוֹפֶרֶת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן,
23 וְהוּא זוֹרֵק לְתוֹךְ פִּיו, וְהִיא יוֹרֶדֶת וְשׁוֹרְפֶת אֶת בְּנֵי
24 מַעֲיָו²².

(19) שלא יתהפך אנה ואנה, ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ. (20) שהרף אינו חונק לפתוח פיו, והקשה מחבל את גרונו ומנוולו, לפיכך קשה מבפנים - לחנוק, ורכה מבחוץ להגן (רש"י לסנהדרין נב, א). (21) ממסים. (22) משנה, שם נב, א. ובגמרא שם דרשו: נאמר כאן "באש תשרף", ונאמר בבני אהרן (ויקרא י, ו) "יבכו את השריפה אשר שרף ה'". מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים, שנאמר בהם: וימותו לפני ה' - כעין מיתה, כלומר: שהגוף נשאר שלם, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים.

25 ד. מִצְוַת הַנְּהַרְגִין: מִתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסִיף, כְּדָרְךָ
26 שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂים²³.

(23) למורדים בהם (משנה, שם ע"ב, ב), וכן הכתוב אומר (שמואל-ב יב, ט) "ואותו הרגת בחרב". ובמלכים-א ב, ח נאמר: ואשבע לו בה' לאמור אם אמיחך בחרב". וכתב הרדב"ז, מהמשנה הנ"ל יש ללמוד, שאין הרוגי מלכות נהרגים אלא בסיף, כדברי רבינו לעיל פי"ד, ה"ב.

27 ה. מִצְוַת הַנְּחַנְקִין: מְשַׁקְעִין אֶת הַמַּחֲבֵב בְּזָבֵל עַד
28 אֲרֻכְבוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשָׁה לְתוֹךְ הַרְף וְכוֹרְכִין עַל
29 צְנָאוֹ. זֶה מוֹשֶׁף אֶצְלוֹ, וְזֶה מוֹשֶׁף אֶצְלוֹ, עַד שֶׁתִּצָּא
30 נַפְשׁוֹ²⁴.

(24) שם במשנה. וראה בבאורנו לעיל אות יט והשווה לכאן.

31 ו. מִצְוַת עֲשֵׂה לְתוֹלֹת אֶת הַמְּגִדָּה²⁵ וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת
32 פּוֹכְבִּים. שְׁנֵאָמַר: פִּי קָלַלֹת אֱלֹהִים תְּלוּי²⁶ - הָרִי

1 אֶלֹא בְּחִלּוֹק אֶחָד³. וּבֵית הַסְּקִילָה גְבוּהָ שְׁתֵּי
2 קוֹמוֹת⁴. עוֹלָה לְשֵׁם הוּא וְעֲדָיו, וְיָדָיו אֲסוּרוֹת⁵.
3 וְאֶחָד מִן הָעֵדִים דוֹחֵפוֹ עַל מִתְּנֵיו מֵאַחֲרָיו, וְהוּא
4 נֶהֱפֵךְ וְנוֹפֵל עַל לְבֹו לְאַרְץ⁶. אִם מָת בָּה - יָצָא⁷.
5 שְׁהִי נֶאָמַר: סָקֵל יִסְקַל אוֹ יִרָה יִירָה⁸. הִנֵּה הַשְּׁוֹה
6 הַנִּסְקָל שְׁנֵפֵל אֶת הָאֶבֶן עָלָיו⁹ עִם הַנִּדְחָף שְׁנֵפֵל הוּא
7 בְּעֶצְמוֹ עַל הָאֶרֶץ¹⁰. וְאִם לֹא מָת מִדְּחִיפָה זֶה -
8 מִגְּבִיהֵן הָעֵדִים אֶבֶן שְׁהִיתָה מִנְּחַת שֵׁם¹¹, מִשָּׂא שְׁנֵי
9 בְּנֵי אָדָם, וְהָעֵד הַשְּׁנִי מִרְפָּה אֶת יָדָיו¹² וּמִשְׁלִיף¹³
10 הָאֶבֶן עַל לְבֹו. אִם מָת בּוֹ - יָצָא, וְאִם לֹא - רִגְיָמָתוֹ
11 בְּכָל יִשְׂרָאֵל. שְׁנֵאָמַר: יָד הָעֵדִים תְּהִיָּה בּוֹ בְּרָאשְׁנָה
12 לְהַמִּיתוֹ¹⁴, וְיָד כָּל הָעָם בְּאַחֲרָנָה.

(2) שהוא ממחר למות כשהוא ערום (סנהדרין מד, ב ובפירוש המשנה לרבינו שם). ובגמרא שם מה, א דרשו: "ורגמו אותו" (ויקרא כד, יד) - "אותו" בלא כסותו. (3) שלא תתבזה, והתורה אמרה: "ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה" ולא תבזהו. ואע"פ שהיא שוהה למות ע"ז, נוח לה לסבול צער גופני ולא להתבזות (שם מה, א). (4) וקומתו של הנידון הרי כאן שלש, ומפילו משם לארץ, ומת מהר. אבל לא תיקנו שיהיה גבוה יותר, כדי "שלא יתנוול", שאם יפול מבנין גבוה יותר, יתפור גופו, ואבריו מתפרקים, וכריסו נבקעת (שם וברש"י). (5) מדרש תנחומא פרשת פקודי אות ב "ועוקרים לו ידיו ורגליו". (6) ובמשנה, שם מה, א כתוב: "נהפך על לבו - הופכו על מתניו", ומפרש רש"י: כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה יותר. ורבינו לא חשש לכתבו כי הוא סובר שכל הפיכתו על מתניו, אינה אלא לראות אם כבר יצאה נשמתו, וכיון שכתב: "אם מת בה יצא", הרי ההפיכה על מתניו בכלל זה, שע"י הפסקת דופק הלב בוחנים שהוא מת (לחם-משנה). (7) אע"פ שלא נרגם כלל באבן. (8) יושלך למטה לארץ (רש"י לתורה שם). (9) בכת"י תימן: "הנסקל שנפל האבן עליו". ותיבת: את, איננה. (10) ואע"פ שהסקילה הוזכרה בפסוק תחילה, עושים אותה בסוף, שמצינו שסמך הכתוב סקילה למיתה, שנאמר (דברים יז, ה) "וסקלתם באבנים ומתו" ('תוספות' שם מה, א ד"ה: "מניין שבדחיה). ומניין שאנו למדים מיתת בית-דין לדורות מסיני? תלמוד-לומר: סקול יסקל, לשון עתיד, לומר שאף לדורות יהא דין סקילה נוהג אף בדחיפה (שם מה, א). (11) לצורך זה. (12) כדי שחבירו ישליכנה בכל כוחו, ששנים אינם יכולים לכוון כוחם להשליך כאחד, כשזה משליך זה מעכב (שם מה, ב וברש"י). (13) חבירו הראשון. (14) שם ע"ב, א. וכתב רבינו בפירושו למשנה שם פ"ז, מ"ג: "וכבר ידעת שהעדים הם שממיתים בידיים איזו מיתה שתהיה, לפי שאותו הרבר אצלם אמת, שהשיגוהו בחושיהם, והוא אצלנו סיפור דברים, שאין אנו יודעים אלא מה ששמענו מהם".

13 ב. עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - אֵין סוֹקְלִין אוֹתוֹ אֶלֹא עַל
14 שְׁעַר שְׁעֶבֶד בּוֹ¹⁵. וְאִם הָיְתָה עִיר שְׂרָפָה עוֹבְדֵי
15 פּוֹכְבִּים¹⁶ - סוֹקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין¹⁷. וְדָבָר

20 שְׁחֹנְקִין בָּהֶן - הַכֹּל נִקְבְּרִים בְּתַפִּישַׁת הַנְּהַרְגִי, אֲבָל
21 לֹא בִקְבֹר עֲצָמוֹ.⁴¹

(37) והוא נעוץ בקרקע, כמבואר לעיל ה"ז. (38) והתורה אמרה: "כי קבור" - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה (המחוסר) שמחוסר קציצה וקבורה" (שם מו, ב). ואף שגם עץ הנעוץ מחוסר תלישה, אין זה מחוסר מעשה, כקציצה מן המחוסר (שם). (39) כמו שאמרו שם (נד, א) לגבי הבא על הבהמה, שגם היא נסקלת, משום "שלא תהא הבהמה עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה". (40) בתוך ארבע אמותיו (רש"י שם מה, ב). וכן אמרו (סוטה מג, ב), "מת תופס ארבע אמות". (41) שם מה, ב וראה בירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור תקברנו - קבורה לו ולעצו ולאבנו".

22 י. כָּל הַנִּסְקָלִין שֶׁבַתּוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר, וְאֵלֵי הֶן:
23 הַבָּא עַל הָאֵם,⁴² וְעַל אִשָּׁת אָב, וְעַל פִּלְתּוֹ,⁴³ וְעַל
24 נַעֲרָה הַמְּאֻרְסָה,⁴⁴ וְעַל הַזִּכּוּר.⁴⁵ וְהַשּׁוֹכֵב עִם
25 בַּהֲמָה.⁴⁶ וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבַּהֲמָה עָלֶיהָ.⁴⁷
26 וְהַמְּגִדֵּף.⁴⁸ וְעוֹבֵד עֲבֹדַת פּוֹכְכִים.⁴⁹ וְהַנּוֹתֵן מִזֵּרְעוֹ
27 לְמַלְךָ.⁵⁰ וְבַעַל אוֹב. וְבַעַל יִדְעוֹנִי.⁵¹ וְהַמְּסִית.⁵²
28 וְהַמְּדִיחַ.⁵³ וְהַמְּשַׁף.⁵⁴ וְהַמְּחַלֵּל אֶת הַשִּׁבְתָּה.⁵⁵ וְהַמְּחַלֵּל
29 אֲבִיו אוֹ אִמּוֹ.⁵⁶ וְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.⁵⁷

(42) ויקרא יח, ז "אמך היא, לא תגלה ערותה". דרשו חכמינו (סנהדרין נד, א) לרבות אמו שאינה אשת אביו (כגון אנוסה ומפוחה) כאמו שהיא אשת אביו, ובאשת אביו נאמר (שם כ, יא) "ואיש אשר ישכב את אשת אביו... מות יומתו... דמיהם בס", וכל מקום שנאמר: דמיהם בס, הרי זה בסקילה, כשם שנאמר באוב וידעוני (שם כז) "מות יומתו, באבן ירגמו אותם דמיהם בס" (שם נד, א). (43) ויקרא כ, יב. (44) דברים כב, כד. (45) ויקרא כ, יג. (46) שם טו, "ואת הבהמה תהרגו", ונאמר במסית (דברים יג, י) "כי הרוג תהרגנו", מה שם בסקילה, ככתוב (שם, יא) וסקלתו באבנים, אף כאן בסקילה (סנהדרין נד, ב). (47) ויקרא כ, טז, "דמיהם בס". וכבר הוכחנו באות מא, שכל מקום שנאמר: דמיהם בס, הרי זה בסקילה. (48) מברך את השם, וענשו מפורש בתורה (ויקרא כד, יד) "ורגמו אותו כל העדה". (49) דברים יז, ה. (50) לאליל ששמו מולך, שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים, ולא שהוא שורפו, אלא מעבירו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, וכמבואר בהל' ע"ז פ"ו, ה"ג. וסקילה מפורשת בו (ויקרא כ, ב) "עם הארץ ירגמוהו באבן". (51) שניהם מפורשים שם פ"ו, ה"א-ב, וענשם מפורש בתורה ויקרא כ, כז "באבן ירגמו אותם דמיהם בס". (52) את היחיד לע"ז, וענשו מפורש בדברים יג, יא "וסקלתו באבנים ומת". (53) עיר שלמה אחרי עבודה-זרה, ומדיחי עיר הנדחת למדים ממסית שהוא בסקילה, שגם בו נאמרה לשון הדחה (שם, שם) "כי בקש להדיחך", ודנים "גזירה-שוה": הדחה - הדחה (סנהדרין פט, ב). (54) שנאמר (שמות כב, יז) "מכשפה לא תחיה", וסמוך לה נאמר (שם, יח) "כל שוכב עם בהמה מות יומת" מה שם בסקילה (ראה לעיל אות מה), אף כאן בסקילה (שם

1 מְגִדֵּף אָמֹר. וְיַעֲבֹד עֲבֹדַת פּוֹכְכִים נֹאמֵר: אֵת יְיָ
2 הוּא מְגִדֵּף.²⁷ וְהָאִישׁ נִתְּלָה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְּלִית.
3 שְׁנֹאמֵר: כִּי יִהְיֶה בָאִישׁ חָטָא מִשְׁפָּט מוֹת וְהוֹמַת
4 וְתִלֵּית אֹתוֹ.²⁸

(25) המברך (=המקלל) את השם, כלשון הכתוב (במדבר טו, ל) "את ה' הוא מגדף", ודיניו נתפרשו בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז. (26) מפני שבירך את ה' - הוא נתלה. (27) סנהדרין מה, ב "מה מקלל זה שכפר בעיקר, אף כל שכפר בעיקר". (28) שם מו, א. "איש ולא אשה".

5 ז. פִּיעֵד מִצּוֹת הַנִּתְּלִין? אַחֵר שְׁסוֹקְלִין אוֹתָן
6 מִשְׁקָעִין.²⁹ אֵת הַקּוֹרָה בְּאַרְץ, וְעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה,³⁰
7 וּמִקִּיפִין שְׁתֵּי יָדָיו זֹז לְזוֹ,³¹ וְתוֹלָהוּ.³² סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת
8 הַחֲמָה, וּמִתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאֵם לָן - עוֹבְרִין עָלָיו
9 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאמֵר: לֹא תִלֵּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ.³³

(29) נועצים. (30) כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה. (31) סומך זו אצל זו. (32) בידיו (רש"י שם). (33) משנה שם, והכתוב מסיים: "כי קללת אלקים תלוי", פירשו במשנה שם: "כלומר, מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל" שמזכירין, שזה בירכו (רש"י). ובגמרא שם עמ' ב שנינו: "משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו, וממיתין אותו, ואח"כ תולים אותו, אחד קושר ואחד מתיר (=אין שהות בינתיים, רש"י), כדי לקיים מצות תליה". וביהושע ח, כט וכן שם י, כו משמע שדין זה נוהג אפילו בנתלים גויים, שנאמר שם: "ויהיו תלויים על העצים עד הערב". וכתב הרד"ק שם: "מפני טומאת הארץ, היו הנתלים נקברים, אע"פ שאינם מבני ישראל... כי המת שאינו נקבר הוא טומאת הארץ... וכן לעתיד בגוג ומגוג אמר (יחזקאל לט, יב) "וקברום בית ישראל למען טהר את הארץ". וראה ברד"ק שם ח, כט.

10 ח. וּמִצּוֹת עֲשֶׂה לְקָבֵר אֶת כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם
11 הַהֲרִיגָה. שְׁנֹאמֵר: כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ.³⁴ בְּיוֹם הַהוּא.
12 וְלֹא הַרוּגֵי בֵּית דִּין בְּלֵבֵד, אֲלֵא כָּל הַמְּלִין אֶת מוֹתוֹ
13 - עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה.³⁵ הֵלִינוּ לְכַבּוֹדוֹ לְהִבִּיא לּוֹ
14 אֶרֶץ וְתַכְרִיכִין - אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו.³⁶

(34) ירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור - זו מצוה-עשה" וכן ב'ספרי' לפסוק זה, ורבינו הביאו ב"ספר המצוות" מצוה רלא. והשווה הל' אבל פ"ב ה"א, שהקבורה בשאר מתים היא מצוה. (35) שנאמר "כי קבור תקברנו" לרבות שאר מתים (סנהדרין מו, ב). (36) שם עמ' א. וכן אם הלינו כדי לאסוף עליו עיירות להספידו או להביא לו מקוננות - אינו עובר עליו (שם מו, א).

15 ט. אֵין תוֹלִין עַל אֵילָן הַמְּחַבֵּר לְקָרְקַע, אֲלֵא עַל
16 הַתְּלוּשׁ.³⁷ כִּדִּי שְׁלֵא יִהְיֶה מְחַסֵּר קָצִיצָה.³⁸ שְׁהָעֵץ
17 שֶׁנִּתְּלָה עָלָיו נִקְבֵּר עִמּוֹ, שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ זָכְרוֹן רַע
18 וְיֹאמְרוּ: זֶה הָעֵץ שֶׁנִּתְּלָה עָלָיו פְּלוֹנִי.³⁹ וְכֵן הָאֲבָן
19 שֶׁנִּסְקָל בָּהּ, וְהַסִּיף שֶׁנִּהְרַג בּוֹ הַנְּהַרְגִי, וְהַסּוֹדֵרִין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ב תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"איסורא בעלמא", סובר רבינו שזהו איסור כרת. ולגבי שריפה שהיא בידי אדם, קורא לכת: איסורא בעלמא, שאין בה מיתת בית-דין אלא עונש מן השמים בלבד. השווה ה' איסורי ביאה פ"ב, ה"ח ובמגיד-משנה שם. והמאירי לסנהדרין שם מביא ראיה מסגנון התלמוד (קידושין סב, א) שאמרו שם: "אם שכב איש אותך - לא הנקי ולא הנקי, אלא איסורא בעלמא" - הרי שבאשת איש, קראו לאיסור כרת שבה "איסורא בעלמא". וכל אלו הנשרפים - מנויים במשנה סנהדרין עה, א.

7 **יב. הנהרגין⁶⁵ שנים: הרוצח⁶⁶ והנזח⁶⁷.**

(65) בסיף. (66) שנאמר בו "נקום ינקם" (שמות כא, כ) "נקימה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר (ויקרא כו, כה), 'והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית' - הוי אומר נקימה, זו סיוף" (שם נב, ב). (67) ולשון המשנה שם עו, ב "הרוצח ואנשי עיר הנדחת", וסיף מפורש בהם בתורה (דברים יג, טז) "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב".

8 **יג. הנחנקין ששה, ואלו הן: הפא על אשת איש.**
9 **החובל פאביו או פאמיו⁶⁸. וגונב נפש מישראל. וזקן**
10 **מקרא⁶⁹. ונביא השקר⁷⁰. והמתנבא פשם עבודה**
11 **זרה⁷¹. נמצאו כל הרוגי בית דין ששה ושלושים⁷².**

(68) שעשה בהם חבורה, ראה לקמן הל' ממרים פ"ה, ה"ה. (69) שמסרב על דברי בית-דין הגדול, ומורה לעשות כנגדם. (70) מתנבא על מה שלא שמע, וראה הל' ע"ז פ"ה, ה"ח. (71) שאומר: אמרה ע"ז. אפילו כיוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור (משנה בסנהדרין פט, א). וראה בהל' ע"ז פ"ה, ה"ו. ובכולם נאמר בתורה "יומת" או "ומת", וכלל הוא: "כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק" (שם פד, ב). והשווה לעיל פ"ד, ה"א "ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה... היא חנק" ובביאורנו שם. וכל אלו הנחנקים - מנויים במשנה, שם פד, ב. (72) רמז לדבר (תהלים ז, יח): "ול'ו הכין כלי מות" (תפארת ישראל בסוף מס' סנהדרין, "סוגר העונשים", אות א). וב"קריית ספר" נותן בהם סימן: "ח"י נסקלים; "ו" נשרפים; ו' נחנקים; ב' נהרגים.

יום שני י"ב תמוז ה'תשע"ט

פרק ששה עשר

(1) ביאור מצוות הלקאת מי שמחוייב מלקות. דיני התראת ספק. המתחייב בדין גדול נפטר מדין קטן. שאין צורך בשני עדים להחזקת האיסור למלקות. סדר ההלקאה בפני בית דין.

12 **א. פשם שמצוה להמית את המחזיב מיתה, פך**
13 **מצות עשה להלקות את המחזיב מלקות. שנאמר:**
14 **והפילו השפט והקהו לפניו. ואף על פי שמלקות**
15 **בשלושה² - במקום מיתה היא עומדת³.**

(2) בניגוד לדיני נפשות, שהם בעשרים ושלושה, ראה לעיל פרק ה, הלכה ב, והלכה ד. (3) שהיא צריכה מומחים, עדים והתראה ודרישה וחקירה כדיני נפשות. וכן אמרו (סנהדרין

סז, ב). (55) במדבר טו, לה "מות יומת האיש, רגום אותו באבנים". (56) ויקרא כ, א "מות יומת... דמיו בו", וכבר נתבאר לעיל אות מא, שכל מקום שנאמר בו "דמיו בו" הרי זה בסקילה. (57) דברים כא, כא, "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת". וכל אלו הנסקלים מנויים במשנה סנהדרין נג, א.

1 **יא. כל הנשרפין עשרה, ואלו הן: בת כהן שזנתה**
2 **תחת בעלה⁵⁸. ופא על פתו⁵⁹, ועל פת פתו⁶⁰, ועל**
3 **פת בנו. ועל פת אשתו, ועל פת פתה, ועל פת**
4 **פנה⁶¹. ועל חמותו⁶², ועל אם חמותו, ועל אם**
5 **חמיו⁶³. והוא שפא עליהן פחי אשתו; אכל לאחר**
6 **מיתת אשתו - הרי הן פכרת בלבד, בכלל העריות⁶⁴.**

(58) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה, שסקילה חמורה משריפה, ונשואה יצאה לשריפה להחמיר עליה, ולא ארוסה, להקל עליה מסקילה לשריפה (סנה' ג, ב). וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פ"א, ה"ו; ופ"ג, ה"ג, ה. (59) מאנוסתו, שאינה בת אשתו. ואע"פ שלא נאמרה בתורה: "ערות בתך לא תגלה", מאחר שאסרה בת הבת (ויקרא יח, י) שתקה מן הבת, שהרי בת בתו אינה קרובה לו אלא מכח בתו (סנהדרין עו, א ולשון רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ו). (60) מאנוסתו, שאינה אשתו בקידושין. וראה בסמוך אות סא. (61) בשתייהן לא נאמרה שריפה בתורה, אלא אזהרה בלבד (ויקרא יח, י), וענשן נלמד ב"גזירה-שוה" מאשה ובתה, כמבואר באות הבאה. (62) ככתוב (שם כ, יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא, באש ישרפו אותו ואתה", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, א) "אין לי אלא אשה ואמה, בת אשה ובת בתה בנה מניין? נאמר כאן: זימה, ונאמר להלן (ויקרא יח, יז) ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה... שארה הנה זימה היא", מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה (בכלל האזהרה), אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה (=לענין שריפה), ומכאן אתה למד גם לענין בת בתו ובת בנו מאנוסתו שהן בשריפה, נאמר כאן (ויקרא יח, י) כי ערוה הנה, ונאמר בשאר אשתו: שארה הנה, אני למד "גזירה-שוה" "הנה-הנה", מה להלן (בשאר אשתו) "זימה" עמו, אף כאן "זימה", כאילו כתוב כאן "זימה". ושוב אני למד "גזירה-שוה" "זימה-זימה" מאשה ואמה שכתוב בה: "זימה היא, באש ישרפו" מה להלן שריפה, אף כאן שריפה (שם עה, א ועמ' ב). (63) ככתוב (ויקרא כ, יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה... באש ישרפו אותו ואתה", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, ב) "מנין לעשות שלשה דורות למעלה (=למעלה מאשתו, כגון אם חמיו שהיא דור שלישי לאשתו, וכן אם חמותו) כשלשה דורות למטה (כבת בתה ובת בנה המפורשים בתורה, ויקרא יח, יז), נאמר למטה: זימה, ונאמר למעלה: זימה, מה למטה שלשה דורות, אף למעלה שלשה דורות". (64) שם עו, ב נאמר: "באש ישרפו אותו ואתה" אתה - שתייהן משמע, והרי אשתו אינה נשרפת? אלא לומר לך, כששתייהן קיימות. כלומר, אם אשתו חיה - תישרף חמותו, ואם לא - אין כאן עונש שריפה. וכדברי רבי עקיבא שם. ואע"פ שאמרו שם

העשה, שמא יקיימה, וכל שלא קיים העשה הרי זה לוקה על הלאו, שלגביו הוא מותר וודאי. והשווה הלכות שבועות פרק ה, הלכה ב ובביאורנו שם. וראה ב"נודע ביהודה" מה"ת לאבן העזר עז, שלא נתכווין רבינו לפסוק התראת ספק - שמה התראה, אלא בדיני מלקות, אבל בדיני נפשות - אינה התראה. תדע, שהרי לעיל פרק י"ב כשדן רבינו על התראה בדיני נפשות לא הזכיר כלום מדיני התראת ספק.

ה. עבר עברה שיש בה מלקות ומיתת בית דין כפאחת, כגון ששחט אותו ואת בנו לעבודה זרה: 15 12 אם התרו בו למיתה - סוקלין אותו ואינו לוקה, 14 שהרי נתחייב בדין גדול מזה; 16 ואם התרו בו למלקות בלבד - לוקה. 17 16

15 שחייב מיתה משום עובד עבודה זרה, ומלקות משום איסור אותו ואת בנו, ראה ויקרא כב, כח. 16 והתורה אמרה (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות (מכות יג, ב). 17 שהרי לא יומת, ולא יענש אלא על רשעה אחת (חולין פא, ב), והשווה הלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה ז.

ו. אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה; 18 אבל האסור עצמו - בעד אחד יחזק. 18 פיצד? אמר עד אחד: חלב כליות הוא זה, 19 פלאי הפנים 20 הם פרות אלו, גרושה או זונה אשה זו, 21 ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו 22 - הרי זה לוקה, אף על פי שעקר האסור בעד אחד. 23 במה דברים אמורים? שלא הכחיש 24 העד בעת שקבע האסור; אבל אם אמר: אינו חלב זה, 25 וזו אינה גרושה, ואכל או בעל אחר שהכחיש - אינו לוקה, 25 עד שיקבעו האסור שני עדים. 26 26

18 בשעת העבירה. 19 והרי זה חלב, שאסרתו תורה (ויקרא ג, יז) ולוקים עליו. 20 מין ממני התבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים פן תחרק ותאסור שניהם (לשון רבינו תורע", כלומר, פן תחרק ותאסור שניהם) והאוכלם לוקה, כמבואר בביאורנו לקמן פרק י"ט, הלכה ד לאו צו. 21 ואסורות לכהן. 22 בכתב יד תימן: שהותרה בו. 23 שכן אמרו (גיטין ב, ב) "עד אחד נאמן באיסורין" (כסף משנה). ומפורש הוא בירושלמי סוטה פרק ו, הלכה ב "אמר לו אחד חלב הוא, והתרו בו שניים, לוקה, ועיקר עדותו לא בעד אחד הוא!" והשווה הלכות שגגות פרק ג, הלכה ב. 24 העובר. 25 בכתב יד תימן: זה אינו חלב. כלומר, אין זה חלב אלא שומן ומותר. 26 וכן אמרו (קידושין סו, ב): אם הוא מכחישו כלום הוא נאמן?

ז. שתק בעת שהעיד העד האחד בקביעות האסור, 27 ואחר שעבר והתרו בו טען להכחיש העד - אין שומעין לו, אלא לוקה. 27 29

י, א) "מלקות במקום מיתה עומדת" ומפרש רש"י: "כיוון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות, ומיתה זו קנס עליו הכתוב, והרי הוא כאחת מן המיתות".

ב. מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה סמוכין, אבל לא בפני הדייטות. 2

4 אף על פי שאין בית המקדש קיים, בניגוד לדיני נפשות, שאין דנים אותם אלא בפני הבית, ראה לעיל פרק י"ד, הלכה י"א, ומצינו במכות טז, ב שרב יהודה חייב מלקות בזמנו לאחד שעבר על איסור תורה. 5 שנשמכו בארץ מפי חכמים מוסמכים, כמבואר לעיל פרק ד, הלכה ו, וראה לעיל פרק ה הלכה ד ובביאורנו.

ג. וכל מלקיות שמלקין דיני חוצה לארץ בכל מקום, אינה אלא מכת מרדות. 4

6 שאינם מוסמכים. 7 שאינה שלשים ותשע מלקות, אלא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב לנזיר פרק ד, משנה ג). וברבי"ש תשובה צג כתב: מכת מרדות, היא ל"ט כשל תורה, אלא שאינן חזקות כמותן. וראה ב"מגן אברהם" לאורח חיים תצו סעיף קטן ב, שמרדות היא שלוש עשרה הכאות. מרדות - לשון מרד, שמייסרים אותו על שמרד בדברי חכמים. וראה רש"י חולין קמא, ב דיבור המתחיל: מכת מרדות.

ד. אין אדם לוקה אלא בעדים והתראה. 8 ובדקדקן העדים בדין ובהקירה, כדרך שעושים בדיני נפשות. 9 עבר על לאו שנתק לעשה, 10 והתרו בו ואמרו לו: אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקים עשה שבו 11 - תלקה, ועבר ולא קים העשה - 9 הרי זה לוקה. 12 אף על פי שהתראה בספק היא, 13 שאם יקים - יפטר, התראת ספק התראה היא. 14 11

8 כמבואר לעיל פרק י"א, הלכה ד, שהמלקות שווה בזה לדיני נפשות, על פי דברי התלמוד בסנהדרין לג, ב. ובכתובות לב, ב, אמרו: "כאן שלא התרו בו", כלומר, ולפיכך אינו לוקה. 9 שנאמר (ויקרא כד, כב) "משפט אחד יהיה לכם" - מכאן שכל הדינים צריכים דרישה וחקירה (סנהדרין לב, א), והשווה הלכות עדות פרק ג, הלכה ב. 10 שאמרה תורה אם עברת על הלאו, קיים העשה והיפטר, כגון "לא תיקח האם על הבנים" (דברים כב, ו) ואם לקחת: "שלח תשלח את האם" (שם ז). 11 כגון, שתמות האם ולא תוכל לקיים בה: "שלח תשלח". וכל שכן, אם שחט בעצמו האם, שביטל העשה בידיו. 12 מכות תט, ב וכגירסת הרי"ף שם: בדברי רבי יוחנן "קיימו (את העשה) פטור; לא קיימו חייב, כלומר, אף על פי שלא ביטל העשה, כיוון שלא קיימו, לוקה על הלא תעשה", ולפיכך, כל שמתה האם או ברחא מידו, לוקה. 13 בשעה שעבר על הלאו, והתרו בו, אין הדבר ידוע אם יקיים העשה או לא יקיים. 14 מכות שם, וראה בר"ן לחולין קמא, את הפירוש שמביא בשם "אחרים" (כסף משנה). וכתב הרדב"ז, אף על פי שבכל מקום אין לוקים על התראת ספק, כאן שונה, שבשעה שעבר על הלאו, הרי זה וודאי עבר, והספק אינו אלא ביחס לתיקון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ב תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, "אדם משכיל ממוצע בכוחו, לא יהיה איש מתעורר ולא משתגע שיכה מכת נקמה באיש ההוא". (43) שבשתי ידי כוחת לא יוכל להכות בכל כוחו (שם כג, א). והשווה לעיל פרק ט"ו, הלכה א. (44) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן תיבות אלו אינן. (45) שפ כג, א, שנאמר (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו במספר - רשעה אחת מלפניו; שתי רשעיות מאחוריו". ומפרש ב"תורה תמימה" כדי רשעתו - משמעה רשעה אחת, שהיא מכה אחת, ושוב כתוב: במספר, ואין מספר פחות משניים, מכאן, שלפניו - הכאה אחת; ולאחוריו - שתיים.

י. המכה אינו עומד ולא יושב, אלא מטה. שנאמר: 16 והפילו השופט 46 והכהו לפניו - שיהו עיניו של 17 שופט בו, לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו. 18 מכאן, שאין מכים שנים כאחד. 19 48.

(46) משנה מכות כב, ב, ואין לפרשו כפשוטו שיפילו לארץ, שכבר נתבאר בהלכה הקודמת, שצריך להלקותו שליש מלפניו, וזה לא ייתכן אלא כשהוא מוטח וכפוף על העמוד (תורה תמימה). (47) ספרי פרשת תצא אות רפו. והטעם, כדי שלא יוסיף להכותו וימות (רבינו הלל שם). (48) שאז אין השופט יכול לרכז את כל ראייתו בכל אחד מהם. ובכתב יד התימנים הנוסח: "והיכהו - מכאן שאין מלקים" וכו'. ואמנם בספרי שם דורשו מ"כנו" - אין מלקים שניים כאחד.

יא. הגדול שבדיינים קורא כל זמן שזה לוקה: אם 20 לא תשמור לעשות, והפלא יי את מכתך. ומתבאר 21 שנגמר הפסוקים עם המלקיות. 49 ואם לא גמר - 22 חוזר לתחלת המקרא, וקורא וחוזר וקורא עד 23 שתגמר כל ההפאה. והשני שבדיינים מונה, 24 והשלישי אומר לחזן: הנה! כל זמן שמכה - על 25 פיו הוא מכה. 50. 26

(49) מכות כג, א. ובכריתות יא, א שנינו: "בקורת תהיה" (ויקרא יט, כ) - תהא בקריאה. והכוונה לקריאת הפסוקים שלפניו. (50) מכות שם.

יב. מת תחת ידו - פטורי. 51 ואם הוסיף רצועה אחת 27 על האמד. 52 ומת - הרי החזן גולה. 53 ואם לא מת - 28 הרי החזן עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: לא 29 יסיף. 54 והוא הדין לכל מכה את חברו, שהוא בלא 30 תעשה. ומה אם זה, שנתנה תורה רשות להכותו, 31 צוה הקתוב שלא להכותו על רשעו? 55 קל וחומר 32 לשאר כל האדם. 56 לפיכך, כל המכה את חברו, 33 אפילו הכה עבד, הפאה שאין בה שוה פרוטה - 34 לוקה. 57 אבל אם יש בה שוה פרוטה, 58 הואיל והוא 35 חייב לשלם ממון - אין אדם משלם ולוקה, 59 כמו 36 שבארנו בכמה מקומות. 60. 37

(51) שם כב, ב. והטעם מבואר שם ח, א, שנאמר (דברים יט, ה): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים" וגו' - מה חטיבת עצים רשות (=אם רצה בא וחוטב, ואם לא רצה אינו

27) שם סה, ב "אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן". וסובר רבינו, שאפילו הכחישו אחרי כן, נאמן העד, שאם לא הכחישו כלל אין בזה כל חידוש (כסף משנה). ומדברי רבינו יש לדייק, שאם הכחישו קודם שעבר אפילו שותק בתחילה, הכחשתו מועילה ואינו לוקה (שם).

ח. ביצר מלקין אותו? כופת. 28 שתי ידי על 1 העמוד. 29 אילו ואילו, וחזן 30 הנכנסת אוחז בבגדיו. 31 3 אם נקרעו - נקרעו, ואם נפרמו 32 - נפרמו. עד 3 שהוא מגלה את לבו. שאינו מפה על פסותו, 4 שנאמר: והכהו - ולא לכסותו. 33 והאכן נתונה 5 מאחוריו, 34 שהחזן המכה עומד עליה. 35 ורצועה של עגל בידו, כפולה לשנים ושנים 36 לארבעה. 37 ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה. 37 ורחב 8 הרצועה טפה, וארבעה פדי שתהא מגעת עד פי 9 כרסו. 38 ויד 39 של רצועות שאוחז בה ארבע טפח. 10

(28) קושר. (29) עץ נעוץ בקרקע וגבוה כשתי אמות, והלוקה כפוף ומוטה עליו, כאדם הנסמך על בריח דלת (מכות כב, ב ובפירוש ריב"ן שם). (30) השמש, מלשון חווה, שהוא רואה כל צרכי העיר. (31) בבית הצוואר. (32) נקרעו חוטי התפירה (שם). והרע"ב לסוטה פרק א, משנה ה מפרש: פרימה - מן הצדדים; קריעה - באורך. (33) ספרי שם אות רפו. (34) של הלוקה. (35) שתבוא ההכאה מלמעלה בכח. (36) כלומר, עוד רצועה אחת כפולה לשתיים והן שתי רצועות שהן ארבע (מכות כב, ב ובריב"ן שם). ובירושלמי (הובא בתוספות יום טוב שם) דרשו: והפילו השופט - אל תקרא והפילו, אלא והכפילו. וראה בגמרא שם כג, א. (37) כלומר, ברצועה. וכפירוש הריב"ן שם: כשמגביה ידו ומוריד, עולות הרצועות ויורדות. פירוש שני, כן דרך תפירת הרצועה, תוחב ראש רצועה בנקב (=של הידית) כנגד מטה, וחוזר ותוחב בנקב שני דרך מעלה, ונראה כמעלה ומוריד (שם). ובגמרא שם כג, א רמזו טעם לרצועה של עגל וחמור, משום שנאמר (ישעיה א, ג) "ידע שור קונוה, וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע" וגו' - אמר הקדוש-ברוך-הוא יבוא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר בעליו. ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: "שתי הרצועות של החמור, לפי שעשה מעשה הבהמות יענשו בעורותיהן" וכו'. ותיקנו עגל במקום שור כי של עגל רך ונכפף יפה סביב גבו. (38) ומטעם זה אמרו בגמרא שם, צריך שיהיה בידית של הרצועה נקב והחזן המלקה יוכל להאריך ולקצר הרצועה כרצונו, שאין מכים אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כרסו, שהוא טבורו (רע"ב שם). (39) הידית. (40) משנה שם כב, ב.

ט. האיש המכה צריך להיות יתר בדעה. 41 וחסר 11 בכת. 42 ומגביה את הרצועות בשתי ידי, ומכה בידו 12 אחת בכל כחו. 43 ומלקהו שלישי מלפניו [על 13 חזהו] 44 בין ידי, ושני שלישים מאחוריו: שלישי 14 על כתף זה, ושליש על כתף זה. 45. 15

(41) משכיל במדע. (42) שם כג, א וכפירוש המשנה לרבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכח לשנות אינו רק בעניינים של "סור מרע", שם יש כח לחכמים להפחית את ייסוריו של יהודי, אלא גם בענייני "עשה טוב" יש לרבותינו כח להוריד השפעה מלמעלה בריבוי טוב מופלג המבטל את כל המדידות, ואפילו את מדידות הברכה שבתורה.

(לקר"ש חלק ה' עמוד 128 הערה 31)

(2) כפי שהוא יכול לקבל - בהתאם לבריאותו. (3) "שלא ילקה בלא שיעור, אלא במנין ידוע כפי מה שיוכל לסבול" (לשון רבינו בפירושו למשנה, מכות כב, א). וזה בהסתמך על לשון הפסוק: "רשעתו במספר", ולא נאמר: "ארבעים במספר" (שם). (4) למעלה מכוחו. (5) והתורה אמרה (שם, ג) "ונקלה אחיך לעיניך", אחר שלקה - ישאר אחיך חי לעיניך (סנהדרין י, ב). (6) הואיל ואסור להוסיף על הארבעים אפילו כשהוא בריא. (7) מכות כב, א. (8) ואמרו שם עמ' ב: כמה טפשים הם האנשים שקמים מפני ספר-תורה, ואינם עומדים מפני אדם גדול. שבספר-תורה כתוב: "ארבעים יכנו", ובאו החכמים וחיסרו אחת. ובמדרש תנחומא פ' קרח, אות יב, אמרו: "ארבעים יכנו... כנגד ארבעים קללות שנתקללו נחש וחוה ואדם ואדמה. ופחתו חכמים אחת, משום לא יוסיף".

ב. כְּשֶׁאֱמָרִין אֶת הַחוּטָא כְּמָה הוּא יָכוֹל לִקְבֹּל, אֵין אֱמָרִין אֲלָא בְּמִכּוֹת הָרְאוּיּוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ.⁹ אֲמָדוּהוּ שְׂיִכּוֹל לִקְבֹּל עֲשָׂרִים - אֵין אֱמָרִין: יִלְקֶה עֲשָׂרִים וְאַחַת כְּדִי שְׂיִהְיֶה יָכוֹלִין לְהִשְׁתַּלֵּשׁ, אֲלָא יִלְקֶה שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרִים.¹⁰ אֲמָדוּהוּ לִקְבֹּל אַרְבָּעִים, וּמִשְׁהִתְחִיל לִלְקוֹת רְאוּהוּ חָלָשׁ, וְאָמְרוּ: אֵינוֹ יָכוֹל לִקְבֹּל יוֹתֵר עַל אֱלוֹ הַתִּשְׁעֵי אוֹ הַשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה שְׁלֹקָה - הֲרִי זֶה פְּטוּר.¹¹ אֲמָדוּהוּ לִקְבֹּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְאַחַר שְׁלֹקָה רְאוּהוּ חָזָק וְיָכוֹל לִקְבֹּל יוֹתֵר - הֲרִי זֶה פְּטוּר, וְאֵינוֹ לִקְבֹּל יוֹתֵר עַל הָאֱמָד.¹²

(9) לשלשה חלקים, שליש מלפניו, ושני שלישים מאחוריו, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ט (מכות כב, א), וראה ברש"י לסנהדרין י, א. (10) סנהדרין שם, כי אין להלקותו יותר מכפי כוחו, שמא ימות בה. נמצא חסך המחוייב שתי מלקיות. (11) ואין אומרים ילקה לאחר זמן כשיתחזק, אלא מכיון שנתבזה בבית-דין ולקח קצת - די בזה (מכות כב, ב וברש"י). אבל אם עדיין לא לקה כלום, ימתין עד שיבריא וילקה כל הארבעים כפי שאמדוהו מתחילה (כסף-משנה). וראה בסמוך ה"ג. (12) מכיון שלקה, כבר נתבזה בבית-דין ונתכפר לו ואין לחייבו לפי אומד חדש (מכות שם).

ג. אֲמָדוּהוּ הַיּוֹם שְׂיִלְקֶה שְׁתֵּים עֶשְׂרִים,¹³ וְלֹא הִלְקוּהוּ עַד לְמָחָר, וְהֲרִי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לִקְבֹּל שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - אֵינוֹ לִזְקָה אֲלָא שְׁתֵּים עֶשְׂרִים.¹⁴ אֲמָדוּהוּ שְׂיִלְקֶה לְמָחָר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְלֹא לִקְה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהֲרִי הוּא חָזָק לִקְבֹּל שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - לִזְקָה שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; שְׂהֲרִי בִּשְׁעַת הָאֱמָד לֹא

(בא), יצא... הרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין" המלקה ארבעים למחוייב מלקות. (52) שאמדוהו הדיינים, ראה לקמן פרק י"ז, הלכה ב. (53) לערי מקלט כדין כל רוצח נפש בשגגה, שהרי טעה חזן זה במניינו ושגג (מכות שם). (54) ספרי, הובא במכות כג, א. (55) בכתב יד תימן: יתר על רשעו. (56) סנהדרין פה, א, וראה שם נח, ב "המגביה ידו על חברו אף על פי שלא היכהו נקרא רשע", והשווה הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה א-ב. (57) מכות ה, ב "ישראל גולה ולוקה על ידי עבד", והעמידה שם, כגון שהיכהו הכאה שאין בה שווה פרוטה. ומפרש רש"י: לוקה, משום "לא יוסיף - פן יוסיף". (58) כגון, תשלומי דמי ריפוי או צער. (59) כלל הוא, שמשלם ממון ואינו לוקה (כתובות לב, ב) שנאמר (ויקרא כד, יט) "כאשר עשה כן ייעשה לו... כן יינתן בו" - דבר שיש בו נתינה, וזה ממוך. (60) הלכות חובל ומזיק פרק ד, הלכה ט; ובהלכות נערה פרק א, הלכה י"א. וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח, הלכה א. והטעם שאין לוקה ומשלם, משום שנאמר: כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו, משום שתי רשעיות (כתובות לו, א).

פֶּרֶק שִׁבְעָה עֶשְׂרִי

(1) שאין מלקים את החוטא אלא לפי כוחו ובריאותו. המחוייב מלקיות הרבה כיצד אומדים אותו. הנפטרים ממלקות באמצע הלקאתם, מי אינו חוזר לשררתו אחרי הלקאתו.

א. בִּיצֵד מִלְקִין אֶת הַמַּחֲזִיב מִלְקוֹת? כְּפִי כַּחוּ.¹ שְׁנֵאמַר: כְּדִי רִשְׁעוֹתוֹ בְּמִסְפָּר.² וְזֶה שְׁנֵאמַר: אַרְבָּעִים - שְׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַרְבָּעִים, אֲפִלּוּ הִיָּה חֶזֶק וּבְרִיא כְּשִׁמְשׁוֹן. אֲבָל פּוֹחֲתִין לְחָלָשׁ; שְׂאֵם יָנָה לְחָלָשׁ מִכָּה רַבָּה - בּוֹדֵאִי הוּא מֵת.³ לְפִיכָךְ⁴ אָמְרוּ חֲכָמִים:⁵ שְׁאֲפִלּוּ הַבְּרִיא בְּיוֹתֵר מִכֵּין אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעֵי; שְׂאֵם יוֹסִיף לוֹ אַחַת, נִמְצָא שְׁלֹא הִכְהוּ אֲלָא אַרְבָּעִים הָרְאוּיּוֹת לּוֹ.⁶

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו תשעה ושלשים".

מהלכה זו רואים עד כמה יש לרבנן "בעלות" על התורה כביכול, ועד שיכולים לשנות ממה שכתוב, כי בתורה נאמר "ארבעים יכנו", וחכמים תיקנו שלושים ותשע. על כך אומרת הגמרא (מכות כב:) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר-תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר-תורה כתיב ארבעים יכנו, ואתו רבנן - בצרו (הפחיתו) חדא".

דוגמא נוספת לכך אנו מוצאים ב"ירושלמי" שאומר על הפסוק "לא-ל גומר עלי כו'" שעל-ידי פסק בית-דין בקידוש החודש ועיבור השנה, נשתנה הטבע והמציאות של העולם.

ה. מי שְׁאֲמְדוּהוּ, וְשִׁהַתְּחִיל לְלָקוֹת נִתְּקַלְקַל²³ מִפְּחַ
הַפְּקָא, בֵּין בְּרַעֲיָ²⁴ בֵּין בְּמִימֵי רִגְלִים - אֵין מִפְּחַ
אוֹתוֹ יוֹתֵר. שְׁנֹאֲמַר: וְנִקְלָה אַחִיךָ לְעִינֶיךָ - בֵּין
שְׁנֹאֲקָלָה²⁵ פְּטוּר²⁶. אֲבָל אִם נִתְּקַלְקַל מִן הַפְּחַד מִקֶּדֶם
הַפְּקָא, אֶפְלוּ נִתְּקַלְקַל מִשְׁפָּט אֶפְסָה מִבֵּית דִּין לְלָקוֹת²⁷,
וְאֶפְלוּ מִפְּעֶרֶב²⁸ - הֲרִי זֶה לֹקֵה כָּל הָאֲמֵד
שְׁאֲמְדוּהוּ. אֲמְדוּהוּ²⁹ לְשִׁתִּי מִלְּקִיּוֹת³⁰, וְלֹקֵה³¹
וְנִתְּקַלְקַל, בֵּין בְּרֵאשׁוֹנָה בֵּין בְּשֵׁנִיָּה - פְּטוּר³².
נִפְסָקָה הִרְצוּעָה³³ בְּשֵׁנִיָּה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ³⁴; נִפְסָקָה
בְּרֵאשׁוֹנָה - נִפְטָר מִמְּלָקוֹת רֵאשׁוֹנָה, וְלֹקֵה הָאֲמֵד
הַשְּׁנִי³⁵.

(23) לשון זלזול, כלשון הכתוב "ונקלה אחיך".
(24) שהוציא ריעי. (25) שנתבזה. (26) משנה, במכות כב,
ב. (27) אין אומרים הרי זה כאילו נתקלקל בשעת
ההלקאה ופטר, שהתורה אמרה: "והכה... ונקלה", ולא
שנקלה לפני ההכאה (שם כג, א). (28) אור ליום הלקאתו,
אין אומרים אדם חלש הוא זה ובוודאי לא יוכל לסבול את
האומד שבית-דין אמדוהו. (29) כי פחד לחוד, וחולשת
הגוף לחוד. יש אדם חזק ובריא ומחמת הפחד מתקלקל,
ויש שהוא חלש בגופו ואינו מפחד ולא יתקלקל (רדב"ז).
ולדעת הלחם-משנה, נתכוון רבינו לומר "אפילו מבערב"
שהוא לילה, ואין ראוי ללקותו אלא למחר, ובכל זאת נכנס
בו פחד גדול ונתקלקל, אין אומרים בוודאי יתקלקל בשעת
הכאה יותר ויותר, ונפטרנו. וזהו מה שאמרו בגמרא שם:
"ולא עוד אלא אפילו קלה (=נתבזה) בתחילה". הכוונה
ליום אחד לפני ההכאה. (30) על שתי עבירות.
(31) באומד אחד, כלעיל ה"ד. (32) אפילו כשנתקלקל
בראשונה פטור אף מהשנייה, כיון שהן באומד אחד, הרי
נתקיים בו: "ונקלה אחיך לעיניך" (מכות כג, א). (33) של
עגל, שמלקים בה. כלעיל פט"ז, ה"ח. (34) שכבר "נקלה
לעיניך" ונפטר. (35) (מכות שם) שעדיין לא התחיל בו,
ואין הפסקת הרצועה פוטרת אלא אחרי ההתחלה.

ו. כְּפָתוּהוּ עַל הָעֲמוּד לְלָקוֹת, וְכָרַת אֶת הַמִּיתָרִים³⁶
וְכָרַח - פְּטוּר³⁷, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

(36) החבלים. (37) שנתבזה בבית-החור, ואנו קוראים בו:
"ונקלה אחיך לעיניך" (שם), וכן בשבועת כח, א. וכתב
ב"הגהות מיימוניות": "מעשה באחד שישב לארץ ללקות
בבית הכנסת, ולא בא הממונה להלקותו ופטרו רבינו, כיון
שלא הורגלו בכפיתו", כלומר: הרי זה ככפתוהו וברח,
שהרי נתבזה, והממונה לא בא, ומה יש לו לעשות עוד.

ז. כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה - חוֹזֵר לְכַשְׁרוֹתוֹ. שְׁנֹאֲמַר: ²⁶
וְנִקְלָה אַחִיךָ³⁸ לְעִינֶיךָ - בֵּין שֶׁלָּקָה הֲרִי הוּא אַחִיךָ.
אֵף כָּל מַחֲבִיבֵי כָרַת שֶׁלָּקוּ - נִפְטָרוּ מִיַּד בְּרִיתָתָן³⁹.

(38) 'ספרי' כִּי־תֵצֵא אוֹת רְפוּ: "כל היום קורא אותו הכתוב
רשע, שנאמר: והיה אם בן הכות הרשע, אבל כשלוקה,
הכתוב קוראו אחיך, שנאמר: ונקלה אחיך". והשווה ה'ל'
ערות פי"ב, ה"ד: "כל מי שנתחייב מלקות - בין שעשה
תשובה, בין שלוקה בבית-דין חוזר לכשרותו" וראה

אֲמְדוּהוּ לְלָקוֹת אֲלֵא לְאַחַר זְמַן¹⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
בְּזָה¹⁶.

(13) היום. (14) אפילו כשעדיין לא לקה כלום, מכיון
שהאומד הראשון היה לאותו יום, הרי זה כאילו לקה כבר,
ואין לבטל את האומד הקודם (שם בבביתא). (15) והרי
הוא כמי שאינו. ואם עדיין לא לקה, הולכים בו אחרי
האומד השני בין להקל בין להחמיר. ולפי זה, מה שמצריך
רבינו בהלכה הקודמת "משהתחיל ללקות ראוהו חלש" -
הכוונה כשאומדו ללקות למחר, אבל אמדוהו שילקה
היום, אפילו עדיין לא לקה, הרי זה כאילו "התחיל ללקות",
ומכיון שהוא חלש, הרי זה פטור. והרי זה כאילו התחילו
להלקותו מאתמול, ואמרו אינו יכול לקבל עוד (כסף-
משנה). וכשאומדו ללקות למחר ולא לקה, וביום השני
הרי הוא חזק לקבל י"ח, ג"כ לוקה שמונה-עשרה, שהרי
הוברר שהאומד הראשון היה בטעות, ורבינו משמיענו
שאפילו לא התחזק אלא ביום השלישי, ויש להניח שהאומד
הראשון לא היה מוטעה, הרי הוא כמי שאינו, והולכים רק
אחרי האומד האחרון. (16) בכל המספרים שהם, הולכים
אחרי האומד האחרון אפילו להחמיר, וכל-שכן להקל.

ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקִיּוֹת הִרְבָּה¹⁷, בֵּין עַל עֲבֻרוֹת
הִרְבָּה בֵּין עַל מַעֲשֵׂה אֶחָד שֶׁחִיבִין עָלָיו מִלְּקִיּוֹת
הִרְבָּה: אִם אֲמְדוּהוּ אֲמֵד אֶחָד¹⁸ - לֹקֵה וּפְטוּר;
וְאִם לֹא - לֹקֵה וּמִתְרַפֵּא, וְחוֹזֵר וְלֹקֵה¹⁹. פִּיּוּצָא?
נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִלְּקִיּוֹת, וְאֲמֵדוּ שֶׁיִּכּוֹל הוּא לְקַבֵּל
אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה - בֵּין שֶׁלָּקָה אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה
נִפְטָר²⁰. אֲבָל אִם אֲמְדוּהוּ לְמִלְּקוֹת אֶחָת, וְהִפְהוּ
שֶׁלֹשׁ אוֹ תֵשַׁע אוֹ שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ הָאֲמֵד²¹ - הֲרִי זֶה
מִתְרַפֵּא, וְחוֹזֵרִין וְאֲמִידִין אוֹתוֹ לְמִלְּקוֹת שְׁנִיָּה²², עַד
שֶׁיִּלְקָה לְכָל מִלְּקִיּוֹת שֶׁהוּא חֵיב בָּהֶן.

(17) כגון שחרש בשור ובחמור, ובחרישתו מחפה חיטה
ושעורה וחרצן בעפר, נמצא עובר משום "לא תחרוש בשור
ובחמור", ומשום "לא תזרע כרמך כלאים". (18) לשני
הלאים כאחד. (19) משנה, במכות כב, ב. (20) של"ט
מלקיות הן לעבירה אחת, והשש הנוספות הן לעבירה
השנייה. ובגמרא שם, אמרו כן לגבי מספר מ"ב, ל"ט -
לעבירה אחת, והשלש הנוספות - לשנייה, אולם רבינו נאמן
לשיטתו לעיל ה"א, שמן התורה עליו ללקות ארבעים,
והחכמים פיתחו אחת משום "פן יוסיף". וכל זה יוצדק
כשלא לקה אלא מלקות אחת, אבל כשנתחייב שתיים
וילקוהו מ"ב, אזי כל הארבעים ההכאות יתייחסו למלקות
הראשונה, ולא נשארו אלא שתיים, ואין זה אומד כלל,
שהרי אינו ראוי להשתלש, ועל כרחו ילקה ויתרפא, ויחזור
וילקה שנית. שכלל הוא, כל שאינו יכול ללקות שלש
הכאות, אינו בר מלקות עכשיו על העבירה השנייה. וכן אם
אמדוהו לקבל מ"ג אינו לוקה שתיים, שהרי מספר זה אינו
ראוי להשתלש, ואין זה אומד, ולפיכך לא יתכן דין זה אלא
כשאמדוהו למ"ה, ל"ט - לראשונה, וש - לשנייה, והכל
ניתן להשתלש (אור שמח). (21) כפי האומד. (22) כל
שלא לקה יותר מל"ט בבת אחת, נחשב הכל למלקות אחת.

(2) שימות קודם זמנו, ונפשו נכרתת מחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה פ"ח, ה"א. (3) מארבע מיתות שנמסרו לבית-דין, המנויות לעיל פ"ד, ה"א. (4) משנה במכות יג, א. ומדובר שהתרו בהם משום מלקות. ואין זה מחוייב "משום שתי רשעיות" - לפי שיכול לפטור עצמו מעונש כרת, שאם יעשה תשובה בית-דין של מעלה מוחל לו, וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ז: "כל מחוייבי כרת שלקו - נפטרו מידי כריתתם", אבל מחוייבי מיתת בית-דין אינם לוקים, שאי אפשר לחייבם בשתי פורעניות. שאפילו ילקו, סופם להיהרג, ואפילו יעשו תשובה אין בית-דין של מטה מוחל להם, והתורה אמרה (דברים כה, ב) "כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום שתי רשעיות (שם עמ' ב). וראה לקמן פ"ט, ה"א, מנין כל לא-תעשה שיש בהן כרת. (5) שימות קודם זמנו, אבל אין נפשו נכרתת מחיי עולם-הבא (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פ"ט, מ"ו). (6) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה תרומות ומעשרות (מכות יג, א). (7) סנהדרין פג, א. וראה לקמן פ"ט, ה"ב אות ז ובביאורנו שם. ובתוספתא מכות פ"ד, מ"ח שנינו: "חייבי מיתה בידי שמים מלקים אותם". ומהטעם הנזכר לעיל אות ג, שהרי עונש מיתה בידי שמים קל מעונש כרת. ובוודאי אם עשה תשובה - בית-דין של מעלה מוחל לו (קריית ספר). (8) בגד מצמר ופשתים, ראה דברים כב, יא. ולוקה, כמפורש במשנה, מכות כא ב "אף הלוש כלאים". (9) שטוען דברים, והולך מזה לזה (הל' דעות פ"ז, ה"ב). (10) דין השומע אחד מבעלי-הדין שלא בפני בעל-דינו חבירו (ראה לקמן פכ"א, ה"ז). (11) מכות טז, א, והטעם מבואר שם יג, ב שעונש מלקות נסמך אל לא-תעשה של "חוסם שור בדישו" (ראה דברים כה, ד) - לומר לך: כל לאו שאין בו מעשה ואינו דומה ל"חוסם שור" - אינו לוקה. וראוי להעיר, שעל הלאו של "לא תשא שמע שוא" ממילא אינו לוקה, שהרי הוא כולל ענינים הרבה (ראה לקמן פכ"א, ה"ז), ואין לוקים על "לאו שבכללות", כמבואר בסמוך ה"ג, ולא נקטו רבינו כאן אלא לדוגמא בלבד (לחם-משנה).

15 ב. כל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו, חוץ
16 מן שבועה¹² וממר¹³ ומקלל את חברו בשם¹⁴. וכל לאו
17 שנתן לאזהרת מיתת בית דין, כגון לא תנאף¹⁵, לא
18 תעשה מלאכה בשבת¹⁶ - אין לוקין עליו¹⁷. וכל לאו
19 שנתן לתשלומין, כגון לא תגזל ולא תגנב - אין
20 לוקין עליו¹⁸. וכל לאו שנתק לעשה, כגון לא תקח
21 האם על הבנים¹⁹, לא תכלה פאת שדך²⁰ - אין לוקין
22 עליו, אלא אם לא קים עשה שבהן²¹. ועל לאו
23 שבכללות²² - אין לוקין עליו. ושאר כל הלאוין
24 שבפירושה²³ - לוקין עליו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו"

"אבל אין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב ניתקו לעשה".
כאן הפריד דין גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה,
וכתב שהם לאוין הניתנים לתשלומין. ודייק בזה הגאון

בביאורנו שם. ונראה שגם אם לקה יש לו לחזור בתשובה, שמלקות בלא תשובה אינה מכשירתו עדיין, שכן הם דברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ב, ה"ז: "אם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה - יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה", וראה רדב"ז בהל' עדות שם. (39) משנה במכות כג, א. וכפירוש רבינו שם: "המלקות עם התשובה יכפרו הכרת". וראה לקמן פ"ח, ה"א ובביאורנו שם.

1 ח. פהן גדול שחטא - לוקה בשלשה⁴⁰, פשאר כל
2 העם⁴¹, וחוזר לגדלתו⁴².

(40) דיינים, בניגוד לדיני נפשות שאין דנים אותו אלא בבית-דין הגדול, כלעיל פ"ה, ה"א. (41) כמבואר שם, ה"ד. וכן אמרו (סנהדרין יח, ב) "אם עבר על 'עשה' ועל 'לא תעשה' הרי הוא כהדיט לכל דבריו" - ומפרש רש"י: לידון בשלשה. ובירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"א אמרו: מלקים אותו בשלשה, אם תאמר בעשרים ושלשה, נמצאת עלייתו ירידתו. שמתבזה הוא בפני רבים, ואין זו עליה לו אלא ירידה. (42) ירושלמי שם. שנאמר (ויקרא כא, יב) "כי נזר שמן משחת אלקיו... אני ה' - מה אני בקדושתו, אף אהרן בקדושתו".

3 ט. אבל ראש הישיבה⁴³ שחטא - מלקין אותו⁴⁴,
4 ואינו חוזר לשירותו⁴⁵. גם אינו חוזר להיות כפאחד
5 משאר הסנהדרין, שמעלין בקדש ולא מורידין⁴⁶.

(43) זהו נשיא הסנהדרין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג.
(44) בבית-דין של שלשה (שם). (45) להיות ראש הסנהדרין (ירושלמי שם) שאם יחזירוהו יהרוג אותו, שיתקם בהם. ובירושלמי הוריות פ"ג, ה"א הנוסח: מוטב שלא יחזירוהו, שהורגים אותו. ומפרש הכסף-משנה, כאילו הורגים אותו, מפני שיוזלו בכבודו, ונוח לו שלא יחזירוהו. וראה בהל' רוצח פ"ז, ה"ד. (46) משנה, במנחות צט, ב. וכיוצא בזה אמרו (יומא יב, ב) "אירע בו (בכהן גדול) פסול, ומינו אחר תחתיו, ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול (=משום איבה), ולא לכהן הדיוט משום מעלין בקדש ולא מורידין", והשווה הל' כלי המקדש פ"ד הכ"א-כ"ב, וראה במוספנו "תשובות הרמב"ם".

פרק שמונה עשר

(1) הגדרות לסוגי לאוין שאין לוקים עליהם. עונש מיוחד למי שעבר שלוש פעמים על איסור לאו, שיש בו כרת. גזירת הכתוב לא לענוש עונש גופני על-פי הודאת העברין.

6 א. אלו הן הלאוין: כל העובר על לא תעשה
7 שחייבין עליו כרת² ואין בו מיתת בית דין³, כגון
8 אוכל חלב ודם וחמץ בפסח⁴. וכן כל העובר על לא
9 תעשה שחייבין עליו מיתה בידי שמים⁵, כגון אוכל
10 טבל⁶ וכהן טמא שאכל תרומה טהורה⁷. וכן כל
11 העובר על לאו שיש בו מעשה, כגון אוכל פשר
12 בחלב או לובש שעטנז⁸. אבל לאו שאין בו מעשה,
13 כגון הולך רכיל⁹ ונוקם ונוטר ונושא שמע שאו¹⁰ -
14 אינו לוקה¹¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני י"ב תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר פְּלוּנִי וּפְלוּנִי, הוֹאִיל וְלֹא
יָחִיד²⁵ לֹא לָכֵל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן - אֵין לֹקִין עַל
כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֲלֵא אִם בֶּן חֵלֶק אוֹתָהּ בְּלֹא אִין
אַחֲרִים, אוֹ נֶאֱמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה²⁶ שֶׁנֶּחֱלַקְנָהּ²⁷. פִּי צֶדֶד?
כְּגוֹן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׁל מִבָּשָׂל
- אֵינוּ לֹקֶה עַל הַנָּא וְהַמִּבָּשָׁל²⁸ שְׁתֵּים²⁹ אֲלֵא
אַחַת³⁰. וּבַחֲדָשׁ³¹ הוּא אוֹמֵר: וְלֶחֶם וְקָלִי וְכֶרֶם לֹא
תֹאכְלוּ, וְחֵיב עַל שְׁלֹשָׁתָן שֶׁלֹּשׁ מְלָקוֹת. מִפִּי
הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ³² שֶׁזֶה לְחֵלֶק³³. הֲרִי נֶאֱמַר: לֹא
יִמָּצֵא בָּךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֶסֶם קֶסָמִים. וְאַף
עַל פִּי³⁴ שֶׁכָּל כָּל הָעֲנִינִים בְּלֹא אֶחָד, הֲרִי חֵלֶק
אוֹתָם בְּלֹא אִין אַחֲרִים, וְאֵמַר: לֹא תִנְחָשׁוּ וְלֹא
תַעֲנִינּוּ. מְלִמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלֹא בִפְנֵי עֲצָמוֹ³⁵.
וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה³⁶.

(24) שהוא כולל: לא לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה;
לא לאכול בשר הקרבן ועדיין הדם במזרק; ואין מברים
הקרובים על הרוגי בית-דין (ראה לעיל פ"ג, ה"ד);
ובית-דין שהרג את הנפש אסור לאכול כל היום (שם),
ואזהרה לבן סורר ומורה (הכל בסנהדרין סג, א). שכל אלה
אינם דומים ללאו של "חוסם שור בדישו", שהוא לאו
מיוחד לעצמו, וכבר נתבאר לעיל את "שעונש מלקות
נסמך ללאו של חסימה, ללמוד ממנו עונש מלקות ללאוין
הדומים בדיוק כמותו (פסחים מא, ב). (25) הכתוב.
(26) שקיבלנו ממשוה. (27) שיש להם דין של לאוין
שנחלקו כל אחד לעצמו. (28) שאכלם כאחד. (29) הואיל
ולא נאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ולא בשל מבושל".
(30) והוא-הדין כשיאכל ממנו "נא" בלבד ילקה (פסחים מא,
ב). וגירסת רבינו שם: "רבא אמר, אין לוקין על לאו
שבכללות" (=ולא כגירסתנו: אביי אמר וכו'). כי כן העתיק
הגירסא ב'ספר המצוות' כלל ט. והשווה ה' קרבן פסח
פ"ח, ה"ד. וכאן הוא חייב מלקות אחת על-כל-פנים, בניגוד
ללאו של: "לא תאכלו על הדם" שאין לוקין כלום על כל
ענין שבו. כי כאן פירט הכתוב בעצמו את הענינים: נא
ומבושל, וכאילו אמר על כל אחד מהם ילקה, ואילו ב"לא
תאכלו על הדם" לא פירט הכתוב שום ענין מהם, ולפיכך
אין לוקין על שום ענין הנכלל בלאו כולל זה. (31) באיסור
אכילת התבואה החדשה לפני שהקריבו את העומר.
(32) כריתות ה, א. (33) השווה ה' מאכלות אסורות פ"י,
ה"ג. (34) חסר כאן, ובכת"י תימן הנוסח: ...קוסם קסמים
מעונן ומנחש ומכשף אע"פ וכו'. (35) "וכאן מעונן ומנחש
לחלק - והזכירם באמצע - כך כל מה שלפניהם ואחריהם
הם כמו מעונן ומנחש" (לשון רבינו ב'ספר המצוות' שם).
ומקור הדברים בירושלמי סנהדרין פ"ז, ה"ה. (36) כגון:
אשה זונה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה מאישה לא יקחו
(ויקרא כא, ז) "וכבר נתבאר (בקידושין עז, ב) שהוא חייב
על כל אחת ואחת, אפילו באשה אחת" (ספר המצוות'
שם), והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז ה"י, וב'ספר המצוות'
ל"ת קסא.

הרוגוצ'בי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים ה'עשה'
התבטל ה'לאו', אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל
זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה
אלא לאו הניתן לתשלומין, כי התשלומין אינם מבטלים
את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על
איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו בהלכות גניבה (פ"א
ה"א) "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(ע"פ לקו"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37)

(12) שבועת שוא או שקר, שנאמר (שמות כ, ז) "כי לא יקנה
ה' את אשר ישא את שמו לשוא" - בית-דין של מעלה אין
מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים
אותו (שבועות כא, א). (13) ובכת"י התימנים: וממר.
שמחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, והכתוב אומר (ויקרא
כו, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ולוקה עליה משום
שבדיבורו עשה מעשה, שעושה מחולין קדשים (תמורה ג,
ב). (14) בשמו של הקב"ה. שנאמר (דברים כח, נח), אם
לא תשמור לעשות... ליראה את השם... והפלא ה' את
מכותך - הפלאה - זוהי מלקות, ככתוב: והפילו השופט.
ואזהרה למקלל: לא תקלל חרש (תמורה שם) וראה לקמן
פכ"ו, ה"א, ג. וראוי להעיר, שגם עד זומם וכן מוציא
שם-רע לוקה, ראה לקמן פ"ט, ה"ד אות קל, וקס"א, אלא
מוציא שם-רע נקרא: יש בו מעשה, שאינו חייב עד שיבעל;
ועד זומם - התורה קוראתו מעשה, ככתוב "ועשיתם לו
כאשר זמם לעשות לאחריו" (בבא-קמא ה, א. וראה
בשבועות כא, א ב'תוספות' ד"ה: חוץ מנשבט).
(15) שחייבים עליו חנק. (16) שחייבים עליו סקילה.
(17) מכות יג, ב, כשהתרו בו למלקות בלא מיתה, לפי שלא
ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי
הוצרך להזהירו, שאם לא כן - לא היה יכול לחייבו מיתה
(רש"י שם). (18) שם טז, א, שנפטר בתשלומין. וכבר
נתבאר לעיל פט"ז, ה"ב "שאין אדם משלם ולוקה". וכן
אמרו (משנה, במכות ד, א) "כל המשלם - אינו לוקה".
(19) שכתוב אחריו: "שלח תשלח את האם" - לומר, זוהי
תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (רש"י שם, ד, ב). וראה
במשנה, שם יז, א. (20) וכתוב אחריו: "לעני ולגר תעזוב
אותם" - לומר לך: לא תכלה, ואם כילית - תעזוב אותם
לעניים (שם טז, ב וברש"י). (21) כגון שנשחטה האם
שלקח, או אכל העיסה שלא הפריש ממנה פאה, וראה לעיל
פט"ז, ה"ד. (22) מבואר בסמוך ה"ג. (23) שהם לאוין
מפורשים, לא שיבואו מכלל 'עשה', כגון איסור בעולה
לכהן גדול, שמכלל שנאמר (ויקרא כא, יג) "והוא אשה
בבתוליה יקח" אתה למד, שאינה בתולה - לא יקח, ולא
הבא מכלל 'עשה', הרי הוא כ'עשה' (ראה ה' אישות פ"א,
ה"ח), ואין לוקים עליו, כמבואר ביבמות עג, ב. נמצאו
ששה מיני לאוים שאין לוקים עליהם: אין בו מעשה; ניתן
לאזהרה מיתת בית-דין; ניתן לתשלומין; ניתק לעשה; לאו
שבכללות; לאו הבא מכלל 'עשה' (פירוש המשנה לרבינו,
מכות פ"ג, מ"א).

1 ג. אי זהו לאו שבכללות? זה לאו אֶחָד שְׁכּוֹלֵל
2 עֲנִינִים הִרְפָּה, כְּגוֹן לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם²⁴. וְכֵן אִם

17 ד. מִי שֶׁלֶקֶה בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר בִּרְת³⁷, וְלִקְהָ פָּעַם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והבועל ארמית⁵⁵ - אין בית דין נזקקין להן⁵⁶; אלא
הקנאין⁵⁷ פוגעין⁵⁸ בהן, וכל שהורגן - זכה. וכן פהן
שמש⁵⁹ בטמאה⁶⁰ - לא היו אהיו הפהנים מביאין
אותו לבית דין⁶¹, אלא פרחי כהנה⁶² היו מוציאין
אותו חוץ לעזרה⁶³ ופוגעין את מחו בגזירין⁶⁴. גזרת
הפחיתוב היא, שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את
האדם בהודאת פיו⁶⁵, אלא על פי שנים עדים⁶⁶. וזה
שהרג יהושע לעכן⁶⁷ ודוד לגר עמלקי⁶⁸ בהודאת
פיהם - הוראת שעה היתה⁶⁹, או דין מלכות היתה⁷⁰.
אבל הסנהדרין - אין ממיתין ולא מלקין המודה
בעברה. שמא נטרפה⁷¹ דעתו בדבר זה. שמא מן
העמלין מרי נפש הוא, המתכפס למות, שתוקעין
התרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות. שמא
כך זה יבוא ויאמר דבר שלא עשה, כדי שיהרג⁷².
וכללו של דבר: גזרת מלך היא⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אלא הקנאין פוגעין בהם"

משמע מלשונם שאינו חיוב אלא רשות, וכן בהלכות איסורי
ביאה (פי"ב ה"א) כתב "הבא לימלך אין מורין לו", וכן לדעת
כמה וכמה ראשונים אינו ציווי כלל אלא רשות. ויש לומר
שמטעם זה השמיטו השו"ע, ורק באה"ע כתבו ברמז "אם
לא פגעו בו קנאים כו" וגם הרמב"ם (שם) כתבו בדרך
סיפור דברים "אם פגעו בו קנאין והרגוהו כו". וה'טור'
כתב "היו קנאין פוגעין בו כו" כי כאמור אינו חיוב אלא
רשות.

(ע"פ לק"ש ח"י"ח עמוד 319 הערה 14)

~ נקודות משיחות קודש ~

"גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית-דין ואין מלקין את
האדם בהודאת פיו כו".

נפשו וחיייו של אדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פיקדון
ולא לבעלות שלו, וכפסק רבינו הזקן "אין לאדם רשות על
גופו כלל להכותו" (ח"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד) היינו שאינו
רק עניין של איסור אלא שגם מדיני הקניינים אין לו
בעלות על גופו. משא"כ ממונו של אדם נמסר לו באופן
שנעשה בעליו של ממון זה.

יש להביא ראיה לחילוק זה, ממאמר חז"ל (ברכות לה.)
"אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל
הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה... כאילו נהנה מקדשי
שמים, שנאמר לה' הארץ ומלואה". אבל אין חייבים
בברכת הנהנין אלא על דבר שגופו נהנה ממנו, ולא תיקנו
ברכה על קבלת ממון כי בנוגע לנפשו וגופו של האדם
שהם "קנין הקב"ה" באופן שאין לאדם בעלות עליהם, גם
ההנאות שלהם כמותם, ולכן הן "קדשי שמים" שאסור
להנות מהם בלא ברכה.

שניה על אותו פרת עצמו, כגון שאכל חלב ולקה
עליו, ואכל חלב פעם שניה ולקה עליו, אם אכל
פעם שלישית - אין מלקין אותו³⁸. אלא מכניסין
אותו לכפה³⁹, והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול
לשכב בו, ונותנין לו להם צר ומים לחץ, עד שיצרו
מעיו ויכלה⁴⁰. ואחר כך מאכילין אותו שעורים⁴¹,
עד שפרסו נבקעת⁴².

37) שהתרו בו משום מלקות, כמבואר לעיל ה"א.
38) כיון שהפקיר עצמו כל כך, מקרבים מיתתו ואין
ממתנים לו עד שיכרתוהו בידי שמים, כי סוף-סוף בן מות
הוא (סנהדרין פ"א, ב). 39) חדר שגגו עגול ומקומר "ונתת
אותו אל המהפכת" (ירמיה כא, כו) מתרגם יונתן: ותתן
יתיה לכיפתא. 40) טעות דפוס, וצ"ל: ויחלה, וכן הוא
בדפוסים קדומים ובכת"י. 41) שנופחות בתוך מעיו.
42) מתוך שנתכווצו מעיו, הן נבקעים (שם). ודוקא כשעבר
על אותו איסור כרת עצמו שלש פעמים, אבל עבר על שתיים
ושלש כריתות נפרדות, טעם איסורים רצה לטעום, ועדיין
לא הפקיר כל-כך (שם).

ה. מי שעבר על אסור פרת או מיתת בית דין,
והתרו בו⁴³, והרפין בראשו או שתק ולא קבל עליו
התראה⁴⁴ - אין הורגין אותו⁴⁵, כמו שבארנו⁴⁶, ואין
מלקין אותו⁴⁷. חזר ועשה כך, והתרו בו, והרפין
בראשו או שתק - אין ממיתין אותו ואין מלקין
אותו. חזר פעם שלישית ועבר, והתרו בו, אף על
פי שהרפין בראשו או שתק⁴⁸ - פונסין אותו לכפה
עד שימות⁴⁹. וכך אלו שלא קבלו עליהן ההתראה
- מכין אותן מפת מרדות⁵⁰, הואיל וחתאו מכל
מקום⁵¹. אפלו על אסור של דברי סופרים - מכין
אותו מפת מרדות⁵².

43) למיתה, או למלקות - באיסור כרת. 44) נענע בראשו
כמסכים. 45) שלא אמר: על-מנת-כן אני עושה.
46) לעיל פי"ב, ה"ב. 47) כמבואר לעיל פט"ז, ה"ד.
48) אין זו התראה להמיתו מיתת בית-דין באופן ישיר.
49) שהרי הוחזק רשע בשלוש עבירות של התראת מלקות
(שם). וחכמינו שם מצאו רמז לכך "תמותת רשע רעה"
(תהלים לד, כב), ומפרש רש"י: מי שהוחזק רשע - תמיתנו
רעתו, הרי שמוחזק רשע - בר מיתה הוא. ועצם הדין של
"כניסה לכיפה" הלכה למשה מסיני הוא, שמפורש ברש"י
שם. והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"ח. 50) מפורשת לעיל
פט"ז ה"ג בביאורנו שם. 51) והרי התרו בהם.
52) תוספתא מכות פ"ג, ה"י: כהן שנכנס לארץ העמים או
שיצא לחוץ לארץ (=שגזרו עליה טומאה) מכים אותו מכת
מרדות. ושם הוסיפו: "מכת תורה - ארבעים חסר אחת,
אומדים אותו - אם יש לו ללקות לוקה, ואם לאו אינו
לוקה; מכת מרדות - אינה כן, אלא מכים אותו עד שיקבל
עליו (=לפרוש מהעבירה), או עד שתצא נפשו".

19 ו. הגונב פלי שרת מן המקדש⁵³, והמקלל בקוסם⁵⁴,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ג תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהשאינן נכסי האדם וממונו, מלכתחילה אינם בגדר נכסי שמים, כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן אין צריך ברכה להתיר הנאת ממונו. אמנם מצד הקב"ה, אין הבדל בין נפשו וגופו של אדם ובין ממונו, כי כל העולם ומלואו הוא של הקב"ה בשווה אלא שההבדל הוא מצד האדם. בנפשו וגופו ניכרת בעלותו של הקב"ה, ובכל יום מחדש הוא אומר: "נשמה שנתת בי" ומחוייב בתורה ומצוות ונרגשת קדושתה של הנשמה. אבל בממונו לא ניכרת בעלותו של הקב"ה, ולכן בדיני התורה יש לאדם רשות ובעלות על ממונו ונכסיו.

(נ"פ זק"ש חלק ל"ד עמוד 106)

53) ואיסורו רמוז בתורה (במדבר ד, כ) "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו" - לשון גניבה, שמבליע ומחביא (סנהדרין פא, ב וברש"י), וכן הכתוב אומר (איוב כ, טו) "חיל בלע ויקאנו" - הרי שבלע - לשון גניבה. 54) מברך את השם (=הקב"ה) בשם עבודה-זרה (שם, ובפירוש המשנה לרבינו שם). והרי זה נראה כמברך את השם, שענשו סקילה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז (שם פב, ב). וענשו מפורש בנביאים (מלאכי ב, יא) "כי חילל יהודה קודש ה'... ובעל בת אל נכר" - זה הבא על הגויה, והכתוב מכריז: "יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה" (שם פב, א) והשווה ה' איסורי ביאה פ"ב, ה"ו. 56) להלקותם או לענשם עונש אחר. 57) בני אדם כשרים, המקנאים קנאתו של מקום (שם פא, ב וברש"י). 58) ממיתים, ככתוב (מלכים-א, ב, כט) "לך פגע בו", ודבר זה הלכה למשה מסיני, כמבואר ברש"י שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "ובועל ארמית - שיבעול בת עובדי ע"ז בפרהסיא בעשרה מישראל... ובשעת מעשה, כגון פינחס (ראה במדבר כה, ח), אבל אחר שבא עליה ופירש... או שאינה עובדת ע"ז, אסור להרגו, לפי שהוא מחוייב בכרת... ואם ישאל לנו הקנאי אם יפגע בו אם לא - ואפילו הוא בשעת מעשה - אין מורים לו". והשווה ה' איסורי ביאה פ"ב, ה"ד-ה. ע"פ סוגיית התלמוד בסנהדרין פב, א. 59) שעבד עבודת המקדש. 60) כשהוא טמא, וענשו מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא כב, ב) "דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי", וזה החילול הוא כמו החילול האמור בתרומה (שם ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (פירוש המשנה לרבינו בסנהדרין פ"ט מ"ו, ע"פ הגמרא שם פג, ב). 61) להלקות מלקות ארבעים, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ב, אות יג. 62) בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח בהם. 63) שלא יטמא את העזרה במותו. עזרה - חצר המקדש. 64) בקעיות של עצים (משנה בסנהדרין פא, ב). ובהל' ביאת המקדש פ"ד ה"ב, מסיים רבינו: "ואין ממחים עליהם בכך". 65) שאדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע (יבמות כה, ב), ומפרש רש"י: וזה שאמרו (בבא-מציעא ג, ב) "הודאת פיו כמאה עדים" - אין זה אלא בממון, אבל לקנס ולעונש מלקות ולהפסל - לא. וב'ספרי' פרשת שופטים אות קפח: "ומה במקום שאין פיו מצטרף עם עד אחד למיתה" וכו'.

יום שלישי י"ג תמוז ה'תשע"ט

פרק תשעה עשר

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתת בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

- א. כל לא תעשה שיש בו כרת² ואין בו מיתת בית דין³ שלוקין עליהן⁴ - אחד ועשרים. ואלו הן: (א) הפא על אחרות⁵. (ב) הפא על אחרות אביו⁶. (ג) הפא על אחרות אמו⁷. (ד) הפא על אחרות אשתו⁸. (ה) הפא על אשת אחיו⁹. (ו) הפא על אשת אחי אביו¹⁰. (ז) הפא על הנדה¹¹. (ח) האוכל חלב¹². (ט) האוכל דם¹³. (י) האוכל חמץ בפסח¹⁴. (יא) האוכל פירות הפסחים¹⁵. (יב) העושה מלאכה פירות הפסחים¹⁶. (יג) האוכל הנותר¹⁷. (יד) האוכל פגול¹⁸. (טו) הטמא שאכל בשר קדש¹⁹. (טז) הטמא שנגנב לעזרה²⁰. (יז)

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ג תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משה למשכן ולאחריו ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסך" (שם, שם). (25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לו). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לעניין מלקות במשנה מכות יג, א.

ב. כל מחיבין מיתה בידי שמים²⁶, שהן בלא תעשה⁴ ויש בהן מעשה²⁷, שלוקין עליהן - שמונה עשר.⁵ ואילו הן: א) זר שאכל תרומה גדולה²⁸, בין טהורה²⁹ בין טמאה³⁰. ב) זר שאכל תרומת מעשר³¹. ג) זר שאכל בפורים אחר שנקנסו לירושלים³². ד) זר שאכל חלה³³. ה) האוכל טבל שלא הורם ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר³⁴. ו) האוכל עסה שלא הורמה חלתה³⁵. ז) פהן טמא שאכל תרומה טהורה³⁶. ח) פהן שנקנס להקדש הקדשים שלא לעבודה³⁷. ט) פהן שניצא מן המקדש בשעת עבודה³⁸. י) לוי שעבד בעבודת פגנים³⁹. יא) זר ששמש במקדש⁴⁰. יב) מחסר בגדים⁴¹ - הרי הוא פזר, ולוקה אם עבד⁴². יג) פהן טמא ששמש⁴³. יד) שתי יין ששמש⁴⁴. טו) טבול יום ששמש⁴⁵. טז) מחסר בפורים ששמש⁴⁶. יז) פרוע ראש ששמש⁴⁷. יח) קרוע בגדים ששמש⁴⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

מחוסר כיפורים שימוש.

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב) את הפסוק "וכפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה.

הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה לשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרה".

מלשוננו משמע שהחוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן.

וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקרא מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים כו" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת.

השוה קדשים בחוץ²¹. יח) המעלה קדשים בחוץ²². יט) המפטים את השמן²³. כ) הסף בשמן המשחה²⁴. כא) המפטים את הקטרת²⁵.

2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. 3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י"ג נמנו כל שישה ושלשים הרוגי בית-דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם, יג. 8) שם, יח. 9) שם, טז. 10) שם, יד. 11) שם, יט. וכל עריות אלה ענשן כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 12) שם, ז, כג. 13) שם, כו. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביוםא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעיניו, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלוואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא-תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג-ד. אבל אזהרתו לא נפרשה בתורה, והיא נתבאר בסמוך. 22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא-תעשה (ובחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (ובחים קז, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה צ. 23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל, לב). 24) את גופו, משמן שעשה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ג תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לא־תעשה קגן שזה מכוון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שנינו: "ותרומת מעשר טבל עון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח. (35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. (36) אזהרתו - "אי־שֵׁאִישׁ מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקיבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרת... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא־תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. (37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא־תעשה כז (ספר המצוות לא־תעשה סח). (38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסה). (39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלוויים, ראה להלן הלכה ד, לא־תעשה לב (ספר המצוות לא־תעשה עב). (40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "והזר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "והזר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא־תעשה עד). (41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. (42) שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. (43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "ויניזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול־חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא־תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. (44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "לין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא־תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א"ב. ושתוי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא־תעשה כט. (45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלו־קיהם". ובסנהדרין

משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז ע' 80)

(26) מיתה בידי שמים קלה מכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי. (27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. (28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. (29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. (30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. (31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתורומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו "וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא־תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. (32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצוות לא־תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא־תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). (33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד־ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש" (34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות

14 עבודה זרה⁶³. (ח) הנשבע בשמה⁶⁴. (ט) הנהנה בה⁶⁵.
 15 (י) הבונה עיר הנדחת⁶⁶. (יא) הנהנה ממנה⁶⁷. (יב)
 16 העושה פחוקת העובדי פוכים⁶⁸. (יג) הקוסם⁶⁹. (יד)
 17 המעונן⁷⁰. (טו) המנחש⁷¹. (טז) החובר⁷². (יז) הדורש
 18 אל המתים⁷³. (יח) המוחק שם⁷⁴ וכיוצא בו, כגון
 19 הורס⁷⁵ אבן מן המזבח או שורף עץ מן המקדש⁷⁶.
 20 (יט) המכבה אש מן המזבח⁷⁷. (כ) העולה עליו
 21 במעלות⁷⁸. (כא) הנכנס לעזרה בכגדים טמאים⁷⁹.
 22 (כב) זב וכיוצא בו⁸⁰ שנכנס להר הבית⁸¹. (כג) המסיר
 23 בדי ארון⁸². (כד) המזיח⁸³ חשן מעל האפוד⁸⁴. (כה)
 24 הקורע פי המעיל⁸⁵. (כו) המקריב על מזבח הזהב⁸⁶.
 25 (כז) כהן שנכנס להיכל שלא בשעת העבודה⁸⁷. (כח)
 26 בעל מום שנכנס לשם⁸⁸. (כט) שתוי⁸⁹ שנכנס לשם⁹⁰.
 27 (ל) בעל מום ששמש⁹¹. (לא) ערל ששמש⁹². (לב) כהן
 28 שעבד בעבודת הלזים⁹³. (לג) כהן שנכנס למקדש
 29 פרוע ראש⁹⁴. (לד) כהן שנכנס למקדש קרוע
 30 בגדים⁹⁵. (לה) המקדש בעלי מומין⁹⁶. (לו)
 31 השוחטין⁹⁷. (לז) הזורק דמיהן⁹⁸. (לח) המקטיר
 32 אמוריהן⁹⁹. (לט) המקריב קרבנות עובדי פוכים
 33 בעלי מומין¹⁰⁰. (מ) המטיל מום בקדשים בזמן
 34 המקדש¹⁰¹. (מא) העובד בקדשים¹⁰². (מב) הגוזז
 35 אותן¹⁰³. (מג) המקטיר שאור או דבש¹⁰⁴. (מד)
 36 העושה שירי מנחות מחמץ¹⁰⁵. (מה) המקריב¹⁰⁶ בלא
 37 מלח¹⁰⁷. (מו) המקריב אתנן או מחיר פלב¹⁰⁸. (מז)
 38 הנותן שמן על מנחת חוטא¹⁰⁹. (מח) הנותן עליה¹¹⁰
 39 לבונה¹¹¹. (מט) הנותן שמן בקרבן סוטה¹¹². (נ)
 40 עליו¹¹³ לבונה. (נא) המבדיל בחטאת העוף¹¹⁴. (נב)
 41 הממר בקדשי מזבח¹¹⁵. (נג) האוכל בשר קדש
 42 שנטמא¹¹⁶. (נד) האוכל מפסולי המקדשין¹¹⁷. (נה)
 43 כהן שאכל בשר קדשי קדשים¹¹⁸ חוץ לעזרה¹¹⁹. (נו)
 44 זר שאכל בשר קדשי קדשים אחר מתן דמים¹²⁰. (נז)
 45 זר שאכל בשר בכור¹²¹. (נח) כהנת שנטמא לזר
 46 שאוכלת¹²² חזה ושוק¹²³, אפלו לאחר מיתת
 47 בעלה¹²⁴. (נט) חללה¹²⁵ שאכלה תרומה¹²⁶. (ס)
 48 האוכל קדשים קלים חוץ לירושלים¹²⁷. (סא) האוכל
 49 קדשים קלים קדם זריקת דמים¹²⁸. (סב) האוכל בכור
 50 חוץ לירושלים¹²⁹. (סג) האוכל מעשר שני¹³⁰ אחר
 51 שראה פני הבית¹³¹ חוץ לירושלים¹³². (סד) כהן
 52 שאכל בכורים משנכנסו לירושלים קדם הנחה
 53 בעזרה¹³³. (סה) כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים
 54 אחר שהניחם בעזרה¹³⁴. (סו) האוכל מעשר שני
 55 שנטמא בירושלים קדם שיפדה¹³⁵. (סז) טמא שאכל
 56 מעשר שני הטהור בירושלים¹³⁶. (סח) האוכל מעשר
 57 שני באגנות¹³⁷, וכן כל הקדשים¹³⁸. (סט) ערל
 58 שאכל בשר קדש או תרומות¹³⁹. (ע) האוכל ממנחת
 59 כהן¹⁴⁰, וכן מכל דבר שהוא פליל לאשים¹⁴¹. (עא)

פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב
 שם, כב, ב, תנהו עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול -
 חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא-תעשה עו).
 (46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו
 לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג-טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו:
 "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל,
 שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו
 העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד,
 הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו
 פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף
 קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר
 וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד
 נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א
 ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. (47) שעברו עליו
 יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם
 אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא
 תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו...
 ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא
 במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא-תעשה
 קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס
 למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד,
 לא-תעשה לג. (48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם
 לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד).
 ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן
 הלכה ד, לא-תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א,
 הלכה י"ד.

1 ג. אכל המשימש בלא קדוש ידיים ורגלים⁴⁹, אף על
 2 פי שהוא חייב מיתה⁵⁰ - אינו לוקה, מפני שהיא
 3 מצות עשה⁵¹. וכן נביא שפכש נבואתו⁵², או שעבר
 4 על דברי עצמו, והעובר על דברי נביא, אף על פי
 5 ששלישיתן במיתה⁵³ - אינו לוקה. שהן באין מכלל
 6 עשה, שנאמר: אליו תשמעו; ולא הפא מכלל
 7 עשה - הרי הוא בעשה⁵⁴, ואין לוקין עליו.

(49) שלא רחץ ידיו ורגליו. (50) ככתוב (שמות ל, כא)
 "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". (51) לא הוזכר בה
 לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות
 עשה. (52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמיתי, ראה יונה א,
 ג. (53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש
 אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש
 מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא ישמע, לא ישמע"
 סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב
 ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב-ג. (54) יבמות נד,
 ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח.

8 ד. כל לא תעשה שבתורה, שאין בהן לא פרת ולא
 9 מיתת בית דין⁵⁵, שולקין עליהן - מאה ששים
 10 ושמונה. ואלו הן: (א) העושה אליל⁵⁶. (ב) העושה
 11 אליל לנוי⁵⁷. (ג) הפונה אל אלילים⁵⁸ באחד מן
 12 המעשים⁵⁹. (ד) המקים מצבה⁶⁰. (ה) הנוטע אילן
 13 במקדש⁶¹. (ו) הנותן אבן משפית⁶². (ז) הנודר בשם

הַכֹּהֵן שֶׁאֵין בּוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה²¹⁶. קִלְבִּי בֶן סוּרֵר⁴⁷
וּמִוֶּרֶה בְּעֵדוּת רֵאשׁוֹנָה²¹⁷. קִלְבִּי הַמוֹצִיא שֵׁם רַע²¹⁸⁴⁸
שֶׁנִּמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁקָּרָא²¹⁹. קִלְדִּי הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרֹו⁴⁹
בְּהָ²²⁰. קִלְהִי הַנִּשְׁבָּע לְשֶׁקֶר²²¹. קִלּוֹ הַנִּשְׁבָּע⁵⁰
לְשׁוֹא²²². קִלְזִי הַמְחַלֵּל נְדָרוֹ²²³. קִלְחִי הַיּוֹצֵא חוּץ⁵¹
לְתוֹחוֹם בְּשִׁבְתּוֹ²²⁴. קִלְטִי הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם⁵²
טוֹב²²⁵. קִמִּי הַמְקִיף פֶּאת הָרֶאשִׁי²²⁶. קִמָּא הַמְקִיף⁵³
פֶּאת זָקֵן²²⁷. קִמְבִּי הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת²²⁸. קִמְגִי הַקּוֹרֵחַ⁵⁴
רֵאשׁוֹ עַל הַמֵּת²²⁹. קִמְדִּי הַכּוֹתֵב כְּתוּבָת קֶנְעָה²³⁰⁵⁵
קִמְהִי הַלּוֹכֵשׁ שְׁעֻטָּז²³¹. קִמּוֹ הַקּוֹצֵץ אֵילָנִי מֵאֲכָל⁵⁶
דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה²³². קִמְזִי אִישׁ שֶׁלֵּכֵשׁ מִלִּבּוֹשׁ אִשָּׁה²³³⁵⁷
קִמְחִי אִשָּׁה שֶׁלֵּכֵשׁ מִלִּבּוֹשׁ אִישׁ²³⁴. קִמְטִי כֹהֵן⁵⁸
שֶׁנִּשְׁטָמָא לְמֵת²³⁵. קִנִּי כֹהֵן שֶׁקָּדֵשׁ אִשָּׁה זוֹנָה⁵⁹
וּבְעֵלָהּ²³⁶. קִנָּא כֹהֵן שֶׁקָּדֵשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעֵלָהּ²³⁷. קִנְבִּי⁶⁰
כֹהֵן שֶׁקָּדֵשׁ חֲלָלָה וּבְעֵלָהּ²³⁸. קִנְגִי כֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל⁶¹
אֶלְמִנָּה אֶף עַל פִּי שְׂלֵא קִדְּשָׁהּ²³⁹. קִנְדִּי הַמְחַזִּיר⁶²
גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה²⁴⁰. קִנְהִי הַנוֹשֵׂא זְקוּקָה⁶³
לְיָכֶם²⁴¹. קִנּוֹ הַבָּא עַל הַקְּדֻשָּׁה²⁴². קִנּוֹ מְמוֹרָא²⁴³⁶⁴
שֶׁנִּשְׂאָא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבְעֵל²⁴⁴. קִנְחִי פְּצוּעַ דְּפֶא²⁴⁵⁶⁵
שֶׁנִּשְׂאָא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבְעֵל²⁴⁶. קִנְטִי הַמְסַרֵּס אִישׁ²⁴⁷, וְכֵן⁶⁶
שָׂאֵר זְכָרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף²⁴⁷. קִסִּי אֹנֶס שְׂגָרֵשׁ⁶⁷
אֲנוּסָתוֹ וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁸. קִסָּא הַמוֹצִיא שֵׁם רַע⁶⁸
שְׂגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁹. קִסְבִּי הַקָּרֵב אֶל⁶⁹
הָעֵרִיּוֹת בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי הַנְּנוּת²⁵⁰, אֶף עַל פִּי שְׂלֵא גִלָּה⁷⁰
עֲרוּהָ²⁵¹. וְזוֹהִי הַחֲשׂוֹד עַל הָעֵרִיּוֹת²⁵². קִסְגִי הַמְתַּחַתֵּן⁷¹
בְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים²⁵³. קִסְדִּי גֵר עֲמוּנִי שֶׁנִּשְׂאָא בֵּת⁷²
יִשְׂרָאֵל וּבְעֵל²⁵⁴. קִסְהִי גֵר מוֹאָבִי שֶׁנִּשְׂאָא בֵּת יִשְׂרָאֵל⁷³
וּבְעֵל²⁵⁵. קִסּוֹ מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֶּה נְשִׁים²⁵⁶. קִסְזִי מֶלֶךְ⁷⁴
שֶׁהִרְבֶּה סוּסִים²⁵⁷. קִסְחִי מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֶּה כֶּסֶף וְזָהָב²⁵⁸⁷⁵
נִמְצָאוּ כָּל הַלּוֹקִים²⁵⁹ מֵאֲתִים וּשְׁבָעָה. וְסִמֵּן לָהֶם⁷⁶
יָלְקוּ זָרִים⁷⁷.

55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. 56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשונו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמות כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא-תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ט. 57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנאוי". והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, כג). כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה-זרה (ספר המצוות לא-תעשה ד ובהלכות עבודה-זרה פרק ג, הלכה י). 58) להתעסק בענייניהם. 59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"ג). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר

1 הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר חֲטָאוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת¹⁴², וְכֵן מִכָּל הַטְּעוֹן¹⁴³. עַבִּי הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הַחֲמִיץ¹⁴⁴. עַגִּי הַשּׁוֹכֵר בּוֹ עֵצִים, בֵּין בְּרֵאשׁוֹן בֵּין בְּשֵׁנִי¹⁴⁵. עַדִּי הַמוֹצִיא מִבֶּשֶׂר חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁶. עַהִי הָאוֹכֵל¹⁴⁷⁵
מִבֶּשֶׂר חוּץ מִחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁷. עַוִּי הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר נֶאֱמָר¹⁴⁸⁶
אוּ מִבֶּשֶׂל¹⁴⁹. עַזִּי הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמִזְדִּיר¹⁵⁰. עַחִי הָאוֹכֵל טָבֵל שֶׁעֲדִין לֹא הִפְרֵשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֹׂר, אֶפְלוּ⁷
מַעֲשֹׂר עֲנִי¹⁵¹, אֶף עַל פִּי שֶׁהוֹרָמוּ תְרוּמוֹתָיו¹⁵². עַטִּי הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לְסָקִילָהּ¹⁵³, אֶף⁸
עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחָטָהּ¹⁵⁴. פִּי הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טְמֵאָה¹⁵⁵. פִּאִי הָאוֹכֵל עוֹף טְמֵא¹⁵⁶. פִּבִּי הָאוֹכֵל דָּג טְמֵא¹⁵⁷. פִּגִּי הָאוֹכֵל שְׂרִץ הָעוֹף¹⁵⁸. פִּדִי הָאוֹכֵל שְׂרִץ הָאָרֶץ¹⁵⁹¹²
פִּהִי הָאוֹכֵל שְׂרִץ הַמַּיִם¹⁶⁰. פִּוִּי הָאוֹכֵל רֶמֶשׁ¹³
הָאֲדָמָה, אֶף עַל פִּי שֶׁאִינוּ רְבֵהִי¹⁶¹. פִּזִּי הָאוֹכֵל¹⁴
תּוֹלְעִים שְׁבִפְרוֹת אַחֵר שֶׁפִּרְשׁוּ¹⁶². פִּחִי הָאוֹכֵל¹⁵
נִבְלָה¹⁶³. פִּטִּי הָאוֹכֵל טְרֵפָה¹⁶⁴. צִי הָאוֹכֵל אֶבֶר מִן¹⁶
חַיִּי¹⁶⁵. צִאִי הָאוֹכֵל גִּיד הַנִּשְׁחָט¹⁶⁶. צִבִּי הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר¹⁷
בְּחֵלֶב¹⁶⁷. צִגִּי הַמִּבְשֵׁל בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב¹⁶⁸. צִדִּי הָאוֹכֵל¹⁸
מִתְבוּאָה חֲדָשָׁה¹⁶⁹ קֹדֶם הַבָּאָה הָעֹמֶר¹⁷⁰. צִהִי הָאוֹכֵל¹⁹
עֲרֵלָה¹⁷¹. צוֹ הָאוֹכֵל כֹּלָאֵי הַפֶּרֶם¹⁷². צִזִּי הָאוֹכֵל²⁰
תַּעֲרֵכֶת חֲמִץ בְּפֶסַח¹⁷³. צַחִי הָאוֹכֵל חֲמִץ אַחֵר²¹
חֲצוֹת¹⁷⁴. צִטִּי הַמְקַיֵּם¹⁷⁵ חֲמִץ בְּרֵשׁוֹתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁחֲמִץ²²
עֲסוֹתוֹ¹⁷⁶. קִי הַשּׁוֹתֶה יַיִן נֶסֶף¹⁷⁷. קִאִי נִזִּיר שֶׁאֵכֵל²³
מִגֶּפֶן הַיַּיִן¹⁷⁸. קִבִּי נִזִּיר שֶׁגִּלַּח¹⁷⁹. קִגִּי נִזִּיר שֶׁנִּשְׁטָמָא²⁴
לְמֵת¹⁸⁰. קִדִּי הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק¹⁸¹. קִהִי הַחוֹתֵךְ²⁵
סִימְנֵי צִרְעָתוֹ¹⁸² אוֹ שְׁפוֹאֵן בְּאֵשׁ¹⁸³. קִוִּי הַעוֹבֵד בְּנֶחֱל²⁶
שֶׁנִּתְעַרְפָּה בּוֹ הָעֶגְלָה¹⁸⁴. קִזִּי הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל²⁷
בְּשִׁבְעִיעִית¹⁸⁵. קַחִי הַזּוֹמֵר אֶת הָאֵילָן בְּשִׁבְעִיעִית¹⁸⁶²⁸
קִטִּי הַקּוֹצֵר סִפִּיחַ¹⁸⁷ בְּלֹא שְׁנוּי¹⁸⁸. קִי הַבוֹצֵר¹⁸⁹²⁹
בְּלֹא שְׁנוּי¹⁹⁰. קִיאִי הַזּוֹרֵעַ בְּשֵׁנֵת הַיּוֹבֵל. קִיבִי הַקּוֹצֵר³⁰
בְּהָ בְּלֹא שְׁנוּי. קִיגִי הַבוֹצֵר בְּהָ בְּלֹא שְׁנוּי¹⁹¹. קִידִי³¹
הַמְכִּילָהּ¹⁹² פֶּאת שְׂדֶה וְלֹא נִתְּנָה לְעֲנִי¹⁹³. קִטּוֹ³²
הַמְעוֹלֵל בְּרֵמוֹ וְלֹא נִתְּנָה¹⁹⁴ לְעֲנִי¹⁹⁵. קִטְזִי הַמְלַקֵּט³³
לְקִט¹⁹⁶ וְלֹא נִתְּנוּ לְעֲנִי¹⁹⁷. קִיזִי פֶרֶט¹⁹⁸ בְּרֵמוֹ וְלֹא³⁴
נִתְּנוּ לְעֲנִי¹⁹⁹. קִיחִי הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשְּׂכָחָה²⁰⁰ וְלֹא נִתְּנוּ³⁵
לְעֲנִי²⁰¹. קִיטִי הַלּוֹקֵחַ אֶם עַל פְּנִים²⁰² וְלֹא שְׂלַח³⁶
הָאֶם²⁰³. קִכִּי הַזּוֹרֵעַ בְּלֵאִים²⁰⁴ בְּאֶרֶץ בְּזֵרְעִים²⁰⁵³⁷
קִכָּאִי הַזּוֹרֵעַ כֹּלָאֵי הַפֶּרֶם בְּאֶרֶץ²⁰⁶. קִכְבִּי הַמְרַכִּיב³⁸
אֵילָנוֹת בְּלֵאִים בְּכָל מְקוֹם²⁰⁷. קִכְגִּי הַמְרַכִּיעַ בְּהֵמָה³⁹
בְּלֵאִים²⁰⁸ בְּכָל מְקוֹם. קִכְדִּי הַמְנַהִיג בְּכֹלָאִים בְּכָל⁴⁰
מְקוֹם²⁰⁹. קִכְהִי הַחוֹסֵם בְּהֵמָה²¹⁰ בְּעֵת מְלָאכָה בְּכָל⁴¹
מְקוֹם. קִכוֹ הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בְּכָל מְקוֹם²¹¹⁴²
קִכְזִי הַמְמַשְׁקֵן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא הִחְזִיר לוֹ הָעֶבֶט²¹²⁴³
קִכְחִי הַחוֹבֵל אֶלְמִנָּה וְלֹא הִחְזִיר הַמַּשְׁכּוֹן²¹³. קִכְטִי⁴⁴
הַחוֹבֵל בָּלִים שֶׁעוֹשִׂין בִּהֵן אֶכָּל נֶפֶשׁ²¹⁴. קִלִּי עֵד⁴⁵
זוּמִם שֶׁאֵין בּוֹ תְּשׁוּלָמוֹמִין²¹⁵. קִלָּאִי הַמְפָּה חֲבֵרוֹ⁴⁶

ד. (72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יזוק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא-תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). (73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא-תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). (74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש-ברוך-הוא. (75) דרך השחתה. (76) מעצי הקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג"ד) "ונתצתם את מזבחותם.. ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוהיכם" (ספר המצוות לא-תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). (77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא-תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). (78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא-תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). (79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמא את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה י"ג) אמרו: "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא-תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז-י"ז). (80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. (81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא-תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג"ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. (82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא-תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). (83) המסיר. (84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא-תעשה פז. (85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא-תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). (86) שבחיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה,

בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא-תעשה י והלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). (60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא-תעשה יא והלכות עבודה-זרה פרק ו, הלכה ו. (61) אף על פי שעשאו לנו, כיוון שכן היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוהיך" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא-תעשה יג ובהלכות עבודה-זרה פרק ו, הלכה ט. (62) אבל מצויית, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכן היו עושים אבנים מצויירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. (63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. (64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באלילו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) בנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). (65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא-תעשה כה) ושם לא-תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיטים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. (66) שהודחו תושביה אחרי עבודה זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא-תעשה כג). (67) עיר הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא-תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ז"ח). (68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכניסום במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא-תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א). (69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא יימצא בך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא-תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ו"ז). (70) שמכווין מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא-תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח"ט). (71) שעושה מעשיו על פי ניחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, אני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המששים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא-תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ג תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). (101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יִהְיֶה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברש"י שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא-תעשה צו והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז-ח). (102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בכבוד שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא-תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). (103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגזו בכור צאנך" (שם לא-תעשה קיד, והלכות מעילה שם). (104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה צח). (105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ, שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם הוא שיירי המנחה לא יאפה חמץ (ספר המצוות לא-תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). (106) קרבן או מנחה. (107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות לא-תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). (108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכר; מחיר כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא-תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). (109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרויה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). (110) על מנחת חוטא. (111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא-תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). (112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז-ח). (113) על הקרבן וכנ"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא-תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). (114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא-תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). (115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם, כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא-

כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא-תעשה פב). (87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורנו שם (ספר המצוות לא-תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). (88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא-תעשה טט). (89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. (90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושיכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב וספר המצוות לא-תעשה עג). (91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה ע). (92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן-נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל-לב וערל-בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). (93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלוויים) גם אתם" - גם אתם הכהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. גירסת רבינו שם: "ואין הכהנים על הלוויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא-תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא-תעשה י. (94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יז. (95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרמו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יח. (96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא-תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). (97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה" (ספר המצוות לא-תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). (98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה" (שם לא-תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). (99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק אדון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). (100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים ויקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא-תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיר בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה"

קלה שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ג תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, (יב).
 (116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא-תעשה טו (ספר המצוות לא-תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב).
 (117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא-תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג-ה).
 (118) כגון, חטאת ואשם. (119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרך וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). (120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא-תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא-תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). (121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא-תעשה סב (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (122) בכתב יד התימנים: שאכלה. (123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). (124) שחזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא-תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). (125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט, הרי הולד הנולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכהן, שנבעלה לכהן נתחללה בביאתו. (126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא-תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). (127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפני מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). (128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דם בשערי המקום" (ספר המצוות לא-תעשה קמז והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). (129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (130) שלא נפדה. (131) כלומר, שנכנס לפני מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". (132) שנאמר (שם) "לא

תוכל לאכול בשעריך דגנך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה-ו 133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג-ד). (134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהונחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). (135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא-תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). (136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והוא טמא" (שם, שם). (137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו". (138) אסור לאכלם באנינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא-תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה-ז). (139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שפירוש אמרה תורה שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו" אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא-תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. (140) שהיא כולה כליל על המזבח. (141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). (142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. (143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תשרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא-תעשה קלט והלכות מעשה הקרבנות שם). (144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא-תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). (145) בפסח שני שחל ב"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "יעצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ג תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). (157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא-תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם). (158) כגון, הזובבים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא-תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה"ו). (159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב וגו'". ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם בכעדרה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ר"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). (160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא-תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). (161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא-תעשה קעז). (162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא-תעשה קעח והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). (163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא-תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). (164) שטרפה אותה חיות היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תִּחְלֶה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קִדְם ושחטה. והאוכל מטריפה שנטרפה על ידי חיות השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא-תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א-ג וספר המצוות שם). (165) שחותר אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון

טהור (ספר המצוות לא-תעשה קכא-ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). (146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא-תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). (147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). (148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). (149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא-תעשה קכד והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). (150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולא זו היא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא-תעשה קכו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). (151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. (152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא-תעשה ה (ספר המצוות לא-תעשה קנז והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ"א). (153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. (154) שקדמו בעליה ושחטוה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא-תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). (155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולא הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם ז"ח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא-תעשה (ספר המצוות לא-תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א-ב). (156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא-תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א-ג). (166) שנאמר (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). (167) שנחבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא-תעשה קפז והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א-ב). (168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא-תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). (169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. (170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוהיכם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישה עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה קפט). (171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא-תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י"א). (172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטע הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'קד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא-תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו). (173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא-תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). (174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא-תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). (175) המניח (176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא יימצא בבתיכם" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב-ג). (177) שנתנסך לעבודה זרה, והשותה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב ובחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין

שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא-תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א-ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. (178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וגו', ככתוב (במדבר ו, ג-ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד גו' לא יאכל" (ספר המצוות לא-תעשה רג"ו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב-ג). (179) בימי נדר נזרו, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא-תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). (180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהל, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא-תעשה רו והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו-יח). (181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא-תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). (182) כגון, שיער לבן שבבשרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. (183) כדי שישתנה מראה המחיה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקוץ (ספר המצוות לא-תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). (184) באדמת הנחל, והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בוריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא יזרע" (ספר המצוות לא-תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). (185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא-תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א-ב). (186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא-תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב-ג). (187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיח (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). (188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיח קצירך לא תקצור" - לא תקצרו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט-מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא-תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). (189) קוטף פרי האילן. (190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריכה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבד, אלא כותשם ומכניסם לתוך בד קטן ביותר (ספר המצוות לא-תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כב-כג). (191) והתורה אמרה (שם, יא) "ויובל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא-תעשה רכד-כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ג תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא-תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז-ח. 210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא-תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). 211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא-תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). 212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא-תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). 213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). 214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). 215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והזום. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות והזום, והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, אב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא-תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח-ט). 216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=מי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכה חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכותב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא-תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). 217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם, כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא-תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). 218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. 219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מז, א (ספר המצוות לא-תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). 220) כגון, שאמר יכח, ה', או: ארור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא-תעשה שיו ולהלן פרק כ"ו, הלכה

ט"ז). 192) לקצור. 193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כג, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצרך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). 194) בכתב יד תימן: נתנו. 195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא-תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ד-יח). 196) שיבילים הנופלות בשעת הקצירה. 197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליפטם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא-תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). 198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. 199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא-תעשה ריג-ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). 200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. 201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא-תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). 202) הציפור ואפרוחיה. 203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). 204) שני מיני זרעים כאחד. 205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא-תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א-ג). 206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתיים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). 207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונוהגת גם בחו"ל) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחו"ל, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). 208) מין על שאינו מינו בין בבמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחו"ל, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא-תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). 209) מושך בשני מינים את

לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא-תעשה נז והלכות מלכים שם, הלכה ח). (233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שערו שחור (ספר המצוות לא-תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). (234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא-תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). (235) שנגע בו או נכנס לאהל, והוא אינו מקרוביו המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא יטמא בעמיו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות אבל פרק ג, הלכה א-ג). (236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכוהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). (237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). (238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכהן - נתחללה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א-ב). (239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). (240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתארסה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הווה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). (241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, בכתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). (242) שבוכל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). (243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחייבים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. (244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא

א. (221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא-תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב-ג). (222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמייים, שהם שמייים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא-תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד-ז). (223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דבריו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא-תעשה קנז והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). (224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא-תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). (225) והתורה אמרה (שם, יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא-תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א-ב). (226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא-תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). (227) מגלחו. וחמש פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא-תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). (228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא-תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). (229) תולש שער ראשו מרוב צער על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא-תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). (230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בככם" (ספר המצוות לא-תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). (231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא-תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). (232) (שם, כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישורף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ג תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קמג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא-תעשה שסה והלכות מלכים שם, הלכה ד). (259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א-ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

פרק עשרים

(1) שאין בית-דין מעניש על-פי אומד הדעת, אלא על-פי ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העבריין, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא. אוהרת חכמינו למי שמגיס ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה פרוטה.

- 1 א. אין בית דין עונשין באומד הדעת², אלא על פי
- 2 עדים בראיה ברורה. אפלו ראיהו העדים רודף אחר
- 3 חברו, והתרו בו, והעלימו עיניהם, או שנכנס
- 4 אחריו לחברה ונכנס³ אחריו, ומצאוהו הרוג
- 5 ומפרפר⁴ והסיף⁵ מנשף דם ביד ההורג, הואיל ולא
- 6 ראיהו בעת שהכהו - אין בית דין הורגין בעדות
- 7 זו⁶. ועל זה וכיוצא בו נאמר: ונקי וצדיק אל
- 8 תהרג. וכן אם העידו עליו שנים שעבד עבודה
- 9 זרה, זה ראיהו שעבד את החמה והתרה בו, וזה
- 10 ראיהו שעבד את הלכנה והתרה בו - אין מצטרפין⁸.
- 11 שנאמר: ונקי וצדיק אל תהרג. הואיל ויש שם צד
- 12 לנקותו ולהיותו צדיק - אל תהרגהו⁹.

(2) השערה ע"פ השכל וההגיון. (3) בכת"י תימן: שנכנס אחריו. והכוונה, שהרודף נכנס אחרי הנרדף. (4) מפרס ומזדעזע. (5) החרב. (6) סנהדרין לז, ב "אם כך ראיתם - לא ראיתם כלום", שהרי התורה אמרה: על-פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. (7) מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב"ספר המצוות" ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה"אפשר" רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים וימיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וצויה שלא יקויים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". (8) שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. (9) מכילתא שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחרב בית-המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים)

יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לונל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה שנד והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א-ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. (245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'" (ספר המצוות לא-תעשה שס והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א-ג). (246) מפסיד איברי הזרע. (247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצוות לא-תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט-י). (248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא-תעשה שנח והלכות נערה פרק א, הלכה ז). (249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא-תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). (250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. (251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערוה (ספר המצוות לא-תעשה שנג והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א-ב). (252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. (253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא-תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד"ז. (254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא-תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). (255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. (256) נוסף על שמונה-עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" - קיבלו חכמינו שיותר לו ליקח עד שמונה-עשרה (ספר המצוות לא-תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). (257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא-תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). (258) והניחו בגנזיו לעצמו,

עליו, ובערף דם הנקי¹⁹. וכן אסור לבית דין לחוס
על מי שנתחייב קנס²⁰. שלא יאמרו: עני הוא זה,
שלא בכונה עשה. אלא מבין ממונו כל שיש לו
בלא חנינה. שנאמר: ולא תחוס עינך²¹. וכן בדיני
ממונות אין מרחמין על הדל. שלא תאמר: עני הוא
זה, ובעל דינו עשיר; הואיל ואני והעשיר חייבין
לפרנסו - אפנו בדין, ונמצא מתפרנס בכבוד. על
זה הזהירה תורה: ודל לא תהדר בריבו. ונאמר: לא
תשא פני גדול²². אסור להדר פני גדול. פיצד? הרי
שכאו לפניך שנים לדין, אחד חכם גדול ואחד
הדייט - לא תקדים לשאל בשלומי של גדול, ולא
תסביר לו פנים, ולא תכבדנו, כדי שלא יסתתמו
טענותיו של אחר; אלא אינו נפנה לאחד מהן עד
שיגמר הדין. שנאמר: לא תהדר פני גדול. אמרו
חכמים²³: אל תאמר: עשיר הוא זה, בן גדולים הוא
זה, היאך אבישנו ואראה בבשתו? לכה נאמר: לא
תהדר פני גדול.

(19) 'ספרי' שופטים אות קפז. ונוסח הכתוב: "לא תחוס
עינך עליו, ובערת" וגו'. (20) תשלום על שקיטע יד חבירו
או סימא עינו. (21) "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד
ביד", השווה הל' חובל פ"א, ה"ד וב'ספר המצוות' ל"ת
רעט. (22) 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי
דברים אות יז. (23) 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל,
ב לענין תלמיד-חכם ועם-הארץ שבאו לדון.

ה. באו לפניך שנים, אחד פשוט ואחד רשע - אל
תאמר: הואיל ורשע הוא וחקתו משקר, וחקת זה
שאינו משנה בדברו, אטה הדין על הרשע²⁴. על זה
נאמר: לא תטה משפט אבינך בריבו - אף על פי
שהוא אביון במצות, לא תטה דינו²⁵.

(24) לחייבו, מבלי לחקור באמיתת הדבר. (25) מכילתא
לפרשת משפטים לפסוק זה.

ו. לא תעשו עול במשפט - זה המצות את הדין,
ומזכה את החיוב ומחייב את הזכאי. וכן המענה²⁶
את הדין, ומאריך בדברים ברורים כדי לצער אחד
מבעלי דינים - הרי זה בכלל עול²⁷.

(26) המשהה את פסק הדין. (27) כמו שאמרו (אבות פ"ה,
מ"ט) "חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין",
ומפרש רבינו שם: "עינוי הדין" - הוא איחור המשפט
ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא,
שידון במה שאינו ראוי.

ז. הגס לבו בהוראה²⁸, וקופץ וחותר²⁹ את הדין
קדם שיחקרהו בינו לבין עצמו עד שיהא לו ברור
בשמש - הרי זה שוטה, רשע וגס רוח³⁰. כף צנו
חכמים³¹: הוו מתונים בדין³². וכן איוב הוא אומר:
ורב לא ידעתי אחקרהו.

לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה
דורסתו" וכו'.

ב. כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתת בית דין¹⁰
באנס - אין בית דין ממיתין אותו. ואף על פי שהיה
מצוה שיהרג ואל יעבר. אף על פי שחלל את
השם¹¹ והוא אנוס - אינו נהרג. שנאמר: ולנערה
לא תעשה דבר¹². זו אזהרה לבית דין, שלא יענשו
את האנוס¹³.

(10) כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי
התורה פ"ה, ה"ב. (11) שכל מי שנצטווה להיהרג ולא
לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על
לא-תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי"
(שם, ה"ד). (12) וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה
המאורשה ואין מושיע לה". וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס
- רחמנא פטריה". (13) ולדעת הרמב"ם בהשגותיו על 'ספר
המצוות' לרבינו שורש ח, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש
מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש:
"אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית-הדין
יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה
פטרה - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל-כרחך, זה שאמרה
תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו
(מגילת אסתר, שם).

ג. איש שאנסוהו עד שבא על הערה - חייב מיתת
בית דין; שאין קשוי¹⁴ אלא לדיעת¹⁵. אבל האשה
הנבעלת באנס, אפלו אמרה אחר שנאנסה¹⁶: הניחו
לו - הרי היא פטורה¹⁷, מפני שיערה נתגבר עליה¹⁸.

(14) התקשות האבר. (15) מרצון. והרי הוא כעושה מעשה
מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי-אפשר לו להתקשות,
וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף-משנה). ועדיין
קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא
התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ,
לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב
מיתת בית-דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר
שלא התרה כחוק, אין בית-דין ממיתים אותו. וזה שדייק
רבינו וכתב: חייב מיתת בית-דין, ולא כתב: בית-דין
ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית-דין
ממיתים אותו (כסף-משנה). (16) בסוף הביאה.
(17) "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד
כתובות נא, ב). (18) "וגם זה אנוס, שבתחילת בעילה
שהיא באונס - הלבישה הבעל יצר" (רש"י שם). ושם
מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו
לענין פטור העונש. והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט:
"שמשחתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר
האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה הל' אישות פכ"ד,
הי"ט.

ד. אסור לבית דין לחוס על ההורג. שלא יאמרו:
כבר נהרג זה, ומה תועלת יש בהריגת האחר?
ונמצאו מתרשלין בהריגתו. שנאמר: לא תחוס עינך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ג תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(43) סנהדרין ה, ב. שכל מי שהוצרך לשאול, היה מוכרח לפנות אל משה שנמצא מחוץ למחנה, ככתוב (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", ושטח מחנה ישראל שלש פרסאות (רש"י שם). ובהל' תלמוד תורה שם, כותב רבינו: "במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה... אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא-אם-כן נטל רשות מרבו". וכן נפסק להלכה ביו"ד רמב, סעיף ד.

י. אל תאמר: שְׁכַל אֱלוֹ הַדְּבָרִים בְּדִין שְׁיִישׁ בּוֹ הוֹצֵאת מִמּוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִינֵנוּ לָזֶה. לְעוֹלָם יְהִי דִין אֶלֶף מִנֶּה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת שְׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל דְּבָר.⁴⁴

(44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זוז), הקודם לפניך - הקדם לחתוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדיון של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

יא. אִין הַדִּינִין יוֹשְׁבֵין לְדוֹן בְּדִין פְּחוֹת מִשּׁוֹה פְּרוּטָה⁴⁵. וְאִם הִזְקָקוּ לְשׁוֹה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ אֶפְלוֹ לְפְחוֹת מִשּׁוֹה פְּרוּטָה⁴⁶.

(45) בבא-מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית-דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ה, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. (46) בבא-מציעא שם ע"ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות משוה פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התובע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאילו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית-דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף-משנה).

יב. כָּל הַמָּטָה מִשְׁפֵּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא אֶחָד, שְׁנֵאֲמַר: לֹא תַעֲשֶׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט. וְאִם הָיָה גֵר - עוֹבֵר בְּשְׁנֵי לְאוּיִן, שְׁנֵאֲמַר: לֹא תָטָה מִשְׁפָּט גֵּר⁴⁷. וְאִם הָיָה⁴⁸ יתום - עוֹבֵר בְּשְׁלֹשָׁה לְאוּיִן, שְׁנֵאֲמַר: מִשְׁפָּט גֵּר יתום⁴⁹.

(47) 'ספרי' פ' כִּי־תֵצֵא לַפִּסּוּק זה. (48) הגר. (49) מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט

(28) מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתנינות. (29) ממהר ופוסק. (30) אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות יו"ט שם). (31) אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב) "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". (32) השווה סנהדרין לה, א "אשרו חמוץ - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברש"י שם.

ח. כָּל דִּין שָׂבָא לְפָנֵינוּ דִּין, וְהַתְחִיל לְדַמּוּתוֹ בְּדִין פִּסּוּק שְׁפָכֵר יָדַע אוֹתוֹ, וַיֵּשׁ בְּמִדְיָה גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻקָּהּ³³ וְאִינוּ הוֹלֵךְ וְנִמְלֵךְ בּוֹ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל הַרְשָׁעִים שְׁלֵכֶם גַּם בְּהוֹרָאָה³⁴. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: רָעָה עַל רָעָה תָּבוֹא לוֹ³⁵. שְׁכַל אֱלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מַגִּסּוֹת הָרוּחַ הֵן, הַמְכִּיאוֹת לִידֵי עוֹת הַדִּין. כִּי רַבִּים חָלָלִים הָפִילָה - זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה³⁶; וְעַצְמִים כָּל הַרְגִּיהַ - זֶה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוּ מוֹרָה³⁷. וְהוּא שֶׁהִיָּה הַדּוֹר צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם יָדַע שְׁיִישׁ לִשְׁם רָאוּי לְהוֹרָאָה, וּמִנֵּעַ עַצְמוֹ מִן הַהוֹרָאָה - הָרִי זֶה מִשְׁפָּח³⁸. וְכָל הַמוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הַדִּין - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אִיבָה וְגִזְל וְשִׁבּוּעַת שְׁוֹא³⁹; וְהַגֵּס לְבֹ בְּהוֹרָאָה - שׁוֹטָה, רָשָׁע וְגַם רוֹחַ⁴⁰.

(33) אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך ה"ט. (34) שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון (סמ"ע לחו"מ סימן י ס"ק ה). (35) יבמות קט, ב "רע ירוע כי ערב זר (משלי יא, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. (36) הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו. (37) עצומים - לשון מחירשים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט, ב וברש"י), והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. (38) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י: כנס אתה ולא טיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים לאחוז במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב, אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל". (39) שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). (40) שם. וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

ט. תַּלְמִיד אֵל יוֹרָה הִלָּכָה לְפָנֵי רַבּוֹ⁴¹, אֶלָּא אִם בֵּן הָיָה רְחוּק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת⁴² - כְּנִגְדַּ מַּחְנֶה יִשְׂרָאֵל⁴³.

(41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. (42) שהן שנים-עשר מיל, והמיל אלפים אמה.

יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

(1) מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השווית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

- 1 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְשֹׁפֵט הַשּׁוֹפֵט בְּצִדְקָה. שְׁנָאֵמַר:
- 2 בְּצִדְקָה תִּשְׁפֹּט עֲמִיתְךָ. אִי זֶהוּ צִדְקָה הַמִּשְׁפָּט? זֶה
- 3 הַשְׁמִיט שְׁנֵי בָעֲלֵי דִינֵיךָ כָּל דְּבָרְךָ. לֹא יִהְיֶה אֶחָד
- 4 מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קֶצֶר דְּבָרֶיךָ! וְלֹא
- 5 יִסְבִּיר פָּנִים לְאֶחָד וַיִּדְבֹּר לוֹ רְכוּת, וַיִּרַע פָּנָיו לְאֶחָד
- 6 וַיִּדְבֹּר לוֹ קִשּׁוֹת.³

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצוות עשה לשפוט השופט בצדק כו."

ובהמשך לזה כתב "...היה אחד מהם מלוכש בגדים יקרים, והשני מלוכש בגדים בזויין, ואמר למכובד או הלישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין כו."

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב רוחו לשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן יא)

(2) שבועות ל, א. (3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית-דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

- 7 ב. שְׁנֵי בָעֲלֵי דִינֵיךָ, שֶׁהֵיךָ אֶחָד מֵהֶם מְלַבֵּשׁ בְּגָדִים
- 8 יְקָרִים, וְהַשְׁנִי מְלַבֵּשׁ בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמֵר לְמַכְבֹּד:
- 9 אוּ הַלְבִּישָׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתְּדוֹן עִמּוֹ, אוּ לְבַשׁ
- 10 כְּמוֹתוֹ עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁוִין, אַחֵר כֹּף תַּעֲמִדוּ בְּדִין.⁴

(4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרום לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגד מפני חשיבותך וכו', שנאמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

- 11 ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם

- 12 עוֹמְדִים.⁵ וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם -
- 13 מוֹשִׁיבֵיכֶם.⁶ וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעַלָּה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא
- 14 זֶה בְּצַד זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשַׁעַת מִשָּׁא
- 15 וּמִתָּן;⁷ אֲבָל בְּשַׁעַת גְּמַר דִּין - שְׁנֵיהֶם בְּעִמְדֵיהֶם.
- 16 שְׁנָאֵמַר: וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מִשָּׁה.⁸ וְאִי זֶהוּ גְמַר דִּין?
- 17 אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה זָכָאִי, אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה חַיִּב. בְּמָה
- 18 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכַעֲלֵי דִינֵיךָ; אֲבָל הָעֲדִים - לְעוֹלָם
- 19 בְּעִמְדֵיהֶם. שְׁנָאֵמַר: וַעֲמַדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים.⁹

(5) שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'", (6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". (7) כשבית-הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. (8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. (9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר-דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר-דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

- 20 ד. תִּלְמִיד חָכָם וְעַם הָאָרֶץ שָׁפְאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבֵיךָ
- 21 אֶת הַחֲכָמִים,¹⁰ וְאוֹמְרִים לָעַם הָאָרֶץ: שָׁב! אִם לֹא
- 22 יֵשֵׁב - אֵין מִקְפִּידִין עַל כֹּף.¹¹ וְלֹא יִקְדִּים הַתִּלְמִיד
- 23 כְּשִׁיבּוֹא לְדִין וַיֵּשֵׁב לְפָנָיו רַבּוֹ כְּרוּצָה¹² לְדוֹן לְפָנָיו.
- 24 וְאִם הָיָה קָבוֹעַ לוֹ¹³ זְמַן לְקִרְוֹת¹⁴, וְכָא זְמַנו -
- 25 מִתֵּר.¹⁵

(10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (11) שבועות ל, ב. (12) בכת"י תימן: שרוצה לדון לפניו. כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל-דינו, ואפילו יושב ושותק, שלא יחשדהו בעל-דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. (13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. (14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. (15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף-משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

- 26 ה. כְּכֹר נִהְגוּ כָּל בְּתֵי דִינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחֵר הַגְּמָרָא¹⁶
- 27 כָּל הַיְּשִׁיבוֹת,¹⁷ שְׁמוֹשִׁיבֵיךָ בָּעֲלֵי דִינֵיךָ וּמוֹשִׁיבֵיךָ
- 28 הָעֲדִים, כְּדִי לְסַלֵּק הַמַּחֲלָקֶת.¹⁸ שְׂאִין בְּנֵי כַח
- 29 לְהַעֲמִיד מִשְׁפָּטֵי הַדֵּת עַל תֵּלָם.¹⁹

(16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. (17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. (18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויירבו כשיצוו לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ח, שאפילו הדיינים שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינם דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זכחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התירו הגאונים הדבר "כדי לסלק

18 **התְּרַגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פֶּסֶק הַדִּין³¹, וּמֵאֵי זֶה טַעַם**
19 **חַיִּב זֶה וְזֶה זֶה³².**

(30) שאין האמת יכולה להתברר אלא כששומע מפי בעלי-
הדין עצמם (סמ"ע לחור"מ סי' יז, ס"ק יד). (31) מכות ו,
ב, וראה בחור"מ כח, ו לענין לשון העדים, שאין מעמידים
מתרגם בין הדיין והעדים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ו.

20 **ט. צָרִיךְ הַדִּין לְשַׁמֵּעַ טַעְנוֹת בְּעָלֵי דִינָיו וְלִשְׁנוֹת**
21 **טַעְנוֹתֵיהֶן³³. שְׁנֵאמַר: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת זֶה**
22 **בְּנֵי הַחֵי וּבְנֵי הַמֶּת³⁴. וּמֵצִדֵּק אֵת הַדִּין בְּלִבּוֹ, וְאַחֵר**
23 **כָּף הוֹחֵכוֹ³⁵.**

(33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמא לא עמד היטב על
דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך
ויתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יעזרו על
הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע
לחור"מ סי' יז, ס"ק ט). (34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח,
הרי שחזר על דבריהן. (35) סנהדרין ז, ב, שנאמר:
"ושפטם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבד, אותו
תשפוט לאחרים. אבל כל עוד לבו נוקפ, לא יחתוך הדין.

24 **י. מִנֵּין לְדִין שְׁלֹא יַעֲשֶׂה מְלִיצָה³⁶ לְדַבְּרֵי שֵׁל בַּעַל**
25 **דִּין³⁷? שְׁנֵאמַר: מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק. אֲלֹא יֹאמַר³⁸ מֶה**
26 **שְׁנִירָאָה לוֹ וַיִּשְׁתַּק³⁹. וְלֹא יִלְמַד אֶחָד מִבְּעָלֵי דִינָיו**
27 **טַעְנָה כָּלָל. אֶפְלוּ הִבִּיא⁴⁰ עַד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ:**
28 **אֵין מְקַבְּלִין עַד אֶחָד! אֲלֹא יֹאמַר לְנִטְעָן⁴¹: הֲרִי זֶה**
29 **הַעִיד עָלֶיךָ! הֲלוֹאִי שְׂוִידָה וַיֹּאמַר: אֲמַת הָעִיד! עַד**
30 **שְׂוִיטְעָן הוּא וַיֹּאמַר: עַד אֶחָד הוּא, וַאֲיֵנוּ נֶאֱמַן**
31 **עַל⁴²? וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה⁴³.**

(36) סניגור. (37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודדו
ונעשה לו סניגור. (38) הבעל-דין. (39) הדיין, ולא יגיב
(שבוועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. (40) התובע.
(41) הנתבע. (42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה
מבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבלים עד אחד.
(43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי
הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק,
ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדהו
טענה, תצילהו ותועילהו כלל".

32 **יא. רָאָה הַדִּין זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ**
33 **לְאִמְרָה וַאֲיֵנוּ יוֹדֵעַ לְחַבְרֵי⁴⁴ הַדְּבָרִים, אוֹ שְׂרָאָהוּ**
34 **מִצְטַעַר לְהַצִּיל עֲצָמוֹ בְּטַעְנַת אֲמַת, וּמִפְּנֵי הַחֲמָה**
35 **וְהַפֶּעַס נִסְתַּלֵּק⁴⁵ מִמָּנוּ, אוֹ נִשְׁתַּפֵּשׁ מִפְּנֵי הַסִּבּוֹת -**
36 **הֲרִי זֶה מִתָּר לְסַעְדוֹ מַעֵט, לְהַבְיִנוּ⁴⁶ תְּחִלַּת הַדָּבָר,**
37 **מִשּׁוּם פְּתַח פִּיךָ לְאַלֵּם⁴⁷. וְצָרִיךְ לְהַתְנַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה**
38 **הַרְבֵּה, שְׁלֹא יִהְיֶה פְּעוּרָכִי הַדִּינָן⁴⁸.**

(44) לנסחם ולהסבירם. (45) בכת"י תימן: נסתלקה.
(46) להסבירו. (47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל-דין
זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל
לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לו, ב)

המחלוקת" (ע"פ כסף-משנה והגהות מיימוניות).
(19) מכונם ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג)
"הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו
בש"ך לחור"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל-מקום העדים ובעל-דין
עצמם כל מי שנגעה יראת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו
על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני
האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה'
ולפניהם, כי המשפט לאלוקים הוא".

1 **ו. הָיוּ לְפָנֵי הַדִּינָנִים בְּעָלֵי דִין הַרְבֵּה - מְקַדִּימִין אֵת**
2 **דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאֱלֻמָּנָה. שְׁנֵאמַר: שְׁפָטוּ יָתוֹם רִיבּוֹ**
3 **אֱלֻמָּנָה. וְדִין אֱלֻמָּנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חֵכֶם²⁰. וְדִין**
4 **תַּלְמִיד חֵכֶם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ²¹. וְדִין הָאִשָּׁה**
5 **קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שְׁבֻשָּׁת הָאִשָּׁה מְרַבָּה²².**

(20) שדמעתה מצויה וצורה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א)
"תחת תלמיד-חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה",
הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). (21) כמבואר
לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא-בטרא
כב, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו
מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה
עדיף". ובשבוועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני
רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה
ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים.
והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ו. (22) יבמות ק, א.

6 **ז. אֲסוּר לְדִין לְשַׁמֵּעַ דְּבָרֵי אֶחָד מִבְּעָלֵי דִינָיו קֹדֵם**
7 **שְׂוִיבֹא חֲבֵרוֹ אוֹ שְׁלֹא בְּפָנֵי חֲבֵרוֹ²³. וְאַפְלוּ דָּבָר אֶחָד**
8 **- אֲסוּר. שְׁנֵאמַר: שְׁמַע בֵּין אַחֵיכֶם²⁴. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ**
9 **מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִשָּׂא שְׁמַע**
10 **שׂוֹא²⁵. וּבִכְלָל לֹאֵו זֶה: אֲזַהֲרָה לְמַקְבֵּל לְשׁוֹן הָרַע,**
11 **וּמִסְפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, וּמַעֲיִד עֲדוֹת שֶׁקֶר²⁶. וְכֵן בַּעַל דִּין**
12 **מְזַהֵר שְׁלֹא יִשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לְדִין קֹדֵם שְׂוִיבֹא בַּעַל דִּין**
13 **חֲבֵרוֹ²⁷. וְגַם עַל זֶה וְכִיּוּצָא בְּ²⁸ נֶאֱמַר: מְדַבֵּר שֶׁקֶר**
14 **תִּרְחַק²⁹.**

(23) אפילו בא חבריו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא
בפניו. (24) כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא
תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי
אמת, לפי שאין מכחישין, ומכיון שלב הדיין נוטה לו
לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב
ובריש"י). (25) שם. (26) פסחים קיח, א, שכשמספר או
מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר
המצוות' לרבינו ל"ת רפא. (27) סנהדרין שם קרא: לא
תשיא, אל תגרום שהדיין ישמע דבריו שלא בפני חברו.
(28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פכ"ב, ה"ב-ג. (29) שבוועות
לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל-דינו אינו בוש
מדברי שקר (רש"י).

15 **ח. לֹא יִהְיֶה הַדִּין שּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתְּרַגְּמָן³⁰, אֲלֹא אִם**
16 **כֵּן הָיָה מִפִּיר לְשׁוֹן בְּעָלֵי דִינָיו וְשּׁוֹמֵעַ טַעְנוֹתֵיהֶם.**
17 **וְאִם אֵינּוּ מְהִיר בְּלִשׁוֹנָם כְּדִי לְהָשִׁיב לָהֶם - יַעֲמִד**

נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. (12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. (13) עם הארץ, וישא וייתן עימו ויטעהו. (14) שם ל, ב, וברש"י. ג. ומניין לתלמיד שראה רבו שטועה בדין, שלא יאמר: אמתין לו עד שיגמר הדין ואסתננו ואבננו¹⁵, כדי שיקרא הדין על שמי? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק¹⁶.

(15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). (16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתני. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

ד. מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: בדין אתם רוצים או בפשרה¹⁷? אם רצו בפשרה - עושין¹⁸ ביניהם פשרה. וכל בית דין שעושין פשרה תמיד - הרי זה משפח. ועליו נאמר: משפט שלום שפטו בשעריכם. אי זהו משפט שיש עמו שלום¹⁹? הוי אומר: זה בצו²⁰. וכן בדרך הוא אומר: ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו. אי זהו משפט שיש עמו צדקה²¹? הוי אומר: זהו בצו²². במה דברים אמורים? קדם גמר דין. אף על פי ששמע דבריהם ונדע להיכן הדין נוטה - מצוה לבצע. אבל אחרי שגמר הדין ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב - אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם²³, אלא יקב הדין את ההר²⁴.

(17) הסכם על ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חם ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכול, ואין החייב מפסיד הכול. (18) הדיינים מפשרים. (19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום?" שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. (20) מיעוץ הדין. (21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה?" שמשמעה: ויתור ועשייה לפנים משורת הדין. (22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותרת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. (23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). (24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אף על פי שרצו בעלי הדין בפשרה בבית דין - יש להם²⁵ לחזור ולתבע את הדין, עד שיקנו מיד שניהם²⁶.

(25) רשאים הם. (26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

"כגון זה, פתח פיה לאלם הוא". השווה הל' שמיטה ויובל פ"ט, הכ"ד: "כשיביא בעל-חוב את שטרו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוזבול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיה לאלם". (48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על-ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

יום רביעי י"ד תמוז ה'תשע"ט

פרק שנים ועשרים

(1) בו מתבאר מצוות לא-תעשה, שלא יירא הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכתי וחבריי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדין. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

א. שנים שבאו לפניך לדין, אחד רך²⁷ ואחד קשה²⁸: עד שלא תשמע את דבריהם, או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה²⁹ - אתה רשאי לומר להם: איני נזקק לכם³⁰! שמה יתחייב הקשה, ונמצא רודף אחר הדני³¹. אבל משתשמע את דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה רשאי לומר: איני נזקק לכם! שנאמר: לא תגורו מפני איש³². שלא תאמר: איש פלוני רשע הוא, שמה יתרג את בני, שמה ידליק את גדישי, שמה יקצץ נטיעותי³³. ואם היה ממהלך לרבים - חייב להזקק להם³⁴.

(2) נוח. (3) בעל מריבה ומטריח דיינים. (4) מי זכאי ומי חייב. (5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. (6) להפוך את הדין לזכותו. (7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. (8) ספרי דברים אות יז. (9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות לעני וחובה לעשירי³⁵, אם שתק - הרי זה עובר משום לא תגורו מפני איש³⁶. ועל זה נאמר: מדבר שקר תרחק³⁷. ומניין לדין שלא יושב תלמיד בור³⁸ לפניו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק³⁹.

(10) ורבו טועה בדין. (11) סנהדרין שם - לא תכניס דברך מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא

21 לחוק³⁶, והדינים נושאים ונותנים ביניהם בדבר,
22 וגומרים את הדבר. ואחר כך מכניסין בעלי דינים,
23 וגדול שבדינים³⁷ אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש
24 פלוני אתה חייב. כדי שלא ידע אחד מבעלי דינים
25 אי זה דין הוא מי שזכה אותו, ולא אי זה דין הוא
26 שחייבו³⁸.

(36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). (37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). (38) משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

27 י. דין שהוא יודע בכתבו שהוא גזלן או רשע³⁹ -
28 אסור להצטרף עמו. שנאמר: מדבר שקר תרחק⁴⁰.
29 וכך היו נקניי הדעת שבירושלים עושין: אין יושבים
30 בדין עד שידעו עם מי הם יושבים⁴¹, ולא חותמים
31 את השטר עד שידעו מי חותם עמהם⁴², ולא נכנסים
32 לסעודה עד שידעו מי מסב עמהן⁴³.

(39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. (40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעותו ולהטותו מדרך האמת. (41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). (42) שמא יחתמו עימם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). (43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פרק שלשה ועשרים

(1) איסור לקחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

33 א. לא תקח שחד. אין צריך לומר לענות את הדין²,
34 אלא אפילו לזכות את הזכאי³ ולחייב את החייב -
35 אסור, ועובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל ארור
36 לקח שחד⁴. וחייב להחזיר השחד כשיחבצו הנזק⁵.

(2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. (3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). (4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). (5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרביית שלקח המלוה יצאה ללווה ע"י תביעתו בבית-הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור

1 ו. יפה פח פשרה מפח הדין. ששני הדיטות שדינו
2 - אין דיניהן דין²⁷, ויש לבעלי דינים לחזור בהן;
3 ואם עשו פשרה²⁸ וקנו מידן - אין יכולין לחזור
4 בהן²⁹.

(27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. (28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. (29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומובן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

5 ז. אסור לאחד מן הדיינים, פשיצא מבית דין, לומר:
6 אני הוא המזכה או המחייב, וחברי חולקין עלי;
7 אבל מה אעשה שהם רבו עלי? ואם אמר בן - הרי
8 הוא בכלל חולף רכיל מגלה סוד³⁰. ומעשה בתלמיד
9 אחד, שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש לאחר
10 שתים ועשרים שנה, והוציאנהו בית דין מבית
11 המדרש, והכריזו עליו: זה מגלה סוד הוא³¹!

(30) משנה בסנהדרין כט, א. (31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

12 ח. שאל אחד מבעלי דינים לכתב לו פסק דין³² -
13 כותבין לו כך: בא פלוני לבית דין של פלוני עם
14 פלוני בעל דינו שטענו בך, ויצא זכאי או חייב³³.
15 ונותנין לו. ואין מזכירין שם המזכירין ולא שם
16 המחייבין³⁴, אלא: בית דין של פלוני, מדבריהם
17 נזדכה פלוני³⁵.

(32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. (33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). (34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. (35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים יזכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

18 ט. כך היה מנהגם של אנשי ירושלים: מכניסין
19 בעלי דינים ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים
20 העדים ושומעים דבריהם. ומוציאין כל אדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 לְדִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל הִיָּה לוֹ לְהַשְׁאִיל - פָּשַׁר, שֶׁהָיָה
24 גַּם זֶה שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

(18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. (19) כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

25 ה. כָּל דִּין שְׁנוּטֵל שֶׁכָּרוּ לְדוֹן - דִּינָיו בְּטָלִים²⁰.
26 וְהוּא שְׁלֹא²¹ יִהְיֶה שֹׁכֵר הַנֶּפֶר; אֲבָל אִם הִיָּה עוֹסֵק
27 בְּמַלְאָכָתוֹ, וּבָאוּ לִפְנֵי שְׁנֵים לְדִין, וְאָמַר לָהֶן: תָּנוּ
28 לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתִּי עַד שֶׁאֲדוֹן לָכֶם, אוֹ תָנוּ לִי
29 שֹׁכֵר בְּטָלְתִּי - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נֶפֶר
30 שֶׁהוּא שֹׁכֵר הַבְּטָלָה בְּלִבָּד וְלֹא יוֹתֵר²², וְיִטַּל
31 מִשְׁנֵיהֶם בְּשׁוּרָה זֶה בְּפָנָי זֶה²³ - כְּגוֹן זֶה מִתֵּר²⁴.

(20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא-אם-כן ידוע שלא נטל בהם שכר, וזהו ששינו: "דיניו בטלים". (21) כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' ויציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. (22) כתובות קה, א. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. (23) שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדו שנטל שוחד (כסף-משנה). (24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שינוי (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

32 ו. אֲסוּר לְדִין לְדוֹן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ, אֵף עַל פִּי
33 שְׁאִינוֹ שׁוֹשְׁבֵינוּ²⁵ וְלֹא רָעוּ אֲשֶׁר כָּנְפָשׁוּ; וְלֹא לְמִי
34 שֶׁשׁוֹנְאוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקָשׁ
35 רָעָתוֹ²⁶; אֲלָא צָרִיף שֶׁיִּהְיֶה שְׁנֵי בְּעָלֵי דִינִים שְׁוִין
36 בְּעֵינֵי הַדִּינִים וּבְלִפְנֵי²⁷. וְאִם לֹא הִיָּה מִכִּיר אֶת אֶחָד
37 מֵהֶם וְלֹא מַעֲשִׂיו - אֵין לָךְ דִּין צָדֵק כְּמוֹהוֹ²⁸.

(25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל-ב, טו, לו) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". (26) כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר רב בר רב אשי: פסול אני לדון לתלמיד-חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). (27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירוהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). (28) 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ השערה, מתוך נאמנות של בעל-דין אחד נגד חבירו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות

הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל-א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

1 ב. וְכִשְׁם שֶׁהִלֻּקְתָּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, כִּף הַנוֹתֵן.
2 שְׁנֵאָמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל⁶.

(6) כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא-מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא-הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

3 ג. כָּל דִּין שֶׁיּוֹשֵׁב וּמַגְדִּיל מַעֲלָתוֹ, כְּדִי לְהַרְבוֹת שֹׁכֵר
4 לְחַזְזוֹ⁷ וְלִסְוִפְרִיו⁸ - הָרִי הוּא בְּכָלֵל הַנוֹטִים אַחֲרֵי
5 הַבָּצֵעַ. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וְלִכְף נֶאֱמַר לָהֶם:
6 וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצֵעַ וַיִּקְחוּ שְׁחָד¹⁰. וְלֹא שְׁחָד מִמּוֹן
7 בְּלִבָּד, אֲלָא אֶפְלוּ שְׁחָד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדִין אֶחָד,
8 שֶׁהִיָּה עוֹלָה בְּדוֹגִית¹¹ קִטְנָה לַעֲבֹר בְּנֶהָר, וּפְשֻׁט
9 אֶחָד יָדוֹ וְסִיעוֹ בְּעֵלְיָתוֹ, וְהִיָּה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ
10 הַדִּין: הִרְיֵנִי פָסוּל לָךְ לְדִין¹². וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד,
11 שֶׁהַעֲבִיר אֲבָרָה¹³ - נוֹצָה שֶׁל עוֹף - מַעַל רִידִיד¹⁴
12 הַדִּין, וְאַחֵר כֶּסֶה רֶקֶב¹⁵ מִלִּפְנֵי הַדִּין, וְאָמַר לוֹ: הִרְיֵנִי
13 פָסוּל לָךְ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהִבִּיא מִתְּנֶה אַחַת
14 מִמִּתְּנוֹת כְּהֵנָה לְדִין כְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פָסוּל אֲנִי לָךְ
15 לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאַרִיס¹⁶ אֶחָד שֶׁל דִּין, שֶׁהִיָּה מִבִּיא
16 לוֹ תְּאִנִּים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ מַעֲרֵב שֶׁבֶת לַעֲרֵב שֶׁבֶת. פֶּעַם
17 אַחַת הִקְדִּים וְהִבִּיא בְּחִמְיָשִׁי בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה לוֹ
18 דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הִרְיֵנִי פָסוּל לָךְ לְדִין. אֵף עַל
19 פִּי שֶׁהִתְאַנֵּים מִשָּׁל דִּין, הוּאִיל וְהִבִּיאָן שְׁלֹא בְּזִמְזוֹן
20 - נִפְסַל לוֹ לְדִין¹⁷.

(7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. (8) הכותבים את פסקי הדין. (9) בכתי" תימן: בהן. (10) ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזור בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". (11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחריתכן כסירות דוגה". (12) כתובות קה, ב. (13) כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישארו על אברתו". ובכתי" תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". (14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצינפות והרדידים". (15) שעל הארץ. (16) פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. (17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה ה' מלוה ולוה פ"ה, ה"ב.

21 ד. כָּל דִּין שֶׁשָּׂאֵל שְׂאֵלָה¹⁸ - פָסוּל לְדִין לָזֶה
22 שֶׁשָּׂאֵלוֹ¹⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁלֹא הִיָּה לוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ד תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). (44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). (45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

פרק ארבעה ועשרים

(1) דיני ממונות שחיתכים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

א. יש לדון לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבד שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ואין צריך לומר, אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא, שהוא דן כפי מה שיודע. כיצד? הרי שנתחבב אדם שבועה בבית דין, ואמר לדון אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו, שההאיש חשוד על השבועה - יש לדון להפך השבועה על שפגגו, וישבע ויטל; הואיל וסמכה דעתו של דין על דברי זה. אפלו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו, הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבד - סומך עליו ודן. ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו שההאיש חשוד. וכן אם יצא שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם שפגגו עליו, אפלו אשה או קרוב: זה פרוע הוא! אם סמכה דעתו על דבריו - יש לו לומר לזה: לא תפרע אלא בשבועה. או אם היה עליו שטר חוב לאחר - יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל, ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחד. או ישליך השטר בפניו ולא ידון בו. כפי מה שיראה. וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צוואה, ונתן סימנין מבהקין, ולא היה זה הטוען רגיל להפגם בבית זה האיש שמת, אם ידע הדין שההאמת אינו אמוד¹⁸ להיות לו חפץ זה¹⁹, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת - מוציאו מן היורשין ונותנו לזה האמוד ב²⁰ ונתן סימנים²¹. וכן כל פיוצא בזה. שאין הדבר מסור אלא ללבד של דין, לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת. אם כן, למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שביבאו לפני הדין שני עדים - ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר²².

(2) שהיה אדם תובעו ממון והוא כפר. (3) אע"פ שבדרך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבריו לשבועה. (4) התובע. (5) כתובות פה, א. (6) שהם פסולים לעדות לגמרי. (7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. (8) מידי המלוה הטוען את

והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל-דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

ז. כל שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה - אסורין לישוב בדין זה עם זה²⁹. שדבר זה גורם ליציאת משפט מעקל³⁰, מפני השנאה שביניהן דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חברו.

(29) סנהדרין כט, א. (30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

ח. לעולם יראה דין עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו³¹, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו³². וידע את מי הוא דן, ולפני מי הוא דן³³, ומי עתיד להפרע ממנו אם נטה מקו האמת. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל³⁴. ואומר: ראו מה אתם עשים, כי לא לאדם תשפטו כי ליוצי³⁵.

(31) סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין יריכיו. (32) שם. החרב - רומז לעונש בעולם הזה, והגיהנם - לעולם הבא (סמ"ע לחו"מ ח, ח). (33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). (34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). (35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

ט. כל דין שאינו דן דין אמת לאמתו - גורם לשכינה שתסתלק מישראל³⁶. וכל דין שנוטל מזה ונותן לזה שלא בדין - הקדוש ברוך הוא גובה ממנו נפשות. שנאמר: וקבע את קביעיהם נפש³⁷. וכל דין שדן דין אמת לאמתו, אפלו שעה אחת - כאלו תקן את כל העולם כלו³⁸, וגורם לשכינה שתשרה בישראל. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל³⁹. ושם יאמר הדין: מה לי ולצרה הזאת? תלמוד לומר: ועמכם בדבר משפט⁴¹ - אין לדון אלא מה שעיניו רואות⁴².

(36) סנהדרין ז, א. (37) שם. (38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". (39) סנהדרין שם. (40) שאם יטעה יענש. (41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). (42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

י. ולעולם יהיו בעלי דינין לפניך כרשעים⁴³, ובחזקת שפל אחד מהן טוען שקר⁴⁴, ודון לפי מה שתראה מן הדברים. וכשיפטר מלפניך - יהיו בעיניך כצדיקים, כשקבלו עליהם את הדין, ודון כל אחד מהם לכף זכות⁴⁵.

(43) שלא יטה לכך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב

16 ג. ומניין לדין שהוא יודע בדין שהוא מרמה²⁹, שלא
17 יאמר: אחרתכנו³⁰, ויהיה הקולר³¹ תלוי בצוארי
18 העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק³². כיצד
19 יעשה? ידרש בו ויחקר הרבה בדרישה ובחקירה
20 של דיני נפשות³³. אם נראה לו לפי דעתו [שאין בו
21 רמאות - חותך את הדין על פי העדות. אבל אם
22 היה לבו נוקפו] שיש בו רמאות; או שאין דעתו
23 סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול
24 לפסלן; או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל
25 ערמה, והשיא³⁴ את העדים, אף על פי שהם פשרים
26 ולפי תמם העידו, וזה הטעם; או שנראה לו מפלל
27 הדברים, שיש שם דברים אחרים מסתרינ³⁵, ואין
28 רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיוצא בהן אסור
29 לו לחתך אותו הדין, אלא יסלק עצמו מדין זה,
30 וידיננו מי שלבו שלם בדבר³⁶. והרי הדברים
31 מסורים ללב. והכתוב אומר: כי המשפט לאלהים
32 הוא³⁷.

29 שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30 אפסקנו.
31 שלשלת העוון. 32 שבעות ל, ב. 33 שהיא
מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד-ה.
34 שידלם או הסיתם. 35 נעלמים. 36 ודוקא שלא
נחברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדין בבירור
שעדי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי
ידיעתו את האמת (רדב"ז). וכשהיה הרא"ש רואה באומד
מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין
לשום דיין להשתדל בדין זה" (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב
בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע
טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא
יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37 שאל יתנצל
הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי
דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל
כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע
לחו"מ טז, יא). וראה בבא-מציעא נח, ב' "כל דבר המסור
ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

33 ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחזיק מלקות,
34 ולהרג מי שאינו מחזיק מיתה. ולא לעבר על דברי
35 תורה³⁸, אלא לעשות סג³⁹ לתורה. וכיון שרואים
36 בית דין שפרצו העם בדבר⁴⁰, יש להן לגדר ולחזק
37 הדבר כפי מה שיראה להם. הפל הוראת שעה, לא
38 שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל
39 אשתו תחת אילן⁴¹. ומעשה באחד שרכב על סוס
40 בשבת בימי יונים⁴², והביאוהו לבית דין וסקלוהו⁴³.
41 ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים⁴⁴ ביום
42 אחד באשקלון. ולא היו שם כל דרכי הדרישה
43 וחקירה וההתראה, ולא בעדות ברורה, אלא הוראת
44 שעה כפי מה שראה⁴⁵.

38 שיתכוון לבוד מלבו חיוב מיתה לשאינו חייב.

הלווה. 9 שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר,
נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע,
אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל'
מלוה ולווה פ"ד, ה"א. 10 כתובות שם, וכפירוש
ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 11 על הלווה.
12 שלוח ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם.
13 שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. 14 כדעת רב
אלפס שם: "בשודא דדינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם
פ"ט, אות ו. 15 וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו.
ויתכן, אם ילך לבית-דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה,
יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה,
א שלא קורעים השטר לגמרי. 16 מצויינים ובוררים
ביותר. 17 שנוכל לחשוד בו, שהסתכל בסימנים והתחקה
עליהם. 18 אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י
לגיטין נב, ב). 19 כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר
מאד. 20 שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו
בחפץ כזה. 21 אבל אילו היה הנפקד "אמור בו" - אין
סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו
(כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו
ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא
החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמור, כי אולי מציאה מצא
או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת
היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22 ומכאן, שאם יודע
הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא
יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

1 ב. כל אלו הדברים הן עקר הדין. אבל משרבו פתי
2 דינין שאינן הגונים, ואפילו היו הגונים במעשיהם
3 - אינן חכמים בראוי ובעלי בינה, הסכימו רב פתי
4 דיני ישראל: שלא יתפכו שבועה²³ אלא בראיה
5 ברורה. ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות
6 אשה או פסול. וכן בשאר כל הדינין. ולא ידון הדין
7 בסמיכת דעתו ולא בידעתו, כדי שלא יאמר כל
8 הדין: לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה.
9 וכן אין מוציאים מן היתומים אלא בראיה ברורה,
10 לא בדעת הדין ולא באמון המת²⁴ או הטוען²⁵. ואף
11 על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מפל הדברים,
12 ונטתה דעת הדין שאמת הוא אומר - מקמין בדין²⁶,
13 ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינין עד
14 שיודו לדברי העד, או יעשו פשרה²⁷, או יסתלק מן
15 הדין²⁸.

23 על התובע. 24 אם הוא אמור או לא. 25 דעת
הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. 26 משהה הדין
ומחמיצו. 27 רי"ף שם. 28 וכתוב ב"הגהות
מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא
יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו
הלכבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון
בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי:
ברוך ה' שאני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול
לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנוחה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד"ו). (58) בכת"י תימן: או שהחרימהו. (59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית-הדין, כדי שהחוטא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית-הדין, שזה על דעת גדול בית-הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף-משנה). (60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. (61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

ח. וכן יש לדגל לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו, ולקללו ולהפוזו ולתלש שעריו, ולהשביעו באלהים בעל פרוחו שלא יעשה או שלא עשה. שניאמר: ואריב עמם ואקללם⁶², ואפה מהם אנשים ואמרטם, ואשביעם באלהים⁶³.

(62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. (63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

ט. וכן יש לו לכפות⁶⁴ ידים ורגלים, ולאסר בבית האסורים, ולדחף ולסחב על הארץ. שניאמר: הן למות⁶⁵ הן לשרש⁶⁶, הן לענש נכסין⁶⁷ ולאסורין⁶⁸.

(64) לקשור. (65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. (66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף-משנה). (67) עונש ממון. (68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהקוטו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הוזכר בדבריו.

י. כל אלו הדברים - לפי מה שיראה הדין שזה ראוי לכף ושהשעה צריכה. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים⁶⁹. ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא דוחה את לא תעשה של דבריהם⁷⁰. וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב⁷¹, המחזיקין בתורת האמת, שיהיה זהיר שלא יהרס כבודם; אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד. שכל המבזה את התורה⁷² - גופו מחלל על הבריות; והמכבד את התורה - גופו מכבד על הבריות⁷³. ואין כבוד התורה אלא לעשות על פי חקיה ומשפטיה⁷⁴.

(69) לגדור פרצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מ"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". (70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו

(39) גדר. (40) הרסו את הגדר וזלזלו בו. (41) בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א ה"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". (42) שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. (43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. (44) מכשפות. (45) שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה⁴⁶, והעם מרננים עליו⁴⁷ שהוא עובר על העריות. והוא שיהיה קול שאינו פוסק, כמו שבארנו⁴⁸, ולא יהיו אלו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה⁴⁹. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה, ומחרפין את יולדתו⁵⁰ בפניו⁵¹.

(46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל-א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". (47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. (48) בהל' סוטה פ"ב, ה"ד. (49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). (50) אמו. (51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ'ל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד-חכם - אסור לבזותו אלא פסחו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

ו. וכן יש לדגל תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד ונותן⁵² כפי מה שיראה לגדר פרצות הדת ולחזק הדבר⁵³, או לקנס אלם⁵⁴. זה. והרי הוא אומר בעזרא: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו. מכאן, שהפקר בית דין - הפקר⁵⁵.

(52) מזה לזה. ובכת"י תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. (53) הסדק, שנראה בחומת הדת. (54) תקיף ואנס. (55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

ז. וכן יש לדגל לנדות⁵⁶ ולהחרים⁵⁷ מי שאינו בן נדוי, כדי לגדר פריץ, כפי מה שיראה לו והשעה צריכה לכך. ויאמר, שגדהו והחרימהו⁵⁸ על דעתו⁵⁹. ויפרסם חטאו ברבים. שניאמר: אורו מרוז אמר מלאך יי⁶⁰, אורו ארור ישביה, פי לא באו לעזרת יי⁶¹.

(56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמטא. (57) לומר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יורשים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). (8) שם ח, א. (9) בכתב יד תימן: הקדוש-ברוך-הוא להם במצרים נאמר וכו'. (10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

ג. כִּדְרָךְ שֶׁנֶּצֱטוּהָ הִדִּין לְנֶהֱג בְּמִצְוֶה זוּ, כִּף נֶצֱטוּהָ
הַצִּבּוּר לְנֶהֱג כְּבוֹד בְּדִין. שְׁנֵאמַר: וְאַצִּיחָה אֶתְכֶם. זוּ
אֲזַהֲרָה לַצִּבּוּר שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת הַדִּין עָלֵיהֶן¹¹. וְלֹא
יִתְפַּזֵּז בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהֵג קִלּוֹת רֹאשׁ בְּעֵצְמוֹ¹².

(11) סנהדרין שם. (12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

ד. פִּיּוֹן שֶׁנֶּתְמַנֶּה אָדָם פְּרָנָס עַל הַצִּבּוּר, אֲסוּר
בְּעֵשִׂית מְלָאכָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְפַּזֵּז
בְּפָנֵיהֶם¹³. אִם הַמְּלָאכָה בְּרַבִּים אֲסוּרָה עָלָיו, קָל
וְחֹמֶר לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת¹⁴ וְלִהְיוֹת בְּפָנֵי רַבִּים
וּבְכַנִּיסַת עַמִּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַת מְרֻעוֹת¹⁵. אוֹי לָהֶם
לְאוֹתָן הַדִּינִים שֶׁנֶּהֱגוּ בְּכָף מַעֲלָפוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה!
שֶׁבּוּ דִינֵיהֶם, וְהִשְׁפִּילוּהָ עַד אֶרֶץ, וְהִגִּיעוּהָ עַד
עֶפְרָ¹⁶, וְגִרְמֵי רָעָה לָהֶן וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה
וּלְעוֹלָם הַבָּא¹⁷.

(13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. (14) אפילו בסעודת מצוה. (15) שהיא סעודת הרשות, הרי זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). (16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. (17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב"ג, ובביאורנו שם אות יד בשם ה"זוהר".

ה. אֲסוּר לְנֶהֱג קִלּוֹת רֹאשׁ בְּשָׁלִיחַ בֵּית דִּין¹⁸. וְהָרִי
הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן פְּשָׁנִים לְעֻנֵּן הַנְּדוּי. שְׁאֵם אָמַר: פְּלוֹנִי
הַקְּלָנִי¹⁹, אוּ הַקְּלָה הַדִּין, אוּ לֹא רָצָה לְבוֹא לְדִין -
מִשְׁמַתִּין²⁰ אוֹתוֹ עַל פִּי. אָבָל אֵין כּוֹתְבִין פִּתְחָא²¹
עָלָיו עַד שֶׁיָּבֹאוּ שְׁנַיִם וַיַּעֲדוּ עָלָיו שְׁנֵמָנֵעַ לְבוֹא
לְבֵית דִּין²².

(18) ההולך להזמין איש לדין. (19) ביזה אותי. (20) מנדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. (21) שטר-שמתא. המודיע שפלוגי נתנדה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "וזהמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמתא". (22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

ו. אֵין שָׁלִיחַ בֵּית דִּין חֵיב בְּאַמִּירַת דְּבָרִים²³ מִשּׁוּם

בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אָבָל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. (71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא-קמא צ, ב. (72) העוסקים וההוגים בה. (73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. (74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על-מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

יום חמישי ט"ו תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים

(1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשורה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית דין, המוזמן לבוא לבית-דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

א. אֲסוּר לְאָדָם לְנֶהֱג בְּשָׂרָה עַל הַצִּבּוּר וּבְגִסוֹת
הָרוּחַ², אֲלֹא בְּעֻנָּה וִירָאָה. וְכָל פְּרָנָס³ הַמְטִיל אֵימָה
יִתְרָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שְׂמִים - נִעְנָשׁ, וְאִינוּ
רוֹאֶה לוֹ בֶּן תִּלְמִיד חָכָם. שְׁנֵאמַר: לֵכֵן יִרְאוּהוּ
אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חֲכָמִי לְבִי⁴.

(2) יהירות. (3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. (4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חינו, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

ב. וְכֵן אֲסוּר לוֹ לְנֶהֱג בְּהֵן קִלּוֹת רֹאשׁ, אָף עַל פִּי
שֶׁהֵן עַמִּי הָאָרֶץ⁵. וְלֹא יִפְסִיעַ⁶ עַל רֹאשֵׁי עַם הַקֹּדֶשׁ.
אָף עַל פִּי שֶׁהֵן הִדְּיוּטוֹת וּשְׁפָלִים - בְּנֵי אֲבֹרָהִם
יִצְחָק וַיַּעֲקֹב הֵם, וְצִבְאוֹת הַשֵּׁם שֶׁהוּצִיא מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבִיד דַּחֲקָה. וְסוֹבֵל טִרַח הַצִּבּוּר
וּמִשְׁאָן. כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁנֵאמַר בּוֹ: פֶּאֶשֶׁר יֵשָׁא הָאִמָּן
אֶת הַיִּנְקָ⁸. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאַצִּיחָה אֶת שְׁפָטֵיכֶם. זוּ
אֲזַהֲרָה לְדִין, שֶׁיִּסְבֹּל אֶת הַצִּבּוּר פֶּאֶשֶׁר יֵשָׁא הָאִמָּן
אֶת הַיִּנְקָ. צֵא וְלָמַד מִמֶּשֶׁה, רֵבֶן שֶׁל כָּל הַנְּכִיאִים.
פִּיּוֹן שֶׁשָּׁלְחוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר:
וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקְּבִלָה¹⁰, שְׁאֵמַר
לָהֶם לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן: עַל מִנְּת שִׁיחֵיו מְקַלְלִים אֶתְכֶם
וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בְּאֲבָנִים.

(5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). (6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. (7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור

1 לְשׁוֹן הָרֵעַ²⁴. וְכָל הַמַּצְעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבִית
2 דִּין רְשׁוּת לְהַכּוֹת מִפֶּת מִרְדּוֹת²⁵.

24 בְּעֶרְבַּיּוֹם טוֹב. אָבָל קוֹבְעִין בְּנִסָּן שְׂבִיבָא אַחֵר נִסָּן,
25 וּבִתְשָׁרִי שְׂבִיבָא אַחֵר תְּשָׁרִי. אָבָל לֹא קוֹבְעִין בְּעֶרְבַּי
26 שַׁבָּת שְׂבִיבָא אַחֵר שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל טְרוּדִין בְּעֶרְבַּי
27 שַׁבָּת³⁶.

35 לבוא לדין. 36 ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות
שבת ויום-טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

28 י. מִי שֶׁהוּא בְּמִדְיָנָה, וְהֵלֵךְ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְלֹא
29 מָצָא - אֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן עַד שְׂמִימָצָא אוֹתוֹ הַשְּׁלִיחַ
30 וַיֹּאמֶר לוֹ. הֲיֵה בְּכָפָר חוּץ לְמִדְיָנָה, אִם דְּרָכּוֹ לָבוֹא
31 בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ אֶפְלוּ לְאַחַד מִן
32 הַשְּׂכָנִים, אֶפְלוּ לְאַשָּׁה: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי, הוֹדִיעֵנוּהוּ
33 שֶׁבֵּית דִּין קָבְעוּ לוֹ זְמַן שְׂבִיבָא³⁷ לְבִית דִּין. וְאִם לֹא
34 בָּא - מְנַדִּין אוֹתוֹ לְעֶרְבַּי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
35 כְּשֶׁאֵין הַדִּין שֶׁדְּרָכּוֹ לֵילֵךְ בָּהּ³⁸ עַל מְקוֹם בֵּית דִּין;
36 אָבָל אִם דְּרָכּוֹ עָלֶיהֶן - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׂמִימָצָא
37 הַשְּׁלִיחַ בְּעֶצְמוֹ; שְׂמָא לֹא אָמְרוּ לוֹ הַשְּׂכָנִים, שְׁתֵּרִי
38 הֵם אוֹמְרִין: דְּרָכּוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וְכָבֵד הֵלֵךְ
39 אֲלֵיהֶם וְנִפְטָר³⁹. וְכֵן אִם לֹא בָּא בְּמִדְיָנָה עַד לְמַחֵר
40 - אֵין סוֹמְכִין עַל הַשְּׂכָנִים, שְׂמָא שָׁכְחוּ וְלֹא אָמְרוּ
41 לוֹ.

37 ובכתב יד תימן: שיבוא היום. 38 חזרה לביתו.
39 נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח
להזמין בעצמו (שם).

42 יא. מִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְקָבַל הַדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ לְשָׁלֵם,
43 וְהֵלֵךְ וְלֹא שָׁלֵם - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ⁴⁰ עַד שְׂתֵּתְרוּ בּוֹ
44 שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי וְשְׁנֵי, וְאַחֵר כֶּף מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׂתֵּתְרוּ
45 מָה שֶׁהוּא חָיֵב. וְאִם עֹמֵד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא תָבֵעַ
46 לְהַתִּיר נְדוּיוֹ - מַחְרִימִין אוֹתוֹ⁴¹.

40 לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם.
41 והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים
לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן:
החרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים.
וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא
תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני
ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי
הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו
לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום
ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום
אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב
לשלם, משמשת כנידוי של שלושים יום הראשונים, ואם
ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו,
מחרימים אותו (כסף משנה).

פֶּרֶק עֲשֵׂה וְעִשְׂרִים¹

1 דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל.

3 ז. שְׁלִיחַ שְׂאָמַר: פְּלוֹנִי שְׁלַחְנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן
4 הַדִּינִים, וְלֹא רָצָה בַּעַל דִּין לָבוֹא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו
5 פֶּתַחָא שֶׁל שְׂמִתָּא, עַד שְׂיֹאמַר מִשֵּׁם שְׁלִשְׁתָּן. בְּמָה
6 דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהֵלֵךְ הַשְּׁלִיחַ בְּיוֹם שְׂאִינוּ יָדוּעַ
7 לִישִׁיבַת הַדִּינִים; אָבָל בְּיוֹם הַיָּדוּעַ שֶׁהַדִּינִים יוֹשְׁבִים
8 בּוֹ לְדִין - הַפֶּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדִּינִים מְקַבְּצִין, וְאַף
9 עַל פִּי שֶׁבָּא הַשְּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כָּאֵלוּ בָּא בְּשֵׁם
10 שְׁלִשְׁתָּן²⁶.

26 סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים
הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן
משפט יא, ג).

11 ח. מִי שֶׁשְּׁלַחוּ לוֹ בֵּית דִּין לָבוֹא, וְלֹא בָּא לְדִין -
12 מְנַדִּין אוֹתוֹ²⁷, וְכוֹתְבִין עָלָיו פֶּתַחָא, וְנוֹתֵן שָׂכָר
13 הַסּוֹפֵר²⁸. וּבִעֵת שְׂבִיבָא קוֹרְעִין הַפֶּתַחָא²⁹. כְּתוּבוֹ לוֹ
14 פֶּתַחָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָבַל הַדִּין, מִיּוֹן שְׂאָמַר: הַרִינִי
15 מִקָּבַל הַדִּין - קוֹרְעִין נְדוּיוֹ³⁰. קָבְעוּ לוֹ בֵּית דִּין זְמַן
16 שְׂבִיבָא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עָלָיו
17 פֶּתַחָא לְעֶרְבַּי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיָּה
18 בְּמִדְיָנָה³¹, וּמֵרֵד וְלֹא בָּא; אָבָל אִם הָיָה בְּכִפְרִים³²
19 וַיֵּצֵא וְנִכְנַס - קוֹבְעִים לוֹ זְמַן שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי וְשְׁנֵי³³.
20 וְאִם שָׁלֵם יוֹם שְׁנֵי וְלֹא בָּא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פֶּתַחָא
21 עַד לְמַחֵר³⁴.

27 מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה
לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו,
כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד.
28 כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת
הפיתחא. 29 אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא.
30 אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו
כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית
הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא
קמא קיג, א וברש"י). 31 בעיר. 32 שהם חוץ לעיר
והרי הוא טרוד ואנוס. 33 שהם ימי ישיבה קבועים של
הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי,
ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם).
והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים
לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר
בחושן משפט יא, א. 34 בבא קמא שם.

22 ט. אֵין קוֹבְעִין זְמַן³⁵ לֹא בִימֵי נִסָּן וְלֹא בִימֵי תְּשָׁרִי,
23 מִפְּנֵי שֶׁהָעַם טְרוּדִין בְּמוֹעֲדוֹת. וְלֹא בְּעֶרְבַּי שַׁבָּת וְלֹא

7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקוים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, ה"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

ג. המקלל עצמו - לוקה, כמו שקלל אחרים. 19
שנאמר: השקמך לה ושקמך נפשך. 20
עצמו או חברו או נשיא או דיין - אינו לוקה עד שקלל בשם מן השמות, כגון יה ואלהים ונשי 21
וכיוצא בהן. 22 או ככני מן הכנויים, 23 כגון חנון וקנא וכיוצא בהן. 24 הואיל והוא חיבב אם קלל בכל הכנויים, כך אם קלל בכל לשון - חיבב; שהשמות שקוראין בהן הגוים להקדוש ברוך הוא - הרי הן 25
בכל הכנויים. 26 ואורו - בו שבועה, בו קללה, בו 27
נדיב. 28

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא לא-תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, אך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא-תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה"י: "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חברו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראיה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על-אחת-כמה- וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון אורו צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חברו ב"אורו" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חברו בלשון: אורו הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ג.

חומר עוון מחרף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

1 א. פל המקלל דיין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: אלהים לא תקלל. 2
3 הנשיא, אחד ראש סנהדרי גדולה או המלך. 3
4 זה עובר בלא תעשה, שנאמר: ונשיא בעמך לא תא. 4
5 ולא דיין ונשיא בלבד, אלא פל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: לא תקלל חרש. ולמה נאמר חרש? 4
6 שאלו זה שהוא אינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו. 5
7 ויראה לי, שהמקלל את הקטן הנכלם - לוקה. (הרי הוא פחורש). 6

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". 3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא-בבא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתוב ונשיא בעמך לא תאור". 4) שבועות לו, א. 5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיו, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהזהיר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף-משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומע, ק"ו לפנינו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. 6) כמו שאמרו (בבא-קמא פו, ב) קטן יש לו בוש - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף-משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף-משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

11 ב. המקלל את המת - פטור. 12
12 אדם מישראל - חיבב, למה יחד לאו על דיין ולא על נשיא? לחיבו שפטים. נמצאת למד: שהמקלל 13
14 אחד מישראל, בין איש בין אשה, בין גדול בין קטן - לוקה אחת; ואם קלל דיין - לוקה שפטים; ואם 15
16 קלל נשיא - לוקה שלש. וכן נשיא שקלל אביו - חיבב משום ארבעה שמות: שלשה של כל אדם, 17
18 ואחד משום האב.

המדני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. (28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף-משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחיר, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. (29) התחצף. (30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". (31) כפרו ופרקו העול. (32) וכן אם ביזו תלמיד-חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בבאורנו שם.

ז. כל הדין בדיני עובדי פוכבים³³ ובערפאות³⁴ 22
שלהן, אף על פי שהיו דיניהם בדיני ישראל - הרי 23
זה רשע, וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת משה 24
רבנו. שנאמר: ואלה המושפטים אשר תשים 25
לפניהם. לפניהם - ולא לפני עובדי פוכבים³⁵; 26
לפניהם - ולא לפני הדיוטות³⁶. היתה יד העובדי 27
פוכבים תקיפה, ובעל דינו אלה, ואינו יכול להוציא 28
ממנו בדיני ישראל - יתבענו לדיני ישראל תחלה. 29
אם לא רצה לבוא - נוטל רשות מבית דין, ומציל 30
בדיני עובדי פוכבים מיד בעל דינו³⁷. 31

(33) בכתב-יד התימנים: בדיני גוים. (34) מקום מושב משפטיהם. (35) מדרש נחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני גוים, כפר בהקב"ה תחילה ואחר-כך כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאווינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). (36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית-דין לנדותו ולהחרימו עד שישלך יד עכו"ם מעל חבירו". (37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מציינים לדינו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצות: שלש מצות עשה, וחסמש

ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, כשאר כל 1
חיבי לאוין¹⁷. אבל אם לא היתה שם התראה¹⁸; או 2
שקלל בלא שם ובלא פנוי, כגון שאמר: ארור 3
פלוני; או שהיתה הקללה בלא מקלל הדברים, כגון 4
שאמר: אל יהי פלוני ברוך ליי, או אל יברכהו 5
אל¹⁹, וכיצא בדברים אלו - אינו לוקה²⁰. 6

(17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פי"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חבירו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. (18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף-משנה). (19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). (20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבירו.

ה. אף על פי שאינו לוקה, אם חרף תלמיד חכם - 7
מנדין אותו²¹. ואם רצו הדינים להכותו מפת 8
מדות²² - מפין. ועונשין אותו כפי מה שיראה²³, 9
שהרי בזה את הזקן²⁴. ואם חרף עם הארץ - עונשין 10
הדינים בדבר כפי מה שהשעה צריכה לו²⁵ לפי 11
המחרף ולפי זה שנתחרף²⁶. 12

(21) קידושין ע, ב. (22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). (23) קידושין שם. (24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית-דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ב. (25) דעת רב שרירא גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ה. (26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

ו. אף על פי שיש לו לדין או לנשיא²⁷ למחול על 13
פבדו - אינו יכול למחול על קללתו. וכן שאר העם, 14
אף על פי שמחל המקלל - מלקין את המקלל; 15
שפבר חטא ונתחייב²⁸. אבל מי שנתחייב נדוי מפני 16
שהפקיר²⁹ בבית דין, ורצו בית דין למחול על פבדו 17
ולא נדוהו - הרשות בידן³⁰. והוא שלא יהיה בדבר 18
הפסד בכבוד הבורא. כגון שהיו העם מבצטין 19
בדברי תורה ובדינים, הואיל ופקר³¹ העם בדבר - 20
צריכין לחזק ולענש כפי מה שיראה להם³². 21

(27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן

החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (9) שבועות ל, ב. (10) אינו חייב לילך, אבל בית-דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חור"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). (11) כגון אשה הבאה לפני חכם להחזירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. (12) שיועד להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יבררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיועד לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף-משנה). (13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטרו, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמא תאמר לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה-למלך). (14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכתי" התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה ה' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חברו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית-דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחור"מ סי' כח, סעיף א.

ג. כהן גדול - אינו חייב להעיד¹⁵. אלא עדות שהיא²¹
למלך ישראל בלבד¹⁶ - הולך לבית דין הגדול²²
ומעיד בה. אבל בשאר העדיות - פטור¹⁷.

(15) שזולזל הוא לו לבוא להעיד לבעל-דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). (16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף-משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן ה' מלכים פ"ג, ה"ז. (17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם-משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור-המתחיל: מעיד), וראה ה' שגגות פ"ה, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבועת העדות".

ד. מצות עשה לדרש את העדים¹⁸ ולחקרן¹⁹
ולהרבות בשאלתן. ומדרשין עליהן, ומסייעין²⁰
אותן מענין לענין בעת השאלה, כדי שישתקו²¹ או
יחזרו בהן²² אם יש בעדותן דפי²³. שנאמר: ודרשת
וחקרת ושאלת היטב. וצריכין הדינים להזהר בעת
חקירת העדים²⁴, שמא מתוכה ילמדו לשקר. ובשבע
חקירות בודקין אותם: באי זה שבוע²⁵? באי זה
שנה? באי זה חדש? בכמה בחדש? באי זה יום
מימי השבת? ובכמה שעות פיום? ובאי זה
מקום?²⁶ אפלו אמר: היום הרגו, או אמש הרגו -

1 מצות לא תעשה, וזה הוא פרט: א) להעיד לבית
2 דין למי שיש לו עדות. ב) לדרש ולחקר העדים.
3 ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו בדיני
4 נפשות. ד) שלא יקום דבר בעד אחר. ה) שלא
5 יעיד בעל עברה. ו) שלא יעיד קרוב. ז) שלא
6 להעיד בשקר. ח) לעשות לעד זומם פאשר זמם.
7 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מתבאר בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית-דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

8 א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שיועד.
9 בין בעדות שחייב בה את חברו²⁷, בין בעדות שיוצא
10 בה³. והוא שיתבצע להעיד בדיני ממונות⁵.
11 שנאמר: והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא
12 עונו⁶.

(2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. (3) כגון שיועד ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: "את חברו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחור"מ סי' כח, ס"ק ב). (4) אבל אם לא תבעו הבעל-דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). (5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנמק מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף-משנה). (6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (ר"ב ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חור"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פי"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" (ע"פ בבא-קמא נו, א).

13 ב. היה העד חכם גדול, והיה בבית דין⁷ פחות ממנו
14 בחקמה, הואיל ואין כבודו שילך לפניו - עשה
15 של כבוד תורה⁸ עדיף⁹, ויש לו להמנע¹⁰. במה
16 דברים אמורים? בעדות ממון; אבל בעדות
17 שמפריש בה מן האסור¹¹, וכן בעדות נפשות או
18 מכות¹³ - הולך ומעיד. שנאמר: אין חקמה ואין
19 תבונה לגדל יי. כל מקום שיש חלול השם - אין
20 חולקין כבוד לרב¹⁴.

(7) בכתי" התימנים: והיה בית-דין. (8) שנצטוינו לכבד את

דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריהם" וכו'. (25) שמיטה, של יובל. (26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמעת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתיים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתיים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). (27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). (28) בכל עדות שהיא. (29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). (30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. (31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). (32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביית עשור פ"ב, ה"א-ה). (33) בסייף או ברומח. (34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. החקירות והדרישות הן הדברים שהן עקר העדות³⁵, ובהן יתחייב³⁶ או יפטר. והן פונת המעשה שעשה³⁷, וכוונת הזמן וכוונת המקום³⁸, שבהן יזמו³⁹ העדים או לא יזמו; שאין אנו יכולים להזם העדים עד שיכנונו הזמן והמקום⁴⁰.

(35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיכתאר בסמוך ה"ו. (36) הנידון. (37) מה עשה ואיך עשה. (38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. (39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. (40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי-אתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי-אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויה ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם-משנה).

ו. ועוד מרפין לבדק העדים בדברים שאינן עקר בעדות ואינה תלויה בהם. והם הנקראים בדיקות⁴¹. וכל המרפה בבדיקות - הרי זה משבח. פיצד הן הבדיקות? הרי שהעידו עליו שהרג, ונחקרו בשבע

שואלין להן: באי זה שבוע? באי זה שנה? באי זה חדש? בכמה בחדש? באי זה יום? באי זה שעה?²⁷ ומפלל החקירות, יתר על השבע השוות בפלל²⁸: שאם העידו עליו שעבד עבודה זרה - שואלין להן: את מה עבד?²⁹ ובאי זה עבודה עבד?³⁰ העידו שחלל את השבת - שואלין אותן: אי זו מלאכה עשה? והיאך עשה?³¹ העידו שאכל פירות הפסחים - שואלין אותן: אי זה מאכל אכל? וכמה אכל?³² העידו שהרג את הנפש - שואלין אותן: במה הרגו?³³ וכן כל פיוצא בזה - הרי הוא מפלל החקירות³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דופי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין".

ואף "שנצטוונו לחתוך את הדין על-פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על-פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לוויין, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך ה'הדר' למסכתות ב"ד, טו"ש תנש"א ח"ב ע' 848).

(18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. (19) שבע חקירות המנויות להלן. (20) מעבירים. (21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. (22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. (23) פגם וספק. (24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בבאיורנו לקמן סוף הלכה ב. (8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד"ה. (9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. (10) של הנהרג או ההורג. (11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

ב. אָמַר אֶחָד: בָּלִים שְׁחָרִים הִיָּה לְבוֹשׁ, וְהִשְׁנִי אָמַר: לֹא כֵן, אֲלֹא לְבָנִים הִיָּה לְבוֹשׁ - הָרִי עֵדוּתָן בְּטָלָה; וּכְאֵלּוּ אָמַר אֶחָד בְּרִיבִיעִי בְּשִׁפְתָּ, וְהִשְׁנִי בְּחִמְשִׁי, שְׁאִין פָּאן עֵדוּת; אוֹ שְׁאֵמַר הָאֶחָד בְּסִיף הִרְגוּ, וְהִשְׁנִי אָמַר בְּרִמָּח, שְׁאִין פָּאן עֵדוּת. שְׁנֵאמַר: נִכּוֹן הַדָּבָר, וְכִיּוֹן שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בָּאֵי זֶה מִפְּלִי הַדָּבָרִים - אֵין זֶה נִכּוֹן.¹²

(12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

ג. הִיוּ הָעֵדִים מְרִבִּים, שְׁנֵים מֵהֶן פָּנוּ עֵדוּתָן בְּחִקְרוֹת וּבְדִרְיָשׁוֹת, וְהִשְׁלִישִׁי אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ - תִּתְקַּים הָעֵדוּת בְּשְׁנֵים, וְהִרְגָּה.¹³ אָבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת שְׁנֵיהֶן, אָפְלוּ בְּבִדְיוֹתָן - עֵדוּתָן בְּטָלָה.¹⁴

(13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חברו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חברו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. (14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

ד. עַד אֶחָד אָמַר: בְּרִיבִיעִי בְּשִׁפְתָּ, בְּשְׁנֵים לַחֲדָשׁ, וְהִשְׁנִי אָמַר: בְּרִיבִיעִי בְּשִׁפְתָּ, בְּשִׁלְשָׁה לַחֲדָשׁ - עֵדוּתָן קַיָּמָה; שְׁנֵה¹⁵ יוֹדֵעַ פְּעֻבּוֹר שֶׁל חֲדָשׁ¹⁶, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? עַד חֲצוֹת הַחֲדָשׁ; אָבָל אַחֵר חֲצוֹת הַחֲדָשׁ, כָּגוֹן שְׁאֵמַר הָאֶחָד: בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֲדָשׁ, וְהִשְׁנִי אָמַר: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר לַחֲדָשׁ, אָף עַל פִּי שְׁכָּנוֹ שֶׁנִּיהָם יוֹם אֶחָד מִיָּמֵי הַשָּׁבָת - עֵדוּתָן בְּטָלָה; שְׁאִין חֲצִי הַחֲדָשׁ בָּא וּכְבָר יוֹדֵעַ הַכֹּל¹⁸ אֵימָתִי הִיָּה רֹאשׁ הַחֲדָשׁ¹⁹.

1 חקירות שְׁמַנִּינוּ, שֶׁהֵן בְּכֹנֶת הַזְּמַן וּבְכֹנֶת הַמָּקוֹם, וְנִדְרָשׁוּ בְּכֹנֶת הַמַּעֲשֶׂה, וְכֹנֶן הַמַּעֲשֶׂה⁴² וְכֹנֶן הַכָּלִי שֶׁהִרְגוּ בּוֹ⁴³, בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מָה הִיָּה לְבוֹשׁ הַנֶּהָרֵג אוֹ הַהוֹרֵג, בְּגָדִים לְבָנִים אוֹ שְׁחָרִים? עֶפֶר הָאָרֶץ שֶׁנֶּהָרֵג עָלֶיהָ - לָכֵן אוֹ אָדָם? אֵלּוּ וּכְיוֹצֵא בָּהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה שְׁאֵמַר הָעֵדִים: הִרְגוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה⁴⁴. וּבְדִקּוֹ הָעֵדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: תֵּאֲנִים שְׁלָה שְׁחָרוֹת הִיוּ אוֹ לְבָנוֹת? עֶקְצִין⁴⁵ שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרָפוֹת הִיוּ אוֹ קָצְרוֹת? וְכָל הַמְרָבָה בְּבִדְיוֹתָן וּכְיוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי זֶה מְשִׁפָּח⁴⁶.

(41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. (42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. (43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. (44) עץ התאנה. (45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. (46) סנהדרין שם.

יום שישי ט"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק שני

(1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

12 א. מָה בֵּין חִקְרוֹת וְדִרְיָשׁוֹת² לְבִדְיוֹתָן? בְּחִקְרוֹת וְדִרְיָשׁוֹת, אִם כָּוֵן הָאֶחָד אֶת עֵדוּתוֹ⁴, וְהִשְׁנִי אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ - עֵדוּתָן בְּטָלָה⁵; אָבָל בְּבִדְיוֹתָן, אָפְלוּ שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אֵין אָנֹכִי יוֹדֵעִין - עֵדוּתָן קַיָּמָה⁶. וּבְכֹנֶן מְכַחֲשִׁין זֶה אֶת זֶה, אָפְלוּ בְּבִדְיוֹתָן - עֵדוּתָן בְּטָלָה⁷. כִּיצַד? הַעֲדִירוּ שֶׁהִרְגָּה זֶה אֶת זֶה, וְאָמַר הָאֶחָד כְּשֶׁנֶּחֱקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשִׁנָּה פְּלוֹנִית, בְּחֲדָשׁ פְּלוֹנִי, בְּכַף וְכַף בְּחֲדָשׁ, בְּרִיבִיעִי בְּשִׁפְתָּ, בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּיוֹם, בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הִרְגוּ. וְכֵן כְּשֶׁדִּרְשׁוּ: בְּמָה הִרְגוּ? אָמַר: הִרְגוּ בְּסִיף⁸. וְכֵן הָעֵד הִשְׁנִי כָּוֵן עֵדוּתוֹ כֹּל, חוּץ מִן הַשְּׁעוֹת, שְׁאֵמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּכִמָּה שְׁעוֹת הִיָּה בְּיוֹם; אוֹ שְׁכָּוֶן אֶת הַשְּׁעוֹת, וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּמָה הִרְגוּ, וְלֹא הַכְנַתִּי בְּכָלִי שֶׁהִיָּה בְּיָדוֹ - הָרִי עֵדוּתָן בְּטָלָה⁹. אָבָל אִם כָּוֵן הַכֹּל, וְאָמְרוּ לָהֶן הַדִּינִים: פְּלוֹנוֹ¹⁰ הִיוּ שְׁחָרִים אוֹ לְבָנִים? וְאָמְרוּ: אֵין אָנֹכִי יוֹדֵעִים, וְלֹא שְׁמַנּוּ לְבַנּוּ לַדָּבָרִים אֵלּוּ שְׁאִין לָהֶן מָמָשׁ - הָרִי עֵדוּתָן קַיָּמָה¹¹.

(2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. (3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. (4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. (5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בבאיורנו לעיל פרק א. (6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. (7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי ט"ז תמוז – ספר שופטים – הלכות עדות קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פרק שלישי

(1) החקירות בדיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדותם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

- א. אֶחָד דִּינִי מְמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינִי נַפְשׁוֹת בְּדִרְיָשָׁה
וְחִקְיָהָ². שְׁנָאֵמַר: מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם³. אָבֵל
אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּדִי שְׁלֹא תִנָּעַל דָּלָת בְּפָנֵי לִוְיָן⁴, אֵין
עָדִי מִמּוֹן צָרִיכִין דְּרִישָׁה וְחִקְיָהָ. בְּיָצַד? אָמְרוּ
הָעֵדִים: בְּפָנֵינוּ הָלָה זֶה אֶת זֶה מְנָה⁵ בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית,
אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּנוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם
שֶׁהָלָה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמְּנָה אִם הָיָה מִמְּטַבֵּעַ פְּלוֹנִי
אוֹ מִמְּטַבֵּעַ פְּלוֹנִי⁶ - עֲדוּתָן קִיָּמָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".
וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא עליהם ל"תנעול דלת בפני לווי"ן" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".
והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה בדיני נפשות ש"אין ממיתין בית-דין ולא מלקין את האדם על-פי הודאת פיו אלא על-פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו בפני הלווי"ן אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו הוא של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווי"ן.

על-פי"זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על-פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית-דין ואמר שגנב או גזל או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על-פי עצמו אינו נפסל",

(15) האומר בשניים לחודש. (16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. (17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). (18) ובדפוס וינציאה שי"א: אלא כבר ידעו. (19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

- ה. אֶמַר הָאֶחָד: בְּשָׁלֹשָׁה²⁰, וְהַשְּׁנִי אֹמֵר: בְּחִמָּשָׁה
- עֲדוּתָן בְּטִלָּה²¹. אֶמַר עַד אֶחָד: בְּשֵׁתִי שְׁעוֹת בַּיּוֹם,
וְהַשְּׁנִי אֹמֵר: בְּשֵׁלֹשׁ שְׁעוֹת - הָרִי עֲדוּתָן קִיָּמָה²²;
שֶׁדָּרָף הָעֵם לְטַעוֹת בְּשָׁעָה אַחַת²³. אָבֵל אִם אָמַר
הָאֶחָד: בְּשֵׁלֹשׁ שְׁעוֹת, וְהַשְּׁנִי אֹמֵר: בְּחִמָּשָׁה - עֲדוּתָן
בְּטִלָּה²⁴. אֶמַר עַד אֶחָד: קֹדֶם הַנֶּץ הַחֲמָה, וְאֶחָד
אֹמֵר: בְּהֶנֶץ הַחֲמָה²⁵ - עֲדוּתָן בְּטִלָּה²⁶, אָף עַל פִּי
שֶׁהָיָה שְׁעָה אַחַת²⁷; שֶׁהִדְבֵּר נֶכֶד לְפָל²⁸. וְכֵן אִם
נִחְלָקוּ בְּשִׁקְעָתָה²⁹.

(20) בחודש. (21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". (24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. (25) כשמתחיל הנץ. (26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב בברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוס רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמכין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בביאורינו שם.

ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות או בחקירות - עדותן בטלה¹⁵. ואם הכחישו העדים זה את זה בבדיקות - עדותן קיימת¹⁶. כיצד? אחד אומר: בניסן לזה ממנו, והשני אומר: לא פי, אלא באיר; או שאמר האחד: בירושלים, והשני אומר: לא פי, אלא בלד היינו - עדותן בטלה¹⁷. וכן אם אמר האחד: חבית של יין הלוהו, והשני אומר: של שמן היתה - עדותן בטלה; שהרי הכחישו בדרישתם¹⁸. אבל אם אמר האחד: מנה שחור¹⁹, והשני אומר: מנה לכן היה²⁰; זה אומר: בדיוטא העליונה היו כשהלוהו, והשני אומר: בדיוטא התחתונה²² היו - עדותן קיימת²³. אפלו אמר האחד: מנה הלוהו, והשני אומר: מאתים²⁴ - חייב לשלם מנה; שיש בכלל מאתים מנה²⁵. וכן אם אמר האחד: דמי חבית של יין יש לו פידו, וזה אומר: דמי חבית של שמן²⁶ - משלם בפחות שבדמים. וכן כל פיוצא בזה²⁷.

15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). (19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואין יצטרף לעדות (חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). (21) בכת"י תימן: בדייט, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הובלת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה). (23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. (24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן,

כי הדין הוא ש"פליגין דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על-פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממונו הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשביטל דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממונו לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממונו זה יגיע לפלוני. כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממונו משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ יין מלכות' ספר שופטים סימן יג)

2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" - הוא-הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זוז. (6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. במה דברים אמורים? בהודאות והלואות⁷,
ממונות ומכירות⁸ וכיוצא בהן; אבל בדיני קנסות⁹ -
צריכין דרישה וחקירה¹⁰. ואין צריך לומר במלקות¹¹
ובגלות¹². וכן אם ראה הדין שהדין מרמה¹³ וחשש
לו - צריך דרישה וחקירה¹⁴.

7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. (8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידם על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). (12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פ"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב.

13 **אָפּלוּ יָתֵן טַעַם לְדַבְּרֵיהֶם. וְכֵן אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹסִיף**
14 **בְּעֵדוּתוֹ תְּנָאִי.³⁹ כָּלֹּל שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שְׂיֵאמַר**
15 **הָעֵד אַחֲרֵי שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוּתוֹ, שְׂיָבוֹא מִכָּלֵל בְּטוֹל**
16 **הָעֵדוּת אוֹ הוֹסֶפֶת תְּנָאִי בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.⁴⁰**

(34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית-דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". (35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא-בבא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה. (36) שכוח הייתי. (37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא-מציעא כח, ב וכן בחו"מ ס"ו כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

17 **ו. עֵדִים הַחֲתוּמִּים עַל הַשָּׁטֶר - הָרִי זֶה כָּמִי**
18 **שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין,⁴¹ וְאֵין יָכוֹלִין לְחַזֵּר**
19 **בָּהֶן.⁴² בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁאֶפְשֶׁר לָקִים**
20 **הַשָּׁטֶר.⁴³ שְׁלֹא מִפְּהֵן, כְּגֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶה**
21 **כָּתֵב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כָּתֵב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֲרָי;⁴⁴**
22 **אָבֵל אִם אֵי אֶפְשֶׁר לָקִים אֶת הַשָּׁטֶר אֲלֵא מִפְּהֵן,⁴⁵**
23 **וְאֲמָרוּ: כָּתֵב יָדָנוּ הוּא זֶה, אָבֵל אֲנוּסִים הָיִינוּ,⁴⁶**
24 **קִטְנִים הָיִינוּ, קְרוֹבִים הָיִינוּ, מְטָעִים הָיִינוּ - הָרִי**
25 **אֵלֹו נֶאֱמָנִים,⁴⁷ וַיִּבְטַל הַשָּׁטֶר.**

(41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). (42) כתובות יח, ב. (43) לאשר את חתימת ידם. (44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית-דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתבי-ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

26 **ז. אֲמָרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ בְּעֵבְרָה,⁴⁸ אוֹ שְׁחַד**
27 **לְקַחְנוּ עַל עֵדוּת זו⁴⁹ - אֵין נֶאֱמָנִים; שְׁאֵין אָדָם**
28 **מְשִׁים עֲצָמוֹ רָשָׁע⁵⁰, עַד שֶׁיַּעֲדוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא**

ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא-בבא נז, ב) לענין חזקה, שבין חטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן ('נמוקי יוסף' שם) והשווה ה' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאין העד מדקדק בזה". (27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ ס"ו ל, סעיף ב.

1 **ד. דִּין תּוֹרָה: שְׁאֵין מִקְבָּלִין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי**
2 **מְמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נַפְשוֹת, אֲלֵא מִפִּי הָעֵדִים.**
3 **שֶׁנֶּאֱמָר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִכָּתֵב**
4 **יָדָן.²⁸ אָבֵל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים: שֶׁחֻתְכִּין²⁹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת**
5 **בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטֶר, אָף עַל פִּי שְׁאֵין הָעֵדִים קָיָמִים³⁰,**
6 **כְּדֵי שְׁלֹא תִנָּעַל דִּלְתָּ בִּפְנֵי לִוְיָן.³¹ וְאֵין דִּינֵין בְּעֵדוּת**
7 **שֶׁבִּשְׁטֶר בְּדִינֵי קְנֻסוֹת³², וְאֵין צְרִיךְ לֹמַר בְּמִכּוֹת**
8 **וּבְגָלוֹת; אֲלֵא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִכָּתֵב יָדָן.³³**

(28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ ס"ו כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתבי-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29) פוסקים ומחליטים. (30) שמתו. (31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמיייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ ס"ו כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33) ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה ה' גירושין פ"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

9 **ה. כָּל עַד שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי**
10 **מְמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נַפְשוֹת - אֵין יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ.³⁴**
11 **כִּיצַד? אָמַר: מְטָעָה הָיִיתִי³⁵, שׁוֹגֵג הָיִיתִי³⁶, וְנִזְכַּרְתִּי**
12 **שְׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחְדוֹ עֲשִׁיתִי³⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאפילו כתב־ידים יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים⁶⁴,
וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי⁶⁵ - הָרִי פָּאן עֵד
אֶחָד⁶⁶.

(64) והואיל ואין כתב־ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. (65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. (66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם-משנה).

יא. גַּם בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁷ אֵין מְקַבְּלִין עֵדוֹת אֶלָּא בִּפְנֵי
בַּעַל דִּין⁶⁸. אִם הָיָה בַּעַל דִּין⁶⁹ חוֹלָה, אוֹ שֶׁהָיוּ
הָעֵדִים מִבְּקָשִׁים לִילֵךְ לַמְּדִינָה הַיָּם וְשִׁלְחוּ⁷⁰ לְבַעַל
דִּין וְלֹא בָּא - הָרִי אֵלֹי מְקַבְּלִים עֵדִים שְׁלֹא בִּפְנֵינוּ⁷¹.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲדוֹת עַל פֶּה; אֲבָל בְּשֵׁטֶר
- מְקַנְמִין בֵּית דִּין אֶת עֲדֵיו⁷² שְׁלֹא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין⁷³.
וְאִפְלוּ הָיָה עוֹמֵד⁷⁴ וְצוּנָה וְאוֹמֵר: שֵׁטֶר מְזִיף
הוּא⁷⁵! עֲדֵי שֶׁקֶר הֵן⁷⁶! פְּסוּלֵי עֵדוֹת הֵן⁷⁷! - אֵין
מְשַׁגְּחִין בוֹ; אֶלָּא מְקַנְמִין אֶת הַשֵּׁטֶר, וְאִם יֵשׁ לוֹ
רְאִיָּה לְפִסְלָה⁷⁸ - יִפְסְלָה⁷⁹.

(67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. (68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא-קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. (69) ושם ימות טרם שיקבלו העדות. (70) הדיינים. (71) בבא-קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית-דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין המוכרת שלא בבית-דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבא-מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית-דין של הדיוטות

1 רְשַׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֲמָנָה הָיָה דְּבָרֵינוּ⁵¹ - אֵין
2 נְאֻמָּנִים; שֶׁהִמְעִיד עַל שֵׁטֶר אֲמָנָה - בְּמַעֲיֵד בְּשֶׁקֶר⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן סי' ה"א-ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פי"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לזה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווהו. (52) שאסור לו לאדם שישעה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

3 ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שֵׁטֶר מְכַר זֶה מוֹדְעָה נִמְסְרָה לָנוּ
4 עָלֵינוּ⁵³, אָף עַל פִּי שֶׁפְּתַב יָדָן⁵⁴ יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר⁵⁵
5 - הָרִי אֵלֹי נְאֻמָּנִין⁵⁶.

(53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. (54) חתימתם. (55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. (56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב־ידים יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידים ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפ"ז אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידים יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

6 ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שֵׁטֶר זֶה⁵⁷: אִם הָיָה כְּתָב
7 יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - אֵין נְאֻמָּנִין⁵⁸; וְאִם אֵין
8 הַשֵּׁטֶר מְתַקֵּן אֶלָּא מִפִּיהֶם - נְאֻמָּנִים⁵⁹. וְאוֹמֵר⁶⁰
9 לְבַעַלֵּי הַדִּין⁶¹: קִיְּמוּ הַתְּנַאי⁶² וּבּוֹאוּ לְדוּן⁶³.

(57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. (58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. (59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. (60) הדיין. (61) הלוקחות. (62) לבעלים המוכרים. (63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר,

17 **שְׁעוֹשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבַּת וְאַחַד מִתְּרֵה בּוֹ, וְהִכְנִים**
 18 **רֹאשׁוֹ, וְחִזְרָה הָעֵד הַשֵּׁנִי וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחֲלוֹן**
 19 **וְרָאָהוּ¹⁰ - אֵין מְצַטְרֵפִין, עַד שְׁיִרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַד¹¹.**
 20 **הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים רֹאִין אוֹתוֹ מִחֲלוֹן זֶה, וְשְׁנֵי עֵדִים**
 21 **רֹאִין אוֹתוֹ מִחֲלוֹן אֲחֵר, וְאַחַד מִתְּרֵה בּוֹ בְּאֶמְצָע:**
 22 **בְּזִמָּן שֶׁמִּקְצָתָן רֹאִין אֱלוֹ אֶת אֱלוֹ - הָרִי זֶה עֵדוֹת**
 23 **אַחַת¹²; וְאִם לֹא הָיוּ רֹאִין אֱלוֹ אֶת אֱלוֹ וְלֹא צִרְף**
 24 **אוֹתָן הַמִּתְּרֵה¹³ - הָרִי אֱלוֹ שְׁתֵּי עֵדוּת. לְפִיכָּה, אִם**
 25 **נִמְצְאָת פֶּת אַחַת מִהֶן זֹמָמִין - הוּא וְהֵן נִהְרָגִין,**
 26 **שֶׁהָרִי הוּא נִהְרָג בְּעֵדוֹת הַפֶּת הַשְּׁנִיָּה¹⁴.**

(2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית-דין. (3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. (4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. (5) שכל אותם כ"ג דינים שקיבלו עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיעטרפו קצת מבית-דין זה וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית-דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-משנה). (6) זה חוזר אל דיני נפשות. (7) מכות ו, ב' מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד אחד" - אחד - אחד. (8) בעברין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף-משנה). וכן בדין, שאין אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. (10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. (11) מכות, שם. (12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיוזמו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. (13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. (14) שלא הזומה (שם).

27 **ב. אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא רָאוּ אֱלוֹ אֶת**
 28 **אֱלוֹ - עֵדוּתָן מְצַטְרֵפֶת¹⁵. בִּיצֵד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי**
 29 **הָלוֹהוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוּ בְּפָנַי הוֹדָה לִי¹⁶, וְאָמַר הָעֵד**
 30 **הַשֵּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מַעִיד שֶׁהָלוֹהוּ בְּפָנַי אוּ הוֹדָה בְּיוֹם**
 31 **אֲחֵר - הָרִי אֱלוֹ מְצַטְרֵפִין¹⁷.**

(15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. (16) שהוא חייב לו. (17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל

להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. (72) מאשרים את חתימת ידיהם. (73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-המתחיל: מקיימים). (74) הנתבע. (75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. (76) וחתמו למלוה בשקר. (77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (78) את העדים או השטר. (79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראה יחזיר".

1 **יב. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵאִיָּה בְּעֵדִים⁸⁰ - מְטַפֵּל בְּעֵדִים**
 2 **עַד שְׁיִבְיָאָם לְבֵית דִּין⁸¹. וְאִם יִדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁפָּעַל**
 3 **דִּינוֹ אֲלֵהֶם⁸², וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מְתַפְחָדִים מִפְּעַל**
 4 **דִּינוֹ שֶׁיִּבְאוּ וְיַעֲדוּ לוֹ - הָרִי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת פְּעַל**
 5 **דִּינוֹ שְׁיִבְיָא הוּא הָעֵדִים⁸³. וְכֵן כָּל פּוֹצֵא בְּדָבָרִים**
 6 **אֱלוֹ דְּגִין בִּהְיוֹ לְאֵלֶם.**

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בבא-קמא מו, ב' שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש זורע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא-מציעא לט, ב). ושם תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאֵלמים, שבעל-דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכן נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

7 **א. עֲדֵי נַפְשׁוֹת² צְרִיכִין שְׁיִהְיוּ שְׁנֵיהֶם רֹאִים אֶת**
 8 **הַעוֹשָׂה עֲבֵרָה כְּאַחַד³. וְצְרִיכִין לְהַעֲדִי כְּאַחַד⁴,**
 9 **וּבְבֵית דִּין אֶחָד⁵. אֲבָל דִּינֵי מְמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לָכֶּה.**
 10 **בִּיצֵד? הִנֵּה אֶחָד רֹאֶהוּ מִחֲלוֹן זֶה בְּשַׁעֲבֵר הַעֲבֵרָה,**
 11 **וְהָעֵד הָאֲחֵר רֹאֶהוּ מִחֲלוֹן אֲחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי**
 12 **הָעֵדִים רֹאִין זֶה אֶת זֶה - מְצַטְרֵפִין, וְאִם לֹא - אֵין**
 13 **מְצַטְרֵפִין⁶. הִנֵּה זֶה הַמִּתְּרֵה בּוֹ⁸ רֹאֶה הָעֵדִים,**
 14 **וְהָעֵדִים רֹאִין אוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין רֹאִין זֶה אֶת**
 15 **זֶה - הַמִּתְּרֵה מְצַרְפֵּן⁹. הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית אֶחָד,**
 16 **וְהוֹצִיא אֶחָד מִהֶן רֹאשׁוֹ מִן הַחֲלוֹן, וְרָאָהוּ זֶה**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשאלו אם מסכים הוא לכתיבה, ש'כלל' הוא (בבא-בבא מ, א) "סתם קנין לכתיבה עומד". (26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

- ו. העיד האחד בבית דין זה²⁷, והעיד השני בבית דין אחר - יבוא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדות²⁸.
ו. וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה²⁹, והזירו והעידו בבית דין אחר³⁰ - יבוא אחד מכל בית דין³¹ ויצטרפו³². אבל העד עם הדין שהעידו שני העדים בפניו³³ - אין מצטרפין³⁴.

(27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. (28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא-בבא בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. (30) והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (31) ובחו"מ סי' ל, ס"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (32) לקיים השטר (בבא-בבא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). (33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. (34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית-דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא-בבא קסה, ב.

- ז. אף על פי שמצטרפין העדות³⁵ בדיני ממונות, צריך שיעיד כל אחד משניהם בכל דבר³⁶, כמו שפארנו³⁷. אבל אם העיד עד אחד במקצת דבר, והעיד השני במקצתו - אין מקימין הדבר מעדות שניהם. שנאמר: על פי שנים עדים יקום דבר³⁸. פיצד? זה אומר: פלוני אבל שדה זו שנה פלונית,

בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

- ג. וכן אם אמר האחד: בפני הלווה, והשני אומר: בפני הודא לו¹⁸; או שאמר הראשון: בפני הודא, והשני שהעיד אחר זמן אומר: בפני הלווה¹⁹ - הרי אלו מצטרפין²⁰.

(18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. (19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם-משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). (20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

- ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד ושומעין דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר זמן - שומעין דבריו. ומצטרפין זה לזה, ומוציאין בהן הממוז²¹.

(21) שם ע"מ א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשוים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קריית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם ע"מ ב.

- ה. וכן אם היה עד אחד בכתב²² ואחד על פה²³ - מצטרפין²⁴. ואם אמר זה שלא פתב עדותו: אני קניתי מידו²⁵ על דבר זה, ולא פא המלוה הזה ולא שאל ממני לכתב - שניהם מצטרפין לעשות המלוה בשטר, ואינו יכול לומר פרעתי²⁶.

(22) חתום בשטר. (23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. (24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לווייתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא-בבא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה": "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). (25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית

חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

א. אין חותכין² דין מן הדינין על פי עד אחד, לא דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת³. ומפי השמועה⁴ למדנו שקם הוא לשבועה⁵, כמו שבארנו בהלכות טועין⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על-פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים" (שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד) ובעגלה ערופה שלא תיערף (שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד).

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי-זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל-פי-זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על-ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על-ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד)

(2) פוסקים, מוציאים החלטה. (3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון) - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). (4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי

1 וְזֶה הָעֵיד שְׁאֶכְלָה שְׁנָה שְׁנָה, וְזֶה הָעֵיד שְׁאֶכְלָה
2 שְׁנָה שְׁלִישִׁית³⁹ - אֵין מִצְטָרְפִין עֲדוֹת שְׁלִשָּׁתָן
3 וְאוֹמְרִים: הָרִי אֶכְלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים; שֶׁכֵּל אֶחָד וְאֶחָד
4 הָעֵיד בְּמִקְצַת הַדָּבָר⁴⁰. וְכֵן אִם הָעֵיד זֶה: אֲנִי רֵאִיתִי
5 שְׁעָרָה אַחַת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי
6 רֵאִיתִי שְׁעָרָה אַחַת בְּצַד שְׂמָאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ
7 הַיּוֹם⁴¹ - אֵין מִצְטָרְפִין⁴² דְּבָרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדֵי שְׁנֹאמַר:
8 הָרִי הָעֵידוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁהִיָּה זֶה גְדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי
9 שֶׁכֵּל אֶחָד מֵהֶם לֹא הָעֵיד אֲלֵא בְּמִקְצַת הַסִּימָנִין⁴³.
10 אֲפִלּוּ הָעֵידוֹ שְׁנֵים בְּשְׁעָרָה אַחַת, וְהָעֵידוֹ שְׁנֵים
11 בְּשְׁעָרָה אַחֶרֶת⁴⁴; שֶׁהָרִי כָּל כֶּת מֵהֶם הָעֵידָה עַל חֲצִי
12 דָּבָר, וְאֵין זֶה עֲדוֹת⁴⁵. אֲבָל אִם הָעֵידָה הָאַחַת
13 שְׂרָאָתָהּ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּצַד יְמִין, וְהָעֵידָה הַשְּׁנִיָּה
14 שְׂרָאָתָהּ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּצַד שְׂמָאל⁴⁶ - מִצְטָרְפִין⁴⁷.
15 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בּוֹ.

(35) בכת"י תימן: העדים. (36) בכת"י הנ"ל: הדבר. (37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". (38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא-קמא ע, ב). (39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטור כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. (40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. (41) שמבן שלש-עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). (42) בכת"י תימן: מצרפין. (43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף-משנה). (44) אין מצרפין עדותם. (45) [בבא-בתרא נג, ב]. (46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". (47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף-משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בידי ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בידיני ממונות בלבד. וכן ביבית יוסף, לחו"מ סוף סימן ל.

יום ש"ק י"ז תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. (17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. (18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

ד. במה דברים אמורים? בזמן שנתפנונו כלן להעיד; אבל אם לא נתפנונו כלם להעיד - מה יעשו שני אחים בכלל העם, וראו העם¹⁹ פשהרג זה את זה, או פשהכל בזה²⁰, או פשהטף חפץ מידו²¹.

(19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. (20) בגופו. (21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וכיצד בודקין את הדבר²²? פשיבואו לבית דין עדים מרבין פת אחת, ואמר²³ להם: פשראיתם זה שהרג או חבל, להעיד באתם או לראות? כל מי שאומר: לא להעיד עליי, אלא לראות מה הדבר, ובכלל העם באתי - מפרישין אותו. וכל מי שאומר: לא הייתי עומד אלא להעיד ולכון העדות - מפרישין אותו. אם נמצא באלו שנתפנונו להעיד קרוב או פסול - עדות כלם בטלה²⁴. במה דברים אמורים²⁵? פשהיה בהן קרוב או פסול; אבל אם כלם פשרים - אחד שנתפנו להעיד או שלא נתפנו להעיד, הואיל וראוהו הדבר וכוון עדותו והיה שם התראה²⁶, חותכין הדין על פיו. בין בדיני ממונות²⁷, בין בדיני נפשות.

(22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. (23) ובכתב יד תימן: ואמרים. (24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). (25) בכתב יד תימן: והייתה. (26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. (27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שטר שהיו עדיו מרבין, ונמצא אחד מהן קרוב²⁸ או פסול, או שהיו בהם שנים קרובים זה לזה, והרי אין העדים קמין כדי לשאל אותן²⁹: אם יש שם עדות ברורה שכלם ישובו לחתם³⁰, שהרי נתפנו להעיד³¹ - הרי זה בטל; ואם לאו - תתקיים העדות בשאר. ולמה מקמין העדות בשאר³²? שהרי אפשר שחתמו הפשרים והניחו מקום לגדול לחתם³³, ובא זה הקרוב או הפסול וחתם שלא מדעתם³⁴.

(28) ללווה או למלווה. (29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. (30) כאחד, זה בפני

זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). (6) פרק א הלכה א.

ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: בפסוקה שלא תשתה מי מרים⁷, ובפסוקה ערופה שלא תערה, כמו שפארנו⁸. וכן מדבריהן, בעדות אשה⁹ שיעיד לה שמות בעלה¹⁰.

(7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). (8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. (9) להתירה להינשא. (10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

ג. וכל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול¹¹ כמו כן מעידים¹². חוץ מעד אחד של שבועה, שאין מחיבין שבועה אלא בעדות פשר, הראוי להצטרף עם אחר¹³ ויתחייב זה הנשבע ממון על פיו. על פי¹⁴ שנים עדים או על פי שלשה עדים¹⁵ - לעשות שלשה פשנים: מה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - בטלה העדות¹⁶; אף שלשה, והוא הדין למאה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - בטלה העדות¹⁷. בין בדיני ממונות, בין בדיני נפשות¹⁸.

(11) לעדות מדבריהם, אבל גזול גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). (12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לעניין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. (13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמר לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. (14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. (15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"?

והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חבריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט.

- ט. בַּמָּה דְּבָרִים אָמֹרִים⁴¹? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיף עֲדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דִּינִים לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה⁴²; אֲבָל בְּשֵׁל דְּבָרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין. פִּינֵצַ? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט⁴³, וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִקְחָם⁴⁴ - הוּא וּשְׁנַיִם⁴⁵ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְהָ⁴⁶, וְנִמְצָא בְּאֵלוֹ נִטְלוּהוּ⁴⁷ מִבֵּית דִּין⁴⁸. וְכֵן פִּלְיָא בְּזוּה⁴⁹.

(41) שאין עד נעשה דיין. (42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. (43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. (44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובזה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. (45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. (46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף הוא. (47) בדפוס וינציאה ש"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. (48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה ה"ט). (49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית-דין. אין בית-דין בודק אחר בית-דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

- א. כְּבֵר בְּאַרְבָּעִי², שְׁקִיּוֹם שְׁטָרוֹת³ מִדְּבָרֵיהֶם⁴, כְּדִי שֶׁלֹא תִנָּעַל דָּלֶת בְּפָנַי לִוְיָ⁵. אָף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בְּשִׁלְשָׁה⁶, אֶפְלוּ שְׁלִשְׁתָּן הִדְיוּטוֹת⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין⁸. וּלְפִיכָךְ⁹ אֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת בְּלִילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְבָּעִי¹⁰.

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג,

זה. (31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. (32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. (33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. (34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלכות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

- ז. אָף עַל פִּי³⁵ שֶׁהָעֵד שִׁחָתֹם מִתְחִלָּה בְּשֵׁטֶר הוּא הַפְּסוּל - הֵרִי הַשֵּׁטֶר כְּשֵׁר³⁶.

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

- ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵד בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרָה בְּדִין זֶה הַנִּהְיָג, וְלֹא לְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חֻבָּה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. שְׁנַאֲמַר: וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת - בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחֻבָּה. וּמַהוּ זֶה שְׁנַאֲמַר לְמוֹת³⁷? כְּלוּמַר: עַד שֶׁהָעֵד בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֶלָּא יַעֲדִי וְיִשְׁתַּק³⁸. אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חֻבָּה³⁹. אֲבָל לֹא יִמְנָה עִם הַדִּינִים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׁאִין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֶפְלוּ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁰.

(37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? (38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודוּאג שמה ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי-דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). (39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. (40) בבא קמא ז, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 והוא שִׁצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטוֹת מִתַּחַת יָדֵי אֶחָד, לֹא
19 מִתַּחַת יָדֵי זֶה שְׁרוּצָה לְקַם שְׁטוֹ, שְׁמָא הוּא זִיף
20 הַפֶּל²⁵. וְכֵן מְקִימִין הַשְּׁטוֹ מִשְׁטוֹ שְׁקָרָא עָלָיו
21 עֲרַעְרָה²⁶ וְהַחֲזִיק בְּבֵית דִּין²⁷. מְקִימִין מִמֶּנּוּ לְבִדּוֹ²⁸,
22 כְּמוֹ שְׁמִימִין מִשְׁטְרֵי שְׁתֵּי שְׂדוֹת אוֹ מִשְׁתֵּי
23 כְּתָבוֹת²⁹.

19) שטרי מכר של שתי שדות. (20) הלכות. (21) לעיני כל. (22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. (23) השווה הל' טוען ונטען פ"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". (24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י ה"י. (25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמא זיף החתימה בשטר השלישי שבידו. (26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יערו". (27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. (28) אפילו אין עמו שטר אחר. (29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל-שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הר"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערעור והוחזק בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז.

24 ד. בֵּית דִּין שֶׁכְּתָבוֹ: בְּמוֹשֵׁב שְׁלֹשָׁה הֵייוֹ וְנִתְקַם
25 שְׁטוֹ זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקַם, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא
26 פָּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַם; שְׁאִין
27 חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שְׁמָא זָטָעוֹ³⁰. וְכֵךְ נִהְיָה כָּל בְּתִי
28 דִּינִין שְׁרָאִינוּ וְשִׁמְעֵנוּ, שִׁיכְתָּבוּ הֶדְרָף שְׁנִתְקַם בָּהּ
29 לְפָנֵיהֶם³¹.

30) בבא-בבא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. (31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתי ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

30 ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחֵר³² בֵּית דִּין אֶחָד,

א. (5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בבא מ, א. (7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

1 ב. בְּאֶחָד מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים מִתְקַם הַשְּׁטוֹ בְּבֵית דִּין.
2 הֶדְרָף הָאֶחָד: שִׁהְיִי דִּינִים מְכִירִין כְּתָב יָדֵי הָעֵדִים,
3 שְׁזוֹ עֲדוֹת פְּלוֹנִי וְזוֹ עֲדוֹת פְּלוֹנִי¹¹. הֶדְרָף הַשְּׁנִי:
4 שִׁיחְתָּמוּ הָעֵדִים בְּפָנֵיהֶם¹². הֶדְרָף הַשְּׁלִישִׁי: שִׁיבֹאוּ
5 הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בְּפָנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד:
6 זֶה כְּתָב יָדִי¹³, וְאֵנִי עַד בְּדָבָר הַזֶּה¹⁴. הֶדְרָף הָרְבִיעִי:
7 שְׁאֵם מִתּוֹ עַדִּי הַשְּׁטוֹ אוֹ שִׁהְיִי בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת -
8 יבֹאוּ עֲדִים וְעֵדִיו עַל כְּתָב יָדִין שֶׁהוּא זֶה¹⁵. הֶדְרָף
9 הַחֲמִישִׁי: שִׁיחְתָּמוּ כְּתָב יָדִין וְיֹצֵא מִשְׁטְרוֹת אַחֲרֵים,
10 וְעוֹרְכִין¹⁶ בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבַּשְּׁטְרוֹת
11 אַחֲרֵים, וְיִהְיֶה דוֹמָה זֶה לְזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם בִּיחֻד¹⁷
12 שֶׁכְּתָב יָדִי אֵלוֹ הוּא כְּתָב יָדִי אֵלוֹ¹⁸.

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. (14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלווה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שכן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). (15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). (16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". (17) לכל שלושת הדיינים. (18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

13 ג. אֵין מְקִימִין אֶת הַשְּׁטוֹ מִשְׁטְרוֹת אַחֲרֵים, אֶלָּא
14 מִשְׁנֵי שְׁטְרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שְׂדוֹת¹⁹ שְׁאֵלֵם בְּעִלְיָהֶן²⁰
15 שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְלוּיָה²¹, נְכוּנָה, כֹּלָא שׁוּם יִרְאֶה
16 וְלֹא פָּחַד מִתְבַּעֵה בְּעוֹלָם²², כְּדֶרֶךְ שְׁאוּכְלִין כָּל
17 בְּעִלֵּי שְׂדוֹת שְׂדוֹתֵיהֶן²³. אוֹ מִשְׁנֵי שְׁטְרֵי כְּתָבוֹת²⁴.

תימן: כגון. (48) משפחותה, וכנענית היתה. (49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. (50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישיב עם דין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מתר לכתב הקיום⁵¹ בפשטר קדם שיתקיים הפשטר⁵²; שאין הפתיכה עקר, אלא החתימה⁵³. ואין הדיינים צריכין לקרות הפשטר שמקמין אותו, אלא מקמין אותו מעדין⁵⁴, אף על פי שלא ידעו מה פתוב בו⁵⁵.

(51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. (52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). (53) ובית-הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדי. (54) מהעדת עדי. ובדפוס וינציאה ש"א: "לקרות הפשטר, שמקיימים אותו מעדין" וכר'. (55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, הי"ב.

פרק שביעי

(1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דין.

א. מעיד קרוב על פתב² קרובו. פיצד? שטר שעדין ראובן ושמעון, ומתו או שהלכו למדינת הים, ובא בנו של ראובן ואמר: זה פתב ידו של אבי, ובא בנו של שמעון ואמר: זה פתב ידו של אבי - הרי אלו פשני עדים פשרים שאינן קרובים³; ואם יצטרף עמהם שלישי והעיד על פתב ידן של שניהם - הרי נתקיים הפשטר⁴.

(2) חתימת-עד. (3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא-בבא נז, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). (4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. ואילו מדברים שצאמנים הגדולים להעיד בגדלם⁵

1 אלא מחזיקין אותו שהן בקיאים ולא יטעו. אבל
2 בודקין אחר העדים.

(32) שמה טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-בבא שם).

3 ו. שלשה שישבו לקים את הפשטר, ומת אחד מהם
4 - צריכין לכתב: במושב שלשה היינו והאחד
5 איננו³⁴. שמה יאמר הרוצה: בית דין³⁵ בשנים
6 קיימוהו³⁶. אפלו היה פתוב בו בבית דין³⁷, יאמר:
7 שמה דמו³⁸ ששנים בית דין הם³⁹. ואם יש בו
8 משמע שהיו שלשה⁴⁰ - אינו צריך⁴¹.

(33) עד שלא חתמו. (34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. (35) בבתי תימן, תיבת בית-דין איננה. (36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. (37) ואין בית-דין פחות משלשה. (38) בטעות. (39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. (40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' ח"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל: ואמר לנא, כלשון השני שם. (41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

9 ז. שלשה שישבו לקים את הפשטר, ובאו שני עדים
10 ופרעו על אחד מהן שהוא גזלן וכיוצא בו⁴², ובאו
11 שנים אחרים והעידו שחזר בתשובה⁴³: אם עד שלא
12 חתמו העידו שחזר - הרי זה חותם עמהם, שהרי
13 שלשה היו⁴⁴; ואם אחר שחתמו השנים העידו עליו
14 שחזר בתשובה - אינו חותם עמהן, שהרי הוא פמי
15 שאינו בעת חתימת השנים⁴⁵. במה דברים אמורים?
16 כשערערו עליו בעברה⁴⁶; אבל ערערו עליו בפגם
17 משפחה, כמו⁴⁷ שאמר: אמו לא נשתחררה⁴⁸ ועבד
18 הוא, או לא נתגירה ועבד כוכבים הוא, ונודע אחר
19 שחתמו השנים שאין במשפחתו פגם ושהוא פשר⁴⁹
20 - הרי זה חותם עמהם, שזה גלוי דבר שהיה מקדם
21 הוא⁵⁰.

(42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. (43) לפני שישב לקיים השטר. (44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. (45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש 'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). (46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. (47) בבתי

17 על כתב ידי השני - לא נתקנים; שהרי שלשת רבני
18 הממון תלוי בעדות הקרובים¹⁸.

14 והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות
יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדותו
על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד
על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים
יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי
זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין
שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות
חבירו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר
על־פי כולם שוה בשוה. (17) שקיים את כתב־ידי עצמו.
(18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בטרא נז, א).

19 ה. שנים שחתומין על השטר, ומת אחד מהן¹⁹ -
20 צריך שני עדים להעיד על כתב ידו של מת. ואם
21 לא נמצא אלא עד אחד עם זה העד החי - פותב
22 חתימת ידו בפני עדים²⁰, אפילו על התרס²¹,
23 ומשליכו בבית דין, עד שתחזוק²² כתב ידו בבית
24 דין²³, ולא יהיה צריך לומר שזה כתב ידו, והעיד
25 הוא ואחר על כתב ידי המת, ונתקנים כתב ידו שלא
26 בפניו²⁴.

19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם
אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי
חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין
כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להודייה, שאדם יכול
למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון
הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת
מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת
קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור
לו לכתוב כתב־ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה
כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויתי מנה מפלוני"
(כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי'
מ"ו ס"ק לו. (22) ובכת"י תימן: שיוחזק. (23) ע"י
השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב.
(24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על
כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם
(כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת
יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני
להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

27 ו. שלשה שישבו לקיים את השטר, שנים מהן
28 מפירין חתימת ידי עדים, ואחד אינו מפיר: עד
29 שלא חתמו - מעידין בפניו²⁵ וחותם²⁶; שהעדים
30 נעשים דינים בדבר שהוא מדבריהם, כמו
31 שבארנו²⁷. אבל אחר שחתמו - אין מעידין בפניו
32 וחותם; [שהרי בעת שחתמו לא היו מפירין אלא
33 השנים]²⁸, ואין מקומין²⁹ אלא עד שיהיו שלשתן
34 מפירין, או יעידו העדים על הכתב בפני כל אחד
35 ואחד.

(25) שזוהי חתימת יד העדים. (26) עמהם, על אישור

1 מה שראו בקטנם⁶: נאמן אדם לומר כשהוא גדול:
2 זהו כתב ידו של אבי, זהו כתב ידו של רבי⁷, זהו
3 כתב ידו של אחי⁸, שהייתי מפיר בכתב ידם
4 כשהייתי קטן⁹. והוא שייצטרף עמו אחר שפמיר
5 כתב ידן כשהוא גדול¹⁰.

(5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה
בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד
בגודלם מה שראו בקוטנם". (6) אע"פ שתחילתו בפסלות,
שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פ"ד, ה"ב.
(7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב־יד
בקטנותו. (8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו
עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר
בכתב־ידו. (9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא
מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמיניהו
חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פ"ד, ה"ג. אבל בדבר
שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו
בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". (10) שהרי צריך
שני עדים על כל כתב־יד משניהם (כתובות שם). ואפילו
אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו,
שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא
שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בבאור הגר"א חו"מ סי'
מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה
לזה, כמבואר בחו"מ שם.

6 ג. שטר שעדי ראוהו ושמעו, ובאו שנים והעידו
7 שזה כתב ידו של ראוהו וזה כתב ידו של שמעון -
8 נתקנים השטר¹¹. אבל אם העיד זה על כתב ידו של
9 ראוהו, והשני העיד על כתב ידו של שמעון - לא
10 נתקנים השטר; לפי שצריך שני עדים על כתב כל
11 אחד משניהם¹². ואם יש שלישי מעיד על כתב
12 ראוהו ושמעון פאחד - נתקנים¹³.

(11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים."
ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים
לקיימו (כסף־משנה). (12) ובכת"י תימן: על כל כתב־יד
אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת־יד עדי
השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר
לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון
שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא
יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו
לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר
כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה
דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאיין אדם מעיד על כתב־ידו
שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב
לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו
במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

13 ד. אמר הראשון: זה כתב ידי¹⁴, והעיד הוא ואחר
14 על כתב ידי השני¹⁵ - לא נתקנים; לפי שנמצא
15 שלשת רבני הממון שבשטר תלוי בעדות האחד¹⁶.
16 וכן אם העיד אחיו או בנו של ראשון¹⁷ עם אחר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום א' י"א תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו.
(31) ואפשר איפוא לקיים השטר על-ידם שלא מפי המערערים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. (34) בכת"י תימן: מעמידים. (35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסלם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחור"מ סי' מ"ו, סעיף לו בשם הר"ן).

בית-הדין. (27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף-משנה). (28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). (29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

1 ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים
2 ואמרו: כתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים
3 היו, פסולי עדות היו³⁰, אף על פי שיש שם עדים
4 אחרים שהיה כתב ידן³¹, או שהיה כתב ידן יוצא
5 משטר אחר שקרא עליו ערער והחזק בבית דין³² -
6 הרי זה לא נתקיים³³; אלא מעמידין³⁴ השנים
7 שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין,
8 ואין גובין בו פלוס³⁵.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"א-י"ז תמוז תשע"ט

מן התורה. ע' שם. (4) צ"ל: טימאן (כת"י תימן).
(5) נדה ז, ב. (6) שם. (7) הנימוק יבואר בהלכה ב.

יום א' י"א תמוז ה'תשע"ט

הלכות שאר אבות הטמאות

פרק שביעי

(1) יבאר שהאוכלין והמשקין מתטמאים, ואם מטמאים אוכלין או משקין, וכל דיניהם.

ב. אין לה⁸ ולד טמאה⁹ שטמא פלים אלא
משקין טמאים בלבד. וטמאה זו מדבריהם¹⁰.
והוא¹¹ שיהיו אותן המשקין טמאין מחמת אב
מאבות הטמאות¹², בין של תורה בין של
דבריהם. ומפני מה גזרו על המשקין טמאין
שיטמאו פלים? גזרה משום משקה הזב¹³, שהוא
אב ומטמא פלים דין תורה, שנאמר: וכי ירק
הזב בטהור, כמו שבארנו¹⁴.
27

9 א. דבר מפרש בתורה, שהאכלין והמשקין
10 מתטמאין. שנאמר: מכל האכל אשר יאכל אשר
11 יבוא עליו מים יטמא, וכל משקה אשר ישתה בכל
12 פלי יטמא. ואין האכל שנטמא מטמא אכל אחר
13 מן התורה², ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר
14 אחר מן התורה³. אבל מדברי סופרים גזרו על
15 האכל הטמא, שאם נגע באכל אחר - טמאה; וכן
16 אם נגע אכל הטמא במשקין - טמאין⁴. ואין אכל
17 מטמא פלי שנגע בו לעולם ואפלו מדבריהם⁵. וכן
18 גזרו⁶ על המשקין הטמאים שיטמאו אכלין או
19 משקין או פלים שנגעו בהן⁷.

(8) פרה פ"ח מ"ה. (9) כל דבר שנגע באב הטומאה - בין כלים בין אוכלין ומשקין - נעשה וולד הטומאה. (10) נדה שם. (11) וזה נאמר. (12) פירוש, הטומאה למשקין אלה הגיעה מאב הטומאה שהיה הראשון לשלשלת הטומאות, ואפילו מאה חוליות באותה השלשלת, כגון שנגעו משקין באב הטומאה, ונגעו המשקין בכלים ואחר-כך נגעו משקין אחרים באותם הכלים וכן הלאה, הרי זה בגדר "מחמת אב הטומאה", למעט משקין שנגעו בידיים שחכמים גזרו עליהם טומאה, משקין אלה אינם מטמאים כלים. ובהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות, כותב רבינו: "אבל בתנאי שיהיו אלו המשקין יתטמאו מחמת השרץ, ר"ל שיהיה נסמך בטומאתו אליו (אל השרץ) כמו שיטמאוהו האב או הראשון או השני, כמו שקדם, לא שיהיה נטמא בידיים טמאות, לפי שידיים טמאות מטמאין את המשקין גם כן כמו שהתבאר . . . וזה ענין אמרם בתלמוד (שבת יד, ב) "דאיטמו מחמת שרץ", כאשר (כאילו) אמרו ז"ל שאלו המשקין טמאים לא יתטמאו בידיים טמאות וכו'". ברור שהתכוון למה שכתבנו למעלה. ורבינו שם מודיע שמקור

(2) והוא-הדין שאינו מטמא משקין. (3) לכאורה אפשר ללמוד משינוי הלשון - גבי אוכל כתב: "אינו מטמא אוכל", וכאן כתב: "דבר אחר" - שאוכל טמא מטמא משקין. אולם אין הדבר כן, שהרי ממשך וכותב: "מדברי סופרים גזרו וכו'", וכן אם נגע אוכל הטמא במשקין - טימאן, ברור איפוא, שמטמא משקין מדברי סופרים בלבד. ולקמן בפ"י ה"י כתב: "וכן אם נגעו המשקין בוולד הטומאה, "בין אדם ובין כלים" נטמאו מדברי תורה", מכאן שאם נגעו באוכל ראשון - לא נטמאו מן התורה (ע' ביאורנו שם בענין שלישי ורביעי). [ודעת רש"י פסחים יט, א, שאוכל מטמא משקה

קעד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ב' י"ב תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְטִמְאַה, וְכֵאלוּ כֵל אֶחָד מֵהֶן נִטְמָא בְּאֵב תַּחֲלָה, 31
וְכֵל מִטְמְאִין אֶת הַכֵּלִים. 28. וְכֵן כָּלִי שֶׁנִּטְמָא 32
אֲחֻרָיו בְּמִשְׁקִין, 29 וְנִגְעוּ מִשְׁקִין אֲחֵרִים בְּאֲחֻרָיו 33
הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין, אֲפֵלוּ הָיוּ מִשְׁקִין חֲלִינִין 30 - נֶעֱשׂוּ 34
הַמִּשְׁקִין הָאֲחֵרִים תַּחֲלָה לְטִמְאַה, וּמִטְמְאִין כֵּלִים 35
אֲחֵרִים וְעוֹשִׂין אוֹתָן שְׁנִיִּים, וְאֵין צְרִיךְ לומר שֶׁהֵן 36
מִטְמְאִין אֶכְלִין וּמִשְׁקִין אֲחֵרִים. 37

(25) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. (26) משנה פרה פ"ח, ז': "כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (ראשון)", ושני פוסל את התרומה. (27) תוספתא טבול-יום פ"א ה"ב. (28) בפרה פ"ח מ"ה, שנינו: "כל ולד הטומאות אינו מטמא כלים אלא משקה". כל ולד הטומאות - פירוש, ראשון ושני, ומסיימת המשנה: "נטמא משקה - טימאן", כלומר, אם נטמא משקה באלה - נטמא ומטמא כלים. (29) טהרות פ"ח מ"ז, מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע באוכלין שנגעו באחורי הכלים, ושניהם מטמאים את המשקין שנגעו באחורי כלים שנטמאו במשקין. (30) ומכל-שכן של תרומה או קודש. (31) המשקין.

ו. אֲחֻרָיו הַכֵּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמִשְׁקִין, וְנִגְעוּ אֶכְלִין 38
בְּאֲחֻרָיו הַכֵּלִי הַטְּמֵא, אֲפֵלוּ אֶכְלִי תְּרוּמָה - הָרִי הֵן 39
טְהוֹרִין. שֶׁהַכֵּלִי שֶׁנִּטְמָא אֲחֻרָיו בְּלֶבֶד אֵינוֹ מִטְמָא 40
אֶת הָאֶכְלִין אֲלָא לְקֹדֶשׁ בְּלֶבֶד; שֶׁהַכֵּלִי שֶׁנִּטְמָא 41
אֲחֻרָיו - הָרִי זֶה טָמֵא כֵּלֹּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ 42
וּלְפִיכָּךְ מִטְמָא אֶכָּל הַקֹּדֶשׁ. 43

(32) בזה נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע, ופסק כר' אליעזר, מפני שבנדה ז, ב אמרו: הלכה כר' אליעזר, ופירשו שם, שר' אליעזר מטמא משקין אפילו של חולין, ומטהר אוכלין אפילו של תרומה. (33) למעלה ה"ג. ומשמע בנדה שם, שגם תוכו מטמא אכלי קודש, אף-על-פי שהכלי נטמא ממשקין שנגעו באחוריו. ראה רש"י שם.

יום ב' י"ב תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר הנוגע בידיו בראשון לטומאה, ושהידיים שניות מדברי סופרים. ודין הפיגול והנותר וצריך של מנחות ובשר קודש שיצא חוץ למחיצתו. אם יש טומאת ידיים במקדש, ומי שנטמא ידו אחת ונגעה באחרת. ששלמה המלך ובית דינו גזרו על כל הידיים שיהיו שניות. לט אדם ידיו במפה ואוכל תרומה בלא נטילה. שגזרו על כל אדם שאכל או שתה אוכלין טמאים, שיהיו שני לטומאה. אם כל האוכלין מצטרפים לכחצי פרס וכל המשקין לרביעית.

א. כֵּל הַנוֹגֵעַ בְּיָדָיו בְּרִאשׁוֹן לְטִמְאַה, 3, בֵּין שֶׁהָיָה 44
אוֹתוֹ רִאשׁוֹן אָדָם אוֹ כָּלִי אוֹ אֶכָּל אוֹ מִשְׁקִין טְמֵאִין 45
- נִטְמָא יָדָיו בְּלֶבֶד עַד הַפֶּרֶק. 4. וְכֵן הַמַּכְנִיס יָדָיו 46
לְאוֹרֵי כָּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא בְּאֵב הַטְּמָא, אוֹ שֶׁהִכְנִיס 47
יָדָיו לְבֵית מִנְגַּע 6 - נִטְמָא יָדָיו. וְטִמְאַת הַיָּדִים 48
מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים. 49

דין זה בירושלמי חגיגה פ"ג ה"א. [בכסף-משנה מוסר מקור זה בשם עצמו, וכנראה לא הגיעה לידו הקדמה זו בתרגומה העברי]. (13) נזולים היוצאים מגופו של זב, כגון רוקו ומימי רגליו. (14) בהלכות טומאת משכב ומושב פ"א ה"ד וט"ו.

ג. כְּשֶׁגָּזְרוּ 15 עַל הַמִּשְׁקִין שֶׁיִּטְמְאוּ אֶת הַכֵּלִים, גָּזְרוּ 1
שֶׁיִּהְיוּ מִטְמְאִין אֶת הַכֵּלִים מִתּוֹכָן. 16. פִּיּוּצָד? אִם נָפְלוּ 2
לְאוֹרֵי כָּלִי חֶרֶס 17 - נִטְמָא כֵּלֹ וְהָרִי הוּא שְׁנִי 18; וְאִם 3
נִגְעוּ 19 בְּשֶׂאֶר כֵּלִים 20 מִתּוֹכָן - מִטְמָא כֵּלָן וְנֶעֱשׂוּ 4
שְׁנִיִּים. אֲבָל אִם נִגְעוּ מִשְׁקִין טְמֵאִים בְּאֲחֻרָיו הַכֵּלִי 5
שֶׁיֵּשׁ לוֹ תוֹף, בֵּין בְּכָלִי חֶרֶס בֵּין בְּכָלִי שְׁטֹף וְכָלִי 6
מִתְכֹּת - נִטְמָא אֲחֻרָיו בְּלֶבֶד, 21 וְהָרִי אֲחֻרָיו שְׁנִי, 7
וְלֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? לְתֵרוּמָה; 8
אֲבָל לְקֹדֶשׁ 22, כָּלִי שֶׁנִּטְמָא אֲחֻרָיו - נִטְמָא כֵּלֹ, 9
וְהָרִי כֵּלֹ שְׁנִי לְטִמְאַה. 10

(15) כלים פכ"ה מ"א. ראה פירוש רבינו שם. (16) אם נגעו בצד הפנימי של הכלי - נטמא כולו. (17) אפילו לא נגעו בדופנו. (18) גזרו שמשקין הם ראשון. (19) בדופן הכלי. (20) שאינם מטמאים מאירים אלא בנגיעה ממש. (21) אף-על-פי שמשקה הזב אינו מטמא כלי חרס בנגיעה מגבו (מאחוריו), וכל עיקרה של טומאת משקין היא גזירה משום משקה הזב, החמירו חכמים גזירתם יותר משל תורה. רבינו למד דין זה, ממה שאמרו (בכורות לח, א): "מה כלי חרס נטמא גבו לא נטמא תוכו, אף כלי שטף נטמא גבו לא נטמא תוכו" (ראה רב"ד וכסף-משנה). (22) כלים שם מ"ט.

ד. כְּבֵר בִּאֲרָנוּ 23, שֶׁהָאֶכְלִין אֵין מִטְמְאִין כֵּלִים, 11
וְהַמִּשְׁקִין מִטְמְאִין. וְלָמָּה עָשׂוּ בְּטִמְאַת מִשְׁקִין הַכֵּר 12
זֶה וְאָמְרוּ, שֶׁהַכֵּלִי שֶׁנִּגְעוּ מִשְׁקִין טְמֵאִין בְּאֲחֻרָיו - 13
לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ לְתֵרוּמָה? לְהוֹדִיעַ שֶׁטִּמְאַת כֵּלִים 14
אֵלוֹ מִדְּבַרֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עָלֶיהָ תְּרוּמָה 15
וְקֹדֶשִׁים 24. 16

(23) בהלכה א. (24) התורה אסרה לשרוף תרומה וקדשים טהורים.

ה. כְּבֵר בִּאֲרָנוּ 25, שֶׁהָאֶכְלִין וְהַמִּשְׁקִין שֶׁנִּגְעוּ בְּאֵב 17
מִאֲבוֹת הַטְּמָאוֹת - הָרִי הֵן רִאשׁוֹן לְטִמְאַה. וְכֵן אִם 18
נִגְעַ אֶכָּל בְּאֶדָם אוֹ בְּכָלִי שֶׁנִּטְמָא בְּאֵב - הָרִי אוֹתוֹ 19
הָאֶכָּל שְׁנִי לְטִמְאַה. וְאֶכָּל שֶׁנִּגְעַ בְּזֶה הַשְּׁנִי - נִקְרָא 20
שְׁלִישִׁי לְטִמְאַה. וְאִם נִגְעַ הַשְּׁלִישִׁי בְּאֶכָּל רְבִיעִי - 21
הָרִי זֶה נִקְרָא רְבִיעִי לְטִמְאַה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? 22
בְּאֶכְלִין; אֲבָל הַמִּשְׁקִין, אֶחָד מִשְׁקָה שֶׁנִּגְעַ בְּאֵב 23
הַטְּמָא אוֹ שֶׁנִּגְעַ בְּרִאשׁוֹן אוֹ שֶׁנִּגְעַ בְּשְׁנֵי - הָרִי 24
אוֹתוֹ הַמִּשְׁקָה תַּחֲלָה לְטִמְאַה 26, וּמִטְמָא אֶת חֲבֵרוֹ, 25
וְחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפֵלוּ הֵן מֵאָה 27, שְׁאֵין מוֹנִין 26
בְּמִשְׁקִין. פִּיּוּצָד? יֵין שֶׁנִּגְעַ בְּאֵב הַטְּמָא אוֹ בְּרִאשׁוֹן 27
אוֹ בְּשְׁנֵי - הָרִי יֵין זֶה בְּרִאשׁוֹן לְטִמְאַה. וְכֵן אִם נִגְעַ 28
יֵין זֶה בְּשִׁמֹן, וְשִׁמֹן בְּחֶלֶב, וְחֶלֶב בְּדִבְשׁ, וְדִבְשׁ 29
בְּמֵים, וּמֵים בְּיֵין אֲחֵר, וְכֵן עַד לְעוֹלָם - כֵּלָן רִאשׁוֹן 30

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ב' י"ב תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

15 **שְׁהֶעֱצַמְתָּ שֶׁל קִדְשִׁים שֶׁשָּׂמְשׁוּ נֹתֵר אוּ פְּגוּל²³**
16 **מִטְמְאִין אֶת הַיָּדִים, הוּאִיל וְנַעֲשׂוּ בְּכִסּוּ לְדָבָר**
17 **הָאָסוּר²⁴.**

(20) עצם הירך, ויש בה הרבה מוח. (21) ואמרנו למעלה (פ"ב הי"א), שקולית הנבילה אינה מטמאה במגע כשלא ניקבה. (22) משנה, חולין קכה, א. שנינו שם: "וקולית המוקדשים - הנוגע בהם, בין סתומים בין נקובים - טמא". ומפרש רבינו שם, שמדובר בנותר (וכן פירש רש"י). (23) שימש ככיס למוח שהוא נותר או פיגול. (24) גמרא, שם.

18 **ה. בְּשׁוֹר קִדְשִׁי²⁵ שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְמַחֲצֵתוֹ²⁶ - הָרִי הוּא**
19 **סֶפֶק אִם מִטְמֵא אֶת הַיָּדִים אוּ לֹא²⁷. לְפִיכָּךְ אֵינוֹ**
20 **מִטְמֵא, שֶׁסֶּפֶק טְמֵאת הַיָּדִים טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאָר²⁸.**
21 **וְאִם בְּשׁוֹר פֶּסַח שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְפִת הוּא - הָרִי הוּא**
22 **טָהוֹר. בְּנֵי חִבּוּרָה²⁹ זְרִיזִין הֵן³⁰.**

(25) פסחים פה, ב. (26) התורה קבעה מחיצות לבשר קודש, מחיצת עזרת ישראל לקדשי קדשים, ומחיצת חומת ירושלים לקדשים קלים, והבשר שיצא מחוץ למחיצות אלו – נפסל. בגמרא: "נפסל ביוצא". (27) בעיה שם שנשארה בתיקו. (28) לקמן פ"ד ה"א. (29) פסח אינו נאכל ביחיד אלא בחבורה של בני אדם שנמנו עליו, ונקראים "בני חבורה" (הל' קרבן פסח פ"ב ה"א). (30) גמרא, שם: "בפסח לא מיבעיא לן (אין אנו שואלים) דלא גזרו רבנן טומאה, מאי טעמא (מה הוא הנימוק)? בני חבורה זריזין הן". פירוש: הבעיה ביוצא, נמוקת שם בזה שגזרו טומאה על נותר, כדי שיהיו הכהנים לאכול את הקודש בזמנו ולא יבוא לידי נותר, שהכהנים היו מקפידים מאוד על טומאה. ושאל השואל אם גם ביוצא גזרו. אפשר לומר שבנותר חששו שיתעצלו ולא יאכלו את הבשר בזמן הקבוע, אבל יוצא הוא מעשה בידים ולזה לא חששו. ומאידך אפשר לומר, שלא חילקו חכמים וחששו גם להוצאה בידים, ולא גזרו בפסח הנאכל בחבורה ומזוזים אחד את השני ואין יוצא שכיח, וחכמים לא גזרו בדבר שאינו שכיח. ויוצא מזה שנותר שכיח גם בפסח, כגון בחבורה קטנה שקשה להם לאכול הכול.

23 **ו. אֵין טְמֵאת יָדִים בְּמִקְדָּשׁ³¹. שֶׁבִּשְׂעָה שֶׁגָּזְרוּ טְמֵאָה**
24 **עַל הַיָּדִים, לֹא גָזְרוּ בְּמִקְדָּשׁ. אֶלָּא הַנוֹגֵעַ בְּאֶכְלִין**
25 **טְמֵאִים³² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין שֶׁנֹּגַע בְּמִקְדָּשׁ בֵּין שֶׁנֹּגַע**
26 **חוּץ לְמִקְדָּשׁ, וְנֹגַע בְּקִדְשִׁים בְּמִקְדָּשׁ - לֹא טְמֵאָן.**
27 **וְאִם נֹגַע חוּץ לְמִקְדָּשׁ - הָרִי זֶה מִטְמֵא אֶת הַקִּדְשׁ**
28 **וּפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאָר³³.**

(31) פסחים יט, א: אמר רבי עקיבא, זכינו שאין טומאת ידים במקדש. (32) משמע, שאם נגע במשקין טמאים, ידיו מטמאות גם במקדש. (33) לקמן פ"א ה"ג-ד.

29 **ז. מִי שֶׁנִּטְמָאת³⁴ יָדוֹ אַחַת וְנֹגַעַה בְּאַחֶת³⁵ -**
30 **הָאַחֶת טָהוֹרָה, וְנוֹטֵל³⁶ אֶת הַטְּמֵאָה וְיִדְיָהּ³⁷. בְּמָה**
31 **דְּבָרִים אֲמֹרִים? לְתִירוּמָה³⁸; אֲבָל לְקִדְשׁ, אִם**

(2) זבים פ"ה מ"ב: "אלו פוסלים את התרומה . . . והידים". פירוש, עושים את התרומה שלישי מפני שהידים שניות. ומדובר כשכל הגוף לא נטמא, כגון שנגעו בראשון לטומאה שאינו מטמא אדם וכלים. וטומאה זו היא אחד משמונה-עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית שמאי על בית הלל (ראה משנה, שבת יג, ב.). (3) אבל אם נגעו בשני לטומאה, לא נטמאו. כחכמים במשנה, ידים פ"ג, א. (4) מקום חיבור כף היד והזרוע. משנה, שם פ"ב, ג. (5) שם פ"ג מ"א. (6) בית שיש בו נגע והוסגר או הוחלט לטומאה על-פי כהן, הוא אב הטומאה ומטמא מן התורה את כל הבא לתוכו להיות ראשון (ראה הל' טומאת צרעת פ"ז). במה דברים אמורים, כשהכניס ראשו ורובו, אבל בפחות מזה לא נטמא מן התורה, וגזרו חכמים טומאה על הידים שהוכנסו.

1 **ב. הַיָּדִים שְׁנִיּוֹת⁷ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים לְעוֹלָם. שְׂאִין**
2 **טְמֵאָתָן אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם, וְכִשְׁגָּזְרוּ טְמֵאָה עָלֵיהֶן גָּזְרוּ**
3 **שִׁיחֵיו בְּשָׁנֵי לְטְמֵאָה. אֲפֹלוּ הַכִּנִּס יָדָיו לְפִת**
4 **הַמִּנְגֵּעַ⁸, אוּ שֶׁנֹּגַע בְּיָדָיו בְּאֶדָם שֶׁמִּטְמֵא בְּיָדָיו⁹ עַד**
5 **שֶׁלֹּא פִּרְשׁ מִמִּטְמְאָיו - הָרִי יָדָיו שְׁנִיּוֹת¹⁰.**

(7) שם. (8) שהוא אב הטומאה, והנכנסים לתוכו נעשו ראשון. (9) כגון הנושא את הנבילה וכדומה, והבגדים נעשים ראשון. (10) אבל גופו לא נטמא, כמו שנתבאר למעלה פ"ו הי"א.

6 **ג. הַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר¹¹ וְצָרִיד שֶׁל מִנְחוֹת¹² - הָרִי הֵן**
7 **פְּרֵאשׁוֹן לְטְמֵאָה, וּמוֹנִין בָּהֶן רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי, לְפִיכָּךְ¹³**
8 **מִטְמְאִין אֶת הַיָּדִים בְּכִבְיָצָה¹⁴. וְאֵין הַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר**
9 **מְצַטְרְפִין¹⁵, אִף עַל פִּי שֶׁשְּׁעוֹרָן שׁוּה בְּכִבְיָצָה¹⁶,**
10 **הוּאִיל וְטְמֵאת הַיָּדִים מִדְּבָרֵיהֶן¹⁷. אֲבָל שְׂאֵר הָאֶכְלִין**
11 **מְצַטְרְפִין¹⁸. שְׂאִין¹⁹ אֶכְלִים טְמֵאִין מִטְמְאִין אֶת**
12 **הַיָּדִים עַד שִׁיחֵיו בְּכִבְיָצָה.**

(11) משנה, פסחים קכ, ב. (12) קרטים דקיקים של קמח שנדבקו יחד לגושים עבים, שאינם סופגים את השמן שבמנחה ולא הוכשרו לקבל טומאה, מפני שלא נרטבו במשקה, אבל חיבת הקודש מכשירה אותם לקבל טומאה כשיגעו בדבר המטמא. ובמנחות (קב, ב) אמרו, שמדרבנן מונים בהם ראשון ושני (ראה השלמות פ"ב הי"ד). (13) מפני שהם ראשון (ראה ה"א). (14) בפסחים שם, נחלקו אמוראים בשיעורם של פיגול ונותר, אם הוא בכזית כשיעור איסור אכילתם או כשיעור טומאת אוכלין בכל מקום – בכביצה. והלכה בכביצה. [לא נתבאר למה כלל רבינו צריד של מנחות עם פיגול ונותר, הלא שני ענינים נפרדים הם, פיגול ונותר טמאים מחמת עצמם, ובצריד של מנחות מדובר כשנגע בטומאה (ראה ראב"ד)]. (15) משנה, מעילה יז, ב. (16) וכלל אמר רבי יהושע (שם עמוד א): כל שטומאתו ושיעורו שווה, מצטרפים. (17) נימוק זה נאמר בגמרא שם בשם שמואל. (18) שם במשנה. (19) נימוק למה צריכים צירוף.

13 **ד. קוֹלִית²⁰ הַפְּגוּל אוּ הַנּוֹתֵר, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא**
14 **סְתוּמָה²¹ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ בְּיָדָיו נִטְמָאוּ יָדֵיהֶם²²;**

19 אומן תחלה; שהמשקין תחלה לעולם, כמו
20 שבארנו⁵³. אבל אין משקין אלו שנטמאו מחמת
21 הידים מטמאין כלים⁵⁴, שעקר טמאת הידים
22 מדבריהם. וכן גזרו חכמים⁵⁵ על כל אדם שיאכל
23 אכלין טמאין, בין שאכל אכל ראשון או אכל שני,
24 ועל כל השותה משקין טמאים⁵⁶, שיהיה שני
25 לטמא עד שיתבטל⁵⁷. ואם נגע באכלין - עשאן
26 שלישי⁵⁸; ואם נגע במשקין, אפלו משקה חלין -
27 עשאן תחלה לטמא אכלין ומשקין אחרים⁵⁹, אבל
28 לא לטמא כלים, הואיל ועקר טמאת אדם זה
29 מדבריהם⁶⁰. ומפני מה גזרו⁶¹ טמא על האוכל
30 אכלין טמאים? שטמא יאכל אכל ראשון או שני
31 וישתה עליו משקה תרומה, ונמצא המשקה תרומה
32 טמא באכל שבפיו. וכן השותה משקין טמאין -
33 שטמא יאכל עמהן אכל תרומה, ונמצא טמא במשקין
34 שבפיו. וכבר בארנו בתרומות⁶², שאסור לאכל
35 תרומה טמאה.

(52) ונתבאר למעלה בפ"ז ה"ה, שמשקין הנוגעים בשני,
נעשו ראשון. (53) למעלה, שם. (54) דין זה נאמר כבר
למעלה (שם ה"ב) בקיצור, וכאן כפל הדבר בתוספת ביאור
(ראה הערות שם). (55) טהרות פ"ב מ"ב. (56) זבים
פ"ה, יב. (57) ואינו צריך הערב שמש (ראה פ"ט ה"א).
(58) מכאן הוכחה שמדובר בתרומה, שהרי בחולין אין
שלישי. (59) אף-על-פי שעיקר טומאת גוף האדם הוא
מגזירת חכמים. (60) ואפילו אם אכל או שתה דברים שהם
טמאים מן התורה. (61) שבת יד, א. (62) פ"ז ה"ג.

36 יא. אינו מתטמא⁶³ עד שיאכל מאכלים טמאים
37 כחצי פרס⁶⁴, שהוא כביצה ומחצה שוחקת⁶⁵. וכן
38 השותה אינו מתטמא עד שישתה משקין טמאין
39 רביעית⁶⁶. וכל האכלין מצטרפין⁶⁷ לכחצי פרס
40 לפסל את הגויה⁶⁸, וכל המשקין מצטרפין
41 לרביעית. ואם אכל או שתה פחות משעור זה -
42 טהור. אבל מעט ושתה ושתה ושתה מעט: אם יש
43 מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס⁶⁹ - מצטרפין,
44 ואם לאו - אין מצטרפין. וכן אם שתה מעט
45 ושתה ושתה מעט: אם יש מתחלה ועד סוף כדי
46 אכילת פרס - מצטרפין, ואם לאו - אין
47 מצטרפין⁷⁰. אבל פחות מפשעור וטבל⁷¹ ועלה,
48 ואכל מעט מיד, אם לא שתה פיגיהן והרי בין
49 אכילה שלפני טבילה ושלאחר טבילה בכדי אכילת
50 פרס - הרי אלו מצטרפין⁷².

(63) משנה, מעילה יז, ב. (64) דעת רבינו שפרס הוא שלוש
ביצים. [ודעת רש"י (כריתות יב, ב) שפרס הוא כארבע
ביצים]. (65) יותר קצת, בריוות. (66) רביעית הלוג. לוג
= שש ביצים. (67) משנה, שם. (68) לטמא את הגוף
ולעשותו שני. (69) זמן אכילה רגילה של שלוש ביצים.

1 נטמאת ידו אחת ונגע בפניה - טמאה³⁹, ושתיהן
2 צריכות טבילה⁴⁰ לקדש. אבל לתרומה - בנטילת
3 ידים בלבד⁴¹ יטהרו ידיהן⁴².

(34) משנה, חגיגה כ, ב. (35) במשנה כתוב: "בתרומה, אם
נטמאת אחת מידיו - חברתה טהורה". ופירושה: אם נגעה
היד הטמאה ביד השניה, אין השניה מטמאה תרומה.
(36) שופך עליה רביעית הלוג מים. (37) לטהר אותה
לתרומה. (38) שם. (39) לקמן פ"ב ה"ב כותב רבינו,
שלקודש מטמאה גם ידו של אדם אחר. (40) טבילת שתי
הידיים במקווה שיש בו ארבעים סאה מים. וכשלא נגעה
בשנייה, מטביל את הטמאה בלבד. (41) אפילו אם נטמאו
שתיהן. (42) משנה, שם יח, ב: "נוטלים לידיים לחולין
ולמעשר ולתרומה, ולקודש מטבילים".

4 ח. שלמה המלך⁴³ ובית דינו גזרו על כל הידים
5 שיהיו שניות, ואף על פי שלא ידע בודאי שנטמאו,
6 מפני שהידיים עסקניות⁴⁴. ולא גזר שלמה על הידים
7 טמאה אלא לקדש⁴⁵, ואחר כך גזרו חכמים שאחריו
8 אף לתרומה. ולפיכך צריך נטילת ידים לתרומה.
9 ואם נגע בתרומה קדם שיטל ידיו - פסולה,
10 ונשרפת על טמאה זו⁴⁶.

(43) שבת יד, ב. (44) רגילות לנגוע ולהתעסק בכל דבר,
וחוששים אנו שמה נגעו בדבר המטמא. [רש"י שם דחה
פירוש זה, ומפרש שדרכן לנגוע בגוף ובמקומות מלוכלכים,
וגנאי הוא לתרומה שתיגע בכללן, ומלשונן של רבינו
משמע שחששו לנגיעה בטמאה, ואף-על-פי-כן לא גזרו
אלא טומאת ידים ולא טומאת כל הגוף]. (45) שם טו, א.
(46) נתבאר כבר, שאין שורפים תרומה וקדשים שנטמאו
טומאה דרבנן, אבל בטומאת ידים גזרו חכמים בפירוש
שריפה (מימרא של אילפא, שם).

11 ט. לט⁴⁷ אדם ידיו במפה ואוכל תרומה בלא נטילת
12 ידים⁴⁸, ואין חוששין שטמא יגע⁴⁹. אבל לא יעשה בן
13 בחלין שנעשו על טהרת הקדש או על טהרת
14 תרומה⁵⁰, גזרה שטמא יגע, לפי שאינו מקפיד
15 עליהן⁵¹.

(47) כורך. (48) חולין קז, ב: "התירו מפה לאוכלי תרומה,
ולא התירו מפה לאוכלי טהרות". (49) בידיים עצמם, מפני
שכהנים זריזים הם, ונוהגים להזהר בטהרת חולין כמו בטהרת
תרומה או קודש. (50) אינו מקפיד על טהרתם כמו על
טהרת קודש ממש או תרומה, ולפיכך יש לחשוש שיגע
בידיים ממש מתוך חוסר זהירות. מלשונן משמע שחולין
שלא נעשו על טהרת הקודש או תרומה, מותר לאכול
במפה. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' ברכות פ"ו ה"ח (ראה
ראב"ד וכסף-משנה שם).

16 י. הואיל והידיים שניות⁵², אם נגעו במשקה -
17 עשאום תחלה. ואם נגעו משקין אלו באכלין -
18 עושין אותן שני, ואם נגעו במשקין אחרים - עושין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ג' י"ג תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

22 נְטִמָּא וְנַעֲשֶׂה כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה. אֶפְלוּ טְהוֹרִי¹⁴ שְׂאִינוּ
23 טָבֹל יוֹם, אִם נָפְלוּ עַל רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לַגִּין
24 מִיָּם שְׂאוּבִין אוֹ שְׂבָא רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוּבִין -
25 הָרִי זֶה כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה עַד שְׂטִבְלָה. טָבֹל - אִינוּ צָרִיף
26 הָעֶרֶב שְׁמֶשׁ, מִפְּנֵי שְׂעָקָר טִמְאָה זֶה מִדְּבָרֶיהָ. וְכֵן
27 הָאוֹכֵל אֶכְלִין טִמְאִים וְהַשּׁוֹתֶה מִשְׁקִין טִמְאִין וְטָבֹל
28 - אִינוּ צָרִיף הָעֶרֶב שְׁמֶשׁ. וְכֵן כָּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ
29 בְּמִשְׁקִין - בֵּין שְׂמִטְבִּילִין טְהוֹרִי, וְאִין צָרִיכִין הָעֶרֶב
30 שְׁמֶשׁ. מִפְּנֵי שְׂטִמְאוֹת אֵלּוּ עֲקָרָן מִדְּבָרֶיהָ.

(2) רוב הגוף בלי הראש. (3) ממים שנשאבו בכלים. פרטי דיניהם ראה בהלכות מקוואות. (4) לא נתברר אם גם בבא ראשו צריך שלושה לוגין. ראה לקמן הלכה ד. (5) אבל אינו צריך הערב שמש, כמו שיתבאר לקמן. (6) של תרומה. (7) יש לתקן את התיבה "טמאים" ולגרוס "טימאם". (8) צריך להיות "ועשאן" וכן הגירסא בדפוס רומא (ר"מ). (9) נתבאר בפרק הקודם, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה). (10) הטעם מבואר בסוף הלכה זו. (11) טמאים שטבלו בו ביום וטרם שקעה השמש נקראים "טבולי יום". (12) מזהמים. בקיץ קשה היה למצוא בארץ ישראל בור שיש בו ארבעים סאה מים נקיים. (13) לא דקדקו לטבול כדין. (14) במשנה זבים שם נאמר: "הבא ראשו ורובו במים שאובים וטהור שנפלו על ראשו שלושה לוגים מים שאובים", משינוי סגנון זה בין רישא לסיפא, הרישא אומרת "הבא" סתם והסיפא אומרת "וטהור שנפלו וכו'" למדו בתוספות שבת שם דיבור המתחיל וטהור, שטהור הבא ראשו ורובו במים שאובים לא נטמא, ודעת רבינו אינה כן ואינו מחלק בין טבול יום ובין טהור.

31 ב. מִי שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לַגִּין מִיָּם שְׂאוּבִין מִשְׁנֵי
32 כָּלִים אוֹ מִשְׁלֹשָׁה: אִם הִתְחִיל הַשְּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק
33 הָרֵאשׁוֹן - מִצְטָרְפִין, וְאִם לֹא - אִין מִצְטָרְפִין. נָפְלוּ
34 מֵאַרְבָּעָה כָּלִים - אִין מִצְטָרְפִים, וְאִף עַל פִּי
35 שֶׁהִתְחִיל זֶה עַד שֶׁלֹּא פָּסַק זֶה - הָרִי זֶה טְהוֹר. נָפְלוּ
36 עַל רֵאשׁוֹ אֶכְלָל לֹא עַל רֶבּוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֶבּוֹ וְלֹא
37 עַל רֵאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֵאשׁוֹ בְּלֶבֶד מְלַמְעָלָה וְעַל
38 רֶבּוֹ נָפְלוּ מִן הַצֵּד אוֹ מִלְמָטָה - הָרִי זֶה טְהוֹר, עַד
39 שֶׁנָּפְלוּ עַל רֵאשׁוֹ וְעַל רֶבּוֹ הִסְמוּף לִרְאשׁוֹ כְּדִרְכּוֹ¹⁵.
40 וְכֵן אִם בָּא רֵאשׁוֹ בְּמִים שְׂאוּבִין וְלֹא בָּא רֶבּוֹ, אוֹ
41 בָּא רֶבּוֹ וְלֹא בָּא רֵאשׁוֹ, אוֹ שְׂבָא רֵאשׁוֹ בְּלֶבֶד וּבָא
42 מִשְׁאָר גּוּפוֹ וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוּבִין מְלַמְטָה אוֹ מִן הַצֵּד
43 - הָרִי זֶה טְהוֹר, עַד שֶׁיָּבֹא רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ הִסְמוּף
44 לִרְאשׁוֹ כְּדִרְכּוֹ.

(15) על השכיח בלבד גזור, ולא גזור על הבלתי שכיח, ואין הדבר שכיח, שאדם יתרחץ באופן משונה כזה.

45 ג. הֵבֵא מִרְאשׁוֹ וְרַבּוֹ הִחְצִי¹⁶ בְּמִים שְׂאוּבִין וְנָפְלוּ
46 עַל הִחְצִי הָאַחֵר מִיָּם שְׂאוּבִין, הוֹאִיל וְחִצְיוֹ בְּנִפְלָה
47 וְחִצְיוֹ בְּבִיָּאָה - טְהוֹר¹⁷.

(70) כריתות יג, א. (71) שם. (72) ואין אנו אומרים, שהטבילה הועילה לבטל את פעולת חצי השיעור הראשון, ונשאר רק החצי השני ואין בו שיעור לטמא. והטעם, מפני שבחצי זית אינו מטמא כלל, לא עשתה הטבילה כל פעולה.

1 יב. אִשָּׁה⁷³ שֶׁהִיא רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה וּמִנִּיקָה אֶת בְּנָהּ
2 - הָרִי הֵבֵן טְהוֹר⁷⁴, וְלֹא גָזְרוּ עָלָיו טִמְאָה⁷⁵. שְׂאֶפְלוּ
3 תֹאמֶר שְׂיִנֵּק רִבִּיעִית, אֶפְשָׁר שִׁישׁ מִתְחַלָּה וְעַד סוּף
4 יִתֵּר מִכְּדִי אֲכִילַת פָּרֶס, שֶׁהָרִי אִינוּ יוֹגֵק בִּבְת אֲחֵת⁷⁶.

(73) שם. (74) אינו מיטמא מנגיעת אמו, מפני שראשון אינו מטמא אדם. (75) משום שינק חלב טמא. (76) אלא לאט לאט, ובספק לא גזור.

5 יג. הַמַּעֲבֵרֶת⁷⁷ הַתִּירוֹ לָהּ לֶאֱכֹל אֶכְלִין טִמְאִין פְּחוֹת
6 מִפְּשַׁעוֹר, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת הָרֶבָּה, מִפְּנֵי
7 הַסִּפָּנָה. וְאִינָה צָרִיכָה טְבִילָה, אֲלֹא הָרִי הִיא
8 טְהוֹרָה.

(77) ברייתא, שם: "התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה", ומוסיף רב פפא: אפילו טובא (הרבה). ומפרש רבינו, שהתירו לה לאכול ולא לטבול אחר-כך (כסף משנה). ולמה לא גזור עליה טומאה? שמה תימנע מאכילה כדי שלא יטמא – ותסתכן ('אור שמח'). ומה שאמר "פחות מכשיעור ואפילו אוכלת הרבה" נראה לפרש, שלכתחילה מאכילים אותה פחות פחות מכשיעור, אבל גם כשהיא אוכלת הרבה אינה צריכה טבילה. [ואפשר גם לפרש, שמדקדקים להאכילה פחות פחות מכשיעור אף-על-פי שברור לנו שתצטרך לאכול הרבה. ראה השלמות].

יום ג' י"ג תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שגזור על הבא ראשו ורובו במים שאובים או שנפלו עליו שלשת לוגים מים שאובים שהוא טמא. מי שנפלו עליו שלשת לוגים מים משני כלים, או נפלו על ראשו ולא על רובו וכו'. ודין הספרים שמטמאים התרומה והידיים.

9 א. הֵבֵא רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ² בְּמִים שְׂאוּבִין³, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל
10 רֵאשׁוֹ וְעַל רֶבּוֹ שְׁלֹשָׁה לַגִּין⁴ מִיָּם שְׂאוּבִין - הָרִי הוּא
11 כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה עַד שְׂטִבְלָה⁵. וְאִם נָגַע בְּאֶכְלִין⁶ -
12 עֲשָׂאֵן שְׁלִישִׁי; וְאִם נָגַע בְּמִשְׁקִין טִמְאִים⁷ - עֲשָׂאֵן⁸
13 תְּחִלָּה⁹ לְטִמְאָה אֶכְלִים וּמִשְׁקִין אַחֲרֵים, אֶכְלָל לֹא
14 לְטִמְאָה כָּלִים¹⁰. וּמִפְּנֵי מָה גָזְרוּ טִמְאָה עַל אָדָם זֶה?
15 מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ טְבִילֵי יוֹם¹¹ טוֹבְלִין בְּמַעֲרוֹת שְׁמִימִיהֶן
16 רְעִים¹², וְאַחֵר כִּף הָיוּ רוֹחֲצִין בְּמִים שְׂאוּבִים יָפִים
17 דְּרָף נְקִיּוֹת. וּפְשַׁט הַמִּנְהַג כִּף, עַד שֶׁהָיוּ רַב הָעַם
18 מְדַמִּים שְׁמִים שְׂאוּבִים שְׂרוֹחֲצִין בָּהֶן בְּאַתְרוּגָּה הֵן
19 שְׂמִטְהִרִין, לֹא הִטְבִּילָה שְׂבָמִי מְקוּהָ, וְהָיוּ טוֹבְלִין
20 בְּזִלְזוּל בְּלֹא בִּנְיָה¹³. וּלְפִיכָף גָּזְרוּ, שֶׁכָּל שְׂבָא רֵאשׁוֹ
21 וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ -

לא מצינו שכהן שנכנס למקדש היה חייב לטבול את ידיו (מלבד קידוש ידים ורגלים) מפני שנגע בתפילין חוץ למקדש. ודוחק לומר שהכהנים הניחו תפילין רק במקדש שהרי לא מצינו שהיה להם מקום מיוחד בביהמ"ק עבור התפילין, ובפרט שתירוצן כזה לא יפתור את זה שלפחות פעם אחת הביאו את התפילין למקדש. ויש לברר ולמצוא האם היו צריכים להניח תפילין רק בהיותם בקודש, או שיש לומר שזה שלא גזרו טומאת ידים במקדש מהני גם בנוגע לנגיעה בכתבי הקודש ותפילין מחוץ למקדש.

(על"פ י"ן מלכות' ספר טהרה סימן כ')

(20) שהוא עצמו שני.

ו. רצועות תפילין עם התפילין²¹, וגליון שפספס²² ש'למעלה ושלמטה²³ שבתחלה ושבסוף²⁴ כשהן מחברין לספר²⁵, וספר שנמחק ונשתר בו שמונים וחדש אותיות, ומגלה שכתוב בה מן התורה שמונים וחדש אותיות, כפרשת ויחי בנסע הארץ²⁶ - הרי אלו מטמאין את הידים. ולא דברי תורה בלבד, אלא כל כתבי הקדש, אפילו שיר השירים וקהלת שהן דברי חכמה, מטמאין את הידים.

(21) כשהן מחוברות לתפילין. (22) המקומות שנשארו ללא כתב. (23) וכל שכן הגליון שבין דף לדף. (24) שבתחילת הספר ושבסופו. בבבא בתרא יג, ב אמרו שצריך להשאיר גליון בתחילת הספר ובסופו. (25) למעט הגליונות שנחתכו (שבת קטז, א). (26) בפרשה זו ישנן שמונים וחמש אותיות והוא ספר שלם בפני עצמו ולפיכך יריעה שכתוב בה 85 אותיות נתקדשה.

ז. תרגום שפפזרא²⁷ ושבדניאל²⁸ - הרי הוא מפלל כתבי הקדש. אבל תרגום²⁹ שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום, או שכתבו כתבי הקדש בכתב עברי³⁰ - אינן מטמאין את הידים, עד שיהיו כתובים אשורית על העור ובדיו.

(27) פרק ד מפסוק ז ואילך עד סוף הפרק, כל פרק ה וי"ט פסוקים הראשונים מפרק ו כתובים ארמית. (28) פרקים ב עד ז. (29) מה שנכתב בכתבי הקודש בלשון ארמית. (30) כתב עתיק מאוד ואמרו (בסנהדרין כא, ב) שבתחילה ניתנה התורה בכתב זה ובימי עזרא נשתנה ברוח הקודש לכתב אשורי, הוא הכתב שלנו.

ח. הפותח הלל³¹ ושמע³² לתינוק להתלמד בו, אף על פי שאינו רשאי³³ - הרי אלו מטמאין את הידים.

(31) פריק הלל שבספר תהלים (קיג-קיד). (32) פרשת שמע ישראל (דברים ו). (33) שאסור לכתוב פשוט אלא ספרים שלמים (הלכות ספר תורה פרק ז הלכה י"ד).

ט. המשיחות³⁴ והרצועות שתפרן לספר³⁵, אף על פי שאינו רשאי לקימן³⁶ - כל זמן שהן מחברין לספר מטמאין את הידים.

(16) החצי מראשו ורובו. (17) בעיני שנסארה בתיקו שם, ומפני שטומאה זו גזירת חכמים היא, פסק רבינו לקולא.

ד. היו שלשת הלגין שנפלו עליו או שפא בהן מקצתן שאובין ומקצתן אינן שאובין, או שנתערב בהן זין דבש וחלב - הרי זה טהור, עד שיהיו השלשה כלן מים שאובין. שלשת לגין אלו¹⁸ שנפלו על הטהור או שפא בהן וטמאהו, בין שנעשה בשני לטמאה - הרי המים האלו טמאין, שהרי נגעו בשני. והרי אלו המים אומרים לזה הטהור: טמאנו אותו וטמאנו¹⁹.

(18) פירוש, שהם כולם שאובים. התיבה "אלו" אינה נמשכת לשאובים מעורבים שבתחילת הלכה זו. (19) שנינו היינו טהורים ואנחנו טמאנו אותו ותחילה ואחר כך הוא טמא אותנו. [בתוספות יום טוב זבים פרק ה משנה י"ב למד מלשונו של רבינו בהלכה זו - "שלושת הלוגין שנפלו עליו או שבא בהן" - ששיעור זה נאמר גם בבא ראשו ורובו].

ה. בראשונה היו מניחין כפרות של תרומה בצד הספרים, ואומרים: זה קדש וזה קדש. ובאין העכברים וקורעין את הספרים. לפיכך גזרו, שכל תרומה שתגע באחד מכתבי הקדש - נטמאת, והרי היא כשלישי לטמאה פאלו נגעו בשני. ונמצא כל כתבי הקדש פוסלין את התרומה בשני. ולא עוד, אלא מי שהיו ידיו טהורות ונגע באחד מכתבי הקדש - נעשו ידיו שניות ומטמאין את התרומה ואת המשיקין. ואף על פי שאין הידים מתטמאות אלא מראשון לטמאה, כמו שבארנו - הן מתטמאות מן הספר²⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שהיו ידיו טהורות ונגע באחד מכתבי הקודש נעשו ידיו שניות ומטמאין את התרומה".

וממשיך בהלכה שלאח"ז וכן "רצועות התפילין עם התפילין... הרי אלו מטמאין את הידים. ובזה ישנו עניין תמוה לכאורה הדורש ביאור. מצינו שהכהנים הניחו תפילין בשעת העבודה, אמנם לא תפילין של יד "שנאמר בבגדי כהונה על בשרו ולבשם מלמד שלא יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבגדים ... לפיכך אין הכהן יכול לעבוד בתפילין של יד שהרי חוצצת". אבל של ראש יכול להניח ואם רצה להניחם מניח (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"י ה"ו). כמו"כ מצינו שקראו בספר-תורה במקדש גם בכל שבת ושני וחמישי, שהרי סדר עבודת הכהנים היה גם תפילה וא"כ בשלמא בנוגע להנחת תפילין וקריאת התורה במקדש כבר כתב הרמב"ם ש"אין טומאת ידים במקדש", אבל בפשטות הניחו תפילין גם מחוץ למקדש ועל-דרך-זה נגעו גם בכתבי הקודש בהיותם מחוץ למקדש וצריכים טבילה לקודש (במ' סאה) ולא רק נטילת ידים בעלמא, ולכאורה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ד' י"ד תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ג. ושם בהלכה ה, כותב רבינו בפירוש: ואף-על-פי שהן דברי קבלה, אינן דברי תורה. אבל בטומאות שהן מדרבנן ממש, הטבילה לבדה מטהרת בלי הערב שמש, כמו ששנינו (פרה פ"א מ"ה): "כל הטעון ביאת מים (טבילה) מדברי סופרים . . . לאחר ביאתו (לאחר שטבל) מותר בכולן (חולין, תרומה וקודש)". והמשנה מתכוונת לטמאות של דבריהם ממש. [אמנם גם במשנה מצאנו שקראו "דברי סופרים" לדינים שהם מן התורה ולא נכתבו במקרא, כגון: חמורים דברי סופרים מדברי תורה (סנהדרין פח, ב), אבל מקרים נדירים הם].

ג. טבול יום⁹ פוסל¹⁰ אכלי תרומה ומשקה תרומה, וְאָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וּמִשְׁקֵה הַקֹּדֶשׁ, פּוֹסֵל הַכֹּל¹¹. כִּיצַד? טבול יום שנגע באכלין של תרומה - עשָׂאן שלישי לטמאה, מפני שהוא שני. וכן אם נגע במשקין של תרומה - טמאין, וְהָרִי הֵן שְׁלִישִׁי¹² לטמאה. נגע טבול יום במשקין של קדש - טמאן, וְהָרִי הֵן רִבְעִי לטמאה. וכן אם נגע באכלי הקדש - עשָׂאן רביעי. אָכַל אִם נִגַע בְּאֹכְלֵי חֲלִין וּמִשְׁקֵה חֲלִין - הָרִי הֵן טְהוֹרִין. וְדִין מְחַסֵּר בַּפּוֹרִים¹³ וטבול יום בנגיעת הקדש אחד הוא. הָרִי נִתְבָּאֵר לָךְ מִכָּל אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, שְׂאִין שָׁם¹⁴ מִשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, אֲלֹא הַמִּשְׁקִין תִּחְלָה לְעוֹלָם; חוץ מִמִּשְׁקִין שֶׁנִּגַּע בָּהֶן טבול יום, שֶׁהֵן שְׁלִישִׁי אִם הָיָה תְּרוּמָה, או רביעי אִם הָיָה קֹדֶשׁ.

(9 פרה פ"א מ"ה. 10) כל מקום שנאמר "פוסל", הכוונה שהדבר עצמו נטמא, אבל אינו מטמא אחרים (לקמן פ"א ה"א). (11) ואינו מטמא, אף-על-פי שטבול-יום הוא כשני (למעלה ה"א), ושני מטמא את הקודש להיות שלישי, ושלישי עושה רביעי בקודש. כחכמים במעילה ח, ב. ונתפרש שם טעמם, מכיוון שטבל - טומאתו קלושה ואין כוחה יפה לטמא אלא לפסול. (12) בניגוד לכלל שבידינו: כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (שם). [בהלכה זו משתמש רבינו במונחים "טמאים" "טימאם", במקום "פסולים" "פוסלים", אלא שהוא מבאר מיד שאינם פוסלים אחרים]. (13) יולדת, זב וזבה ומצורע מחוייבים להביא קרבנות אחר שטבלו והעריב שמשם, וכל זמן שלא הקריבו קרבנותיהם נקראים "מחוסרי כפרה" (ראה הלכות משכב ומושב פ"ה ה"ד, בהערות והשלמות). והמדובר במחוסרי כיפורים שאינו טבול-יום, אבל לפני הערב שמש דינו כראשון לגבי קודש. [בדפוס רומא (ר"מ) חסרה כל פיסקא זו של דין מחוסר כיפורים. ונראה שמחקה מפני שהיא נראית סותרת את דברי רבינו בהלכות משכב ומושב שם. אולם פירושינו כאן ושם - מסלקים את הסתירה]. (14) צורה סגנונית ערבית, והכוונה היא חיוזק השלילה, כאילו אמר: לא ימצא לעולם. ראה הלכות יסודי התורה פ"א ה"א.

ד. כָּל הַמִּטְמְאִין¹⁵, בֵּין חֲמוּרִין בֵּין קְלִינִין¹⁶, מִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִהֶן, כְּגוֹן רֶקֶן וּמִימֵי רִגְלֵיהֶן - הָרִי הֵן כְּמִשְׁקִין שֶׁנִּגְעוּ בָּהֶן. אֱלֹו וְאֱלֹו רִאשׁוֹן לְטִמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. חוץ מִזֶּב וְחִבְרִי¹⁷, שֶׁמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִהֶן

(34 חוטים. 35) תפר בהן את יריעות ספרי קודש. (36) שאין תופרים את הספרים אלא בגידים. [ויש מפרשים שתפרם לספר ממש על מנת לקשור בהם את הספר].

י. תִּיק שֶׁל סֵפֶר וּמִטְפָּחוֹת סִפְרִים בְּזֶמֶן שֶׁהֵן תְּפוּרוֹת³⁷ - מִטְמְאִין אֶת הַיָּדִים. אָכַל הַבְּרִכוֹת, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן מְאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם וּמַעֲנִינִים הִרְבֵּה שֶׁל תּוֹרָה - אֵינָן מִטְמְאִין אֶת הַיָּדִים. (37) לספר.

יא. סִפְרֵי הַמִּינִים³⁸ - אֵינָן מִטְמְאִין אֶת הַיָּדִים. פְּרִשֶׁת סוּטָה³⁹, הוֹאִיל וְלִמְחִיקָה עוֹמֶדֶת - אֵינָה מִטְמְאָה אֶת הַיָּדִים.

(38) כנראה הכוונה לכופרים בקדושתם של ספרי התנ"ך ומכל שכן אלה שכותבים לשם אלילים. (39) הפרשה בספר במדבר פרק ה, הנמחקת למים המאריים שמשקים את הסוטה, ויש בה יותר מן 85 אותיות.

יום ד' י"ד תמוז ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) יבאר הטעון הערב שמש מן התורה או מדברי סופרים. טבול יום מה פוסל. ומשקין היוצאים מכל המטמאים. אם שלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מטמאים משקה או אוכל אחר. מה שהאדם למד מכל מה שהקדמנו למעלה.

א. כָּל הַמִּטְמְאָה בְּאֵב מֵאֲבוֹת הַטְּמָאוֹת, בֵּין אָדָם בֵּין בְּלִים - הָרִי הוּא רִאשׁוֹן לְטִמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ², עַד שֵׁיטְבֵּל. טָבֵל - הָרִי הוּא כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה³ עַד שֶׁיַּעֲרִיב שְׁמֻשׁוֹ. שְׁנָאֵמֶר: בְּמִים יוֹבֵא וְטִמָּא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר. הַתְּהוֹב קָרָא לְטָבֵל יוֹם טָמֵא⁴.

(2) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. (3) פסחים יד, א: "שמן שנפסל בטבול-יום, מאי הוי? שלישי". ומכאן שטבול-יום דינו כשני. (4) ומכאן שטמא מדאורייתא (שבת יד, ב).

ב. אֶחָד טָבֵל יוֹם⁵ מִטְמְאָה חֲמוּרָה, כְּגוֹן שֶׁטָבֵל מְזִיבוֹת מִטְמְאָת מֵת וְצִרְעָת⁶, וְאֶחָד טָבֵל יוֹם מִטְמְאָת שְׂרִיץ⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, כָּל הַטְּעוֹן הָעֶרֶב שְׁמֻשׁ, בֵּין אָדָם בֵּין בְּלִים, בֵּין מְדַבְּרֵי תּוֹרָה בֵּין מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁸ - הָרִי הוּא כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שְׁמֻשׁוֹ.

(5) תוספתא טהרות פ"א ה"ג. (6) כל אלה טומאה חמורה הם, והאדם הוא אב הטומאה. (7) טומאה קלה, שהאדם הוא ראשון לטומאה. (8) רבינו מגדיר בכמה מקומות במונח "דברי סופרים", דברים שלא נכתבו בתורה שבכתב בפירוש, ואף-על-פי שהם מדאורייתא (ראה פיה"מ כלים פ"ז מ"ב, כסף-משנה הלכות אישות פ"א ה"ד, ויד מלאכי כללי רמב"ם אות 1). ונראה שגם כאן התכוון לטומאות של תורה שאינן כתובות בפירוש, כגון כל הטומאות מהדרשה של "חרב הרי הוא כחלל", [ראה הלכות טומאת מת פ"ה

- 1 - אב טמאה, ומשקין שהזב ודבריו נוגעין בהן -
2 תחלה. אפילו אוכל אכלין טמאין או שותה משקין
3 טמאין, המשקין היוצאין ממנו קדם שיטבל - כמו
4 המשקין שנגע בהן, שהן תחלה¹⁸. וכן טבול יום,
5 משקין היוצאין ממנו - כמשקין שהוא נוגע בהן,
6 שאין מטמאין אחרים כלל¹⁹; אלא אם נגע²⁰
7 במשקה חלין - הרי הן טהורין, ואם נגע במשקה
8 תרומה - הרי הן שלישי, ואם נגע במשקה קדש -
9 הרי הן רביעי.

- 10 ז. מפל אלו הדברים³⁴ שהקדמנו לכאדם אתה למד,
11 שהאדם יהיה אב לטמאה ויהיה ראשון לטמאה
12 מדברי תורה. ולעולם לא יהיה האדם שני אלא
13 מדברי סופרים. והוא האוכל אכלין טמאים או
14 השותה משקין טמאין או הבא ראשו ורבו במים
15 שאובין, שפל אלו פשני לטמאה מדבריהם. וכן
16 שאר כל הפלים חוץ מפלי חרס³⁵ יהיו אב טמאה
17 ויהיו ראשון לטמאה מדברי תורה. ולא יהיה הפלי
18 לעולם שני לטמאה אלא מדברי סופרים. שאם
19 יטמא במשקין טמאים - יהיה שני מדבריהן, כמו
20 שבארנו.

- 34 ראה הלכות טומאת מת פ"ה. 35 שאינו אב הטומאה לעולם, ואפילו אם נגע במת. ראה הלכה ח.

- 36 ח. כבר בארנו³⁶, שפלי חרס לא יהיה אב טמאה לעולם, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. ויהיה ראשון לטמאה מדברי תורה, ושני מדבריהן, אם נטמא במשקין, כשאר הפלים. ולא יהיה האדם ולא הפלים שלישי ולא רביעי לעולם, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

- 37 ט. האכלים לא יהיו אב טמאה לעולם, לא מדברי תורה ולא מדבריהם. ויהיו ראשון ושני מדברי תורה. שהאדם או הפלי שהוא ראשון לטמאה, אם נגע באכל - עשאו שני³⁷. והאכלין יהיו שלישי³⁸ ורביעי³⁹ לטמאה מדבריהן בלבד⁴⁰.

- 37 מן התורה. ודוקא אדם או כלי, אבל אוכל ראשון שנגע באוכל - לא טמאהו מן התורה אלא מגזירת חכמים, ולפיכך דייק רבינו וכתב: שהאדם או הכלי (ראה למעלה פ"ז ה"א). (38 תרומה וקודש. (39 בקודש. (40 וכן כתב בסוף הפרק גבי טבול-יום שפוסל מדבריהם. ודבריו אלה נראים נוגדים דברי עצמו בפרק יא ה"ג וה"ד, שלמד שלישי מן הכתוב ורביעי מקל-וחומר, ומקור דבריו שם בברייתא פסחים יח, ב: "למדנו שלישי בקודש מן התורה, ורביעי מקל-וחומר" [ראה צ"ח פסחים בסוגיא ר' חנינא סגן הכהנים אות סט, ומנחת-חינוך מצוה קמה, וראה בביאורנו לקמן בפ"א].

- י. המשקין יהיו אב טמאה מדברי תורה, כגון מי

- (15 טבול-יום פ"ב מ"א. (16 בחולין פח, א פירשו: קלין - שרץ; חמורין - זב. (17 זבה, נדה, יולדת ומצורע. (18 אף-על-פי שטומאתם גזירת חכמים. לדעת רבינו, מה שאמרו שם "קלין - שרץ", הכוונה משרץ ולמטה, למעט מת, שמקומו בין החמורים, אבל גם טמאים מדרבנן בכלל. (19 אבל פוסלים תרומה וקודש, כמבואר לקמן. ואפילו אם נגע במשקין או אוכלין של תרומה ונעשו שלישי, אין אוכלים אלו פוסלים את הקודש, ואף-על-פי ששלישי לטומאה עושה רביעי בקודש. ונראה להסביר טעמו, מפני שאילו נגע טבול יום בקודש, היה עושהו רביעי שאינו פוסל קודש אחר בנגיעתו, אין הדבר מתקבל על הדעת בנגע בתרומה שתפסול את הקודש. ואין לדמות זה לאותם הדברים שהומלץ עליהם במשנה (פרה פ"ח): "מטמאין לא טימאנוי - ואתה טימאתני". (20 טבול-יום.

- 10 ה. ועתה יתבאר לך²¹, שאין שלישי שבתרומה ולא רביעי שבקדש מטמא משקה אחר²² או אכל אחר, ואין צריך לומר שאין מטמאין פלים. לפיכך, קדרה שמלאה משקין²³ ונגע בה²⁴ טבול יום: אם היה משקה חלין - הפל טהור, ואם היה משקה תרומה - המשקין פסולין והקדרה טהורה. ואם היו ידיו טמאות²⁵ - המשקה טמא²⁶, בין משקה תרומה בין משקה חלין. וזה חמך בידים מבטבול יום²⁷. וחמך בטבול יום מבידנים טמאות: ששפק טבול יום - פוסל מספק²⁸, וספק הידים - טהור, כמו שיתבאר²⁹.

- 21 טהרות פ"ב מ"ג, ד' וה'. (22 הסגנון אינו מדויק, שהרי שלישי שבתרומה מטמא משקין של קודש, כמבואר במשנה ו שם, וכן פסק רבינו לקמן פ"א ה"ח. ורבינו התכוון לדומה לה בדרגת הקדושה, כגון תרומה. או הכוונה לנגעו טבול-יום. (23 טבול-יום פ"ב מ"ב. (24 במה שבתוכה. (25 מגזירת ידיים (ראה למעלה פ"ח ה"ח). (26 אבל הקדירה טהורה. [דעת רבינו שמשקין שנגעו בידים - אינם מטמאים כלים. ומה שאמרו במשנתנו "הכל טמא", מפרש רבינו שם בין חולין ובין תרומה. ודעת הר"ש משנץ שכן מטמאין, ומפרש "הכל טמא" היינו המשקין והקדירה]. (27 שידים מטמאות משקה חולין, וטבול-יום אינו מטמא. (28 משנה זבים פרק ב, ב. וראה לקמן פ"ג ה"ט. (29 לקמן פ"ד ה"א.

- ו. אחד טהור שהיו ידיו טמאות או³⁰ טבול יום

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ה' ט"ו תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על האמור למעלה. (7) התנורים בתקופת המשנה היו של חרס.
ג. הראשון⁸ והשני שבתרומה - טמאים ומטמאים⁹.
השלישי - פסול ולא מטמא. ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. מניין לאכל שלישי שהוא פסול¹⁰?
בתרומה? שנאמר: ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים. נמצא טבול יום אסור בתרומה עד שיצריב שמשו¹¹, ואם נגע בה - פסלה, וטבול יום פשני לטמאה הוא. הא למדת, שהשני עושה שלישי בתרומה.

(8) טהרות, שם. (9) השני פסול אוכלין ואינו מטמא, ונקט לשון "מטמא" מפני שהוא מטמא משקין. (10) צ"ל פסול. (11) יבמות עד, ב.

ד. הראשון¹² והשני והשלישי בקדש - טמאין ומטמאין¹³. הרביעי - פסול ואינו מטמא. ואין רביעי עושה חמישי לעולם. ומניין לשלישי בקדש שהוא טמא? שנאמר: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל; וכבר קרא הכתוב לשני טמא, שנאמר: כל אשר בתוכו יטמא. הא למדת, שבשר הקדש שנגע בשני - נטמא וישרף. ומניין לרביעי בקדש שהוא פסול? מקל וחמר¹⁴: ומה מחסר פפורים, שהוא מתר בתרומה, אסור בקדש עד שיביא פפרתו; השלישי, שהוא פסול בתרומה, אינו דין שיעשה רביעי בקדש? אכל החמישי טהור.

(12) טהרות, שם. (13) ראה הערה ח. (14) פסחים יח, ב.
ה. בשר תאונה¹⁵, אף על פי שהוא טהור, גזרו עליו¹⁶ שיהיה פשלישי לטמאה: מטמא את הקדש¹⁷, ואינו פוסל את התרומה. ויראה לי, שלא גזרו עליו אלא כדי שלא יערבבהו עם בשר הקדש ויכבאו לטעות ולשגוג בו, וידמו שהבשר זה¹⁸ הוא חל והוא קדש¹⁹ ויאכלנו בטמאה.

(15) בשר חולין נקרא "בשר תאונה", מלשון הכתוב (דברים יב, כ): כי תאונה נפשך לאכול בשר. (16) תוספתא, נדה פ"ט ה"י. (17) פירוש - פוסל (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (18) בשר הקודש. (19) והרי הוא קודש.

ו. חבורי אכלין²⁰ על ידי משקין²¹ - הרי הן חבור לטמא טמאת אכלין²². והדבר ספק, אם חשוכים כגוף אחד למנות בהן ראשון ושני ושלישי²³, או חושבים זה האכל שנגעה בו הטמאה ראשון, והאכל המחובר לו שני.

(20) איבעיא בובחים קה, ב. (21) שתי חתיכות אוכלין, וביניהם משקה הנוגע בשניהם. (22) אם נגעה טומאה באחד מהם - נטמא גם השני (כך מפרש רבינו האיבעיא שם, ולא כפירוש רש"י). (23) פירוש, הדבר ספק אם שניהם כגוף אחד ממש גם לענין מנין דרגות הטומאה, ואם

חטאת ורק הזב ומימי רגליו. ויהיו ראשון לטמאה מדברי תורה, כגון שנגעו באב מאבות הטמאות. וכן אם נגעו המשקין בולד הטמאה, בין אדם בין פלים - נטמאו מדברי תורה, והרי הן כראשון לטמאה לטמא אחרים מדבריהן⁴¹. וכן אם נגעו בשני, בין אדם בין פלים בין באכלין - נעשו ראשון לטמא אחרים מדבריהם, כמו שבארנו⁴². ויהיו⁴³ המשקין שלישי ורביעי מדבריהם. כיצד? אם נגע טבול יום במשקה תרומה - עשאהו שלישי, ואם נגע במשקה קדש - עשאהו רביעי. ואין אתה מוצא משקין שניות לעולם, ולא משקה שאינו תחלה⁴⁴, חוץ ממשקה טבול יום⁴⁵ או מחסר פפורים בקדש, כמו שבארנו, שהוא⁴⁶ פוסל מדבריהם⁴⁷ ואינו מטמא.

(41) נתבאר למעלה פ"ז ה"ה. וראה שם ה"א. (42) שם. (43) יש גם אפשרות שיהיו. (44) שיהיו שלישי או רביעי. (45) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שניות לא יהיו לעולם. אבל שלא יהיו תחילה, יש אפשרות - כגון נגיעת טבול-יום. (46) טבול-יום. (47) ראה מה שכתבנו בסוף ה"ט.

יום ה' ט"ו תמוז ה'תשע"ט

פרק אחד עשרי

(1) יבאר כל מקום שנאמר באוכלין "פסול" - מה דינו. אם שני עושה שלישי בחולין ואם שלישי עושה רביעי בתרומה או רביעי וחמישי בקודש וכו'. ודין בשר תאונה אם מטמא הקודש ופוסל התרומה. וחיבורי אוכלין ע"י משקין אם הם חיבור. שני שבחולין ושלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מה פוסלים. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או חולין שנעשו על טהרת תרומה. כל קודש האמור בענין אוכלין ומשקין. כל דבר שוודאי מטמא את החולין מן התורה.

א. כל מקום² שנאמר באכלין פסול - הוא שיהיה האכל עצמו טמא, ולא יטמא אכל אחר; אלא אם נגע באכל אחר - הרי הוא טהור.

(2) טהרות פ"ב מ"גו.

ב. הראשון שבחלין³ - טמא ומטמא. השני - פסול ולא מטמא. ואין שני עושה שלישי בחלין⁴. מניין לאכל שני שהוא פוסל בחלין? שנאמר: וכלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא⁵. נמצא השרץ אב, וכלי חרס שנפל השרץ לאוירו ראשון, והאכל שבפלי שני, והרי הוא אומר יטמא. וכן שרץ שנפל לאויר התנור⁷ - הפת שניה, שהתנור ראשון.

(3) שם. (4) שם. (5) במה דברים אמורים, ששני בחולין פסול מן התורה? כשנגע בכלי או באדם שהוא ראשון או אב, אבל אוכל ראשון אינו פוסל את השני מן התורה אלא מדרבנן (למעלה פ"ז ה"א). (6) לא נתבאר מה זה מוסיף

קפב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ה' ט"ו תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נגעה נבילה בחתיכה אחת נעשתה גם השניה ראשון לטומאה ועושה שני.

ז. השני שפחלין²⁴ פוסל אכלי תרומה ועושה אותן שלישי. ואם נגע במשקה חלין - טמא²⁵. ואין צריך לומר, אם נגע במשקה תרומה או במשקה קדש, שהוא מטמא את הכל.

(24 טהרות פ"ב מ"ו. 25) נעשו ראשון. נתבאר כבר כמה פעמים, שכל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות תחילה.

ח. השלישי שבתרומה²⁶ שנגע באכלי קדש - פסלן ונעשו רביעי. ואם נגע במשקה הקדש - טמא²⁷ ונעשו תחלה²⁷. אכל אם נגע שלישי שבתרומה במשקה תרומה - הרי הוא טהור²⁸. וכן רביעי שפקדש, אם נגע במשקה קדש - הרי זה טהור.

(26 שם. 27) שכל משקה שנטמא הוא ראשון (ראה למעלה פ"י ה'). (28) שאין רביעי בתרומה.

ט. חלין שנעשו על טהרת תרומה²⁹ - השלישי שפחל פסול בתרומה³⁰, ואם נגע³¹ בקדש - אינו עושהו רביעי³², ואפלו משקה קדש אינו פוסל. וחלין שנעשו על טהרת הקדש - השלישי שפחל טהור כחלין³³.

(29) נזהרו לעשותן בטהרה כמו בעשיית תרומה. (30) הלכה פסוקה היא בחולין דף לג וז', שחולין שנעשו על טהרת תרומה דינם כתרומה. (31) המשקה. (32) טהרות פ"ב מ"ו, ראה פירוש המשנה שם. (33) חולין לג, ב - לפי דעת רבי יהושע. בטהרות שם קובע רבינו, שכל מקום שנאמר בו חולין שנעשו על טהרת הקודש הם כקודש, הכוונה לפי שיטת משנה ראשונה בנדה ע"א, ב - שטבול יום אסור לנגוע במים שהוכנו לשטוף בהם את הפסח, אבל משנה אחרונה מתירה לנגוע מפני שטבול יום הוא כשני, ואינו פוסל את המים שהם חולין, ואף-על-פי שנעשו על טהרת הקודש. וכן כתב גם בפירושו לחגיגה יח, ב. ופסק כאן כמשנה אחרונה. ולמה החמירו בחולין שנעשו על טהרת תרומה יותר משנעשו על טהרת הקודש? מפני שכהנים רגילים לאכול גם חולין בטהרת תרומה, ולפיכך חלה על חולין אלה קדושת תרומה, מה-שאין-כן בטהרת הקודש, שרק יחידים נוהגים שמירה קפדנית זו, בטלה דעתם ולא חלה כל קדושה על אותם החולין (רש"י חולין, שם).

י. האוכל רביעי שפקדש - אסור לו לאכל את הקדש³⁴, ומתיר לגע בקדש ואינו פוסל³⁵. אפלו תבשיל³⁶ שנתערב בו הקדש ואין בו³⁷ פזית בכדי אכילת פריס³⁸ - הרי זה לא יאכל³⁹ ברביעי של קדש⁴⁰, אלא בחמישי⁴¹, שהוא טהור כמו שפארנו⁴².

(34) גזרו חכמים שאדם האוכל יהיה טמא כטומאת המאכל,

ואע"פ שהמאכל אינו מטמא אוכלין בנגיעה (חולין לד, א) ואסור לו לאכול קודש. [שם מדובר בשלישי לענין תרומה (ראה הלכה הבאה) ורבינו למד מתרומה לקודש, כשם ששלישי בתרומה פוסל את האוכלו לאכול בתרומה, אע"פ שאינו פוסל תרומה בנגיעה, כך גם ברביעי בקודש]. (35) שרביעי אינו עושה חמישי. (36) של חולין או תרומה. (37) בקודש. (38) פריס הוא חצי ככר לחם ששיעורו שש ביצים. וכזית בכדי אכילת פריס - פירוש, שנתערב כזית (כחצי ביצה) קודש בחמשה כזיתים של התבשיל, וביחד הם ששה (ויש אומרים: כזית בששה כזיתים). (39) אף-על-פי שבדינים אחרים אינו נידון כאילו הוא בעין. (40) פירוש, אדם שאכל רביעי של קודש, לא יאכל תערובת זו. (41) הוא-הדין שמותר לאוכלו בלי כל תערובת. רבינו מפרש מה ששינו: "והחמישי נאכל בנזיד הקודש", הכוונה למעט רביעי שאינו נאכל אפילו בתערובת, אבל אינו ממעט חמישי בלי תערובת. וכאן נקט - כדרכו - לשון המשנה. (42) למעלה ה"ד.

יא. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או של חלין שנעשו על טהרת תרומה - הרי זה אסור לאכל את התרומה⁴³ עד שיטביל⁴⁴, ומתיר לגע בתרומה⁴⁵ והרי היא טהורה. באכילה עשו מעלה, בנגיעה לא עשו מעלה. במה דברים אמורים? בתרומה עצמה; אבל תבשיל שנתערבה בו תרומה, אם אין שם פזית בכדי אכילת פריס - הרי זה מתיר לאכל מאותו תבשיל⁴⁶. כדרך שמתיר לגע בתרומה.

(43) מימרא של עולא, חולין לד, ב. (44) ואינו צריך הערב שמש. (45) זבחים צט, ב: "באכילה עבד (עשו) רבנן מעלה (טהרה מסוג גבוה), בנגיעה לא עבד רבנן מעלה". (46) טהרות פ"ב מ"ג: "והשלישי נאכל בנזיד הדמע", פירוש, בתבשיל שנתערבה בו תרומה. ובחולין שם אמרו, שמדובר כשאין בתבשיל כזית תרומה בכדי אכילת פריס, ומכאן המקור להלכה זו.

יב. האוכל שלישי שבתרומה או של חלין שנעשו על טהרת התרומה, אף על פי שהוא טהור לנגיעת תרומה - הרי הוא כשני לענין קדש⁴⁸; שטהרת תרומה טמאה היא אצל הקדש⁴⁹. אכל האוכל שלישי שפחלין שנעשו על טהרת הקדש - הרי הוא טהור⁵⁰; שאין לה דבר שעושה רביעי בקדש אלא קדש מקדש⁵¹ בלבד.

(47) שם מ"ב כרבי יהושע. כדי להסביר הלכה זו, עלינו לבאר מתחילה את דברי רבי יהושע במשנה שם על-פי פירושו של רבינו. שינוי שם: "רבי יהושע אומר, אוכל אוכל ראשון ואוכל שני - שני, שלישי - שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה". פירוש, אדם שאכל דבר מאכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, נעשה גופו שני לטומאה ואסור לאכול תרומה וקודש, ואם נגע בתרומה - נפסלה, ואם נגע בקודש - נטמאה. אם אכל דבר שהוא שלישי לטומאה, נעשה גופו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ה' ט"ו תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(52) תוספתא, טהרות פ"א ה"ד (ראה שם גירסת הגר"א).
(53) עולות, חטאות ואשמות ושלמי ציבור, שמקריבים בחג השבועות. (54) תורה ושלמים. (55) המביא קרבן תודה, צריך להביא עמו ארבעים לחם אפוי מארבעה מינים (ויקרא ז, יב). (56) נזיר שהשלים ימי נזירותו, מביא שלושה קרבנות, ועמהם עשרים לחם מצה משני מינים (במדבר ו, טו). דיניהם מפורשים בהל' מעשה הקרבנות ס"ט. [לא נתבאר לי למה קורא רבינו ללחמי תודה "חלות" וללחמי נזיר "רקיקים", בעוד שהמקריב תודה, וכן גם הנזיר מביאים חלק חלות וחלק רקיקים, וההבדל בין חלות ורקיקים הוא, שהחלות נילושות בשמן והרקיקים במים, ומושחים אותם בשמן אחר אפייתם והלחם סופגן]. (57) שחיטת הקרבנות מקדשת את הלחמים בקדושה מלאה. (58) הבאות בפני עצמן, לא כתוספת לקרבן. (59) שנתנו אותן בכלי שרת שבמקדש. (60) שהציבור מקריב בחג השבועות. (61) שנים עשר לחמים שמניחים בכל שבת על השולחן שבהיכל, ומחלקים אותם לכהנים בשבת שלאחריה (ויקרא כד, ה). (62) שעלה עליהם קרום מחום התנור. שתי הלחם ולחם הפנים מתקדשים קדושה מלאה עם תחילת אפייתם שהיא העלאת הקרום. (63) שם.

יד. החלה⁶⁴ והפפורים⁶⁵ ותשלומי תרומה⁶⁶ 9
[והמשה] - הרי הן פתורמה⁶⁷. 10

(64) שמפרישים מן העיסה (במדבר טו, כ). (65) פירות העץ והאדמה הראשונים (דברים כו, ב). (66) זר (לא כהן) שאכל תרומה, מחוייב לשלם לכהן את מחירה עם תוספת חומש המחיר. (67) חלה עליהם קדושת תרומה לכל דבר. תוספתא שם ה"ה.

טו. הטבל⁶⁸ והמקדש⁶⁹ וגדולי תרומה⁷⁰, ומעשר⁷¹ שני וראשון⁷², ועסה הטבולה לחלה⁷² - הרי הן 12
פחלין⁷³, והראשון טמא בהן, והשני פסול, ואין 13
בהן שלישי. 14

(68) תבואה ופירות ארץ ישראל לפני הפרשת תרומות ומעשרות. (69) תרומה שנתערכה בחולין ואין בחולין פי מאה. מן התורה בטלה התרומה ברוב חולין, וחכמים גזרו שלא תיבטל אלא במאה. (70) תרומה שנזרעה והצמיחה תבואה, התבואה החדשה אסורה מגזירת חכמים (שבת יז, ב). (71) מצוה מן התורה להפריש שתי מעשרות מגידולי קרקע האמורים למעלה, מעשר ראשון ניתן ללוויים, ומעשר שני מעלים לירושלים ונאכל שם בטהרה לכל אדם מישראל. (72) לפני הפרשת חלתה. (73) טבל, גידולין ומעשרות, נשנו בתוספתא שם. וטבול לחלה, נאמר בסוטה ל, ב בלשון שני.

טז. פל דבר⁷⁴ שודא⁷⁵ מטמא את החלין מן התורה 15
- גזרו על ספקו פחלין הטבולין לחלה שתעשה 16
אותה העסה בטהרה. ומפרישים ממנה חלה, 17
וחלתה תלויה, לא נאכלת⁷⁶ ולא נשפרת⁷⁷. 18

(74) נדה ז, א. מסקנת אביי. (75) אם טומאתו וגם נגיעתו ודאי. (76) שאסור לאכול חלה טמאה כמו תרומה טמאה.

שני לענין קודש, ואם נגע בקודש עשהו שלישי, אבל לענין תרומה אינו שני אלא שלישי ואסור לאכול תרומה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, ומותר לנגוע בה. ומסיים רבי יהושע, שכל זה אמור בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ומבאר רבינו שם, שהוא הדין בתרומה ממש. ולתוספת ביאור ייאמר, שרבי יהושע משמיענו ריבוא, שאפילו בשלישי שבחולין שנעשו על טהרת תרומה גם-כן עושים שני לקודש. ורבינו מוסיף כאן ריבוא, שאפילו אם אכל שלישי של תרומה, שהיא פסולה מן הדין, אף-על-פי-כן מותר בנגיעת תרומה. מתוך ביאור זה מוסברים דברי רבינו מאליהם. ראה בהערה הבאה. (48) משמע שהוא עושה שלישי וזה עושה רביעי, ואין כל הבדל בזה בין תרומה ממש ובין חולין על טהרת תרומה. [בפירושו למ"ו שם בדין נגיעה, מחלק רבינו בין שני אלה ואומר, שחולין על טהרת תרומה אינם עושים רביעי בקודש (וכן פסק למעלה ה"ט). ואילו כאן באוכל לא חלק. ונראה טעמו, שבאוכל החמירו חכמים ונתנו עליו טומאה חמורה יותר מטומאת הדבר שאכל, הרחיבו גזירתם גם על חולין בטהרת תרומה, מה-שאין-כן בנגיעה]. (49) בחולין לה, א - אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא, האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, טהור לאכול בקודש, שאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקודש (פירוש, קדושת גופו ממש) בלבד. והקשו עליו מהמשנה שהבאנו למעלה: "שלישי שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה" והרי חולין אלה אינם קודש מקודש, ועושים שני בקודש? והשיב רבי יצחק: "הנח לתרומה, שטהרתה טומאה אצל הקודש", כלומר לא נעשה שני מפני שהחולין היו שלישי, אלא מפני שלא נעשו על טהרת הקודש. פירוש, לא נזהרו לשמרם שמירה מעולה מפני הטומאה כמו ששומרים על קודש, אלא שמירה פחות קפדנית כעין שמירת תרומה. ומפני שרבינו פסק למעלה (ה"ט), שחולין שנעשו על טהרת הקודש, השלישי שבהן טהור (ראה שם בביאורנו טעמו של דבר), וכן בסוף הלכה זו הוא מביא להלכה את דברי רבי יצחק, הוכרח לקבל גם נימוקו למה נעשה שני. (50) ומותר לו לאכול קודש. למעלה בהלכה ט, כתב רבינו דין זה לענין נגיעה, וכאן מלמדנו שגם לענין אכילה הדין כן, שלא תטעה לומר שדינם כרביעי שאינם פוסלים את הקודש בנגיעה, והאוכלם נפסל גופו מלאכול קודש (ראה ה"י). (51) מקודש קדושה מליאה (ראה ה"א) ולא חולין שנעשו על טהרת הקודש. [ומדובר במעלות היתירות שגזרו בקודש, אבל טומאות שהם מעיקר הדין, כגון שלישי שבתרומה – עושה רביעי, כמו שנתבאר למעלה בה"ח].

יג. פל קדש⁵² האמור בענין טמאת אכלין ומשקין 1
הוא קדשי מקדש המקדשין, כגון בשר קדשי 2
קדשים⁵³ ובשר קדשים קלים⁵⁴, וחלות תודה⁵⁵ 3
ורקיקי נזיר⁵⁶ שנשחט עליהן הזבח⁵⁷, והמנחות⁵⁸ 4
שקדשו בכלי⁵⁹, ושתי הלחם⁶⁰ ולחם הפנים⁶¹ 5
משקדמו פתגור⁶²; אבל חלות תודה ורקיקי נזיר 6
שלא נשחט עליהן הזבח, והמנחות שלא קדשו 7
בכלי - אינן לא פקדש ולא פחלין אלא פתורמה⁶³. 8

קפד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' ט"ז תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רב נחמן סובר כמותו. (3) מותר להניח כלים טמאים קטנים בתוך כלי גדול טהור ולהטבילם במקווה ויטהרו. (4) החיצון. (5) כעובי השפופרת שנותנים בפי הנוד. במקוואות פרק ו' משנה ז' שנינו: "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד". פירוש אם יש שני מקוואות זה בצד זה, באחד יש שיעור מקווה (ארבעים סאה מים) ובשני פחות מכשיעור זה וצינור מחברם, דינם כמקווה אחד כשרוחב הצינור הוא כשפופרת הנוד ומותר לטבול במקווה החסר, ואם הצינור פחות משיעור זה אינו מערב את שני המקוואות. ושם מבואר ששפופרת הנוד רוחב חללה "כשתי אצבעות חוזרות למקומן", פירוש, שאפשר לגלגל שתי אצבעות בחללו של הצינור. ובכלי בתוך כלי יש לחשוש, שמא יטביל כלים זעירים, כגון מחטים וכדומה, בכלי שפיו צר ואם כן המים שבתוכו אינם כמחברים למקווה ומתוך כך לא עלתה טבילה למחטים שבתוכו, ובתרומה לא גזרו. נימוק זה אמרו שם בשם רבא.

ב. פלי' שנטמאו אחריו במשקין - לא נטמא תוכו, ולא בית אצבע⁷ שבעי שפתו. והמשקין שבתוכו או שפכית צביעתו טהורין. ושוטה בו, ואינו חושש שטמא יגעו משקין שפכיו באחורי הפלי ויחזרו ויטמאו תוכו. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקדש, נטמאו אחריו - נטמאו כלן⁸.

(6) מעלה שנייה ששנו חכמי המשנה שם. (7) במשנה שלפנינו כתוב "בית הצביטה" וגם רבינו בפירושו שם גורס כך ומפרש שם שהיה שקע בעובי שפת הכלי, כדי להשים שם אצבע להחזיק את הכלי ולא יכניס את האצבע לתוך הכלי עצמו. [כנראה קיבל פירושו של רבי יוחנן (שם כב, ב) "מקום שנקי הדעת צובעין בו" ומפרש כהערוך, שצובעין הוא מלשון "הצביעו" במשנה יומא כב, א שפירושו הוציאו אצבע]. (8) אחרים, תוך ובית אצבע.

ג. הנושא את המדרס⁹ - מתר לו לשא עמו תרומה באחד, והואיל ואין הנושא נוגע בתרומה¹⁰ ולא תרומה נוגעת במדרס - הרי היא טהורה. אבל לא הקדש, אף על פי שלא נגע בו. מעשה היה¹¹ באחד, שנושא חבית של קדש¹² טמאה במדרס שנושא עמה. באותה שעה גזרו, שהנושא את המדרס לא ישא את הקדש. ולא גזרו אלא במדרס עם הקדש¹³, כמעשה שהיה. ואם עבר ונושא, הואיל ולא נגע בקדש - הרי הקדש טהור¹⁴.

(9) דבר שהזב עמד, ישב או שכב עליו נקרא בלשון חכמים "מדרס הזב" או מקוצר: "מדרס", והוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים ואוכלין ומשקין. (10) רבינו במשנה מפרש, כגון שהמדרס והתרומה מונחים על לוח עץ שאינו מקבל טומאה והאדם מרים את הלוח, אבל אם האדם נוגע בשניהם, הוא נטמא מפני שנושא את המדרס ומטמא את התרומה. [ורש"י פירש, שהתרומה מונחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה אלא מתוכו והאדם אינו נוגע באווירו, ולפיכך לא נטמאה התרומה על ידי נגיעתו של נושא המדרס.]

(77) שמא היא טהורה, ואסור לאבד בידים תרומה וחלה טהורה.

יום ו' ט"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

(1) יבאר שאחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.

א. אחת עשרה מעלות² עשו חכמים לקדש על התרומה, ואילו הן: יש לאדם להטביל פלים בתוך פלים³ לתרומה, אבל לא לקדש. גזרה שמא יהיה פי הפלי צר ולא יהיה בו כשפופרת הנוד⁴, ונמצאו הפלים שבתוכו פאלו טבלו במים שפכלי, לא במקוה. במה דברים אמורים? כשהיה הפלי הגדול שיש בתוכו הפלים הטמאין טהור; אבל אם היה טמא - מתוך שעלתה לו טבילה, עלתה טבילה לפלים שבתוכו אפלו להשתמש בהן בקדש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.. כו".

ובסיום הפרק חילק: "שש מעלות ראשונות עשאוהו לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש, וחמש אחרונות עשאוהו בקודש בלבד.. כו". המספר עשר מורה על סדר השתלשלות, ואילו י"א ("אחת עשרה מעלות") על למעלה מסדר השתלשלות, כידוע בעניין עבודת הקטורת שעל ידי י"א סממנים שבה היו מבררים בחינת ה"א דלעומתה.

ובעבודת האדם: חולין שנעשו על טהרת הקודש היא העבודה עם עצמו ובה עשו רק שש מעלות כי לא כל אחד ראוי לעבודה נעלית זו, על-דרך שמצינו בהלכה ד"מחזי כיוהרא". אבל גם כאשר יהודי נמצא בדרגה זו שע"פ דין יכול להקריב קרבנות ולאכול קדשים, הוסיפו "חמש אחרונות" כדי שיהיו "אחת עשרה מעלות לקודש כו" כי ענייני הקודש הם ההתעסקות עם הזולת, וכדי להדר ולהוסיף בזה באופן של "לפנים משורת הדין" שזהו עניין החסידות והפצתה, צריך להגיע לעבודה הקשורה עם בחינת י"א - למעלה מסדר השתלשלות, ובעבודה זו יש להדר בכל ההידורים מבלי לחשוש ל"מחזי כיוהרא" או שלא להלך בגדולות.

(על פי י"ן מלכות' ספר טהרה סימן כא)

(2) בחגיגה כ, א נשנו החומרות שהטילו חכמים בטהרת הקודש יותר מבתרומה מבלי לקבוע מספרן. ובגמרא שם כא, ב נחלקו רבי אילא ורבא במספרן - רבי אילא קובע שהן עשר ורבא אומר שהן אחת עשרה - ויש במחלוקתם זו עניין לדין (יבואר לקמן), ופסק רבינו כרבא מפני שגם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' ט"ז תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"מעדותו (עדויות פרק ח משנה א) של רבי עקיבא נשנית משנה זו" פירוש, שנינו שם: "העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו נטמא כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת וכו' שנגע טבול יום במקצתם שפסל את כולם". ומפני שטומאת אפר פרה היא מדרבנן, שהרי אין עליו כל קדושה, למדו בגמרא (שם כג, ב) שגם הסולת והדומה לו - מדרבנן. (28) זו היא מעלה שביעית.

ח. היו שני הצבורין²⁹ בתוך הפלי ודבר אחר³⁰ בניהן ונטמא אחד משניהן: אם היה הדבר שביניהן צריך לפלי³¹ - הפלי מצרפן ונטמא הפל; ואם אינו צריך לפלי³² - לא נטמא אלא זה שנגעה בו הטמאה בלבד.

(29) כגון עישרון סולת למנחה והניח חצי עישרון בצד זה של הכלי וחציו השני בצד אחר. (30) לא סולת של מנחה העומדת להקטרה (כסף משנה). (31) כגון לבונה. (32) כגון בשר או שיירי מנחה הנאכלים לכהנים. [הכסף משנה מבאר, שאם האמצעי שביניהם הוא גם כן סולת היה מצטרף עם אותו חצי העישרון שנגעה בו הטומאה שהרי ביניהם אין הפסק. וזה לא כפירוש רש"י, ראה ראב"ד].

ט. היו שני צבורין בכלי, והצבור האחד מחבר למים שאחורי הפלי, ונגע טמא בצבור השני³³ - נטמאו שניהן³⁴ בצרופ הפלי, ונטמאו המים שאחורי הפלי³⁵ מחמת זה האכל המחבר להן, אף על פי שהן אחורי הפלי. נגע הטמא במים שאחורי הפלי - נטמא האכל המחבר להן, והדבר ספק אם נטמא האכל השני בצרופ הפלי או לא נטמא מחמת הצרופ³⁶.

(33) שאינו נוגע לא במים ולא בציבור המחבר להם. (34) שני הציבורים. (35) רבי ירמיה שואל שם אם הצירוף מועיל לטמא גם מה שמחוץ לכלי כשהוא מחובר למה שבתוך הכלי, והוסיף ושאל: "אם תימצי לומר כיוון דמחבר מחבר (ונטמאו שני הציבורים), חיבור מים וצירוף כלי מהו?" ודרכו של רבינו לפסוק כאם תמצוי לומר. (36) בעיני שנייה של רבי ירמיה, אם צירוף הכלי מוגבל לנגיעת טומאה בפנים הכלי ולא בנגיעה מבחוץ או בין כך ובין כך מצרף. בעיא זו לא נפשטה. מובן שהאוכל הנוגע במים נטמא מפני הנגיעה הישירה במים הטמאים.

י. אכל קדש שנטמא והניחו בכלי, ובתוך הפלי אכל קדש אחר טהור, ואין נוגעין זה בזה - הטהור בטהרתו³⁷ והטמא בטמאתו. בא טבול יום ונגע באכל הטמא - יש בדבר זה ספק, אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום מפני צרופ הפלי או לא נפסל; שלא נגע טבול יום אלא באכל ששבע מן הטמאה³⁸ ולא הוסיף לו פלום³⁹.

(37) לא אמרו הכלי מצרף, אלא כששניהם מונחים בכלי בשעה שנגעה טומאה באחד מהם. (38) כאדם השבע

(11) שם כב, ב. נימוק הגזירה. (12) צריך להיות: "וטימאה" או "ונטמאה". (13) אבל לא בטומאה אחרת, כגון שרץ ונבילה ורק בקודש ולא בתרומה. במקום שגזרו טומאה מפני מעשה שהיה, גזרו כעין המעשה בלבד ולא במקרים שאינם דומים לו מכל הבחינות. (14) מחלוקת אמוראים (שם כג, א) ופסק להקל כמו בכל ספק דרבנן.

ד. בגדי אוכלי תרומה¹⁵, אף על פי שהן טהורין ונזהרין מן הטמאות - הרי בגדיהן מדרס לקדש¹⁶.

(15) שנשמרו בטהרת תרומה. (16) מטמאים אדם וכלים כמדרס הזב. זאת היא מעלה רביעית.

ה. פלי שהוא מפצל¹⁷ ולוחותיו וקורותיו מקשרות, כגון מטה וכיוצא בזה: אם נטמא וצריך להטבילו לתרומה - יש לו להטבילו פלו באחד פשהוא מקשר; אבל לקדש - מתיר¹⁸ ומנגב¹⁹, שפא יש שם דבר החוצץ²⁰, ומטביל ואחר כך קושר.

(17) מחובר מחלקים שונים שאפשר לפרקם. (18) את החבלים הקושרים את חלקי הכלי זה לזה. (19) מנקה במטלית כל חלק בפני עצמו. (20) מפריע את מי המקווה מלהגיע למקום שהוא דבוק בו (מעלה חמישית).

ו. פלים הנגמרין בטהרה²¹, אפלו היה העושה אותן תלמיד חכם ונזהר בהן - הרי אלו צריכין טבילה לקדש, ואין צריכין הערב שמש; אבל לתרומה - משתמש בהן בלא טבילה, שהרי נעשו בטהרה. ומפני מה הצריכום טבילה לקדש? גזרה משום רק עם הארץ שיגע בהן²² בשעת מלאכה ועדין²³ הוא לח²⁴.

(21) גמר מלאכה שלהם היה בטהרה, והמלאכה עד סמוך לגמר עשה עם הארץ. (22) שמא נפל הרוק על הכלי בשעת עשייתו, ורוקו של עם הארץ מטמא (ראה הלכות משכב ומושב פרק י'). (23) אחרי גמר מלאכה. (24) ומטמא את הכלי, אבל לפני שנגמרה מלאכתו אין עליו דין כלי ואינו מקבל טומאה (מעלה שיטית).

ז. אחר שנגמר הפלי - מצרף²⁵ מה שבתוכו לקדש, אבל לא לתרומה. כיצד? פלי שהוא מלא פרות פרודין זה מזה, כגון צמוקין וגרוגרות, ונגעה טמאה באחד מהן - נטמא כל מה שפפלי לקדש, אבל לא לתרומה. וכל המעלות²⁶ של דבריהם הם²⁷. ורמז יש למעלה זו בתורה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת. אמרו חכמים: כל מה שפפף - הרי הוא כגוף אחד. אפלו שאין לו תוף²⁸ מצרף מה שעליו לקדש. כגון שהיו צבורין על גבי הלוח או על גבי העור, אף על פי שאין הפרות נוגעין זה בזה.

(25) עושה את כל הגרשים שבו כגוש אחד לענין טומאה. (26) לרבות זו. (27) כרבי יוחנן שם כד, א, שאמר:

46) שלא נרטבו באחד משבעת המשקין (ראה פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה א והלכה ב). 47) סתם ידיים שגזרו עליהם להיות שניות (ראה למעלה פרק ה הלכה ח, או אם נגעו בראשון לטומאה ולא נטמא האדם). 48) את אוכלי הקודש ומקבלים טומאה בלי הכשר משקין (שם כד, ב). 49) פלך של עץ שאינו מקבל טומאה. 50) שידי טהורות. 51) בגמרא שם מנמק רבי חנינא בן אנטיגנוס שמא יקח צנן או בצל לח ויאכל ביחד עם הקודש ויטמאוהו, שהרי המשקין שעל הצנן או הבצל שנגעו בידיו נעשו ראשון. (זאת היא מעלה עשירית).

יד. במה דברים אמורים? לפסל האכל עצמו וּלְאַסְרוֹ בְּאֲכִילָהּ; אֲבָל לִמְנוּת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הֲרִי זֶה סִפְקָא⁵². פִּיֶּצֶד? נִגַּע אֶכֶּל שֶׁנִּטְמָא בְּלֹא הַכֶּשֶׁר בְּאֶכֶּל שֵׁנִי שֶׁהַכֶּשֶׁר - הֲרִי זֶה הַשֵּׁנִי סִפְקָא, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא הַכֶּשֶׁר.

52) בעיניי שלא נפשטה בחולין לו, א בצריד של מנחות שלא הוכשר אם חיבת הקודש מועילה גם למנות ראשון ושני או לפסול בלבד. [הכסף משנה שואל, הלא למעלה פרק ח הלכה ג פסק רבינו בצריד של מנחות שמונים בו ראשון ושני ונתבאר שם שהסתמך על מה שאמרו במנחות קב, שמדברנו אין כל ספק שמונים ראשון ושני, והשואל שאל מהו דין תורה, ולמה כתב כאן "הרי זה ספק" ומשמע אפילו מדברנו? והוא מבאר: שם המדובר בטומאה דאורייתא גזרו חכמים למנות ראשון ושני בלי הכשר מים, אבל כאן בטומאת ידיים, שכל עיקרה מגזירת חכמים אפשר שלא החמירו אלא לפסול בלבד, ולא למנות ראשון ושני. ומזה יוצא שכל דברי רבינו בהלכה זו נמשכים לדין ראשון שבהלכה הקודמת ובדילוג על בבא שנייה שם המדברת בנגעה טומאה באוכלין].

טו. הַאֲזִינָן⁵³ אַחֵר שֶׁתֵּם זְמַן אֲנִינוּתוֹ, וּמִחֲסֵר כְּפֻרִים אַחֵר שֶׁהֵבִיא כְּפָרְתוֹ - צָרִיכִין טְבִילָה לְאֲכִילַת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לְתֵרוּמָה; שֶׁהַאֲזִינָן וּמִחֲסֵר כְּפֻרִים מִתְּרִין לְאֲכֹל אֶת הַתֵּרוּמָה. וּמִפְּנֵי מָה הַצָּרִיכוֹם טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? שֶׁהֲרִי עַד עֵתָה הָיוּ אֲסוּרִין לְאֲכֹל אֶת הַקֹּדֶשׁ וְהַסִּיחוּ דַעְתָּן⁵⁴, וְשִׁמָּא נִטְמָאוּ וְהֵם לֹא יָדְעוּ. וְלֹא עָשׂוּ מַעֲלָה זֹאת אֶלָּא לְאֲכִילָהּ; אֲבָל לְנִגְיעָה - נוֹגְעִים בְּקֹדְשִׁים קִדְּם טְבִילָה⁵⁵.

53) אבל לפני קבורת המת. 54) מלשמו על טהרת הקודש. 55) זבחים צט, ב: באכילה עביר (עשו) חכמים מעלה, בנגיעה לא עביר חכמים מעלה.

טז. שֶׁשׁ מַעֲלוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת עֲשָׂאוֹם בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טְהַרְת הַקֹּדֶשׁ; וְחֻמַּשׁ אַחֲרוֹנוֹת, שֶׁהֵן מִן הַכְּלִי מִצָּרָף מָה שֶׁבָּתוּכוּ וְהִלָּהָ - עֲשָׂאוֹם בְּקֹדֶשׁ בְּלִבָּד, אֲבָל לֹא בְּחֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טְהַרְת הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא הֲרִי הֵן בְּחֻמַּשׁ אֵלּוּ בְּחֵלִין. לְפִיכָךְ, חֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טְהַרְת הַקֹּדֶשׁ - הָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְהַשְּׁלִישִׁי טָהוֹר בְּחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

שאינו מקבל אוכל, כך הוא אינו בולע טומאה. 39) ומתוך כך לא נטמא הציבור השני. והטומאה הראשונה גם כן אינה מטמאה, כמו שאמרנו בבבא הקודמת. ולמה נקט טבול יום ולא טומאה סתם? מפני שקודש הנוגע בטבול יום אינו מטמא ולא פוסל קודש אחר בנגיעה, ואם כן לעולם אינו מוסיף טומאה. אבל שרץ או נבילה מוסיף טומאה, במקרה שהחלק הטמא היה שני או שלישי או רביעי (ראה רש"י שם בראש העמוד).

1 יא. הַרְבִּיעִי בְּקֹדֶשׁ - פָּסוּל; אֲבָל בְּתֵרוּמָה - טָהוֹר.
2 וְכֵן שְׁלִישִׁי בְּתֵרוּמָה, אִם נִגַּע בְּמִשְׁקָה קֹדֶשׁ - הֲרִי
3 זֶה נִטְמָא⁴⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבְּתֵרוּמָה או
4 שֶׁבְּקֹדֶשׁ אִם נִגַּע בְּמִשְׁקָה תֵּרוּמָה - לֹא פָּסוּל.

40) עשה ראשון.

5 יב. מִי שֶׁנִּטְמָא יָדוֹ אֶחָת וְנִגַּע בָּהּ בִּידוֹ שְׁנִיָּה או
6 בִּיד חֲבֵרוֹ - פָּסוּל⁴¹ אֶת הַשְּׁנִיָּה וְהִי הִיא כְּשִׁלִּישִׁי.
7 וְאִם הִיָּתָה יָדוֹ בְּלוּלָה⁴² בְּמִשְׁקָה, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
8 נִגַּע - נִטְמָא חֲבֵרָתָהּ⁴³. וְצָרִיף לְהַטְבִּיל אֶת שְׁתֵּיהֶן⁴⁴
9 וְאַחֵר כָּף יָנַע בְּקֹדֶשׁ. אֲבָל בְּתֵרוּמָה, אִם נִטְמָא יָדוֹ
10 הָאֶחָת - לֹא נִטְמָא חֲבֵרָתָהּ, וְאִפְּלוּ נִגַּע בָּהּ כְּשֶׁהִיא
11 נְגוּבָה⁴⁵. וְאִין צָרִיף לְהַטְבִּיל יָדוֹ שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא
12 נוֹטְלָה וְנוֹגַע בְּתֵרוּמָה.

41) אם תיגע בקודש תפסול אותו, אבל לא טמאהו. כרבי יוסי בן יהודה שם. 42) רטובה, ונטמאה היד בנגיעתה במשקה ונעשית שנייה מגזירת טומאת משקין ולא משום המעלה שבקודש. 43) נעשית שנייה כמותה. ונראה טעמו, שמא נגעה היד השנייה במשקין שעל יד הטמאה ונעשתה שני. [רבינו למד חשש זה ממה שאמרו שם: "היינו רבותיה דנגובה". ראה רש"י שם]. 44) נתבאר למעלה פרק ח הלכה ז שלקודש לא די בנטייל ידיים אלא צריכות טבילה במקווה כשירה כמו ששינו (שם יח, ב): "נוטלים לידים לחולין למעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין". מובן, שאם היא נגובה וגם לא נגע בידו האחרת מטביל את היד הטמאה בלבד. 45) כלומר, אם היא נגובה, אבל אם היא לחה נטמאת השנייה מפני נגיעתה במשקה (מעלה תשיעית). [למה לא מנו כאן שתי מעלות, א. יד מטמאה חבירתה לקודש ולא לתרומה; ב. לקודש צריכה טבילה ולתרומה מספיקה נטילה? בתוספות שם כ, ב דיבור המתחיל חומר פירשו, שנמנו רק המעלות שהן חומרות לעניין טומאה (בלשון הגמרא: "דורא דטומאה", ראה תוספות נדה ו, א דיבור המתחיל אבל), ולפיכך, לא מנו את הטבילה].

13 יג. אֲכִלִין נְגוּבִין שֶׁלֹּא הִכְשָׁרוּ⁴⁶ - אוֹכְלִין אוֹתָם
14 בְּיָדִים מְסֻבּוֹת⁴⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתֵרוּמָה;
15 אֲבָל בְּקֹדֶשׁ - חֲבַת הַקֹּדֶשׁ מְכַשְׁרָתָן⁴⁸, וְאֲסוּר לְמִי
16 שִׁדְּדוּ טְמָאוֹת לְאֲכֹל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הִכְשָׁר. וְאִפְּלוּ לֹא
17 נִגַּע בּוֹ אֶלָּא בְּכוֹשׁ⁴⁹ או שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבֵרוֹ⁵⁰ לְתוֹךְ פִּיו
18 - הֲרִי זֶה אֲסוּר⁵¹. וְאִין צָרִיף לִזְמַר, שֶׁאִם נִגַּעַה
19 טְמָאָה בְּאֲכִלִין שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הִכְשָׁרוּ - שֶׁנִּטְמָאוּ,
20 מִפְּנֵי שֶׁחֲבַת הַקֹּדֶשׁ מְכַשְׁרָתָן.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ז תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום ש"ק י"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק שלשה עשר

1 יבאר שחמש מעלות עשו חכמים בבגדים. ואם צריך
טבילה לתרומה ולקודש מחמת היסח הדעת. ואם צריך
כוונה לטבילה ולנטילה. כל הכלים שגזרו שיהיו בחזקת
טומאה. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות
הטומאות של תורה. על כמה ספיקות שורפים את התרומה,
ואם שורפים על שני ספיקות.

1 א. חמש מעלות עשו חכמים בבגדים, ואילו הן:
2 בגדי עמי הארץ - מדרס³ לאוכלי חליהן בטהרה.
3 וכן עמי הארץ עצמן - פזיזין לטהרות, כמו
4 שבארנו⁵. ובגדי אוכלי חליהן בטהרה - מדרס
5 לאוכלי מעשר שני⁶. אבל אוכלי חליהן בטהרה,
6 והן הנקראים פרושים - אינם פזיזים⁷. אפלו
7 לתרומה הרי זה הפרוש טהור, אפלו אם נגע בה
8 בגופו. ובגדי אוכלי מעשר שני - מדרס לאוכלי
9 תרומה. ובגדי אוכלי תרומה - מדרס לקדש. אבל
10 אוכלי תרומה עצמן - אינן פזיזין לקדש. ובגדי
11 אוכלי קדש - מדרס לחטאת⁸, כמו שבארנו בהלכות
12 פרה אדמה⁹. אבל הטהור לקדש - אינו פזיז
13 לחטאת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בגדי עם הארץ מדרס.. כו"

לשיטת הרמב"ם, גזירת חכמים על טומאת עם הארץ אינה
רק מצד חשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על
עמי הארץ "חזקת טומאה" כיון שאינם "בקיין בדקדוקי
טהרות וטומאות" ולכן סבר הרמב"ם שהטעם שברגל הם
"בחזקת טהרה" אינו משום החשש ד"הוה לאינצויי והי' כל
אחד ואחד עושה במה לעצמו כו" (כשיטת רש"י) כי אין
זה טעם מספיק להוציאם מ"חזקת טומאה" אלא מפני
ש"הכל מטהרין עצמם ברגל", וכן בטהרת פרת חטאת
מפני חומרתה אין מזלזלין בה, ומשום כך נאמנים גם על
טהרת יין ושמן של נסכים ועל התרומה בשעת הגתות
שבכולם נזהרים גם עמי הארץ, ולכן במקרים אלו לא
החילו עליהם חכמים חזקת טומאה.

(על פי לקו"ש חלק לו ע' 23 והערה 31)

2 משנה, חגיגה יח, ב. 3 הטילו עליהם טומאה כטומאת
הכלים שדרס עליהם זב. 4 מטמאים את הטהרות במגע.
5 בפ"י מהלכות מטמאי משכב ומושב. 6 כרב אחא בר
אדא (שם יט, ב). 7 ירושלמי שם פ"ב ה"ז. 8 לפרה
אדומה שנקראה חטאת, וחכמים החמירו בטהרתה.
9 פ"ג ה"א.

14 ב. וכן¹⁰ עשו חכמים מעלות בטיבילה. כיצד? מי
15 ששטבל בלא פונה - הרי זה טהור לחלין¹¹, ואסור

16 במעשר שני עד שיתפון לטבל למעשר. טבל
17 למעשר - הרי זה בחזקת טהרה למעשר, ואסור
18 בתרומה. טבל לתרומה - החזק¹² לתרומה, ואסור
19 בקדש. טבל לקדש - החזק לקדש, ואסור לחטאת.
20 טבל לחטאת - החזק לכל; שהטובל לחמור - החזק
21 לקל. טבל סתם ולא נתפון לאחד מפל אלו - הרי
22 זה טהור לחלין בלבד, וטמא פשהיה אפלו
23 למעשר¹³. וכן הטובל ידיו או הטבילין - צריך פונה
24 אפלו למעשר. ומן המעשר ומעלה צריך פונה, אבל
25 לחלין אינו צריך פונה. וכל המעלות האלו מדברי
26 סופרים¹⁴; אבל דין תורה, הואיל וטבל מכל מקום
27 - הרי הוא טהור לכל.

10 משנה שם יח, ב. 11 במשנה שם כתוב: "טבל ולא
הוחזק (פירוש, לא התכוון) כאילו לא טבל", אבל בגמרא
שם יט, א פירשו, כאילו לא טבל למעשר, אבל לחולין
הטבילה מטהרתו. 12 הרי הוא בחזקת טהרה. 13 שני,
ומכל-שכן לחמורים ממעשר. 14 בגמרא שם משמע,
שמעלות דרבנן הן.

28 ג. מי ששהיה¹⁵ טהור לתרומה והסיח את לבו מלאכל
29 - נטמא בהסח הדעת, ואסור לאכל תרומה עד
30 שייטבל פעם שניה, ואינו צריך הערב שמש¹⁶. הרי
31 ידיו טהורות לתרומה והסיח את לבו מלאכל, אף על
32 פי שאומר: יודע אני שלא נטמאו ידי - הרי ידיו
33 טמאות בהסח הדעת, ששהידים עסקניות¹⁷. אם
34 לתרומה פן, קל וחמר לקדש שכל המסיח דעתו
35 צריך טבילה. ואם לא שמר עצמו מטמאת מת ולא
36 ידע בודאי שלא נטמא - הרי זה צריך הזאה שלישי
37 ושביעי¹⁸, מפני הפסח הדעת. ואם ידע שלא נטמא
38 במת והסיח דעתו משאר טמאות - הרי זה צריך
39 טבילה והערב שמש¹⁹ אף לתרומה. ודבר ברור הוא,
40 שכל אלו הטבילות מדבריהן.

15 טהרות פרק ז מ"ח. כחכמים. 16 מותר לאכול תרומה
אפילו לפני שקיעת החמה. זבחים צט, א. 17 רגילות
להתעסק ולנגוע בכל דבר (טהרות שם). 18 צריך להוות
עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי כמו
על טמא מת ממש. 19 למעלה המדובר כשהסיח דעתו
מלאכול תרומה אבל יודע הוא שלא נטמא, הטילו עליו
חובת טבילה בלבד ואינו צריך הערב שמש, וכאן המדובר
כשהסיח דעתו מלהשמר מטומאה, ולפיכך צריך הערב
שמש, שמה נגע בטימאה.

41 ד. וכן גזרו חכמים²⁰ על הכלים הנמצאים בשוקים
42 וברחובות, אפלו במדברות²¹, שיהיו בחזקת טמאה,
43 שמה פזיז או במת נטמאו. וכן הרקין הנמצאין שם
44 - בחזקת טמאה, שמה רק זב וכיוצא בו הוא הרק
45 הזה.

20 שבת טו, ב. 21 שאין אנשים מצויים שם.

קפח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ז תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתפלא למה השמיט רבינו דיני קופיץ שנאמרו במשנתנו. ותירץ, מפני שלרבנן דין קופיץ כדין סכין, ורק במקרה בלתי שכיח, כשנשיא גוסס בשלושה עשר ומת ב"י, שונה דין קופיץ מדין סכין, לפיכך לא הקפיד להודיע דין זה.

ח. כל הרקין³⁵ הנמצאים בירושלים באמצע הדרך³⁶ - גזרו עליהן טמאה³⁷ פשאר הרקין הנמצאים בכל מקום. וכל הרקין הנמצאים בצדדין³⁸ בירושלים - טהורים; שהפרושים הן שמהלכין בצדדין, כדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ. ובשעת הרגל³⁹: שבאמצע הדרך - טהורים, שכל ישראל טהורים ברגל; ושבצדדין - טמאים⁴⁰, שהטמאים ברגל מעטים והן פורשים לעדי הרקבים.

35 שם. 36 באמצע רחובות העיר. 37 שם הוא של עם הארץ, שרוקו מטמא מדרבנן כרוק הזב. 38 בצדי הרחובות. 39 בימים טובים. 40 כר' יוסי שם.

ט. פשם⁴¹ שהראשון עושה שני והשני עושה שלישי⁴², בן ספק ראשון עושה ספק שני וספק שני עושה ספק שלישי.

41 תוספתא טהרות פ"ה ה"ה. 42 בתרומה.

י. תרומה וקדשים⁴³ שנטמאו בספק אב מאבות הטמאות של תורה - הרי אלו נשפין בטמאה זו. כגון שנסתפק לו⁴⁴ אם נגע באב זה או לא נגע.

43 כל הדינים מכאן עד סוף הפרק, מקורם במשניות טהרות פ"ד, ממשנה ד ואילך. 44 פירוש, מה שאמרנו "בספק אב", המדובר בספק אם נגע או לא, והטומאה היא ודאית, ולפיכך רק בטומאה של תורה שורפים תרומה וקדשים, ולא בטומאה דרבנן, אבל כשהספק הוא בטומאה עצמה והנגיעה ודאית, שנינו (שם מ"א): דבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים - ספקין טמא. [ולא נתברר לי, למה כתב רבינו "בספק אב", הלא גם כשנגעו באדם או בכלים שהם ראשון דאורייתא, הדין כן? ואולי נקט לשון המשנה שהבאנו "אב הטומאה, והוא מדברי סופרים", ושם לא טימאו אלא אב הטומאה בלבד, ואפילו בנגיעה ודאית, ומלמדנו רבינו שבדאורייתא אפילו ספק נגיעה טמא].

יא. ויש שם⁴⁵ ספקות שאין שורפין עליהן ואין אוכלין אותן אכלין שנסתפק לו בהן, אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין⁴⁶. ויש שם ספקות ששורפין עליהן את התרומה, ואין צריך לומר קדשים⁴⁷.

45 ויש במציאות. ניב שכיח בסגנונו של רבינו. 46 מניחים אותם עד שירקבו. 47 שהחמירו חכמים בטהרתם, ולפיכך טומאה שגורמת לשריפת תרומה, על-אחת-כמה-וכמה שתגרום שריפה לקדשים.

יב. אבל על ספק ספק הטמאה⁴⁸ - אין שורפין עליו תרומה לעולם, ואין צריך לומר קדשים⁴⁹; אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

ה. כל הכלים²² הנמצאין בירושלים - טהורין, אפלו נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה²³. שלא גזרו טמאה על הכלים הנמצאים בירושלים²⁴, חוץ מן הספינים לשחיטת הקדשים²⁵, מפני חמרת הקדשים. במה דברים אמורים? בספין הנמצאת בירושלים פשאר ימות השנה; אבל אם מצא ספין בירושלים בארבעה עשר בניסן - שוחט בה הקדשים מיד²⁶, ואפלו חל ארבעה עשר להיות בשבת²⁷; שלא גזרו על הספינים הנמצאים ביום הזה²⁸. וכן אם מצאה ביום טוב²⁹ - שוחט בה מיד; שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין.

22 שקלים פ"ח מ"א. 23 ויש להניח, שנאבדו כשהולכו אותם לטבילה מטומאתם. פסק כר' יוסי שם. [בעירובין מו, ב אמרו: הלכה כר' יוסי מחבריו]. 24 פסחים יט, ב. 25 בשקלים שם שנינו, שאם מצא סכין בשלושה עשר בניסן, צריך להטבילה לשחיטת הפסח בארבעה עשר. ומפרש רבינו, שהכוונה לנמצאה בירושלים, ומשמיעה המשנה שאף-על-פי שכל ישראל מטהרים סכיניהם לשחיטת הפסח, חוששים שמא נאבדה לפני טבילתה. ומוכן שמכל-שכן בכל ימות השנה. 26 מטבילים היו סכיניהם בשלושה עשר בניסן, כדי שיעריב שמשם לפני ארבעה עשר. ואין אנו חוששים, שמא נאבדה בשלושה עשר לפני הטבילה, ונמצא ב"ד, מפני שמכבדים היו את שווקי ירושלים בכל יום. רש"י בפסחים ע, א מפרש מפני שעולי רגל מרובים, אין לחשוש שאיש לא ראה את הסכין זמן רב. ולפלא בעיני, למה נטה רש"י מהנימוק שלמעלה? והלא גמרא ערוכה היא (בפסחים ז, א) שוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום? 27 לא חששו שמא הסכין טמאה ותטמא את הקדשים, ונמצא שהשוחט חילל את השבת שהיא עבירה חמורה (רבינו בפירושו למשנתנו). 28 כל אדם מטביל את סכיניו לשחיטת הפסח. 29 שם.

ו. מצא³⁰ הספין בשלשה עשר - מזה עליה³¹ ומטבילה, ושוחט בה למחר; מפני שעשאוה ביום זה כאלו יום שלשה עשר שביעי שלה³².

30 שם. 31 במשנה כתוב: "שונה ומטביל". ומפרש רבינו "שונה" היינו הזאה שניה שמזים ביום השביעי לטומאה. ראה למעלה ה"ג. 32 שכל אחד מטהר סכיניו לשחיטת פסח, ומפני שהם יודעים שצריך לטהר מטומאת מת, יש לתלות שהזה הזאה ראשונה ארבעה ימים לפני י"ג בניסן. ולא חששו שמא לא הגיע עדיין יום שביעי לטומאה. ולזה התכוון רבינו באמרו: עשאוה כאילו יום י"ג שביעי שלה.

ז. מצא ספין קשורה לספין הידועה אפלו³³, בין ביום טוב בין פשאר הימים - הרי היא כמותה³⁴; אם טהורה - טהורה, ואם טמאה - טמאה.

33 הוא יודע אם טהורה היא או טמאה. 34 רבינו למד זה, מדין קופיץ הקשור לסכין - שנשנה במשנתנו, שהרי אין כל טעם לחלק בין קופיץ לבין סכין לענין זה. [בכסף-משנה

17 **טְהוֹרִים; וְאִם תֹּאמַר טְמֵאִין, שְׁמָא נִגְעַ שְׁמָא לֹא**
 18 **נִגְעַ. וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי סְפִיקוֹת, וְאִין שׁוֹרְפִין עַל שְׁנֵי**
 19 **סְפִיקוֹת אֶלֶּא תוֹלִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁵⁰.**

(50 שם מ"ה. 51) מהשאינ-כן בשאר טומאות דרבנן, שאין שורפים אלא תולים. (52) ביארנו בהלכה הקודמת, ראה הלכות טומאת מת פ"י וי"א. (53) תרומה וקדשים שנגעו באפר חוץ-לארץ שהובא לארץ ישראל. ראה הלכות טומאת מת שם. (54) שהם טמאים כמדרש הזב מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נדה (חולין לח, ב). (55) שהם טמאים מספק, כאמור למעלה בהלכה ד. (56) טהרות פ"ד מ"ה. במשנה כתוב "אדם" סתם, ורבינו הוסיף מסברת עצמו את המלה "טמא", פירוש שידוע לנו שהם מאדם טמא, שאם לא ברור לנו, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא מאדם טהור הם, ואפילו אם מאדם טמא - שמא בטלו. ראה בהערה הבאה. [ודעת הר"ש שם, שהחמירו אפילו בשני ספיקות]. (57) רבינו מפרש משנתנו ע"פ התוספתא שם פ"ה ה"ב. שנינו שם: "נתערבו (מי רגלים טמאים) במי רגלים אחרים (טהורים), רואין אותן כאילו הן יין במים, אם בטלו מראיהן - טהורין, ואם לאו - טמאים". פירוש, אם כמות יין כמותם של מי הרגלים הטמאים, נתערבה בכמות מים כמות הטמאים, היה מראה היין בטל, וכל התערובת היתה מקבלת מראה מים - טהורים, ואם לאו - טמאים. ומלשוננו של רבינו משמע, שהמדובר במחצה על מחצה, ולמד זה מלשון המשנה "שהם כנגד מי רגלי בהמה". [אולם כיצד אפשר לקיים יחד את השיעור שבתוספתא ואת הדיוק מלשון המשנה?]. (58) כגון אם נגעה התרומה בדבר שנגע בדבר שנטמא מאב הטומאה. (59) למעלה הי"ב. חומרות יתירות גזרו חכמים בששה ספיקות אלה, עשו הספק כוודאי, ואת שני הספיקות כספק אחד.

(48) כשיש שני ספיקות לצד טהרה, כגון ספק נגע בבית הפרס (מקום שנחרש בו קבר) שטימאו חכמים מספק את הנוגע בו, שמא נגע בעצם כשעורה, ובספק נגע יש שני ספיקות (רבינו בפירושו למשנה יא שם. (49) "אין צריך לומר" זה, לכאורה סותר ל"אין צריך לומר" שבהלכה יא, שנאמר גבי שורפים. ובכסף-משנה מבאר, שיש פנים לכאן ולכאן. "אין צריך לומר" בדין שורפים, מנומק בסוף ההלכה הקודמת. וה"אין צריך לומר" כאן, בדין אין שורפים, מוסבר מפני שהאיסור לשרוף קדשים טהורים חמור יותר משריפת תרומה. והדברים אינם מניחים את הדעת, שהרי במקרה שיש פנים לכאן ולכאן, צריך לומר בפירוש דין שניהם].

1 **יג. עַל שֵׁשֶׁה סְפִיקוֹת⁵⁰ שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְכָל־**
 2 **גִּזְרָה מִדְּבָרֵיהֶם⁵¹. וְאֵלּוּ הֵן: עַל בֵּית הַפֶּרֶס⁵². וְעַל**
 3 **עֶפֶר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים⁵³. וְעַל בְּגָדֵי עֵם הָאֶרֶץ⁵⁴.**
 4 **וְעַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים⁵⁵. וְעַל הָרִקְיִם הַנִּמְצָאִים. וְעַל**
 5 **מִי רִגְלֵי אָדָם טְמֵא⁵⁶ שֶׁנִּתְעַרַב בְּמִי רִגְלֵי בְּהֵמָה**
 6 **מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה וְאִין יָדוּעַ אִם בְּטָלוּ מִרְאִיתָן⁵⁷ אִם**
 7 **לֹא. כִּיצַד? אִם נִטְמָאת תְּרוּמָה מִחֻמַּת אֶחָד מִשְׁשֶׁה**
 8 **אֵלּוּ, אָף עַל פִּי שֶׁעָקַר טְמֵאָתָן בְּסִפֶּק - הֲרִי זֶה**
 9 **תִּשְׂרָף, הוֹאִיל וְיִדְאֵי סְפִיקוֹת אֵלּוּ טְמֵאָתָן מִן הַתּוֹרָה,**
 10 **שֶׁחֻמַּת וְהִזָּב טְמֵאִין מִן הַתּוֹרָה. וְאַחַת תְּרוּמָה שֶׁנִּגְעָה**
 11 **בְּאַחַת מִשְׁשֶׁ טְמֵאוֹת הָאֵלּוּ אוֹ שֶׁנִּטְמָאת מִחֻמַּת אַחַת**
 12 **מֵהֶן וְהִיא שְׁלִישִׁי לְאַחַת מֵהֶן⁵⁸ - הֲרִי זֶה תִּשְׂרָף.**
 13 **אֲכֵל אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּכָל מְקוֹם אִם נִגְעַ בְּבֵית הַפֶּרֶס**
 14 **וּבְאֶרֶץ הָעַמִּים אוֹ לֹא נִגְעַ, אִם נִגְעַ בְּבָגְדִים וְרִקְיִן**
 15 **וְכֵלִים וּמִי רִגְלִים אוֹ לֹא נִגְעַ - הֲרִי אֵלּוּ תוֹלִין. מִפְּנֵי**
 16 **שֶׁעָקַר טְמֵאָתָן מִפְּנֵי הַסֵּפֶק, שְׁמָא טְמֵאִין הֵן אוֹ**

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"א-י"ז תמוז תשע"ט

31 (ההרוג והסכין) מגאלים (מלובלכים) בָּדָם — הֲרִי אֵין
 32 הַסֵּנֶהֶדְרִין הוֹרְגִים רוֹדֵף זֶה עַל דֶּרֶךְ קִיּוֹם הַעֲנֵשׁ, כִּינן
 33 שְׁאִין שֵׁם בְּרוּר בְּעֵדִים שָׂרְאוּ אֶת-הַרְצִיחָה. וּבָאָה
 34 הָאֲזִנְהָה בְּתוֹרַת הָאָמֶת מִלְּהוֹג אֶת-זֶה וְהוּא אָמְרוּ
 35 יִתְעַלָּה: "וְנָקִי וְצָדִיק אֶל-תִּהְיֶה וְגו'" (שמות כג, ז).
 36 וּבִמְקַלְתָּא (פרשת משפטים שם) אָמְרוּ: "כִּיאוּהוּ רוֹדֵף אַחֵר
 37 חִבְרוּ לְהַרְגוֹ וְהָתִירוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: יִשְׂרָאֵל הוּא, כִּין-בְּרִית
 38 הוּא אִם הִרְגָת אוֹתוֹ תִּהְיֶה, וְהַעֲלִימוּ עֵינֵיהֶם וּמִצְאוּהוּ
 39 הַרוּג וּמִפְּרָפְרוֹ וְהִסִּיף מִנְשָׁף דָּם מִיַּד הַהוֹרֵג, שׁוֹמֵעַ אָנִי
 40 (חושב אני) יְהֵא חִיב? — תַּלְמוּד לומר: וְנָקִי וְצָדִיק
 41 אֶל-תִּהְיֶה. וְאֵל קִשָּׁה בְּעִינֵיהָ דָּבָר זֶה וְאֵל תִּחְשׁוּב שְׁזָה
 42 דִּין עוֹל — לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲפָשְׁרִיִּים (הסבירים, הבלתי
 43 מוכרחים) יֵשׁ מֵהֶם שְׁאֲפָשְׁרוּתָם (שסבירותם) קְרוּבָה מְאֹד,

יום ראשון י"א תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רצד. רצ.

20 הַמִּצְוָה הָרִצָּד — הָאֲזִנְהָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּהַעֲנִישׁ
 21 אֶת-הָאֲנוּס בַּעֲבֵרָה שְׁעִשָּׂה, כִּינן שֶׁהוּא אָנוּס בַּעֲשִׂיתָהּ,
 22 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְלִנְעֵרָה (שנאנסה) לֹא-תַעֲשֶׂה דְּבָר"
 23 וְגו' (דברים כב, כו). וּבִסְנֵהֶדְרִין (נדרים סו. ועוד) אָמְרוּ:
 24 "אָנוּס רַחֲמָנָא פְּטָרִיה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִנְעֵרָה לֹא-תַעֲשֶׂה דְּבָר".
 25 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה מְאִתִּים וְתִשְׁעִים — הָאֲזִנְהָה
 26 שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּקַבּוֹעַ אֶת-הַעֲנֵשִׁים עַל פִּי אֶמֶד הַדַּעַת הַתּוֹק
 27 וְאֶפְלוֹ קְרוֹב לְיִדְאֵי, כִּגוֹן שֶׁהִיָּה אָדָם שֶׁשׁוֹנְאוֹ רוֹדֵף אַחֲרָיו
 28 לְהַרְגוֹ וְנִמְלֵט מִמֶּנּוּ לְבֵית, וְנִכְנַס אוֹתוֹ הַרוֹדֵף אַחֲרָיו,
 29 וְנִכְנַסְנוּ אֲנַחְנוּ אַחֲרֵיהֶם וּמִצְאָנוּ אֶת-הַנִּדְּף הַרוּג מִפְּרָפְרוֹ,
 30 וְשׁוֹנְאוֹ הַרוֹדֵפוֹ עוֹמֵד עָלָיו כְּשֶׁהִסְפִּין בִּידוֹ וְשִׁנְיָהֶם

פני-דל" (ויקרא יט, טו), ולשון ספרי (פרשת קדושים):
 "שלא תאמר: עני הוא זה הואיל ואני והעשיר הזה
 תיבין לפרנסו וזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות — תלמוד
 לומר: לא-תשא פני-דל".

המצוה הרע"ה — האזהרה שהזהר הדין מלכבד
 פני אחד מבצלי הדין בשעת הדיון, אפלו היה אדם נכבד
 מאד וגדל-המעלה, ולא יכבדנו הדין אם בא לדין עם
 בעל דינו ולא יראה שהוא מגדלו ומכבדו, והוא אמרו
 יתעלה: "לא תהדר פני גדול" (שם). ובספרא (פרשת
 קדושים): "שלא תאמר עשיר הוא זה, בן-גדולים הוא זה
 היאך אבישנו ואראה בכשתו, על אחת כמה וכמה שאינו
 מבישו — לכך נאמר: לא תהדר פני גדול". וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בסנהדרין ושבועות
 (ל.ב).

המצוה הרע"ח — האזהרה שהזהר הדין מלהטות
 את-הדין על אחד מבצלי הדין אם ידע שהוא אדם רשע
 בעל עברות, הזהיר יתעלה מלהענישו בעויות הדין, והוא
 אמרו יתעלה: "לא תטה משפט אבינך בריבו" (שמות כג,
 ו). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "רשע ורשע
 עומדין לפניך לדין, שלא תאמר הואיל ורשע הוא
 (ולבטח משקר) אטה הדין עליו (לחובתו) — תלמוד
 לומר: "לא תטה משפט אבינך בריבו", 'אביו' הוא
 במצות, כלומר: אף-על-פי שהוא אביון במצות — לא
 תטה את-דינו.

המצוה הרע"ג — האזהרה שהזהר הדין מלעשות
 עול בדין, והוא אמרו: "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא
 יט, טו) וענין לאו זה שלא יעבר על החקים שגדרה תורה
 בחיוב דבר או בפטור ממנו (שלא יחייב זכאי ופטור חייב).

יום שלישי י"ג תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז.

מצות לא תעשה רעו. עדר.

המצוה המשלימה מאתים ושמונים — האזהרה
 שהזהר הדין מלהטות בדנו גרים ויתומים, והוא אמרו:
 "לא תטה משפט גר יתום" (דברים כד, יז) הנה נתבאר לך
 שהמטה משפט אדם מישראל עובר בלאו אחד והוא
 אמרו: "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא יט, טו); ואם
 הטא משפט גר — עובר בשני לאוין. ובספרי (פרשת
 תצא שם): "לא תטה משפט גר, מלמד שכל-המטה
 משפט גר — עובר בשני לאוין. ואם היה גר יתום —
 עובר בשלושה לאוין".

המצוה הקע"ז — הצווי שצוטו הדינים להטות בין
 בעלי הדין ולשמוע כל-אחד מהם עם ארף דבריו או

ומהם שאפשרותם רחוקה מאד, ומהם בינוניים בין אלו,
 וְהָאֶפְשָׁר רָחֵב גָּדוֹל מְאֹד. וְאֵלּוּ הִרְשָׁתָה תוֹרָה לְקַיֵּם
 עֲנֻשִׁים בְּאֶפְשָׁר הַקְּרוֹב מְאֹד, אֲשֶׁר כְּמַעַט קְרוֹב לְמַחֲזִיב
 הַמְצִיאֹת כְּדִגְמַת מֵה־שֶׁהִנְפְּרָנוּ — כִּי אִזּוּ הָיוּ מְקִיָּמִים
 אֶת־הָעֲנֻשִׁים (מתוך השוואה שאינה מדויקת ביותר) בְּמָה
 שֶׁהוּא יוֹתֵר רְחוֹק מִזֶּה וּבְמָה שֶׁהוּא עוֹד יוֹתֵר רְחוֹק, עַד
 שֶׁנֶּקְמָמוּ אֶת־הָעֲנֻשִׁים וְיָמִיתוּ בְּנֵי אָדָם תְּמִיד בְּאֻמְדָן קָל
 לְפִי דְמִיּוֹן הַשּׁוֹפֵט. לְפִיכָךְ סָתַם יִתְעַלָּה אֶת־הַפְּתַח הַזֶּה
 וַיִּצְוֶה שְׁלֹא יִקָּים שׁוֹם עֲנֹשׁ אֲלָא עַד שִׁיְהִי שֵׁם עַדִּים
 הַמְעִידִים שֶׁבְּרוּר לָהֶם אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה, בְּרוּר שָׁאִין בּוֹ שׁוֹם
 סֶפֶק וְלֹא (שאמרו כן העדים מצד הגיון או) הֶסְבֵּר כָּלֵל. וְאִם
 לֹא נִקָּים אֶת־הָעֲנֻשִׁים בְּאֻמְדָן הַחֲזָק מְאֹד (גם אם טעינו) —
 הָרִי לֹא יוֹכֵל לְקַרֹּת יוֹתֵר מִשֶּׁנִּפְטָר אֶת־הַחוּטָא; אֲבָל אִם
 נִקָּים אֶת־הָעֲנֻשִׁים בְּאֻמְדָן וּבְדַמְיוֹ (מתוך השערה) אֶפְשָׁר
 שֶׁבָּיִוִם מִן־הַיָּמִים נִהְרֹג נָקִי — וְיוֹתֵר טוֹב וְיוֹתֵר רָצוּי
 לְפִטְרָא אֶלְף חוּטָאִים, מִלְּהַרְג נָקִי אֶחָד בְּיוֹם מִן־הַיָּמִים.
 וְכֵן אִם הַעִידוֹ עָלָיו שְׁנֵי עַדִּים בְּשִׁפְתֵי עֲבֻרֹת שֶׁחִיב עַל
 כָּל־אֶחָת מֵהֶן מִיתָה, וְכָל־אֶחָד מֵהֶם לְבַדּוֹ רָאָהוּ עוֹבֵר עַל
 הָאֶחָת וְלֹא רָאָהוּ עוֹבֵר עַל הָאֶחָת — הָרִי זֶה לֹא יִהְיֶה.
 כְּגוֹן שֶׁיַּעֲיֵד עָלָיו עַד אֶחָד שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְהִתְרָה
 בּוֹ, וְשְׁנֵי יַעֲיֵד עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוּדָה זָרָה וְהִתְרָה בּוֹ — הָרִי
 זֶה אֵינוֹ נִסְקָל. אֲמָרוּ (מכילתא פרשת משפטים שם): "הִיָּה
 עַד אֶחָד מְעִידוֹ עוֹבֵר לַחֲמָה וְאֶחָד עוֹבֵד לְלִבְנָה, שׁוֹמֵעַ
 אֲנִי (אפשר אולי ש) יִצְטָרְפוּ? — תְּלִמּוֹד לֹמֵר: וְנָקִי וְצַדִּיק
 אֶל־תִּהְרָג".

יום שני י"ב תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רעט. רעז

ערה. רעה. רעג.

המצוה הרע"ט — האזהרה שהזהר הדין מלחמול
 (לרחם) על מי שהרג את-חברו או חסרו אבר מאבריו,
 כלומר: בתשלום הקנסות. שלא יאמר: זה עני וקטע
 את-ידו של זה או אבר עינו שלא בכונה, ויחון וירחם
 עליו מלחייבו תשלום דמי הזקו בשלמות, והוא אמרו
 בזה: "ולא-תחוס עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד
 ביד רגל ברגל" (דברים יט, כא). וכבר נכפל הלאו בזה
 ואמר: "ולא-תחוס עינך עליו ובערת דם-הנקי מ'ישראל"
 (שם, יג).

המצוה הרע"ז — האזהרה שהזהר הדין מלחמול
 על העני בשעת הדין עד שיזכהו בדבר שאינו מגיע לו,
 על דרך החמלה עליו אלא ישנה בין העשיר לעני
 והאביון ויחייבנו (גם את העני) לשלם מה-שיקבע עליו,
 והוא אמרו: "ודל לא תהדר בריבו" (שמות כג, ג) וכבר
 כפל את-הלאו בענין זה בלשון אחר ואמר: "לא-תשא

המצוה השט"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל
את-הנשיא, והוא אמרו: "ונשיא בעמך לא תאר" (שם)
כב, כז) וְשֵׁם זֶה, כְּלוּמָר: נְשִׂיא, מְנִיחוֹ (מתאר ומתכוין)
הפתיח על המלך אשר לו הממשלה, והוא אמרו ותעלה:
"אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד, כב) והחזקתם אומרים אותו
בסתם. (נותנים תואר זה) על ראשי ישיבה של שבעים
זקנים בלבד. ובכל-התלמוד והמשנה אומרים (חגיגה פרק
ב משנה ב — טז): "נשיאים ואבות בית דין, ונשיא ואב
בית דין". ועוד אמרו (סנהדרין יט): "נשיא (הסנהדרין
וכדומה בלשון חז"ל) שמחל על כבודו — כבודו מחול;
מלך שמחל על כבודו — אין כבודו מחול". ודע שאלו
זה כולל גם את-הנשיא (שבמשון חז"ל נקרא "נשיא") עם
המלך, לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל-מי שיש
בירו שלטון והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה
שלטונית או מעלה תורנית והיא הישיבה. וכך נראה
מדיני מצוה זו. והעובר על לאו זה — לוקה.

יום חמישי ט"ו תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שיז.

מצות עשה קעת.

המצוה השי"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל איזה
אדם מישראל, והוא אמרו: "לא-תקלל חרש" (ויקרא יט,
יד). ושמע ממני מה הוא ענין אמרו: "חרש". כשהנפש
מתעוררת (מתוך תאוות נקם) להנקם מן-המזיק לפי צורת
הנזק הנקבע בדמיון (במחשבת הניזוק ובדימויו הלא
מדויק), לא תתחיל להתעורר עד אשר תעניש את-המזיק
לפי אפן הנזק הנקבע בדמיון; ורק כשתענישנו תנוח
אותה ההתעוררות ותעדר אותה הצורה מן-הדמיון. יש
שתענישהו בקללה ובזיון בלבד ותנוח בדעתה
(בהעריכה) את-ערך הנזק שניגע למזיק באותם הדברים
ואת-בשותו בהם. ויש שהדבר הוא גדול יותר ולא תשך
אותה התעוררות עד שישמד כל-רכושו, ואז תנוח
בדעתה את-ערך הצער שהגיע לו באבדן רכושו. ויש
שיהא הדבר חמור יותר ולא תנוח עד שתנקם ממנו
בגופו במיני מכות וחסור אברים. ויש שיהא הדבר חמור
יותר, ולא תנוח אותה ההתעוררות, עד שיקח את-נפשו
המזיק וישמידהו מן המציאות — וזוהי התכלית. ויש
שתהיה התעוררות הנפש מועטת מכדי בקשת ענש
המזיק מחמת קלות חטאו, עד שתנוח בצעקה וכעס עליו
וקללה — אפלו לא ישמע אלו היה נוכח שם. וזה
מפרסם ממעשי בעלי החמה והפעס שנפשים שוכנת
(נרגעת) בשעור כזה בחטאים הקלים מאד, אף-על-פי
שלא ידע החוטא על כעסם ולא שמע קללתם. והיה
עולה בדעתנו שכונת התורה, שאסרה קללת אדם
מישראל, היא: אם הוא שומע את-זה, מחמת הבושה
והצער המגיעים לו: אכל קללת החרש כיון שאינו שומע

קצורם, והוא אמרו: "בצדק תשפט עמיתך" (שם) ובא
הפרוש בספרא (פרשת קדושים): "שלא יהא אחד מדבר
כל-צרכו ואחד אומר לו: קצר דברך". וזה אחד הענינים
שכוללם צווי זה. ויש בו עוד: שכל-אדם מצוה לדון דין
תורה אם הוא בקי בכך ובעלי הדין התחילו (והסכימו)
לטעון לפניו (אף על פי שהוא יחיד). ובפרוש אמרו: "אחד
דן את-חברו דבר תורה, שנאמר: בצדק תשפט עמיתך".
וְיֵשׁ בּוֹ עוֹד: שְ�חִיב אָדָם לְדוֹן אֶת-חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת וְלֹא
יִפְרֹשׁ מַעֲשָׂיו וְדִבְרָיו אֲלָא לְטוֹב וּלְחֹסֵד. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרו
כְּנוֹנוֹת צוּוּי זֶה בְּמִקוּמוֹת מְפֻזָּרִים בַּתְּלִמּוּד.

המצוה הרע"ו — האזהרה שהזהר הדין מלירא
מאדם מזיק בליעל ורע המדות עד שלא יפסוק עליו דין
צדק (ויזכרו מפחד), אלא חייב לפסוק ולא יחוש למה-
שיקרה לו מן-הנזקים מאותו אדם. אמר ותעלה "לא
תגורו מפני-איש" (דברים א, יז) ולשון ספרא: "לא תגורו
מפני-איש, שמא תאמר מתבאר אני מאיש פלוני שמא
יחרוג את-בני, שמא ידליק גדישי (ערימת תבואה), שמא
יקצוץ את-נטיעותי — תלמוד לומר: לא תגורו מפני-
איש".

המצוה העד"ר — האזהרה שהזהר הדין מלקחת
שחד מבצלי הדין אפלו לדון בצדק, והוא אמרו: "ושחד
לא תקח" (שמות כג, ח). וכבר נכפל הלאו בענין זה
(בדברים טז, יט). ובספרי (תחלת פרשת שופטים שם): "לא
תקח שחד אפלו לזכות זכאי ולחייב חייב". וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בכמה מקומות בסנהדרין.

יום רביעי י"ד תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

המצוה השט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקלל
את-הדין, והוא אמרו: "אלהים (דין) לא תקלל" (שמות
כב, כז). והעובר על לאו זה — לוקה.

המצוה הרפ"א — האזהרה שהזהר הדין מלשמוע
דברי אחד מבצלי הדין שלא בפני בעל דינו, והוא אמרו:
"לא תשא שמע שוא" (שם כג, א) לפי שעל הרב יהיו
דברי בעל דין שלא בפני בעל דין — שוא, ולפיכך
זהר הדין מלשמוע אותם הדברים כדי שלא יקנס
בדעתו משג בלתי נכון ובלתי אמתי ולשון המכלתא
(פרשת משפטים שם): "לא תשא שמע שוא — אזהרה
לדין שלא ישמע מבצל דין עד שיהא בעל דינו עמו;
אזהרה לבעל דין שלא ישמע דבריו לדין עד שיהא
חברו עמו". ובאזהרה על ענין זה בעצמו אמר: "מדבר
שקר תרחק" (שם, ז), כמו שנתבאר בפרק ד' משבועות
(לא). ובכלל לאו זה אמרו עוד: אזהרה למספר לשון
הרע, ומקבל לשון הרע, ומעיד עדות שקר, כמו שנתבאר
במכות (כג).

— חֲטָאוּ גְדוֹל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִם-לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא
עֲוֹנוֹ" (שם). וְזֶה דָּבָר כָּלְלִי. אֵךְ אִם הָעֲדוּת שֶׁכָּפְשָׁה הִיא
עֲדוּת מָמוֹן וְנִשְׁבַּע עָלֶיהָ הָעֵד תּוֹךְ כְּבִישָׁתָה — חֵיב
קָרְבֵּן עוֹלָה וְיֹזֶדֶר, כְּמוֹ שֶׁבָּאָר הַכְּתוּב (שם, ה"י) וּלְפִי
הַתִּנְאִים הַנִּזְכָּרִים בְּשִׁבְעוֹת (פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה א — ל.). וְכָבֵר
נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִנְהֶדְרִין (פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ה — לז:).
וּבְשִׁבְעוֹת (שם).

יום שישי ט"ז תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה קעט.

הַמִּצְוָה הַקַּע"ט — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לַחֲקוֹר עֲדוּת
הָעֲדִים וְלִדְרוֹשׁ אוֹתָהּ הֵיטֵב, וְאֵץ נֶעֱנִישׁ וְנִפְסוֹק הָדִין.
וְלִדְקוֹק בְּכָף כָּל-הָאֶפְשָׁר, כְּדִי שֶׁלֹּא נִשְׁפּוּט בְּדָבוֹר
רָשׁוֹן וּבִמְהִירוּת, וְנִרְעֵ לְזָכָאִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
"וְדִרְשָׁתָּ וְחִקְרָתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אָמַת נֶכּוֹן הַדָּבָר"
(דְּבָרִים יג, טו) וְכָבֵר נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְחִלּוּקֶיהָ וְאִיךְ
הֵן הַדְרִישׁוֹת וְאִיךְ הֵן הַחֲקִירוֹת, וְאִיךְ חֵיבִים לְדְקוֹק בְּכָף
וְאִיךְ תִּתְקַנֵּם הָעֲדוּת אוֹ תִּדְחָה לְפִי הַחֲקִירוֹת הָאֵלֶּה,
בְּמִסְכַּת סִנְהֶדְרִין (מ.).

יום ש"ק י"ז תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רצא.

הַמִּצְוָה הָרִצ"א — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר הָעֵד שֶׁלֹּא לְדָבֵר
בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מַעֲיֵד עָלָיו אֶפְלוּ הוּא חָכֵם אוֹ יוֹדֵעַ,
הָרִי זֶה לֹא יֵהָא עַד וְ(גם) דִּין וְיֹזֶדֶר — אֵלֶּה יַעֲיֵד
בְּמַה-שֶּׁרָאָה וְיִשְׁתּוֹק, וְהַדְיָנִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֲדוּתוֹ
כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם, וְהִזְהִיר שֶׁלֹּא לְדָבֵר שׁוֹם דָּבָר נֹסֵף
עַל הָעֲדוּת. וְזֶה דִּינֵי נִפְשׁוֹת בְּלִבָּד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
"וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת" (בְּמִדְבָר לֵה, ל) וְכָפַל
אֶת-הָאֲזַהְרָה בְּעֶנְיָן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוֹמַת עַל-פִּי עַד אֶחָד"
(דְּבָרִים יז, ו), כְּלוּמַר: לֹא יוֹמַת בְּהוֹרָאת הָעֵד. וּבִגְמָרָא
סִנְהֶדְרִין אָמְרוּ: "וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ — בֵּין לְזִכּוּת
בֵּין לְחֻבָּה". וּבָאָרוּ שֶׁטַעַם הַדָּבָר: "מִשּׁוּם דְּמַחְזִי
(שְׁנֵרָא) כְּנוֹגֵעַ בְּעֲדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נִפְשׁוֹת בְּלִבָּד הוּא
שֶׁאִסּוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זִכּוּת וְלֹא חֻבָּה.

1 וְאִינוּ מִצְטָר בְּכָף, הָרִי אֵין חֲטָא בְּדָבָר — לְפִיכָף
2 הַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהוּא אִסּוּר, וְהִזְהִיר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹרָה
3 מְקַפֶּידָה עַל מִצְבַּת הַמִּתְחַרֵּף בְּלִבָּד (שֶׁאִזּוּ יֵשׁ לֵאסוּר רַק
4 כִּאֲשֶׁר מִתְבִּיִּישׁ — כִּשְׁשׁוּמַע), אֲלֵא הַקַּפִּידָה גַּם עַל מִצְבַּ
5 הַמִּתְחַרֵּף, שֶׁהִזְהִיר שֶׁלֹּא יַעֲזוֹר נִפְשׁוֹ לְנִקְמָה וְלֹא יִרְגִּילָנָה
6 לְכַעֲוֹס. וְכָף מִצְאָנוּ שֶׁבְּעָלִי הַקְּבִלָה (חז"ל) הִבִּיאוּ רָאִיָה
7 לֵאסוּר קָלָלָת כָּל-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מִמַּה-שֶּׁנֶּאֱמַר "לֹא תִקְלָל
8 חֲרָשׁ". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת קְדוּשִׁים): "אֵין לִי אֵלֶּה חֲרָשׁ,
9 מִנִּין לְרִבּוֹת אֵת כָּל-הָאָדָם? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "בְּעֶמְקָךְ לֹא
10 תֵּאָר", אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר: 'חֲרָשׁ' מָה חֲרָשׁ מִיָּחִיד
11 (שְׁכַמְעַט כָּל מַעֲלָתוֹ בּוֹה) שֶׁהוּא בְּחַיִּים; יֵצֵא הַמֵּת שְׁאִינוּ
12 בְּחַיִּים". וּבִמְקַלְתָּא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שְׁמוֹת כֹּא, יז): "לֹא
13 תִקְלָל חֲרָשׁ" דְּבָר הַכְּתוּב בְּאִמְלִין שֶׁבָּאָדָם. וְיִמָּה-
14 שֶׁאִמְרָנוּ לּוֹקָה — בְּתִנְאִי שֶׁיִּקְלָל בְּשֵׁם (הַשֵּׁם). וְכֵן אִם
15 קָלַל עֲצָמוֹ — לּוֹקָה. הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ שֶׁהַמְקַלָּל אֶת-חֲבֵרֹ
16 בְּשֵׁם — עוֹבֵר בְּלֹא אֶחָד, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִקְלָל
17 חֲרָשׁ"; וְהַמְקַלָּל אֵינָה דִּין — עוֹבֵר בְּשֵׁנִי לְאוּיִן וְלוֹקָה
18 שְׁתֵּים; וְהַמְקַלָּל נִשְׂאִי — לּוֹקָה שְׁלֹשׁ. וְלִשׁוֹן הַמְקַלְתָּא
19 (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שְׁמוֹת כֹּב, כז): "אֵנִי אֶקְרָא "נִשְׂאִי בְּעֶמְקָךְ"
20 אֶחָד נִשְׂאִי וְאֶחָד דִּין בְּמִשְׁמַע, וְיִמָּה תִלְמוּד לּוֹמַר:
21 "אֲלֵהִים לֹא תִקְלָל"? לְחֵיב עַל זֶה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה
22 בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ. מִכָּאֵן אָמְרוּ: יֵשׁ מִדְּבַר דָּבָר אֶחָד וְחֵיב עָלָיו
23 מִשּׁוּם אֲרֻכָּעָה דְּבָרִים. בֵּין-נִשְׂאִי שֶׁקָּלַל אֶת-אָבִיו — חֵיב
24 עָלָיו מִשּׁוּם אֲרֻכָּעָה דְּבָרִים: מִשּׁוּם הָאֵב, וּמִשּׁוּם דִּין,
25 וּמִשּׁוּם נִשְׂאִי, וּמִשּׁוּם "בְּעֶמְקָךְ" מִכָּל-מְקוֹם" (סֵתָם אֲדָם).
26 הִנֵּה נִתְבָּאָר מַה-שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. וְכָבֵר נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
27 בְּפֶרֶק ד' מִשְׁבְּעוֹת (לֵה).

28 הַמִּצְוָה הַקַּע"ח — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַעֲיֵד עֲדוּת
29 לְפִנֵּי הַדְיָנִים עַל כָּל מַה-שֶּׁאִנּוּ יוֹדְעִים, בֵּין שִׁישׁ בְּכָף
30 מִשּׁוּם מִיתַת מִי שֶׁמַּעֲיֵדִים עָלָיו, אוֹ הַצִּלָּתוֹ; הִפְסֵד מָמוֹנוֹ
31 אוֹ הַהוֹחָתוֹ — חֵיבִים אֲנִי לְהַעֲיֵר עַל כָּל-זֶה וְלְהוֹדִיעַ
32 לְדְיָנִים מַה-שֶּׁרָאִינוּ אוֹ שֶׁמַּעֲנוּ (מִפִּי אֶחָד הַצַּדִּידִים). וְכָבֵר
33 הִבִּיאוּ רִבּוּתֵינוּ עָלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם רָאִיתָם עַל חֵיב הַגְּדָת
34 הָעֲדוּת מִמַּה-שֶּׁאִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהוּא עַד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע"
35 (שם ה, א) וְהַעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ — וְהוּא הַפּוֹבֵשׁ עֲדוּתוֹ

ירמיה פרק יז חטו

ח והיה כעץ | שתול על-מים ועל-יובל יִשְׁלַח שְׁרָשָׁיו וְלֹא (ירא) יִרְאֶה כִּי-יָבֵא חֹם וְהָיָה עֲלָהּ רַעַן וּבִשְׁנַת בָּצָרָה לֹא יִדָּאָג וְלֹא יִמָּיֵשׁ מַעֲשׂוֹת פָּרִי: ט עֶקֶב הַלֵּב מָפֵל וְאִנֹּשׁ הוּא מִי יִדְעֵנוּ: י אֲנִי יְהוָה חָקֵר לֵב בַּחֲנָן פְּלִיּוֹת וְלִתְּתָה לְאִישׁ (כדרכו) בְּדַרְכָּיו פָּפְרִי מַעֲלָלָיו: יא קָרָא דָגֵל וְלֹא יֵלֵךְ עֲשֵׂה עֲשֶׂר וְלֹא בְּמִשְׁפָּט בַּחֲצִי (ימו) יִמְיוֹ יַעֲזֹבֵנוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבֵל: יב כָּפָא כְּבוֹד מְרוֹם מְרֹאשׁוֹן מְקוֹם מְקֻדְשָׁנוּ: יג מְקוֹה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל-עֲזוֹבָיו יִבָּשׁוּ (יסורי) וְסוּרֵי פֶאֶרֶץ יִפְתָּבוּ כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם-חַיִּים אֶת-יְהוָה: יד רָפְאֵנִי יְהוָה וְאַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁעָה כִּי תִהְלֹתִי אֶתָּה: טו הִנֵּה-הִמָּה אֲמָרִים אֵלֶי אֵיָה דְבַר-יְהוָה יָבֹא נָא:

רש"י

רשיעא: (יב) כסא כבוד וגו'. לפי שבא לומר כל עוזבין יבושו מתחיל בקילוסו של מקום ומדבר לפניו, אתה שכסא כבוד ומרום מראשית בריאת עולם ומכוון כנגד מקדשנו: (יג) מקוה ישראל. ה' יושב עליו לפיכך כל עוזבין יבושו: וסורי בארץ יכתבו. אותם שסרים מדברי שאינם שומעים שליחותי בקברות תחתיות ארץ יכתבו: (יד) כי תהלתי אתה. כך אני מתהלל ומתפאר לומר שאתה מושיעי: תהלתי. וונטנצ"א בלעז: (טו) איה דבר ה'. הפורעניות שאתה מתנבא:

מצודת ציון

(ח) שתול. נטוע כמו שתולים בבית ה' (תהלים צב): יובל. פלגי מים כמו על יבלי מים (ישעיה מד): יִשְׁלַח. ענין התפשטות וכן תשלח קציריה (תהלים פ): חֹם. מלשון חמימות: עלהו. העלין: רענן. ענין לחות: בצורת. ענין מניעת הגשמים וכן על דברי הבצרות (לעיל יד): יִדָּאָג. מלשון דאגה: יִמָּיֵשׁ. ענין הסרה כמו לא ימשי עמוד הענן (שמות יג): (ט) עֶקֶב. ענין עיקום ועיוות וכן כל אח עקוב יעקוב (לעיל ט): ואנוש. ענין מכאוב חזק כמו אנוש חצי (איוב לד): (י) חוֹקֵר. ענין חיפוש ודרישה: בוחן. מלשון בחינה ונסיון: מַעֲלָלָיו. מעשיו: (יא) קורא. שם עוף וכן כאשר ירדוף הקורא בהרים (ש"א כח): דגֵר. ענין צפצוף העוף להמשיך האפרוחים אחריו כמו ודגרה בצלה (ישעיה לד): עושה. ענין אסיפה כמו וישראל עושה חיל (במדבר כד): ובאחריתו. בסופו: נָבֵל. פחות ונבזה: (יב) כסא. כמו כסא ותחסר כ"ף השימוש וכן ייטיב גאה (משלי יז) ומשפטו כגהה: מְרוֹם. השמים הרמים: מְרֹאשׁוֹן. מאז מקדם: (יג) מְקוֹה. מלשון תקוה: וסורי. מלשון הסרה: מְקוֹר. מעין: (טו) נא. עתה:

מצודת דוד

(ח) והיה כעץ שתול. יהיה ממולא בטוב כאילן הנטוע אצל המים ושרשיו מתפשטים אצל פלגי מים: ולא יראה. ר"ל לא ירגיש כשיבוא חום ושרב הואיל והוא נטוע אצל המים המלחלים אותו: והיה עלהו רענן. העלים שבו יהיו רטובים: ובשנת בצורת. בשנה שיהיה מניעת גשמים לא ידאג הוא, רצה לומר לא יזיק לו: ולא ימשי. לא יסור מלגדל פירות ור"ל וכן יהיה הבוטח בה' שלא יחסר לו שום דבר ולא ידאג מהצרות המתרגשות בעולם: (ט) עֶקֶב הַלֵּב. עם כי לב האדם הוא מעוקם ומעוות יותר מכל איברי ויש לו מכאוב חזק ר"ל דעה נפסדת לחשוב מי הוא היודע תעלומות לבי אם הוא בוטח באמת או לא: (י) אֲנִי ה'. ר"ל אולם אני ה' חוקר לב האדם ובוחן מחשבת הכליות לדעת מה הוא למען לתת לכל איש כדרכי לבו וכפרי מעלליו הם המחשבות שהם מעשה הלב ודרכיו וכפל הדבר במ"ש: (יא) קורא דגֵר. כמו עוף הקורא ממשיך אחריו אפרוחים בצפצוף הקול והוא לא ילדם שהוא דבר שאין מתקיים כי כשיגדלו יבינו שהוא לא ילדם ויעזבו אותו כן הוא המקבץ עושר ולא במשפט יושר כ"א בערמת הלב כי העושר הזה לא יתקיים בידו ובחצי ימיו יעזוב העושר ההוא ובסוף יגולה לאנשים ערמת לבו ויהיה מוחזק לנבל: (יב) כסא כבוד. כמו כסא הכבוד והוא שמי מרום כמ"ש השמים כסאי (ישעיה סו): מְרֹאשׁוֹן. ההוכן לך מקדם כמ"ש נכון כסאך מאז (תהלים צ): מְקוֹם מְקֻדְשָׁנוּ. ר"ל כן הוא מקום מקדשנו כי כמו שהשכינה היא בשמים כן היא בבה"מ: (יג) מְקוֹה יִשְׂרָאֵל ה'. לכן מהראוי שתקוות ישראל יהיה אל ה' הואיל ונטעת שכינתך ביניהם: כל עוזבין. כל העוזבים אותך ובוטחים באדם ראויה שיבושו: וסורי. הסרים ממני והוא מאמר הנביא בדבר האל: בארץ יכתבו. בספר יכתבו לזרדת בתחתיות הארץ בעמקי השאול על כי עזבו מקור הנובע מים חיים וחזרו ומפרש את ה' שמשפיע הטובה בכל עת כמקור הנובע: (יד) רפאני. אמר הנביא כשאתה תרפא אותי אהיה נרפא, ולתוספות ביאור אמר הושיעני מן הקמים עלי ואז אהיה נושע ר"ל אין ביד מי להושיע לי וזולתך: כי תהלתי אתה. כך אני מתהלל לומר שאתה אלהי ישעי: (טו) הנה המה. הקמים עלי אומרים אלי בלעג איה דבר ה' יבוא עתה ונראה אם האמת אתך כי יחשבו שמלבי אני בודאם לשנאתי אותם:

קהלת פרק ה' יח"ט

יח גַּם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לּוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וְנִכְסִים וְהַשְׁלִיטֹו לְאָכַל מִמֶּנּוּ וְלִשְׁאֵת אֶת־חֻלְקֹו וְלִשְׁמֹחַ בְּעַמְלֹו זֶה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא: יט פִּי לֹא הִרְפָּה יוֹכֵר אֶת־יָמָיו חַיָּו פִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנָה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

קהלת פרק ו' א"ב

א יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרַבָּה הִיא עַל־הָאָדָם: ב אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן־לּוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וְנִכְסִים וְכְבוֹד וְאִיגָּו חֹסֶר לְנַפְשׁוֹ | מִכָּל אֲשֶׁר־יִתְּאוּהוּ וְלֹא־יִשְׁלִיטֻנּוּ הָאֱלֹהִים לְאָכַל מִמֶּנּוּ פִּי אִישׁ נֹכְרִי יֵאכְלֶנּוּ זֶה הִבֵּל וְחָלִי רָע הוּא:

רש"י

ההוא מעירו: מענה. נקוד פתח קטן לכך אני מפרשו שם דבר כמו (איוב לב) כי אין מענה בפי שלשת האנשים: בשמחת לבו. שהיה שמח ברגל:

(א) ורבה היא על האדם. בהרבה בני אדם היא נוהגת: (ב) עושר ונכסים. לפי פשוטו כמשמעו: ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו. שיהא שמח בחלקו למצוא קורת רוח בעשרו כי שואף לעשות ולהרבות הון כענין שנאמר (חבקוק ב) והוא ימות ולא ישבע וגם לא ישליטנו לעשות צדקה לאכול הימנה לעתיד ואיש נכרי יטול אותו ממון ויעשה בו צדקה ויהנה ממנו, ומדרש אגדה בדברי תורה: עושר ונכסים וכבוד. מקרא משנה ואגדה: לא ישליטנו. שלא זכה לגמרא ומתוך כך אין הנאה ממנו בשום דבר הוראה: כי איש נכרי יאכלנו. זה בעל הגמרא:

(יח) והשליטנו לאכול ממנו. בחייו: לשאת את חלקו. במותו שיזכהו לעסוק בתורה ובמצות בחייו כדי שיקבל שכר: (יט) כי לא הרבה. שאין אורך ימים בעולם הזה: יזכר את ימי חייו. כי מעט הם ולא הרבה ולמה יטרח לאסוף הון יטרח בדבר העומד לו לעולם הבא בחייו: כי האלהים מענה וגו'. הקב"ה עדות קבועה לזה לעולם: בשמחת לבו. ששמח לעשות טוב בחייו. וראיתי במדרש זה אלקנה שמדריך את ישראל לעלות לשילה ברגלים ובדרך שמעלה אותן לשנה זו לא היה מעלה אותן לשנה האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרגילים לפיכך יחסו הכתוב ועלה האיש ההוא מעירו וגומר, ואומר אני שהמדרש הזה סוף המקרא הוא כי האלהים מענה בשמחת לבו זה אלקנה שקבע לו הקב"ה בכתובים והעיד עליו (שמואל א יא) ועלה האיש

מצודת ציון

(יח) ונכסים. בה כלול זהב וכסף וכלים ומקנה וכו'. וכן בנכסים רבים שובו (יהושע כב ח): והשליטנו. ענין ממשלה ויכולת: ולשאת. ולקחת: מתת. מלשון נתינה. כמו ביום תת ה' (שם י יב): (יט) מענה. ענין עדות. כמו לא תענה (שמות כא יד):

(א) ורבה. גדולה. כמו על כל רב ביתו (אסתר א ח):

מצודת דוד

(יח) גם כל האדם. מוסב על סוף המקרא, זה מתת אלהים היא לומר גם ההשלטה לאכול וכו' יחשב מתנה מאת המקום כמו העושר עצמו: והשליטנו. המשיל את לבו ורצונו ליהנות מן העושר: ולשאת. לקחת עמו לקבר את החלק אשר חלק לו אלוה ממעל, רוצה לומר לעשות עם העושר צדקה וחסד לקחת עמו זה הזכות אל הקבר: ולשמוח בעמלו. רוצה לומר שלא ירע לבבו בתנו מן העושר שקבץ בעמל: (יט) כי לא

הרבה וגו'. הוא מקרא מסורס, והראוי יזכור את ימי חייו כי לא הרבה, רוצה לומר יחשוב בלבבו את ימי חייו אשר אינם מרובים, לכן ימהר ליהנות מן העושר ולעשות צדקה וחסד בשמחת הלב בעודו חי: כי האלהים. כאומר פן מי יחשוב מי יודע תעלומות לב אם עשיתי בשמחת הלב, לזה אמר כי האלהים היודע מחשבות הוא לו לעד אם עשה בשמחת לבו:

(א) ורבה היא. הרעה הזאת היא גדולה על האדם ומצירה מאד: (ב) איש וגו'. רוצה לומר ראיתי איש וגו': וכבוד. מן הבריות, והוא דבר המרחיב את הלב ומשמחו: ואיגו חסר לנפשו. אין הוא חסר אל נפשו מכל אשר יתאוה, רוצה לומר יוכל הוא למלאות רצון נפשו בכל מה שיתאוה כי אין חסר לו כלום: ולא ישליטנו האלהים. אבל האלהים לא נתן לו ממשלה ויכולת ליהנות מן העושר, כי הטא את לבבו לקמץ: איש נכרי. הזר ממנו שאינו ראוי לירשו הוא יאכל את העושר, כי יבוא לידו ויהנה ממנו: זה הבל. אסיפת ההון היה מבלי תועלת, והוא מכאוב רע בראותו שזולתו יהנה ממה שקבץ הוא:

פרק ששי

א רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים: שממאנים את הקטנות; ושמישיאין את האשה על פי עד אחד; ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש; ועל הנין בן ארבעים יום, שנתנסף על גב המזבח; ועל תמיד של שחר, שקרב בארבע שעות.

ב העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינן איש כפר הבבלי על אבר מן המת – שהוא טמא; שרבי אליעזר אומר: לא אמרו אלא על אבר מן החי. אמרו לו: והלא קל וחומר! ומה מן החי שהוא טהור, אבר הפורש ממנו טמא – המת שהוא טמא, אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא? אמר להם: לא אמרו אלא על אבר מן החי. דבר אחר: מרבה טמאת החיים מטמאת המתים, שהחי עושה משפב ומושב מתחתיו, לטמא אדם

פירוש ברטנורא

א רבי יהודה בן בבא העיד. שממאנים את הקטנות. כגון שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה, מת בעלה של גדולה ונמצאת זקוקה ליבם בעל הקטנה, ודוחה וזקתה את נשואי אחותה הקטנה ואוסרתה עליו, שאין נישואי קטנה כלום, מלמדים את הקטנה שתמאן בו, ומיאון עוקר נשואים הראשונים, ומותר ליבם הגדולה. וכן יש אחרת כיוצא בזה במסכת יבמות פרק בית שמאי: ושמישיאין את האשה. שהלך בעלה למדינת הים ובא עד אחד בלבד ואמר שמת, משיאין אותה על פיו: ושנסקל תרנגול שהרג את הנפש. שנקר מוחו של תינוק. ואע"ג דבי יגח שור כתיב, אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף, שכל מקום שנאמר שור או למדין שור שור משבת, מה להלן הוא הדין לכל בהמה חיה ועוף, אף כאן הוא הדין לכל בהמה חיה ועוף: ועל הנין בן ארבעים יום. ומוקמי הכי פסול, דהוה ליה יין מנת: שקרב בארבע שעות. שפעם אחת בימי מלכות יון לא היו להם כבשים לתמדין ונשתתו להקריב התמיד, עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום: **ב** על אבר מן המת. שאין בו כוית. דכוית מן המת לעולם מטמא לדברי הכל כמות עצמו. ולא נחלקו אלא על אבר קטן שאין בו כוית: לא אמרו. איברים אין להם שיעור, אלא על אבר מן החי, אבל אבר מן המת שעורא בעי לטמוי: מרובה טומאת החיים. השתא פריך על קל וחומר, והכי קאמר, דין הוא שיחא אבר מן החי מטמא בכל שור אע"פ שאין אבר מן המת מטמא בכל שהוא, שכן מצינו שמרובה טומאת החיים מטומאת המתים: שהחי. רחינו הוב כשהוא חי: עושה משכב ומושב. כל כלים שתחתיו ואפילו הן מאה, לטמא אדם לטמא בגדים, כדכתיב (ויקרא ט"ז) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו:

משניות מבוארות – קהתי

יוס רא שון

באור משנה א

רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים – ואלו הם: א. **שממאנים את הקטנות** – קטנה יתומה מאביה, שהשיאוה אמה או אחיה, לפי תקנת חכמים הרשות בידה, בעודה קטנה, למאן בבעלה, ולומר שאינה רוצה לחיות עם בעלה, והיא יוצאת ממנו בלא גט. והעיד רבי יהודה בן בבא, שלפעמים מלמדים את היתומה הקטנה למאן בבעלה, כגון אם היו שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעלה של הגדולה, ונפלה לפני בעל הקטנה לייבום, מלמדים את הקטנה שתמאן בו, לפי שזיקת היבמה שהיא מן התורה אוסרת עליו את אחותה הקטנה הנשואה לו, שאין נישואי קטנה אלא מדברי סופרים; ועל ידי מיאונה היא עוקרת את הנישואין מעיקרם, ומותר לו לייבם את הגדולה (יבמות יג, ז). ב. **ושמישיאין את האשה על פי עד אחד** – האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד ואמר שמת בעלה, מתירים לה להינשא על פיו, שהקלו בה חכמים משום תקנת עגונות. ג. **ושנסקל תרנגול פירושלים על שהרג את הנפש** – שניקר התרנגול מוחו של תינוק, ודנוהו לסקילה, ובא זה ללמדנו, שמה שאמרה תורה (שמות כא, כח): "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, יסקל יסקל השור" – בין שור ובין כל בהמה חיה ועוף במשעם, שכל מקום שנאמר שור, למדים "שור, שור" משבת, מה שבת נאמר בה (דברים ח, יז): "ושור וחמור וכל בהמתך", אף כל מקום שנאמר "שור" הוא הדין כל בהמה חיה ועוף (עין משנה בבא קמא ה, ז). ד. **ועל הנין בן ארבעים יום, שנתנסף על גב המזבח** – ללמדנו, שיין שהוא פחות מבן ארבעים יום אינו כשר לנסכים, שכתוב (במדבר כח, ז): "הסך נסך שכר" – ומכאן שצריך יין המשכר, ובן ארבעים יום כבר משכר. ברם בדיעבד, אם הביא יין שהוא פחות מבן ארבעים יום, הנסכים כשרים (גמרא בבא בתרא צ, א). ה. **ועל תמיד של שחר, שקרב בארבע שעות** – אחרי התחלת היום (עין באורנו למשנה ברכות א, ב; סנהדרין ה, ג; שם באורנו ענין השעות הזמניות), ומכאן שעד ארבע שעות בוקר הוא. בירושלמי (ברכות ז, א) מסופר: "בימי מלכות

יוון (בזמן מצור ירושלים) היו משלשלים להם (מחזומת ירושלים) שתי קופות של זהב, והעלו להם שני כבשים (לתמידים). פעם אחת שלשלו להם שתי קופות של זהב, והעלו להם שני גדיים. באותה שעה האיר להם הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים", ומפרש הרמב"ם, שעל תמיד של שחר של אותו יום, העיד רבי יהודה בן בבא, שהקריבו אותו בארבע שעות ביום.

באור משנה ב

העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינן איש כפר הבבלי על אבר מן המת – אבר שנפרש מן המת, אף על פי שאין בו כוית, ובלבד שיחא אבר שלם שיש עליו בשר כראוי, שהוא טמא – ומטמא באוהל כמות עצמו; שרבי אליעזר אומר: לא אמרו – חכמים, שאבר שלם אף שאין בו כוית מטמא, אלא על אבר מן החי – אבר שנפרש מן האדם החי, אבל אבר מן המת אינו מטמא אלא אם כן יש בו שיעור כוית, ובאור רבי יהושע ורבי נחוניא והעידו שלא כרבי אליעזר. אמרו לו: והלא קל וחומר – הלא אפשר ללמוד בקל וחומר שאבר מן המת מטמא! ומה מן החי שהוא טהור – שהחי בעצמו טהור הוא, אבר הפורש ממנו טמא – אף שאין בו כוית, המת – שהוא עצמו טמא, אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא – וכי אין זה קל וחומר? אמר להם – רבי אליעזר: לא אמרו אלא על אבר מן החי – מכל מקום לא אמרו חכמים שאבר מטמא בפחות מכדיה אלא על אבר מן החי, ולא למדו קל וחומר. דבר אחר – תשובה אחרת השיב להם רבי אליעזר, כדי לדחות את הקל וחומר ולהוכיח שהחי חמור אמנם מן המת: מרבה טמאת החיים מטמאת המתים – מצינו אמנם שהטומאה שיש לחיים מרובה על הטומאה שיש למתים, שהחי עושה משפב ומושב מתחתיו, לטמא אדם ולטמא בגדים – כגון הזב, שטמא משכב או למושב, אף על פי שאינו נוגע בהם, טמאים הם טומאת מדרס, ומטמאים את האדם הנוגע בהם ואת הבגדים שעליו, כמו שכתוב (ויקרא טו, ח): "ואיש אשר יגע במשכבו, וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב", ואפילו היו אלף מצעות זו על

וּלְטָמֵא בְּגָדִים, וְעַל גִּבּוֹ מִדֶּף לְטָמֵא אֲכָלִים וּמִשְׁקִין; מִה שְּׂאִין הֵמָּה מִטָּמֵא.
 ג פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי נְחוֹנְיָא מְטַהְרִים. עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה
 הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי – רַבִּי נְחוֹנְיָא מְטַמֵּא, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ מְטַהְרִין. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ
 לְטָמֵא פְזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי? אָמַר לָהֶם: מֵצִינוּ אֲבָר מִן הַחֵי כְּמַת שֶׁלֶם; מַה הֵמָּה, פְּזִית בֶּשֶׂר
 הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא – אָף אֲבָר מִן הַחֵי, פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה טָמֵא. אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם טָמֵאת פְּזִית
 בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מִן הֵמָּה, שָׁפֵן טָמֵאת עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ; תִּטָּמֵא פְזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, שָׁפֵן
 מִתְּהַרֵת עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ? אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מַה רְאִיתָ לְטָמֵא עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן

פירוש ברטנורא

ועל גביו מדרג. כל הכלים שעל גבי הזב אפילו הן מאה זה על גב זה טמאים טומאת מדרג, דהיינו טומאת קלה, שאינן מטמאין אדם וכלים כמו משכב
 ומושב שהן תחתיו, אבל מטמאין אוכלים ומשקים. ומדרג הוא לשון קול עלה נדף (ויקרא כ"ו) כלומר טומאת קלה. פירוש אחר, לשון ריחו נודף, שריח
 טומאת הזב הולכת למרחוק לטמא כל הכלים שעל גביו אע"פ שלא נגע בהם: מזה שאין המת מטמא. דכלים שתחתיו של מת אין מטמאין אלא ראשון
 ושני ושלישי בלבד, מדרג מנגע. שהכלי שנגע במת הרי הוא כמת, ועושה הכלי שנגע בו אב, והשלישי שנגע בו נעשה ראשון, וזהו אינן מטמאין כלים, דאין
 כלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. וכן כלים שעל גביו של מת אינן מטמאין אלא ראשון שני ושלישי בלבד מדרג מנגע, ולא מדרג משכב ומושב:
 ג פזית בשר הפורש מאבר מן החי. אבר שפירש מן האדם החי, דינו שהוא מטמא כל זמן שהוא אבר שלם, במגע ובמשא ובאוחל כמת עצמו, דכתיב
 (במדבר י"ט) בחלל חרב או במת, אבר שהבדילתו החרב מן החי הרי הוא כמת. והבשר הפורש מן החי אינו מטמא עד שיהיה אבר שלם. וכשפירש כזית
 בשר מאבר מן החי, ר' אליעזר מטמא כדמפרש טעמא ואולי: עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה מן המת, מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוחל, דכתיב (שם) ועל הנוגע
 בעצם, והלכה למשה מסיני שהוא מטמא בכשעורה. וכשפירש מאבר מן החי ר' נחוניא מטמא וכו': מֵצִינוּ אֲבָר מִן הַחֵי כְּמַת שֶׁלֶם. כדליפנין מקרא בחלל
 חרב או במת: אִם טָמֵאת פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מִן הֵמָּה. כלומר דין הוא שכזית בשר הפורש מן המת היא טמא, שכן יש בו חומרא אחרת, שעצם כשעורה
 הפורש ממנו נמי טמא: אבל נטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי. בתמיה. שהרי אין בו זאת החומרא: שכן מיתרת עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הפורש ממנו.
 דהא תנן לעיל עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הפורש מאבר מן החי ר' אליעזר ור' יהושע מטהרין. ומדבריו עצמו עשו פרכא למה מצינו שהביא, וכן לרבי נחוניא: שהבשר

משניות מבוארות – קהתי

שרינו כמת, פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ – מאבר מן החי, יִהְיֶה
 טָמֵא – לטמא במגע ובמשא ובאוחל. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי
 אליעזר: לֹא – כלומר טעמך אינו נכון, אִם טָמֵאת פְּזִית בֶּשֶׂר
 הַפֹּרֶשׁ מִן הֵמָּה, שָׁפֵן טָמֵאת עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ
 – הלא גם לדעתך חמורה טומאת המת מטומאת אבר מן החי, שהרי
 עצם כשעורה הפורש מן המת טמא, ולכן דין הוא להחמיר גם בכזית
 בשר הפורש מן המת, אבל כיצד תטמא פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר
 מִן הַחֵי, שָׁפֵן מִתְּהַרֵת עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ – כמו
 ששינינו לעיל; ומאחר שלא החמרת באבר מן החי, שיהא דינו כמת
 גם לגבי עצם כשעורה הפורש ממנו, מפני מה אתה בא להחמיר בכזית
 בשר הפורש מאבר מן החי? – אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מַה רְאִיתָ
 לְטָמֵא עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי – מהו טעמך?
 אָמַר לָהֶם – רבי נחוניא: מֵצִינוּ אֲבָר מִן הַחֵי כְּמַת שֶׁלֶם –
 ומכאן אני למד: מַה הֵמָּה, עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא
 – כמבואר לעיל בהקדמה, אָף אֲבָר מִן הַחֵי, עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה
 הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה טָמֵא – לטמא במגע ובמשא. אָמְרוּ לוֹ –
 חכמים לרבי נחוניא: לֹא נכון טעמך, אִם טָמֵאת עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה
 הַפֹּרֶשׁ מִן הֵמָּה, שָׁפֵן טָמֵאת פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ –
 מן המת, תִּטָּמֵא עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, שָׁפֵן
 מִתְּהַרֵת פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ? – הלא גם לדעתך חמורה
 טומאת המת מטומאת אבר מן החי, שהרי כזית בשר הפורש מן המת
 טמא, ואילו בכזית בשר הפורש מאבר מן החי אמרת בעצמך שהוא
 טהור (כמו ששינינו לעיל). ומאחר שלא החמרת בכזית בשר הפורש
 מאבר מן החי, משום מה תחמיר בעצם כשעורה הפורש מאבר מן
 החי? – אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ לְחַלּוֹק מִדּוּתִיךָ
 – לטמא בכזית בשר הפורש מאבר מן החי, ולטהר בעצם כשעורה
 הפורש מאבר מן החי? אִם טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, או טָהַר בְּשִׁנְיָהֶם!
 – ומה הטעם, שאתה מבדיל ביניהם? אָמַר לָהֶם: מִרְבֵּה טָמֵאת
 הַבֶּשֶׂר מִטָּמֵאת הָעֶצְמוֹת, שֶׁהַבֶּשֶׂר נוֹהֵג בְּנִבְלֹת וּבְשִׁרְצִים
 – כלומר שבשר נבלות ושרצים מטמא, מִה שְּׂאִין בֶּן בְּעֶצְמוֹת –
 שעצמות נבלות ושרצים אינם מטמאים, שנאמר (ויקרא י"א, לו): "ונוגע
 בנבלתם יטמא", ודרשו: "בנבלתם" ולא בעצמות ולא בקרנים ולא

גב זו, והזב יושב או שוכב על העליונה, אף התחתונה אב הטומאה
 לטמא אדם ובגדים. וְעַל גִּבּוֹ – וכל הכלים שעל גבי הזב, אפילו
 היו עליו אלף שמיכות זו על גב זו, הזב עושה אותם מִדֶּף – כלומר
 כולם נטמאים טומאת "מדרג", והיא טומאה קלה, לְטָמֵא אֲכָלִים
 וּמִשְׁקִין – אבל לא אדם וכלים כמו המשכב והמושב שתחתיו;
 "מִדֶּף" הוא מלשון "קול עלה נדף", כלומר טומאה קלה (גמרא נידה
 ד, א): מִה שְּׂאִין הֵמָּה מִטָּמֵא – שאם היו מונחים מתחתיו או על
 גביו כלים הרבה, אינם נטמאים מחמת המת אלא שלשת הראשונים
 בלבד, שהכלי הנוגע במת, הרי הוא כמת עצמו, והוא מטמא את הכלי
 הנוגע בו ועושהו אב הטומאה, וזה מטמא את הכלי ועושהו ראשון
 לטומאה, ואילו השאר טהורים הם, שאין המת מטמא מדרג משכב
 ומושב אלא מדרג מנגע, ואין כלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה.

יו"ט שני

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדרג, שאבר מן החי, היינו אבר שלם שנפרש מן האדם החי,
 דינו כמת, ומטמא במגע ובמשא ובאוחל. ברמב"ם מבואר הטעם, שכתוב (במדבר
 יט, טז): "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת" – האבר שהפירדו
 החרב מן החי הרי הוא כמת. משנתנו דנה בכזית בשר מאבר מן החי, וכן בעצם
 כשעורה מאבר מן החי; שכן הלכה היא, שכזית בשר מן המת מטמא כמת, במגע
 ובמשא ובאוחל, ואילו עצם כשעורה מן המת מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא
 באוחל. ומה הדין בכזית בשר מאבר מן החי, או בעצם כשעורה מאבר מן החי?
 נחלקו בזה חכמים במשנתנו.

פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא –
 במגע ובמשא ובאוחל כמו כזית בשר מן המת, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי
 נְחוֹנְיָא מְטַהְרִים – לגמרי, אפילו מטומאת מגע ומטומאת משא
 (הרמב"ם); ויש מפרשים: מִטְהָרִים – מלטמא באוחל (הראב"ד). עֵצֶם
 בִּשְׁעוֹרָה הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, רַבִּי נְחוֹנְיָא מְטַמֵּא – במגע
 ובמשא כמו עצם כשעורה מן המת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ
 מְטַהְרִין – לגמרי. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ לְטָמֵא
 פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי – מהו הטעם לדבר? אָמַר
 לָהֶם: מֵצִינוּ אֲבָר מִן הַחֵי כְּמַת שֶׁלֶם – כמבואר לעיל בהקדמה,
 ומכאן אני למד: מַה הֵמָּה, פְּזִית בֶּשֶׂר הַפֹּרֶשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא –
 ומטמא במגע ובמשא ובאוחל, כמבואר לעיל, אָף אֲבָר מִן הַחֵי –

החזי? אָמַר לָהֶם: מִצִּינוּ אֶבֶר מִן הַחֵי כֶּמֶת שְׁלֵם; מָה הֵמָּה, עֵצִים בְּשִׁעוּרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא – אִם אֶבֶר מִן הַחֵי, עֵצִים בְּשִׁעוּרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה טָמֵא. אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם טָמֵא עֵצִים בְּשִׁעוּרָה הַפּוֹרֵשׁ מִן הֵמָּה, שֶׁבֶן טָמֵא פְּזִית בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ; הַטָּמֵא עֵצִים בְּשִׁעוּרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֶבֶר מִן הַחֵי, שֶׁבֶן טָהוֹר פְּזִית בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ? אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מָה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ? אוֹ טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, אוֹ טָהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם! אָמַר לָהֶם: מִרְבֵּה טָמֵא הַבֶּשֶׁר מִטָּמֵא הָעֵצִים, שֶׁהַבֶּשֶׁר נֹחֵג בְּנִבְלֹת וּבִשְׂרָצִים, מָה שְׁאִין בֶּן בְּעֵצִמוֹת. דָּבָר אַחֵר: אֶבֶר שֵׁשׁ עָלָיו בֶּשֶׁר כְּרָאוֹ – מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל; חֶסֶר הַבֶּשֶׁר – טָמֵא, חֶסֶר הָעֵצִים – טָהוֹר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מָה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ? אוֹ טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, אוֹ טָהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם! אָמַר לָהֶם: מִרְבֵּה טָמֵא הָעֵצִים מִטָּמֵא הַבֶּשֶׁר, שֶׁהַבֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי – טָהוֹר, וְאֶבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְהוּא כְּכִרְיתוֹ – טָמֵא. דָּבָר אַחֵר: פְּזִית בֶּשֶׁר מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל, וְרַב עֲצֵמוֹת מִטָּמֵאִים בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל; חֶסֶר הַבֶּשֶׁר – טָהוֹר, חֶסֶר רַב עֲצֵמוֹת – אִם עַל פִּי שְׁטֵהוֹר מִלְטָמָא בְּאֵהָל, מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ. דָּבָר אַחֵר: כָּל בֶּשֶׁר הֵמָּה שֶׁהוּא פְּחוֹת מִפְּזִית – טָהוֹר; רַב בְּנִינוּ וְרַב מְנִינוּ שֶׁל מֵת, אִם עַל פִּי שְׁאִין בָּהֶם רַבֵּעַ – טָמֵא. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מָה רְאִיתָ לְטָהַר בְּשִׁנְיָהֶם? אָמַר לָהֶם: לֹא, אִם אֲמַרְתֶּם בִּמְתָּ, שֵׁשׁ בּוֹ רַב וְרַבֵּעַ וְרַקֵּב – תֹּאמְרוּ בְּחֵי, שְׁאִין בּוֹ רַב וְרַבֵּעַ וְרַקֵּב?

פירוש ברטנורא

נֹחֵג בְּנִבְלֹת וּבִשְׂרָצִים וכו', דְּכֵתִיב (ויקרא י"א) וְהוֹנוּגַע בְּנִבְלָתָם, בְּנִבְלָתָם וְלֹא בְּעֵצֵמוֹת וְלֹא בְּקִרְנִים וְלֹא בְּטַלְפִּים, אֲלֵמָּא אֵין הָעֵצִים מִטָּמֵאִים מִשּׁוּם נִבְלָה: אֲבָר שֵׁשׁ עָלָיו בֶּשֶׁר כְּרָאוֹ. אֲבָר אֵינוֹ מִטָּמֵא אֲלֵ"כִּי יֵשׁ בּוֹ בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים, דְּכֵתִיב (במדבר י"ט) אוֹ כְּעֵצִים אֲדָם, מָה אֲדָם שֵׁשׁ בּוֹ בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים, אִם כָּל שֵׁשׁ בּוֹ בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים. וְאִם חֶסֶר מִן הַבֶּשֶׁר שֶׁהִיא עָלָיו וְנִשְׁאָר בּוֹ בֶּשֶׁר כְּרָאוֹ שִׁיעוּרָה אֲרוּכָה וְיִכְרִיא אִם הִיא מְחוּבֵּר בְּאֵדָם חֵי, מִטָּמֵא מִשּׁוּם אֲבָר. וְהֵינּוּ דְקָאֲמַר חֶסֶר הַבֶּשֶׁר טָמֵא. אֲבָל אִם נִחְסַר כָּל שֶׁהוּא מִן הָעֵצִים שְׂבָאֲבָר, שׁוּב אֵינוֹ מִטָּמֵא מִשּׁוּם אֲבָר. וְהֵינּוּ דְקָאֲמַר חֶסֶר הָעֵצִים טָהוֹר, כְּלוֹמֵר טָהוֹר מִשּׁוּם אֲבָר אֲבָל טָמֵא מִשּׁוּם בֶּשֶׁר, וְאֵ"כִּי מִצִּינוּ שְׂמִירוּבָה טוֹמֵאָה בֶּשֶׁר מִטָּמֵא עֵצִים: וְהוּא כְּכִרְיָתוֹ. בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים: כִּזְזִית בֶּשֶׁר מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל. אָמְרוּ לִפִּי שְׁתַּחֲלֵל כִּרְיָתוֹ שֶׁל אֲדָם כִּזְזִית, לִפְיֵךְ שִׁיעוּרָה טוֹמֵאָה בְּכִזְזִית: וְרַבֵּעַ עֲצֵמוֹת. רַב מְנִינוּ עֲצֵמוֹתָיו שֶׁל אֲדָם, שְׁמִינֵן עֲצֵמוֹתָיו שֶׁל אֲדָם רַמ"ח, נִמְצָא חֲרוּב מֵאֵה וְעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה: חֶסֶר הַבֶּשֶׁר. מִשְׁעוּרָה שֶׁל כִּזְזִית: טָהוֹר. גְּמוּר מִלְטָמָא, לֹא בְּמִנְעַ וְלֹא בְּמִשְׁאֵ וְלֹא בְּאֵהָל: חֶסֶר רַב עֲצֵמוֹת מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ. דְּעֵצִים כְּשִׁיעוּרָה מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וְאֵינוֹ מִטָּמֵא בְּאֵהָל, אֲלֵמָּא מְרֻבָּה טוֹמֵאָה עֲצֵמוֹת מִטָּמֵא בֶּשֶׁר, דְּאֵילוּ עֲצֵמוֹת כְּשִׁנְחִסְרוּ מִשְׁעוּרָה עֲדִין נִשְׁאָר בָּהֶן טוֹמֵאָה, וּבֶשֶׁר כְּשִׁנְחִסְרוּ מִשְׁעוּרָה טָהוֹר גְּמוּר: רַב בְּנִינוּ. כְּגוֹן שְׁתֵּי שׁוֹקִים וְיָד אַחַד. וְכָל בְּנִינוּ שֶׁל אֲדָם הֵן שְׁתֵּי שׁוֹקִים וְהַיָּדִים וְהַזְּרָעוֹת וְהַשְּׂרָדָה: אֵע"פ שְׁאִין בָּהֶן רַבֵּעַ. דְּרַבֵּעַ קֵב עֲצֵמוֹת שֶׁל מֵת מִטָּמֵאִים בְּאֵהָל אֵע"פ שְׁאִין בָּהֶם רַב מְנִינוּ וְלֹא רַב בְּנִינוּ. וְכֵן רַב מְנִינוּ אוֹ רַב בְּנִינוּ מִטָּמֵאִים אֵע"פ שְׁאִין בָּהֶן רַבֵּעַ. אֲבָל בֶּשֶׁר כְּשֶׁהוּא פְּחוֹת מִכִּזְזִית אֵין לָךְ בּוֹ דָּבָר שִׁיבִיא לוֹ אֶת הַטוֹמֵאָה: אִם אֲמַרְתֶּם בִּמְתָּ שֵׁשׁ בּוֹ רַב וְרַבֵּעַ וְרַקֵּב. דִּין הוּא שְׂכִיזָה בֶּשֶׁר וְעֵצִים כְּשִׁיעוּרָה הַפּוֹרֵשִׁים מִן הֵמָּה שֶׁהִיא טָמֵאִים, שֶׁכֵּן יֵשׁ בִּמְתָּ חֲמוּרָה שֶׁל רַב וְרַבֵּעַ וְרַקֵּב: תֹּאמְרוּ בְּחֵי שְׁאִין בּוֹ חֲמוּרָה חֲלוּלָה, שְׁאִינוּ דִּין שִׁיחֵי לֹא כִזְזִית בֶּשֶׁר וְלֹא עֵצִים כְּשִׁיעוּרָה הַפּוֹרֵשִׁים מֵאֶבֶר מִן הַחֵי טָמֵאִים אֲלֵא טָהוֹרִים. וְהִלְכָה כִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְרַקֵּב. גּוֹפֵר שֶׁל מֵת כְּשִׁבְלָה

משניות מבוארות – קהתי

בטלפין; ומכאן, שחמורה טומאת הבשר מטומאת העצמות. דָּבָר אַחֵר – הוֹכַחָה אַחֶרֶת שְׂמִירוּבָה טוֹמֵאָה הַבֶּשֶׁר מִטוֹמֵאָה הָעֵצִים. אֶבֶר – מִן הַחֵי (הַרְבֵּי), שֵׁשׁ עָלָיו בֶּשֶׁר כְּרָאוֹ – הֵינּוּ כְּשִׁיעוּרָה שִׁיכּוֹל הִיא הָאֲבָר לַחִיּוֹת מִמֶּנּוּ וְלִהְבִּיא, אֵילוּ הִיא מְחוּבֵּר בְּאֵדָם חֵי; וְהוּא פְּחוֹת מְכִזְזִית, מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל – שֶׁכָּל אֲבָר שֶׁהוּא כְּכִרְיָתוֹ, שֵׁשׁ בּוֹ בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים, מִטָּמֵא כְּמֵת; חֶסֶר הַבֶּשֶׁר – שְׁאִין עָלָיו בֶּשֶׁר כְּרָאוֹ, טָמֵא – אֲמַנֵּם אֵינוֹ מִטָּמֵא בְּאֵהָל, אֲבָל מִטָּמֵא הוּא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ (אֵהָלֹת ב', ג'). חֶסֶר הָעֵצִים – אֲבָל אִם חֶסֶר קֶצֶת מִן הָעֵצִים שְׁבוּ, טָהוֹר – לְגַמְרִי (אֵהָלֹת ב', ה); עֵינֵי בְּרִסְנוֹתָ שְׂמִירוּשׁ בְּדִין אַחֶרֶת, וְעֵינֵי "תַּחֲסוּפוֹת יוֹם טוֹב" וְ"תַּחֲסוּפוֹת יוֹם טוֹב" – אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מָה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ – לֵטַמָּא בְּעֵצִים כְּשִׁיעוּרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֶבֶר מִן הַחֵי וְלִטְהַר בְּכִזְזִית בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֶבֶר מִן הַחֵי? אוֹ טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, אוֹ טָהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם! – וּמָה טַעֲמָךְ שֶׁאַתָּה מְבַדִּיל בֵּינֵיהֶם? אָמַר לָהֶם – רַבִּי נְחוֹנְיָא לְחַכְמֵיהֶם: מִרְבֵּה טָמֵא הָעֵצִים מִטָּמֵא הַבֶּשֶׁר – מִצִּינוּ שְׂמִירוּבָה טוֹמֵאָה עֲצֵמוֹת חֲמוּרָה מִטוֹמֵאָה הַבֶּשֶׁר, שֶׁהַבֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי, טָהוֹר – לְגַמְרִי, וְאֶבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְהוּא כְּכִרְיָתוֹ – כְּמוֹ שְׂנִבְרָא, שֵׁשׁ בּוֹ בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים, טָמֵא – כְּמוֹ שְׂנִבְרָא הִזְכֵּרְנוּ לְעִיל. דָּבָר אַחֵר – רֵאִיָּה אַחֶרֶת שְׂמִירוּבָה טוֹמֵאָה עֲצֵמוֹת מִטוֹמֵאָה הַבֶּשֶׁר: פְּזִית בֶּשֶׁר – מִן הֵמָּה, מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל – שֶׁכֵּן אָמְרוּ חַכְמֵיהֶם: לִפִּי שְׁתַּחֲלֵל כִּרְיָתוֹ שֶׁל אֲדָם כִּזְזִית, לִפְיֵכְךָ שִׁיעוּרָה טוֹמֵאָה בְּכִזְזִית (בְּרִסְנוֹתָ), וְרַב עֲצֵמוֹת – שֶׁל מֵת, דֵּהֵינּוּ מֵאֵה עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה עֲצֵמוֹת, שֶׁהוּא רַב מְנִינוּ עֲצֵמוֹתָיו שֶׁל אֲדָם (שֶׁכֵּן מְנִינוּ הָאֲבָרִים בְּגוֹף הָאָדָם הוּא מֵאֵתִים וְאַרְבַּעִים וְשִׁמּוֹנָה), מִטָּמֵאִים בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל – וִישׁ

הַבְּדֵל בֵּין בֶּשֶׁר וּבֵין עֲצֵמוֹת, שֶׁאִם חֶסֶר הַבֶּשֶׁר – מְכִזְזִית, טָהוֹר – לְגַמְרִי, וְאֵינוֹ מִטָּמֵא לֹא בְּמִנְעַ וְלֹא בְּמִשְׁאֵ וְלֹא בְּאֵהָל, וְאֵילוּ חֶסֶר רַב עֲצֵמוֹת – שְׁחִסְרוּ בּוֹ מִשְׁעוּרָה זֶה, אִם עַל פִּי שְׁטֵהוֹר מִלְטָמָא בְּאֵהָל, מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ – שֶׁכָּל אֲבָר שֶׁהוּא כְּכִרְיָתוֹ, שֵׁשׁ בּוֹ בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים, מִטָּמֵא כְּמֵת; חֶסֶר הַבֶּשֶׁר – שְׁאִין עָלָיו בֶּשֶׁר כְּרָאוֹ, טָמֵא – אֲמַנֵּם אֵינוֹ מִטָּמֵא בְּאֵהָל, אֲבָל מִטָּמֵא הוּא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ (אֵהָלֹת ב', ג'). חֶסֶר הָעֵצִים – אֲבָל אִם חֶסֶר קֶצֶת מִן הָעֵצִים שְׁבוּ, טָהוֹר – לְגַמְרִי (אֵהָלֹת ב', ה); עֵינֵי בְּרִסְנוֹתָ שְׂמִירוּשׁ בְּדִין אַחֶרֶת, וְעֵינֵי "תַּחֲסוּפוֹת יוֹם טוֹב" וְ"תַּחֲסוּפוֹת יוֹם טוֹב" – אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מָה רְאִיתָ לְחִלּוֹק מִדּוֹתֶיךָ – לֵטַמָּא בְּעֵצִים כְּשִׁיעוּרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֶבֶר מִן הַחֵי וְלִטְהַר בְּכִזְזִית בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֶבֶר מִן הַחֵי? אוֹ טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, אוֹ טָהוֹר בְּשִׁנְיָהֶם! – וּמָה טַעֲמָךְ שֶׁאַתָּה מְבַדִּיל בֵּינֵיהֶם? אָמַר לָהֶם – רַבִּי נְחוֹנְיָא לְחַכְמֵיהֶם: מִרְבֵּה טָמֵא הָעֵצִים מִטָּמֵא הַבֶּשֶׁר – מִצִּינוּ שְׂמִירוּבָה טוֹמֵאָה עֲצֵמוֹת חֲמוּרָה מִטוֹמֵאָה הַבֶּשֶׁר, שֶׁהַבֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי, טָהוֹר – לְגַמְרִי, וְאֶבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְהוּא כְּכִרְיָתוֹ – כְּמוֹ שְׂנִבְרָא, שֵׁשׁ בּוֹ בֶּשֶׁר וְגִידִים וְעֵצִים, טָמֵא – כְּמוֹ שְׂנִבְרָא הִזְכֵּרְנוּ לְעִיל. דָּבָר אַחֵר – רֵאִיָּה אַחֶרֶת שְׂמִירוּבָה טוֹמֵאָה עֲצֵמוֹת מִטוֹמֵאָה הַבֶּשֶׁר: פְּזִית בֶּשֶׁר – מִן הֵמָּה, מִטָּמֵא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל – שֶׁכֵּן אָמְרוּ חַכְמֵיהֶם: לִפִּי שְׁתַּחֲלֵל כִּרְיָתוֹ שֶׁל אֲדָם כִּזְזִית, לִפְיֵכְךָ שִׁיעוּרָה טוֹמֵאָה בְּכִזְזִית (בְּרִסְנוֹתָ), וְרַב עֲצֵמוֹת – שֶׁל מֵת, דֵּהֵינּוּ מֵאֵה עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה עֲצֵמוֹת, שֶׁהוּא רַב מְנִינוּ עֲצֵמוֹתָיו שֶׁל אֲדָם (שֶׁכֵּן מְנִינוּ הָאֲבָרִים בְּגוֹף הָאָדָם הוּא מֵאֵתִים וְאַרְבַּעִים וְשִׁמּוֹנָה), מִטָּמֵאִים בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁאֵ וּבְאֵהָל – וִישׁ

פ ר ק ש ב י ע י

א העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת – שאין בו לפתן כלום; שרבי אליעזר אומר: חיבין באחריותו פחמש סלעים של בן; וחכמים אומרים: אין חיבין באחריותו, אלא פדיון של מעשר שני.

ב העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים – שהוא טהור; שמשנה ראשונה: חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים – לא פסלו צירן.

ג העיד רבי צדוק על זוחלין שרפו על הנוטפים – שהם פשרים. מעשה היה בבירת הפליא, ובא מעשה לפגי חכמים, והכשירוהו.

פירוש ברטנורא

לחתו ונעשה כמין עפר, והו רקב שממלא כמלא תרוד. ושעורו מלא חפים של אדם בינוני. ואין מלא תרוד רקב מטמא אלא מן המת שנקבר ערום בארון של שיש ומכוסה בכסוי של שיש, עד שנודע בודאי שאין בו תערובת רקבון של בגד או של עץ או עפר אחר. אבל מת שנקבר בכסותו או בארון של עץ או בעפר, אין לו רקב. וכן מת שנקבר חסר אבר אין לו רקב:

ז **א** העיד רבי יהושע, פדיון פטר חמור שמת. שה שהפרישו לפדיון פטר חמור ומת: **ב** חמש סלעים. של פדיון הבן שחייב באחריותו: **ב** פדיון מעשר שני. דאם אבר אינו חייב באחריותו, דההוא כסף חייביתו רחמנא לאכול בירושלים, והא אול ליה. וטעמא דרבי אליעזר, שכן מצוני שהקיש הכתוב פטר חמור לכבוד אדם, שנאמר (שמות ל"ד) ופטר חמור תפדה בשה וגו' וכל בכור בניך תפדה: **ו** חכמים אומרים. אמר קרא (במדבר י"ח) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה, לפדיה הקשתי ולא לדבר אחר:

ב **לא פסלו את צירן**. דהקלו בציר של חגבים טמאים שאינו אוסר תערובתו, מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוותי בעלמא. וזו היתה משנה ראשונה. ועדותו של ר' צדוק הוסיף על משנה ראשונה לומר שהוא טהור, דלא מבטיא דאינו אוסר את תערובתו אלא אפילו הוא עצמו טהור:

ג **על זוחלין שרפו על הנוטפים**. זוחלין הן כגון נהרות שהם נגרים על גבי קרקע. לשון זוחלי עפר (דברים ל"ב). ודינן כמעין שהן מטהרים בווחלין ובכל שהן, והן כשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת זבים. נוטפים, הן כגון מי גשמים, ודינן כמקוה לטהר בארבעים סאה ובאשבורן, ופסולים למי חטאת, שאין מים חיים, וכן לטבילת זבין. וכשנתערבו זוחלין בנוטפין ורבו הווחלין, דינן כווחלין, וכשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת זבים, ומטהרים בווחלים ובכל

משניות מבוארות – קהתי

העוף המותרים באכילה, שכתוב (ויקרא יא, כב): "את אלה מהם תאכלו את הארבה למינך... ואת החגב למינך". ברם, לא כל החגבים טהורים הם, כלומר מותרים באכילה, שכן רבים הם מיני החגבים, וביניהם חגבים טמאים, שאסורים באכילה. בזמן המשנה ידעו להבחין בין חגבים טהורים ובין חגבים טמאים, ונהגו לאכלם כבושים במלח.

העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים – הרוטב היצא מחגבים טמאים הכבושים במלח, **שהוא טהור** – כלומר שאינו נחשב משקה להכשיר אוכלים לקבל טומאה, שכן שבעה משקים הם המכשירים אוכלים לקבל טומאה: טל, מים, יין, שמן, דם, חלב ודבש דבורים (**מכשירין ו, ז**), והעיד רבי צדוק, שציר חגבים טמאים אינו משקה, ואינו מכשיר לקבל טומאה; וכן מותר הוא באכילה, שאינו דם אלא לחלוותי בלבד (**ברטנורא, שמשנה ראשונה**) – לימדה: **חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים, לא פסלו צירן** – שאין הציר של התערובת פסול; ומכאן, שלא התייר חכמים ציר של חגבים טמאים בפני עצמו, אלא שהקלו בו, שאינו אוסר את תערובתו, ובא רבי צדוק והעיד, שציר חגבים טמאים בפני עצמו, אפילו בלי תערובת, טהור ומותר.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנה זו שנויה במסכת מקואות (פרק ה משנה ה), ושם מקדימה המשנה: הווחלין כמעין – המים הווחלים וניגרים על גבי קרקע, כגון נהרות ונחלים, דינם כמעין, שמטהרים כשהם זורמים, ובכל שהם (שאיין צורך במים מכותסים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה), וכשרים הם לקדש בהם מי חטאת ולטבילת זבים ומצורעים, שצריכים מים חיים. והנוטפין כמקוה – המים הנוטפים, כגון מי גשמים, דינם כמקוה, שאינם מטהרים אלא כשהם מכותסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה, ופסולים למי חטאת ולטבילת זבים, שאינם מים חיים.

העיד רבי צדוק על זוחלין – מים וזוחלים, כפי שבארנו לעיל, **שרפו על הנוטפים** – כלומר שנתערבו מים וזוחלים במים נוטפים, ורבו הווחלים על הנוטפים, **שהם פשרים** – שדינם כמעין, וכשרים למי חטאת, ולטבילת זבים ומצורעים, ומטהרים כשהם זורמים ובכל שהם, כמו שבארנו לעיל. **מעשה היה** – שרבו הווחלים על הנוטפים, **בבירת הפליא** – שם מקום, **ובא מעשה לפגי חכמים** – שבאו לשאול את החכמים בענין זה, **והכשירוהו** – כמעין. והרי זו הלכה למעשה כעדויות של רבי צדוק.

כטומאת המת? מכאן, מטהר אני גם כזית בשר וגם עצם כשעורה הפורשים מאבר מן החי, שאין ללמוד עליו מטומאת המת החמורה. והלכה כרבי יהושע.

ב א ו ר מ ש נ ה א

כתוב בתורה (שמות יג, יג): "וכל פטר חמור תפדה בשה... וכל בכור אדם בבניך תפדה", ושנינו (בכורות ח, ח): "המפריש פדיון בנו ואבד, חייב באחריותו". שהואיל ולא הגיעו עדיין דמי הפדיון לידי הכהן, חייב הוא באחריותו, ונותן לכהן חמש סלעים אחרות לפדיון בנו, שנאמר (במדבר יח, טו): "כל פטר רחם... בארם ובכמהמה יהיה לך, אך פדה תפדה את בכור האדם", ודרשו: "יהיה לך... פדה תפדה" – לכשיהיה לך הפדיון, דהיינו כשיגיע לידך, אז בנו פדוי. ברם, המפריש שה לפדיון פטר חמור, ומת השה, נחלקו רבי אליעזר וחכמים אם חייב באחריותו, כפי שנלמד במשנתנו; ומשנה היא במסכת בכורות (א, י).

העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור – שה שהפרישו לפדיון פטר חמור, **שמת** – קודם שנתנו לכהן, **שאין בו לפתן כלום** – שאינו חייב ליתן לכהן שה אחר, שכן נחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים, **שרבי אליעזר אומר: חיבין באחריותו** – הבעלים חייבים באחריותו של השה, שהפרישו לפדיון פטר חמור, **פחמש סלעים של בן** – כשם שחייב האב באחריותו של חמש סלעים, שהפריש לפדיון בנו הבכור, כמו שבארנו לעיל בהקדמה; וטעמו של רבי אליעזר לפי שהקיש הכתוב פטר חמור לבכור אדם, שנאמר (**במדבר יח, טו**): "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה". **וחכמים אומרים: אין חיבין באחריותו** – אין הבעלים חייבים באחריות השה, שהפרישו לפדיון פטר חמור, שלא הקיש הכתוב פטר חמור לבכור אדם אלא לענין פדיון ולא לענין אחריות, ואין דינו של השה **אלא פדיון של מעשר שני** – שם אבד הכסף, שפדה בו מעשר שני, אינו חייב באחריותו, שאותו כסף חייב הוא להעלות לירושלים, והרי אבד, ואין לו מה להעלות. משנתנו באה, איפוא, להשמיע, שהעיד רבי יהושע ורבי צדוק כדעת חכמים. וכן הלכה.

י ו מ ש ל י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו שנויה במסכת תרומות (פרק י משנה ט). וחגבים נמנים בתורה עם שרצי

ד העיד רבי צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוז – שהן פשרים. מעשה היה פאהליא, ובא מעשה לפני לשכת הגזית והכשירוהו.

ה העיד רבי יהושע ורבי יקים איש הדר על קלל של חמאת שנתנו על גבי השרץ – שהוא טמא; שרבי אליעזר מטהר. העיד רבי פפוס על מי שגזר שתי נזירות, שאם גלח את הראשונה יום שלשים – שמוגלח השנייה יום שלשים; ואם גלח יום שלשים חסר אחד – יצא, שיום שלשים עולה לו מן המנין. ו העיד רבי יהושע ורבי פפוס על ולד של שלמים שיקרב שלמים; שרבי אליעזר אומר: שולד שלמים לא יקרב

פירוש ברטנורה

שהן: בבירת הפליא. שם מקום:

ד עלי אגוז. הקליפה החיצונה של אגוז, דהיינו הקליפה הירוקה כשהיא לחה. אם עשאה כמין מרוב להיות המים הוחלים נכנסים בה ומקלחים ממנה לחוץ, דין זוחלים יש למים המקלחים ממנה, והם כשרים למי חמאת ולטבילת זבים וכו'. ולא אמרין הואיל ונכנסו בתוך קליפה זו שיש לה בית קבול ומשם מקלחין לחוץ שוב לא יהיה להם דין זוחלים, לפי שאותה קליפה אינה חשובה כלי: לפני לשכת הגזית. סנהדרין גדולה שיושבים בלשכת הגזית: **ה** קלל של חמאת. כלי חרס שאפר פרה מונח בו. תרגום וכדה על שכמה (בראשית כ"ד) וקולתה על כתפה: שנתנו על גבי השרץ. ולא נטמא הכלי שאפר הפרה בתוכו, דהא אין כלי חרס מיטמא מגבו, אע"פ כן האפר טמא, משום דמונח במקום טמא, והתורה אמרה (במדבר י"ט) והניח מחוץ למחנה במקום טהור: שר' אליעזר מטהר. דסבר הואיל והכלי שהאפר בתוכו טהור הוא, שפיר קרינא ביה מקום טהור. ואין הלכה כר' אליעזר: על מי שגזר שתי נזירות סתם. וכל סתם נזירות שלשים יום: שאם גלח את הראשונה יום שלשים. דלכתחלה לא מבעיא ליה לגלח אלא יום שלשים ואחר, כדי שתהיה נזירות שלשים יום גמורים. ואם גלח יום שלשים, עלתה לו נזירות, דאמרין מקצת היום ככולו: ואם גלח יום שלשים חסר אחד יצא. שיום שלשים של נזירות ראשונה עולה לכאן ולכאן, וכיון שיום שלשים של ראשונה נמנה גם מן הנזירות השנייה, נמצאו שלשים יום של נזירות שניה כלים בששים חסר אחד: **ו** ולד שלמים לא יקרב שלמים. אלא כונסו לכיפה ונת. משום נזירה, דאי אמרת ולד שלמים יש לו תקנה, אתי לאשהויי לאם עד שתלד ויגדל עדרים

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בדין מים זוחלים, שעסקנו בהם במשנה הקודמת. – הלכה היא, שאם העביר את המים הוחלים על גבי כלים, דינם כמקוה ולא כמעין. משנתנו עוסקת בזוחלים שהעבירם על גבי עלה של אגוז.

העיד רבי צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוז – שעשה את העלה, דהיינו הקליפה הירוקה (החיצונה) של האגוז, כעין מרוב, והמים הזוחלים היו נכנסים לתוכו וקולחים ממנו לחוץ, **שהן פשרים** – שיש להם דין זוחלים, וכשרים הם למי חמאת ולטבילת זבים ומצורעים, כמו שבארנו במשנה הקודמת, ואין אומרים שהמים נפסלים מתורת זוחלים על ידי שקילחם בעלה, כדן זוחלים שהעבירם על גבי כלים, לפי שאין העלה נחשב כלי, אף על פי שעשה לו בית קיבול, והיה הן כזוחלים לגמרי. **מעשה היה פאהליא** – שם מקום, וקילחו שם את הזוחלים בעלה אגוז, **ובא מעשה לפני לשכת הגזית** – לפני הסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית שבמקדש, **והכשירוהו** – והכשירו את המים למי חמאת ולטבילת זבים כדן זוחלים, כעדותו של רבי צדוק. יש גורסים: "בעלי אגוז", כלומר שהעביר את המים דרך העלים של עץ אגוז.

באור משנה ה

העיד רבי יהושע ורבי יקים איש הדר על קלל של חמאת – כד חרס שבתוכו אפר פרה אדומה (תרגום "וכדה על שכמה" – בראשית כד, טו – וקולתא על כתפה), **שנתנו על גבי השרץ** – אף על פי שכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, **שהוא טמא** – שמכל מקום האפר טמא. במסכת פרה (י, ג) שנו: "קלל של חמאת שנגע בשרץ. טהור" – האפר טהור לדברי הכל, אבל "נתנו על גביו" – על גבי השרץ, נחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים, **שרבי אליעזר מטהר** – את האפר, הואיל והכלי טהור הוא, וחכמים מטמאים – את האפר, לפי שאמרה תורה (במדבר יט, ט): "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור", וכיון שהכד נתון על גבי השרץ, נמצא שאין האפר מונח במקום טהור, ולפיכך סוברים חכמים, שאף על פי שהכד גופו לא נטמא, וטהור הוא, מכל מקום האפר שבתוכו טמא, הואיל ואינו מונח במקום טהור. משנתנו באה להשמיע, שהעיד רבי יהושע ורבי יקים כדעת חכמים. **העיד רבי פפוס על מי שגזר שתי**

נזירות – כגון שאמר: הריני נזיר שתי נזירות, וכבר בארנו (בהקדמה למשנה ד, יא), שסתם נזירות שלשים יום; והרי דינו של זה, שהוא מונה שלשים יום ומגלח ביום שלשים ואחד ומביא קרבנות, ומתחיל מיד למנות נזירותו השנייה, ומגלח לסוף נזירותו השנייה, דהיינו ביום שלשים ואחד, שכן יום השלושים ואחד עולה לו למנין נזירותו השנייה; והעיד רבי פפוס, **שאם גלח את הראשונה יום שלשים** – שכן שנינו (נזיר ג, א): "מי שאמר: הריני נזיר, מגלח יום שלשים ואחד (כדי שתהא נזירותו שלשים יום גמורים), ואם גילח ליום שלשים, יצא" – בדיעבד, שמקצת היום ככולו; ומאחר שהוא התחיל את נזירותו השנייה ביום שלשים, דינו **שמוגלח השנייה יום שלשים** – שהוא יום שלשים ואחד לנזירותו השנייה, והרי הוא מגלח בו לכתחילה, **ואם גלח** – את השנייה, **יום שלשים חסר אחד** – שהוא יום שלשים למנין נזירותו השנייה, יצא – בדיעבד, כמו שהזכרנו לעיל, **שיום שלשים** – של נזירותו הראשונה, **עולה לו מן המנין** – לכאן ולכאן, דהיינו שאותו יום עולה לו גם במנין נזירותו השנייה, ונמצאו שלשים יום של נזירותו השנייה נגמרים בששים חסר אחד, ולפיכך אם גילח ליום שלשים חסר אחד, יצא בדיעבד.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ו

משנתנו שניה במסכת תמורה (ג, א), ושם אמרו, שולד של קרבן שלמים הרי הוא כשלמים, אלא שנחלקו רבי אליעזר וחכמים, אם מקריבים אותו כקרבן שלמים, כפי שיבואר במשנתנו.

העיד רבי יהושע ורבי פפוס על ולד של שלמים שיקרב שלמים – שמקריבים את הולד כקרבן שלמים, **שרבי אליעזר אומר: שולד שלמים לא יקרב שלמים** – אלא כונסו לכיפה, כלומר שסוגרים אותו ברפת ומנעים ממנו מזון עד שימות ברעב, וטעמו משום גזירה, שאם נאמר שיש תקנה לולד, יש חשש שמא ישהה את הבהמה, שנבד לקרבן שלמים, בשביל שתלד, ויגדל ממנה עדדים ויעבור על מה שאמרה תורה (דברים כג, כב): "כי תדר נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו"; או שייכשל בינתיים באיסור גזיה ועבודה, כמו שבארנו בענין כבור (לעיל ה, ו), **וחכמים אומרים: יקרב** – מקריבים את הולד כקרבן שלמים, ואין גזורים שמא ישהה את הבהמה בשביל שתלד; והעיד רבי יהושע ורבי פפוס כדעת חכמים. **אמר רבי פפוס: אני מעיר, שהיתה לנו פרה ובהי**

שְׁלָמִים; וְחֻכְמִים אֹמְרִים: יִקְרָב. אָמַר רַבִּי פִּפְּסִים: אֲנִי מַעֲיָד, שֶׁהֵיחָה לָנוּ פָּרָה זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְאֶכְלֶנָה בַּפֶּסַח, וְאֶכְלֶנָה וְלָדָה שְׁלָמִים בָּחָג.

ז הֵם הָעִידוּ עַל אַרְבֻּכּוֹת שֶׁל נִחְתּוּמִים שֶׁהֵן טֻמְאוֹת; שְׂרָבִי אֱלִיעֶזֶר מֵטָהֵר. הֵם הָעִידוּ עַל תַּנּוּר שֶׁחֲתָכוּ חֲלִיּוֹת, וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיא לְחֲלִיא – שֶׁהוּא טָמֵא; שְׂרָבִי אֱלִיעֶזֶר מֵטָהֵר. הֵם הָעִידוּ שֶׁמַּעֲבְרִין אֶת הַשְּׁנָה בְּכָל אֶדְרָ; שֶׁהוּא אֹמְרִים: עַד הַפּוֹרִים. הֵם הָעִידוּ שֶׁמַּעֲבְרִים אֶת הַשְּׁנָה עַל תַּנְאִי. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּן גְּמְלִיאֵל, שֶׁחֲלַף לְטוֹל רְשׁוֹת מִהַגְמוֹן בְּסוּרִיא וְשָׁהָה לָבָא, וְעָבְרוּ אֶת הַשְּׁנָה עַל תַּנְאִי לְכַשְׁרִיצָה רַבִּן גְּמְלִיאֵל. וּבְשָׂבָא אָמַר: רוֹצֵה אֲנִי; וְנִמְצְאָה הַשְּׁנָה מַעֲבֶרֶת.

ח הָעִיד מִנְחָם בֶּן סַנְגַּאי עַל מוֹסַף הַיּוֹרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים – שֶׁהוּא טָמֵא, וְשֶׁל צִבְעִים – שֶׁהוּא טָהוֹר; שֶׁהוּא

פירוש ברטנורה

מן הולדות ואתי בהו לידי גיזה ועבודה: ואכלנו ולדה שלמים בחג. בחג השבועות קאמר. שאם היה ממתין ומצפה לחג הסוכות, נמצא עובר בעשה, שנאמר (דברים י"ב) ובאת שמה והבאתם שמה, דמשמעו ברגל ראשון שבתא שמה הבא כל נדרים שעליך. מיהו בלאו דלא תאחר אינו עובר עד שיעברו עליו שלש רגלים:

ז ארובות של נחתומים. פשוטי כלי עץ שהנחתומים עורכים שם ככרות של לחם בשעה שעושין הפת. ארובות, כמו ערובות: שהן טמאות, מדרבנן. דנהי דמן התורה פשוטי כלי עץ אין מקבלי טומאה, רבנן גזור עליהו, כדמוכח במסכת כלים פרק ב'; שר' אליעזר מטהר. דסבר לא חשיבי כלים כלל, ואפילו כפשוטי כלי עץ לא הוו. ואין הלכה כרבי אליעזר: שחתכו חליות. שחתכו לתנור ברחבו לחליות והניח חוליא על גבי חוליא ונתן חול בין חוליא לחוליא וטח אותו בפיט ועשה לו מפילה של פיט סביב לעבותו לשמור חומו בדרך שעושים לתנורים: שר' אליעזר מטהר. דכיון דיש חול בין הסדקין, כשבור דמי. וחכמים מטמאים, שהמפילה עושה את כולו אחד ומחברת את הסדקים, ואע"פ שיש חול בין חוליא לחוליא. ואין הלכה כרבי אליעזר: שמעברין את השנה בכל אדר. עד כ"ט באדר יש זמן לב"ד לומר מעוברת השנה, והחודש הבא הוא אדר שני. אבל ביום שלשים לאדר אין יכולים לעבר את השנה, הואיל וראוי לקבעו ניסן. כמפורש בפסחים פרק מקום שנחגו (דף נ"ז): על תנאי. אם ירצה הנשיא תהיה מעוברת ואם לאו לא תהיה מעוברת:

ח מוסף היורה של שולקי זיתים. דרך שולקי זיתים וצבעים, שיש להם יורות גדולות ועושים להם תוספת פיט על שפתם שיעלו בה המים בעת רתיחתם. ושל שולקי זיתים טמא, לפי שאותה תוספת צריכה לכלי ומשתמשין בה, והתורה אמרה גבי תנור וכירים (ויקרא י"א) וטמאים יהיו לכם, ודרשינן לכם, כל

משניות מבוארות – קהתי

– אומרים: עד הפורים – שאין בית דין יכולים לעבר את השנה אלא במשך מחצית אדר, עד הפורים בלבד, ומשעבר פורים שוב אין מעברים אותה; ובאו רבי יהושע ורבי פפיס והעידו, שכל אדר רשאים לעברה. הם העידו שמעברים את השנה על תנאי – שאם נשיא הסנהדרין היה בדרך רחוקה, וראו הסנהדרין צורך לעבר את השנה, כיון שאין מעברים את השנה אלא אם כן ירצה הנשיא (סנהדרין יא), הרי הם יכולים לעבר אותה על תנאי, שאם יסכים הנשיא תהא השנה מעוברת, ואם לאו לא תהא מעוברת. ומעשה ברבן גמליאל – הנשיא, שחלף לטול רשות מהגמון בסוריא – בעסקי ציבור שונים, ושהיה צריך להתעכב שם, ונעברו – הסנהדרין בינתיים, את השנה על תנאי לכשריצה רבן גמליאל – לאחר שובו מסוריא, וכשבא – רבן גמליאל, אמר: רוצה אני – שהסכים לעיבור השנה, ונמצאת השנה מעברת – שנתקיים התנאי.

יוס ששי

באור משנה ח

שולקי זיתים (שהיו מבשלים שיורי הזיתים שלאחר העצירה) וצבעים (שהיו צובעים צמר) היו משתמשים ביורה גדולה (כעין דג) שהיתה עשויה לרוב ממתכת; והיו עושים על שפת היורה סביב למעלה תוספת של פיט בגובה טפחים, שלא יישפכו המים מן היורה לחוץ בשעת רתיחתם; תוספת זו נקראת "מוסף היורה". ובעייה היא אם מוסף היורה נחשב חלק מן היורה ומקבל טומאה. – משנתנו שנויה במסכת כלים (ה, ה).

העיד מנחם בן סנגאי – יש מפרשים: בן סנגאי – בן כפר סנגה (הנזכר במסכת כלים פרק ה משנה ד). על מוסף היורה של שולקי זיתים – כמבואר לעיל, שהוא טמא – שמקבל טומאה כדין היורה עצמה, לפי שהוא משמש לצרכה, והתורה אמרה בענין תנור וכירים (ויקרא יא, לה): "וטמאים יהיו לכם", ודרשו חכמים: "לכם" – כל שבצרכיכם, כלומר כל חלק מהכלי שאתם צריכים לו ומשתמשים בו הוא שמקבל טומאה (ברטנורה); ושל צבעים – ועל מוסף היורה של צבעים, שהוא טמא (ברטנורה) – שאינו מקבל טומאה, לפי שהצבעים אינם משתמשים בו, שכן זהירים הם שלא יעלו המים עד למוסף, כדי שלא

שְׁלָמִים – לקרבן שלמים, ואכלנו אותה בפסח – הקרבנו אותה ואכלנו בשרה בחג הפסח, ואכלנו ולדה שלמים בחג – העצרת, שהקרבנו אותו שלמים ואכלנו בשרו בחג השבועות, לקיים מה שכתוב (דברים יב, ה-ו): "ובאת שמה – והבאתם שמה", שמשמעו: ברגל ראשון שתבוא שמה (לירושלים) הבא כל נדרים שעליך. ויש אומרים, ש"חג" סתם פירושו בכל מקום: חג הסוכות, ואף כאן כוונת המשנה ש"חג" את הולד שלמים בחג הסוכות, וזה שלא קיימו עשה של "ובאת שמה, והבאתם שמה", הטעם הוא, משום שהוולד היה חולה, ולא יכלו להקריבו בחג השבועות אלא בחג הסוכות (נמצא ראשונה ו, א).

באור משנה ז

הם – רבי יהושע ורבי פפיס, העידו על ארובות של נחתומים – ויש גורסים: ארובות: לוחות עץ ארוכים, שהאופים עורכים עליהם את ככרות הלחם, קודם שמכניסים אותן לתנור, שהן טמאות – שארובות אלו מקבלות טומאה; ואף על פי שהם פשוטי כלי עץ (כלי עץ שאין להם בית קיבול). ומן התורה אין פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה, מכל מקום גזרו חכמים בארובות, לפי שעשויות בצורת כלי; שרבי אליעזר מטהר – אף מדברי סופרים, שלדעתו אינן נחשבות כלים כלל, אלא עצים פשוטים, והעידו רבי יהושע ורבי פפיס נגד דעתו. הם העידו על תנור – של חרס, שחתכו חליות – שורות של לבנים, ונתן חול ביניהן, שלא תתחברנה זו לזו, אבל טח על הכל בפיט מבחוץ, כדי להעמידן, שהוא טמא – שתנור זה מקבל טומאה, הואיל והפיט מחבר את החליות לתנור שלם, שרבי אליעזר מטהר – את התנור, כלומר שלדעתו אינו מקבל טומאה, הואיל ויש חול בין החליות, ואינו נחשב לתנור שלם אלא לתנור שבור, והעידו רבי יהושע ורבי פפיס שמקבל טומאה, נגד דעתו של רבי אליעזר. הם העידו שמעברין את השנה בכל אדר – במשך כל חודש אדר, עד יום העשרים ותשעה בו, רשאים בית הדין לעשות את השנה מעוברת ולהכריז על החודש הבא שהוא אדר שני, שהיה – החכמים

אומרים חלוף הדברים.

ב העיד רבי נחוניא בן גדגדא על החרשת שהשיאה אביה – שהיא יוצאה בגמ; ועל קטנה בת ישראל שנישאת לכהן – שהיא אוכלת בתרומה, ואם מתה – בעלה יורשה; ועל המריש הגזול שבנאו בפירה – שיתן את דמיו; ועל החפאת הגזולה שלא נודעה לרבים – שהיא מכפרת, מפני תקון המזבח.

פ ר ק ש מ י נ י

א העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא טהור. העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו – שטמא את כלו. הוסיף רבי עקיבא על הפלת ועל הקטרת והלבונה והגחלים, שנגע טבול יום במקצתם – שפסל את כלם.

פירוש ברטנורא

שבצרכיכם, כלומר הדבר מן הכלי שאתם צריכים לו ומשתמשין בו הוא שמקבל טומאה: ושל צבעים טהור. שאין הצבעים משתמשים באותה תוספת לפי שיראים שמו יפסד צבעם:

ט על החרשת שהשיאה אביה. אע"ג דהיא אשת איש גמורה שהרי קיבל אביה קידושה כשהיא קטנה, אפילו הכי יוצאה בגמ ומקבלת את גיטה כשהיא חרשת, ואע"פ שאין לה דעת, לפי שהאשה מתגרשת בעל כרחא הלכך לא בעינן דעתה: ועל קטנה בת ישראל שנישאת לכהן. והיא יתומה דלא היו נשואיה אלא מדרבנן. שאוכלת בתרומה, דרבנן. ולא גורין תרומה דרבנן אמו תרומה דאורייתא: מריש. קורה. בית גדול: מפני תקנת השבים. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר מריש עצמו, ימנע מלעשות תשובה: שלא נודעה לרבים. שהיא גזולה: שהיא מכפרת. ואין צורך להביא אחרת: מפני תקון מזבח. שלא יהיו כהנים עצבים שאכלו חולין שנשחטו בעזרה, ונמצא מוכח בטל שנמנעים מלעבוד עבודה:

א העיד רבי יהושע על דם נבלות שהוא טהור. מלממא כנבילה בכזית. אבל מטמא ברביעית. שאין לך דבר שיטמא דמו כבשרו אלא השרץ בלבד. ולעיל (ריש פרק ה') דתנן דם נבלות בית שמאי מטהרין, לגמרי היו בית שמאי מטהרים. ובית הלל מטמאין, אבל לא כנבילה שמטמא בכזית, אלא ברביעית: שנגע טמא במקצתו שטימא את כולו. מעלה עשו בקודש ובאפר חטאת, שאע"פ שהם גופים חלוקים אם מונחים בתוך כלי אחד ונגע דבר שהוא מטמא לקודש במקצתו, נטמאו כולו, שהכלי מצרפן להחשיבן כאילו הן גוף אחד. ואסמכתא אקרא דכתיב (במדבר י') כף אחת עשרה זוזב מלאה קטורת, הכתוב עשה לכל מה שבקף אחת: הוסיף ר' עקיבא. דאילו מעדותו של ר' שמעון בן בתירא לא שמענו אלא על הטמא, ובא רבי עקיבא והוסיף אפילו טבול יום

משניות מבוארות – קהתי

גזולה שהקריבוה על המזבח כקרבן חטאת, שלא נודעה לרבים – שלא נתפרסם לרבים שהיא גזולה, שהיא מכפרת – על בעליה, ואינם צריכים להביא חטאת אחרת, מפני תקון המזבח – שלא יהא המזבח בטל, שכן אם נאמר חטאת גזולה שלא נודעה לרבים אינה מכפרת, יהיו הכהנים עצבים, שמה הקרבנות שהם מקריבים גזולים הם ואינם מכפרים, ונמצאים אוכלים חולין שנשחטו בעזרה, ומתוך חשש זה יימנעו מלעבוד עבודה במקדש, והמזבח יהיה שמים. לפיכך תקנו חכמים, שחטאת גזולה שלא נודעה לרבים מכפרת על בעליה, שכן הפקירה חכמים להיות כשלם, והפקר בית דין הפקר, כמו שבארנו לעיל.

שבת קדוש

באור משנה א

העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא טהור – כלומר שאין דם הנבילה מטמא כנבילה, לפי שאין לך דבר שיטמא דמו כגופו מלבד השרץ. ברם, דינו כמשקים טמאים לטמא אוכלים ברביעית (דמ"ט; המאירי). ויש מפרשים: טהור – לגמרי (עיין "חוטפות יום טוב"; "תפארת ישראל"; גמרא מנחות קג, ב). ולמעלה פרק ה משנה א נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל (עין שם). העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת – אפר פרה אדומה הנמצא בתוך כלי, שנגע טמא במקצתו – אם נגע טמא, כגון אדם טמא או כלי טמא וכדומה, בחלק מן האפר, הדין הוא, שטמא את כל האפר; ואף על פי שהאפר אינו מחובר כגוש אחד אלא הוא מורכב מחלקים נפרדים, מכל מקום מעלה עשו חכמים בקודש, שהכלי מצרף כל מה שבתוכו לגוף אחד (משנה חגיגה ג, ב), ולכן טמא שנגע במקצתו כאילו נגע בכלו, וכל האפר טמא. הוסיף רבי עקיבא – והעיד, על הפלת – שמביאים לקרבן מנחה, ועל הקטרת והלבונה – שנותנים על המנחה (ויקרא ב, א). והגחלים – שחיתה הכהן הגדול ביום הכיפורים, כמו שכתוב (ויקרא טז, יב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח... והביא מביית לפרוכת", שנגע טבול יום במקצתם – טבול יום היינו טמא שטבל מטומאתו מבעוד יום, ועדיין לא העריב עליו השמש (עין פרק ב משנה א במסכתנו); ואם נגע טבול

יתקלקל הצבע מהטיט. ויש מפרשים, לפי שהצמר עולה למעלה ומונע בעד המים להישפך, והרי אין זקוקים למוסף (ראב"ד); שהיו אומרים חלוף הדברים – שכן קודם שהעיד מנחם בן סגנאי היו חכמים אומרים להיפך: של שולקי יותים טהור, ושל צבעים טמא. שהיו סוברים שצבעים זקוקים יותר למוסף היורה מאשר שולקי יותים, שחסים הם על מי הצבע שלא יישפכו, ובא מנחם בן סגנאי שהיה צבע ובקי בענין והעיד נגד דעתם.

באור משנה ט

משנה זו שנויה במסכת גיטין פרק ה משנה ה, והיא עוסקת בהלכות שונות, שהעיד עליהן רבי נחוניא בן גדגדא; ובמסכת גיטין גורס: רבי יוחנן בן גדגדא.

העיד רבי נחוניא בן גדגדא – על ההלכות המנויות האלה: על החרשת – שאינה שומעת ואינה מדברת – שהשיאה אביה – שקיבל אביה כסף קידושין בשבילה בעזרה קטנה והשיאה, והרי היא אשת איש גמורה, שהיא יוצאה בגמ – שהיא עצמה מקבלת את גיטה; ואף על פי שהיא חרשת ואינה בת דעת, הואיל ואשה מתגרשת בעל כורחה, אין צריכים דעתה. ועל קטנה בת ישראל שנישאת לכהן – יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה, אף על פי שאין נישואיה מן התורה אלא מדברי סופרים, והיא יכולה למאן (עין באורנו להתחזקת פרק ו), מכל מקום הדין הוא, שהיא אוכלת בתרומה – דרבנן, ואין גזורים בה משום תרומה מן התורה. ואם מתה – והשאיירה נכסים, בעלה יורשה – מתקנת חכמים, שהפקר בית דין הפקר, שנאמר (יהושע יט, נא): "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל" – וכי מה ענין ראשים אצל אבות? אלא לומר לך: מה אבות מנחילים בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים את העם כל מה שירצו (גמרא יבמות פט, ב). ועל המריש הגזול – קורה שגזל אדם מחברו, שבנאו – הגזול, בפירה – בבנין גדול, שיתן את דמיו – שיתן הגזול את דמי המריש לבעליו, ואינו חייב להחזיר את הקורה עצמה; ובגיטין מבואר הטעם: מפני תקנת השבים. כלומר מפני תקנתם של אלה הרוצים לחזור בתשובה ולהחזיר את הגזילה, שאם נחייבו לקעקע את בירתו כדי להחזיר את הקורה, ימנע מלעשות תשובה. ועל החפאת הגזולה – בהמה

ב העיד רבי יהודה בן בבא ורבי יהודה הכהן על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן – שהיא אוכלת בתרומה, כיון שנכנסה לחפה, אף על פי שלא נבעלה. העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקצב על תינוקת שהרהנה באשקלון, ורחקה בפי משפחתה, ועדיה מעידים אותה שלא נסתרה ושללא נטמאה; אמרו להם חכמים: אם מאמינים אתם שהרהנה, האמינו שלא נסתרה ושללא נטמאה; ואם אין אתם מאמינים שלא נסתרה ושללא נטמאה, אל תאמינו שהרהנה.

פירוש ברטנורא

שאינו מטמא אלא פוסל בלבד, אם נגע במקצתן פסל את כולן. ורמב"ם פירש, דמעדותו של ר' שמעון לא שמענו שמצרף אלא כלי שיש לו תוך, אבל כלי שאין לו תוך לא שמענו שמצרף, ובא ר' עקיבא והוסיף שאפילו סולת וקטורת ולבונה וגחלים שאינן בתוך כלי, אלא צבורים ומונחים על לוח או דף שאין לו תוך, הרי הן כאילו מונחים בתוך כלי, ונעשים כאילו הן גוף אחד: והגחלים. אותן שבהן גדול חותה במחתה כיום הכיפורים. אם נגע בסול יום במקצתן, נפסלו כולן. ומעלה עשו בהן. שאין הגחלים בני קבולי טומאה:

ב קטנה בת ישראל. והיא יתומה, כדפרישנא בשלהי פרקין דלעיל. והוסיף כאן כשנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה. דמעדות דלעיל לא שמענו שאוכלת בתרומה אלא כשנבעלה: שהורהנה. שנתמשכנה בידי נכרים: ועדיה. אותן שהעידו שהורהנה: האמינו שלא נסתרה ושללא נטמאה. ודוקא לואת שעדיה מעידים עליה שלא נטמאה, הוא דאמרי רבנן האמינו לה, ושללא כדון ריחוקה בני משפחתה. אבל אם אין לה עדים, כל אשה שנחבשה על ידי ממון בזמן שיד הנכרים תקיפה, אסורה לבעלה כהן, לא שנה הורהנה מדעתה ולא שנה נחבשה:

משניות מבוארות – קהתי

שהרהנה באשקלון – שנתמשכנה בעיר אשקלון בידי גויים בשביל חוב של ממון, ורחקה בפי משפחתה – הכהנים, מחשש שמה נטמאה בידי הגויים, ואסורה היא לכהן, ועדיה מעידים אותה שלא נסתרה ושללא נטמאה – אותם העדים שהעידו עליה שהורהנה, העידו שהיא טהורה, ואף על פי כן בני משפחתה ריחקו אותה. ויש מפרשים, שמדובר כאן בפסולי עדים, כגון קרובים או עבד ושפחה (הראב"ד). **אמרו להם חכמים** – לבני המשפחה: **אם מאמינים אתם שהרהנה** – אם נאמנים עליכם העדים הללו בעדותם שהורהנה, האמינו – גם לעדותם השנייה, **שלא נסתרה ושללא נטמאה** – ואל תרחקה, ואם אין אתם מאמינים שלא נסתרה ושללא נטמאה, אל תאמינו שהרהנה – ומכאן, שאתם מרחקים אותה שלא כדין, כלומר שסוברים חכמים, הואיל ויש לה עדים, נאמנים הם עליה וטהורה. ואמנם שנינו (כתובות ב, ט): "האשה שנחבשה בידי גויים, על ידי ממון – מותרת לבעלה" (כי הגויים חוששים לאנסה, מחשש שלא יפסידו ממוןם בבית המשפט על ידי מעשה זה). אבל בגמרא מבואר: לא שנו, אלא שיד ישראל תקיפה, אבל יד הגויים תקיפה, אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה; ובאשקלון יד הגויים היתה תקיפה, אלא הואיל ועדיה העידו עליה שלא נטמאה, אמרו חכמים, שזה שריחקה בני משפחתה, שלא כדין הוא.

יום בחלק מן הסולת או מן הקטורת או מן הלבונה או מן הגחלים, הדין הוא, **שפסל את כלם** – את כל הסולת או הקטורת או הלבונה או הגחלים. רבי עקיבא הוסיף שני דברים: א. לא רק טמא, אלא אף טבול יום שאינו מטמא אלא פוסל בלבד, שכן דינו כשני לטומאה, אם נגע במקצתם פסל את כולם. ב. לא רק אפר חטאת המונח בתוך כלי, דינו שהנוגע במקצתו כאילו נוגע בכולו, אלא אפילו סולת וקטורת ולבונה וגחלים, שאינם בתוך כלי, אלא צבורים ומונחים על לוח או דף שאין לו "תוך", הרי הם כאילו מונחים בתוך כלי, ונחשבים כגוף אחד, ולפיכך אם נגע טבול יום במקצתם פסל את כולם (גמרא חגיגה כד, א).

באור משנה ב

העיד רבי יהודה בן בבא ורבי יהודה הכהן על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן – והיא יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה, שאין נישואיה מן התורה אלא מדברי סופרים, **שהיא אוכלת בתרומה** – כמבואר בעדותו של רבי נחוניא בן גודגא (בפרק הקודם משנה ט), אלא שרבי יהודה בן בבא ורבי יהודה הכהן הוסיפו בעדותם, שמוותר לה לאכול בתרומה כיון שנכנסה לחפה – כלומר משנכנסה לחופה, אף על פי שלא נבעלה – שעדיין לא בא עליה בעלה. **העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקצב על תינוקת**

אגרות קודש

ב"ה, ו' תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע שנעשה בר מצוה. הנר יה"ר שמבן י"ג למצות יגדל לבן ט"ו לגמרא וכו', ויצליח בלימודיו בתורת הנגלה ובתורת החסידות ובהנהגה מתאימה לתורתנו הק' תורת אמת, ובדואי יודע בעל פה לכל הפחות איזה קאפיטלעך תהלים איזה פרקים משניות ופרקי תניא וחוזר עליהם מזמן לזמן.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

מזכיר:

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עזר והדר"

למה נמנו שנותיו של ישמעאל — מה לנו למנות שנות הרשעים. להתייחס בהן שנותיו של יעקב — על ידי מנין שנות ישמעאל אנו למדין [באיזה פרק משנות יעקב עברו עליו כל הקורות והמוצאות אותו: מהן אנו למדין] ששימש בבית עבר ארבע עשרה שנה. כיצד? אברהם בן שמונים ושש שנה כשנולד ישמעאל, וכשנולד יצחק היה בן מאה שנה — הרי היו לישמעאל ארבע עשרה שנה. ויצחק קדם ליעקב ששים שנה — הרי לישמעאל שבעים וארבע. כמה פיישן — משנותיו של ישמעאל — ששים ושלש, נמצא שהיה יעקב כשמת ישמעאל בן ששים ושלש שנה. ותניא היה יעקב כשנתברך מאביו בן ששים ושלש, ובו בפרק מת ישמעאל, שנאמר "וילך עשו אל ישמעאל" וגו'. מלמד שקידשה ישמעאל — אביה, ומת. והשיאה נביות אחיה. וארבע עשרה שנה — היה יעקב בבית לבן עד דאתיליד יוסף, דכתיב "עבדתיך, ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך" וגו' (בראשית לא) וכשנולד יוסף שלמו שני עבדות הבנות, שנאמר "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף" וגו' (שם ל). ומשם והלאה עבד אותו בשכר הצאן — הרי בן שבעים ושבע היה יעקב כשנולד יוסף, וכתיב "ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה" — נמצא יעקב בן מאה ושבע [שנים כשהיה יוסף בן שלשים שנה]. ונשתהה יעקב לישוב בארץ כנען שלא ירד למצרים. שבעה דשבעא ותרינ דכפנא — דכתיב "כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ" וגו' (בראשית מה) הרי בן מאה ושש עשרה היה יעקב כשירד למצרים, וקרא כתיב

דף טז ע"ב: אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכן כל אותן ארבע עשרה שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר, ולמד תורה, לא נענש על שלא שהה ליד אביו ואמו ולא כבדם. דאמר מר, למה נמנו שנותיו של ישמעאל בתורה, הרי הוא היה רשע, ולמה לנו למנות את שנות הרשעים. אלא התורה מנתה את שנותיו, כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב — שנדע באיזה פרק בחייו עברו עליו כל הקורות והמוצאות אותו, וכך נדע שנטמן בבית עבר ארבע עשרה שנים. דכתיב (בראשית כה יז) 'ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים'. ויש לחשב, כמה קשיש ישמעאל מיצחק — כמה שנים היה גדול ישמעאל מיצחק, ארביסר שנין — ארבע עשרה שנים, דכתיב (שם טז טז) 'ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הנה את ישמעאל לאברהם, וכתיב (שם כא ה) 'ואברהם בן מאה שנה בהולד לו את יצחק בנו', ומשמונים ושש שנה שהיה אברהם כשנולד ישמעאל עד מאה שנה שהיה כשנולד יצחק, הרי ארבע עשרה שנים שהיה ישמעאל גדול מיצחק. וכתיב (שם כו) 'ויצחק בן ששים שנה בלדת אהם' — את יעקב ועשו. אם כן נחשב כעת, בר כמה הוה ישמעאל כדאתיליד יעקב — בן כמה היה ישמעאל בלידת יעקב, בר שבעים וארבעה, שאם יצחק היה אז בן ששים, אם-כן ישמעאל שהיה גדול ממנו בארבע עשרה שנים, היה בן שבעים וארבע, כמה פיישן משניה — כמה שנים נשארו משנותיו של ישמעאל משנת שבעים וארבע עד למותו בשנת מאה שלשים ושבע, שתין ותלת — ששים ושלש שנים, אם כן עולה, שכשמת ישמעאל היה יעקב בן ששים ושלש שנים, שהרי ישמעאל חי אחר לידת יעקב ששים ושלש שנים. וכן תניא בברייתא, היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו בן ששים ושלש שנה, ובו בפרק [ובאותה תקופה] מת ישמעאל, דכתיב, בסמוך לברכות שבירך יצחק ליעקב (שם כה ט) 'וירא עשו כי ברך וגו' יצחק את יעקב וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות על נשיו לו לאשה, ומהלשון 'וילך עשו אל ישמעאל' משמע שהיה עדיין חי באותה תקופה. מבארת הברייתא כיצד משמע כן: וכי ממשמע שנאמר בתחילת הפסוק שמחלת היתה 'בת ישמעאל', איני יודע מכך שהיא 'אחות נביות', הרי קודם לכן (שם כה יג-טז) נכתבו שמות בני ישמעאל, ונאמר שנביות היה בנו של ישמעאל, ולמה הוצרכה התורה לכתוב 'אחות נביות'. אלא מלמד שקידשה [את מחלת] ישמעאל, ומת קודם שהשיאה, והשיאה נביות אחיה, ולכן הזכירה התורה את נביות, לפי שהוא השיאה. הרי שישמעאל מת סמוך לעת שנטל יעקב את הברכות, ואם-כן יעקב היה אז בן ששים ושלש.

ממשיכה הגמרא לבאר: נצרף את שתין ותלת — ששים ושלש השנים שהיו ליעקב בשעת הברכות, ואת ארביסר שנים שעבד אצל לבן עבור שתי בנותיו לאה ורחל, עד דמתיליד יוסף, הא — הרי לנו יחד שבעין ושבעה שנים ליעקב בלידת יוסף. וכתיב (שם מא מו) 'ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה', אם כן נוסף לשבעים ושבע שנים שהיה יעקב בלידת יוסף עוד שלשים שנה, הא מאה ושבע שנים ליעקב, כשעמד יוסף לפני פרעה ונעשה משנה למלך. הוסף עליהם את השנים שיוסף היה במצרים אחר שנעשה משנה למלך, קודם שירד יעקב, שהן שבע דשבעא ותרינ דכפנא — שבע שנות השובע, ושנתיים משבע שנות הרעב שהיו אמורים לבוא על הארץ, הא מאה ושייתסר — הרי לנו שיעקב כשירד למצרים היה בן מאה ושש עשרה שנים.

"שלשים ומאת שנה". נמצא, משנסע מבית אביו עד שבא לבית לבן ארבע עשר, ואותן השנים היה בבית עבר. ולא חשיב להו לא גרסינן הכא, עד לקמן.

מבררת הגמרא: וְהִיכִי דְמִי שִׁתְּחִיבּוּ הַבְּעֵלִים לַתּוֹת שְׁלֹשִׁים
ואחד סלעים ודינר בפדיון השדה. משיבה הגמרא: כגון דְּאָמֹר
הבעלים מתחילה שרוצים לפדותה בְּעֵשְׂרִים וְאַחַד סלעים, ולא
כשאר האופנים שבמשנה שרצו לפדות בעשרים, ובאמירתם
התחייבו עשרים וששה סלעים ודינר כיון שעליהם להוסיף
חומש, ובאופן זה, הַבְּעֵלִים קִדְּמִין בפדיון השדה, משום שגם
כשהשני רוצה לפדות בעשרים וששה, אין הבעלים יכולים לומר
העמדתי אחר במקומי שהרי חיובם מרובה מחיובו בדינר, ומשום
כך עליהם לתת שלשים ואחד סלעים ודינר, שהם עשרים וששה
סלעים ודינר שהתחייבו, עם תוספת חמשה סלעים כנגד עלויו
של זה. וְאִם לֹא – אולם אם הבעלים לא רצו מתחילה לפדות
בעשרים ואחד סלעים, אלא רק בעשרים, הרי שהשני התחייב
יותר מהבעלים, ואומרים הבעלים לגובר 'אתא גברא בחריקא',
כלומר, בא אחר לפדות במקומנו, וְאִמְרִים לוֹ הגוברים לאחר,
הַנִּינְיָתָךְ – זכית בפדיון השדה.

משנה

כהקדמה לסוגיות הבאות, יש לבאר את ענין ה'חרם': נאמר
בתורה (ויקרא כז כח), 'אִךְ כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחָרֵם אִישׁ לֵה' מִכָּל
אֲשֶׁר לוֹ, מֵאֲדָם וּבִהֶמָּה וּמִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכַר וְלֹא יִגָּאֵל, כָּל
חֶרֶם קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא לֵה'. ודרשו חכמים (תוספתא פ"ד ה"ג),
שתחילת הפסוק 'אִךְ כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחָרֵם אִישׁ לֵה', עוסק בחרמי
כהנים, כלומר, באדם שאמר 'נכסים אלו חרם לכהנים', שקדשו
הנכסים וצריך ליתנם לכהן ואין להם פדיון, והנהגה מהם בעודם
בבית הבעלים מעל. ולאחר שנתנם לכהן, הם יוצאים לחולץ
ונעשים ממנו של כהן כמבואר לקמן (בט.). והמשך הפסוק 'כָּל
חֶרֶם קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא לֵה', עוסק בחרמי גבוה, כלומר, באדם
שאמר 'נכסים אלו הרי הם חרם לבדק הבית' או 'חרם לֵה',
שקדשו הנכסים והם ממון בדין הבית ככל דבר שהוקדש לבדק
הבית, והנהגה מהם מעל, ואין קדושתם פוקעת במסירתם ליד
הגובר, אולם ניתן לפדותם. ואם אמר 'הרי זה חרם' סתם, נחלקו
תנאים להלן (ע"ב) האם הם חרמי כהנים או חרמי גבוה.
הסוגיות להלן עוסקות בדין מחירים שדות ומטלטלין, והסוגיא
העוסקת במחירים עבדו, נשנתה במסכת גיטין (לח.).
ובזמן הזה, שנינו לקמן (בט.) 'אין שדה חרמין נוהגין אלא בזמן
שהיובל נוהג, ומבואר שם, שהיינו רק בקרקעות שבארץ
ישראל, אולם במטלטלין וכן קרקעות חוץ לארץ שדינם
כמטלטלין, דין חרם נוהג אף כשאין היובל נוהג.
עוד שנינו (ע"ז יג.) 'אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן
הזה ואם הקדיש והחרים והעריך, בהמה תיעקר, פירות כסות
ירקבו, מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח', ופירש רש"י (שם)
ד"ה ואין), שתנא זה סובר ש'סתם חרם' הוא חרם לבדק הבית
(ראה לקמן (ע"ב)), וכיון שאין הבית קיים, יש לחשוש שיבוא
לידי תקלה שיהנו מההקדש ויעברו באיסור מעילה. אמנם
התוספות (יומא סו. ד"ה ואין) כתבו בשם ר"י, שניתן לבאר את
הברייתא אף למאן דאמר שסתם חרם לכהנים, שהרי שייך בהם
תקלה כל זמן שלא באו ליד הכהן. אלא שבזמן הבית היו קדשים
מצויים וכולם היו בקיאים והדירים בענייני קדושה, ובזמן הזה
שאין הקדשים מצויים, אין רגילות להזהר בהם. וכן שבזמן הבית
הכהנים היו יותר מצויים, ולא היו הבעלים משהים את החרם
בידם, אלא נותנים אותו מיד לכהן.
ואם עבר והחרים לכהנים בזמן הזה, בקרקע בארץ ישראל לא
חל החרם, ואילו בחוץ לארץ נותנה לכהנים שבאותו מקום וכן
במטלטלין בכל מקום. ואם עבר והחרים לגבוה, בקרקע שבארץ
ישראל לא חל החרם, ובקרקע שבחוץ לארץ דינה כמטלטלין
שבסמוך, ובמטלטלין יש לו לאבדן כמבואר בעבודה זרה (שם).
או פודה אותם בדבר מועט.

משנתנו עוסקת בדין מחירים את כל נכסיו לכהנים: מַחֲרִים אָדָם
– יכול אדם להחרים מִצְאָנוּ וּמִבְּקָרוֹ וּמִנְּעָדָיו וּמִשְׁפָּחוֹתָיו
הַכְּנֻעִים וּמִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ, כלומר, מקצת מנכסיו, אבל אסור לו
להחרים את כל נכסיו. וְאִם הַחֲרִים אֶת כּוֹלָם ולא שייר לעצמו
כלום, אֵינָם מוֹחְרִים – לא חל דין חרם על נכסיו כלל ואפילו
על מקצתם, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה,
מדן זה יש ללמוד קל וחומר, וְכֵן אִם לגבי המחירים לְגִבּוֹהַ –
להקדש, הדין הוא שאין אדם רשאי להחרים את כָּל נִכְסָיו ואם
החרים לא חל החרם, עַל אַחַת כְּמָה וְכֵמָה שִׁיחָא אָדָם חָס
עַל נִכְסָיו – שחייב אדם לחוס על נכסיו ולא יתן את כולם
להדיוט, אלא ישייר לעצמו לכל הפחות כדי חייו.

גמרא

הגמרא מבארת את המקור לדין של משנתנו. מבררת הגמרא:
מָנָא הֲנִי מִיָּלִי שלא ניתן להחרים את כל הנכסים. מבארת
הגמרא: דין זה נלמד כְּדִתְּנִי רַבִּינָן בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא
כז כח), 'אִךְ כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחָרֵם אִישׁ לֵה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאֲדָם
וּבִהֶמָּה וּמִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ וגו', ויש לדרוש מלשון הכתוב 'מִכָּל
אֲשֶׁר לוֹ', שרק אם החרים מקצת ממטלטליו חל החרם וְלֹא אם
החרים את כָּל אֲשֶׁר לוֹ – את כל מטלטליו. ומלשון הכתוב
'מֵאֲדָם' יש לדרוש, שרק אם החרים מקצת מעבדיו הכנענים חל
החרם, וְלֹא אם החרים את כָּל הָאָדָם שברשותו. ומלשון הכתוב
'מִבְּקָרָהּ' יש לדרוש, שרק אם החרים מקצת מבמהותיו חל
החרם, וְלֹא אם החרים את כָּל הַבְּהֶמָּה שברשותו. ומלשון
הכתוב (משדה אחוזה) '[וּמִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ]' יש לדרוש, שרק אם
החרים מקצת משדותיו חל החרם, וְלֹא אם החרים את כָּל שְׂדֵה
(אחוזה) [אֲחֻזָּתוֹ]. שואלת הברייתא: יָכוֹל הִיית לפרש, שכונות
הפסוק היא שלכתחילה לֹא יִחָרֵם את כל נכסיו, ומכל מקום
אם עבר והִחָרֵם, יִהְיֶה מוֹחְרִין. משיבה הברייתא: תִּלְמֹד
לומר, 'אִךְ כָּל חֶרֶם', למעט שאף בדיעבד אין החרם חל, דְּבָרֵי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, מדן זה יש ללמוד קל
וחומר, וְכֵן אִם בהחרמת נכסיו לְגִבּוֹהַ, הדין הוא שאין אדם
רשאי להחרים את כָּל נִכְסָיו, ואם החרים אינם מוחרמים, עַל
אַחַת כְּמָה וְכֵמָה שִׁיחָא אָדָם חָס עַל נִכְסָיו ולא יתן את כולם
להדיוט.
ומבארת הגמרא: וְצִיִּיקָא – והוצרך הכתוב ללמדנו את כל
האופנים האלו, משום דְּאִי כְּתִיב רַחֲמָנָא דין זה בלשון 'מִכָּל
אֲשֶׁר לוֹ' שנאמר לגבי מטלטלין, הִנֵּה אֲמִינָא, שהאיסור הוא רק
שָׁל הַנִּכְסִים דְּאִתִּי לֵיה, לֹא לְחָרִים, אֲבָל מִין אֶחָד מִנְּכֻסֵּי,
לְיִחְרָמִיה פּוֹלִיָה – מותר להחרים את כולו, וכגון שיחרים את כל
עבדיו, לְכַך כְּתִיב רַחֲמָנָא מֵאֲדָם', ללמדנו שמותר להחרים רק
חלק מעבדיו וְלֹא את כָּל הָאָדָם שברשותו, ואפילו שיש לו
נכסים נוספים.
וְאִי כְּתִיב רַחֲמָנָא מֵאֲדָם' לגבי עבדים, ולא היה כתוב 'משדה
אחוזה', יכול הייתי לומר שדווקא בעבדים לא ניתן להחרים את
כולם, משום דְּלֹא סָנִיא לֵיה כְּלָא עֲבֹדָה – שאין כדי סיפוקו של
אדם אם לא יהיו לו עבדים, אֲבָל שְׂדֵה אחוזה שניתן להתקיים
אף אם לא תהיה לו שדה ששייכת לו, שהרי סָנִיא לֵיה
בְּדִיסְתֹרִין – די לו לאדם שיהיה אריס אצל אחרים ויקבל את
חלקו בפירות, באופן זה מותר להחרים את כולם. לכך מלמדנו
הכתוב, שאף בשדה אחוזה ניתן להחרים רק את חלקו ולא את
כולו.
[וְאִי אֲשִׁמְעִין הכתוב דין זה רק לגבי שְׂדֵה אחוזה ולא לגבי
עבדים, יכול הייתי לומר שדווקא בזה לא ניתן להחרים את המין
כולו, מִשּׁוּם דְּחִיּוּתִיה – שחיותו של האדם תלויה בה ואינו יכול
להתקיים בלעדיו, אֲבָל אָדָם – עבד כנעני, שאין חיותו של
הבעלים תלויה בזה, שהרי סָנִי לֵיה בְּשִׁמְעָא כְּעִלְמָא – די לו אף

ערכין. פרק שמיני - המקדיש שדהו דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רה

והיכי דמי כגון דאמרי בעשרים ואחד - דהוי בן קרן בן חומש עשרים וש
דנינן רבנן מכל אשר לו ולא כל אשר לו - ואם תאמר: והא האי קרא בחרם
הניתן לכהנים כתיב, דהא בסיפיה דקרא כתיב: "לא ימכר ולא יגאל",
ואילו חרמי בדק הבית יש להם פדיון כהקדש, והיכי קאמר במתניתין: "ומה אם
לגבוה" כו' והא לאו לגבוה הוא כי אם לכהנים! ועוד: דאיכא בפרק "השולח"
(גיטין לחב.) "מאדם" - אלו עבדיו
ושפחותיו הכנענים. ופריך מינה לרב
דאמר: המקדיש עבדו יצא לחירות,
דלמדיהו עם קדוש קאמר. אלמא קפריץ?
והא בחרמים אין בהן קדושת הגוף, ולא
דמי למקדיש, לומר דלמדיהו עם קדוש
קאמר! ויש לומר: דאפילו בחרמים הניתנין
לכהנים יש בהן קדושת הגוף, כדתני לקמן
בפירקין (כטא): חרמים כל זמן שהן בבית
בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם, נתנם
לכחן - הוי הן בחולין, אלמא אית בהו
קדושת הגוף. (אלא) ותלמוד לומר
בהמה מה בהמה יש לו רשות למכור
לעולם - ואם תאמר: אם כן שדה אחוזה
נמי, שהרי אם מכרה חזרת לבעלים
ביובל! ויש לומר: דמכל מקום יש לו רשות
להוציא מידו לעולם, כגון אם הקדישה
וגאלה אחר, שמתחללק לכהנים ביובל. אי
נמי, ש לומר דהכי פירוש: מה בהמה היא
לו רשות למכרה, ושדה אחוזה נמי כל זמן
שהיא בידו יכול הוא למכרה - מה שאין
כן בבתו דמשנתגדיל אין לו רשות למכרה.
החרים מטלטלין נותנין לכל כהן שירצה
שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה - אין
זה עיקר דרש, דהא קרא איצטריך כדריש
ליה לקמיה: נתנו לכחן - הרי הוא בחולין
לכל דבריו, שנאמר: "כל חרם בישראל לך
יהיה". והא דאמר הכא: נותנין לכל כהן
שירצה - מסברא הוא, כמו תרומה
שנותנה לכל כהן, ואין צריך ליתנה לכחן
שבאותו משמר. ועוד, אי הוי עיקר דרשא,
מאי הא דפריך לקמן: ליקיש מטלטלין
לקרקעות? והלא גזירת הכתוב היא! אלא
שמע מינה דלאו עיקר דרשה הוא זה.
שדה

והיכי דמי כגון דאמרי בעשרים ואחד - דהוי בן קרן בן חומש עשרים וש
דנינן רבנן מכל אשר לו ולא כל אשר לו - ואם תאמר: והא האי קרא בחרם
הניתן לכהנים כתיב, דהא בסיפיה דקרא כתיב: "לא ימכר ולא יגאל",
ואילו חרמי בדק הבית יש להם פדיון כהקדש, והיכי קאמר במתניתין: "ומה אם
לגבוה" כו' והא לאו לגבוה הוא כי אם לכהנים! ועוד: דאיכא בפרק "השולח"
(גיטין לחב.) "מאדם" - אלו עבדיו
ושפחותיו הכנענים. ופריך מינה לרב
דאמר: המקדיש עבדו יצא לחירות,
דלמדיהו עם קדוש קאמר. אלמא קפריץ?
והא בחרמים אין בהן קדושת הגוף, ולא
דמי למקדיש, לומר דלמדיהו עם קדוש
קאמר! ויש לומר: דאפילו בחרמים הניתנין
לכהנים יש בהן קדושת הגוף, כדתני לקמן
בפירקין (כטא): חרמים כל זמן שהן בבית
בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם, נתנם
לכחן - הוי הן בחולין, אלמא אית בהו
קדושת הגוף. (אלא) ותלמוד לומר
בהמה מה בהמה יש לו רשות למכור
לעולם - ואם תאמר: אם כן שדה אחוזה
נמי, שהרי אם מכרה חזרת לבעלים
ביובל! ויש לומר: דמכל מקום יש לו רשות
להוציא מידו לעולם, כגון אם הקדישה
וגאלה אחר, שמתחללק לכהנים ביובל. אי
נמי, ש לומר דהכי פירוש: מה בהמה היא
לו רשות למכרה, ושדה אחוזה נמי כל זמן
שהיא בידו יכול הוא למכרה - מה שאין
כן בבתו דמשנתגדיל אין לו רשות למכרה.
החרים מטלטלין נותנין לכל כהן שירצה
שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה - אין
זה עיקר דרש, דהא קרא איצטריך כדריש
ליה לקמיה: נתנו לכחן - הרי הוא בחולין
לכל דבריו, שנאמר: "כל חרם בישראל לך
יהיה". והא דאמר הכא: נותנין לכל כהן
שירצה - מסברא הוא, כמו תרומה
שנותנה לכל כהן, ואין צריך ליתנה לכחן
שבאותו משמר. ועוד, אי הוי עיקר דרשא,
מאי הא דפריך לקמן: ליקיש מטלטלין
לקרקעות? והלא גזירת הכתוב היא! אלא
שמע מינה דלאו עיקר דרשה הוא זה.
שדה

והיכי דמי? דאמור בעשרים ואחד - הבעלים קודמין,
ואם לאו - אומר לו: הבעתיו. משנה מחרים
אדם מצאנו ומבקר, ומעבדיו ומשפחותיו הכנענים,
ומשדה אחוזתו, ואם החרים את פולם - אינם
מוחרמים, דכרי רבי אליעזר. אמר רבי אלעזר בן
עזריה: מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל
נכסיו, על אחת פמה וכמה שיהא אדם חס על
נכסיו! גמרא מנא הני מילי? דתני רבנן: "מכל
אשר לו" - ולא כל אשר לו, "מאדם" - ולא כל
אדם, "מבהמה" - ולא כל בהמה, "משדה אחוזה"
- ולא כל שדה אחוזה; יכול לא יחרים, ואם
החרים יהו מוחרמין? תלמוד לומר: "אף", דכרי
רבי אליעזר. אמר רבי אלעזר בן עזריה: מה אם
לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על אחת
פמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו! וצריכא,
דאי פתב רחמנא: "מכל אשר לו", הוה אמינא:
כל דאית ליה לא לחרים, אבל מין אחד ליחרמיה
פוליה - פתב רחמנא: "מאדם" - ולא כל אדם; ואי
פתב רחמנא "מבהמה", דלא סגי ליה בלא עבדו,
אבל שדה - סגי ליה בדיסתורין; ואי אשמעין הני
תרתיה - משום דהתא חיותא ותבא חיותא, אבל
מטלטלין - ליחרמניהו פוליה, צריכי. "בהמה" למה
לי? לכדתנא: יכול יחרים אדם בנו ובתו, עבדו
ושפחתו העבדיים, ושדה מקנתו? תלמוד לומר:
"בהמה", מה בהמה יש לו רשות למכרה - אף
כל שיש לו רשות למכרה. והלא בתו קטנה יש
לו רשות למכרה, יכול יחרמנה? תלמוד לומר:

לך
"אמר רבי אלעזר בן עזריה: אם לגבוה אין אדם רשאי כו'. היינו תנא קמא! איכא בינייהו דרבי אילא, דאמר רבי אילא: באושא
התקינה, המכובד אל יכובד יותר מחומש, מעשה באחד שבקש לכבדו יותר מחומש, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? רבי ישבב; ואמרי
לה: רבי ישבב, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? רבי עקיבא. משנה המחרים בנו ובתו, ועבדו ושפחתו העבדים, ושדה מקנתו -
אין מוחרמין, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. הפהנים והלוים אין מחרמין, דכרי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: הפהנים אין
מחרמין - שהחרמין שלהן, והלוים מחרמין - שאין החרמין שלהן. אמר רבי: נראין דכרי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: "פי
אחוזת עולם היא להם", ודכרי רבי שמעון במטלטלין, שאין החרמין שלהן. גמרא ורבי יהודה, בשלמא פהנים אין מחרמין -
שחרמין שלהן, אלא לויים, בשלמא מקרקעי לא מחרמי - דכתיב: "פי אחוזת עולם היא להם", אלא מטלטלי ליחרמי! - אמר
קרא: "מכל אשר לו... ומשדה אחוזתו", מוקיש מטלטלין לקרקעות. ורבי שמעון, בשלמא פהנים - פדאמין; אלא לויים, בשלמא
מטלטלים לחרים - דלא מוקיש, אלא מקרקעי אמאי? הכתיב: "אחוזת עולם היא להם"! - מאי מחרמין נמי דקאמר - מטלטלי.
- והא מדתנא סיפא, אמר רבי: נראין דכרי רבי יהודה במקרקעי ודכרי רבי שמעון במטלטלי, מכלל דרבי שמעון מקרקעי נמי
קאמרו - הכי קאמר, אמר רבי: נראין דכרי רבי יהודה לרבי שמעון בקרקעות, שאף רבי שמעון לא נחלק אלא במטלטלין,
אבל בקרקעות מודה ליה. אמר רבי חייא בר אבין: החרים מטלטלין - נותנין לכל כהן שירצה, שנאמר: "כל חרם בישראל

שדה היוצאה לכהנים ביובל נותנין (למשר) שפגע בו יובל – האי מלתא
אינו מן הבריות, אלא ממילתא דרבי חייא בר אבין אמר רב חסדא.
כמאן דלא מקיש – ואם תאמר, הא דאמרן לעיל: בשלמא כהנים אין מחרימין
דחרמים שלהם. והלא שדה חרמים צריך ליתנם לכהן שבאותו משמר, ואם כן
אם חרמים כהן שדהו, אם אינו במשמרתו,

אמאי אינו צריך ליתנה לכהן שבאותו
משמר? וצריך לומר: דלרוחא דמילתא
אמר הכי, שהרי אם חרמים כהן שדהו אינו
חרם, דכתיב: "אחזות עולם הוא להם". ואף
על גב דגבי לויים הוא דכתיב, מסתמא
לכהנים נמי הכי הוא. ואם חרמים הכהן
מטלטלים, למאן דמקיש – פשיטא דאינו
יכול להחרים. ואפילו למאן דלא מקיש –
החרמים שלחן כדאמרן נותנו לכל כהן
שירצה. וניחא נמי הא דאמר לעיל: ורבי
שמעון, בשלמא כהנים כדאמרין, ומשום
מטלטלין הוא דאמר הכי, אף על גב דאין
מקיש, מכל מקום החרמים שלהם. אבל
בקרקעות "אחזות עולם" דכתיב גבי לויים –
הוא הדין לכהנים כן.

חרמי כהנים – פירוש: חרמים (ליתן)
הניתנים לכהנים – אין להן פדיון, דכתיב
(ויקרא כז): "לא ימכר ולא יגאל". ועל כרחק
בחרמי כהנים איירי, אף על גב דסתמא
כתיב. דאי בחרמי בדיק הבית – פשיטא
דנפדין הן כדי לעשות מזה צרכי בדיק הבית.
אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה
להעלותו עולה אף על פי שאינו רשאי –
(ליתן) פירוש: שאינו חייב. כמו "נושה"
דמיתרגמין: רשאי, כך פירש רש"י. ולפי זה
אומר הרב רבי יעקב בר שמשון: הא דאיתא
בפרק קמא דקדושין (לגא): אין בעלי
אומניות רשאין לעמוד בפני תלמידי חכמים
בשעה שעוסקים במלאכתן – מיירי אפילו
בעוסקין במלאכתם, ורשאין רוצה לומר:
חייבין. כמו "אף על פי שאינו רשאי" דהבא,
רוצה לומר: אף על פי שאינו חייב. ואי מיירי
במלאכת אחרים – נידא למימר רשאין
ממש. לבן בתו או לכן אחותו כהן – ולא
מצי למימר לכן בנו או לכן אחיו, דכיון
דחויא ליה הוי ליה ככהן המסייע בבית
הגרות, כדאיתא בפרק "עד כמה" (בכורות
כב.), וכן פירש רש"י.

שקול
ואם נדרה – נותן את טובתו. "שור זה עולה" – אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה
להעלותו עולה אף על פי שאינו רשאי. הבכור, בין תם בין בעל מום – מחרימין אותו;
וכיצד פודים אותו? אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו.

לך יהיה. החרים שדותיו – נותנין לכהן שבאותו
משמר, שנאמר: "פשדה החרם לכהן תהיה אחותו",
ונמר "לכהן" "לכהן" מוגזל הגר. והתם מנלן?
דתניא: "לה" לכהן" – קנאו השם ונתנו לכהן
שבאותו משמר; אתה אומר: לכהן שבאותו משמר?
או אינו אלא לכל כהן שירצה! פשהו אומר:
"מלכר איל הפיפרים אשר יכפר בו עליו" – הרי
בכהן שבאותו משמר הכתוב מדרב. שדה היוצאה
לכהנים ביובל – נותנה למשמר שפגע בו יובל.
איבעיא להו: פגע בו בשבת, מאי? אומר רב חייא
בר אמי משמיה דחילפנא: נותנה למשמר היוצאה.
אמר רב נחמן בר יצחק: תניא, נמצאת אתה אומר:
אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד, אלא
שיוכל בתחילתו והשמיטה בסופה. – אדרבה, משום
הכי הוא! – אימא: מפני שהיובל כו'. בשלמא
שביעית בסופה – דכתיב: "מקץ שבע שנים תעשה
שמיטה", אלא יוכל בתחילתו? ביום הפיפורים הוא,
דכתיב: "ביום הפיפרים תעבירו שופר בכל ארצכם!"
– הא מני? רבי ישמעאל גנו של רבי יוחנן בן
ברוקה היא, דאמר: מראש השנה הוא דחייב יובל.
שמיטה חזקה בר בילוטו ואזל אמר קמיה דרבי
אבהו: וליקיש מטלטלי לקרקעות! – לאו תנאי
היא? דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש, כמאן
דאמר לא מקשינן. משנה חרמי כהנים אין להם
פדיון, אלא נותנים לכהנים פתרומה. רבי יהודה בן
בתירא אומר: סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר:
"כל חרם קדש קדשים הוא לה". וחכמים אומרים:
סתם חרמים לכהנים, שנאמר: "פשדה החרם לכהן
תהיה אחותו", אם כן, למה נאמר "כל חרם קדש
קדשים הוא לה"? – שחל על קדשי קדשים ועל
קדשים קלים. מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי
קדשים בין קדשים קלים; אם נדר – נותן דמיהן,

גמרא

לך יהיה – לאהרן קאמר ליה רחמנא, וכל זרעו בכלל. האשם המושב לה' לכהן
– בגזל הגר הכתוב מדבר, שהרי בישראל אין לך אדם מישראל שאין לו גואלין.
אלא הגזל את הגר ונשבע הוודה ואחר כך מת – משלם קרן וחומש לכהן ואשם
למזבח. ואמרין בפרק "הגזל" בבבא קמא (קיא): "האשם" – זה הקרן, "המושב"
– זה החומש, "מלכר איל הפיפורים" – זה
איל אשם שמביא על שבעת שקר שנשבע.
הרי בכהן שבאותו משמר – דהכי קאמר
קרא: שלכח המכפר בו באיל הכפורים –
יהא קרן וחומש. שדה היוצאה כו' – רב
חייא בר אבין קאמר לה. פגע בו יובל
בשבת – דמשמרות מתחלפות. וחל בו יום
הכפירות בו ביום, לאיזו יתן? למשמר
היוצא – שברשותו התחיל היובל אמש.
אמר רב נחמן בר יצחק תנאי נמי הכי –
דבת התחלה אילני. נמצאת אתה אומר –
הואיל ושנת ארבעים ותשע התחיל
שביעית, ושנה של אחריה יובל. אחד יובל
ואחד שביעית משמטין כאחד – ביום אחד,
שביעית משמטת הלואת כספים, ויובל
מכירת קרקעות, אלא שהיובל כו'. אדרבה
– טעמא דשניהם משמטים ביום אחד משום
הכי, דשביעית בסופה ויובל בתחילתו,
דהשתא אשתבח דבין (והשמיטה) של ערב
שבת יובל נפקא שביעית, והיא שעתא
תרויהו משמטין אלא תני הכי – משמטין
כאחד מפני שהיובל בתחילתו ושביעית
בסופה. דרבי ישמעאל – בפרק קמא דראש
השנה (תב). שמעיה חזקה בר בילוטו –
להא דרב חייא בר אבין. וליקיש מטלטלין
– דחרם. לקרקעות – דחרם, דהא
איתקיש, דכתיב: "מכל אשר לו ומשדה
אחוזתו", ולמא דליתבו נמי מטלטלין לכהן
שבאותו משמר לאו תנאי היא – רבי
יהודה ורבי שמעון איפלגי לעיל בהא, דרבי
יהודה מקיש ורבי שמעון לא מקיש. משנה
כדי חרמים – חרמים שהחרים כדי
לתתם לכהן, אין להם פדיון, דכתיב (ויקרא
כז): "לא ימכר ולא יגאל". אבל חרמי בדיק
הבית יש להם פדיון, דאדעתא דהכי
אחרמינהו, דהא אין ראוי לבדק הבית אלא
מעות. שחל החרם על קדשי קדשים כו' –
כדמפרש: מחרים אדם את קדשיו וכו'.
והיאך מחרימין? והלא אינו שלו אלא אם
נדר הן, דאמר: "הרי עלי עולה" והפריש
בהמה לנדרו, ואחר כך החרימה, הואיל
והוא חייב באחריותה אם מתה או נגנבה –
נמצאת שלו היא, והוא נותן כל דמיה לכהן.
ואת הבהמה יקריב לנדרו, דהא ודאי אית
ליה פדיון, דלאו גופא אחרים, דלאו ידידה
הוא. ואם נדרה היא – דאינו חייב
באחריותה אם היתה מתה, הא ודאי לא

חיל חרם, דלאו ידידה. אלא ככדי טובתה – טובת הנאה שיש לו בה יתן לכהן. כיצד? "שור זה עולה", והחרים –
עולה שאינו חייב. כלומר, אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא כול – נטול להקריב דורון לקנו. וכאותן דמים יתן זה, שזו היא טובת הנאה שיש לו בה, שהרי אם מתה
או נגנבה אינו חייב באחריותה, ומשהפרישה יצא ידי חובתו, ומעתה, אם תאבד – אינו מפסיד, אלא שלא הקריב דורון לקנו. הרי שהפסיד העלאת עולה שאינו חייב.
ואית ספרים דכתב בהן: להעלות עולה שאינו רשאי, והיא היא. רשאי – לשון חייב, "נושה" (שמות כב) מתרגמין: רשאי. וכיצד פודין אותו – דהבכור גופו אינו
מותר, שהרי אינו שלו אלא לכהן. אלא אומדין כמה אדם מישראל רוצה ליתן לבעל הבית זה ליתן בכורו – לכן בתו כהן או לכן אחותו, ואותה טובת הנאה יתן
בעל הבית זה לכהן בשביל החרם. ודוקא נקט בן בתו וכן אחותו כהן, דהוא ידויב לה לך טובת הנאה ליהוי ישראל. אבל בן בנו כהן וכן אחיו כהן, דהא ידויב לה
לך טובת הנאה הוי כהן – לא מצי ידויב ליה אגרא. ואף על גב דלא משום ידידה ידויב ליה, כיון דלדידה נמי חזי הבכור – נראה ככהן המסייע בבית הגרנות לדוש
ולזרות, כדי שיתנו לו תרומותיו בשכרו, ואשתכח דלא שקיל בתורת תרומה אלא בתורת שכר. והכי אמרין בבכורות בפרק "עד כמה" (כזב). גמרא הרי הן כהקדש
– ויש בהן מעילה.

משמטת בסופה, משום דכתיב בפרשת שמעיה (דברים טו א),
 'מִן שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִיטָה', ומשמע, שבסוף השנה
 השביעית תחול השמיטה. אלא דין זה שהיובל משמט בתחילתו
 אינו מובן, שהרי כיום הכיפורים הוא משמט ולא בראש השנה,
 דכתיב בפרשת היובל (ויקרא כה ט-י), 'בַּיּוֹם הַכִּיפּוּרִים תַּעֲבִירוּ
 שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם, וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְגו'
 וְשָׁבַתְם אִישׁ אֶל אָחֻזּוֹ, וְהִינּוּ שְׁבִיּוֹם הַכִּיפּוּרִים תּוֹקְעִים בְּשׁוֹפָר,
 וְאִזְ חֲזוּרִים הִקְרָעוּת לִבְעִלֵיהֶם. מִיִּשְׁבַּת הַגִּמְרָא: הָא מְנִי –
 מִיּוֹד הַתָּנָא שֶׁשְׁנָה בְּרִייתָא זֶה שְׁהִיבֵל חֵל בְּתַחֲלִיתָהּ, רַבִּי
 יִשְׁמְעֵאל בְּנֵי שַׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּאָמַר (ר"ה ה:),
 מִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה הוּא דְּחִיל הַיּוֹבֵל, ולשיטתו, שמיטת כספים
 והפקעת היובל חלים בכניסת שנת היובל שהוא סוף השמיטה
 ותחילת היובל.
 ואמרת הגמרא: שְׁמַעְיָה חֲזָקִיָּה בֶר בִּלְיוֹמוֹ לְשׁוּמְעָה זֶה שֶׁל רַבִּי
 חִיָּא בַר אֲבִין, וְאִלּוּ אֲמַרְהָ קָמִיָּה דְּרַבִּי אֲבָהוּ – וְהֵלֶךְ וְאִמְרָה
 לַפְנֵי רַבִּי אֲבָהוּ, וְהוּא הִקְשָׁה עַל דְּבָרֵיו, מְדוּעַ חִילַק רַבִּי חִיָּא בַר
 אֲבִין בֵּין מִטְלָטִין לִקְרָעוּת, וְלִיְקִישׁ מִטְלָטִין לְקָרָעוּת – הִרִי
 הוֹקְשׁוּ מִטְלָטִין לִקְרָעוּת, וְהִינּוּ, שְׁכָתוּב בְּפֶרֶשֶׁת שְׁדָה חֲרָמִים
 (ויקרא כו כח) 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ וְגו' וּמִשְׁדָּה אֲחֻזּוֹ, וְהַתְּבָאָר לְעִיל
 (ע"א) שְׁכָתוּב 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ' נִדְרָשׁ עַל מִטְלָטִין, וְכִין שְׁהִקִּישׁ
 הַכְּתוּב מִטְלָטִין לִקְרָעוּת, הִיא לוֹ לְהַשְׁוֹתָם גַּם בְּדִין זֶה. וְהִשְׁבִּי
 לוֹ, וְכִי לֹא מַחְלֻקַת תָּנָאִי הִיא, דְּאִיכָּא – שִׁישׁ תָּנָא דְּמִקְיָשׁ
 מִטְלָטִין לִקְרָעוּת וְאִיכָּא דְּלֹא מִקְיָשׁ, וְכִין שְׁנַחֲלֻקוּ תָנָאִים
 בְּדִין זֶה, אִין לְהַקְשֹׁת עַל רַבִּי חִיָּא בַר אֲבִין, שְׁהִרִי הוּא אָמַר אֵת
 דִּינוֹ בְּמָאן דְּאָמַר שְׁלֹא מִקְיָשִׁין מִטְלָטִין לִקְרָעוּת.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדין חרמים, ומבארת דין חרמי כהנים:
 חֲרָמִי בְּהִנֵּי – נכסים שהוחרמו כדי לתת אותם לכהנים, אִין
 לָהֶם פְּדִיּוֹן – לא ניתן לפדותם, משום שנאמר בהם (שם) 'לֹא
 יִמָּכַר וְלֹא יִגָּאֵל, אֲלֵא נִתְּנִים אוֹתָם לַכֹּהֲנִים בְּתִרְוָמָה, וְלֹאֲחֹר
 שְׁבָאו לִיד הַכֹּהֵן הֵם יוֹצֵאִים לַחֲלוּקִין, וְהִרִי הֵם כִּמְמוֹנוֹ לְכָל דְּבַר,
 וּכְמִבְּאָר בַּגִּמְרָא.
 המשנה מביאה מחלוקת בחרם שלא התפרש האם הוא לכהנים
 או לבדק הבית: רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן בְּתִירָא אָמַר, סָתָם חֲרָמִים –
 אדם המחרים מנכסיו בסתם, ולא פירש האם מחרים לבדק הבית
 או לכהנים, הרי הם מוחרמים לַבְּדֵק הַבֵּית, שְׁנֵאמַר בְּפֶרֶשֶׁת
 חֲרָמִים (ויקרא כו כח), 'כָּל חֵרֶם קִדָּשׁ קִדָּשִׁים הוּא לַה',
 ומשמע, שכל חרם הוא לבדק הבית, אלא אם פירש בו שהוא
 לכהנים. וְחֲכָמִים אָמְרִים, סָתָם חֲרָמִים הִרִי הֵם לַכֹּהֲנִים,
 שְׁנֵאמַר בְּשְׁדָה אַחֲזָה שִׁיּוּצָתָא לַכֹּהֲנִים בִּיּוֹבֵל (שם כו כא)
 'בְּשְׁדָה חֲחָרָם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזּוֹתוֹ', ומשמע, שסתם שדה החרם
 היא לכהנים. שואלת המשנה: אִם בֶּן שְׁתֵּם חֲרָמִים הֵם לַכֹּהֲנִים,
 לָמָּה נֵאמַר בְּפֶרֶשֶׁת חֲרָמִים 'כָּל חֵרֶם קִדָּשׁ קִדָּשִׁים הוּא לַה',
 שמשמע שחרם סתם הוא לבדק הבית. משיבה המשנה: פֶּסוּק זֶה
 בֹּא לְלַמְדֵּנוּ, שֶׁהַחֵרֶם חָל גַּם עַל קִדָּשִׁי קִדָּשִׁים וְעַל קִדָּשִׁים
 קְלִיִּים וּכְמִבְּאָר בְּסִמּוּךְ.
 המשנה מבארת את דין החרמת נכסים שהוקדשו ואת דיני
 פדיונם: מִחֲרָמִים אֲדָם – יכול אדם להחרים אֶת קִדָּשָׁיו שֶׁכָּבַר
 הקדיש, בֶּין קִדָּשִׁי קִדָּשִׁים, וּבְכּוּן עוֹלָה, או חֲסֵטָא וְאִשָּׁם, וּבִין
 קִדָּשִׁים קְלִיִּים, וּבְכּוּן תּוֹדָה, מְעַשְׂר בַּהֲמָה, בְּכוֹר וְקָרְבַּן פֶּסַח. אִלּוּם
 יֵשׁ חִלּוּק בְּחִיּוּבוֹ, אִם הֲחָרִים בַּהֲמָה שֶׁהִקְדִּישָׁה בְּנִדְרָה, כְּלוּמַר,
 שֶׁאִמַר 'הִרִי עֲלֵי עוֹלָה' וְהִפְרִישׁ בַּהֲמָה לְעוֹלָתוֹ, כִּין שְׁחִיב
 בְּאַחֲרִיּוֹת הַבְּהֵמָה, הִיא כִּמְמוֹנוֹ וְחַל הַחֵרֶם עַל כָּל שְׁוִי הַבְּהֵמָה,
 וְנִתְּנָה לַכֹּהֵן דְּמִיָּהּ – מַעוֹת כִּנְגֵד כָּל שְׁוִי הַבְּהֵמָה, וְאֵת הַבְּהֵמָה
 יִקְרִיב לַנְּדָרוֹ. וְאִם הֲחָרִים בַּהֲמָה שֶׁהִקְדִּישָׁה בְּנִדְרָה, וּבְכּוּן שֶׁאִמַר

לֶךְ יְהִיָּה, וְהִינּוּ, שְׁצִרִיךְ לַתֵּת אֶת הַחֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, וְיִכּוֹל לַתֵּת
 אוֹתָם לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָה. וְאִם הַחֲרָמִים מְשֻׁדָּרִינִי, נִתְּנִין לַכֹּהֵן
 שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר, וְלֹא לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָה, שְׁנֵאמַר בְּפֶרֶשֶׁת שְׁדָה
 אַחֲזָה (ויקרא כו כא), 'בְּשְׁדָה חֲחָרָם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזּוֹתוֹ',
 וְנִלְמַד דִּין זֶה בְּגִזְרִיהָ שְׁוִי 'לַכֹּהֵן' 'לַכֹּהֵן' מִגִּזְרֵי הַתָּנָה,
 וְהִינּוּ, שְׁלִגְבִי קָרָן וְאִשָּׁם שֶׁל גֹּזֶל הִגֵּר כְּתוּב (במדבר ה ח) 'הָאִשָּׁם
 הַמּוֹשֵׁב לַה' לַכֹּהֵן, וְלִגְבִי שְׁדָה הַחֵרֶם כְּתוּב (ויקרא שם) 'בְּשְׁדָה
 חֲחָרָם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזּוֹתוֹ, וְיֵשׁ לְלַמּוֹד, כִּשֶּׁם שֶׁקָּרָן וְאִשָּׁם שֶׁל
 גֹּזֶל הִגֵּר נִתְּנִים לַכֹּהֵן שְׁבָאוֹתוֹ הַמִּשְׁמֶר, כִּךְ שְׁדוֹת הַחֵרֶם נִתְּנִים
 לַכֹּהֵן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר.

שואלת הגמרא: וְהָתָם בְּגֹזֶל הִגֵּר, מִנְּחִין – מִנְּחִין שֶׁהִקְרָן וְהַחֲמוּשׁ
 נִתְּנִים רַק לַכֹּהֵן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דְּתָנִינָא
 בְּבִרְיָיתָא (ב"ק קט:), נֵאמַר בְּפֶרֶשֶׁת גֹּזֶל הִגֵּר (במדבר שם), 'וְאִם
 אִין לֹאִישׁ גָּאֵל לְהַשִּׁיב הָאִשָּׁם אֵלָיו, הָאִשָּׁם הַמּוֹשֵׁב לַה' לַכֹּהֵן,
 וּלְכֹאדָרָה יֵשׁ סְתִירָה בְּפֶסוּק, שְׁבִתְחִילָה מִשְׁמַע שְׁהוּא לַה', דְּהִינּוּ
 לְהַקְדֵּשׁ, וְאִילוּ מִזֶּה־הַמִּשְׁמֶר מִשְׁמַע שְׁנִיתָן לַכֹּהֵן. אֲלֵא כִי יֵשׁ
 לְדַרְשׁ אֶת הַפֶּסוּק, קָנָא הַשָּׁם – קִנָּה ה' אֶת הַקָּרָן וְהַחֲמוּשׁ,
 וְנִתְּנָה ה' לַכֹּהֵן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר. שואלת הברייטא: אֵתָה אָמַר
 שְׁנִיתָן לַכֹּהֵן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר, אוֹ שְׁמָא אִינוּ כִי, אֲלֵא נִתְּנָה לַתֵּת
 לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָה הַגֹּזֶל, וְאִם שְׁלֹא בְּאוֹתוֹ מִשְׁמֶר. מְשִׁיבָה
 הַבְּרִייתָא: בְּשְׁהוּא אָמַר בְּהַמִּשְׁמֶר הַפֶּסוּק (שם), 'מִלְּכָד אֵיל
 הַכִּיפּוּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ עֲלָיו', וְהִינּוּ, שֶׁהַגֹּזֶל נִתְּנָה לַכֹּהֵן אֶת
 הַקָּרָן וְהַחֲמוּשׁ מִלְּבַד קָרְבַּן הָאִשָּׁם שְׁנִיתָן לוֹ שִׁיכְפֹּר בּוֹ עָלָיו, הִרִי
 שְׁכָכְהִן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁהִרִי הַכֹּהֵן הַמִּקְרִיב
 אֶת הָאִשָּׁם, הוּא מְאוֹתוֹ הַמִּשְׁמֶר.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבי חייא בר אבין: שְׁדָה הַיּוֹצֵאָה
 לַכֹּהֲנִים בִּיּוֹבֵל – שְׁדָה אַחֲזָה שֶׁהוֹקְדֶשָׁה וְלֹא רָצוּ הַבְּעֵלִים
 לְגֹאֲלָהּ אוֹ שֶׁקָּנָה אֲחֹר מִהַקְדֵּשׁ, וְהִיא יוֹצֵאת מִרְשׁוֹת הַבְּעֵלִים
 בִּיּוֹבֵל וּמִתַּחֲלָקַת לַכֹּהֲנִים (לעיל כה ע"א וע"ב), נִתְּנָה לַכֹּהֵן
 הַמִּשְׁמֶר שְׁפָנַע בּוֹ יוֹבֵל – שְׁחַל הַיּוֹבֵל בּוֹמֵן עֲבוּדָתוֹ.
 מסתפקת הגמרא: אִיכָּנָא לְהוֹ לְבִנֵּי הַיְּשִׁיבָה, פָּנַע בּוֹ יוֹם כִּיפּוּר
 שֶׁל יוֹבֵל בְּשָׁבָת שְׁעוּבִידִים בּוֹ שְׁתֵּי מִשְׁמֵרוֹת, מֵאִי – מֵהַ הַדִּין,
 הָאִם הַמִּשְׁמֶר שְׁעוּבִיד עַד אֲחֹר קָרְבַּן מוֹסֵף זוֹכֶה בְּשְׁדָה, אוֹ
 הַמִּשְׁמֶר שְׁמִתְחִיל אֶת עֲבוּדָתוֹ אֲחֹר כִּי. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אָמַר
 רַבִּי חִיָּא בַר אֲמִי מִשְׁמִיָּה דְּחִלּוּפָנָא, נִתְּנָה לַמִּשְׁמֶר הַיּוֹצֵאָה –
 הַמִּסִּיִּים אֶת עֲבוּדָתוֹ בְּאוֹתָהּ הַשְּׁבָת, מִשְׁוֹם שְׁהִיּוֹבֵל חֵל בְּתַחֲלִילַת
 הַלֵּילָה וְזוֹכֶה בּוֹ אִזְ כֹּהֵן הַמִּשְׁמֶר הַיּוֹצֵאָה.

הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי חייא בר אמי: אָמַר רַב נְחֻמִּין
 בֶּר יִצְחָק, תָּנִינָא [גְּמִי הָבִי] בְּבִרְיָיתָא שְׁהִיּוֹבֵל חֵל בְּתַחֲלִילַת
 הַלֵּילָה, שְׁשִׁנִּינוּ בְּבִרְיָיתָא, שְׁכִין שְׁשִׁנַּת אַרְבַּעִים וְתִשְׁעֵי הִיא
 שְׁמִיטָה, וְהַשְּׁנָה שְׁלֹאֲחִירָה הִיא יוֹבֵל, נִמְצָאתָ אֵתָה אָמַר,
 שְׁאֲחֹד יוֹבֵל וְאֲחֹד שְׁבִיעִית – בֵּין הַיּוֹבֵל וּבֵין הַשְּׁמִיטָה, מִשְׁמִיטָן
 בְּאֲחֹד, אֲלֵא שְׁהִיּוֹבֵל מִשְׁמַט אֶת הַקְּרָעוּת בְּתַחֲלִילָתוֹ – בְּתַחֲלִילַת
 הַשָּׁנָה, וְאִילוּ הַשְּׁמִיטָה מִשְׁמַטָּת אֶת הַכִּסְפִּים בְּסוֹפָה – בְּסוֹף
 הַשָּׁנָה. מַקְשָׁה הַגִּמְרָא: מַלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא מִשְׁמַע, שִׁיּוֹבֵל וְשְׁמִיטָה
 דּוֹמִים בְּכִי שְׁמִשְׁמִיטִים בּוֹמֵן אֲחֹד, אֲלֵא שְׁחִלּוּקִים בְּכִי שְׁהִיּוֹבֵל
 מִשְׁמַט בְּתַחֲלִילָתוֹ וְהַשְּׁמִיטָה מִשְׁמַטָּת בְּסוֹפָה, וְהִרִי אֲדַרְבָּהּ, כָּל
 מֵה שְׁדוּמִים זֶה לֹזֶה שְׁמִשְׁמִיטִים בּוֹמֵן אֲחֹד, מִשְׁוֹם הָבִי הָוֵא –
 הוּא מַחְמַת שְׁהִיּוֹבֵל מִשְׁמַט בְּתַחֲלִילָתוֹ וְהַשְּׁמִיטָה מִשְׁמַטָּת בְּסוֹפָה,
 מִשְׁוֹם שְׁסוֹף שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הוּא תַּחֲלִילַת שְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְנִמְצָא
 שְׁשִׁנִּיהֶם מִשְׁמִיטִים בְּאוֹתוֹ וּזְמַן. מִיִּשְׁבַּת הַגִּמְרָא: אֲלֵא אִיכָּא
 בְּלִשׁוֹן הַבְּרִייתָא כִי, נִמְצָאתָ אֵתָה אָמַר אֲחֹד יוֹבֵל וְאֲחֹד
 שְׁבִיעִית מִשְׁמִיטָן כֹּאחֹד מִפְּנֵי שְׁהִיּוֹבֵל וְכֹי מִשְׁמַט בְּתַחֲלִילָתוֹ
 וְהַשְּׁמִיטָה בְּסוֹפָה. הִרִי שְׁהִיּוֹבֵל חֵל בְּתַחֲלִילַת הַלֵּילָה, שְׁהוּא סוֹף
 הַשְּׁמִיטָה.

מקשה הגמרא על הברייטא: בְּשִׁלְמָא שְׁבִיעִית, מוֹבֵן מֵה שְׁשִׁנִּינוּ

גמרא

1 הגמרא מביאה ברייתא בענין מה ששינו במשנה 'חרמי כהנים
2 אין להם פדיון: תנו רבנן בברייתא, חרמי כהנים, אין להם פדיון
3 – לא ניתן לפדותם, ונתתין אותם לכהן. דין נוסף, חרמים
4 שהוחרמו לכהנים, כל זמן שהם בבית הפעלים, חרי הן כהן קדוש
5 לכל הכהן, ואסורים בהנאה, והנהנה מהם מעל, שנאמר
6 (ויקרא כו כח) 'כל חרם (בישראל) קדוש קדשים הוא לה',
7 והיינו, שכל החרמים נתפס בהם קדושה כקדשים. אולם לאחר
8 שנתנו לכהן, חרי הן לכל הכהן כחולין – כשאר ממונו של
9 כהן, שנאמר (במדבר יח יד) 'כל חרם בישראל לך יהיה, והיינו,
10 שכשהכהן זוכה בחרם, חרי הוא שלו כשאר ממונו.
11 שנינו במשנה: רבי יהודה בן בתירא אומר, סתם חרמים –
12 שלא פירש אם לכהנים או לבדק הבית, חרי זה חל לבדק הבית
13 וכו' וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים. הגמרא דנה בשיטות
14 התנאים בדין סתם חרמים. שואלת הגמרא: בשלמא דין זה של
15 רבנן, שסתם חרמים לכהנים, מובן, בדקא מפרשי מעמייהו
16 ומעמיא דרבי יהודה בן בתירא – משום שחכמים פירשו את
17 טעמם וכן דרשו באופן אחר את הפסוק ממנו דרש רבי יהודה בן
18 בתירא שסתם חרמים לבדק הבית. אלא הדין של רבי יהודה בן
19 בתירא שסתם חרמים לבדק הבית, אינו מובן, שהרי לדבריו
20 קשה, ה"א – פסוק זה שנאמר בו (ויקרא כו כא) 'בשדה החרם
21 לבדק התורה אחתו', שממנו דרשו חכמים שסתם חרמים לכהנים,
22 מאי עביד ליה – מה הוא דורש ממנו.
23 משיבה הגמרא: פסוק זה מיבעיא ליה – נצרך לו לרבי יהודה בן
24 בתירא, לבדק הבית בברייתא, נאמר לגבי שדה אחוזה שיוצאת
25 לכהנים, 'בשדה החרם לבדק התורה אחתו', וצריך ביאור, מה
26 תלמוד לומר – מה בא פסוק זה ללמדנו במה שדימה את שדה
27 אחוזה היוצאת ביובל לשדה החרם. ומבארת הברייתא, הפסוק
28 בא ללמדנו בזה דין זה, מנין לבדקן שהקדוש שדה חרמו – שדה
29 שזכה בה מישאל שהחרים שדהו, והקדישה הכהן ולא גאלה
30 מיד הגזבר, שלא יאמר הכהן, הואיל ואם לא אגאל את השדה
31 ותפדה על ידי אחר, היא יוצאה לכהנים ביובל, והרי עכשיו
32 היא תחת ידי, שהרי אני מוחזק בה, ואם כן תהא כולה שלי
33 כשתצא מהקדש ביובל, ולא תתחלק לכל בני המשמר. והלא
34 דין [קל וחומר] הוא שאזכה בה לבדי ביובל, שאם בשדה
35 אחוזה של אחרים היוצאת ביובל לכהנים, אני זוכה בחלק
36 בשדה, על אף שלא היתה ברשותי מעולם, אם כן, בשל עצמי
37 – בשדה שהיתה שלי, ואף כעת היא תחת ידי, לא כל שכן
38 שאזכה בה ביובל, ואף תהא כולה שלי. לכך תלמוד לומר,
39 'בשדה החרם לבדקן תהיה אחתו', כלומר, שדין שדה אחוזה
40 הוא כדין שדה החרם. ומבארת הברייתא: וכי מה למדנו משדה
41 החרם לשדה אחוזה, אלא מעתה יש לנו לומר, חרי זה ו-שדה
42 החרם בא ללמד על שדה אחוזה, כמשמעות לשון הפסוק,
43 ונמצא למד ממנו, וכך היא הדרשה, מקיש שדה חרמו של כהן,
44 שזכה בה ממה שהחרים ישראל, לשדה אחוזה של ישראל,
45 והיינו, מה שדה אחוזה של ישראל שנגאלה על ידי אחד
46 מהכהנים, יוצאה ביובל מתחת ידו של הכהן שפדאה,
47 ומתחלקת לכל הכהנים שבאותו משמר, אף שדה חרמו של
48 כהן שהקדישה, יוצאה ביובל מתחת ידו של כהן זה,
49 ומתחלקת לאחיו הכהנים.
50 שואלת הגמרא: ואידך – וחכמים שלמדו מפסוק זה שסתם
51 חרמים לכהנים, מנין להם שכן שהחרים שדה חרמו אינו יכול
52 לזכות בה לעצמו. משיבה הגמרא: הם למדו דין זה מ'החרם'
53 'החרם', כלומר, כיון שלא נאמר בפסוק 'בשדה חרם' אלא נאמר
54 'בשדה החרם', יש לדרוש את ייתור האות ה"א לדין זה של כהן
55 שהקדיש שדה חרמו.

57 שואלת הגמרא: ואידך – ורבי יהודה בן בתירא שלמד דין זה
58 מעצם הפסוק, מה הוא דורש מיייתור האות ה"א. משיבה הגמרא:
59 דיוק זה של 'החרם' 'החרם', לא משמע ליה – הוא סובר שאין
60 זה נחשב ייתור.
61 שואלת הגמרא: ורבי יהודה בן בתירא שלמד מלשון הפסוק
62 (שם כו כח), 'כל חרם קדוש קדשים הוא לה', שסתם חרמים
63 לבדק הבית, אם כן, דין זה דחל החרם גם על קדשי קדשים ועל
64 קדשים קלים, שלמדו חכמים במשנה מפסוק זה, מנא ליה –
65 מנין הוא לומר דין זה. משיבה הגמרא: סבר ליה בדין זה ברבי
66 ישמעאל המובא במשנה לחלן, שמסתירת לשון הכתוב לגבי
67 בכור האם יש להקדישו או לא, יש לדרוש שאין חיוב להקדיש
68 את ה'בכור', כיון שקדושה זו חלה מאליה, אלא שניתן להחרים
69 בכור על אף שכבר חלה עליו קדושה מומן לידתו, והוא הדין
70 בכל הקדשים שאפשר להחרים, או להקדישם לבדק הבית על
71 אף שכבר חל עליהם קדושת הגוף.
72 הגמרא מבררת כמי ההלכה במחלוקת התנאים במשנתנו בסתם
73 חרמים: אמר רב, הלכה ברבי יהודה בן בתירא שסתם חרמים
74 לבדק הבית. שואלת הגמרא: ורב, וכי שביק – הניח את שיטת
75 רבנן ועבד ו-ופסקו רבבי יהודה בן בתירא שהוא יחיד. משיבה
76 הגמרא: ברייתא אפכא תניא – רב שנה ברייתא להיפך מלשון
77 המשנה, כלומר, 'רבי יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים
78 לכהנים וחכמים אומרים סתם חרמים לבדק הבית', ופסק
79 כחכמים שבברייתא, שסתם חרמים לבדק הבית.
80 שואלת הגמרא: ורב, וכי שביק למתניתין ועבד בגירסת
81 הברייתא. משיבה הגמרא: רב, מתניתין נמי אפכא תני – שנה
82 להיפך גם בלשון המשנה, וכגירסתו בברייתא, ופסק כשיטת
83 חכמים על פי גרסתו.
84 שואלת הגמרא: מאי הוית דאפכת מתניתין מקמי ברייתא –
85 מה ראה רב להפוך את גירסת המשנה ולשנותה כלשון
86 הברייתא, נפיד ברייתא מקמי מתניתין – היה לו להפוך את
87 גירסת הברייתא ולשנות בה כלשון המשנה. משיבה הגמרא: רב
88 גמריה נמיר – קיבל מרבותיו שלשון המשנה שלפנינו משובשת
89 היא ויש לגרוס בה להיפך מגירסתו.
90 שואלת הגמרא: אי תבי, מדוע אמר רב שהלכה ברבי יהודה
91 בן בתירא, חרי הלכה ברבנן מיבעי ליה לומר, שהרי פסק
92 כשיטת חכמים על פי גרסתו במשנה. משיבה הגמרא: תבי
93 קאמר רב, למאי דאפכיתו ותניתו – לדבריהם שהפכתם את
94 גירסת המשנה מהגירסא שקיבלתי מרבותי, ושניתם בה 'רבי'
95 יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית וכו' וחכמים
96 אומרים סתם חרמים לכהנים, יש לפסוק שהלכה ברבי יהודה
97 בן בתירא שסתם חרמים לבדק הבית.
98 הגמרא מביאה מעשה באדם שהחרים את נכסיו בסתם, ונחלקו
99 אמוראים מה עליו לעשות עם הנכסים: תהא נברא,
100 דאחרמינהו לנכסיה – שהחרים את נכסיו בפומבדיתא, ולא
101 פירש אם לגבוי או לכהנים. תהא לקמיה דרב יהודה – בא
102 אותו אדם לפני רב יהודה לשאול מה יעשה עם הנכסים. אמר
103 ליה רב יהודה, שקול ו-קח ארבעה זוזי ואחיל עליהו – וחלל
104 עליהם את נכסיו, וישדניהו – ותשליך את המעות בנהרא,
105 ולישדנהו לך – ויתורו לך הנכסים. מוכיחה הגמרא: אלא
106 קסבר רב יהודה שסתם חרמים הם לבדק הבית וברבי יהודה
107 בן בתירא, ומחמת כן אמר לו לחלל את הנכסים ולזרוק את
108 המעות לנהר ולא אמר לו שיתנם לכהן.
109 שואלת הגמרא: במאן – כשיטת מי אמר רב יהודה שניתן לחלל
110 את הנכסים על ארבעה זוזים, אף שהם שוים הרבה יותר מכך,
111 האם נאמר שהוא בשמואל, דאמר הקדש שוה מנה שחיללו
112 על שוה פרוטה, חרי הוא מחולל, על אף שחיללו בפחות

שקול ארבע זוזי ואחיל עליהו ושדינהו בנהרא ולשתרי לך — ואם תאמר: והא
אמר בפרק קמא דעבודה זרה (יג.א.) אין מקדישין ואין מחרימין ואין
מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש והחרים והעריך — בהמה תעקר, פירות וכלים
ירקבו. והבא בזמן הזה איירי, כדמסיק הכא. ואמאי לא אמרין ירקבו? וצריך
לומר: דדוקא במטלטלין קאמר דירקבו,
דלא אתי בהו ליד תכלה אם ממתינים עד
שירקבו. והבא במקרקעי איירי, דאם ימתין
(לאו) אתי ליד תכלה. והכי נמי איתא
בסמוך דאמר: והא מעשה דפומבדיתא
מקרקעי היה. הקדש עליו — פירוש:
להעלותו בדמים ליתן טובת הנאה לכהן.

הדרן עלך המקדיש שדהו

היה מביעא ליה - מביעא ליה? - מאי עביד ליה? - מה תלמוד לומר? מנן לכהן שחוקדש
שדה חרמו, שלא יאמר: הואיל ויוצאה לכהנים והרי היא תחת ידי, תהא שלי? ודין הוא,
בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל שכן? תלמוד לומר: "בשדה החרם לכהן תהיה
אחזתו"; וכי מה למדנו משדה חרם מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד: מקיש שדה
חרמו לשדה אחוזה של ישראל, מה שדה אחוזה של ישראל יוצאה מתחת ידו ומתחלקת
לכהנים - אף שדה חרמו יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים. - ואידך? "מחרם"
"החרם". - ואידך? "חרם" "מחרם" לא משמע ליה. ורבי יהודה בן בתירא, דחל על קדשי
קדשים ועל קדשים קלים מנא ליה? - סבר ליה פרבי ישמעאל. אמר רב: הלכה פרבי יהודה
בן בתירא. ורב שבין רבנן ועבד פרבי יהודה בן בתירא? - ברייתא איפכא תניא. - שבין מתניתין
ועבד בברייתא? - רב מתניתין נמי איפכא תני. - מאי חזית דאפכת מתניתין מקמי ברייתא? נפיד
ברייתא מקמי מתניתין! - רב גמריה גמיר. - אי הכי, פרבי יהודה בן בתירא? פרבנן מביעא ליה!
הכי קאמור: למאי דאפכיתו ונתניתו, הלכה פרבי יהודה בן בתירא. והוא גברא דאחרמיניהו
לנכסיה בפומבדיתא, אתא לקמיה דרב יהודה, אמר ליה: שקול ארבעה זוזי ואחיל
עליהו ושדינהו בנהרא ולישתרו לך. אלמא קסבר: סתם חרמים לכהן הבית. כמאן?
כשמואל, דאמר: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה - מחולל; אימר דאמר שמואל - שחיללו,
לכתחלה מי אמר? - הני מילי בזמן שפית המקדש קיים, דאיכא פסידא, אבל בזמן הנה - אפילו
לכתחלה. - אי הכי, אפילו פרוטה נמי! - פרסומי מלתא. אמר עולא: אי תואי התם, הנה יחביא
פוליה לכהנים. אלמא קסבר עולא: סתם חרמים לכהנים. מיתבי: אין עבד עברי נוהג אלא בזמן
שהיוכל נוהג, שנאמר: "עד שנת היובל יעבד עמך"; ואין שדה החרם נוהגת אלא בזמן שהיוכל
נוהג, שנאמר: "ויצא יובל ושב לאחוזתו"; אין פתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיוכל נוהג,
שנאמר: "לא יצא יובל". רבי שמעון בן יוחי אומר: אין שדה חרמין נוהגין אלא בזמן שהיוכל
נוהג, שנאמר: "והיה השדה בצאתו יובל קדש לה' בשדה החרם". רבי שמעון בן אלעזר אומר:
אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג. אמר רב ביבי: מאי טעמא? אתיא "טוב" "טוב", פתיב
הכא: "כי טוב לו עמך", וכתיב התם: "כטוב לו לא תוננו" - לא קשיא: הא במקרקעי, הא
במטלטלי. - והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה! - מקרקעי דחוצה לארץ במטלטלי דארץ
ישראל דמי. משנה רבי ישמעאל אומר: כתוב אחד אומר "תקדיש", וכתוב אחד אומר "לא
יקדיש", אי אפשר לומר "תקדיש" - שהרי כבר נאמר "לא יקדיש", אי אפשר לומר "לא יקדיש"
- שהרי כבר נאמר "תקדיש", הא כיצד? מקדישו אתה הקדש עליו, ואי אתה מקדישו הקדש
מזבח. גמרא ורבנן: "אל תקדיש" - מביע ליה ללאו, "תקדיש" - מביע ליה לכתבתא: מנן
לגולד בכור בעדרו שמצוה לתקדישו? שנאמר: "הזכר תקדיש". - ורבי ישמעאל: אי לא מקדיש
ליה לא קדוש? קדושתו מרחם הוה! וכיון דכי לא מקדיש ליה קדוש - לא צריך לאקדושה.

הדרן עלך המקדיש שדהו

ואי אתה מקדיש הקדש מזבח - שיהא שם זבח אחר חל עליה. גמרא ורבנן - דנפקא להו דף דרשא (ערכין כהג.) מכל חרם קדש קדשים. אל תקדיש מביע ליה
ללאו - שאם מתפיסו לשם זבח אחר - עובר בלאו. שמצוה להקדישו - לשם בכור, ואף על פי שהוא קדוש מאיליו. ורבי ישמעאל - אמר לך: אי לא מקדיש ליה
לא קדיש? בתמיה. לא צריך לאקדושה - ולית ליה לרבי ישמעאל דף דרשא.

הדרן עלך המקדיש שדהו

הרי הן בחולין - כשאר ממונו של כהן. בשלמא רבנן - דמתניתין, מפרשי טעמא
וקרא דרבי יהודה. כדקתני: אם כן למה נאמר "כל חרם" כו'. שהקדיש שדה חרמו
— שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן שדה, שלא יאמר: הואיל וכשיגיע יובל,
אם לא אפדנה אני מיד גובר ויגאלנה אחר - תתחלק לכהנים ביובל כדן מקדיש
שדה אחוזה, דהא שדה חרם לגבי כהן
אחוזתו היא, כדכתיב: "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", ועכשיו שאני מוחזק בה -
תהא שלי, שהרי דין הוא: בשל אחרים אני
זוכה, אם היה ישראל שדה אחוזתו
כשיגיע יובל תתחלק לי, בשל עצמי לא
כל שכן? תלמוד לומר כשדה החרם כו' -
— דהאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב.
מה למדנו משדה החרם על שדה אחוזה
כו' - מה שדה אחוזה שהקדיש ישראל
וגאלה אחד מן הכהנים - תצא מיד
ביובל ותתחלק לכל בני המשמר, כדאמר
בפירקין דלעיל: אחוזתו שלו ואין זו שלו
— אף שדה חרמו כו'. סבר לה כרבי
ישמעאל - דמפיק לה במתניתין מ"מקדיש"
ו"אל תקדיש". הלכה כרבי יהודה בן
בתירא - דסתם חרמים לבדק הבית.
ברייתא איפכא תניא - דרבנן אמרי
לבדק הבית, ורבי יהודה לכהנים. רב
גמריה גמיר - מרביה, דרביה אנמריה
דמתניתין משבשאתא היא. ושדינהו לארבע
זוזי בנהרא - דהקדש הן לבדק הבית.
דאי לכהן - לית להו פדיון, ולכהן בעי
מיתבינהו. בזמן הזה - דליכא בית, וליכא
פסידא, אלא איסורא הוא דרביעא עליהו
— אפילו לכתחלה נמי. אין עבד עברי נוהג
— דאינו נמכר בזמן הזה. ואין שדה אחוזה
— דין שדה אחוזה, שתהא נגאלת בגירונה.
אלא אם ירצה הלוקח להחזירה לו בדמים
שירצה - מחזיר, ואם לאו - אין כופין
אותו. וכן דין מקדיש שדה אחוזה בזמן הבית
ואין חיובל נוהג, כגון משגלו שבט ראובן
וגד, שבעלו חיובלות - אין נגאלת אלא
בשויה. אין בתי ערי חומה נוהגין - דלא
כיפינן ליה ללוקח, אם בא מוכר לגאלה,
אפילו בתוך שנה. אין גר תושב נוהג -
שיהא ישראל מצווה להחיותו. גר תושב -
שקיבל עליו שלא לעבד עבודה זרה, ואוכל
נבילות. כתיב - בעבד עברי: "כי טוב לו
עמך", וכתיב בגר תושב: "עמך ישב וגו".
ד"לא תסגיר עבד אל אדוניו" בגר תושב
משעתה, דהכי מוקמינן לה במסכת גיטין
בפרק "השולח גט" (מה.א.) וכתיב בתריה:
"עמך ישב בקרבך" וגו'. מכל מקום לתרייהו
קשיא, דקתני: אין שדה חרמים נוהג אלא
בזמן יובל. מקרקעי - אין נוהגין, כדכתיב:
"בצאתו יובל כשדה החרם". משנה
כתוב אחד אומר תקדיש - גבי בכור,
דכתיב: "כל הבכור וגו'" תקדיש (דברים
טו). וכתוב אחד אומר לא יקדיש - אך
בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש
איש אותו" וגו' (ויקרא כז). הקדש עליו -
להעלותו בדמים, ויתן טובת הנאתו לכהן.
ואי אתה מקדיש הקדש מזבח - שיהא שם זבח אחר חל עליה. גמרא ורבנן - דנפקא להו דף דרשא (ערכין כהג.) מכל חרם קדש קדשים. אל תקדיש מביע ליה
ללאו - שאם מתפיסו לשם זבח אחר - עובר בלאו. שמצוה להקדישו - לשם בכור, ואף על פי שהוא קדוש מאיליו. ורבי ישמעאל - אמר לך: אי לא מקדיש ליה
לא קדיש? בתמיה. לא צריך לאקדושה - ולית ליה לרבי ישמעאל דף דרשא.

המוכר היתה שנת שדפון וירקון או שביעית אינה עולה לו מן המנץ – בפרק
"המקבל" (בבא מציעא קא, מפרש שהשדפון וירקון הוה נמי כמו
כן בכל העולם, דאי השדפון בבאנא – בהכי לא תנן דעולה לו מן המנץ.
דיקא נמי דתני דומיא דשביעית, שאסור לזרוע בו (בכל העולם). נרף או
הובירה עולה לו מן המנץ – בגמרא מפרש
אמאי תנא נרף, כיון דתנא הובירה דעולה
— כל שכן נרף, והוה מצי למימר: "לא זו
אף זו" קתני. **התם** לא הדרא ומזבנא –
פירש רש"י: בתו שמכרה בקטנותה ויצאה
בת חורין בסימני נערות לא הדרא ומזבנא,
כדאמר בקדושין (יחא) דאין אדם מוכר בתו
לשפחות אחר שפחות, כדנפקא לן מ"בבגדו
בה" כיון שבגד בה שמכרה לשפחות שוב
אינו יכול למוכרה, הלכך יציאה גמורה
היא, ואיכא למימר קל וחומר, עד כאן
לשנו. ולא נראה, דהא פלוגתא דתנאי היא
התם. לכך פירש רבינו יצחק: דאפילו למאן
דאמר בעלמא דאדם מוכר בתו לשפחות
אחר שפחות – הדינא דהביאה סימנים
מיהא (ומודה דלא מודבנא) איכא קל וחומר
(דלא מודבנא). מיהו, קצת קשה: גבי מוכר
שדהו נמי אמאי מתייבא קל וחומר דלא
תימכר עול! מיהו יש לחלק, דלא דמיא לקל
וחומר דבתו, כיון שבאו לה סימני נערות
לא יפרקו עוד מעליה. אבל מוכר שדהו
בשעת היובל – אין הקל וחומר טוב כל
כך כמו גבי מוכר בתו, שהרי היובל יעבור
ויהיה כבתחלה. ועוד יש לפרש כמו שפירש
רש"י: לפי שאין אדם מוכר בתו לשפחות
אחר שפחות ואף על גב דפליגי בה תנאי
— מיהו קיימא לן כרבי שמעון דסבירא ליה
התם דאסור למוכר. ולא ידענא די מנייהו
המקח בטל – ואי קשיא: פשיטא דאריך
דמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל
דהמקח בטל ומעות חוזרין. דאי מעות
אבודין

המוכר את שדהו בשעת היובל – אינו מותר לגאול פחות משתי שנים, שנאמר:
"**במספר שני תבואת ימכר לך. היתה שנת שדפון וירקון או שנת שביעית – אינו עולה מן המנץ; נרף או הובירה – עולה לו מן המנץ. רפי אליעזר אומר: מכרה לו לפני ראש השנה והיא מליאה פירות – הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים. גמרא "המוכר שדהו בשעת היובל" וכו'. "אינו גואל" לא קתני, אלא: "אינו מותר לגאול", אלמא קסבר: איפודא נמי איכא, דאפילו נרקקושי וזון נמי אסור; ולא מיבעיא מוכר דקאי בפעשה, דקתיב: "**במספר שני תבואת ימכר לך**", אלא אפילו לוקח נמי קאי בפעשה, דבעינן "שנים תקנה" ולפא. איתמר: המוכר שדהו בשנת היובל עצמה – רב אמר: מכורה ויוצאה, ושמואל אמר: אינה מכורה כל עיקר. מאי טעמא דשמואל? קל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה, שאינה מכורה – אינו דין שלא תימכר? ולרב לא אמרינן קל וחומר פי האי גוונא? והתנא: יכול ימכור אדם את בתו בפשהא נערה? אמר: קל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר? – התם לא הדרא מיוצאה, הכא הדרא מיוצאה. מיתבי: "אחר היובל שנים תקנה" – מלמד שמוכרין סמוך ליובל, מופלג מן היובל מנץ? תלמוד לומר: "לפי רב השנים ולפי מעוט השנים".**

ובשנת היובל עצמה לא ימכור, ואם מכר – אינה מכורה! – אמר לך רב: אינה מכורה למספר שני תבואות, אבל מכורה היא ויוצאה. – ואי אויזבונן מיוצאה, תיקום בראשיתה עד פתר יובל, ובתור יובל נכילה שני תבואות וניהדרה! מי לא תניא: אכלה שנה אחת לפני היובל – משלימין לו שנה אחרת אחר היובל? – התם נחית לאכילה, הכא לא נחית לאכילה. אמר רב עקי: שמעית מיניה דמר שמואל תרתי, חדא – הך, ואידך: המוכר עבדו לגוים או בחוצה לארץ – יצא לחירות, חדא הדרי זביני וחדא לא הדרי זביני, ולא ידענא הי מיניה. אמר רב יוסף: יצחו אנן, מדתניא בברייתא: המוכר עבדו בחוצה לארץ – יצא לחירות וצריך גט שיחרור מרבו שני, שמע מינה: מדקרי ליה לשני "רבו" – אלמא לא הדרי זביני. וכי קאמר שמואל הכא אינה מכורה – וקעות חוזרין.

תמכרנה ביוקר, שהרי עד היובל תהא קנויה לו אם לא יפדנה. ולפי מעוט השנים תמכרנה בזול, כדי שלא תונה את חבירו. ושמעין מהנך קראי דמוכרין בין סמוך ליובל שעבר, בין מופלג ממנו כמה שנים. למספר שני תבואות – שלא תשהה ביד הלוקח כלום, שהרי באותה שנה עצמה תלוקח מידו, אבל מכורה היא ככל שיאמר מעותיו. ופרכין: ואי אויזבונן מודבנא – לאחר שתי שנים, ליהדרה בחנם בשביל יובל שעבר עליה, מי לא תניא וכו'? נחית לאכילה – שהרי קודם היובל התחיל לאוכלה, הלכך מקיימנא ליה קרא כדכתיב "שני תבואות". אבל הקונה בשנת היובל לא נחית לאכילה. חדא הא – דאמר שמואל: אינה מכורה כל עיקר. יצא לחירות – דהמוכר עבדו לגוי קונסין אותו לפדותו, ופטרנו לחירות משום דאפקעיה ממנו. וכן המוכר עבדו, אפילו לישראל, בחוצה לארץ – יצא לחירות. חדא הדרי זביני – מחדא מהנך תרתי שמעית מיניה דמר שמואל שהמקח בטל והמעות חוזרין, או מהנך דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה, או מהנך דהמוכר עבדו לישראל בחוצה לארץ. וחדא לא הדרי זביני – אלא הלוקח מפסיד המעות. ולא ידענא בהי מנייהו המקח בטל. ואי קשיא: פשיטא דמהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חוזרין. דאם מעות אבודין – מאי איכא בין רב לשמואל? איכא בינייהו אי שמש לוקח וקצץ אילנות שוה בה, לרב דאמר מכורה היא – שדה דהרא ואילנות דקץ. לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה – הדרי אילנות. ואף על גב דלוקח לא שקל וזוי. אי נמי, כגון שמכר עמה מטלטלין, והוחיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין, דקיימא לן (קדושין כו,א): נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה, ואין צריך משיכה. לרב דאמר מכורה ויוצאה – שדה הדרא ומטלטלין מיקנו. לשמואל דאמר אינה מכורה, ומעות מתנה – לא מיקנו מטלטלין, דחזקה דקרקע לא הויא חזקה. אלמא לא הדרא זביני – והלוקח מפסיד. וכיון דבהדיא חזין דלא הדרי זביני, ודאי כי אמר שמואל בהא: אינה מכורה ומעות חוזרין.

ערכין דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) ריא

קודם היובל, יוצאת ביובל, שיפה כוחו של היובל להוציא שדה
מן הלוקח ולהחזירה לבעליה, שדה שאינה מכורה, אינו דין –
האם אין הדין צריך להיות שלא תימכר בשנת היובל.
ומאחר שהתבאר שזו היא סברתו של שמואל, אם כן נמצא,
שרב סבר שאין ללמוד קל וחומר זה. הגמרא מקשה על כך
מברייתא: ולרב הסובר שהשדה מכורה, האם לא אמרינן קל
וחומר כי האי נזנא – וכי אין אנו אומרים קל וחומר כעין זה
שאמר שמואל, והתנאי – והרי שנינו קל וחומר כזה בברייתא,
נאמר בתורה (שמות כא ז, יא) וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בְּתוּלָתוֹ לְאִמָּהּ וְגו'
וְיִצְאָהּ חֲנָם אִין כְּסָף, ודרשו חכמים (קדושין ד.), שבפסוק זה
התורה באה לרבות שאמה עברה יוצאת מהאדון משהביאה
סימני נערות, אמנם לא התפרש בתורה האם האב רשאי
למוכרה לאחר שהביאה סימני נערות, ועל כך אומרת הברייתא,
יבול ימכור אדם את בתו לאמה משהביאה סימני נערות, שאמר
רשאי למכור את ביתו לאמה משהביאה סימני נערות, אמר
קל וחומר – יש ללמוד מקל וחומר שאין הדין כן, ומה מוכרח
כבר – בת שנמכרה בקטנותה, יוצאה עכשיו – יוצאת לחירות
כשהביאה סימני נערות, שאינה מוכרה – נערה שלא נמכרה
בקטנותה, אינו דין שלא תימכר לאחר שהביאה סימני נערות.
וקשה על רב מדוע חולק על הדין של שמואל, הנלמד מקל
וחומר כעין זה של הברייתא.
מתרצת הגמרא: יש חילוק בין הקל וחומר של הברייתא לקל
וחומר של שמואל, דהתם בברייתא, לא הדרא מיידינא –
משנהיתה נערה ויצאה לחירות שוב אינה חוזרת ונמכרת
לעולם, ומכיון שהיציאה של הנערים יציאה גמורה היא, אפשר
ללמוד ממנה בקל וחומר, שאין האב יכול למוכרה לאחר שהיא
נערה, אבל הקא בשדה החוזרת לבעלים ביובל, הדרא
מיידינא – אפשר לחזור ולמכרה אחר היובל, ומאחר שהיובל
אינו מפקיע מהבעלים את האפשרות למכור את השדה, סובר
רב שאין ללמוד בקל וחומר, שאי אפשר למכור בשנת היובל,
אלא השדה מכורה ויוצאת.
הגמרא מקשה מברייתא נוספת על שיטת רב: מיתבי – הקשו
בני הישיבה על דברי רב, שנינו בברייתא, נאמר 'אחר היובל
שנים תקנה', מלמד שמוכרין סמוך ליובל – ממה שנאמר
'אחר היובל' משמע שמוכרים שדה מיד לאחר שעבר היובל,
וממה שנאמר 'שנים תקנה' למדים שאם תקנה שדה תהא בידך
שתי שנים ואין המוכר רשאי לפדותה קודם לכן. מבררת
הברייתא: מופלג מן היובל – זמן רב אחרי שעבר היובל, מנין
שניתן למכור שדה. משיבה הברייתא: תלמוד לומר (שם כה טז)
'לפי רב השנים תרבה תקנתו ולפי מעוט השנים תבעת'
מקנתו, דהיינו מכך שמלמד הכתוב שמחיר השדה בשעת
מכירתה נקבע לפי מספר השנים שנותרו עד היובל, אם הם רבות
ביותר ואם הם מעטות בזול, כדי שלא יאנה את חברו, ממילא
משמע שמוכרים בין סמוך ליובל ובין לאחר זמן רב מן היובל.
ומסיימת הברייתא, ובשנת היובל עצמה לא ימכור, ואם מכר
אינה מוכרה. ומכאן קשה על דברי רב, הסובר שהמוכר שדה
ביובל הרי היא מכורה ויוצאה.
משיבה הגמרא: אמר לך רב – רב יפרש שכונת הברייתא
שהשדה אינה מוכרה לענין מספר שני תבואות, דהיינו שאין
הקונה נשאר בשדה למשך שתי שנות תבואה, אבל מוכרה היא
ויוצאה – אך המכירה חלה, לענין שהלוקח איבד מעותיו.
מקשה הגמרא על דברי רב: ואי אידבונא מיידינא – לדעת רב
שמכירת שדה ביובל הינה מכירה גמורה, מדוע יוצאת מיד
ביובל, והלא לכאורה צריך להיות הדין דתיקום פרישתיא –
שתשאר השדה ברשות הלוקח עד בתי יובל – עד לאחר
היובל, ובתרי יובל ניכליה שני תבואות – ולאחר היובל יאכל

המוכר שדהו – פרק תשיעי
בפרק זה יתבאר דיני גאולת שדות ובתים, האמורים בתורה
(ויקרא כה יד-לד), הנוהגים בארץ ישראל בזמן שהיובל נוהג.
משנה
המשנה שלפנינו עוסקת בדיני גאולת שדה אחוזה ו-שדה
שירשה מאבותיו. משנתנו מבארת מאימתי רשאי המוכר לגאול
את השדה: המוכר את שדהו בשעת היובל – בזמן שהיובל
נוהג, אינו מותר לגאול – אין המוכר רשאי לגאול את שדהו מן
הלוקח, אם עברו מזמן המכירה פחות משתי שנים, שנאמר
(ויקרא כה טו) 'במספר שני תבואות ימכר לך', שני' מלשון
'שנים' ומיעוט רבים שנים, דהיינו שלפחות שתי שנים תשהה
השדה ביד הלוקח.
מכך שנאמר 'תבואות' למדים שצריך שנים הראויות לתבואה,
ולכן אם אחת משתי השנים הללו היתה שנת שדפון וירקון,
ומתברר שלא היתה השדה ראויה לתת יבול, או שאחת משנים
אלו היתה שנת שביעית שבה אסור לזרוע את השדה, אינו
עולה מן המניין. אבל אם היתה שנה הראויה לתבואה, אך
הלוקח רק נזה – חרשה ולא זרעה, או הוכירה – הותרה
שוממת ואפילו לא חרשה, שנה זו עולה לו מן המנין של שתי
השנים, כיון שהלוקח הוא זה שהפסיד לעצמו בכך שלא זרע
בשנים אלו.
המשנה מביאה דין נוסף: רבי אליעזר אומר, מכרה לו לפני
ראש השנה והיא ו-השדה מלאה פירות – תבואה שטרם
נקצרה, הרי זה הלוקח, אבל מנינה שלש תבואות – זכאי
לאכול שלשה יבולי תבואה, בשתי שנים – בתוך שתי השנים
שהשדה ברשותו ו-התבואה שהיתה בשדה בשעת קניה, ועוד
שתי תבואות של שנתיים שהשדה תהא ברשותו.
גמרא
שנינו במשנה: המוכר שדהו בשעת היובל וכו' אינו מותר
לגאול. מדייקת הגמרא: אינו גואל לא קתני – לא נכתב
במשנתנו 'אינו גואל', משמע מכך רק שלא ניתן לכפות את
הלוקח להחזיר, אך אין איסור בדבר, אלא נכתב 'אינו מותר
לגאול', אלא – מוכח מלשון זו, דקכבר איסורא נמי איכא –
שסובר התנא של המשנה שיש גם איסור לגאול קודם שיעברו
שתי שנים, ובכלל האיסור, דאפילו קרקושי זוני – להשמיע קול
מטבעות, נמי אסור. כלומר אסור למוכר אפילו להראות ללוקח
כסף כדי שיתרצה להחזיר לו. ולא מיבעיא מוכר דקאי בעשה
– ולא רק המוכר מצווה בעשה זה שלא לגאול בתוך שתי
השנים דבתיב (ויקרא כה טו) 'במספר שני תבואות ימכר לך',
וזהו ציווי למוכר, שיתקיים המכר ללוקח לפחות שתי שנים,
אלא אפילו לוקח נמי קאי בעשה – גם הוא מצווה באיסור זה,
משום דקענין – שצריך שיתקיים הפסוק שנים תקנה, שנאמר
'במספר שנים אחר היובל תקנה' ומשמע שתהא השדה קנויה לו
לפחות שתי שנים, ולכא – ואין פסוק זה מתקיים אם מחזיר את
השדה קודם לכן.
הגמרא דנה במוכר שדהו בשנת היובל עצמה, האם המכר חל:
איתמר – נאמר בבית המדרש, המוכר שדהו בשנת היובל
עצמה, רב אמר מוכרה ויוצאה – המכר חל, אך השדה מיד
חוזרת לבעליה, והלוקח הפסיד מעותיו, ושמואל אמר אינה
מוכרה כל עיקר – מכירת השדה לא חלה, והמעות שנתן
הלוקח חוזרות.
מבררת הגמרא: מאי מעמא דשמואל – מה הטעם של שמואל
שמכירת שדה ביובל לא חלה כלל. משיבה הגמרא: יש ללמוד
זאת בקל וחומר, ומה מוכרה כבר יוצאה – שדה שנמכרה

1 הגמרא מבארת את דברי רב ענן: ורב ענן, שהסתפק באיזה דין
2 אמר שמואל שהמעות חוזרות, ולא פשט את הספק מדברי
3 הברייתא שהביא רב יוסף, הרי זה מכין שפרייתא לא שמייעא
4 ליה – את הברייתא לא שמע, ודשמואל – וממה שאמר
5 שמואל, שהמוכר שדהו ביובל, השדה אינה מכורה, לא יכל רב
6 ענן לפשוט שבדין זה אמר שמואל שהמעות חוזרות ללוקח,
7 שהרי מלא – מנין לפרש בדבריו דאינה מכורה ומעות חוזרין,
8 דלמא – שמא יש לפרש, אינה מכורה ומעות מתנה – שאף
9 שאינה מכורה, מכל מקום אין המעות חוזרות ללוקח אלא
10 נשארות ביד המוכר במתנה, מידי דהוה אפקדש אחותו – וכמו
11 שמצאנו בדין של המקדש אחותו, דאייתר – שכך נאמר בבית
12 המדרש, תפקדש אחותו בכסף, רב אמר מעות חוזרין – מעות
13 הקידושין חוזרות לאיש, שהרי אדם יודע שאין קידושין תופסים
14 באחותו, ובהכרח שדעתו היתה לתת את המעות לשם פקדון,
15 ושמואל אמר מעות מתנה – המעות אינן חוזרות, משום
16 שבדאי דעתו היתה לשם מתנה.

17 בברייתא לעיל (כט): התבאר שהמוכר עבדו לחוץ לארץ קונסים
18 את הלוקח שיוציאו לחירות, הגמרא מבארת דין זה: אמר ליה
19 אביי לרב יוסף, מאי חוין – מה טעם ראית לכך דקנסין ליה
20 ללוקח – שקונסים את הקונה, ואומרים שאין המעות חוזרות
21 אלא חל המקח, והקונה צריך לשחרר את העבד והפסיד מעותיו,
22 והלא אפשר לומר דקנסיה למוכר – שנקנס את המוכר,
23 ונאמר שהמעות חוזרות ובטל המקח, והמוכר צריך לשחרר את
24 העבד.

25 אמר ליה רב יוסף לאביי, יש ליישב זאת על פי משל הבריות,
26 לאו עכברא נגב אלא חורא נגב – לא העכבר הוא הגונב, אלא
27 החור [שגורם לו לגנוב] הוא הגונב, שכן העכבר לא היה גונב אם
28 לא היה לו חור להטמין בו גניבתו, וכן בעניינו, הטעם שקונסים
29 את הלוקח, הוא מכין שהוא הגורם לכך שנמכר העבד לחוץ
30 לארץ, שהרי אם לא היה מוצא המוכר לוקח, לא היה מוכר את
31 העבד.

32 חזר אביי ושאל את רב יוסף: אי לאו עכברא – לולא העכבר
33 שגנב, חורא מנא ליה – מזהיבן יש גניבה לחור, כלומר בודאי
34 שהעכבר הוא הגנב העיקרי, ואם כן גם בעניינו, יש לקנוס את
35 המוכר, שהרי המוכר מכר את העבד לידי הלוקח. השיב רב
36 יוסף: מסתברא, דהיכא דאייתר לאיפסודא קנסין – מסתבר
37 שיש לקנוס את האדם שהאיסור תחת ידו, ולכן קונסים רק את
38 הלוקח, משום שהעבד שנמכר לחוץ לארץ, נמצא ברשותו.

39 שנינו במשנה: היתה שנת שדפון בו וירקן או שנת שביעית,
40 אינה עולה מן המנין, נרה או הובירה עולה לו מן המנין. שואלת
41 הגמרא: השתא הובירה – עתה שכתבה המשנה שכאשר
42 הותר הלוקח את השדה שוממת ולא עבד בה כלל, עולה לו
43 אותה שנה למנין שתי שנות תבואה, נרה מיבעיא – האם צריכה
44 לומר ששנה שחרש בה את השדה עולה למנין, והלא קל וחומר
45 הוא, ומדוע נכתב במשנה 'נרה'.

46 משיבה הגמרא: נרה איצטריך ליה – צריכה המשנה לכתוב
47 נרה, שאם לא כן, סלקא דעתך אמינא – היה עולה בדעתך
48 לומר, אמרינן ליה – שאומרים למוכר הבא לגאול, תב ליה
49 דמיה וליסק – תן ללוקח את דמי החרישה, ורק לאחר מכן
50 הלוקח יצא מן השדה, קא משמע לן – לכן משמיעה המשנה
51 'נרה' ללמד שאין המוכר צריך לתת ללוקח את דמי החרישה,
52 מכין שהלוקח הפסיד לעצמו בכך שלא זרע.

53 שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר מכרה לו בו לפני ראש השנה
54 והיא מלאה פירות, הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי
55 שנים. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי רבי אליעזר:
56 תניא, רבי אליעזר אומר, מנין שאם מכרה לו לפני ראש

57 השנה כשהשדה מלאה פירות, שלא יאמר לו המוכר ללוקח
58 כשכא לפדות את השדה בסוף שתי השנים, תנא לפני את
59 השדה מלאה פירות, ולא תיטול את התבואה השלישית, בדרך
60 שהנחת לפניך – כשם שהבאתיה לך מלאה פירות כשמכרתיה
61 לך, תלמוד לומר (ויקרא כה טו) 'במספר שני תבואות ימכר
62 לך', משמע מלשון הפסוק, שמקבל הלוקח את כל התבואות
63 שיש בשתי השנים, ונמצאנו למדים, שפעמים שאדם אוכל
64 שלש תבואות בשתי שנים. דהיינו התבואה שהיתה כבר בשדה
65 כשקאה, ועוד שתי תבואות של שנתיים.

משנה

66 משנתנו ממשיכה לעסוק בידי גאולת שדה: מכרה לראשון
67 במונה – במאה דינרים, ומכרה ראשון לשני – ומכרה הקונה
68 הראשון לקונה שני במאתים דינרים, כשכא בעל השדה לגאול
69 את השדה, אינו מחשב את שווי השנים שממנו מכירת השדה
70 עד היובל אלא עם הקונה הראשון שקנה ממנו את השדה,
71 ונותן לו את עודף המנה, שנאמר (ויקרא כה כז) 'וחשב את שני
72 ממכרו והשיב את העדף [לאיש] אשר מכר לו'. דהיינו
73 שהמוכר מחשב את שנות המכירה ונותן את העודף, לאיש
74 שקנה ממנו, שהוא הלוקח הראשון. ואם בעל השדה מכרה
75 לראשון במאתים דינרים, ומכרה הראשון לשני במונה, כשכא
76 בעל השדה לגאול את השדה, אינו מחשב את שווי השנים
77 אלא עם האחרון – עם הלוקח השני, ונותן לו את עודף המנה,
78 שנאמר (שם) 'וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף לאיש
79 (אשר מכר לו)', ומתיבתא 'איש' יש לדרוש, שהמוכר מחשב את
80 שנות המכירה ונותן את העודף לאיש אשר בתוכו – לאיש
81 שנמצא בתוך השדה, שזהו הלוקח השני שהשדה ברשותו.
82 דהיינו שבכל האופנים המוכר מחשב לפי המחיר הנמוך.

83 דינים נוספים בגאולת שדה: לא ימכור ברחוק – לא ימכור את
84 שדהו הרחוקה וינאל בקרוב – כדי שיוכל לגאול את השדה
85 הקרובה שמכר. וכן לא ימכור ברעה – שדה גרועה שברשותו
86 וינאל ביפה – כדי לגאול את השדה היפה שמכר. ולא ילוה
87 וינאל – לא ילוה כסף כדי לגאול. ולא ינאל לחצאין – אם אין
88 בידו את דמי כל השדה, אינו רשאי לגאול חציה, אלא עליו
89 לגאול את כל השדה בפעם אחת. ובהקדש – המקדיש את
90 שדהו ובא לגאולה מן ההקדש, מותר בכוף – יכול לגאול בכל
91 אלו האופנים [לגאול על ידי שמוכר שדה רחוקה או גרועה, וכן
92 ללוות, כדי לגאול, או לגאול לחצאין]. זה חומר הדיוט מדין הקדש.
93 מכרה קדש – ובדינים אלו, חומר דין הדיוט מדין הקדש.

גמרא

94 הגמרא מביאה ברייתא, שבה מבואר המקור לכך שמחשבים את
95 שנות המכירה באופן המקל על הגאול: תנו רבנן בברייתא,
96 מכרה לראשון במונה, ומכרה ראשון לשני במאתים, ובא בעל
97 השדה לגאול את שדהו, מנין שאינו מחשב את שווי השנים
98 אלא עם הראשון, דהיינו לפי מנה, תלמוד לומר – מלמדנו
99 הכתוב (ויקרא כה כז) 'וחשב את שני ממכרו והשיב את העדף
100 [לאיש] אשר מכר לו', שהמוכר מחשב את שנות המכירה עם
101 האיש שקנה ממנו את השדה, שהוא הלוקח הראשון. מכרה
102 לראשון במאתים, ומכרה הראשון לשני במונה, מנין שאין
103 מחשבים את שווי השנים, אלא עם השני, דהיינו לפי מנה,
104 תלמוד לומר (שם) 'לאיש' ויש לדרוש, [לאיש] אשר בתוכו
105 – לבעל השדה השווה בתוכה, דברי רבי.

106 ממשיכה הברייתא ומביאה את דברי רבי דוסתאי, שאף הוא
107 דורש את הפסוקים להקל על הגאול, באופנים אחרים [ולהלן]
108 יבואר במה הוא חולק על רבי: רבי דוסתאי בן יהודה אומר,

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף ל עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) ריג

ורב ענן — דהוה מספקא ליה בדי הדרי ובדי לא הדרי, הק ברייתא דצריך גט
שיחורו לא הוה שמייעא ליה. ומהא דאמר שמואל אינה מכורה לא הוה מצי
למשמע מידי, דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין? דלמא מעות שנתן לוקח
למוכר מתנה חן ביד מוכר, ואיכא בין רב לשמואל הק דפרישית לעילא ומעות
חוזרין — דאדם יודע שאין קדושין תופסין

באחרות, וגמר נתן לשם פקדון, ולשמואל
גמר נתן לשם מתנה. דקנסת ללוקח — גבי
מוכר עבדו בחוצה לארץ, דאמרינן: לא
הדרי זבני, וירצא עבד לחירות ומפסיד
לוקח. ליקנסיה למוכר — שיהו מעות
חוזרין, ויציאו מוכר לחירות! לאו עכבאר
גב — עכבר הגונב ונמני בחוץ, אם לא היה
לו חור להניח בו — לא היה גונב. הלכך
חורא גבאר וקא גבי ליה. הכא נמי, אם לא
היה מוצא לוקח — לא היה מוכר. חורא
מנא ליה — החור מאין לו הגניבה. דאיתא
לאיסורא — דהיינו לוקח, שהעבד אצלו.
[הב ליה דמיה — פירושו: דמי הני, קא
משמע לן. שלא יאמר — מוכר הבא
לפרותה לסוף שתי שנים: הנח לפני מליאה
פירות כדרך שהנחתי לפניך כשמכרתי לך.
במספר שני תבואות — משמע: כל תבואות
שבשתי שנים. מדמה ליה למיתכב — מספר
שנים, או: "מספר תבואות", דהוי משמע
שתי תבואות. משנה אינו מחשב —
המוכר כשבא לגאלה, אלא עם הראשון.
ומחשב כמה שנים היו משמכרה לו עד שנת
היובל, ומחשב כמה מגיע מן המנה לכל
שנה, ולפי אותו חשבון ינכה לו לוקח לכל
שנה ושנה שאכלה. והמותר יחזיר לו.
[לאיש] אשר מבר לו — "והשיב את העודף
לאיש" וגו', בגואל שדה ממכרו כתיב. לאיש
אשר בתוכה — ובגמרא פריך: מנלן
דררשינן לקולא? לידרוש לחומרא! לא
ימכור שדה רחוקה — שיש לו, כדי לגאול
זו שדיא קרובה לו. בגמרא מפרש מנלן. ולא
ילוח — מעות כדי לגאלה. מותר בבולן —
המקדיש שדהו מותר למכור שדה אחרת או
ללות כדי לגאלה, וגואל לחצאין, אם אינו
מספיק לגאול את כולה — יגאל חציה,
ולכשיבול יגאלנה כולה. גמרא והשביחה
— מאליה. העודף שבידו — הנשאר בידו מן
הדמים שקיבל, לאחר שינכה לו הלוקח
חשבון המגיע לכל שנה שאכלה. הבסיפה
— נתקלקלה ופחתו דמיה. שבקרקע —
עודף שהקרקע שוה יותר על מה שמגיע
לחשבון שנמכה לו הלוקח לשנים שאכלה,
דהאי "עודף" איכא למדרש להכי ולחכי.
מאי בינייהו — בין רבי לרבי דוסתאי? מכל
מקום בין למר בין למר לקולא אולין? בנן
דאייקר חול ואייקר — שמכרה לו במאתים,
ומכרה ראשון לשני במנה, ונתייקרה ביד
השני ועמדה על מאתים. לרבי דאמר:
"לאיש אשר בתוכה" — לא יחייב אלא מנה
כמה יחייב בה שני. לרבי דוסתאי יחייב
מאתים, דאי אמרת עודף שבידו — הא
מתן שקל מקמא, ואי אמרת עודף
שבקרקע — הא מתן שריא. נאולה נאולה

כתיב הכא (ויקרא כה) "ומצא כדי גאולתו", וכתיב בעבד עברי (שם): "גאולה תהיה לו". אלא ממנה — כשבא לפרות עצמו מחשב כמה שנים משעה שנמכר (עד
שנת היובל), ומחשב כמה מגיע מאותו מנה לכל שנה ושנה. ואם עברו שנים או שלש שנים — ינכה לו אדוניו לפי חשבון המגיע לכל שנה, כדכתיב "כימי שכיר יהיה
עמו". כפי שני — משמע: כפי שנים שעמד בהן. כלומר, לפי מה שהוה שוה באותה שעה. אין לי וכו' — דהאי קרא בגמרא לגוי כתיב, כדכתיב (שם): "וכי תשיג יד
גר ותושב" וכו'. שכיר שכיר — כתיב הכא (שם): "כימי שכיר יהיה עמו", וכתיב בגמרא לישראל (דברים טו): "כי משנה שכר שכיר עבדך" וגו'.
הריני

אבדין, מאי [איכא] בין רב לשמואל? איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצץ אילנות
שהיו בה, לרב דאמר מכורה [היא] — שדה הדרא בעינא, ואילנות דקץ קץ.
לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה — הדרי אילנות, ואף על גב דלוקח
לא שקיל דוזי. אי נמי: בגון שמכר עמה מטלטלין, והחזיק הלוקח בקרקעות ולא
משך המטלטלין, דקיימא לן נכסים שאין
לחן אחריות נקנים עם נכסים שיש לחן
אחריות בבסך בשטר ובחזקה, ואין צריך
משיכה. לרב דאמר מכורה [ויוצאה] —
שדה הדרא ומטלטלי מיקנו. לשמואל
דאמר אינה מכורה ומעות מתנה — לא
מיקנו מטלטלי, דחזקה דקרקע לא הוי
חזקה, עד כאן לשון רש"י. ולפי האי שפירש
רש"י, דאמר במכור חזור לבעליו מיד מכל
מקום מיקנו מטלטלין בהדיהו, מקשין
העולם מהדאי דפרק קמא דבבא מציעא
(יא.א.): מעשה ברבן גמליאל חקנים שהיו
באים בספינה, אמר: מעשר שאני עתיד
למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו.
(ואיכא בתוספתא) [ותני בספא] דנתקבלו
שכר זה מזה. וליתבי ההוא אתרא במתנה
על מנת להחזיר, (או) וליקני לו בחליפין
דסודרו! אי נמי: לשיטתיה ההוא אתרא וינקה
ליה בקצין סודרו ויש לומר: דכל דבר החוזר
לבעלים, כגון מתנה על מנת להחזיר, אי נמי
שאלה או שכירות — בכולם לא מיקנו
בחליפין, משום דהוה כמו טובת הנאה,
דאמרינן (שם,ב) דאינה ממונא לקנות
בחליפין. ומשום הכי הוצרך שיתקבלו מעות
זה מזה.

דלמא אינה מכורה ומעות מתנה מידי
דהוה אמקדש אחרות — ומיהו, לפי
האמת, שהוכחנו דמעות חוזרים, אמרינן
דלא דמי למקדש אחרות. לפי שאדם יודע
שאין קדושין תופסין באחרות וגמר נתן
לשם מתנה, אבל במוכר שדהו בשנת היובל
— אין העולם בקיאין בכך, ולא גמר לשום
מתנה. לא ימכור ברחוק ויגאול בקרוב —
הוא הדין איפכא דלא, אלא אורחא
דמילתא נקט.
איכא בינייהו דאייקר חול ואייקר — הוא
הדין דהוה מצי למימר דאייקר חול
בלוקח אחד בלבד. דאילו לרבי דלא דריש
"העודף", בין לאיש אשר מכר בין לאיש
אשר בתוכה — צריך לגאולה כפי המכר,
דהיינו ביוקר. ולרבי דוסתאי ברבי יהודה
אולין בתר העלוי שבקרקע, וגנאלת כפי
העלוי. אלא לפי דאיירי במתניתין בשני
מוכרין, ניחא ליה למינקט נמי "איכא
בינייהו" בשני מוכרין
דתניא

וממאי דלקולא? דלקא לחומרא! — לא סלקא דעתך, דגמר "נאולה" "נאולה" מעבד עברי.
— והתם מנלן? — דתניא: נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים, מנן שאין מחשבין אלא
ממנה? שצאמר: "מכסף מקנתו", נמכר במאתים והכסף ועמד על מנה, מנן שאין מחשבין
אלא ממנה? שצאמר: "כפי שניו". ואין לי אלא עבד עברי הנמכר לגוי, שצנאל וידו על
העליונה, נמכר לישראל מנן? תלמוד לומר: "שכיר" "שכיר" לגזירה שוה. אמר אביו:
הריני

1 **דנניא** כי טוב לו עמך — הכי איתא בכל הספרים. ונראה דלא גרסינן הכי, דאין
2 זה כי אם סיפור בדריש של העבר כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך,
3 ואין זה ציווי. אלא גרס, כדאיתא בספר: "כתושב כשכיר יהיה עמך", דהיינו
4 ציווי. **במה** קשה אבקה של שביעית — פירוש: דהיינו סחורה. דאין זה עיקר
5 האיסור, דעיקר האיסור הוא

6 חרישה חוריעה. ואם תאמר: ומגל דל יד
7 סחורה בלבד קלקולים אלו שמפרש כאן
8 באין עליו דלמא על ידי חרישה חוריעה
9 דוקא הם באים ויש לומר: דהיינו מדה כנגד
10 מדה, על ידי שמכר פירות שביעית — הוא
11 מוכר את אשר לו.

12 **או** לעקר זה הנמכר לעבודה וזה עצמה —
13 לפי שסופן של עבודות זרות ליעקר
14 דריש הכי.

15 **ואימא** היכא דעבד תרתין ופישי ארבע
16 כו' — פירש רש"י: ולא בהכסף
17 והשביח מישתעי מדי. ולא נראה, דאם כן
18 אין זה כי אם מפשטיה דקרא, ובלא יתור
19 שמעינן ליה, ומשמע דרב נחמן בר יצחק
20 מיתורא קא מפיק. לכן נראה לפרש: ואימא
21 היכא דעבד תרתין ופישי ארבע נתיב ליה
22 ארבע מכסף מקנתו, בין הכסף בין השבית.
23 ודיכא דעבד ארבע ופישי תרתין —
24 נתיב ליה תרתין כפי שני, בין הכסף בין
25 השבית. ולהכי אתא יתורא דקרא, דלעולם
26 אחר הסמוך אולינן.

תני

1 **הריני כבן עזאי בשוקי טבריא**. אמר ליה ההוא מרפנן
2 **לאבוי**: איפא למידרשינהו לקולא ואיפא למידרשינהו
3 לחומרא, כמאי דלקולא? איפא לחומרא? — לא סלקא
4 דעתיה, מרפנן רחמנא גביה; דתניא: "כי טוב לו עמך"
5 — עמך במאכל, עמך במשתה; שלא תהא אוכל פת נקה
6 והוא אוכל פת קרבר, אתה שותה יין ושן והוא שותה יין
7 חדש, אתה ושן על גבי מוכין והוא ושן על גבי קרקע.
8 מוכין אמרו: הקנה עבד עברי, פקונה אדון לעצמו. —
9 אדרבה, נחמיר עליה מרדכי יוסי ברבי חנינא! דאמר רבי
10 יוסי ברבי חנינא: בא וראה כמה קשה אבקה של
11 שביעית; אדם נושא ונותן בפירות שביעית — לפוף מוכר
12 את מפלטיו, שנאמר: "בשנת היובל הזאת תשבו איש
13 אל אחוזתו", ובתיב: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה
14 מיד עמיתך", דבר הנקנה מיד ליד; לא הרגיש — לפוף
15 מוכר את שדותיו, שנאמר: "וכי ימוך אחיך ומכר
16 מאחוזתו", לא באת לידו — לפוף מוכר את ביתו,
17 שנאמר: "ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה". מאי
18 שנא התם דקאמר: "לא הרגיש", ומאי שנא הקא

19 דקאמר: "לא באת לידו"? — בדרב הונא, דאמר רב הונא: פיון שעבר אדם עבירה ושנה בה —
20 הותרה לו; הותרה לו סלקא דעתך? אלא אימא: נעשית לו בתיבת. לא באת לידו — לפוף שלחה
21 ברבית, שנאמר: "וכי ימוך אחיך וגו', ובתיב: "אל תקח מאתו נשך ותרבית"; לא באת לידו עד
22 שמוכר את פתו, שנאמר: "וכי ימכר איש פתו לאמור". ואף על גב דבתו בהאי ענינא ליתא, נחא
23 לאניש דלויבין בריתיה ולא ליוף בריתיה, דאילו התם מירעא ואולא, ואילו הקא קא מוספא
24 ואולא. לא באת לידו — לפוף שמוכר את עצמו, שנאמר: "כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך", לא לך
25 אלא לגר, שנאמר: "לגר", ולא לגר צדק אלא לגר תושב, שנאמר: "לגר תושב", "משפחת גר" —
26 זה הגוי; כשהוא אומר: "או לעקר משפחת גר" — זה הנמכר ונעשה משרת לעבודה וזה עצמו!
27 אמר ליה: הא אהדריה קרא, ותנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ותלך ומכר עצמו לעבודה וזה אידחה
28 אבן אחר הנפול? תלמוד לומר: "גאולת עולם תהיה לו ויביל צא". אימא: גאולה תהיה לו
29 דלא ליטמע בגוים, ולעולם לענין פדיונו נחמיר! אמר רב נחמן בר יצחק, בתיב: "אם עוד רבות
30 בשנים", ובתיב: "אם מעט נשאר בשנים", וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות? אלא נתרבה
31 כסף — "מכסף מקנתו", נתמעט כסף — "כפי שניו". ואימא: היכא דעבד תרתין ופישי ארבעי —
32 ליתב ליה ארבע "מכסף מקנתו", והיכא דעבד ארבע ופישי תרתין — ליתב ליה תרתין "כפי שניו"!
33 — אם כן, נכתוב: "אם עוד רבות שנים", מאי "בשנים"? נתרבה כסף בשנים — "מכסף מקנתו",
34 נתמעט כסף בשנים — "כפי שניו". אמר רב יוסף: דרשינהו רב נחמן לחני קרא כסני. "לא ימכור
35 ברחוק" כו'. מנא הני מילי? דתנו רבנן: "והשיגה ידו" — יד עצמו, שלא ילוה וגאל; "ומצא" — פרט
36 למצוי, שלא ימכור ברחוק וגאל בקרוב, פרע וגאל בפה; "כדי גאולתו" — כדי גאולה הוא גואל
37 ואינו גואל לחצאין. למימרא, ד"מצא" השתא משמע? וימיהו: "ומצא" — פרט לממציא עצמו,
38 מיכן אמר רבי אליעזר: אם משיגא אבן מתחת ידו הוציא תלה את ראשו וקיבלה — פטור, אלאמא,
39 "מצא" מידי דאיתיה מעיקרא משמע! אמר רבא: הקא מענינא דקרא והקא מענינא דקרא; הקא
40 דומיא ד"השיגה ידו", מה "השיגה ידו" — דהשתא, אף "מצא" נמי — דהשתא; והקא דומיא דיער,
41 מה יער — מילתא דאיתיה מעיקרא, אף "מצא" — מילתא דאיתיה מעיקרא. "ובהקדש" כו'. מנא
42 הני מילי? דתנו רבנן: "ואם גאל וגאל" — מלמד שלחה וגואל, וגואל לחצאין. אמר רבי שמעון: מה
43 טעם? לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה פחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעלים
44 ביובל — הורע פחו, שאינו לזה וגואל ואינו גואל לחצאין. אבל מקדיש שדה אחוזה, הואיל שהורע
45 פחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה יצא לכהנים — יפה פחו, שלחה וגואל וגואל לחצאין.

תני

1 **הריני** — משובח במקומי שאני דרשן ובקי, כבן עזאי שדיח משתבח בשוקי טבריא,
2 כדנניא בבכורות בפרק תשיעי (נחא), כן עזאי אומר: כל חכמי ישראל לפני בקליפת
3 השום. איכא למדרשינהו — הני קראי דעבד עברי. קרבר = שגודייר. מדרבי יוסי
4 **ברבי חנינא** — דודאי לא בא לידך כך אלא מפני שדיח רשע ועושה סחורה בפירות
5 שביעית. אבקה של שביעית — הסוחר
6 בפירות שביעית. ולהכי קרי ליה אבק — שאין
7 זו עיקר מצותה של איסור שביעית, וסמך
8 ליה וכי תמכרו ממכר — ודרשין סמוכין,
9 והכי אמר רחמנא: אם לא תשמרו מצות יובל
10 — סופכם למכור מטלטלין וכלי תשמיש. לא
11 הרגיש — לא נודעו לשוב מן העבירה. לא
12 באת לידו — משמע שלא יעלה על לבו
13 שיהא עושה שום עבירה. נעשית לו בחיתר
14 — דומה בענינו בחיתר. הלכך, ברישא דלא
15 עבר עדיין אלא פעם אחת — תני: "הרגיש",
16 משמע שהיה יודע ונותן את לבו שהיה
17 עובר, אבל לא נרתע מן העבירה ועשה.
18 ובפעם שניה תני: "לא באת לידו", שאפילו
19 על לבו אין עולה שתהא עבירה. נחא ליה
20 לאניש דלויבין בריתיה ולא ליוף בריתיה
21 — דריבית כתיב בהאי ענינא, דכתיב (ויקרא
22 כה): "אל תקח מאתו נשך ותרבית" וגו'. והא
23 דאזי מקמי הכי כבר זבנה לבריתיה, דבהכי
24 נחא ליה. פדיון בתו מנרעא ואולא —
25 שסתם מכירת הבת אינה שתהא שפחה אלא
26 עד שיגיע ימי נערות, ואם בא לפדותה בתוך
27 כך — מחשב הדמים שמכרה כמה מגיע לכל
28 שנה שהיתה ראיה להיות ביד האדון, ולפי
29 אותו חשבון המגיע לכל שנה מנכה לו האדון
30 לכל שנה ושנה ששמשות, כדנניא בקדושין
31 (יא.א): "והפדה" — מלמד שמגרעת פדיונה
32 וירצאה. ונעשה משרת — שהיה נעשה
33 משרת לעבודה וזה, לחשוב עצים ולשאוב
34 מים. אמר ליה אבי — להחוא מרבנן; אפילו
35 הכי, הא אהדריה קרא שיהו מרחמין עליו.
36 אדרבה אבן — כלומר שלא יגאל לעולם.
37 נחמיר — עליה, שאם נמכר במנה וחשבי
38 יחשב במאתים, או אם נמכר במאתים
39 וחכסין — יחשב במאתים, כדכתיב (שם):
40 "מכסף מקנתו". וכי יש שנים מרובות —
41 שתהא שנה יתירה מחבירתה, דקאמר קרא
42 "אם עוד רבות בשנים", או שנה פחותה
43 מחבירתה? אלא — הכי קאמר קרא: אם יש
44 ריבוי בכסף בשנים שהוא עומד בהן, כלומר
45 מה שהשביחו — ישיב גאולתו מכסף מקנתו,
46 דאין מחשב אלא כמה שנמכר, ואם מעט
47 נשאר דמיו בשנים שהוא עומד בהן, כגון
48 שהכסף כפי שניו — ישיב את גאולתו.
49 **ואימא** — הכי קאמר קרא: היכא דפלח ליה
50 תרתין שני ופשו ארבעי עד יובל — ליתב ליה
51 כמה שמגיע לארבע שנים מכסף מקנתו, לפי
52 חשבון שקנאו. כפי שניו — לפי שנים שהיה
53 עדיין חייב לעובדו, ולאו בהכסף והשביח
54 משתעי קרא. ומצא את רעתו ומת — שהיה
55 חבירו מצוי שם בשעה שהרים זה הגרן —
56 חייב, פרט לממציא את עצמו, דפטור זה
57 מגלות. מה השיגה ידו והשתא — דודאי
58 מעיקרא כשמכרה לא היתה ידו משגת,
59 כדכתיב (שם): "כי ימוך אחיך ומכר
60 מאחוזתו". ואם גאל וגאל — מלמד שלחה
61 מלמד שלחה — מאחר וגואל, ואם ירצה וגאל
62 לחצאין. הורע פחו — כדאמרן לעיל.

תני

כלפי הפעם השניה 'לא הרגיש', דהיינו שידוע שזו עבירה ולא
נרתע מלעשותה שוב, אולם לאחר שעבר פעם שניה, נאמר
כלפי הפעם השלישית 'לא באת לידו', שכבר אינו מעלה על לבו
שיש בכך עבירה, ודומה היא בעיניו כדחירת.
מביאה הגמרא את המשך דברי רבי יוסי ברבי חנינא: (לא באת
לידו לסוף שלשה ברבית שנאמר וכי ימוך אחיך וגו' וכתוב אל
תקח מאתו נשך ותרבית) לא באת לידו – לא העלה בלבו שיש
בכך עבירה, והמשיך לסחור בפירות שביעית, מחמיר עונשו עד
שמוכר את בתו לשפחה, שְנַאמֶר (שמות כא ז) 'וכי ימוכר
איש [את] בתו לאמה, ומבארת הגמרא: ואף על גב דבתו
בהא ענינא ליתא – אמנם פרשת 'כי ימוכר איש את בתו' אינה
כתובה בענין שביעית, ואם כן לא ניתן לדרוש זאת מסמיכות
המקראות, אך פרשת ריבית נאמרה בענין שביעית וכמובא
להלן, ויש לדרוש קל וחומר, שאם הגיע לידי כך שעליו ללוות
ברבית, ודאי מכר את בתו קודם לכן, שהרי נִיחָא לְאִינִישׁ
דְּלִיזְבִּין בְּרִיתָהּ – נח לאדם למכור את בתו לשפחה, וְלֹא לְיִזְיָה
בְּרִיתָהּ – ולא ללוות ברבית, דְּאִילּוּ הָתֵם – שם במכירת
הבת, כל שנה שעוברת מִיְּדָעָא וְאִלּוּ – מגרעת בדמי פדיונה,
וְאִילּוּ הָכֵא – כאן ברבית, כל שנה שעוברת קָא מוֹסַפָּא וְאִלּוּ
– מוסיפה בדמי הפרעון.
ממשיך רבי יוסי ברבי חנינא לבאר את עונשו של הסחור בפירות
שביעית: [לא באת לידו] – לא העלה על לבו שיש בכך עבירה,
ועבר פעם נוספת, לִסְוֹף שְׁלוֹשָׁה בְּרִיתָהּ, שְנַאמֶר בהמשך הפרשה
(ויקרא כה לה), 'וכי ימוך אחיך וגו' ומִטָּה ידו עמך, וכתוב
(שם כה לו), שכשאתה מלווה לו כסף, אֵל תִּקַּח מֵאֲתָו נֶשֶׁךְ
וְתִרְבִּית, ומכך שהתורה מצוה את אזוהרת הריבית דווקא כלפי
המלווה, שלא יקח מהלווה ריבית, משמע שהלווה כבר מוכן לתת
ריבית, ובודאי לבסוף יבוא ללוות ברבית באופן המותר.
ממשיך התנא: לא באת לידו – לא העלה על לבו שיש בכך
עבירה, והמשיך לסחור בפירות שביעית, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת עֲצָמוֹ
להיות עבד לישראל, שְנַאמֶר בהמשך הפרשה (שם כה לט) 'וכי
ימוך אחיך עמך ונמכר לך', מוסיף התנא: לא לך – ופעמים
שאינו זוכה להמכר לישראל, אֵלָא נמכר לַגֵּר צדק, שְנַאמֶר
בהמשך הפרשה (שם כה מז) 'ונמכר לַגֵּר', וְלֹא לַגֵּר צִדֵּק –
ופעמים שאינו זוכה להמכר לגר צדק, אֵלָא נמכר לַגֵּר תוֹשֵׁב,
שְנַאמֶר (שם) 'ונמכר לַגֵּר תוֹשֵׁב', ופעמים שאינו זוכה להמכר
לגר תושב, אלא נמכר לַמִּשְׁפַּחַת גֵּר' (שם), שֶׁהָ הָעוֹבֵד
בּוֹכְבִּים, וּבְשָׁאוֹ אִמֹר (והכתוב), 'או' לַעֲקֵר' (משפחת גר),
בא ללמד על זה הַמִּכְבֵּר וְנַעֲשֶׂה מִשְׁרָת לַעֲבֹדֵת בּוֹכְבִּים
עֲצָמָה, דהיינו שנענש להיות משרת לעבודה זרה לחטוב עצים
ולשאוב מים עבורה. עד כאן דברי רבי יוסי ברבי חנינא, ומוכיח
מכך ההוא מרבנן, שעבד עברי הוא רשע, ואם כן לכאורה יש
להחמיר בפדיונו, וקשה מדוע לדרוש את הפסוקים להקל עליו
לפדותו במחיר הנמוך.
אמר ליה אבבי לההוא מרבנן, הָא אֲחֵדִירָה קָרָא – הרי מצאנו
שהחזירו הכתוב לכלל ישראל, וצויה לרחם עליו ולגאלו,
(ותנא) [דְּתֵנָא] דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא – שנה התנא מבית מדרשו
של רבי ישמעאל, הוֹאִיל וְהִלֵּךְ וּמָכַר עֲצָמוֹ לַעֲבֹדֵת בּוֹכְבִּים
להיות לה משרת, הָאם אִידִיחָהּ (אדרחוק) אֵכָן אַחֵר הַנּוֹפֵל,
כלומר, האם נמשיך להחזיקו בנפילתו ולא נגאל אותו לעולם,
תְּלִמּוּד לִמֹר (נאות עולם) תהיה לו וביובל (יצא) [וְנִאֲלָה
תהיה לו אֶחָד מֵאֲחֵי יִנְאֲלָנָה] (ויקרא כה מח), הרי שישאל
נצטוו, לרחם עליו ולגאלו, ולכן גם בפדיונו יש לדרוש את
הפסוקים להקל עליו.
שואלת הגמרא: אִמָּא – שמה נאמר, שציווי התורה 'נִאֲלָה
תהיה לו', אינו משום שיש לרחם עליו, אלא כדי דְּלֹא לִיִּמְעַע

הַרְיֵי בִּבְנֵי עֲזָאִי בְּשׁוּקֵי מִכְרֵיָא – משבחים אותי שאני דרשן
ובקי, כמו שכן עזאי היה משתבח בשוקי טבריא, ואומר 'כל חכמי
ישראל לפני בקליפת השום'. אִמֶר לִיה הָהוּא מִכְרֵנָן ו-אחד
החכמים] לְאִבְנֵי, הלא אִיבָא לְמִידְרָשְׁנָהוּ – ניתן לדרוש את
הפסוקים 'מכסף מקנתו' וכפי שניו, לְקוֹלָא – להקל על העבד
עברי לפדותו במחיר הנמוך וכמבואר לעיל (ע"א), וְאִיבָא
לְמִידְרָשְׁנָהוּ לְחוּמְרָא – להחמיר עליו לפדותו במחיר הגבוה,
שאם בקנייתו היה שוה מנה, והשביח ושוה מאתים, מחשב
במאתים כפי ששוה עכשיו, ואם היה שוה מאתים והכסף ושוה
מנה, מחשב במאתים כפי שוויו כשנקנה, אם כן, מִמָּאִי דְּלִקְוִלָא
אִיבָא לְחוּמְרָא – מנן שדורשים להקל, שמה נאמר שדורשים
להחמיר.
השיב אבבי לההוא מרבנן: לא סְלָקָא דְעֵתָךְ – אל תעלה בדעתך
לדרוש לחומרא, אלא ודאי יש לדרוש להקל מִדְּאִקִּיל רַחֲמֵנָא
גְּבִיחָה – ממה שמצינו שהקילה התורה בעבד עברי, דְּתֵנָא – כפי
ששנינו בבביתא, נאמר לגבי עבד עברי הנמכר לישראל 'כי
מוֹב לוֹ עֵמֶךְ' (דברים טו טז), ומכאן ציווי לאדון שינהג עם
העבד בשוה לו, 'עֵמֶךְ' בְּמֵאֲכָל 'עֵמֶךְ' בְּמִשְׁתָּהּ, דהיינו שְׁלֹא
תִּהְיֶה אוֹכֵל פֶּת נִקְיָה, והוא (העבד) אוֹכֵל פֶּת קִיפָר – פת
העשויה מקמח המערבב עם סובין, ולא תהא אֲתָה שׁוֹתָה יֵין
יֵשֵׁן, והוא שׁוֹתָה יֵין חֲדָשׁ שאינו משובח כישן, ולא תהא אֲתָה
יֵשֵׁן עַל גְּבִי מוֹכֵן – מצערך, והוא יֵשֵׁן עַל גְּבִי קִרְקַע. מִכָּאֵן
אִמְרוּ חכמים, 'הַקִּנְיָה עֲבֵד עֲבָרִי בְּקוֹנָה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ'. ומאחר
שמצאנו בבביתא שהתורה הקילה בעבד עברי, יש לומר שגם
הפסוקים 'מכסף מקנתו' וכפי שניו נדרשים להקל עליו.
חזר ההוא מרבנן ושאל את אבבי, אֲדִרְבָּה – יש לנו לומר להיפך,
שנחמיר עָלֶיהָ – על העבד עברי כפי שיש ללמוד מִדְּרַבִּי יוֹסִי
בְּרַבִּי חֲנִינָא, שדרש מהפסוקים שהעבד עברי בא לידי עבדותו,
מפני שהיה רשע, דְּאִמֶר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, בָּא וְרָאָה בְּמָה
קָשָׁה אֲבִיקָה שֶׁל שְׁבִיעִית – כמה חמור עונשו של העובר על
איסור סחורה בפירות שביעית, אֲדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפִירוֹת
שְׁבִיעִית, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת מִטְלָתָיו מחמת עניות, שְנַאמֶר
(ויקרא כה יג) 'בְּשָׁנֵת הַיּוֹבֵל הַזֶּה תִּשְׁכּוּב אִישׁ אֶל אַחֲוָתוֹ',
וְכֵתִיב בסמוך לפסוק זה (שם כה יד), 'וכי תמכרו ממכר
לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ, ותיבת 'מיד' נדרשת לִדְבָר
תְּנִינָה מִיַּד לִיד, דהיינו מטלטלים. ולמדנו מסמיכות הפסוקים,
שאם אדם לא ישמור את מצות היובל בכך שימכור בה פירות,
סופו למכור את מטלטליו. לא הִרְגִּישׁ – לא הודעו לחזור בו
מעשיית העבירה ועבר עליה פעם נוספת, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת
שְׁדוּתָיו, שְנַאמֶר בהמשך הפרשה (שם כה כז) 'וכי ימוך אחיך
ומכר מאַחֲוָתוֹ', ממשיכה הבביתא: לא באת לידו – לא
העלה על לבו שיש בכך עבירה, והמשיך לסחור בפירות
שביעית, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שְנַאמֶר בהמשך הפרשה (שם
כה כט) 'ואיש כי ימכור בית מוֹשֵׁב עִיר חוּמָה'.
מפסיקה הגמרא בדברי רבי יוסי ברבי חנינא, ושואלת: מָאִי שְׁנָא
הָתֵם דְּקָאמֶר בלשון 'לא הִרְגִּישׁ', וּמָאִי שְׁנָא הָכֵא דְקָאמֶר
בלשון 'לא באת לידו'. כלומר מדוע שינה התנא בלשונו בין
הפעם השניה שעובר לבין הפעם השלישית שעובר. משיבה
הגמרא: בְּדִרְבַּה הוֹנָא, דְּאִמֶר רַב הוֹנָא, בֵּין שְׁעָבַר אֲדָם עֲבִירָה,
וְשָׁנָה בָּת – ועשאה פעם שניה, הוֹתֵרָה לוֹ. מבררת הגמרא:
הוֹתֵרָה לוֹ סְלָקָא דְעֵתָךְ – וכי תעלה על דעתך לפרש 'הותרה'
לו' כפשוטו, שלאחר שאדם עובר עבירה פעמיים הרי היא
מוותרת לו. משיבה הגמרא: אֵלָא אִמָּא – אלא יש לפרש ולומר,
נַעֲשִׂית לוֹ בְּהִיתָה, דומה בעיניו העבירה ששנה בה כדחית ואינו
מעלה על לבו שיש בכך עבירה ושהיצר הרע מערים עליו
ומראה לו שזה מותר, ולכן לאחר שעבר רק פעם אחת, נאמר

משיני ימים, מיום ליום מנא ליה – מנין למד דין זה. משיבה
הגמרא: נפקא ליה – רבי למד דין זה מהפסוק (שם) ויהיה
גאלתו עד תום שנת ממכרו, שמשמע שנת ממכר שלו
כלומר עד מלאת שנה מיום מכירתו, ולא עד מלאת השנה של
מנין העולם.
הגמרא מבארת את שיטת רבנן וחוורת בה מהביאור הקודם
בדבריהם. שואלת הגמרא: ורבנן מה ידרשו מהכתוב 'ממכרו'.
משיבה הגמרא, אכן גם רבנן סוברים כרבי, דההוא – שפסוק זה
מיבעי ליה לדרשת שנת ממכרו שלו ולא שנת של מנין עולם,
והתיבה 'מים' מיבעי לה – נצרכת לרבנן למעת לעת – ללמד
שנת המכירה מתחילה בשעה של המכירה ביום המכירה,
ומסתיימת באותה שעה באותו יום, בשנה הבאה, דא' – שאם
היינו דורשים רק מהתיבות 'עד תום שנת ממכרו', הוה אמינא
מיום ליום אין מעת לעת לא, לכן כתב רחמנא 'מים' ללמדנו
שמונים את השנה מעת לעת.
מבררת הגמרא: ורבנן, מעת לעת מנא ליה. משיבה הגמרא:
נפקא ליה – רבי למד דין זה מה'תמימה', דהיינו שלימה אף
בשעות.
שואלת הגמרא: ורבנן, מה ידרשו מהמילה 'תמימה'. משיבה
הגמרא: ההוא מיבעי ליה לרבות עיבורה של שנה, דהיינו
שבשנה מעוברת, השדה נחלטת רק לאחר שעברו שלשה עשר
חדשים. שואלת הגמרא: ורבנן נמי הוה מיבעי ליה לעיבורה –
הרי גם רבי דרש במשנתו מתיבה זו לרבות את עיבורה של
השנה, שהמוכר מקבל עוד אחד עשר ימים שנת חמה יתירה
על שנת לבנה. ואם כן כיצד דרש מתיבת זו לרבות שלימה
בשעות. משיבה הגמרא: הך נמי – אכן לדעת רבי מהתיבה
'תמימה' למדים ליתן לו שנה ועיבורה, ואת הדינים ששנת
הגאולה היא מיום ליום ומעת לעת, מעד תום שנת ממכרו
נפקא. כלומר הגמרא חוזרת בה מהביאור הקודם בדעת רבי,
ועתה מבארת ששני הדינים נלמדים מהפסוק 'עד תום שנת
ממכרו'.
שנינו במשנה: הרי זו כמין רבית וכו' ואינו רבית. מקשה
הגמרא: והתניא – והלא שנינו בברייתא הרי זו רבית גמורה
אלא שהתורה התיירתה – שהתורה התיירה רבית זו בבתי ערי
חומה. ונמצאו דברי הברייתא סותרים לדברי המשנה, שהרי
במשנה מבואר שאין זו רבית גמורה. משיבה הגמרא: אמר
רבי יוחנן, לא קשיא, הוה אמינא דברי רבי יהודה, והוה
הברייתא היא דברי רבנן, וכפי שנחלקו בברייתא שלפנינו,
דתניא בברייתא, הרי שהיה נושא פתחיו מנה – אדם שהלוח
לחבירו מנה, ועשה לו שדה מוכר – שמשכן הלוח שדה עבור
ההלואה, והתנו ביניהם שאם לא יפרע הלוח את החוב עד שלש
שנים, השדה תהיה קנויה למלוח מעכשיו, וכתב לו הלוח שטר
על כך, כן מן שהמוכר – הלוח, שעשה את שדהו מכר אוכל
פירות במשך שנים אלו, מותר, ואין בכך משום רבית, אבל
בזמן שהלוחק – המלוה אוכל פירות, אסור. ושעם איסור
האכילה, משום חשש שיהיה בכך רבית, שהרי אם יפרע המוכר
את החוב בתוך השלש השנים ויפדה את השדה, נמצא שאכל
הלוחק את הפירות בשכר ששהו מעותיו אצל המוכר, והרי זה
רבית. עד כאן דברי רבנן. רבי יהודה אמר, אם כן מן שהלוחק
אוכל פירות מותר. ולהלן תבואר סברת מחלוקתם. מביא רבי
יהודה ראייה לדבריו: אמר רבי יהודה, ראייה לכך שהלכה
כדברי, שהרי מעשה בפיתוס בן זוגין, שעשה שדהו מוכר על
פי הוראת רבי אלעזר בן עזריה, ולוחק אוכל פירות היה, ולא
חששו לאיסור רבית. דוחים רבנן את הראיה: אמרו לו רבנן
לרבי יהודה, משם ראיה – וכי משם הנך רוצה להביא ראיה,
והלא במעשה ההוא מוכר אוכל פירות היה, ולא לוחק, ואין
ראיה מאותו מעשה שהלוחק רשאי לאכול פירות.

הגמרא מקשה סתירה בברייתות בדיון גאולה שדה מן ההקדש:
תני קרא – שנינו בברייתא אחת, לוח וגואל, וגואל להצאין,
ותניא אידך – ושנינו בברייתא אחרת, אינו לוח וגואל, ואינו
גואל להצאין. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הוה אמינא רבי
שמעון. רבי שמעון דורש את טעמי המקראות, ומקיל בגאולה מן
ההקדש כמובא לעיל (ל). ורבנן אינם דורשים טעמי המקראות,
אלא סוברים שמאחר שהורע כוחו של המקדיש שאין השדה
חוזרת אליו ביוכל, יש לומר שהורע כוחו גם לענין ללוות ולגאול
להצאין.

משנה

המשנה מבארת את דיני גאולת בתים בעיר מוקפת חומה:
המוכר בית בבתי ערי חומה – בעיר המוקפת חומה מימות
יהושע בן נון, הרי זה גואל מיד, וגואל כל שנים עשר חדש.
הגואל את ביתו בתוך שנה אין מנכים מה שהשתמש הלוחק
בבית עד עתה. אומרת על כך המשנה: הרי זה כמין רבית –
שימוש הלוחק בבית באופן שהבית נגאל בתוך שנה, הוא כעין
תשלום רבית על כך שהיו מעותיו אצל המוכר כל אותו זמן,
ואינו רבית – ואין זו רבית גמורה האסורה, כיון שריבית
האסורה היא דווקא באופן של הלואה, ולא באופן של מכר.
דין נוסף: מות המוכר, יגאל בנו – רשאי בנו לגאול. מות הלוחק,
יגאל המוכר מיד כנו של הלוחק.
דין נוסף: חור הקונה ומכר את השדה לאדם אחר, אין מונין את
השנה, אלא משעה שמכר הראשון, שנאמר (ויקרא כה ל)
'אם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה', משמע מתיבת לו,
שמונים לאיש שהיתה האחוזה שלו. שזוהו הראשון.
ממשיכה המשנה לדרוש את הפסוק 'עד מלאת לו שנה תמימה':
כשהוא אומר 'תמימה', בא הכתוב להביא – (לרבות) את חדש
העיבור – שבשנה מעוברת הבית נחלט רק לאחר שלשה עשר
חדשים מיום המכירה. רבי אומר, נאמר 'תמימה' כדי ליתן לו
לגאול במשך שנה ועיבורה – שנה של לבנה שהם שני ימים,
ועוד אחד עשר יום נוספים ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה.
סך הכל יש למוכר, לדעת רבי, שלש מאות ושישים וחמשה ימים
לגאול את הבית, בין בשנה פשוטה ובין בשנה מעוברת.
הגיע יום שנים עשר חדש, ולא נגאל, היה חלוט לו – הבית
נקבע ברשות הקונה לעולם. אחר הלוחק ואחר הניתן לו
כמתנה – כל הדינים האמורים הינם בין באופן שהבית הגיע לידו
על ידי מכר, ובין שקיבל אותו במתנה, שנאמר (שם) 'אם לא
יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית וגו' לצמיתות, והרי
זה יתור לשון, שניתן היה לכתוב 'לצמות', ויש לדרוש מכר,
שדיני גאולת הבתים נאמרו גם במקבל במתנה.

נמרא

אומרת הגמרא: מתניתין, ששנינו בה שרשאי לגאול מיד,
ומשמע שיכול לגאול אפילו ביום המכירה, דלא כרבי, דתניא
בברייתא, רבי אומר, נאמר בפסוק אודות גואל בית בעיר חומה
(ויקרא כה כט) 'מים תהיה גאלתו ואין מים' פחות משנים,
ומכאן שאין המוכר יכול לגאול, קודם שעברו לפחות שני ימים
מיום המכירה.
שואלת הגמרא: ורבנן הסוברים במשנתנו שיכול לגאול אפילו
בו ביום, הוה אמינא עברי ליה – מה ידרשו מתיבה זו.
משיבה הגמרא: מיבעי ליה – נצרכת היא ללמד שמונים את
השנה של גאולת הבית מיום ליום – מיום המכירה שבשנה זו
עד לאותו יום בשנה הבאה, ואין מונים את שנת הגאולה עד
תשרי כפי מנין השנים מברייתא העולם.
מבררת הגמרא: ורבנן שלמד מתיבת 'מים' שאין לגאול בפחות

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רי"ז

תני חדא לזה וגואל לחצאין – פירש רש"י: דאמקדיש שדה אחוזה קאי. ולא נראה, דאם כן הוי סתם מתניתין דתנן: בהקדש מותר בבולן, כרבי שמעון ולא כרבנן. ואומר רבינו יצחק: דקאי אמוכר בית בבתי ערי חומה, וכן מוכחת הסוגיא בפרק קמא דקדושין (כא.א ושם כ.ב). אבל מקדיש שדה אחוזה – אפילו רבנן מודו דלזה וגואל לחצאין.

תניא בתורת כהנים גבי מוכר שדה אחוזה: "וחשב שני ממכרו" – שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים. ומניין אם רצה לעשות חדשים שנה יעשה – תלמוד לומר: "וחשב". ואם תאמר: היכי מצינו ששניהם לצורך המוכר שיהא בו ריוח למוכרו? בשלמא כשמחשב חדשים מצינו, כגון שבא לגאולה באמצע השנה, דמחשבינן ליה חדשים שעברו שאכל הלוקח לגרע שאלו החדשים, כמו שאנו מחשבינן השנים שעברו שאכל הלוקח. אבל "אי אתה מחשב חדשים" היכי משכחת לה? ויש לומר: דמשכחת ליה כגון אם מכר בניסן בעשרה ליטרין ומחצה, ויש עד היובל עשר שנים ומחצה, ובא לגאולה בראש השנה, ויש עוד להבא עד היובל חמש שנים. **מיום** ליום ומעת לעת תום שנת ממכרו נפקא – במסכת נדה (מ.ב). פירש הרב רבינו אלחנן: דדוקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת ולשעות, אבל אינך דהתם דמצי למימר דאולינן בהן בחר שנים שלחם ולא בחר שנות עולם – בכולו לא בעינן מעת לעת ולשעות. דבבתי ערי חומה דוקא הוא דגלי ליה קרא אבל דאינך לא. והתוספות כתבו כאן: הוא הדין בכולו בעינן מעת לעת ולשעות, דילפינן "שנה" ו"שנה" מבתי ערי חומה, כדאמר התלמוד לקמן גבי מילתא אחריית. **והתניא** הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתו – ומסיק רבי יוחנן: הא רבי יהודה הא רבנן. פירוש: מתניתין – כרבי יהודה דאמר צד אחד ברבית מותר, וברייאתא דרבי רבית גמורה – אתיא כרבנן. ואם תאמר: מאי שנא ממשכנתא בלא נבייתא, דאינו אלא אבק רבית, כדאייתא ב"איזהו נשך" (בבא מציעא ס.ב.א), אמר ליה רבינא: ודרי משכנתא בלא נבייתא, דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה, ובדינא אין מחזירין ממלוה לאוה. אלמא דאורייתא רבית גמורה היא, והכא מותר להוי רבית גמורה! ולפי פירוש רש"י דמחלק בין שדה לבית נחא, גבי הא דתנן פרק "איזהו נשך" (שם ס.ד.ב) המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא יסכור ממנו בפתות (ממנו), [מפנין] שהוא רבית. ופירש רש"י שם: מאי שנא ממשכנתא דנבייתא דשרי? ותיירך: דיש לחלק בין שדה לבית, דשמא השרה לא יעשה פירות, אבל הבית אי אפשר שלא יחנה ממנו בדירתו, ומשום הכי, כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית. ולפי זה נחא נמי הכא, דבית שהוא דר בו בלא ספק – הוי רבית גמורה, אבל שדה דשמא לא יעשה פירות, כי אכיל ליה נמי בלא נבייתא

יבטל. ודלעולם הוא ביד הלזה לפדותו, ואם יפדנו, כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל – הוה ליה רבית. מדי דהוה אמלוה סאה כסאה ולא חשיב ליה רבי יהודה צד אחד ברבית. אף על גב דשמא לא יתייקר, מכל מקום כיון דאין בו צד מכר – אסור, ולא חשיב ליה רבי יהודה צד אחד ברבית.

תני חדא – במקדיש שדה אחוזה לזה וגואל – היינו דף דקדושין לעיל: "אם גאל יגאל" – מלמד שדה וגואל כו', ורבי שמעון קאמר לה, ואידך רבנן דפליגי עליה. **משנה** הרי זה גואל מיד – ואין לו דין שדה אחוזה שצריך להמתין שתי שנים. הרי זה כמין רבית – ששכמוחור לו מעותיו בתוך שנה ואין זה מנכה לו כלום – נמצא שנשתמש בביתו בשכר המתנת

מעותיו. **ואינה רבית גמורה** – דרבית לא מיקרי אלא על ידי הלואה, ולא על ידי מכר. **יגאל בנו** – בתוך שנה, אם ירצה. אבל לאחר שנה נחלט ואינו גואל עוד לעולם, כדכתיב (ויקרא כה) "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה" וגו'. **אלא משעה שנמכר** – שאם מכרה ראובן לשמעון בניסן ושמעון ללוי באייר – כיון שהגיע ניסן הבא נחלט, ואין מונין למכר שני אלא לראשון. **שנאמר עד מלאת לו שנה** – משמע: לזה שהיתה אחוזה שלו מונין. **את חדש העיבור** – שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חדש. **שנה ועיבורה** – בין בשנה פשוטה בין בשנה מעוברת נתנינן לו שנת לבנה וימים שיתירם בשנת חמה על שנת לבנה, אחד עשר יום, שהם אנו מעברים את השנה. **ואחד הניתן [לו] במתנה** – אם רצה נתון לגאול בתוך שנתו – יגאל, ואם לאו – חלט לו. **גמרא** מתניתין – דקתני: הרי זה גואל מיד, דמשמע: אפילו בו ביום שמכרה מותר לגאול, דלא כרבי. **ימים** תחיה נאולתו ואין ימים פחותין משנים – דלא תשאה ביד לוקח פחות משני ימים. **מיום** ליום – שאם מכרה באחד בניסן – אין מונין שנה למנין עולם, דלימא כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה, שהרי יצתה אותה שנה. אלא עד אחד בניסן הבא אינו נחלט. **שנת ממכרו** – ולא של מנין עולם. **ורבנן** – אין הכי נמי, דהדיא ודאי מיבעי ליה לחכי, דממכרו ולא שנת מנין עולם. **וימים** מיבעי ליה למעת לעת, שאם מכרה באחד בניסן בחצי היום – אין מונין לו שנה עד שיגיע חצי היום של אחד בניסן הבא. **מתניתין רבי יהודה היא** – דאמר: צד אחד ברבית מותר. דרבית הבאה על ידי מכר קרי צד אחד, משום דאין בא לידי רבית משני צדדין, שאם לא יגאלנה ותיחלט לו – אין כאן רבית. אבל הלואה ודאי – באה לידי רבית, שאינה נחלטת לעולם. **ועשה לו שדהו מכר** – שמשכן לו שדהו על אותו מנה, וכתב לו: אם לא אתן לך מנה מיכן ועד שלש שנים – הרי היא שלך. **בזמן שהמוכר אוכל פירות** – כל אותן שנים – מותר. **לוקח אוכל פירות אסור** – שמא יגאלנה בתוך שלש, ונמצא שאכלם ברבית. מעשה בביתו כן וזנין גרסינן. **צד אחד ברבית** – שאם יגאלנה – לא יתא רבית.

דכילי

– לאו רבית גמורה היא. ואין נראה לרבינו תם חילוק זה, דבבית נמי איכא ספיקא שמא יפול או ישרף. אלא ודאי אין חילוק בין שדה לבית. והדיא ומלוה את חבירו לא יסכור ממנו בפתות, יש לתרץ: דלא דמי למשכנתא נבייתא דשרי, דהדיא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלזה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה – משום הכי אינו רבית, דהא בלאו הכי הוא בטל. והא דתנן: המלוה את חבירו לא יסכור ממנו בפתות – מיירי שלא הלזה לו על שדה או על הבית, וביד הלזה להשכירו לאחר, נמצא כשמוחל גביה – רבית הואי. ולפירוש זה דרבינו תם אינו מחלק בין שדה לבית, דהרא קושיא לדוכתיה: מאי שנא ממשכנתא בלא נבייתא דלא חשבינן ליה רבית גמורה? וצריך לומר: דרבית גמורה מדרבנן קאמר, והאי דאמר: "אלא שהתורה התירתו" – הכי פירושה: מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה, גלי לן דהי הכי גונא אין זה רבית דאורייתא. **ורבי** יהודה סבר צד אחד ברבית מותר – ואם תאמר: לרבי יהודה, משכנתא בלא נבייתא נמי תישתרי, דצד אחד ברבית הוא, ושמא לא יפדנו עודו ויש לומר: דלא חשבינן צד אחד ברבית אלא כגון עשה לו שדהו מכר, דאיכא צד מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו. אבל משכנתא בלא נבייתא, דליכא ביה צד מכר, דלעולם הוא ביד הלזה לפדותו, ואם יפדנו, כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל – הוה ליה רבית. מדי דהוה אמלוה סאה כסאה ולא חשיב ליה רבי יהודה צד אחד ברבית. אף על גב דשמא לא יתייקר, מכל מקום כיון דאין בו צד מכר – אסור, ולא חשיב ליה רבי יהודה צד אחד ברבית.

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור — פירש רש"י ומתניתין ובריתא
בהא פליגי, דתנא דבריייתא סבר: סוף סוף הואיל ולידי הרבית (לגבי) [אתין]
— צד אחד ברבית, וברבית גמורה היא, אלא שהתורה התירתו, ולשון רש"י ועוד
יש לפרש, דבהכי פליגי מתניתין ובריתא: כגון שנכנס בבית להחזיר לו דמי
שכירות שנה, אם בא לפדותו בתוך שנים
עשר חדש. דתנא דמתניתין סבר רבית על
מנת להחזיר שרי, ותנא דבריייתא סבר
דאסור. אי נמי: מר אמר חדא ומר אמר חדא
ולא פליגי, דמתניתין מיירי כשמוחזר לו אם
יפדנו, ובריתא מיירי כשאין מוחזר.
דא רבי מאיר הא אמר מתנה אינה כמכר
— יש לפרש: דכיון דאינה כמכר —
אין בידו לגאולה לעולם, אפילו תוך שנים
עשר חדש. ולפי זה מה שהקשינו בפרק
"המקדיש" (ערכין כחב.) כיון דכתיב "אחזות
עולם היא להם" — הרי לנו לומר שלא יתנו
בתיכם במתנה. אבל נוכל לפרש הכא
דמתנה אינה כמכר, ויכול הנותן לגאול
לעולם, אפילו אחר שנים עשר חדש. ובהכי
ניחא, דיכולים כהנים ולוים ליתן לאחר
בתיכם במתנה.
התקין הלל — הכא משמע דבימי הלל
שהיה בבית שני, כדאמרין בפרק
קמא דשבת (טו.א.) הלל ושמעון גמליאל
ושמעון נהגו נשיאתן לפני הבית מאה שנה
— היו נהגין ויבול, כיון דבתי ערי חומה היה
נוהג. כדאמר בפירקין דלעיל (כט.א) דאין בתי
ערי חומה אלא בזמן שהיוכל נהוג. וקשה
לפירוש רש"י דפרק "השולח" (גיטין לו.א)
דתנן: הלל תיקן פרחובל. ופרץ בגמרא עלה:
מי

רבא אמר: דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור, והכא ברבית
על מנת להחזיר איפא בינייהו, מר סבר: אסור, ומר סבר:
מוותר. "מית המוכר - יגאל בנו". פשיטא! — מהו דתימא:
"ואיש כי ימכר בית מושב" אמר רחמנא, והאי לאו מכר
— קמשמע לן: "והיתה גאלתו", מפל מקום. "מית הלוקח -
יגאל מיד בנו" וכו'. פשיטא! — מהו דתימא: "לקנה אותו"
אמר רחמנא, והאי לא קנה, קא משמע לן: "והיתה גאלתו",
מפל מקום. "אין מוזנין לו שנה אלא משעה שמכר" כו'. תנו
רבנן: "שנה" — איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני,
משעה ואמר: "עד מלאה לו שנה תמיהה" — הוי שנה
לראשון. למי חלוט? רבי אלעזר אומר: לראשון חלוט, רבי
יוחנן אומר: לשני חלוט. בשלמא לרבי אלעזר — דלדידיה
קא מנינן, אלא לרבי יוחנן מאי טעמא? אמר רבי אבא בר
ממל: מה מוכר לו ראשון לשני — כל זכות שתבא לידו.
אמר רבי אבא בר ממל: מכר שני בתי ערי חומה, אחד
בחמשה עשר באדר הראשון ואחד באחד באדר השני;
זה שמכר לו באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר של
שנה הבאה — עלתה לו שנה, זה שמכר לו בחמשה עשר
של אדר הראשון — לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר
באדר של שנה הבאה. מתקוף לה רבינא, ולימא ליה: אגא
קדים שחין נורא מקמא דידך! — משום דאמר ליה: את

נחית לעיבורא. ואמר רבי אבא בר ממל: נולדו לו שני מלאים, אחד בחמשה עשר של אדר הראשון
ואחד באחד באדר השני, זה שנולד באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר השני של שנה הבאה
— עלתה לו שנה, זה שנולד לו בחמשה עשר באדר הראשון — לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר
באדר של שנה הבאה. מתקוף לה רבינא, ולימא ליה: אגא קדים שחין נורא מקמא דידך! — משום
דאמר ליה: את נחית לעיבורא, אגא לא נחיתנא לעיבורא. הא תו למא ליה? הנינו הדי? — מהו
דתימא: התם — דכתיב "תמיהה", הכא דלא פתיב תמיהה — לא, קא משמע לן, ד"שנה" "שנה"
מהדי גמרי. "משעה ואמר תמיהה" כו' רבי אומר: לית שנת עיבורה. תנו רבנן: "שנה תמיהה" —
רבי אומר: מונה שלש מאות ושלשים וחמשה ימים כמנין ימות החמה, וחכמים אומרים: מונה שנים
עשר חודש מיום ליום, ואם נתעברה — נתעברה לו. "הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל" כו'.
תנו רבנן: "לצמיתות" — לחלוטין. דבר אחר: "לצמיתות" — לרבות את המתנה. מאי טעמא? "צמית"
"צמיתות". אמרוה רבנן קמיה דרב פפא: פמאן? דלא פרבי מאיר, דאי פרבי מאיר, האמר: מתנה
אינה פמכר! אמר רב פפא: אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא, דרבי רחמנא "לצמיתות". אמרו
רבנן לרב פפא, ואמר לה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: והא גבי יובל דכתיב "תשבו" —
לרבות את המתנה, ורבי מאיר לא קא מרבי! אלא הא ודאי דלא פרבי מאיר. תנו רבנן: המקדיש
בית בבתי ערי חומה — הרי זה גואל וגואל לעולם. גאלו אחר מיד הקדש, הגיע יום שנים עשר חודש
ולא נגאל — הוה חלוט לו. מנא הני מילי? אמר שמואל, דאמר קרא: "לקנה אותו" — ואפילו מיד
הקדש — ולחלוטיה הקדש! — אמר קרא: "לדרתיו", יצא הקדש שאין לו דורות. "לא יצא ביובל" למא
לי? אמר רב ספרא: לא נגרכא אלא למוכר בית בבתי ערי חומה, ופגע בו יובל בתוך שנתו; סלקא
דעתך אמינא ליפוק ביובל קא משמע לן: "לא יצא ביובל". משנה בראשונה הוה נטמן יום שנים
עשר חודש, כדי שיהא חלוט לו. התקין הלל שיהא חולש מעותיו ללשנה, ויהא שובר את הדלת
ונכנס, אימתי שירצה חלו — יבא ויפול את מעותיו. גמרא אמר רבא: מתקנתו של הלל, הרי זה
גיטוף על מנת שתתני לי מאתים זוזי" ונתנה לו, מדעתו — מגורשת, בעל פרהו — אינה מגורשת;

מדאצמרך

דכולי עלמא צד אחד ברבית — כי האי גונא אסור, הואיל ומעיקרא בתורת הלואה
אתא לדידה. ורבי יהודה (דקאמר) ודקשריו — בהכי עסקין, שהתנו מתחילה שאם
יגאלנה המוכר בתוך שלש — יחזיר לו הלוקח הדמים מפירות שאכל, וברבית
על מנת להחזיר פליגי. ומתניתין ותנא דבריייתא בהא פליגי, דתנא דידן סבר:
אפילו צד אחד נמי לא הוי — דהא בתורת
מכר אתא לדידה. ותנא דבריייתא סבר: סוף
סוף, הואיל ולידי ריבית (לגבי) [אתין] צד אחד
(היא) — כרבית גמורה היא, אלא שהתורה
התירתה. (איש כי ימכר אמר רחמנא.) וזויתה
נאולתו מכל מקום — משמע. דאם כן הוה
ליה למיכתב: "יגאלנה עד תום שנת ממכרה",
מדשני בדיבוריה וכתב: "והיתה גאלתו" —
משמע אפילו על ידי אחר. לקונה אותו —
משמע: לקונה יהא נחלט אם לא יגאל בתוך
שנה. הא אם יגאל — יחזירנה. וקונה הוא
החזירנה, אבל בנו לא, קא משמע לן: "והיתה
גאלתו" מכל מקום. שנה — אי הוה כתיב
"עד מלאה שנה" ולא כתב "לר" — איני יודע
אם שנה למכר ראשון או שנה למכר שני.
כגון מכרה ראובן לשמעון בניסן, ושמעון
ללוי בתשרי, והוה אמינא: ראובן שמכרה
ראשון מחשב עם לוי, ויהא לו רשות לגאולה
עד תשרי הבא. השתא דכתיב "לר" משמע
דאמוכר ראשון קא מחדר. למי חלוט —
כשהגיע שנה למוכר ראשון ונחלט, מי מן
הלוקחים וזכה בחלוט? לראשון חלוט
— דראובן אין גואלה עוד משמעון. אבל
שמעון גואלה מלוי עד שיגיע שנה למכר
שני, שהרי ללוי לא נחלט. לשני חלוט —
שאין שמעון גואלה מלוי. עלתה לו שנה —
דהאיכא מיום ליום. וזה שמכר לו בחמשה
עשר באדר — לא עלתה לו שנה עד חמשה
עשר באדר לשנה הבאה, ואף על גב דהשתא
הוה שלשה עשר חדש, משום דמיום ליום
בעינן, מחמשה עשר באדר לחמשה עשר
באדר. ולימא ליה לוקח ראשון ללוקח
שני אגא קדים שחין נורא — אגא היסקתי
ונשתמשתי בבית קודם ממך, ושלך נחלט
באחד באדר, ושלי לא תחלוט את נחתת
לעיבורא — נכנסת בחודש העיבור, לפיכך
תפסיד, דתמיהה כתיב — ליתן לו חדש
העיבור. אבל אני לא נכנסתי בו. נולדו לו
שני מלאים — והם בכורות, ומוחרר להקדיש
בתוך שנתו, דכתיב (דברים טו:) "ואכלנו
שנה בשנה". לא כתב תמיהה — ולא ליתבי
ליה חדש העיבור, וליתסליה שנה בחמשה
עשר בשבט. כמנין ימות החמה — בין
בפשוטה בין במעוברת. שנים עשר חדש מיום
ליום — כמו שאנו קובעין אותן לשנת לבנה.
נתעברה לו — למוכר, דכתיב: "תמיהה"
האמר — במסכת בכורות בפרק (אחרון)
[יש בכור] (נב.ב.) מתנה אינה כמכר לחזור
ביובל למי שנתנה. תשובו — "תשובו איש
אל אחוזתו", ודרשין (כפ"ט) (שם): לרבות
את המתנה. וגואל לעולם — שאינו נחלט
להקדש לעולם. ולקמן מפרש טעמא. הגיע
יום שנים עשר חודש — משלקחו מן הגובר.
שאין לו דורות — דליכא פריה ורביה קמי
שמאי. לא יצא ביובל למה לי — הואיל
וכתיב "לצמיתות". משנה היה נטמן —
הלוקח ביום שנים עשר חודש, כדי שלא ימצאהו מוכר ליתן לו מעותיו, והוא חלוט לו. שיהא חולש — כמו (ישעיהו יד:) "חולש על גוים", וכדגרסינן (שבת
קמח.ב.) מטילין חלשים על הקדשים, שיהא מטיל מעותיו ללשכות שבעורה. ויהא שובר הדלת — של בית שמכר, ונכנס. גמרא מדעתו — שיקבלם ברצון.
בעל

עד מלאת לו שנה תמימה, הוי שנה לראשון – מכר שנאמר
בפסוק 'לו', משמע שהכתוב חוזר למוכר המוכר בפסוק הקודם
(שם כה כט) 'ואיש כי ימכר', ולפיכך מונים תמיד את השנה
למוכר הראשון.
מבררת הגמרא: למי חלוט? הבית לאחר שמלאה שנה למכירה
הראשונה. מביאה הגמרא מחלוקת בזה: רבי אלעזר אומר,
לקונה הראשון חלוט, ואין המוכר יכול לגאול ממנו, אולם
הקונה הראשון יכול לגאול מהקונה השני עד שתעבור שנה
מקניית השני, שהרי עדיין לא נחלט לו הבית. רבי יוחנן אומר,
לקונה השני חלוט, ואין הקונה הראשון יכול לגאול ממנו.
שואלת הגמרא: בשלמא לרבי אלעזר, מובן הטעם שהבית
נחלט לקונה הראשון, ודלדדיה קא מנינן – משום שמנין השנה
הוא מקנייתו של הראשון כפי שדרשה הברייתא לעיל מהפסוק,
ומסתבר שהשדה תהיה חלוטה לאותו שעברה שנה מקנייתו.
אלא לרבי יוחנן, שסובר שהבית נחלט ללוקח השני, מאי
מנינן – מה הטעם שיחלט לשני, הרי מונים את השנה מקנייתו
של הראשון, ועדיין לא עברה שנה לקנייתו של השני. משיבה
הגמרא: אמר רבי אבהו בר ממיאל, טעמו של רבי יוחנן הוא
משום, מה מוכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. דהיינו
שהקונה הראשון מכר לשני את כל הזכויות שיש לו בבית, בין
את הזכויות שיש לו עתה, ובין את הזכויות שיבואו לו לאחר זמן,
ומעתה השני עומד במקומו של הראשון, וכאשר עוברת שנה
מקניית הראשון והתורה מזכה לו את חליטת הבית, זוכה הקונה
השני בזכות זו, והבית נחלט לו.
אמר רבי אבהו בר ממיאל, מוכר בשנה מעוברת שני בתי ערי
חומה, אחד בחמשה עשר באדר הראשון, ואחד באחד באדר
השני, זה שמכר לו באחד באדר השני, בין שהגיע יום אחד
באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה, ונחלט לו הבית, שהרי
חלפה שנה מיום ליום וכלומר, מיום החדש של המכירה, עד
לאותו יום בחדש בשנה הבאה, וזה שמכר לו בחמשה עשר
של אדר הראשון, לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר
של שנה הבאה. דהיינו שרק לאחר שלשה עשר חודש
מהמכירה נחלט הבית לקונה, משום שצריך שתעבור שנה מיום
ליום, מט"ו באדר, עד ט"ו באדר. ונמצא, שלדברי רב אבא בר
ממל, הבית שנמכר שני יחלט לפני הבית שנמכר ראשון, והטעם,
מכיון שלשני כבר מלאה שנה מיום ליום, ולראשון עדיין לא
מלאה שנה מיום ליום.
מתקנה לה רבינא – הקשה רבינא על דין זה מסברא, ולימא
ליה – יאמר הקונה הראשון שקנה בט"ו אדר א', לקונה השני
שקנה בא' באדר ב', אמא קדים שחן נורא מקמא דייך – אני
הקדמתי להסיק אש בבית לפניך. כלומר, הלא אני גרתי בביתי
לפני שאתה גרת בביתך, וכיצד יתכן שהבית שלך נחלט בא'
אדר, והבית שלי עדיין לא נחלט, ומדוע יגרע דיני מדינך.
מתרצת הגמרא: משום דאמר ליה הקונה השני לקונה הראשון,
את נחית לעיבורא – אתה נכנסת לבית בחדש העיבור, ולפיכך
נחלט ביתך רק לאחר שלשה עשר חודש, כפי הנלמד במשנתנו
מדרשת הפסוק (ויקרא כה ל) 'תמימה', אולם אני נכנסתי לבית
לאחר חודש העיבור, וכבר עבר שנים עשר חודש מיום ליום.
הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי אבא בר ממל בענין חודש
העיבור, לגבי מנין השנה של טלה בכור: ואמר רבי אבהו בר
ממיאל, נולדו לו בשנה מעוברת שני מלאים בכורים, ומזוהר
והכהן להקריבם לכתחילה בתוך שנתם הראשונה, אחד נולד
בחמשה עשר של אדר הראשון ואחד נולד באחד באדר השני.
זה שנולד באדר השני, בין שהגיע יום אחד באדר (השני) של
שנה הבאה, עלתה לו שנה, ומא' אדר, כשר להקריבה רק
בדיעבד, וזה שנולד לו בחמשה עשר באדר הראשון, לא
עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה. נמצא

רבא חולק על רבי יוחנן בביאור מחלוקת רבי יהודה ורבנן: רבא
אמר, דבולי עלמא – בין לרבנן ובין לרבי יהודה, צד אחד
ברבית אסור – אכילת פירות כאשר יש צד ספק שיתברר שהיא
ריבית, אסורה, ורבא – וכאן בעשה שדהו מכר, ברבית על מנת
להחזיר אבא ביניהם – רבנן ורבי יהודה נחלקו באופן שהתנו
ביניהם המוכר והלוקח, שאם יפדה המוכר את השדה
הממושכנת בתוך השלש שנים, יחזיר הלוקח את דמי הפירות
שאכל, מר סבר – תנא קמא סבר אסור ללוקח לאכול את
הפירות גם על מנת שיחזיר את דמיהם אם השדה תפדה, מאחר
שבעוד שלא התברר שהשדה מכורה, השדה אצלו בתורת
משכון על ההלואה, ובשעת אכילת הפירות עובר על איסור
ריבית. ומר סבר – רבי יהודה סבר, מותר ללוקח לאכול את
פירות השדה הממושכנת, על מנת שיחזיר את דמיהם אם
השדה תפדה.
ולדברי רבא יישוב הסתירה בין משנתנו לברייתא הוא,
שמשנתנו שנקטה 'כמין ריבית ואינו ריבית', סוברת שהאיסור
של צד אחד בריבית הינו רק באופן שהשדה או הבית באו לידי
הקונה בדרך ההלואה, כגון שעשה את שדהו מכר עבור ההלואה,
אבל באופן שבאו ליד הקונה בדרך מקרה, כגון בבתי ערי חומה,
לדברי הכל אין איסור צד אחד בריבית, ולכן אמרה שזה רק כמין
ריבית. והברייתא סוברת שגם באופן שבאו ליד הקונה בדרך
מכר, יש איסור צד אחד בריבית, ולכן נקטה שיש בבתי ערי
חומה 'ריבית גמורה אלא שהתורה התירתו'.
שנינו במשנה: מות המוכר, יגאל בנו. שואלת הגמרא: פשיטא
– דין זה פשוט הוא, שהרי בן יורש את אביו ומקבל את כל
זכויות הממון שלו, ומדוע צריכה המשנה לחדש שגם הבן יכול
לגאול. משיבה הגמרא: מהו דתימא – שמא תאמר, 'ואיש כי
ימכר בית מושב' אמר רחמנא (ויקרא כה כח), והיה מקום
ללמוד מכך שרק על מי שמכר את הבית נאמר שיכול לגאול
לאחר מכן, וזהו – הבן, (לא) [לא] מכר את הבית, ושמא אינו
יכול לגאול, קמשמע לן – משמענו הפסוק (שם) 'והיתה
נאולתו' מכל מקום – שבכל אופן ניתן לגאול, בין על ידי
המוכר ובין על ידי בנו. ולמדים זאת מכך ששינה הכתוב בלשוננו,
שהיה לו לכתוב לגבי המוכר שבו עוסק הכתוב 'ואיש כי ימכור
וגו' יגאלנה עד תום שנת ממכרו', ומכך ששינה וכתב 'והיתה
גאולתו', יש ללמוד, שהבית נגאל בכל אופן, ולאו דווקא על ידי
המוכר, אלא גם על ידי הבן, או יורש אחר.
שנינו במשנה: מות הלוקח יגאל מיד בנו. שואלת הגמרא:
פשיטא – דין זה פשוט הוא, שהרי בן יורש את זכויות הממון של
אביו ועומד במקומו. משיבה הגמרא: מהו דתימא, 'אם לא
יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לוֹ'
חמה לצמיחת לקונה אותו' אמר רחמנא (שם כה ל), דהיינו
שאם לא יגאל הבית בתוך שנה, יחלט הבית לקונה, ויש לדייק
מכך, שאם הוא כן יגאל את הבית בתוך השנה, מצווה הקונה
להחזיר לו, ודווקא הקונה הוא זה שנצטוו להחזיר, והוא לא
קנה – והרי הבן לא קנה, ולא יהיה מצווה להחזיר. קא משמע
לן הפסוק (שם) 'והיתה נאולתו' מכל מקום – שהבית נגאל
בכל מקרה, גם מיד הבן, או יורש אחר.
שנינו במשנה: אין מונין לו שנה אלא משעה שמכר בו,
שנאמר (ויקרא כה ל) 'עד מלאת לו שנה'. הגמרא מביאה
ברייתא שדורשת פסוק זה, ומבארת לאיזו מכירה מונים את
השנה: תנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק (שם) 'שנה', ואני
יודע לפרש, אם שנה לראשון, אם שנה לשני – האם לעולם
מונה שנה למכירת המוכר הראשון, או שמא באופן שהקונה
מכר את הבית למישהו אחר, יש למנות שנה למכירת המוכר
השני, ויכול המוכר הראשון לגאול את השדה מיד הקונה השני
עד שיעבור שנה מקנייתו, בשהוא אומר (שם) 'אם לא יגאל

ודין זה שאם נתנה בעל כרחו אינה מגורשת נלמד, מְדַאֲצְרִיף ליה לְהַלֵּל לְתַקְוִי בְּבִית עֵרִי חוּמָה שְׁנִיתָה בְּעַל כְּרָחוֹ שֶׁל הַלּוּקָה הָיְיָ נְתִינָה, ויש ללמוד, שהדין כן דווקא בבתי ערי חומה שבהם היתה התקנה, הָא בְּעֵלְמָא – אבל בשאר האופנים שלא תיקן בהם הלל וזהם דומים לאופן של בתי ערי חומה, נְתִינָה בְּעַל כְּרָחוֹ לֹא הָיְיָ נְתִינָה. ולכן באופן של גט אשה, שנתנה לבעל את המעות בעל כרחו, הדין הוא שלא תהא מגורשת.

מְתַקֵּי לָהּ רַב פָּפָא – הקשה רב פפא על דברי רבא, וְאִיתִימָא – ויש אומרים שרב [שימי בר] אָשִׁי הקשה כן, כיצד אפשר ללמוד ממשנתנו לגט אשה, וְדִילְמָא כִּי אִיצְטְרִיכָא לִיה לְהַלֵּל לְתַקְוִי – מה שהוצרך הלל לתקן שנתניה בעל כרחו נחשבת נתינה, אין זה אלא באופן שבא הלוך לתת שְׁלָא בְּפִנְיָו שֶׁל הַמוֹכֵר, שישנן שתי חסרונות בנתינה זו, גם שאין זה בפני המוכר, וגם שנותן לו בעל כרחו, אֲכָל בְּנִיתָה בְּפִנְיָו שאין בה שתי חסרונות, בִּין אִם נָתַן מְדַעְתָּ וְבִין אִם נָתַן בְּעַל כְּרָחוֹ, הָיְיָ (מתנה) [נְתִינָה]. ומעתה אין ראייה ממשנתנו לגט אשה, ובגט אשה יהיה הדין שאם נתנה האשה לבעל את המעות בעל כרחו בפניו, הרי היא מגורשת.

אִיכָא דְאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו באופן אחר. אֲמַר רַבָּא, מְתַקְנָתָּ שֶׁל הַלֵּל יֵשׁ לָנוּ לְלִמּוּד, שאם אמר הבעל לאשתו 'הרי זה גיפור על מנת שתתני לי מאתים וזו', וְנִתְּנָה לָהּ הָאֵשֶׁה אֵת הַמְּעוּתָּה, בִּין אִם נָתַנָּה אוֹתָם מְדַעְתָּ שֶׁל הַבַּעַל, וְבִין אִם נָתַנָּה אוֹתָם בְּעַל כְּרָחוֹ, הָיְיָ נְתִינָה. וְלִמְדִים זֹאת מִכֵּךְ דְּכִי אִיצְטְרִיךְ לִיה לְהַלֵּל לְתַקְוִי – ממה שהוצרך הלל לתקן שנתניה בעל כרחו נחשבת נתינה, רק באופן שנתן המוכר שְׁלָא בְּפִנְיָו שֶׁל הַלּוּקָה [שהיה מסתתר], מְשֻׁמַּע, אֲכָל בְּנִיתָה רִגִּילָה בְּפִנְיָו, בִּין שָׁנָתָּה מְדַעְתָּ וְבִין בְּעַל כְּרָחוֹ, הָיְיָ נְתִינָה – נחשבת נתינה גם ללא תקנתו, ולכן לא הוצרך בזה הלל לתקנה מיוחדת.

מְתַקֵּי לָהּ רַב פָּפָא, וְאִיתִימָא – ויש אומרים שרב שימי בר אָשִׁי הקשה כן, וְדִילְמָא, בִּין בְּנִיתָה בְּפִנְיָו וְבִין בְּנִיתָה שְׁלָא בְּפִנְיָו, רק אם נתן מְדַעְתָּ שֶׁל הַמֹּכֵל, אִין – אכן הנתינה נחשבת נתינה, אבל אם נתן בְּעַל כְּרָחוֹ, לֹא – אין הנתינה נחשבת נתינה, וְהַלֵּל שֶׁתִּיקֵן רַק בְּאֻפֵּן שֶׁלֹּא בְּפִנְיָו, הִינְיָו מְשֻׁם דְּמֵאֵי דְאִיצְטְרִיךְ לִיה תִּקְוִי. כלומר שכך היה המעשה שהיו הקונים מסתתרים, ולכן תיקן רק באופן זה, אך באמת יתכן שהיכן שלא תיקן הלל, הדין הוא שכל נתינה בעל כרחו, ואפילו בפניו, אינה נתינה וואכן, אם הקונים היו מסרבים לקבל את המעות בלא להסתתר, היה הלל נתקן שנתניה בפניו בעל כרחו תהא נחשבת נתינה. ולפי זה לענין גט אשה יהא הדין, שנתניה בעל כרחו אף בפניו אינה נחשבת נתינה, ואינה מגורשת.

משנה

לאחר שנתבאר דין גאולת בתי ערי חומה לאחר מכירתם, מבארת משנתנו איזה עוד נכסים הנמצאים בעיר המוקפת חומה, נכללים בדין 'בתי ערי חומה'; כֹּל דְּבֵר המחובר לקרקע שְׁהוּא לְפִנְיָם מִן הַחוּמָה, כגון בתי מרחץ ובורות מים, הֲרִי הוּא נִידוֹן בְּבֵית עֵרִי חוּמָה, שרשאי המוכר לגאולם מן הלוך מיד כשנמכרו, ואם לא גאלם עד מלאת שנה ממכירתם, הרי הם נחלטים ללוך לעולם, חוץ מן הַשְּׂדוֹת שבתוכה, שאין דינן בבתי ערי חומה אלא כשאר שדות, ויכול המוכר לגאולם רק לאחר שתי שנים מהמכירה, ולעולם. רַבִּי מֵאִיר אֲמַר, אֵף הַשְּׂדוֹת שבעיר חומה דינן בבתי ערי חומה. דין נוסף: בֵּית הַבְּנוֹי בַּחוּמָה – בתוך החלל שבצדו חומת העיר, רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר, אִינוּ נִידוֹן בְּבֵית עֵרִי חוּמָה, אלא בבית בעיר שאין לה חומה, לפי שאין הבית מוקף חומה מסביבו. רַבִּי שְׁמֵעוֹן

אומר, בּוֹתֵל הַחִיצוֹן שֶׁל הַבֵּית הִיא חוּמָתוֹ, ונִידוֹן בְּבֵית עֵרִי חוּמָה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר טעם מחלוקתם של תנא קמא ורבי מאיר בדין השדות שבעיר המוקפת חומה: תַּנּוּ רַבִּנָּן בְּבֵרִיתָא, נֹאמַר בַּתּוֹרָה בְּדִין מְכִירַת בֵּית בַּעִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה (ויקרא כה ל) 'וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאֵת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבֵּית אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֻמָּה לְצִמְיַתָּה לְקַנָּה אֹתוֹ, אִין לִי בְּמִשְׁמַעוֹת פֶּסוּק זֶה, אֵלָּא בֵּית שְׁבַעִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה, מִנֵּין לְרַבּוֹת בְּבֵית בָּדִים –בְּבֵית כְּתִישַׁת זֹתִים), וְכֵתִי מְרַחֲצָאוֹת, וּמְגַדְלוֹת –אֲרוֹנוֹת הַקְּבוּעִים בַּקֶּרֶעַ, וְשׁוֹבְכִין –(קִינֵי עוֹפוֹת), וְכוּרוֹת וְשִׁיחִין וּמְעָרוֹת –(בּוֹרוֹת מִים) שְׁבַעִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה, שֶׁאֵף הֵם נִגְאָלִים מִיד וְאִם לֹא נִגְאָלוּ הֲרִי הֵם נִחְלָטִים לְלוֹקָה לְאַחַר שָׁנָה מִמְכִּירָתָם, תִּלְמוּד לִזְמַר 'אֲשֶׁר בְּעִיר', שְׁמַשְׁמַע כֹּל מֵה שְׁבַתוֹךְ הָעִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה, הֲרִי הוּא בְּכֻלּוֹ. וּמַעֲתָה שֶׁהִתְרַבָּה כֹּל מֵה שְׁבַתוֹךְ הָעִיר, יָכוֹל שְׁאֵנִי מְרַבָּה אֵף הַשְּׂדוֹת שְׁבַעִיר שִׁינְאָלוּ מִיד וְאִם לֹא נִגְאָלוּ יִחְלָטוּ לְאַחַר שָׁנָה מִמְכִּירָתָם, תִּלְמוּד לִזְמַר 'בֵּית', שֶׁרַק דְּבַר הַדּוּמָה לְבֵית שֶׁהוּא דְּבַר הַבְּנוֹי בַּקֶּרֶעַ, נוֹהָג בָּהֶם דִּין בְּתֵי עֵרִי חוּמָה, דְּכֵרִי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אֲמַר, הַפֶּסוּק נִדְרַשׁ בְּאֻפֵּן שׁוֹנֵה, 'בֵּית', אִין לִי בְּמִשְׁמַעוֹת פֶּסוּק זֶה, אֵלָּא בֵּית, מִנֵּין לְרַבּוֹת בְּבֵית בָּדִים, וְכֵתִי מְרַחֲצָאוֹת, וּמְגַדְלוֹת, וְשׁוֹבְכִין, וְכוּרוֹת וְשִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וְאִפִּילוּ שְׂדוֹת שֶׁאֵף הֵם בְּכֻלּוֹ דִּין בְּתֵי עֵרִי חוּמָה, תִּלְמוּד לִזְמַר 'אֲשֶׁר בְּעִיר' שְׁמַשְׁמַע כֹּל מֵה שְׁבַתוֹךְ הָעִיר וְאִפִּילוּ שְׂדוֹת, הֲרִי הֵם בְּכֻלּוֹ.

מקשה הגמרא: וְאֵלָּא לִפִּי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאִפִּילוּ שְׂדוֹת דִּינָן בְּבֵית, הָא בְּתִיב 'בֵּית', וּמִשְׁמַע לְמַעַט שֶׁרַק הַדּוּמָה לְבֵית נִידוֹן בְּבֵית עֵרִי חוּמָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב חֲסִידָא אֲמַר רַב קִמְיָא, חוֹלְסִית –(מִקּוֹם שֶׁל אֲבָנִים) וּמְצוּלָה –(מִקּוֹם שֶׁל חוֹל) אִיכָא בִּינְיָיָהוּ – בּוֹה נַחֲלָקוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר, שֶׁאֵף רַבִּי מֵאִיר לֹא רִיבָה אֵלָּא שְׂדוֹת שֶׁל חוֹלְסִית וּמְצוּלָה שֶׁאִינוּ רְאוּיוֹת לזריעה, וְדוּמִים בְּכָךְ לְבֵית שֶׁאִינוּ רְאוּי לזריעה, וְכֵן רְאוּיוֹת הֵם לְבָנִין שְׁנוּטִלִים מֵהֶם אֲבָנִים וְחוֹל לְצוּרָךְ בָּנִין, אֲבָל שְׂדוֹת מִמֶּשׁ גַּם רַבִּי מֵאִיר מוֹדָה שֶׁאִינוּ נִידוֹנִין בְּבֵית עֵרִי חוּמָה.

הגמרא מביאה ראייה לתירוץ זה: וְהַתִּנְיָא – וכך אכן שנינו בברייתא, קֶרֶע שֶׁל חוֹלְסִית וּמְצוּלָה שְׁבַעִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה, רַבִּי מֵאִיר אֲמַר, דִּינָה בְּבֵיתִים שְׁבָה. רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר, דִּינָה בְּשְׂדוֹת. הרי מפורש בברייתא שכל מחלוקתם אינה אלא בקרקע של חולסית ומצולה אם לדמותם לבתים או לשדות, ואילו בשדות גם רבי מאיר מודה שאינן בכלל בתי העיר.

שנינו במשנה: בֵּית הַבְּנוֹי בַּחוּמָה, רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר אִינוּ בְּבֵית עֵרִי חוּמָה [וכו'], רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַר כּוֹתֵל הַחִיצוֹן הִיא חוּמָתוֹ. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְשִׁנְיָהם – רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְקַרְא אֶחָד דְּרָשׁוּ כֹל אֶחָד אֶת שִׁטְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂה הַמֶּרְגְּלִים שֶׁשָּׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, לְאַחַר שֶׁהִתְחַבְּאוּ בַּעֲלִיַּת הַבֵּית שֶׁל רַחֲב הַזּוֹנָה מֵאִמַּת הַרוּדְפִים אַחֲרֵיהֶם (יהושע ב טו) 'וְתוֹרְדָם בְּכָכֶל בְּעַד הַחֲלוֹץ בִּי בֵיתָה בְּקִיר הַחוּמָה וּבַחֲמָה הִיא יוֹשְׁבָתָה', וּמֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי בֵיתָה בְּקִיר הַחוּמָה' הֲרִי שְׁבִיתָה הִיא בְּתוֹךְ עוֹבֵי הַחוּמָה, (רַבִּי מֵאִיר) [רַבִּי שְׁמֵעוֹן] סָבַר, בְּפִשְׁטֵיהּ דְּקָא – רַבִּי שְׁמַעוֹן מִפְּרֹשׁ הַפֶּסוּק כְּפִשְׁטוֹ, שְׁבִיתָה הִיא בְּנוֹי בְּתוֹךְ הַחוּמָה, וְאִמַּר הַכְּתוּב 'בַּחוּמָה הִיא יוֹשְׁבָתָה', כְּלוּמַר, בַּעִיר חוּמָה הִיא יוֹשְׁבָתָה. וְהֲרִי לָנוּ שְׁבִית הַבְּנוֹי בְּתוֹךְ הַחוּמָה נִחְשָׁב כְּמַצָּא בַּעִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, שִׁישׁ לְדִיִּק לְהִיפֵךְ, שֶׁכֵּן נֹאמַר 'בַּחוּמָה הִיא יוֹשְׁבָתָה', הִינֵנּוּ, שְׁבַתוֹךְ הַחוּמָה עֲצָמָה הִיא יוֹשְׁבָתָה, וְלֹא בְּעִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה.

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף לב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכא רש"י

1 ושיך לדה לב, ובעל כרחו — שהטילתם בביתו, כי האי גונא דתקין הלל במתניתין.
2 **שלא בפניו** — כגון זה שדחיה נטמן, ומשום דתרתיו לריעותא איכא, דשלא בפניו הוא
3 ובעל כרחו הוא — משום הכי איצטרך ליה להלל לתקוני. **מאי דאיצטרך ליה תקן**
4 — ואי הוי נמי לוקח התם ולא הוה בעי לקבולנהו, הוה איצטרך להלל לתקוני
5 דבעל כרחו תיהי נתינה. **גמרא** בית —

6 וקם הבית אשר בעיר" (ויקרא כה). **גמולות**
7 — משט"ר, וקבועה בקרקע. תלמוד לומר
8 בית — והני דלעיל דמו לבית. חולסית —
9 מקום שאינו ראוי לזרעה איכא בינייהו.
10 דשרות ממש לא קאמר רבי מאיר, דהא
11 "בית" כתיב ביה. אלא חולסית ומצולה
12 קמרי, דדמו לבית, דלאו בני זרעה נינהו
13 וראויין לבנין, בית חולסית — ליטול משם
14 אבנים, ומצולה — ליטול מהן חול. ורבי
15 יחזיה סבר כשרות דמו. והתניא — בניחותא.
16 **כפשיה דקרא** — דחזין דביתה בתוך
17 החומה, וקאמר: "בחומה היא וישבת", כלומר
18 בעיר חומה היא וישבת. **משנה** שגותיה
19 חומתה — שלא הקיפה חומה, אלא הקיפה
20 בבתי, ותכופות הבתים זו לזו בחומה. שלש
21 חצירות — שבכל אחת ואחת שני בתים
22 מקריא עיר. קצרה — שם עיר קטנה שמחוץ
23 לצפרי. **גמרא** שור אינר — שגותיה
24 חומתה. לוא חומה — "לוא" כתיב, משמע
25 "לא" ומשמע "לו". כלומר, אין לו עכשיו
26 והיה לו חומה קודם, הוה נמי בית חלוט בהו.
27 **מאי קאמר** — וכי אין עיר מוקפת חומה
28 בגליל אלא גמלא, ובעבר הירדן אלא גודו?
29 ער

30 **"אשר בעיר"**; יכול שאני מרבה אף השדות? תלמוד לומר: "בית", דכרי רבי יהודה. רבי מאיר
31 אומר: "בית" — אין לי אלא בית, מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות, ומגדלות ושובין,
32 ובורות שחין ומערות, ואפילו שדות? תלמוד לומר: "אשר בעיר". ואלא הא פתיב "בית"?
33 אמר רב חסדא אומר רב קטינא: חולסית ומצולה איכא בינייהו. והתניא: חולסית ומצולה —
34 רבי מאיר אומר: בבתים, רבי יהודה אומר: בשדות. "בית הבני חומה" — רבי יהודה אומר:
35 אינו בבתים ערי חומה. אמר רבי יוחנן, וישגיהם מקרא אחד דרשו: "ותורדם בחבל בעד החלון
36 פי ביתה בקיר החומה ובחומה היא וישבת" — רבי מאיר סבר: כפשיה דקרא. ורבי יהודה
37 סבר: "בחומה היא וישבת" — ולא בעיר חומה. **משנה** עיר שגותיה חומתה, ושאניה מוקפת
38 חומה מימות יהושע בן נון — אינה בבתים ערי חומה. ואלו הן בתי ערי חומה: שלש חצרות של
39 שני בתים מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כגון קצרה הישנה של ציפורי, וחקרה של גוש
40 חלב, ויודפת הישנה, וגמלא, וגודו, וחדיד, ואונה, וירושלים, וכן פיוצא בתן. **גמרא** תנו רבנן:
41 "חומה" — ולא שור אינר, "סביב" — פרט לטבריה, שימיה חומתה. רבי אליעזר בר יוסי אומר:
42 "אשר לוא חומה" — אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. ואילו הן בתי ערי חומה?
43 כו'. תנא: גמלא בגליל, וגודו בעבר הירדן, וחדיד ואונה וירושלים ביהודה. **מאי קאמר?**

אמר

44 הא בישוב — מחזיר לו בעל כרחו. ואם תאמר: הא דתנן בפרק "מי שאחוז" (גיטין עד, א): "הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איצטלותי" ואבדה איצטלותי, רבן שמעון בן גמליאל
45 אומר: תתן דמיה. והתם מיירי אפילו בעל כרחו דבעל, מדפליג רבנן עליו ואמרי: איצטלותי דוקא קאמר. וזו בעי התם בגמרא: האומר לאשה "הרי זה גיטך על מנת שתתני
46 מאתיים זה", חזר ואמר לה: "מחולך לך" מהו? תיבעי לרבנן שמעון בן גמליאל: תיבעי לרבנן. עד כאן לא קאמר רבנן התם אלא דהא דלא חזר ואמר לה: "מחולך לך", והא על כרחך דאמרי רבנן איצטלותי דוקא קאמר — בעל כרחו מיירי, דאי מדעתו — לא גרע מ"מחולך לך". ואפילו הכי קאמר רבן שמעון בן
47 גמליאל תתן לו דמיה. אלמא סבירא ליה לרבן שמעון בן גמליאל דנתינה בעל כרחו היא נתינה, ואם כן היכי קאמר רבא הכא דלא היא נתינה? וצריך לומר: דלרבא מיירי התם
48 דאמר רבן שמעון בן גמליאל תתן לו דמיה — מדעתיה קאמר, ואפילו הכי לרבנן איצטלותי דוקא קאמר, ואינה מגורשת. והאי בעיא דהתם אינה אליבא דרבא, דלרבא דאי
49 אליבא דרבנן אפילו "מחולך לך" לא מהני. ואם תאמר: לרבא דסבירא ליה דאפילו בעיר לא הוי נתינה בעל כרחו, אם כן למה היה ללוקח להטמין? לימא "לא מקבלינא" ואז
50 לא הוי נתינה, והחליט לו אחר שנים עשר חדשים: ויש לומר: דאם היה בעיר היה בוש ממנו אם לא היה מקבל. ואם תאמר: משמע דלרבא אפילו בפניו בעל כרחו לא היא נתינה,
51 והדין מצי להוכיח מהבא בפניו: והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו, וכי איצטרך ליה להלל לתקוני — שלא בפניו. אבל בפניו בין בעל כרחו הוה נתינה, דהא אפשר
52 כדמתקין ליה רב פפא ויש לומר: דמוכח הכי, דאם איתא דבפניו הוי נתינה בעל כרחו — לא הוה צריך להלל לתקוני שלא בפניו להיות חולש מעותיו ללשכה, דהא אפשר
53 לכות לו על ידי אחר. אלא שמע מינה, מדאיצטרך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו — הא בעלמא כו'. ורב פפא דאתקין ליה — לית ליה האי סברא. **חולסית** — פירש רש"י:
54 ליטול משם אבנים, ומצולה ליטול משם חול. ורשב"ם פירש בבבא בתרא (סו, א): חולסית — ליטול הימנה זכויות, ומצולה כמו (ברכות טז, ב): מצולה של דגים.
55 **אשר** לו חומה — פירש רש"י: "לוא" כתיב, משמע "לו" ומשמע "לא", כלומר, אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. ואינו כן, בחומשין מדריכות כתיב "ולא" באלף וקרי
56 ביו"ו (ביו"ו ולא קרי באלף). **מאי קאמר** — וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא, ובעבר הירדן אלא גודו? ואם תאמר: אמאי לא פריך כמו כן אמתניתין?
57 ויש לומר: דפריך שפיר אבריתא, לפי שדקדקה יותר, דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגודו בעבר הירדן.

קדושתה.
מקשה הגמרא סתירה מברייתא אחרת: ורמינא, אמר רבי
ישמעאל ברבי יוסי, ובי אלו הערים מוקפות החומה המנויות
במשנה הן בלבד היו, והלא כבר נאמר בכיבוש ארץ עוג מלך
הבשן (דברים ג ד) "ששים עיר כל כל ארצו", כל אלה
ערים בצורות חומה גבהה, הרי שבארץ עוג לבדה היו ששים
ערים מוקפות חומה, ובודאי שבכל ארץ ישראל היו עוד הרבה.
אלא למה מנו חכמים את אלו, שפשעלו בני הגולה מגלות
בבל, מצאו את הערים האלו וקידשו.
לפני שמביאה הגמרא את המשך הברייתא, תמזה היא על
הלשון האמור בה: 'קידשו', הא אמרין דלא צריך
לקדשניהו – הרי בהמשך הברייתא מבואר שלא צריך קידוש
מיוחד, לפי שהקדושה הראשונה עודה קיימת, אלא צריך
לומר 'מצאו את אלו ומנאום', שאת הערים הללו מצאו
בעלותם מן הגולה ומנו את שמותיהם.
ממשיכה הברייתא: ולא אלו בלבד קדושות בקדושת ערי
חומה, אלא כל עיר שתעלה לה מסורת בידך מאבותיך שהיא
מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כל מצות הללו של ערי
חומה נזהגות בה, כגון שבתיה נגאלין מיד, ואם לא נגאלו עד
שנה ממכירתן נחלטין ללוקח, ומצורעים משתלחים הימנה,
מפני שהקדושה הראשונה שבימי יהושע בן נון, קידשה
לשעתה, וקידשה לעתיד לבא – ונמשכת אף לאחר שגלו
הימנה. וקשה, שנמצאו שני הברייתות בשיטת רבי ישמעאל
ברבי יוסי סותרות זו את זו, שבראשונה שנינו שקדושת הארץ
בטלה, ובשניה שנינו שקדושת הארץ לא בטלה.
מתרצת הגמרא: איבעית אימא, תרי תנאי ואליבא דרבי
ישמעאל – ששני תנאים הם שנחלקו בשיטת רבי ישמעאל ברבי
יוסי. ואיבעית אימא, חד מיניהו – ברייתא אחת מהן, לא רבי
ישמעאל ברבי יוסי אמרה, אלא רבי אלעזר בר יוסי אמרה.
והיא, הברייתא השניה הסוברת שלא בטלה הקדושה, דתנאי
בברייתא שהובאה לעיל (ע"א). רבי אלעזר בר יוסי אומר,
נאמר בכתוב (ויקרא כה ל) 'וקם הבית אשר בעיר אשר לוא
חומה', ומשמע לדרוש שאם על פי שאין לו עכשיו חומה,
ותהי לו קודם לכן בימי יהושע בן נון, הרי זה נחשב לעיר המוקף
חומה, והרי ששיטת רבי אלעזר בר יוסי היא שקדושת הערים
המוקפות חומה אינם פוסקים בחורבן, הלכך יש לומר שהוא זה
הסובר שקדושת הארץ לא בטלה בחורבנה.
שואלת הגמרא: מאי מעמא (מנין המקור) דמאן דאמר
קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא.
מביאה הגמרא ברייתא ליישב: דבתיב לגבי שובם של בני
ישראל מן הגולה (נחמיה ח יז) 'וינעשו (בני הגולה) [כל הקהל]
השבים מן השבי סובות וישבו בסובות כי לא עשו מימי
(יהושע) [ישוע] בן נון בן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה
מאד', וקשה כיצד יתכן שמיימי יהושע בן נון עד ימי עזרא לא
קיימו מצות סוכה, אפשר בא דוד המלך הצדיק ולא עשה
סובות, וכן בזמן כל המלכים הצדיקים שלאחריו, עד שבא
עזרא וחידש את מצות הסוכה, אלא בודאי אין כוונת הכתוב
כמשמעותו הפשוטה שעד ימי עזרא לא עשו סוכות, ומה שאמר
הפסוק 'כי לא עשו מימי יהושע' אין זה עולה על עשיית הסוכות,
אלא כך כוונת הכתוב, שלא עשו מימות יהושע מה שעשו
עכשיו, שכן מקיש את זמן ביאתם לארץ בימי עזרא, לביאתם
לארץ בימי יהושע, מה בזמן ביאתם בימי יהושע, מנו שמימיו
ויובלות – החלו למנות את השנים בבדי לעשות שמיטות
ויובלות, וקדשו ערי חומה, אף בזמן ביאתם בימי עזרא, מנו
שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, ואומר – וכן יש ראייה מן
הכתוב הנאמר בהבטחת ירושת הארץ (דברים ל ה) 'והביאתי ה'

מתרצת הגמרא: אמר רבי קאמר, כל העירות שמהגבול
הדרומי של הגליל ועד גמלא בגליל, וכן כל העירות שמהגבול
המערבי של עבר הירדן ועד גדר בעבר הירדן, הרי הם מוקפות
חומה מימות יהושע בן נון, וקדושה ואינו ירושלים הם בלבד
שלש ערי החומה שבכל יהודה.
תירוצ נוסף: רבא אמר, הברייתא לא באה למנות את כל הערים
מוקפות החומה, אלא מבארת את משנתנו לאלו ערים
התכוונה, והיינו שגמלא ששנינו במשנתנו שמוקפת חומה
מימות יהושע בן נון, היא אותה השוכנת בגליל, לאפוקי גמלא
דשאר ארצות, שישנה עיר בשם גמלא בתחום יהודה או עבר
הירדן, שהיא איננה מוקפת חומה מימות יהושע, וכן גדר
ששנינו במשנתנו שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, היא
אותה השוכנת בעבר הירדן, לאפוקי גדר דשאר ארצות,
שישנה עיר בשם גדר בתחום יהודה או הגליל, שהיא איננה
מוקפת חומה מימות יהושע, וכן הערים חרד ואונה וירושלים
שנשנו במשנה, הם אותם השוכנים ביהודה, למעט ערים בשמות
אלו בעבר הירדן או בגליל, שאינם מוקפות חומה מימות יהושע,
אכן בודאי ישנם ערים נוספות המוקפות חומה מימות יהושע בן
נון, אלא אינן דלא איבא דבתייהו – אותן ערים מוקפות חומה
שאין ערים נוספות ששמן כשמן, לא איצטריך ליה – לא הוצרך
התנא של הברייתא לשנותן.
שנינו במשנה שאחת הערים המוקפות חומה שנוהג בהן דין בתי
ערי חומה היא ירושלים. שואלת הגמרא: וירושלים מי מילת
בה – וכי בית הנמכר בירושלים נחלט לקונה אם לא גאלה
המוכר בתוך שנה, וחתניא בברייתא, עשה דברים נאמרו
בירושלים, ואחד מהם הוא שאין הבית חלוט בה לאחר שנה
ממכירתו, אלא דינו כבתי החצרים שנגאל לעולם וכן חוזר
לבעלי ביובל, לפי שירושלים לא נתחלקה לשבטי יהודה
ובנימין להיות נחלתם בלבד ושלא יהיה לשאר השבטים זכות
בה, ובבתי ערי חומה נאמר 'לקנה אתו' (ויקרא כה ל), וכיון שלא
נתחלקה אין מי שיקנה לו. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מה
ששנה התנא במשנה ירושלים, כוונתו להשוות שאר הערים
המוקפות חומה אליה, לומר שעליהם להיות בירושלים
דמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ולא בירושלים – אך
לענין הדין אינן שוין לירושלים, דאילו ירושלים אין הבית
חלוט בה, ואילו הבית חלוט בהן.
תירוצ נוסף: רב אשי אמר, לאו אמר רב יוסף תרי קדש הוו
– וכי לא מצינו במסכת מכות (י) שתייר רב יוסף שהיו שני ערים
ששמן קדש, הבא נמי – אף כאן נאמר, תרי ירושלים הוו –
שהיו שני ערים ששמן ירושלים, אחת עיר הקודש שגבהה בה
המקדש, ובה אין הבית נחלט לאחר שנה ממכירתו, ועוד
ירושלים אחרת היתה, ואף היא מוקפת חומה היתה, ובה הבית
נחלט והיא השנויה במשנתנו.
הגמרא מביאה ברייתות הדנות מדוע מנתה המשנה רק שמונה
ערים מוקפות חומה, בעוד שהיו הרבה ערים כאלו: תנאי
בברייתא, [אמר] רבי ישמעאל ברבי יוסי, למה מנו חכמים
את אלו הערים המנויות במשנתנו, הלא בודאי ישנם ערים
נוספות המוקפות חומה מימות יהושע. מבאר רבי ישמעאל:
שפשעלו בני הגולה מגלות בבל, מצאו את הערים האלו
וקידשו בקדושת ערי חומה, אבל הערים הראשונות שגלו
מדין קדושת ערי חומה, משבטלה קדושת הארץ – משעה
שיצאו לגלות אחר חרבן הבית הראשון, שאז בטלה קדושת
הארץ. קסבר – ומבואר טעמו של רבי ישמעאל ברבי יוסי
שסבר, שהקדושה הראשונה שנתקדשה הארץ בימי יהושע בן
נון, קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, שלא נמשכה רק
כל עוד ישבו היהודים בארץ ישראל, אבל משגלו הימנה בטלה

שואלת הגמרא: הניחא – תירצן זה שמנו יובלות בכדי לדעת
מנין השנים לשמיטה, הוא נכון רק לרפנן דאמר שנת חמשים
אינה מן המנין – ששנת היובל אינה נמנית במנין שנות
השמיטה, אלא מנין שנות השמיטה מתחיל לאחר שנה זו, מוכן
אם כן מדוע מנו יובלות, שאילו לא היו מונים יובלות, היו מונים
את שנת היובל לשנה ראשונה למנין השמיטה, ונמצאת שנת
השמיטה שלא בזמנה, אלא לרפי יהודה דאמר שנת חמשים
עולה לבאן ולבאן – ששנת היובל נמנית גם לשנת החמשים
לשנות היובל וגם לשנה הראשונה למנין שנות השמיטה, למה
לי – לשם מה הוצרכו למנות חמשים שנה לדעת מתי שנת
היובל, בפשיטין סניא – הלא במנין שנות השמיטה די, שלעולם
שנה השביעית היא שנת השמיטה ואין כלל חילוק מתי היא שנת
היובל, משיבה הגמרא: הא נדאי דלא פרי יהודה – ברייתא זו
שנינו בה שהיו מונין שנות היובל, וביארנוה שמנו אותן בכדי
לדעת מנין שנות השמיטה, בודאי אינה בשיטת רבי יהודה.
בברייתא לעיל (לב:) שנינו שמשגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי
שבט מנשה בימי סנחריב לא נהגה עוד מצות היובל. שואלת
הגמרא: וכי האם לא מנו שמיטין ויובלות בימי סנחריב,
והקתיב בנבואת ירמיה שנים הרבה לאחר מכן ובימי צדקיהו
המלך (ירמיה לז יד) 'מקין שבע שנים תשלחו איש את אחיו
העבד אשר ימכר לך, והיונן כהו – ונשאנו ונתנו בדברי
הכתוב 'מקין שבע שנים' שמשמע ששילוח העבדים הוא לאחר
השנה השביעית, והקתיב שם בהמשך הכתוב 'ועבדך שש שנים
ושלחתו חפשי מעמך', הרי ששילוח עבד עברי הוא לאחר שש
שנים בתחילת השנה השביעית. ואמר רב נחמן בר יצחק
ליישב זאת, שש שנים שנאמרו בהמשך הכתוב היינו לנמכר –
לעבד עברי הנמכר בתחילה, שבהגיע שש שנים הוא זמן יציאתו
לחפשי, כפי שנאמר בתורה (שמות כא ב) 'כי תקנה עבד עברי
שש שנים יעבד ובשביעת יצא לחפשי חנם', ושבוע שנים שנאמרו
בירמיה היינו לנרצע – לעבד שלא היה חפץ לצאת לחפשי
לאחר שש שנים, שדינו שהאדון מביאו לפני בית דין והעבד
אומר בפניהם שאינו חפץ לצאת, והאדון רוצע את אזנו במרצע
ובכך נשאר עבדו עד שנת היובל, ואם חלה שנת היובל בשנה
השמינית לרציעתו הרי הוא יוצא או לחפשי. ומכל מקום מוכח
שבימי צדקיהו עדיין נהגה מצות היובל, וכל שכן שלא בטלה
לפני כן בימי סנחריב. מתרצת הגמרא: הווא בתוכחה קתיב –
פסוק זה שבירמיה בתוך דברי התוכחה נאמר, וקאמר נביא
השלחתם – והוכיח הנביא על הזמן שעדיין נהגה מצות יובל,
האם אז שלחתם את עבדיכם לחפשי, אולם באמת עתה אינה
נוהגת מצוה זו.

מקשה הגמרא: וכי אפשר לומר שפסוק זה אינו אלא תוכחה על
זמן קודם, ואילו עתה אינה נוהגת מצות יובל והיו פטורים
מלשלח את עבדיהם לחפשי, והקתיב בפסוקים קודם, כאשר
הוכיחם על כך הנביא בראשונה (ירמיה שם י), 'וישמעו
וישלחו', הרי שהיתה התוכחה בזמן שהיובל נוהג בה באותה
שעה. מתרצת הגמרא: אלא אמר רבי יוחנן, אכן בימי ירמיה
נהגה מצות היובל, אולם בימי סנחריב לא נהגה, והיינו לפי
שיקמיה החזיר – ירמיה החזיר מן הגלות לארץ ישראל את
שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה, וכן את כל עשרת
השבטים, ושוב היו כל יושביה עליה ולכן חזרו והתחייבו במצות
היובל, ויאשיה בן אמון מלך יהודה הוא אשר מלך עליהן.
מבשרת הגמרא: ומנא לן דהדור – ומנין לנו זאת שאכן שבו שבט
ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה וכל עשרת השבטים מגלותם.
מבשרת הגמרא: דקתיב בנבואת יחזקאל שהתנבא בימי צדקיהו
שמלך באחד עשר שנים האחרונות שלפני החורבן, על הגלות
העתידה לבוא עליהם בעוונותיהם (יחזקאל ז יג), 'כי המוכר אל

המוכר לא ישוב, שעתידים אתם גלות מן הארץ והיובל
יתבטל ויותר לא ישובו השדות המכורות לבעליהן, והדבר
תמוה, וכי אפשר שיוכל כבר היה כמל, ונביא מתנבא עליו
שיבטל, אלא מלמד שהחזיר וירמיה לעשרת השבטים מגלותם,
ושבו היתה נוהגת מצות היובל, ובאותו הזמן עומד היה הנביא
והתנבא שאם יגלו יבטל היובל.
עוד מבשרת הגמרא: ומנא לן דיאשיה הוא שמלך עליהן. מבשרת
הגמרא: דקתיב בענין ביעור העבדות זרה שבכל ארץ ישראל
על ידי המלך יאשיהו (מלכים ב' כג יז), 'ויאמר מה הציון הלו
אשר אני ראה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים
אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על
המוכר בית אל, וקשה, וכי מה מבינו של יאשיהו בבית אל
– וכי מה לו ליאשיהו שהיה מלך יהודה בבית אל שהיתה תחת
מלכות ישראל של עשרת השבטים, אלא פשהחזיר וירמיהו
לשבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה ועשרת השבטים,
יאשיהו מלך עליהם.
רב נחמן בר יצחק אמר, מהבא – מפסוק זה אנו למדים
שיאשיהו מלך יהודה מלך על עשרת השבטים, שנאמר (הושע ו
יא) 'גם יהודה שנת קציר לך פשוטי שבות עמי', ותיבת 'קציר'
נדרשת כאילו נאמר 'קצין' לפי שאותיות ר"ש ונ"ן מתחלפות,
והמשמעות היא שמלך יהודה יהיה קצין גם על ישראל
הנקראים עמי.

משנה

המשנה מבשרת את דין בתי החצרים: פתי החצרים – בתים
בערים שאינן מוקפות חומה, נותנין להם כח יפה – את הזכות
והמעלה שפכתי ערי חומה, וכת יפה – ואת הזכות והמעלה
שפכדות. מפרשת המשנה: נגאלין מיד וכן במשך כל שנים
עשר חדש הראשונים, ויפה בזה כחם בפתיים שבערי חומה, ולא
כשדות שאינן נגאלין אלא לאחר שתי שנים ממכירתן, ויוצאין
פיוכל – בשנת היובל הרי הם שבים לרשות המוכר, אם לא
גאלם קודם לכן, לפי שמכירתם מתחילה אינה אלא עד שנת
היובל, וכשבא לפדות קודם שיגיע היובל, הרי הוא פודה בגרעון
כסף – על ידי שמחזיר המוכר ללוקח את דמי הבית ומנכה לו
הלוקח מדמי המכר את השנים שכבר עברו, שכיון שמכירתן עד
היובל היא, הרי דמי המכירה מתחלקים לארבעים ותשע שנים,
כשדות שמכירתן עד היובל היא, ולא כבתי ערי חומה שאינם
יוצאים פיוכל, ומכירתם היא מכירה עולמית, ולפיכך בהם אין
המוכר מנכה כלום מן הדמים אלא הרי הוא פודה באותם
הדמים שמכרם לו.

גמרא

תנו רבנן בברייתא, נאמר בתורה בענין מכירת בית בעיר שאינה
מוקפת חומה (ויקרא כה לא) 'ובתי החצרים אשר אין להם חמה
סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביכל יצא, הקישו
הקתיב את בתי החצרים לשדה אחוזה, ללמד, מה שדה אחוזה
יוצא מרשות הלוקח לרשות המוכר פיוכל ובגרעון כסף, אף
בתי החצרים יוצאין מרשות הלוקח לרשות המוכר פיוכל
ובגרעון כסף. שואלת הברייתא: אי – שמא יש ללמוד מן
ההיקש גם שמה שדה אחוזה אינה נגאלת בפחות משתי שנים,
אף בתי החצרים נאמר שאינם נגאלים בפחות משתי שנים.
משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'וגאלה תהיה לו' שמשמע
מיד, כיון שלא הוגבל לזמן מסוים. שואלת הברייתא: הוואיל
ונתת להם כח יפה שפכדות לצאת פיוכל ולהיפדות בגירעון
כסף, וכך יפה שפכתיים להיפדות אף בשנה הראשונה למכירה,
יכול הייתי אומר שלא יצאו למוכר פיוכל, תלמוד לומר

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רכה

הניחא לרבנן — דפליגי עליה דרבי יהודה, [דאמרין:] שנת חמישים אינה ממנין השמיטין — אצטריך לממני יובלות, כדקאמרת. אלא לרבי יהודה דאמר שנת חמישים — היא שנת יובל, ועולה נמי למנן שמיטה הבאה, למה לי לממני יובלות? בשמיטין סגי, משבע לשבע שנים יעשו שמיטה לעולם, שאין שנה מפסקת בנתיים, ואין כאן שום טעוה ודאי

— דקתני לעיל: מנו שמיטין יובלות בימי עזרא, דלא כרבי יהודה. ולא מנו יובלות — בימי סנחריב. והא כתיב — בצדקיה: מקין שבע שנים תשלחו וגו' — והיונן בה: "מקין שבע שנים" משמע לאחר שבע שנים, שאף שנה שביעית? והא כתיב: "ועבדך שש שנים" שש לשבוע — כדכתיב (שמות כא): "שש שנים יעבד", ושבע לנרצע — שהנרצע אינו יוצא עד היובל, ואם נרצע ופגע יובל בשנה שמינית לרציעתו — יוצא ביובל, אלא בימי צדקיה הזה יובל, וצדקיהו בימי חורבן הבית, דהוה כמה וכמה דורות אחר גלות סנחריב בתוכחה כתיב — דקא מוכח להו ירמיה, וקאמר להו: השלחתם באותן שנים שהייתם חייבים לשלח. דכתיב — בימי צדקיה: "כי המוכר אל הממכר לא ישוב", דקאמר להו: סופכם לגלות, ויהא יובל בטל, ולא יחזרו שדות לבעליהן. אפשר יובל בטל — משגלו שבט ראובן וגו', ונביא מתנבא עליו וכו'; מה טיבו של יאשיהו בבית אל — דהא קרא ביאשיהו כתיב, כשהיה חוזר לבער עבודה זרה שבארץ ישראל, ובית אל של מלכי ישראל היתה, ואשיהו מלך יהודה מה טיבו בה? קציר — קצין, דנין מתחלפת בריש, כדכתיב "נבוכד נצר" "נבוכד ראצר". משנה בתי החצרים — שאין להם לעיירות חומה. כח יפה — כדמפרש: נגאלין מיד, ואין צריך להמתין שני שנים ביד הלווקה, והיונו ככתבים של ערי חומה. ובגירעון כסף — שמנכה לו הלווקה לפי שנים שהיו בידו כשדות, דכתיב (ויקרא כה): "וחשב את שני ממכר" וגו'. גמרא — על שדה הארץ יחשב — בבתי החצרים כתיב. ובגירעון כסף — אם בא לגאלם קודם היובל. מאי קאמר — מהיכא תיתי דלא יצאו ביובל? הלא הוקשו לשדה אחוה, ולמאי אצטריך "וביובל יצא"? ופגע יובל בשנה שניה — ללקיחתו של זה שלקחה מן הגובר. ללווקה הוי — דהכי תניא לעיל: גאלה אחר מיד הקדש, הגיע היובל ולא נגאלה — היה חלוט לו. לכהנים נפקא — דהקדש שדה אחוה וגאלה אחר — יוצאה לכהנים ביובל. ולהכי נקט שנה שניה, דאי פגע בשנה ראשונה — לא אצטריך "וביובל יצא". דכי מדמית ליה לבתי ערי

חומה — אכתי לא איחלט ליה, ונפיק ביובל, דהא יש לו כח יפה שבשדות. אפילו לא נאלו — אחר, נמי ליפוק מיד הקדש. דהא כתיב: "וביובל יצא", דלא אצטריך למכתב משום מכר הדיוט, דהא אתקש לשדות. בן לוי יפה כחו בממכרו — שגואל מיד שדה מגרש עריהם, ובתי ערי חומה גואלין לעולם ויוצאין ביובל, כדאמר לקמן. הורע כחו בהקדשו — שלא יוצא בלא פדיון, כדמפרש לקמן. ויצא ממכר — אי הוה כתיב "ואשר יגאל מן הלויים יוצא ממכר ביובל", ולא הוה כתב "בית", הוה אמנאי: אפילו שטרי ומטלטלין של לוי, אם מכרן — יוצאין לו ביובל. ופליגא דרבי אושעיא — הא דאמר רב הונא לעיל: מקדיש בית בבתי חצרים וגאלה אחר מיד הקדש — יוצאה מידו וחזרת לבעלים ביובל, פליגא אדרבי אושעיא. בכלל ונתן הכסף וקם לו — שהלווקה כלום מיד הקדש יקום המקח בידו לעולם. כשפרש לך הכתוב — בנגאל שדה אחוה של אחריים מיד הקדש, דיוצאה מידו ומתחלת — האי הוה דאפקיה רחמנא בהדיא מכלל ונתן הכסף וקם לו. אבל הני — בתי החצרים, כדקיימי קיימי בכלל "וקם לו", ולא נפקא מידא דלווקה. וביובל יצא — לרבי אושעיא למה לי? השלמה בני — להשלים לו שנה אחת משתי שנים שהיא ראויה לשדות ביד לוקח. כדתניא לעיל בריש פירקין: אכלה שנה אחת לפני היובל — משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל. "תניא כוותיה דרב הונא" גרסינן. כרב הונא דאמר לעיל: מקדיש בית בבתי החצרים וגאלה אחר מיד מקדיש — יוצאה לבעלים ביובל. ותויבתא דרבי אושעיא — דאמר: כדקיימי קיימי בידא דלווקה. וגואלו לעולם — ואפילו גאלה אחר — וגאלה מידו, ולא הוה כשהו אחוה דכתיב בה "לא יגאל עוד". נאלה אחר מיד הקדש והגיע יובל ולא נאלה — מקדיש מידו, חזרת לו

בחנוס.

וְלֹא הָיוּ כְּבִיתִי הַחֲצִירִים. אִם כֵּן לִיכְתוּב 1
חֲצִירִים — וְלֹא לִיכְתוּב "בְּתִי", וְאָנֹכִי דִיעָנָא, 2
דְּאִין חָצַר בְּלֹא בֵּית. **מִשְׁנֵה יִשְׂרָאֵל** שִׁירָשׁ 3
בְּתִי עֵיר חוּמָה מֵאֲבִי אֲמֹר לֹי אֲיִנִי גּוֹאֵל 4
כְּסֹדֵר הוּזָה — שָׂאֵם מְכַרְהוּ, שְׂתֵּהָא נְחֻלְתָּ 5
לְחֻקָּה לְסוּף שְׁנָה. אֲלֵא לְעוֹלָם גּוֹאֵל כְּלוּ, 6
דְּכִתְבִּי בְּהוּ (וְיֻקְרָא כֹה): "גּוֹאֵלֹת עוֹלָם תְּהִיָּה 7
לְלוּמִי." עַד שִׂיחָא **הוּזָה** — הַמּוֹכֵר, כְּלוּ, 8
לֵאפּוֹקִי יִשְׂרָאֵל שִׁירָשׁ אֶת אֲבִי אֲמֹר לֹי, 9
דְּאֲיִנִי גּוֹאֵל כְּלוּ. וְעֵיר הַלּוּיִם — מַעֲרִים 10
שְׂנִיתִנּוּ לְלוּיִם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ. לֵאפּוֹקִי בֵּן לֹי 11
שִׁירָשׁ אֶת אֲבִי אֲמֹר יִשְׂרָאֵל, דְּאֲיִנִי גּוֹאֵל 12
כְּלוּ. וְהִשְׁתָּא קְשִׁיָּא רִשְׁאָ לְסִיפָא, וּבִגְמָרָא 13
מִתְרַץ לֵי, אִין דְּקָרִים הִלּוּ — דְּגֹאֲלוֹת 14
עוֹלָם, אֲמֹרִיִּים אֲלֵא בְּעֵיר הַלּוּיִם. אֲבָל עַד 15
שִׁידָא לֹי לֹא בַעֲיִנָּן, דִּישְׂרָאֵל שִׁירָשׁ אֶת אֲבִי 16
אֲמֹר לֹי — מִדּוּר רַבְּנָן דְּגּוֹאֵל כְּלוּ, הוּאֵלִי 17
וּמַעֲרִי הַלּוּיִם הָיִזּוּ. אֲבָל בְּבֵן לֹי שִׁירָשׁ אֶת 18
אֲבִי אֲמֹר יִשְׂרָאֵל — מִדּוּר רַבְּנָן דְּאֲיִנִי גּוֹאֵל 19
כְּלוּ, דְּבַעֲרִי יִשְׂרָאֵל כְּסֹדֵר חֲמָנָא. **נִמְרָא** 20
וְקַא פְּרִי: אֲיִנִי גּוֹאֵל כְּסֹדֵר הוּזָה — גִּמְרָא 21
אֲלֵא כְּמָאן, בְּבֵן לֹי? בְּתַמְחִיָּה. וְהָאֵל עֲנִי סִיפָא: 22
עַד שִׁידָא לֹי כִּי? בְּשִׂלְמָא עֵיר הַלּוּיִם — 23
בַּעֲיִנָּן, לֵאפּוֹקִי בֵּן לֹי שִׁירָשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל, 24
דְּכַתְבִּי: "עֵיר הַלּוּיִם". אֲלֵא לֹי מְגוּלָּה — 25
דְּבַעֲיִנָּן שִׁידָא לֹי, לֵאפּוֹקִי יִשְׂרָאֵל שִׁירָשׁ אֶת 26
אֲבִי אֲמֹר לֹי? וְאִשְׁרֵי יִגְאֵל בֵּן הַלּוּיִם — 27
דְּמַשְׁמֵנִי: לְמַקְשָׁת לֹיִם נְתַתִּי רִשּׁוֹת לְגֹאֵל, 28
וְלֹא כְּלוּלִם. וְתִנְיָא — וְהִשְׁתָּא חִכִּי. הֵבִי 29
גְּרִסִּין לֹה בְּתוֹרוֹת כְּהִנֵּי: "מִן הַלּוּיִם" מִזֵּה 30
תְּלִמּוּד לּוֹמֵר? שִׁיבּוֹל לֹי מִיִּשְׂרָאֵל יִגְאֵל. 31
כְּלוּמֹר, אִי לֹא כְּתֹב אֲלֵא "גּוֹאֲלוֹת עוֹלָם" 32

27 עַד שִׁיחָא לִוִּי לֹא אָמְרִינוּ. מִשְׁנָה אֵין עוֹשִׁין שְׂדֵה מַגֵּרֶשׁ וְלֹא
28 וְלֹא עֵיר מַגֵּרֶשׁ. אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים - בְּעָרֵי
29 עוֹשִׁין שְׂדֵה מַגֵּרֶשׁ וְלֹא מַגֵּרֶשׁ שְׂדֵה, מַגֵּרֶשׁ עֵיר וְלֹא עֵיר מַגֵּרֶשׁ.
30 יִשְׂרָאֵל. הִכְהֵנִים וְהַלּוּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, שְׁנָאמַר:
31 גִּמְרָא "אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים - בְּעָרֵי הַלּוּם
32 וְכו', דְּכֹלֵי עֲלָמָא מִיָּהָ דְּבָלָוּם לֹא מְשַׁנֵּין, מָנָּה הֵנִי מִלִּי? אָכֵּן
33 "וְשְׂדֵה מַגֵּרֶשׁ עָרִיהֶם לֹא יִמְכֹּר", כּוּא "לֹא יִמְכֹּר"? אִילִּימָא לֹא
34 "גְּאוּלֵּת עוֹלָם תְּהִיָּה לְלוּם" - מִכְּלָל דְּמַזְבְּנִי! אֵלֹא כּוּא "לֹא יִפְּ
35 וְהַלּוּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם". תֵּנוּ רַבְּנֵי: "גְּאוּלֵּת עוֹלָם
36 לֹמַר: לִפִּי שְׁנָאמַר: "בְּמַסְפֵּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכֹּר לָךְ", יָכוֹל אָף זֶה
37 עוֹלָם תְּהִיָּה לְלוּם"; לִפִּי שְׁנָאמַר: "וְהִיָּה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בִּיבֵּל מִ
38 תִּלְמוּד לֹמַר: "גְּאוּלֵּת עוֹלָם תְּהִיָּה לְלוּם"; לִפִּי שְׁנָאמַר: "וְקָם
39 חוֹמָה לְצִמְיֻתָּה", יָכוֹל אָף זֶה כֵּן? תִּלְמוּד לֹמַר: "גְּאוּלֵּת עוֹלָם
40 תִּתְּרִי - לַחֲנִי, אֵלֹא בְּתֵי עָרֵי חוֹמָה לְלוּם מִי אֵית לְהוּ? וְהִתְנִיָּא:
41 לֹא כְּפָרִים קָמִינִים וְלֹא כְּרִסִּים גְּדוּלִים, אֵלֹא עֲצִירוֹת בִּינוּנוֹת! אֲמֹ
42 שְׁהוּקָף וּלְכַסּוּף יֵשֵׁב, כָּאֵן יֵשֵׁיב וּלְכַסּוּף הוּקָף. - וְכִי הָאֵי גּוֹנֵנִי
43 "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשֵׁב עִיר חוֹמָה" - שְׁהוּקָף וּלְכַסּוּף יֵשֵׁב,
44 יָכוֹל אֲפִילוּ הַקִּיפּוּהָ יִשְׂרָאֵל? יֵאמַר כָּאֵן "חוֹמָה" וְנֵאמַר לְחֵלֵן "ר'
45 כָּאֵן גּוֹיִם; יָכוֹל אֲפִילוּ הַקִּיפּוּהָ גּוֹיִם לֹאֲחֵר מִכֵּן? נֵאמַר לְחֵלֵן "ר'
46 מִה לְחֵלֵן גּוֹיִם קוֹדֵם לָכֵן - אָף כָּאֵן גּוֹיִם קוֹדֵם לָכֵן! תְּרַגְמָה רַבִּי

תהיה ללוים", יבולתי לומר: לוי שמכר לישראל יגאלנה לעולם. שִׁשְׂרָאֵל הוֹרַע
 כחו בממכרו, ונחלסת לסוף שנה. וזה יפה בחו — דכתיב: "גאולת עולם" וגו'.
 אבל לוי שמכר ללו — לא יגאל, אלא תיחלס לסוף שנה. תלמוד לומר מן הלוים
 — פרט לבן לוי שבא מן הממזרת ומן הנתינה, וכל שכן ישראל שירש את אבי
 אמו לוי, שהרי ישראל גמור הוא. **משנה**
 42 שנה מגרש — מגרש היו אלה אמה סביב
 לעיר, מדכתיב (במדבר לה): "מקרי העיר
 וחוצה אלף אמה סביב". וחוצי לאותו אלף
 היה להם ללוים אלף אמה לשדות וכרמים,
 כדכתיב (שם): "ומדותם מחוצי לעיר" וגו',
 צא מהם אלף אמה מגרש, והשאר שדות
 וכרמים. מגרש פנוי מכלום, ואין בו בית ואין
 חורבנין אותן, אלא נוי הוא לעיר. **אין עושין**
 שדה מגרש — משום יישוב ארץ ישראל,
 והיינו חורבן, שממעט את חוריעה. **ולא**
מגרש שדה — שמחזיר את נוי העיר. **מגרש**
אין עושין עיר — שיעשו בו בתים. שאין עיר
 נאה בלא מגרש. וכל שכן שאין עושין עיר
 מגרש, שאין מחזירין את יישוב העיר.
מובקר ליעולם — אפילו בשנת היובל
 עצמה, כך שמעתי. וקשיא לי אמאי? הא כי
 היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא
 (ערכין כטב). בישראל שמכר שדהו בשנת
 היובל עצמה — הכי איכא לפלוגי הכא,
 הוימיר: קל חומר מכורה כבר יוצאה
 עשיה, דהא אמרין לעיל (שבת כחא),
 דממכרו של לוי חור בשנת היובל
 וכמדומה לי, דאידי דתנא באידך פירקא
 "מקדישין לעולם וגואלין לעולם" — תנא
 נמי הכא. **גואלין ליעולם** — שאין בני עיר
 חומה שלהן נחלטין. **גמרא** יכול אף זה —
 לוי כן, שאם מכר שדה אחוזהו, אותן אלף
 אמה שחוצי למגרש, שלא יהא מותר לגאול
 בפחות משתי שנים? **לפי שנאמר**
 71 במקדיש שדה אחזה וגאלה אחר מיד
 הקדש, דבשנת היובל יוצאה לכהנים,
 כדכתיב: "היה השדה" וגו'. **יכול אף לוי כן**
 — אם הקדיש שדה ולא גאלה יפסידנה
 עיובל? תלמוד לומר: "גאולת עולם" וגו'.
 76 ערים הללו — היתרבה ללוים. **אין עושין**
 ערים קבנים — לפי שהן ערי מקלט, ובענין
 שיהא שם יישוב לבית מנוס לרוצחים. **ולא**
 כרכים גדולים — לפי שמחזקצין שם מכל
 מקומות לסחורה, ותהא רגל גואל הדם
 מצויה שם, ויארבו את הרוצח ויהרגנו. **אלא**
 עיירות יבנות — בלא חומה. **כאן** שהוקף
 ולבסוף יעשו — לא משלחו הקיפוהו ישראל —
 כדקאמרת. אבל ישב ולבסוף הוקף משכחת
 בהו, שלאחר שניתנו להם בימי יהושע
 הקיפוהו הם. **וכי האי גוונא** — דישב
 ולבסוף הוקף מי היה חומה, דאצטרך קרא
 למעוטיה? **בית מושב עיר חומה** — בית
 שהושב ובבנה עיר חומה, דמשמע שהוקף
 ולבסוף יעשו. **יכול אפילו הקיפוהו ישראל** —
 לאחר שרשבו את הארץ, ואפילו קודם
 שישבו בה? **ונאמר להלן חומה** — (דברים
 ג) "כל אלה ערים בצורות" וגו'. **לאחר מכן**
 — לאחר שכבשו ישראל. **תרנמה רב**
 סלא — לעולם כשהוקף ולבסוף יעשו,
 דקשיא לך: עיירות הללו אין עושין אותן
 כו'. **כנו שנפלו להן** — בגורל בימי יהושע

ה" וְנֹאמַר בְּאֵן "חֹמֶה",
 יִסֵּף בְּרִירָה דְּרַב סֵלָא חֲסִידָא קָמִיד דְּרַב פִּפְא: בְּגוֹן שְׁנַפְלוּ לָהֶן
 הן

ערכין דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רכז

משנה

במשנה הקודמת נתבאר דין בתי החצרים, עתה מבארת המשנה כמה בתים יהיו ויחשבו בתי החצרים ואפילו אם יהיו מקופות חומה; ואלו הן הערים שדינם כבתי החצרים, עיר שיש בה רק שני חצרים של שני [שני] בתים בכל חצר, אף על פי שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון, הרי הן כבתי חצרים, לפי שעיר חומה היא רק זו שיש בה לכל הפחות שלש חצרות של שני בתים בכל חצר, כמבואר במשנה לעיל (לב).

גמרא

הגמרא מביאה את המקור לדברי משנתינו: תנו רבנן, נאמר בכתוב (ויקרא כה לא) 'בתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביביל יצא, ממשמע שגמרא' בתי החצרים, וכי האם איני יודע שאין להם חומה, הלא זו המשמעות של בתי החצרים, שאינו ביישוב עיר אלא כמה חצירות הסמוכות זו לזו, ואם כן מה תלמוד לומר 'אשר אין להם חומה', אלא ללמדנו כי הכתוב שישנם מן המקומות שאף על פי שיש להם חומה הרי הם כמי שאין להם חומה, והיינו כאשר אין בה די חצירות להיחשב עיר. מבררת הברייתא: וכן הן מספר הבתים והחצרות שאף אם יהיו מוקפות חומה עדיין אינם די בכדי להיחשב עיר. מבארת הברייתא: בתים שנים וחצירות שנים – 'בתי' משמע שתי בתים ו'חצרים' משמע שתי חצרות, דהיינו שתי חצירות של שני בתים בכל אחת. שואלת הגמרא: ואימא – ושואל תאמר שהכתוב הממעט מקום שאף אם הוא מוקף חומה בכל זאת הרי נחשב כבתי החצרים, הכוונה רק למקום שיש בית וחצר [בית וחצר], והיינו שאין בכל חצר אלא בית אחד שאינה נידונה כעיר, אולם במקום שיש שתי חצרות שבכל חצר ישנם שתי בתים, דינם יהיה כעיר חומה. מיישבת הגמרא: אם כן שכוונת התורה ללמד על מקום שיש בו רק בית אחד בכל חצר, לכתוב רחמנא רק 'חצרים' בלא תיבת 'בתי', ומה היינו יודעים שודאי הוא שיש בית, וכי תימא אי כתב רחמנא חצרים בלא תיבת 'בתי', אזי חצר בלא בית כלל ממשמע, זה לא יתכן, שהרי תהא חצר בלא בית, קרפף איקרי – אינה נקראת חצר אלא קרפף, ולכן ממה שנכתב 'בתי החצרים' מוכח שהפסוק מדבר אפילו כאשר יש בה שתי חצרות שבכל אחת מהן שני בתים, ועל כך השמיעה התורה שמקום כזה אף אם הוא מוקף חומה עדיין אינו נידון כעיר, אלא כבתי החצרים.

משנה

נאמר בכתוב (ויקרא כה לב-לד) 'וערי הלויים בתי ערי אחרותם גאלת עולם תהיה ללויים, ואשר יגאל מן הלויים יצא ממקרב בית ועיר אחרת ביביל כי בתי ערי הלויים הוא אחרותם בתוך בני ישראל, ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחרת עולם הוא להם'. מבואר בזה שהדין הוא שזכותו של הלוי לגאול את נחלתו שהיא בערי הלויים בכל עת שירצה, מיד ולעולם, ואף אם לא גאלה הרי היא חוזרת לו ביובל וכמבואר במשנה הבאה, נמצא שבבתי ערי חומה שונה דינו של לוי מדינו של ישראל, שבת של ישראל נחלט ללוקח לאחר שנה, ואילו הלוי גואל לעולם, וכן בשדה שונה דינו מבישראל, שישראל אינו גואלה אלא אחר שנתיים מהמכירה, ואילו הלוי גואלה מיד. משנתינו מבארת מי בכלל 'בן לוי' בדין זה: ישראל שירש את אבי אמו שהיה לוי, וקיבל בירושתו בית בעיר חומה, אינו גואל בפסד הנה האמור בבתי ערי חומה שנחלט לאחר שנה, וכפי ששינו לעיל (לא), אלא גואל לעולם כדין האמור בבן לוי. וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל, והיה בין נכסיו בית בעיר חומה, אינו גואל בפסד הנה האמור בבתי ערי חומה, אלא דינו כפי האמור אצל בן לוי. שגמרא בדין גאולת נחלת בן לוי (ויקרא כה

לג), 'כי בתי ערי הלויים היא אחרותם', משמע שאין הדין האמור בהם נוהג עד שיחא הוא המוכר לוי, ולא ישראל שירש מאבי אמו לוי, שאינו גואל כלוי. וכן עד שיהא ערי הלויים, היינו, ערים שניתנו ללויים בימי יהושע, ולא לוי שירש מאבי אמו ישראל, שאינו גואל כלוי, דברי רבי. וכתבם אומרים, אין דברים הללו שיהא גואל לעולם וכמו לוי אומרים, אלא בערי הלויים, למעט לוי שירש מאבי אמו ישראל, שאינו גואל כלוי, אולם אם אך עיר זו ניתנה ללוי על ידי יהושע, אף ישראל שירש מאבי אמו לוי בית זה, נוהג דין זה כלוי, לפי שלא תלתה התורה דין זה אלא בערי הלויים ולא שיהיה המוכר עצמו לוי.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי מתחילתן לסופן: שנינו במשנה בדברי רבי שישראל שירש את אבי אמו לוי וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הזה, היינו כאמור בפרשת בתי ערי חומה שאינו גואל בית בעיר חומה אלא רק עד שנה ממכירתו. מדייקת הגמרא: ואלא כמאן – כמו מי הוא דינו, ודאי כבן לוי, והדר תני – ומיד לאחר מכן מסיים רבי בדבריו ללמוד מן הפסוק שאין דין גאולת לוי נוהג אלא עד שיחא המוכר לוי והבית מערי הלויים, הרי שבשני האופנים האמורים דין הגאולה הוא כישראל ולא כבן לוי. מתרצת הגמרא: אימא – תאמר בגירסת משנתינו כך, אינו גואל אלא בפסד הנה, שאין ישראל שירש את אבי אמו לוי וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל, שנים אינם גואלים אלא בדרך שגואל ישראל, שאין דין גאולת לוי נוהג אלא עד שיחא לוי וערי הלויים, דברי רבי. שואלת הגמרא: בשלמא ערי הלויים מובן מה שמצריך רבי שיהיה דווקא העיר מערי הלויים ולא לוי שירש את נחלת אבי אמו הישראל, דכתיב 'כי בתי ערי הלויים היא אחרותם', הרי שהקפידה תורה שתהא העיר מערי הלויים, אלא מה שמצריך רבי שיהיה המוכר לוי ולא ישראל שירש נחלה בערי הלויים מאבי אמו לוי, מנלן, משיבה הגמרא: דכתיב בתחילת הפסוק 'ואשר יגאל מן הלויים', משמע שדין זה אמור רק למקצת מן הלויים, וכפי שהברייתא להלן ממעטת מזה לוי שהוא ממזר או נתין, ומכך יש ללמוד שכל שכן ישראל שירש מאבי אמו לוי, שהוא ישראל גמור, שאינו גואל לעולם כבן לוי. ונתניא – וכפי ששינו בברייתא (תורת כהנים בהר פ"ו ה"ו) שיש לדרוש כך, נאמר בכתוב (ויקרא שם) 'ואשר יגאל מן הלויים', אילו לא היה נאמר פסוק זה אלא רק הפסוק הקודם 'גאלת עולם תהיה ללויים', יבול הייתי אומר, שדווקא לוי משיבא, והיינו שמכר לוי לישראל, הוא הלוי יגאל לעולם את הבית שמכר לו בעיר חומה, לפי שזה הלוי מצינו שיהא בחו לענין גאולה שגואל לעולם, וזה הישראל הקונה הורע בחו בענין הגאולה, שהרי הוא גואל רק עד שנה מהמכירה, אבל כאשר לוי גואל מלוי חבירו, לא יוכל לגאול את הבית שמכר לו בעיר חומה לאחר תום שנת ממכרו, לפי שזה יפה בחו וזה יפה בחו, ששניהם גואלין לעולם, ונאמר שבאופן זה יהיה הדין כשאר בתי ערי חומה שלאחר שנה נחלט הבית ללוקח, תלמוד לומר 'ואשר יגאל מן הלויים', שמשמע שכל הבא לגאול מלוי כך דינו, בין אם הוא ישראל ובין אם הוא לוי. וממה שנאמר 'מן הלויים', יש לדרוש גם כלפי הלוי הבא לגאול, שרק מקצת מן הלויים גואלים לעולם ולא כל הלויים, שיש מי שהוא לוי ואף על פי כן אין דינו לגאול לעולם, והיינו פסד לוי שיהא ממזר ונתין – שאימו היתה ממזרת או מן הנתנים, שאינו גואל לעולם כבן לוי, ומכך יש ללמוד שכל שכן ישראל שירש מאבי אמו לוי, שהוא ישראל גמור, שאינו גואל לעולם כבן לוי. שנינו במשנה: וכתבם אומרים, אין דברים הללו אומרים אלא

אמר ר' – הובא לעיל בברייתא, לגבי כהן שהקדיש שדה חרמו, שמקל וחומר הדין נותן שביובל תצא השדה לרשותו בלבד, שכן אם בשל אחרים אני זוכה, כל שכן שאזכה בשל עצמי. שואלת הגמרא: מי דמי – וכי האם דומה מה שזוכה בשדה אחוזה למה שרוצה לזכות בשדה החרם שהוא הקדיש, הרי זה זוכה בעלמא – הלא בשדה אחוזה אינו זוכה אלא בחלק קטן יחד עם כל הכהנים, הקא קא שקיל ליה [פולח] – ואילו בשדה החרם שהקדיש הרי הוא רוצה לזכות בכולה. מיישבת הגמרא: אמר רמי בר חמא, איצטריך – אף שאת הקל וחומר יש לדחות, מכל מקום צריך את הפסוק 'בשדה החרם' להוציא מסברא אחרת, סלקא דעתך אמינא – לפי שסבורים היינו לומר, הואיל וכתוב לגבי כהן המביא קרבנות שלו (במדבר ה' י) 'ואיש את קדשיו לו יהיו', ודרשוהו בברייתא (ב"ק קט): ללמד שכהן בא ומקריב קרבנותיו בכל עת שירצה, והוא עצמו נוטל את העור ואוכל את הבשר, ואין צריך לתת כלום לכהני המשמר, הא נמי כי קדשיו דמיא – אף זה שהקדיש שדה החרם שהיתה שלו, הרי זה דומה לקרבנות שלו, והוא לבדו יקבלנה מיד הקדש, לכך מלמדנו הכתוב שמתחלקת בשוה בין כל הכהנים. שואלת הגמרא: מי דמי – וכי דומים שדה החרם לקרבנות שלו, קדשיו לאו ברשותו – קרבנותיו שזוכה בהן לא מחמת שברשותו הן, שהרי קדשי גבוה הן, אלא שהוא זוכה בהן משולחן גבוה בשכר עבודתו, הקא ברשותו – אבל שדה החרם שהקדיש מכח מה שמרשותו באה לרשות הקדש בא לזכות בה, ומניין לנו לומר שאכן כך הוא. מיישבת הגמרא: אלא אמר רב נחמן, איצטריך – צריך את הפסוק 'בשדה החרם' להוציא מסברא אחרת, סלקא דעתך אמינא – לפי שסבורים היינו לומר, הואיל וכתוב בנחלת הלויים (ויקרא כה לד) 'ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחוזת עולם הוא להם', שהכוונה שלוי יכול לגאול את שדהו מיד הקדש לעולם, הא נמי אחוזתו היא – אף שדה שבאה ליד כהן בחרם נחשבת כאחוזתו שיוכל לגאולה לעולם, קא משמע לן הכתוב 'בשדה החרם לפנה תהיה אחוזתו' ששדה החרם הוקשה לשדה אחוזת ישראל שיוצאת ביובל ומתחלקת לכל הכהנים בשוה, ומה שנאמר בנחלת הלויים שיש לה גאולת עולם, אחוזתו אין – נחלה שהיתה של הלוי מחלוקת הארץ אכן נגאלת לעולם, אבל חרמו לא – בשדה של הכהן שבאה לרשותו על ידי חרם הישראל, אינה נגאלת לעולם.

הדרן עלך המוכר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

הן ומגרשיהן – עיר מוקפת חומה ומגרשיה. שואלת הגמרא: הן ומגרשיהן הרי למיסתרינהו קיימי – כיון שאין לעשות את ערי הלויים מוקפות חומה, הרי עומדת החומה להיסתר, ולא יתכן להחשיב את העיר למוקפת חומה, ומדוע הוצרך הפסוק למעט אופן זה שלא ינהג בו דין ערי חומה. מיישבת הגמרא: אמר רב אשי, איצטריך – הוצרך הכתוב 'גאולת עולם תהיה ללויים' ללמד על בתי הלויים שבעיר חומה שאין דינם כשל ישראל, דסלקא דעתך אמינא – מפני שסבור הייתי לומר, אדמיסתרי מסתתרי – שעד שיתירו אותם, אי מידבני ליחלוטו – אם נמכרו יחלוטו ללוקח כדון 'בתי ערי חומה' של ישראל, קא משמע לן הפסוק שנגאלין לעולם. הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשדה שהחרים ישראל לכהנים, והכהן הקדישה, האם כאשר יוצאת ביובל יכול כהן זה לזכות בכולה: תנו רבנן בברייתא, נאמר בכתוב לגבי מקדיש שדהו וגאלה אחר (ויקרא כו בא) 'והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' בשדה החרם לפנה תהיה אחוזתו', והיינו שהשדה יוצאת ביובל מרשות הפודה ומתחלקת לכהנים. שואלת הברייתא: מה תלמוד לומר – מה מלמדנו הכתוב 'בשדה החרם', וכי מה נוסף בדמיון לשדה החרם שלא היה די במה שנאמר 'לפנה תהיה אחוזתו'. מיישבת הברייתא: נצרך הוא היקש זה לשדה החרם, שכן יש לנו לברר, מניין לפנה ששהקדיש שדה חרמו – כהן שהקדיש שדה שבאה לחלקו על ידי ישראל שאמר עליה הרי זו חרם, שלא יאמר הכהן, הואיל ויוצא שדה זו לפנה ביובל, והרי היא עתה תחת ידי יותר משל אחרים, תהא שלי – תצא ביובל לרשותי בלבד ולא יהא לשאר הכהנים חלק בה, ודין הוא והסברא נותנת מקל וחומר שכך צריך להיות, שהרי אם בשל אחרים אני זוכה יחד עם שאר הכהנים, בשל עצמי – בשדה שבאה לרשות הקדש ממני, לא כל שכן שאזכה בה לבדי, תלמוד לומר 'והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' בשדה החרם, ופסוק זה צריך ביאור, וכי מה למדנו משדה החרם לשדה אחוזה, מעתה יש לנו לומר שהרי זה קא למדנו ונמצא למד – על אף שנכתב כמלמד על שדה אחוזה אינו אלא למד הימנו, בכך שמקריש שדה חרמו לשדה אחוזתו של ישראל, ללמוד הימנו מה – כשם ששדה אחוזתו של ישראל שפדאה אחד מן הכהנים מהקדש, בבוא היובל הרי זה יוצא מתחת ידו ומתחלקת לפנהנים כולם בשוה, וכמו ששנינו לעיל (כה), אף שדה חרמו שהגיע ליד כהן והקדישה, הרי השדה יוצא מתחת ידו של הכהן שהקדישה, ומתחלקת גם לאחיו הפנהנים כולם בשוה.

אגרות קודש

ב"ה, ז' תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

האברך סעדי שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מד' תמוז בקשת ברכה פ"נ.

וכיון שבתפלה נוהגים להזכיר גם בשם האם, יודיע השמות של כל אחד ואחת שכותב אודותם בצירוף שם האם שלהם, ויזכירום כאו"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו.

ואלו שמתו לי"ע ולי"ע הילדים שלהם, בטח יסבירם שעליהם להוסיף בדיוק זהירות חוקי ודיני טהרת המשפחה, וישאלו להם מורה הוראה היודעים הם כל הפרטים בזה ועל מנת לשמור עליהם מכאן ולהבא ככל הדרוש.

המשך בעמוד הבא

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף לד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכט רש"י

1 הן ומגרשיהן — כשהן מוקפות חומה. והא למיסתרינהו קיימי — כדאמר (ערכין
2 לגב): אין עושין אותן טירין וכרכים. סלקא דעתך אמינא אדמסתרי — כל זמן
3 שלא נסתרו, אם מכרום קודם סתירתן — ליחלטו, קא משמע לן. מה תלמוד לומר
4 כשדה החרם — מה בא שדה החרם ללמד על שדה היוצאת לכהנים ביובל? שדה
5 חרמו — שדה שהחרים ישראל והגיעה
6 לחלק. הואיל ויוצאה לכהנים — אם לא
7 יגאלנה, שהרי היא שלו כשדה אחוזה,
8 ועבשיו הרי היא תחת ידי כו'. בשל אחרים
9 אני זוכה — אם היה שדה אחוזת ישראל
10 יוצאה לכהנים ביובל — היה לי חלק בה.
11 מה שדה אחוזה של ישראל — אם גאלה
12 כהן מיד הקדש — יוצאה מידו ביובל
13 ומתחלקת לכל אחיו הכהנים, כדאמר
14 באידך פירקא, בפרק "אין מקדישין" (ערכין
15 כהב), אף זו כו'. הכא קא שקיל ליה ואיש
16 את קדשיו לו יהיו — ודרשינן ליה ב"הגוזל"
17 בבבא קמא (קטב): מנין לכהן שבא ומקריב
18 קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה? אם
19 יש עליו להביא חטאת או התנדב עולה או
20 שלמים — אין צריך לתתם לאנשי משמר,
21 אלא הוא עצמו מקריב, ויטול העור ואוכל
22 הבשר — תלמוד לומר: "ואיש את קדשיו לו
23 יהיו". קדשיו לאו ברשותו — ולא מכח
24 ידידיה קא שקיל להו, אלא מקריב
25 אימוריהם. הכא ברשותו — כלומר, מכח
26 ידידיה קא שקיל להו, ולא משלחו גבוה
27 בשכר עבודה. אלא אמר רב נחמן להבי
28 איצטריך למכתב החרם דסלקא דעתך
29 אמינא כו' — והאי נמי אחזתו היא. ואם
30 הקדישה ולא גאלה — לא תצא לכהנים
31 ביובל, אלא יהא לו רשות לגאלה לעולם.
32 קא משמע לן — היקש דאיתקש שדה
33 החרם לשדה אחוזתו של ישראל, דתצא
34 מתחת ידו ותתחלק לכהנים. דאחזתו היא,
35 דיש לה גאולת עולם, אבל חרמו לא היא
36 כאחוזת ליגאל לעולם.
37

1 הן ומגרשיהן — הן ומגרש למיסתרינהו קיימי! אמר
2 רב אשי: איצטריך, סלקא דעתך אמינא: אדמסתרי
3 מסתרי, אי מוידבני - ליחלטו, קא משמע לן. תנו
4 רבנן: "כשדה החרם לפה תהיה אחזתו" - מה
5 תלמוד לומר? מנין לכהן שהקדיש שדה חרמו, שלא
6 יאמר: הואיל ויוצא לכהנים והרי היא תחת ידו,
7 תהא שלי? ודין הוא, בשל אחרים אני זוכה, בשל
8 עצמי לא כל שכן? תלמוד לומר: "והיה השדה
9 בצאתו ביכל קדש לה' כשדה החרם"; וכי מה
10 למדנו משדה החרם מעתה? הרי זה פא לתלמוד
11 ונמצא למד: מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של
12 ישראל, מה שדה אחוזה של ישראל יוצא מתחת
13 ידו ומתחלקת לכהנים, אף שדה חרמו - יוצא
14 מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים. אמר מר: בשל
15 אחרים אני זוכה. מי דמי? התם זוכה בעלמא, הכא
16 קא שקיל ליה! אמר רמי בר חמא: איצטריך, סלקא
17 דעתך אמינא: הואיל וכתוב "ואיש את קדשיו לו
18 יהיו", הא נמי כי קדשיו דמיא. - מי דמי? קדשיו
19 לאו ברשותו, הכא ברשותו! אלא אמר רב נחמן:
20 איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב "כי
21 אחזת עולם הוא להם", הא נמי אחזתו היא, קא
22 משמע לן: "אחזתו" - אחזתו אין, חרמו לא.

הדרן עלך המוכר שדהו
וסליקא לה מסכת ערכין

הדרן עלך המוכר שדהו
וסליקא לה מסכת ערכין

הדרן עלך המוכר שדהו
וסליקא לה מסכת ערכין

המשך מעמוד הקודם

ולאלו שעדיין לא נתברכו בפרי הבטן, נוסף על דיוק זהירות בחוקי ודיני טהרת המשפחה
יבררו באם לא הי' בהשדוך שלהם, פגיעה בכבוד בן או בת ישראל באופן שעל פי דין צריכים לבקשת
מחילה.

ולאלו ואלו מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלהם ואת המוזוות בדירותיהם שתהינה כולן
כשרות כדין, והנשים תשמורנה על מנהגן הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה קודם
הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב.

וכיון שהוא המביא הבקשה והוא בן ישיבה, מובן שעליו להוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד
התורה והידור בקיום המצות, שמלבד גודל הענין מצד עצמו, הרי זה גם צנור וכלי לקבלת ברכת
השי"ת בהמצטרך לו ובמילוי משאלות לבבו לטובה בהאמור.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

בשמש שאינו עבד, בזה ניתן להחרים את כולם, לכך מלמדנו
הכתוב שאף בזה לא ניתן להחרים את כולם אלא רק מקצתם.
וְאִי אֲשֶׁמְעִינָן דִּין זה לגבי הַנִּי תַרְתִּי – שני אלו, עבדים כנענים
ושדה אחוזה, יכול הייתי לומר שדווקא באלו לא ניתן להחרים
את המין כולו, מִשּׁוּם דִּהְבָּא חֵיתָא וְהִבָּא חֵיתָא – משום שבין
בעבד כנעני ובין בשדה אחוזה חיותו של האדם תלויה בהם, ואם
ירצה לקנות אחרים במקומם, אינם מצויים תמיד לקנותם, אֲבָל
מִטְּלָטְלִין שאם ירצה לקנות אחרים במקומם, מצויים הם תמיד
לקנותם, לִיחָרְמִינְהוּ לְפֻלְחָהוּ. לכך צָרִיכִי – הוצרך הכתוב
ללמדנו, שאף בזה ניתן להחרים רק מקצתן.

שואלת הגמרא: וְיִבְהִימָה שְׁנאמר בפסוק זה, לָמָּה לִי – מדוע
נכתבה תיבה זו. משיבה הגמרא: תיבה זו נצרכה לְבִדְתַּנְיָא
בברייתא, יָכוֹל היית לומר, שִׁיחִירִים אֲדָם את בְּנֵי וּבָתֵּי או את
עֲבָדֵי וְשִׁפְחָתֵי הָעֲבָרִים, וְשָׂדֶה מְקֻנָּתוֹ. תלמוד לומר 'בְּהִימָה',
ויש לדרוש, מַה בְּהִימָה, יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָה כִּיּוֹן שהיא שלו,
וכמו כן יש לו רשות להחרימה, אֵפֶךְ כֵּן דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת
לְמוֹכְרָה נחשב שהוא שלו ויש לו רשות להחרימו, והתמעטו
אלו, שאינם שלו שהרי אין לו רשות למוכרם ומשום כך אינו
יכול להחרימם. מקשה הגמרא: וְהִלָּא את בְּתוֹ הַקְּטָנָה יֵשׁ לוֹ
לֹאדָם רְשׁוּת לְמוֹכְרָה, וכי יָכוֹל היית לפרש שמחמת זה
יִחָרְמִינָהּ. משיבה הגמרא באופן אחר: תלמוד לומר 'בְּהִימָה',
וכך יש לפרש, מַה בְּהִימָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָה לְעֻלָּם כִּיּוֹן
שהיא שלו, וכן יכול להחרימה, אֵפֶךְ כֵּן דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת
לְמוֹכְרָה לְעֻלָּם נחשב שהוא שלו ויכול להחרימו, ונתממטה
בזה גם בתו הקטנה, שאין לו רשות למוכרה תמיד אלא דווקא
בקטנותה, ומשום כך אינו יכול להחרימה.

שנינו במשנה: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אִם לְבָבָהּ אֵין אֲדָם
רְשָׁא וכו' להחרים את כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא
אדם חס על נכסיו. הגמרא מבארת במה נחלק רבי אלעזר בן
עזריה על רבי אלעזר. שואלת הגמרא: מַה הוֹסִיף רבי אלעזר בן
עזריה, הֵינָנו תַּנָּא קָמָא – הרי לכאורה הוא סובר כרבי אלעזר,
שאדם אינו יכול להחרים את כל נכסיו. משיבה הגמרא: אִיבָא
בִּינְיָיִהוּ דְרַבִּי אֱלֵאָ – רבי אלעזר ורבי אלעזר בן עזריה נחלקו,
האם חוששים לדברי רבי אילא או לא. דָּאֲמַר רַבִּי אֱלֵאָ,
פְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ חֲכָמִים, שְׁחִמְכִּיבָא – המחלק מנכסיו לעניים, אֵל
יָבֹזְבוּ יוֹתֵר מִחוּמָשׁ מנכסיו, כדי שלא יצטרך הוא עצמו לבריות.
ובזה נחלקו תנאים אלו, רבי אלעזר לא סבר כרבי אילא, אלא
סבר שניתן לבזבו אף יותר מחומש ובלבד שישיר לעצמו מעט,
וכן מחריים נכסיו יכול להחרים את כל נכסיו אם משייר מעט.
ואילו רבי אלעזר בן עזריה סובר כרבי אילא, ולכך אף לצורך
חרם לא יבזבו יותר מחמישית מנכסיו.

הגמרא מביאה מעשה בענין בזבזו ממון לדבר מצוה: מַעֲשֶׂה
בְּאַחֵר שֶׁבִקֵּשׁ לְבָזֵב לְדָבָר מִצְוָה יוֹתֵר מִחוּמָשׁ מנכסיו, וְלֹא
הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵרָיו לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּמִנֵּי – ומי הם חביריו שלא הניחו לו
לעשות כן, רַבִּי יִשְׁכָּב. וְאֲמַרִי לָהּ ויש שאמרו שמועה זו בלשון
אחרת, מעשה בְּרַבִּי יִשְׁכָּב שֶׁבִקֵּשׁ לְבָזֵב יוֹתֵר מִחוּמָשׁ וְלֹא הִנִּיחוּ
לוֹ חֲבֵרָיו לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּמִנֵּי חֲבֵרָיו, רַבִּי עֲקִיבָא. הרי שיש תנא
נוסף הסובר כדברי רבי אילא.

משנה

המשנה מביאה כמה דברים שאדם אינו יכול להחרימם:
הַמַּחְרִים את בְּנֵי וּבָתֵּי, וְאֵת עֲבָדֵי וְשִׁפְחָתֵי הָעֲבָרִים, וְשָׂדֶה
מְקֻנָּתוֹ, אֵין הם מוֹחְרִינָן כָּלל, משום שֶׁאֵין אֲדָם מַחְרִים דָּבָר
שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, וכל אלו אינם שלו.

המשנה מבארת את דין כהנים ולוים לענין החרמת נכסיהם:
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֵין מַחְרִימִין מנכסיהם, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי
שְׁמַעוֹן אֹמֵר, אִמְנָם הַכֹּהֲנִים אֵין מַחְרִימִין, משום שֶׁהַחֲרָמִין
שְׁלָהֶן – שהם זוכים בכל החרמים, ותיכף כשיחול החרם יזכה בו

הכהן לעצמו, וְאוֹלָם הַלְוִיִּם מַחְרִימִין – יכולים להחרים את
נכסיהם, משום שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שְׁלָהֶן – הם אינם זוכים בחרמים
וממילא חל החרם ככל חרם של ישראל.
אֲמַר רַבִּי, נִרְאִין (מסתברין) דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהַלְוִיִּם אינם
מַחְרִימִים, רק בְּקִרְקָעוֹת, משום שֶׁנֶּאֱמַר בחלוקת ערי הלויים
(ויקרא כה לד) 'כִּי אַחֲזוֹת עוֹלָם הִיא לָהֶם', והיינו, שהם אינם
יכולים להוציא מרשותם את הערים והקרקעות שקיבלו
בנחלתם, וְנִרְאִים דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהַלְוִיִּם מַחְרִימִים, רק
בְּמִטְּלָטְלִין, משום שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שְׁלָהֶן ויכול החרם לחול ככל
חרם של אדם מישראל.

גמרא

הגמרא מבארת את שיטות התנאים שבמשנה בדין חרם של
כהנים ולוים. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה שְׁסוּבָר שְׁכַהֲנִים וְלוֹיִם
אינם מַחְרִימִים, בְּשִׁלְמָא בְּהֵנִים, מוֹבֵן מֵה שֶׁאֵין מַחְרִימִין, משום
שהטעם בזה הוא שֶׁהַחֲרָמִין שְׁלָהֶן – שהם זוכים בכל החרמים,
ומיד כשהכהן מחרים הוא זוכה לעצמו במה שהחרים. אֲלָא דִּין
זה שְׁלֹוִים אינם מַחְרִימִים, אינו מוֹבֵן, שהרי הם אינם זוכים
בחרמים, וּבְשִׁלְמָא מְקִרְקָעִי, מוֹבֵן מֵה שֶׁהַלְוִיִּם לֹא מַחְרִימִין,
משום דְּבִתְיָבִי לגבי ערי הלויים (שם), 'כִּי אַחֲזוֹת עוֹלָם הִיא
לָהֶם', ומשמעות הפסוק היא שערי הלויים ומגרשיהם יהיו לעולם
שלהם, והם אינם יכולים להוציאם מרשותם, אֲלָא מִטְּלָטְלִין
ו–מטלטלין שעליהם לא נאמר הפסוק, לִיחָרְמִי – מדוע אין
הלויים יכולים להחרים. משיבה הגמרא: טעמו של רבי יהודה
הוא, משום דָּאֲמַר קָרָא בְּדִין חָרֵם (שם כו כח), 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ
מֵאֲדָם וּבְהִמָּה וּמִשְׂדֵּה אַחֲזוֹתָיו', הרי שהפסוק מְקִיֵּשׁ את דִּין
מִטְּלָטְלִין הַנִּלְמַד מִמִּכָּל אֲשֶׁר לוֹ לְדִין קִרְקָעוֹת הַנִּלְמַד
מִזִּמְשָׁדֶה אַחֲזוֹתָיו, ויש ללמוד מהדיקש זה, שכמו שאין הלויים
יכולים להחרים קרקעות, כך אינם יכולים להחרים מטלטלין.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁסוּבָר שְׁכַהֲנִים אינם מַחְרִימִים
ולוים מַחְרִימִים, בְּשִׁלְמָא לגבי בְּהֵנִים, מוֹבֵן מֵה שֶׁאֵינֶם יכולים
להחרים מנכסיהם, בְּדָאֲמָרֵן במשנה, שהם זוכים בחרם מיה,
אֲלָא דִּין זה שֶׁהַלְוִיִּם יכולים להחרים נכסיהם אינו מוֹבֵן, שהרי
בְּשִׁלְמָא מִטְּלָטְלִים, לְחָרִים – מוֹבֵן מֵה שֶׁהם יכולים להחרים,
משום שאפשר דָּלָא מְקִיֵּשׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן מִטְּלָטְלִין לְקִרְקָע כִּרְבִּי
יהודה, והרי הלויים הם כשאר ישראלים. אֲלָא מַה שֶׁהם יכולים
להחרים מְקִרְקָעִי אינו מוֹבֵן, אֲמַאי הם יכולים להחרימם,
והפתיח לגבי ערי הלויים (שם כה לד) 'כִּי אַחֲזוֹת עוֹלָם הִיא
לָהֶם', ומשמעות הפסוק היא שהקרקע ניתנה להם לעולם ואסור
להם להעביר את הבעלות לאחרים, ועל ידי החרם עובר הקרקע
לרשות הכהן. משיבה הגמרא: מֵאֵי מַחְרִימִין נָמִי דְּקָאֲמַר – אכן
מה היא כוונת רבי שמעון במה שאמר שהלויים מַחְרִימִים, על
כרחי כוונתו היא שיכולים להחרים רק מִטְּלָטְלִין, משום שסבר
שאין להקיש מטלטלין לקרקעות, אבל בקרקעות הוא מודה
לרבי יהודה שהם אינם יכולים להחרים.

שואלת הגמרא: וְהָא מְדִבְרִינָנִי – ממה ששנינו בפיפא, 'אֲמַר
רַבִּי, נִרְאִין דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּמִקְרָקָעִי וְדְבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן
בְּמִטְּלָטְלִין, מִכָּלֵל – משמע מלשון זו, דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שאמר
'הַלְוִיִּם מַחְרִימִין, מְקִרְקָעִי נָמִי קָאֲמַר – כוונתו שהם מַחְרִימִים
מִטְּלָטְלִין וְקִרְקָעוֹת, ועל זה אמר רבי שְׁנָאִים דְּבָרֵי רַק
במטלטלין. משיבה הגמרא: כִּי קָאֲמַר – כך כוונת התנא לומר,
אֲמַר רַבִּי, נִרְאִין דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּקִרְקָעוֹת,
משום שֶׁאֵף רַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא נִחְלַק [עֲלֵיוֹ] אֲלָא בְּמִטְּלָטְלִין, אֲבָל
בְּקִרְקָעוֹת מוֹדֶה לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁהם אינם יכולים
להחרים.

הגמרא מבארת למי ניתנים החרמים: אֲמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבִין,
יִשְׂרָאֵל שֶׁהַחֲרָמִים מִטְּלָטְלִין, נוֹתֵנִן לְכָל בֵּיתוֹ שִׁרְצָה, שְׁנָאֲמַר
לגבי מתנות כהונה (במדבר יח יד), 'כָּל חָרֵם בְּיִשְׂרָאֵל

בברייתא שדין שדה החרם אינו נוהג בזמן שאין היובל נוהג, נאמר בהחרמת קרקע, שלגבי זה נאמר הפסוק (ויקרא כו כא), 'בשדה החרם לכהן תהיה אחרתו', המלמד ששדה החרם נוהג רק בזמן שהיובל נוהג, והוא כמטלטלי – ומה שרב יהודה ועולא דנו דיני חרמים, היינו בהחרמת מטלטלין. שואלת הגמרא: והא מעשה דפומבדיתא שעליה דנו רב יהודה ועולא, כמקרקעי נמי הוה – מעשה זה היה גם בחרם של קרקע, שהרי אותו אדם החרים את כל נכסיו והיינו אף את קרקעותיו, ובכל זאת דנו בו דיני חרמים. משיבה הגמרא: כמקרקעי דחוצה לארץ, כמטלטלי דארץ ישראל דמי, ומשום כך חל עליהם החרם אף בזמן הזה.

משנה

במשנה הקודמת הובאה דעת רבנן שלומדים את דין 'הקדש' עליו' מהפסוק (ויקרא כו כח) 'כל חרם קדש קדשים הוא לה', ומשנתנו מביאה את דעת רבי ישמעאל שלומד דין זה מדרשה אחרת: רבי ישמעאל אומר, ישנם שני פסוקים סותרים שנכתבו לגבי מצות בכור, והיינו, כתוב אחד אומר – בפסוק אחד נאמר (דברים טו יט) 'כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך וגו', וכתוב אחד אומר (ויקרא כו כו) 'אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו' וגו'. ואם כן, אי אפשר לומר שלשון 'תקדיש' הוא כפשוטו, שיש מצוה להקדיש את הבכור לקרבן, שהרי כבר נאמר 'לא יקדיש', וכמו כן אי אפשר לומר שלשון 'לא יקדיש' הוא כפשוטו, שאסור להקדישו לקרבן, שהרי כבר נאמר 'תקדיש'. אלא הא כיצד יש לפרש את שני הפסוקים. מבארת המשנה: מה שנאמר 'תקדיש', היינו שמקדישו אתה הקדש עליו לבדק הבית, ומעלה את דמי טובת ההנאה שבו לכהן, ומה שנאמר 'לא יקדיש' היינו שאי אתה מקדישו הקדש מופנה לשם קרבן אחר, שהרי כבר חלה עליו קדושת בכור.

גמרא

הגמרא דנה בדרשות של חכמים ורבי ישמעאל בפסוקים שהובאו במשנתנו. שואלת הגמרא: ור' יוחנן שלא דרשו דין 'הקדש' עליו' מהפסוק ממנו דרש רבי ישמעאל, מה הם דורשים משני הפסוקים שנכתבו לגבי קדושת בכור. משיבה הגמרא: הפסוק שנאמר בו 'אל תקדיש', מיבעי ליה ללאו – נצרך להם ללמוד איסור להקדיש את הבכור לקרבן אחר, וכדברי רבי ישמעאל. והפסוק שנאמר בו 'תקדיש', מיבעי ליה לכתבנא בברייתא, מנין לאדם שנולד בכור בעדרו שמצוה עליו להקדישו לקרבן על אף שהוא קדוש מלידתו. שנאמר (דברים טו יט) 'כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך וגו'. והיינו, שאף שנולד בכור וחלה עליו קדושה מיד בלידתו, מכל מקום יש מצוה להקדישו בפה. שואלת הגמרא: ור' יוחנן שדרש מפסוק זה שניתן להקדישו הקדש עליו, מנין לו שמצוה להקדיש בפה. משיבה הגמרא: הוא חולק וסובר שאין מצוה להקדישו בפה, שהרי אף אי לא מקדיש ליה לבכור, וכי לא קדוש הוא, הרי קדושתו מרחם אמו הוה. וכיון דאף כי לא מקדיש ליה הוא קדוש, לא צריך לאקדושה אף לכתחילה.

הדרן עלך המקדיש שדהו

משוויו. הרי יש לדחות, אימר, שכל מה דאמר שמואל שההקדש חל, הוא באופן שעבר וחלל על שוה פרוטה, אולם לכתחילה מי אמר שמואל שניתן לחלל הקדש בפחות משוויו ואפילו על שוה פרוטה. משיבה הגמרא: הני מילי – דברים אלו שאין לפדות כן לכתחילה כמשמעות דברי שמואל, לא נאמרו אלא בזמן שביט המקדש קיים, משום דאז איבא פסידא להקדש אם אין מחללים את הקדשים בשוים. אבל בזמן הוה שאין בית המקדש קיים ואין הפסד להקדש אם אין פודים את הקדשים שלא בשוים, ניתן לחלל קדשים על שוה פרוטה על אף שהם שוים יותר, ואפילו לכתחילה מותר לעשות כן. מקשה הגמרא: אי הכי, מדוע רב יהודה הורה לחלל את הנכסים על ארבעה זוזים, אפילו על פרוטה נמי היה ניתן לחללם, כמבואר בדברי שמואל. מתרצת הגמרא: רב יהודה הצריכו ארבעה זוזים, לפרסומי מלתא – כדי שיתפרסם הדבר שפדה את ההקדש, ולא יבואו ללמוד ממעשה זה שניתן ליהנות מהקדש בלא פדיון. אמר עולא, אי הווי התם – אם הייתי נוכח באותו מעמד, שבא לשאול כיצד לנהוג בנכסים שהחרים, הוה יהיבנא בולחו לכהנים – הייתי אומר לו שיתן את נכסיו לכהנים ולא יחללם על ארבעה זוזים. מוכיחה הגמרא: אלמא קסבר עולא, שפתם חרמים הם לכהנים, ומשום כך אותו אדם היה צריך לתת את נכסיו לכהנים, ולא היה יכול לפדותם. הגמרא מקשה על שיטת רב יהודה ועולא בדין חרם בזמן הזה. מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, אין מכירת עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, משום שנאמר לגבי עבד עברי (ויקרא כה מ) 'עד שנת היובל יעבד עמך', ודרשו חכמים שדין עבד עברי נוהג רק בזמן שיכול לצאת לחפשי ביובל, אבל בזמן הזה שאין היובל נוהג בו אין עבד עברי נמכר. וכן אין דין שדה (החרם) [אחרונה] נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר לגבי מוכר שדה אחוזתו (שם פסוק כח) 'וצא פיובל ושב לאחוזתו', ודרשו חכמים שדיני שדה אחוזה נוהגים רק בזמן שהיובל נוהג אבל בזמן הזה אין את כל דיני שדה אחוזה. ואין דין בתי ערי חומה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר לגבי בתי ערי חומה (שם פסוק לו), שביט שנמכר ולא נגאל בשנה הראשונה לא יצא פיובל, ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדין גאולתו תלוי בזמן בו שייכת יציאה ביובל, כלומר, בזמן שהיובל נוהג, ואין כופים את הלוקח לחזור ולמכור את הבית למוכר, בשנה הראשונה שלאחר המכר. רבי שמעון בן יוחי אומר, אף אין דין שדה חרמין נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר לגבי שדה אחוזה שיוצאת ביובל לכהנים (שם כו כא), ויהיה השדה בציאתו פיובל קודש לה' בשדה חרם' וגו', ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדיני שדה החרם אינם נוהגים אלא בזמן שהיובל נוהג כדיני שדה אחוזה. רבי שמעון בן אלעזר אומר, אף אין דין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. מבארת הגמרא: אמר רב ביבי, מאי מעמא שדין גר תושב נוהג רק בזמן שהיובל נוהג, אתניא – הוא לומד דין זה בגזירה שוה מהתיבות 'שוב' 'שוב', כלומר, בתיב הקא, לגבי עבד עברי שנרצע (דברים טו טז), 'כי מוב לו עמך', וכתוב התם, לגבי גר תושב (שם כג יז), 'בשוב לו לא תוננו', ויש ללמוד מכך, כמו שדין עבד עברי אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אף דין גר תושב אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. אם כן מוכח מברייתא זו שדיני שדה החרם אינם נוהגים בזמן שאין היובל נוהג, וקשה על רב יהודה ועולא שדנו דיני חרם בזמן שאין היובל נוהג. מיישבת הגמרא: לא קשיא, הא כמקרקעי – מה שמבואר

הקרובה שמכרה, וכן שלא ימכור בָּרַע – שדה גרועה שבידו, 56
וְיִנְאֹל עִם הַמְעוֹת שְׁקִיבֵל, בִּיפָּה – את השדה המעולה שמכרה. 57
וממה שנאמר 'בְּרִי נְאֻלְתוֹ', שמשמע שיש בידו מספיק מעות 58
כדי כל מה שצריך לגאול, יש ללמוד בְּרִי נְאֻלָּה – כדי גאולת 59
כל השדה בבת אחת הוא גֹּאֵל, וְאִינוּ גֹּאֵל לְחֻצְאִין. 60
תמחה הגמרא: לְמִי קָרָא – האם ניתן לומר ד' מִצָּא' הַשָּׂטָא 61
מִשְׁמַע – שתיבת 'מצא' מתפרשת שמצא עכשיו ולא שהיו בידו 62
מעות קודם לכן, וְרַמִּינָהוּ – והרי יש להקשות על כך ממה 63
ששנינו בברייתא, לגבי הורג בשגגה שגולה לעיר מקלט, 64
שנאמר בו (דברים יט ה) 'ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב 65
עצים, ונדחה ידו בגרון לכרות העץ, ונשל הברזל מן העץ, ומצא 66
את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי', ודורשת 67
הברייתא 'וּמִצָּא אֶת רֵעֵהוּ, פָּרַט לְמִצְאָיו עֲצָמוֹ, דהיינו 68
שדווקא באופן שהיה רעהו מצוי במקום קודם שנשל הברזל, 69
חייב ההורג גלות, אבל אם המציא הנהרג את עצמו לשם לאחר 70
שנשל הברזל מן העץ, פטור ההורג מגלות. מִכָּאן אָמַר רַבִּי 71
אֱלִיעֶזֶר, הוֹרֵק אֶבֶן וּפְגַעָה בְּאֵדָם וְנִהַרְגַּ, אִם מִשְׁיָצָאָהּ – לאחר 72
שיצאהו הָאֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל הוֹרֵק, הוֹצִיאָהּ הָלָה אֶת רִאשׁוֹ 73
מִן הַחֹלֶק וְקִיפְלָהּ – ופגעה בו האבן, פְּטוֹר הוֹרֵק מִגְלוֹת. 74
אֲלָמָא – מוכח מדברי הברייתא, שהלשון 'מִצָּא', מִיָּד דְּאִיתִיָּה 75
מִעֵיקָרָא מִשְׁמַע – משמעותו שמצא דבר שהיה שם קודם לכן. 76
ומדוע מהפסוק 'ומצא כדי גאולתו' דרשו למעט גאולה שהיתה 77
מצויה בידו קודם לכן. 78
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, הָכָא מַעֲנִינָא דְקָרָא וְ– כאן מענין 79
הכתוב וְהָכָא מַעֲנִינָא דְקָרָא, כלומר, בכל מקום יש לדרוש 80
תיבת 'מצא' כפי הענין שבו עוסק הכתוב, ועל כן, הָכָא – כאן 81
בשדה אחוזה, שנאמר בפסוק 'והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו', 82
מתפרשת תיבת 'מצא' דוֹמִיָּא – (בדומה) ד'הַשִּׁיגָה יָדוֹ, מֶה 83
הַשִּׁיגָה יָדוֹ מדובר, דְּהַשָּׂטָא – שעכשיו יש לו כסף לגאול את 84
השדה, ולא שהיה לו כסף בשעת מכירת השדה, אִם 'מִצָּא' נָמִי 85
דְּהַשָּׂטָא – גם מה שנאמר 'מצא' היינו שעכשיו מצא כדי 86
גאולתו, ולא שמכר קרקעות שהיו בידו בשעת מכירת השדה, 87
וְהָכָא – וכאן, בהורג בשגגה, שנאמר בפסוק 'ואשר יבא את 88
רעהו ביער וגו' ומצא את רעהו ומת', מתפרשת תיבת 'מצא' 89
דוֹמִיָּא דְיַעַר, מֶה יַעַר מִיִּלְתָּא דְאִיתִיָּה מִעֵיקָרָא – מה היער 90
הוא דבר שהיה שם קודם לכן, אִם 'מִצָּא' מִיִּלְתָּא דְאִיתִיָּה 91
מִעֵיקָרָא – אף תיבת מצא מתפרשת על דבר שהיה שם קודם 92
לכן, דהיינו שההורג היה שם קודם שנשל הברזל מן העץ. 93
שנינו במשנה: וּבְהַקְדֵּשׁ כו' מותר בכולן. מבררת הגמרא: מָנָא 94
הֵנִי מִיָּלִי – מנין נלמדים דינים אלו, שהבא לגאול את שדהו מן 95
ההקדש מותר למכור שדה אחרת, או ללוות כדי לגאול, או 96
לגאול לחצאין. משיבה הגמרא: דְּתַנּוּ רַבִּנּוּ בְּבֵרִיתָא, נֹאמַר 97
בפסוק לגבי גואל מן ההקדש (ויקרא כו יט) 'וְאִם נֹאֵל וְנֹאֵל, הֲרִי 98
זֶה כָּפַל לָשׁוֹן, וּמִלְּמַד בְּכָךְ הַכְּתוּב, שְׁלֹחַ וְנֹאֵל, וְנֹאֵל לְחֻצְאִין 99
– רשאי לתת את דמי מחצית השדה ולגאול חציה. אָמַר רַבִּי 100
שְׁמַעוֹן, מֶה הַפָּעַם, שֶׁהַתּוֹרָה הִקִּילָה בְּגֹאֲלֹת שִׂדֵּה מִמֶּקְדֶּשׁ, לִפִּי 101
שְׁמַעְיָנוּ בְּמִזְכֹּר שִׂדֵּה אַחֲזוּהָ, שִׁפְיָהּ בָּחוּ – שיפתה התורה את 102
כדוה, בְּכָךְ שָׂאֵם הִנִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִנְאֻלָּה הַשִּׂדֵּה, חֻזְרָת לְבַעֲלֵים 103
כְּיוֹבֵל, וְלִכֵּן הוֹרֵעַ בָּחוּ שֶׁל הַמּוֹכֵר לַעֲנִין גֹּאֲלֹת הַשִּׂדֵּה, שְׂאִינוּ 104
לֹאֵה וְנֹאֵל, וְאִינוּ נֹאֵל לְחֻצְאִין, אֲבָל מִקְדֵּשׁ שִׂדֵּה אַחֲזוּהָ, 105
הוֹאִיל שֶׁהוֹרֵעַ בָּחוּ שֶׁל בַּעַל הַשִּׂדֵּה, בְּכָךְ שָׂאֵם הִנִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא 106
נִנְאֻלָּה, אֵינָה חֻזְרָת אֵלָיו אֲלָא יוֹצֵא לְבַחֲנֵים – השדה יוצאת 107
ממי שנמצאת בידו וניתנת לכהנים, לִכֵּן יָפָה בָּחוּ שֶׁל מִקְדֵּשׁ 108
השדה לַעֲנִין גֹּאֲלֹת הַשִּׂדֵּה, שְׁלֹחַ וְנֹאֵל, וְנֹאֵל לְחֻצְאִין. 109

1 [–ישתקע] העבד עברי בִּין הַעֹבְדִי בּוֹכְבִים, וְלַעֲלֹל לַעֲנִין
2 פְּרִיזוֹ נְחִמִּיר עֲלֵיו מְדַרְבֵּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁאֵם נִמְכַר בְּמִנְהָ,
3 וְהַשְׁבִּיחַ וְשׁוּה מֵאֵתִים, נִדְרֹשׁ מ'כִּי שְׁנִי' שֶׁמִּחֻשָּׁב בְּמֵאֵתִים כִּפִּי
4 שְׁשׁוּה עֲבָשִׁי, וְאֵם נִמְכַר בְּמֵאֵתִים, וְהַכְסִיף וְשׁוּה מֵאֵה, נִדְרֹשׁ
5 מ'כֶּסֶף מִקְנֵתוֹ' שֶׁמִּחֻשָּׁב בְּמֵאֵתִים כִּפִּי שֶׁנִּמְכַר.
6 מִבֵּאֵרֶת הַגִּמְרָא בְּאֻפֵּן אַחֵר מְדוּעַ דּוֹרְשִׁים אֶת הַפְּסוּקִים לְקוּלָּא:
7 אָמַר רַב נְחֵמָן בְּרִי יִצְחָק, הִטַּעַם שֶׁמִּקְיָלִים בְּפִדְיוֹנוֹ, מִשּׁוּם
8 דְּכִתְבִּים בְּפִרְשֵׁת פִּדְיוֹן עֶבֶד עֲבִירִי (ויקרא כה נא) 'אִם עוֹד רְבוּת
9 בְּשָׂנִים לִפְיָהּ יִשִּׁיב גְּאֻלְתּוֹ מִכֶּסֶף מִקְנֵתוֹ, וְכִתְבִּים' (שם כה נב)
10 'אִם מַעֲט נִשְׂאָר בְּשָׂנִים' וְגו' כִּפִּי שְׁנִי יִשִּׁיב אֶת גְּאֻלְתּוֹ, וּמִשְׁמַע
11 מִהַפְּסוּקִים שֶׁבְּשָׁנִים עֲצָמָם יֵשׁ רַבִּי אוּ מִיַּעוֹט, וְעַל כֵּךְ יֵשׁ
12 לְהַקְשׁוֹת וְכִי יֵשׁ שְׁנִים מְרֻבּוֹת וְיֵשׁ שְׁנִים מוֹעֲטוֹת – הָאֵם יֵשׁ
13 שְׁנָה מְרֻבָּה מִחֻבְרָתָהּ, אוּ שְׁנָה מוֹעֲטָה מִחֻבְרָתָהּ, וְהֵלָא כָּל
14 הַשָּׁנִים שְׁוֹת הֵן, אֲלָא בִּישְׁאֹר הַפְּסוּק 'אִם עוֹד רְבוּת בְּשָׁנִים' הוּא,
15 שֶׁאֵם נִתְרַבָּה כֶּסֶף בְּשָׁנִים אֲלוּ שְׁעוּמַד בָּהֶם עֲתָה, יֵשׁ לַחֲשֹׁב
16 פִּדְיוֹנוֹ מ'כֶּסֶף מִקְנֵתוֹ' – כִּפִּי שְׁוִיָּה בַּעַת הַקְּנִיָּה, וְנִמְצָאנוּ מִקְיָלִים
17 עַל הָעֶבֶד, וּבִישְׁאֹר הַפְּסוּק 'אִם מַעֲט נִשְׂאָר בְּשָׁנִים', שֶׁאֵם נִתְמַעֲט
18 כֶּסֶף בְּשָׁנִים שְׁעוּמַד בָּהֶם עֲתָה, יֵשׁ לַחֲשֹׁב פִּדְיוֹנוֹ 'כִּפִּי שְׁנִי' –
19 כִּפִּי שְׁשׁוּה עֲבָשִׁי בְּשָׁנִים אֲלוּ, וּמִכָּאן לְמַדִּים שִׁישׁ לְהַקֵּל עַל
20 הָעֶבֶד בְּפִדְיוֹנוֹ.
21 שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְאִיָּמָא – אֲוִלִי נֹאמַר שְׁפִירוֹשׁ הַפְּסוּקִים 'אִם
22 עוֹד רְבוּת בְּשָׁנִים' וְגו' 'אִם מַעֲט' וְגו' הוּא כְּפִשּׁוּטָם, לַעֲנִין חִישּׁוֹב
23 הַדְּמִים שֶׁצָּרִיךְ הָעֶבֶד לַתֵּת כְּשִׁפּוּדָה אֶת עֲצָמוֹ, דְּהִיָּכָא דְעָבַד
24 תְּרַתִּי – שֶׁאֵם עֶבֶד שְׁתֵּי שָׁנִים, וְפִיִּישִׁי אֲרַבְעִי – וְנִשְׁאָרוֹ עוֹד
25 אַרְבַּע שָׁנִים עַד שֶׁנֶּת הַיּוֹבֵל שִׁיּוּצָא בַּהּ הָעֶבֶד, וְבֹא עֲתָה לְהַפְדוֹת,
26 לִיתֵּב לִיָּה אֲרַבְעִי – יֵתֵן לְאֲדוֹן דְּמִי אַרְבַּע שָׁנִים, מ'כֶּסֶף מִקְנֵתוֹ'
27 – כִּפִּי שְׁשׁוֹת שָׁנִים אֲלוּ עַל פִּי חֲשֹׁבֵן הַכֶּסֶף שֶׁשִּׁילָם הָאֲדוֹן,
28 וְהִיָּכָא דְעָבַד אֲרַבְעִי – וְאֵם עֶבֶד אַרְבַּע שָׁנִים, וְפִיִּישִׁי תְּרַתִּי –
29 וְנִשְׁאָרוֹ רַק שְׁתֵּי שָׁנִים עַד לִיצִיאַת הָעֶבֶד בְּיוֹבֵל, לִיתֵּב לִיָּה תְּרַתִּי
30 – יֵתֵן לְאֲדוֹן אֶת דְּמִי שְׁתֵּי הַשָּׁנִים, 'כִּפִּי שְׁנִי' – כִּפִּי שְׁוִיָּה הַשָּׁנִים
31 שֶׁנִּשְׁאָרוֹ לוֹ לְעַבּוֹד, וְאִין מְדוּבַר בְּפְסוּקִים עַל אֻפְנִים שֶׁהִתִּיקַר
32 הָעֶבֶד אוֹ הוֹחַל.
33 מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אִם כֵּן שִׁרְבוּת בְּשָׁנִים פִּירוֹשׁוֹ שֶׁהִרְבִּיָּה הוּא עַל
34 הַשָּׁנִים הַבָּאוֹת, נִכְתּוּב 'אִם עוֹד רְבוּת שְׁנִים', דִּהִינּוּ אִם נוֹתָרוּ
35 שָׁנִים רְבוּת עַד הַיּוֹבֵל, מֵאִי 'בְּשָׁנִים' – וּמְדוּעַ נוֹסַפָּה לִתִּיבָה
36 'שָׁנִים' הָאוֹת בִּיָּת, אֲלָא וְדֹאִי שֶׁהַכּוֹנֵה לְשָׁנִים שֶׁעֲבָרוּ, שֶׁאֵם
37 נִתְרַבָּה כֶּסֶף בְּשָׁנִים שֶׁעֲבָרוּ מֵעַת הַקְּנִיָּה, כְּגוֹן שֶׁהַשְׁבִּיחַ
38 וְהִתִּיקַר, יֵשׁ לַחֲשֹׁב מ'כֶּסֶף מִקְנֵתוֹ' – כִּפִּי שְׁוִיָּה בְּשַׁעַת הַקְּנִיָּה
39 בּוֹזֵל, אֲבָל אִם נִתְמַעֲט כֶּסֶף בְּשָׁנִים שֶׁעֲבָרוּ מֵעַת הַקְּנִיָּה, כְּגוֹן
40 שֶׁהַכְסִיף וְהוֹחַל, יֵשׁ לְהַקֵּל עֲלָיו וּלְחֲשֹׁב כִּפִּי שְׁנִי – כִּפִּי שְׁוִיָּה
41 עֲבָשִׁי, בְּשָׁנִים אֲלוּ שֶׁנִּמְצָא בָּהֶם.
42 אָמַר רַב יוֹסֵף, דְּרַשִׁינָּהוּ רַב נְחֵמָן לְחִנִּי קָרָא – דִּרְשׁ רַב נְחֵמָן
43 בְּרִי יִצְחָק פְּסוּקִים אֲלוּ, כְּסִינִי. כְּלוֹמַר, שֶׁדִּרְשָׁתוֹ מִקְּבֹלֶת עֲלֵינוּ
44 כְּהִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, וְדֹאִי שֶׁכֵּךְ הוּא פִירוֹשׁ הַפְּסוּקִים.
45 שְׁנִינּוּ בְּמִשְׁנָה: לֹא יִמְכּוֹר בְּרָחוּק כו' וְיִגָּאֵל בְּקִרְבּוֹ, בְּרַעָה וְיִגָּאֵל
46 בִּיפָּה, וְלֹא יִלּוּה וְיִגָּאֵל, וְלֹא יִגָּאֵל לְחֻצְאִין. מְבַרֶּרֶת הַגִּמְרָא: מָנָא
47 הֵנִי מִיָּלִי – מִנֵּין נִלְמַדוּ דִּינִים אֲלוּ. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דְּתַנּוּ רַבִּנּוּ
48 בְּבֵרִיתָא, נֹאמַר בְּפְסוּק אֻדּוֹת הַגּוֹאֵל שִׂדֵּה מִמְכּוֹר (ויקרא כה
49 כו), 'וְהַשִּׁיגָה יָדוֹ וּמִצָּא כִּדִּי גֹאֲלָתוֹ'. מִפְּרִשְׁתָּ הַבְּרִיתָא: 'וְהַשִּׁיגָה
50 יָדוֹ, הִינּוּ יָד עֲצָמוֹ, כְּלוֹמַר רַק אִם יֵשׁ לְגוֹאֵל מְעוֹת מִשְׁלוֹ רִשְׁאִי
51 לְגֹאֵל, וּמִכָּאן לְמַדְנָא שְׁלֹא יִלּוּה וְיִגָּאֵל. וּמִמָּה שֶׁנֹּאמַר 'וְיִמְצָא',
52 שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁעֲבָשִׁי מִצָּא אֶת הַיּוֹבֵל לְגֹאֵל, פָּרַט לְמִצְאָיו – וְלֹא
53 שֶׁהִיָּה יֻכָּל לְגֹאֵל מִיָּד כְּשִׁמְכֵר, וּמִכָּאן לְמַדְנָא שְׁלֹא יִמְכּוֹר
54 בְּרָחוּק – שֶׁלֹא יִמְכּוֹר אֶת שְׁדוֹ הַרְחוּקָה, שֶׁהִיָּתָה בִּידוֹ כְּשִׁמְכֵר
55 אֶת שִׂדֵּה אַחֲזוּתוֹ, וְיִנְאֹל עִם הַמְעוֹת שְׁקִיבֵל בְּקִרְבּוֹ – אֶת שְׁדוֹ

הָכָא דְרַבִּי רַחֲמָנָא 'לְצִמְיִתוֹת' (שם), ודורשים מכך לרבות את
המתנה, ובזה יתכן שמודה רבי מאיר.
אָמְרוּ – [הקשו] רַבִּנְיָא לְרַב פִּשְׁאָא, וְאָמְרֵי לֵה – ויש אומרים שרַב
הוּנָא בְרִייה דְרַב הוֹשֶׁעַ הקשה כן לְרַב פִּשְׁאָא, וְהָא גַבִּי יוֹבֵל –
והלא לגבי דין שדות החחרות לבעליהם ביובל, דְּכִתְבִּיב (שם כה
יג) 'תְּשׁוּבוּ', ודרשו רבנן בברייתא (בכורות נב:), לְרַבּוֹת אֵת
הַמִּתְנָה שחזרת ביובל, וְרַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק שם על רבנן וְלֹא קָא
מְרַבִּי – אינו מרבה מפסוק זה שמתנה חזרת ביובל, אם כן
מסתבר שגם את הרבוי 'לצמיתות' אינו דורש, וסובר שדין זה
נאמר רק במכר. מסיקה הגמרא: אֵלֶּא הָא – ברייתא זו שמרבה
מתנה בדין בתי ערי חומה, וְדָאֵי שְׂהִיא דְלֵאל פְּרַבִּי מֵאִיר.
הגמרא מביאה את דין המקדיש בית בערי חומה: תִּנּוּ רַבִּנְיָא
בְּבִרְיָתָא, הַמְקִדִּישׁ בֵּית בְּבִתִּי עָרֵי חוֹמָה, הָרִי זֶה נִזְאֵל [מִיד]
לאחר שהקדיש את הבית, וְנִזְאֵל לְעוֹלָם – ויכול לגאול גם
לאחר שנים עשר חודש, כל זמן שהשדה ביד ההקדש. וְאֵלֶּא
ו-קנאו] אֲחֵר מִיד הַקֶּדֶשׁ, יכול הבעלים לגאול את הבית מיד
הקונה. הִנֵּי יוֹם שְׁנִים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִן הַיּוֹם שֶׁל קִנְיַת הַבַּיִת מִיד
הַגּוֹבֵר שֶׁל הַהֶקְדֶּשׁ וְלֹא נִזְאֵל הַבַּיִת עַל יְדֵי הַבְּעִלִּים, הִנֵּה חֵלּוֹם
לֹא – לקונה מן ההקדש.
מבשרת הגמרא: מִנָּא הֵנִי מִיָּלִי – מהיכן נלמדים דינים אלו.
משיבה הגמרא: אָמְרַ שְׁמֹאֵל, דְּאָמְרַ קְרָא (שם כה ל') וְקָם
הַבַּיִת וכו' לְצִמְיִתוֹת לְקִנְיָה אוֹתוֹ, וְאֵפִילוּ קוֹנֵה מִיד הַקֶּדֶשׁ.
שואלת הגמרא: וְלִחְלָמִיָּה הַקֶּדֶשׁ – מדוע הבעלים יכול לגאול
מיד ההקדש לעולם, ואין הבית נחלט להקדש לאחר שעברה
שנה מן היום שהקדישו. משיבה הגמרא: אָמְרַ קְרָא (שם) 'לְקִנְיָה
אוֹתוֹ לְדִרְתָּיו' – שהבית נחלט לקונה שיש לו תולדות ודורות
אחריו, וְיָצָא ו-התמעט מכרן הַקֶּדֶשׁ, שְׂאִין לוֹ דִּדּוֹת
ו-תולדות.
מבשרת הגמרא: 'לֹא יֵצֵא בְּיוֹבֵל' לְמַה לִּי – מדוע נכתב הפסוק
(שם) 'לֹא יֵצֵא בְּיוֹבֵל', הרי כבר נאמר בפסוק 'לְצִמְיִתוֹת', שהבית
נחלט לקונה לעולם. משיבה הגמרא: אָמְרַ רַב סְפָרָא, לֹא
נִזְאֵל קָא – הפסוק 'לֹא יֵצֵא בְּיוֹבֵל' אינו נצרך לעצם הדין שהבית
נחלט לקונה לעולם, אֵלֶּא נִצְרָךְ הוּא לְמוֹכֵר בֵּית בְּבִתִּי עָרֵי
חוֹמָה, וּפָנַע בּוֹ יוֹבֵל כְּתוּב שְׁנָתוֹ – בתוך בשנה הראשונה
למכירה, שעדיין לא נחלט לקונה, סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה
עולה בדעתך לומר, לִפְיוֹק בְּיוֹבֵל – שייצא הבית מן הלוקח
ויחזור למוכר, כשאר בתים היוצאים ביובל, קָא מִשְׁמַע לָן
הפסוק 'לֹא יֵצֵא בְּיוֹבֵל' שביט בערי חומה אינו יוצא ביובל אף
בתוך שנתו הראשונה.

משנה

משנתנו מביאה את תקנת הלל בבתי ערי חומה: בְּרִאשׁוֹנָה –
בתקופה שלפני תקנת הלל והמבוארת להלן במשנה, הָיָה
הלוקח נִמְנָן – [מסתתר] ביום שמלאו שְׁנִים עָשָׂר חוֹדֶשׁ
למכירת הבית, שזוהו היום האחרון שהמוכר יכול לגאול
מהלוקח, כִּדִּי שְׂהִיא הַבַּיִת חֵלּוֹם לֹא, שעל ידי שמסתתר
מהמוכר ולא ימצאהו, לא יוכל לגאול את הבית. ומאחר שראה
הלל שכך עושים, הִתְקִין חֵלְל הזקן תקנה עבור המוכר, שְׂהִיא
חֵלּוֹם – [מטיל] את מְעוֹתָיו שעמם בא לפדות את הבית, לְלִשְׁכָּה
שבעורה, וְהָא שׁוֹכֵר אֵת הַדִּלְתָּ שֶׁל בֵּיתוֹ שֶׁנִּמְכַּר וְנִכְנָם.
וְאִמְרֵי שְׂרִיצָה חֵלּוֹ – הקונה, לקבל מעותיו, יָבֵא לְלִשְׁכָּה
וְיִטּוֹל אֵת מְעוֹתָיו.

גמרא

אָמְרַ רַבָּא, מִתְקַנְתּוֹ שֶׁל חֵלְל יֵשׁ לָנוּ לְלִמּוּד, שאם בעל אמר
לאשתו 'הָרִי זֶה יִטּוֹל עַל מִנַּת שְׂתִיתִי לִי מֵאֲתָנִים זֵוִי, וְנִתְּנָה
לוֹ הָאִשָּׁה מֵאֲתָנִים זֵוִי, אִם נָתַנָּה אֶת הַמַּעוֹת מִדְּעוֹלָה – שִׁקְבֵלָם
הַבַּעַל בְּרִצּוֹן, הָרִי הוּא מְגוֹרְשָׁתָא, אֲבָל אִם נָתַנָּה לוֹ אֶת הַמַּעוֹת
בְּעַל בְּרִצּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִטִּילָה אֶת הַמַּעוֹת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינָה מְגוֹרְשָׁתָא.

שהטלה שנוגד ראשון, מלאה לו שנה אחרי הטלה שנוגד שני.
מִתְקִיף לֵה רַבִּינָא – הקשה רבינא על דין זה, וְלִימָא לֵיה –
יאמר הטלה שנוגד ראשון לטלה שנוגד שני, אֵנָּה קָדִים אֲכִיל
יְרוֹקָא מִקֶּמָּא דִּידֶךָ – אני הקדמתי לאכול עשב לפניך, כלומר,
הרי אני נולדתי קודם לך, וכיצד יתכן שלך מלאה שנה בא'
באדר, ולי לא מלאה שנה עד ט' באדר. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם
דְּאָמְרַ לֵיה הַטִּלָּה הַשְּׁנִי לְרֵאשׁוֹן, אֵת נְחִיתָתָא לְעִיבּוּרָא – אתה
נולדת בתוך חודש העיבור, ולכן אתה תהיה בן שנה רק כעבור
שלשה עשר חודש, אֵנָּה לֹא נְחִיתָתָא לְעִיבּוּרָא – אני לא נולדתי
בחודש העיבור אלא נולדתי לאחריו, ולכן אני אהיה בן שנה
כעבור שנים עשר חודש.
שואלת הגמרא: הָא תו – שני דינים אלו לְמַה לִּי, והלא הִינּוּ
תָךְ – שניהם דבר אחד. כלומר הרי שני המימרות הם מחמת
הדין של 'נחיתתה לחודש העיבור', ומאחר שהשמיע לנו דין זה
בבתי ערי חומה, מדוע הוצרך שוב להשמיענו דין זה גם בבכור.
משיבה הגמרא: מַהוּ דְּרִימָא – שמה תאמר, הָתָם – שם בבתי
ערי חומה, מקבל המוכר את חודש העיבור משום דְּכִתְבִּיב (שם
כה ל') 'שְׁנָה תְּמִימָה' וכפי שדרשה משנתנו שמכאן למדים
לרבות את חודש העיבור, אֲבָל הָכָא – כאן בבכור דְּלֹא כְּתִיב
'תְּמִימָה', לֹא יִקְבַּל הַבְּכוֹר אֶת חוֹדֶשׁ הָעִיבּוּר, וּבִטּוֹ בִּשְׁבֹט
יִחֲשֹׁב בֶּן שָׁנָה, קָא מִשְׁמַע לָן – לכן הוצרך רבי אבא בר ממל
להשמיענו, ד'שְׁנָה' 'שְׁנָה' מִקְדָּדִי נִמְרִי – למדים בכור מבתי ערי
חומה בגזירה שוה, שבשניהם נאמרה תיבת 'שנה', וכשם שבבתי
ערי חומה מקבל המוכר את חודש העיבור ושהרי נאמר בו
'תְּמִימָה', הוּא הָדִין בַּבְּכוֹר.

שנינו במשנה: בְּשִׁהּוּא אָמְרַ תְּמִימָה כו' להביא את חודש
העיבור, רַבִּי אֱמִיר לֵיתָן (שנת עיבורה) [לֹא שְׁנָה וְעִיבּוּרָה].
הגמרא מביאה ברייתא, שמבוארת בה המחלוקת של רבי ורבנן:
תִּנּוּ רַבִּנְיָא בְּבִרְיָתָא, נֹאמַר בַּפְּסוּק (שם) 'שְׁנָה תְּמִימָה', רַבִּי
אָמְרַ, מֵאַחַר שֶׁנֹּאמַר 'שְׁנָה' וְנוֹסְפָה הִתִּיבָה 'תְּמִימָה', בֵּא הַכְּתוּב
לְלַמְּדֵנוּ שְׁמוֹנֶה [המוכר] מִיּוֹם הַמְכִּירָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים
וְחִמְשָׁה יָמִים, כְּמִנְיָן יָמוֹת חֲמֵשָׁה, דְּהִינּוּ בֵּין בִּשְׁנָה פְּשׁוּטָה וּבֵין
בִּשְׁנָה מַעֲבֻרָתָא, הִזְמִין שִׁיכּוֹל לִגְאֹל הוּא מִשְׁךְ שְׁנַת חֲמֻמָּה,
ולאחר מכן נחלט הבית ללוקח. וְהַכְּמִים אָמְרִים מוֹנֵה שְׁנִים
עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִיּוֹם לַיּוֹם, שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ לְבִנָּה, וְאִם נִתְעַבְּרָה
הַשְּׁנָה שֶׁל הַמְכִּירָה, שְׁנוֹסֵף בַּה חוֹדֶשׁ הָעִיבּוּר, נִתְעַבְּרָה לוֹ –
למוכר, ויכול לגאול את הבית גם במשך החודש השלשה עשר,
משום שלמדים מ'תְּמִימָה' שמקבל המוכר את חודש העיבור.

שנינו במשנה: הִנֵּי יוֹם שְׁנִים עָשָׂר חוֹדֶשׁ וְלֹא נִזְאֵל כו' היה
חלוט לו, אחד הלוקח ואחד הניתן לו במתנה שנאמר (שם)
'לצמיתות'. הגמרא מביאה ברייתא הדורשת כן, ודנה בדרשה זו:
תִּנּוּ רַבִּנְיָא בְּבִרְיָתָא, נֹאמַר בַּפְּסוּק (שם) 'לְצִמְיִתוֹת', מִבֹּאֶרֶת
בְּבִרְיָתָא, שְׁפִירוֹשׁ הִתִּיבָה 'לצמיתות' הוּא לְחֵלּוֹמִין – לעולם.
דְּכָר אַחֵר, 'לצמיתות' לְרַבּוֹת אֵת הַמִּתְנָה – שאף במקבל
מתנה, אם לא גאל הנותן בתוך שנה, נחלט הבית למקבל
המתנה. מִבֹּאֶרֶת הַגְּמָרָא: מֵאִי מִצְעָא – מה הטעם שדורשים
מ'לצמיתות' לרבות את המתנה. משום שהיה יכול להיכתב
'צמית' ונכתב 'צמיתות', ומיתור הלשון למדים לרבות את
המתנה.

אָמְרוּ רַבִּנְיָא – אמרו החכמים את הברייתא, קָמִיָּה ו-בפני דְּרַב
פִּשְׁאָא, וּבִיֵּארוּ, כְּמָאן – כדעת מי הברייתא האומרת שבבתי ערי
חומה מתנה דינה כמכר, ודאי דְּלֵאל פְּרַבִּי מֵאִיר, דָּאֵי פְּרַבִּי
מֵאִיר, הָאָמְרַ (בכורות נב:) מִתְּנָה – שדה שניתנה במתנה אֵינָה
כְּמִכָּר לַעֲנִין חוֹזֵר לְבַעֲלִים בְּיוֹבֵל, שאינה חוזרת ביובל לנותן
אותה, ומסתבר, שכשם שסובר רבי מאיר ששדה שניתנה
במתנה אינה יוצאת ביובל כשדה שנמכרה, כך לגבי דין בית
בערי חומה, בית שניתן במתנה, אינו נחלט לאחר שנה כבית
שנמכר, אלא יכול לגאול לעולם. אָמְרַ רַב פִּשְׁאָא לְרַבְנָן, אֵפִילוּ
תִּימָא ו-אפילו אם תאמר] שהברייתא כדעת רַבִּי מֵאִיר, שְׂאִי

לרשות הלוי ביובל בחינם, ואין הקדש יוצא בחזרה לרשות
הלוי בהם אלא בפדיון.
לעיל שנינו בברייתא שלולי הפסוק 'וביובל יצא', היה מקום
לומר שבתי החצרים לא יצאו ביובל, והגמרא שאלה מדוע היינו
סבורים לומר כך, הלא בתי החצרים הוקשו לשדה אחוזה
היוצאת ביובל, ותיירץ רב הונא שהכוונה למקדש בתי החצרים
ופדאה אחר וכל יובל בשנה השניה לפדיותו, ומלמדנו הכתוב
שיוצא לבעלים. עתה מביאה הגמרא שדבר זה שנוי במחלוקת:
ופליגא דרבי אושעיא - דרבי רב הונא חולקים על דבריו של
רבי אושעיא, דאמר רבי אושעיא, הכל - כל הדברים הנפדים
מיד הקדש, היו בכלל ונתן הפסוק וקם לו - היו כלולים בכתוב
'ואם גאל יגאל את השדה המקדש אתו וינסף חמשיית כסף ערפך
עליו וקם לו' (ויקרא כו יט), שמשמע שדבר הנקנה מיד הקדש
נשאר ביד הקונה לעולם, כשפרט לה הפתוח בגואל שדה
אחוזה של אחרים מיד הקדש, והיה השדה בציאתו ביובל קדש
לה" (שם בא), היינו שהשדה יוצאת ביובל ומתחלקת לכהנים,
מעתה נאמר ששדה הוא דפרק ליה ונפקא לכהנים - שדווקא
שדה הוא הדבר היחיד שאותו הוציאה התורה מכלל זה ואמרה
שכאשר פודים אותו יוצא ביובל לכהנים, אבל הנך בדיקתו
קיימי - אבל יתר הדברים ובכללם בתי החצרים שלא הוצאו מן
הכלל, נשארו בדין זה שאינם יוצאים מיד הפודה אותם. והרי
חולק בזה על רב הונא שאמר שכאשר גאל אחר מן ההקדש,
יוצא ממנו וחזר לבעליו ביובל.
שואלת הגמרא: מעתה לפי רבי אושעיא שאף מקדש ופדאו
אחר אינו חוזר למוכר ביובל, אם כן מה שנאמר 'וביובל יצא'
למה לי. מתרצת הגמרא: אומר רב פפא, לא נצרכא - לא
הוצרך הכתוב לפי רב אושעיא, אלא למוכר בית בכתו
החצרים ופגע בו יובל בשנה שניה למכירתו, שלולי פסוק זה
היינו סבורים לומר שלא יצא ביובל, שכן למאי מדמית ליה -
לדינו של מי תדמה את בתי החצרים במקרה זה, אי לכתו ערי
חומה מדמית ליה, איחילט ליה ללוקח - היה צריך להיות הדין
שהבית נחלט כבר ללוקח מאחר שלא נגאל בתוך השנה
הראשונה, אי לשדה אחוזה מדמית ליה, השלמה בעי - היה
צריך להיות הדין שישלם המוכר ללוקח ותשאר השדה בידו
עוד שנה ואז יחזור למוכר בחינם, שכן הוא הדין בשדה אחוזה
כמו ששנינו בברייתא לעיל (כט:), להכי אצטרף הכתוב
'וביובל יצא' ללמדנו שיצא מיד בבוא היובל מרשות הלוקח
לרשות המוכר.
מביאה הגמרא ברייתא שבה מוכח כדברי רב הונא ושלא כדברי
רבי אושעיא: תניא פוותיה דרב הונא שהמקדש בית בבתי
החצרים וגאלה אדם אחר מיד ההקדש יוצא ביובל וחזר
לבעלים, ותיובתא דרבי אושעיא שאמר שהשדה עומדת
ברשות הלוקח לעולם. שכן שנינו, המקדש בית בכתו
החצרים, הרי זה גואל מיד - רשות ביד המקדש לפדותו
מרשות הקדש מיד ואינו צריך להמתין עד לאחר שנתיים כמוכר
שדה אחוזה, וכן נאמר לעולם - יכול לפדותו עד עולם, ולא
כמוכר בית בעיר חומה שיכול לגואלו רק עד שנים עשר חודש,
וכן אפילו אם גאלו אחר מיד ההקדש יכול המקדש לגואלו
מידו, ולא כשדה אחוזה שלאחר שפדאה אחר מיד ההקדש אינו
חוזרת לבעלים עוד, נאמר אחר מיד הקדש והגיע יובל ולא
נגאל על ידי המקדש מיד הגואל, חוזר לבעלים ביובל בחינם,
והיינו כדברי רב הונא שהיובל מוציא מיד הגואל ליד הבעלים
בחינם.

וביובל יצא. שואלת הגמרא: מאי קאמר - מה היא כוונת
הברייתא, מדוע היינו סבורים לומר שלא יצאו ביובל, הלא
הוקשו לשדה אחוזה היוצאת ביובל, וכשם ששדה אחוזה יוצאת
ביובל כך יש ללמוד לבתי החצרים שיצאו ביובל, ומדוע צריך
את הפסוק 'וביובל יצא' ללמד זאת. מבארת הגמרא: אומר רב
הונא, לא נצרכא - הפסוק 'וביובל יצא' לא הוצרך למקרה של
מכירת בית, אלא למקדש בית בכתו החצרים, ונאמר אחר -
ובא אדם אחר ופדאו מיד הקדש, ופגע בו יובל בשנה שניה
לגאולתו, שבתורה לא התפרש דין 'מקדש' אלא לגבי בתי ערי
חומה ושדה אחוזה, ומעתה למאי מדמית ליה - לדינו של איזה
מחן תדמה את בתי החצרים, אי למקדש בית בכתו ערי חומה
מדמית ליה, איחילט ליה ללוקח - יהיה הדין שהבית נחלט
ברשות הלוקח, שכן הדין במקדש בית בעיר חומה כפי ששנינו
לעיל (לא:), ואי למקדש שדה אחוזה מדמית ליה, לכהנים
נפקא - יהיה הדין שהבית יצא ביובל לרשות הכהנים, שכן
הדין במקדש שדה אחוזה, כמו ששנינו לעיל (כה:), ומכל מקום
בודאי לא יהיה הדין שיצא ביובל לרשות המוכר, וזה מה
ששאלה הברייתא 'יכול לא יצא ביובל', להכי אצטרף הכתוב
'וביובל יצא' ללמד שאף מקדש בית בעיר שאינה מוקפת חומה
וגאלו אחר ופגע בו יובל, יוצא לרשות המוכר.
מתקין לה - הקשה רב זעירא על תירוצו של רב הונא, מאי
איריא - מדוע נקט דווקא מקרה שנאמר אחר מיד הקדש שאו
יוצא ביובל לרשות המוכר, אפילו לא נאמר נמי - מדוע שלא
נלמד מן הכתוב 'וביובל יצא' שאפילו אם לא פדאו אחר מיד
הקדש, הרי הבית יוצא ביובל לרשות המוכר. אומר ליה אביי
לרב זעירא, אמנם היה לנו לדרוש שאף בלא גאלו אחר מיד
הקדש הרי הוא יוצא ביובל לבעליו בחינם, אלא בכדי שלא
יאמריו שהקדש יוצא לחולין בלא פדיון, לכן הדין שאינו יוצא
מרשות הקדש בחינם.
מבארת הגמרא: מנן לנו לומר סברא זו שאין הקדש יוצא
ללא פדיון, ושלכן אין בתי החצרים יוצאים ביובל מרשות
ההקדש למוכר בחינם. מבארת הגמרא: לומדים זאת בקל וחומר
מדין של בן לוי, מה אם בן לוי שאפילו שיפה בחו בממכרו
- שכאשר מכר שדה או בית יש לו זכויות לקבל לרשותו בחזרה
את מה שמכר, ששדה שמכר יכול לפדותה אפילו לפני שתי
שנים, ובית בעיר חומה יכול לפדות לעולם, ומכל מקום הוצרך
בחו בהקדשו - בהקדש אין לו מעלה זו לקבל לרשותו בחזרה
את מה שהקדש בלא פדיון, כפי שיבאר בסמוך, וישראל
שהוצרך בחו בממכרו - ישראל שכאשר מכר שדה או בית אין
לו זכויות לקבל לרשותו בחזרה את מה שמכר, ששדות יכול
לפדות רק לאחר שתי שנים מהמכירה, ובתי ערי חומה יכול
לפדות רק עד שנה מהמכירה, אינו דין שהוצרך בחו בהקדשו -
וכי אין הסברא נותנת שאף בהקדש לא תהיה לו הזכויות לקבל
לרשותו בחזרה את מה שהקדש בלא פדיון.
מבארת הגמרא: והתם מנן - ומנן לנו זאת שכן לוי אינו מקבל
לרשותו בחזרה את מה שהקדש בלא פדיון. מבארת הגמרא:
דתינא בברייתא, אמר בכתוב לגבי הקונה בית או שדה מלוי
(ויקרא כה לג) 'ואשר יגאל מן הלוי יוצא ממכר בית ועיר
אחוזתו ביובל, ואילו היה נאמר רק 'ויצא ממכר' בלא תיבות 'בית
ועיר אחוזתו', שומע אני מכר, שאפילו עבדיו משלמיו
ושמיריו שנמכרו לאחר הרי הם יוצאים ביובל, תלמוד לומר
'בית ועיר אחוזתו' ולא דברים המוטלים, שואלת הברייתא:
אם כן מה תלמוד לומר 'ממכר' שמשמע כל דבר. מתרצת
הברייתא: ממכרו יוצא בהם - דווקא דבר הנמכר יוצא בחזרה

שדה אחוזה (ויקרא כז כא) 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ
 לַה', שאם לא פדאה המקדש וקנאה אדם אחר והגיע היובל,
 השדה מתחלקת לכהנים, וְכֹל אֶהְיֶה – שדה של לוי בן דינה,
 תִּלְמוֹד לֹמֶר 'נְאוּלֹת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוּיִם', שאינה יוצאת
 ומתחלקת לכהנים ביובל. וכן לְפִי שְׁנֵאֲמָר לגבי מכירת בית
 בעיר המוקפת חומה (ויקרא כה ל) 'וְקָם תְּבִית אִשְׁרֵי בְעִיר אִשְׁרֵי
 לוֹ חֻמָּה לְצִמְיֻתוֹת לִקְנָה אֹתוֹ לְדִרְתִּיו, והיינו שאם לא גאלה
 עד שנה, נחלט הבית לקונה לעולם, וְכֹל אֶהְיֶה לוֹ בְּכֵן, שאף בית
 של לוי כן דינו, תִּלְמוֹד לֹמֶר 'נְאוּלֹת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוּיִם',
 שיכול לגאול לעולם.
 מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא הֵנִי תִּרְתִּי – שני הדברים הראשונים
 שעליהם דיברה הברייתא לגבי לוי שדינו שונה, והיינו מכירת
 שדה ומקדש שדה, לְחִנִּי – מובן שהייתי סבור שדין בן לוי יהיה
 בהן כדין ישראל, לפי שישנם בבן לוי, אֵלֶּא כִּתְּי עֲרֵי חֻמָּה
 לְלוּיִם מִי אֵית לָהּ – וכי בכלל יש ללויים ערים מוקפות חומה,
 וְהִתְנַאי בְּבִרְיִיתָא, עֲרִים הִלְלוּ הַנִּתְּנִים ללויים, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן
 לֹא בְּפִרְיָם קָמְנִים, לפי שערי הלויים שמשו ערי מקלט לרוצחים,
 שהרוצח בשגגה נס לשם ומתגורר שם עד מות הכהן הגדול,
 ולכן צריך שיהיה יישוב גדול עבורם, וְלֹא עוֹשִׂים אוֹתָם בְּרָכִים
 גְּדוֹלִים, לפי שמתקבצים בהם מכל המקומות לסחורה, ויהיה
 בכך סיבה לגאול הדם לשהות שם, ויוכל לארוב לרוצח
 ולהורגו, אֵלֶּא עוֹשִׂים אוֹתָם עֲצִירוֹת בִּינְיָנוֹת בלא חומה, הרי
 שערי הלויים כלל לא היו מוקפות חומה, ומדוע הוצרכה
 הברייתא ללמוד מפסוק שאין בבתי ערי חומה של לוי דין 'בתי
 ערי חומה' שבישראל. מתרצת הגמרא: אִמָּר רַב בְּהֵנָּה, בְּתִי
 קִשְׂיָא, כָּאֵן שְׁהוּקְפָה וְלִבְסוּף יֵשֵׁב – מה שנאמר בברייתא שערי
 הלויים אינן מוקפות חומה, היינו שאין מקיפין אותן בתחילה
 קודם שמתיישבין בהן, כָּאֵן שְׁיֵשֵׁב וְלִבְסוּף הוּקְפָה – ומה
 שמבואר בברייתא לעיל שיש ללויים בתי ערי חומה, היינו בעיר
 שישבו בה ולאחר מכן הקיפה בחומה.
 שואלת הגמרא: וְכִי הָאֵין בְּיֻנָּא שנעשתה החומה רק לאחר
 שהתיישבו בעיר, מִי הָוִיא חֻמָּה לענין דין 'בתי ערי חומה',
 שהוצרך הפסוק למעט שבאופן זה בלויים לא ינהג דין בתי ערי
 חומה, וְהִתְנַאי בְּבִרְיִיתָא, נאמר בכתוב (ויקרא שם כט) 'וְאִישׁ כִּי
 יִמְכַר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חֻמָּה', ודרשו מלשון הכתוב 'מושב עיר
 חומה' שְׁהוּקְפָה וְלִבְסוּף יֵשֵׁב, משמע שהבית התיישב בתוך עיר
 שכבר מוקפת חומה, וְלֹא שְׁיֵשֵׁב וְלִבְסוּף הוּקְפָה. וְכֹל הֵייתָ
 אומר, שְׁאִפִּילוּ הַקִּיפּוֹת וְיִשְׂרָאֵל לעיר כאשר נכנסו לארץ בימי
 יהושע, קודם שתיישבו בה, תיחשב עיר חומה, דורשת הברייתא
 שאין הדבר כן, נִאֲמָר כָּאֵן 'חומה', וְנִאֲמָר לְחֵלֶן בכיבוש ארץ
 הבשן ממלכת עוג (דברים ג ה) 'כָּל אֶלֶּה עָרִים בְּצֶרֶת חֻמָּה
 גְּבָהָה, מִה לְחֵלֶן עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים' – כשם ששם מדובר שהקיפום
 הגוים, אֵה כָּאֵן עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים – מדובר דווקא בערים שהוקפו
 על ידי הגוים לפני בואם של ישראל לארץ, אבל עיר שהוקפה
 על ידי ישראל, אפילו קודם שהתיישבו בה, אינה נחשבת עיר
 חומה. וְכֹל הֵייתָ לומר, שעיקר הדבר תלוי בחומה שהקיפה
 עובדי בוכבים קודם שישבו שם, וְנִאֲפִילוּ הַקִּיפּוֹת עוֹבְדֵי
 בּוֹכְבִּים לְאַחַר מִכֵּן – לאחר שכבר נכנסו ישראל לארץ, תיחשב
 עיר חומה, נִאֲמָר לְחֵלֶן –(בעיר הבשן) 'חומה', וְנִאֲמָר כָּאֵן
 'חומה', מִה לְחֵלֶן אצל עיר הבשן מדובר שהקיפה עוֹבְדֵי
 בּוֹכְבִּים קודם לָכֵן – לפני בואם של ישראל לארצם, אֵה כָּאֵן
 – החומה הנצרכת לענין עיר חומה הוא דווקא כאשר הקיפה
 עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים קודם לָכֵן – לפני כיבוש הארץ. מכל מקום
 מבואר בברייתא שדין 'בתי ערי חומה' אינו נוהג אלא בערים
 שהוקפו לפני שהתיישבו בהם, וקשה על תירוץ הגמרא
 שהעמידה את דברי הברייתא בענין בתי ערי חומה ללויים באופן
 שישבו בערים ולבסוף הוקפו. מתרצת הגמרא: תִּרְבִּינָה –(פירוש)
 רַב יוֹסֵף פְּרִיָה דְרַב סֵלָא חֲסִידָא את הברייתא שמבואר בה
 שיש ללויים ערי חומה, קָמִיָה דְרַב פִּפְא, כָּגוֹן שְׁנִפְּלוּ לָחֵן ללויים
 בגורל בימי יהושע

בְּעִיר הַלְוִיִּם. מבארת הגמרא: כוונת חכמים היא שצריך רק
 שיהיה 'ערי הלויים', אֲבָל עַד שִׁיָּהּ המוכר עצמו לוי לא
 אֲמָרִינֵן – אין צריך לכך. לפי שסברו שלא תלטה התורה דין זה
 אלא בערי הלויים ולא שיהיה המוכר עצמו לוי.
 משנה
 נאמר בתורה לענין ערי הלויים (במדבר לה ד-ה) 'וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים
 אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוּיִם מִקֵּיר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סָבִיב, ומידתם
 מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה' וגו' 'וְהָיָה לָהֶם
 מִגְרָשֵׁי הָעָרִים'. כלומר שסביב הערים צריך להניח את האלף
 אמה הסמוכים לעיר פנויים בלי בנין ובלי זריעה, וזאת משום נוי
 העיר, והוא הנקרא 'מגרש', ולאחר האלף אמה ועד אלפיים
 אמה מן העיר היו נוטעים שדות וכרמים, והוא הנקרא 'שדה'.
 משנתינו דנה אם מותר להחליף את המגרש לשדה ואת השדה
 למגרש: אֵין עוֹשִׂין שְׂדֶה מִגְרָשׁ – אין להפוך את אותן אלף אמה
 הנוטעים שדות וכרמים ולעשות מהן מגרש פנוי מאילנות
 ונוטיעות. וְלֹא מִגְרָשׁ שְׂדֶה – וכן אין להפוך את האלף אמה
 הפנויים מנוטיעה לעשותם שדה וזריעה. וְלֹא הוּפְכִים את האלף
 אמה של המגִרֶשׁ, לבנות בה בתיים ולעשותה עיר, וכל שכן
 שלא מחריבים את בתי העיר לעשותו מִגְרָשׁ. אִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר,
 בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים, בְּעִיר הַלְוִיִּם, אֲבָל בְּעִיר יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין
 שְׂדֶה מִגְרָשׁ – מותר לשנות את מקום האילנות שמאלף ועד
 אלפים אמה מן העיר למגרש, לעשותו מקום הפנוי מכלום.
 (ולא) [ו]מִגְרָשׁ שְׂדֶה – אבל את האלף אמה הראשונים שהם
 מגרש אין לשנות לשדה. וכן את האלף אמה של מִגְרָשׁ מותר
 לשנות ולעשות עיר, וְלֹא עִיר מִגְרָשׁ – אבל את העיר אין
 לשנות ולעשותה מגרש, וטעם הדבר הוא שְׁלֹא יִחְרִיבוּ אֶת עִיר
 יִשְׂרָאֵל.
 המשנה חזרת לדין פריית בית ושודה, ומבארת מה הדין בכהנים
 ולויים שמכרו: הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מוֹכְרִין את בתיהם ושדותיהם
 לְעוֹלָם, וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, שאם מכרו בתי ערי חומה, יכולים
 לפדותם אפילו לאחר השנה הראשונה, וכן אם מכרו שדות,
 יכולים לפדותם אפילו בתוך השנתיים הראשונות, שְׁנֵאֲמָר
 (ויקרא כה לב) 'נְאוּלֹת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוּיִם'.
 גמרא
 שנינו במשנה: אִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים בְּעִיר
 הַלְוִיִּם אֲבָל בְּעִיר יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וכו'. שדה מגרש. מבררת
 הגמרא: דְּכֹלִי עֲלָמָא מִיָּהּ – לפי כולם מכל מקום, בְּדָלוּיִם
 לֹא מוֹשְׁבִינֵן – בערי הלויים אין לשנות לא את המגרש ולא את
 השדה שסביב העיר, מִנָּא הֵנִי מִילֵי. מבארת הגמרא: אִמָּר רַבִּי
 אֶלְעָזָר, דְּאִמָּר קָרָא לגבי מכירת נחלת הלויים (ויקרא כה לד)
 'וְשָׂדֶה מִגְרָשׁ עָרִיהֶם לֹא יִמְכַר', ומברר רבי אלעזר: מִנָּא – מה
 הוא האיסור הכלול במה שנאמר 'לֹא יִמְכַר', אֵילִימָא הכוונה
 לֹא יִמְכַר בְּלָל, וְהָא מוֹדְבִתִּיב (ויקרא שם לב) 'נְאוּלֹת עוֹלָם
 תִּהְיֶה לְלוּיִם', והיינו שיכולים לפדות בכל זמן, מִכָּלֵל דְּמוֹכְנִי –
 מוכח שיכולים למכור מנחלתם, אֵלֶּא מִבְּאָר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנָּא
 לֹא יִמְכַר, לֹא יִשְׁנֶה, שלא ישנו בעריהם לא את המגרש לשדה
 ולא את השדה למגרש.
 שנינו במשנה: הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם.
 תְּנִי רַבֵּנָּה, נאמר בכתוב (ויקרא שם לב) 'וְעִיר הַלְוִיִּם בְּתִי עִיר
 אֲחֻזָּתָם נְאוּלֹת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוּיִם', מִה תִּלְמוֹד לֹמֶר – מה
 מלמדינו הכתוב בכך. מבארת הברייתא: לְפִי שְׁנֵאֲמָר לגבי
 מכירת שדה אחוזה (ויקרא שם טו) 'בְּמִסְפַּר שָׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכַר
 לָד', שמכירת השדה היא לכל הפחות עבור שתי שנים שגדלה
 בהן תבואה, וְכֹל הֵייתָ אומר אומר אֵה כָּן – שאף שדה של לוי
 כך דינה שלא יוכל לפדותה בפחות משתי שנים מן המכירה,
 תִּלְמוֹד לֹמֶר 'נְאוּלֹת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוּיִם', שיכול לגאול לעולם
 ואף בתוך שתי שנים מן המכירה. וכן לְפִי שְׁנֵאֲמָר לגבי מקדש

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 מִזֵּי לְפִיכָהּ, הַנּוֹהֲגִים לְקַנָּה מִנְעֻלָּיהֶם בְּפִרְזֵי הַקְּבוּעַ לְפָנֵי פֶתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת - לֹא יָפָה הֵם עוֹשִׂים, שֶׁהָרִי
2 הוּא חֹד כָּמוֹ גֵּב הַסִּפִּין קַלָּב, וְלִכֵּן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ עֵב וְרַחֵב בְּרֹאשׁוֹ קַלָּבִי:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף טז:

ביאורי הלכה

קלב] גב הספין - אפילו היה עליו טיט לח או יבש, וכונתו להסיר הטיט בלבד.¹⁷⁴

קלג] ורחב בראשו - רחב יותר מגב הספין.¹⁷⁵ ובמקרה שברזל רחב לא מועיל להורדת הטיט, כגון שהתייבש

ציונים והוספות

של ימינו).

(175) בשו"ע לא נזכרה מחלוקת בזה, ולכאורה למד שגם המג"א שכתב להחמיר דיבר בברזל חד בלבד, ודלא כמשנ"ב ס"ק כו שחילק בזה בין הט"ז למג"א, וראה מקור חיים לבעל החו"י שהחמירים בזה פוגעים בקדושת בית הכנסת.

(176) בגירוד הטיט יש משום ממחק כדלעיל, ואם יתפורר על ידי הגירוד יש בזה משום טוחן כדלהלן סי"ז.

(177) בנעלי עור או גומי כדלהלן סעיף יט.

(178) וראה להלן סעיף כ אם מותר לקנחו במטלית.

(179) ראה לעיל סי"ד על קינוח טיט בבנין של אבן, ובסי' שא על סעיף נו שאין חשש סחיטה בקינוח נעליים על שטיח הספוג במים, ולעיל על סעיף טו מה יעשה במקום שישנו רק ברזל חד.

(174) משום דהוי פסיק רישיה, וכדמשמע בסי' שכג סי"א: מותר לשפשף הכלים... כדי לצחצחם לצורך היום חוץ מכלי כסף בגרתקון... מפני שהוא מגרר את הכסף וממחקו שהכסף הוא רך נגדו והמחק הוא מאבות מלאכות ואף שאינו מתכוין לגררו אלא לצחצחו בלבד, מכל-מקום פסיק רישיה ולא ימות הוא, אבל מותר לשפשף אפילו כלי כסף בנתר וחול שהוכנו לטלטל מבעוד יום אף על פי שגם הם גוררים את הכסף וממחקין אותו לפעמים, מכל-מקום כיון שאינו מתכוין אלא לצחצחן בלבד ולא פסיק רישיה הוא מותר.

ועפ"י יש סברא נוספת להתיר גירוד לכלוך מנעליים של ימינו (ראה על סעיף הקודם), כיון שאף שהעור דק, מכל-מקום עשוי הוא היטב, ואין פסיק רישיה שיתקלף בגב הספין, (אבל בחוד הספין או ציפורן חדה מתקלף גם עור

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע - לפי לוח "רב יומי"

19 וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד
20 שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר
21 היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו
22 והוא שרגיל עמו קצת שאם רגיל עמו הרבה יכירנו אפילו
23 מרחוק הרבה ואם אינו רגיל עמו כלל לא יכירנו אפילו
24 בקרוב אלא כמו אכסניא שרגיל לבא לקץ עתים:

25 ג. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות מעלות השחר שהוא
26 תחלת זמנה מן התורה לפי שיש קצת בני אדם שרגילים
27 לקום ממטתם בסוף ג' שעות על היום כגון בני מלכים
28 וכיוצא בהם.

29 ושעות אלו הם זמניות שכל יום בין ארוך בין קצר נחלק
30 ל"ב שעות ונמצא לעולם רביע היום הוא זמן קריאת שמע
31 בין ביום ארוך בין ביום קצר ולכן צריך לזהר בימות החורף
32 למהר לקרוא קריאת שמע מאחר שהיום קצר ורביע היום
33 קצר הוא:

* * *

34 ד. ומצוה מן המובחר שלא לקרותה מיד שהאיר היום
35

1 א קריאת שמע שחרית וערבית היא מן התורה שנאמר
2 בשכבך ובקומך.

3 יש אומרים שפרשה ראשונה בלבד היא מן התורה ומה
4 שנאמר בפרשה שנייה ובשכבך ובקומך בדברי תורה הכתוב
5 מדבר ויש אומרים שגם פרשה ב' היא מן התורה ויש
6 אומרים שפסוק ראשון בלבד שהוא שמע ישראל הוא מן
7 התורה ומה שנאמר ודברת בם כו' ובשכבך ובקומך הוא
8 מוסב על פסוק ראשון בלבד אבל פרשת ציצית שתקנוה
9 משום זכירת יציאת מצרים לדברי הכל היא מדברי סופרים
10 כשמזכיר יציאת מצרים בפני עצמו כמ"ש בסימן ס"ז (ובעל
11 נפש יחמיר לעצמו בשל תורה בכל מה שנוגע למעשה
12 בחילוקי סברות אלו כמו שיתבאר לפנינו):

13 ב (זמן קריאת שמע של שחרית) מן התורה הוא משעלה
14 עמוד השחר שאז מקצת בני אדם רגילים לקום ממטתם
15 ואע"פ שהם מועטים הרי אמרה תורה ובקומך לשון יחיד
16 לומר שהולכין אף אחר המיעוט אבל הקורא קודם לכן לא
17 יצא ידי חובתו מן התורה שאף שמקצת בני אדם קמים גם
18 כן קודם עלות השחר מקרה הוא ואין הולכין אחריו.

שיוכל לעמוד ולכוין אפילו בפסוק ראשון בלבד כשיגיע זמן קריאת שמע לא יקרא בביתו אעפ"י שעלה עמוד השחר אלא בדרך כשיגיע זמן קריאת שמע (והיאך ינהג עם התפלה יתבאר בסוף סימן פ"ט):

ח אם קראה מיד שעלה עמוד השחר אעפ"י שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

ואם קרא בלא ברכותיה יחזור לקרותה בזמנה בברכותיה שאף שכבר יצא ידי חובת קריאת שמע לא הפסיד ברכותיה כמו שנתבאר בסימן ס':

* * *

ט מי שהיה אנוס ולא קרא ק"ש ערבית בלילה שהוא קורא אחר שעלה עמוד השחר כמ"ש בסי' רל"ה והוא משכים ג"כ לצאת לדרך למקום גדודי חיה ולסטים בענין שיוכל לקרוא קריאת שמע של שחרית מיד שעלה עמוד השחר אי אפשר לקרא ק"ש ב' פעמים אחת בשביל לילה ואחת בשביל יום שמאחר שעשה לאותה שעה לילה א"א לחזור ולעשותה יום אלא יקרא בשביל ק"ש של לילה שזמנה עובר שאחר נץ החמה אי אפשר לקרותה כלל כמו שיתבאר שם ושל שחרית ימתין אולי יודמן לו לקרותה בזמנה כהלכתה:

י אעפ"י שזמנה נמשך עד סוף שעה ג' אם עברה שעה ג' ולא קראה קורא בברכותיה כל שעה ד' שהוא שלישי היום כדן תפלת השחר שהיא עד שלישי היום ואין לו שחר על קריאתה אלא כקורא בתורה אבל לא כמי שקורא בזמנה שאז שכרו גדול מהעוסק בתורה כל היום אפילו שלא בשעת קריאת שמע ותפלה ואם עברה שעה ד' ולא קראה שוב אינו יכול לקרותה עם ברכותיה אבל בלא ברכותיה יכול לקרותה כל היום וטוב שיקראנה כדי לקבל עליו עול מלכות שמים (ויש אומרים שיכול לקרותה כל היום בברכותיה והעיקר כסברא הראשונה):

יא אם לא קראה ביום יש אומרים שיש לה תשלומין בערבית שיקרא תחלה של ערבית ואח"כ של שחרית וכן אם לא קרא קריאת שמע של ערבית יש לה תשלומין בשחרית כמו בתפלה שאם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים ויש אומרים שאינה דומה לתפלה שהיא בקשת רחמים ויכול לבקש בכל עת ובכל שעה אבל קריאת שמע תלה הכתוב זו בזמן שכיבה וזו בזמן קימה ואין יקרא של שכיבה בזמן קימה או של קימה בזמן שכיבה ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן כו' (וכן עיקר).

וכל זה בקריאת שמע בלבד אבל ברכותיה לדברי הכל אי אפשר לאמרן אלא בזמנן (כי היאך יאמר יוצר אור בערב ואשר בדברו מעריב ערבים בבקר וברכות האחרונות הן סמוכות לראשונות):

חלק א' סימן נח הלכות קריאת שמע וברכותיה:

* * *

א שבע ברכות תקנו חכמים לקריאת שמע בשחר שתיים לפנייה ואחת לאחריה ובערב שתיים לפנייה ושתיים לאחריה וסמכו אותן על פסוק שבע ביום הללתיך וגו'.

כשיעור שנתבאר אלא כוונתיקין שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה כדי שייסימו קריאת שמע וברכותיה דהיינו גאל ישראל עם הנץ החמה שאז הוא זמן תפלה לכתחלה כמו שיתבאר בסימן פ"ט ויתפללו מיד כדי לסמוך גאולה לתפלה ומי שיוכל לכוין ולעשות כן שכרו מרובה מאד ומובטח לו שהוא בן עולם הבא.

(ומי שאינו יכול לכוין לעשות כן אין להקדים לקרות קריאת שמע ולהתפלל קודם הנץ החמה אלא אחר הנץ החמה מפני שזמן התפלה לכתחלה הוא אחר הנץ החמה וזמן קריאת שמע נמשך עד רביע היום לכתחלה שהוויקין שהיו מקדימין לקרות קודם נץ החמה מעט לא היו מקדימין משום חובת קריאת שמע אלא כדי לכוין להתפלל בדמדומי חמה דהיינו בתחלת יציאתה כמו שיתבאר בסימן פ"ט).

ויש אומרים שגם משום חובת קריאת שמע היו מקדימין לקרותה קודם נץ החמה לפי שלכתחלה יש לקרותה בשעה שהוא שעת קימה לרוב בני אדם כמו שנתבאר ועד נץ החמה קמים רוב בני אדם שאין ישנים אחר נץ החמה אלא בני מלכים וכיוצא בהם לפיכך מי שאינו יכול לכוין לעשות כוונתיקין אי אפשר לו לסמוך גאולה לתפלה לכתחלה אלא א"כ יוכל לכוין שיקרא לפחות פרשה ראשונה קודם נץ החמה וודאי ויתפלל אחר נץ החמה וודאי אעפ"י שלא יתפלל בדמדומי חמה ואם גם זה לא יוכל לכוין יקרא קריאת שמע וברכותיה קודם נץ החמה לכתחלה ויתפלל אחר הנץ החמה ולא יסמוך גאולה לתפלה.

והעיקר כסברא הראשונה ואעפ"כ נכון לחוש לסברא האחרונה ולקרא לפחות פרשה ראשונה קודם נץ החמה אף על פי שעדיין לא לבש ציצית ותפילין ואחר נץ החמה יקראנה כולה עם ברכותיה ויסמוך גאולה לתפלה):

* * *

ה אם לא קרא אותה קודם נץ החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל אם יש לו ציצית ותפילין (וציבור להתפלל עמהם ולסמוך גאולה לתפלה):

ו מי שהוא אנוס כגון שהיה משכים לצאת לדרך מיד שעלה עמוד השחר למקום גדודי חיה ולסטים שיצטרך ללכת במהרה ולא יוכל לעמוד על מקום אחד כשיגיע זמן קריאת שמע ולא לכוין בקריאתה אפילו בפסוק ראשון בלבד או שבני השיירא הולכים במהרה ולא ימתנו כלל בדרך כשיגיע זמן קריאת שמע ש[י]וכל לעמוד ולכוין יכול לקרותה בביתו מיד שעלה עמוד השחר ויסמוך גאולה לתפלה ויתפלל כמ"ש בסוף סימן פ"ט לפי שבמקום אנוס העמידו על דברי תורה שמשעלה עמוד השחר זמנה הוא ויש מי שאומר שהוא הדין כשיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה שמרבים בתחנונים אחר התפלה וצריכים למהר להתפלל יכולים לקרות קריאת שמע משעלה עמוד השחר.

מכל מקום אין להקדים לומר יוצר אור כל כך בהשכמה עד שיכיר עכ"פ בין תכלת ללבן:

ז אבל מי שמשכים לצאת בדרך שלא במקום גדודי חיה ולסטים וגם אין בני השיירא נחפזים כל כך בדרך בענין

1 ברכה ראשונה פותחת בברוך בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא
2 חשך ותקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלב המינים
3 שאומרים שמי שברא אור לא ברא חשך וחומתם בברוך
4 בא"י יוצר המאורות.

5 ואם טעה ואמר בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ערבים
6 ונזכר מיד ואמר יוצר אור עד סיום הברכה וחתם ביוצר
7 המאורות יצא אבל אם אמר אשר בדברו מעריב ערבים ולא
8 אמר (מיד) יוצר אור אע"פ שחתם ביוצר המאורות לא יצא
9 שהרי כל פתיחת הברכה לא היתה כתיקונה (שלא בדרך כלל
10 על יצירת האור משא"כ כשנזכר מיד ואמר יוצר אור תיקן
11 טעותו ובידך על יצירת האור) ואם אמר בא"י אמ"ה יוצר
12 אור ובורא חשך אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח
13 כו' אפילו עד סיום הברכה וחתם ביוצר המאורות יצא שכיון
14 שפתיחת הברכה וחתמתה כתיקונה אע"פ שבאמצע שינה
15 ממטבע שטבעו חכמים יצא בדיעבד אבל אם חתם המעריב
16 ערבים אעפ"י שפתח ביוצר אור בלבד ואמר כל הברכה
17 כתיקונה עד החתימה לא יצא שכל הברכה צריכה להיות
18 פתיחתה וחתמתה כתיקונה אפילו בדיעבד.

19 וכל מקום שלא יצא אם לא נזכר שטעה עד שגמר אהבה
20 רבה או אהבת עולם לא יפסיק לחזור ליוצר אור בינה
21 לקריאת שמע אלא יאמר יוצר אור אחר תפלת י"ח ואעפ"י
22 שמקדים קריאת שמע לברכת יוצר שתקנו לפניה אין זה
23 מעכב בדיעבד כמו שיתבאר בס' ס':

24 **ב** יש אומרים שהקדושה שביוצר יכול היחיד לאמרה
25 שאינה דומה לקדושה שבתפלה שאומרים נקדישך או
26 נקדש שאנחנו מקדישים אותו ואין רשאי להקדיש בפחות
27 מעשרה אבל קדושה של יוצר שאין אנו מקדישין אותו אלא
28 מזכירין הקדושה שאומרים לו משרתיו מותר ביחיד שאינה
29 אלא כמו סיפור דברים וכן קדושת ובה לציון כיון שאינה
30 אלא קריאת פסוקים בעלמא אין בכך כלום ויש אומרים
31 שאין היחיד אומר לא קדושת יוצר ולא קדושת ובה לציון
32 אלא כשמגיע לקדושה שביוצר יאמר ואומרים בראה קדוש
33 והאופנים כו' ואומרים ברוך וטוב לחוש לדבריהם וליזהר
34 שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה אבל המנהג
35 כסברה הראשונה.

36 וכשעונין קדושה זו בצבור יש לענות בקול רם ויש לומר
37 אותה מיושב ולא שישב אם היה עומד אלא שאם היה יושב
38 אין לו לעמוד לקדושה זו כמו לקדושה שבתפלה:

39 * * *

40 **ג** יש לומר מעריצים ומקדישים וממליכים הכל במ"ם ולא
41 בנו"ן כי כל נוסח הברכה הוא לשון מקרא ולשון מקרא
42 הוא במ"ם ולא בנו"ן (ויש נוהגין מטעם הידוע להם לומר
43 בנו"ן):

44 **ד** ברכות אלו של קריאת שמע הש"ץ מוציא את הרבים
45 ידי חובתן אפילו מי שהוא בקי ואינן דומות לתפלה
46 שאין הש"ץ מוציא אלא מי שאינו בקי לפי שהתפלה בקשת
47 רחמים היא וצריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו אם יודע
48 משא"כ בברכות אלו וכיוצא בהן.

49 ומכל מקום אינו מוציא אלא ש"ץ את הצבור דהיינו כשיש

50 שם ט' השומעים ועונין אמן אבל כשאין ט' שומעין יחיד
51 הוא ואין יחיד מוציא את היחיד אפילו מי שאינו בקי אלא
52 בברכת הנהנין וברכת המצות וכיוצא בהן משאר כל
53 הברכות חוץ מברכת קריאת שמע וכל ברכת השחר שהן
54 ברכות שבח והודאה ונתקנו לאמרם בפיו או שישמע אותן
55 ברוב עם שהיא הדרת מלך כשט' שומעין מאחד ועונין
56 אחריו אמן וברכת המזון אע"פ שהוא ג"כ ברכת הודאה על
57 העבר מכל מקום כיון שהוא ברכת הנהנין הקלו בהן.

58 ומכל מקום הואיל וברכות קריאת שמע הן ארוכות אין
59 לסמוך על שמיעתן מהש"ץ אפילו בציבור כי שמא יפנה
60 לבבו באמצע הברכה לדברים אחרים ולא ישמע מהש"ץ
61 לכן יש לומר כל הברכה בנחת עם הש"ץ ואז אע"פ שיפנה
62 לבבו (ויקרא מקצתה בלא כוונה) יצא (שהכוונה אינה
63 מעכבת בדיעבד אלא בפסוק ראשון של קריאת שמע
64 ובברכה ראשונה של תפלת י"ח).

65 ויזהר למחר לסיים הברכה קודם שסיים הש"ץ כדי שיענה
66 אמן אחריו כמ"ש בס' נ"א ויש אומרים שאחר סיום ברכת
67 הבוחר בעמו ישראל באהבה לא יענה אמן שלא להפסיק
68 בין קריאת שמע לברכה שלפניה כמו שאסור להפסיק בין
69 כל דבר מצוה או דבר הנאה שמברכין עליו להברכה שלפניו
70 ויש אומרים שעונין אמן גם אחר ברכה זו ואין חשש במה
71 שמפסיק בינה לקריאת שמע לפי שברכות קריאת שמע אינן
72 דומות לשאר ברכות המצות שהרי אין מברכין אשר קדשנו
73 במצותיו וצונו לקרות קריאת שמע אלא ברכות בפני עצמן
74 הן ותיקנו לברך אותן קודם קריאת שמע וכן המנהג פשוט
75 במדינות אלו כמו שיתבאר בסיומן ס"א:

76 * * *

77 **ה** אם טעה הש"ץ בברכת יוצר בענין שצריך לעמוד אחר
78 תחתיו אם טעה קודם קדושה הרי זה העומד תחתיו
79 צריך לחזור לראש הברכה כמו בטועה בברכת התפלה
80 וכמ"ש בס' קכ"ו ואם טעה לאחר שענו הציבור קדוש כו'
81 לא יתחיל מראש הברכה מפני שעניית קדוש חשובה כסיום
82 ברכה לענין זה ומוהאופנים הוא כמו ראש ברכה אחרת וכן
83 עניית ברוך כבוד כו' הוא כמו סיום ברכה לענין זה ולאל
84 ברוך הוא כמו ראש ברכה אחרת לפיכך אם טעה באופנים
85 יחזור ויתחיל זה שתחתיו ומוהאופנים ואם טעה מלאל ברוך
86 נעימות ואילך יחזור ויתחיל לאל ברוך כו':

87 **ו** יש אומרים שאין לומר אור חדש כו' לפי שצריך לומר
88 מעין פתיחה וחתמה סמוך לחתימה וזה אינו מעין
89 פתיחה וחתמה לפי שחכמים סדרו הברכה על אור
90 המתחדש בכל יום ולא על אור העתיד להתחדש ויש
91 מישבים המנהג לומר שהיא מעין פתיחה וחתמה לפי
92 שיוצר אור זהו האור שברא הקב"ה בו ימי בראשית וגנוז
93 לצדיקים לעתיד לבוא ועל אור זה נאמר והלכו גוים לאורך
94 וזהו שאומר אור חדש שחדש בו ימי בראשית עתיד הקב"ה
95 לחדש לנו:

חלק א' סימן נס דין ברכה ראשונה ביוצר וכו' טעפ"ס:

96 **א** ברכה שניה נחלקן חכמים בפתיחתה יש אומרים אהבה
97 רבה ויש אומרים אהבת עולם אהבתנו כו' והגאונים

- 1 הכריעו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם וכן
2 נוהגין במדינות אלו.
- 3 ולמה אין ברכה זו פותחת בברוך מפני שהיא סמוכה ליוצר
4 אור ודי לה בברוך שביוצר אור:
- חלק א' סימן ס דין ברכות לקריאת שמע ואם צריכים כוונה:

'לקוטי תורה' פרשת בלק – הפרשה החסידית

מי מנה

- 1 "מי מנה עפר יעקב, ומספר את רובע ישראל" ¹ (במדבר
2 כג, י);
3 "רבע" יש בו ב' פירושים: פירוש אחד – חלק רביעית,
4 והב' – מלשון ארבעה. כי הנה בבחינת ישראל יש ד'
5 בחינות:
6 והענין, דכתיב (ישעיהו מג, ז): "ולכבודי בראתיו, יצרתיו,
7 אף עשיתיו", והם בחינות: מחשבה, דיבור, ומעשה:
8 "בראתיו" הוא בחינת מחשבה, שהוא יש-מאין.
9 "יצרתיו" הוא בחינת הדיבור, שהוא בחינת צורה
10 שמצייר האותיות שבמחשבה.
11 "אף עשיתיו" – בחינת המעשה. כתיב בלשון "אף",
12 לפי שהמעשה דבר נפרד בפני עצמו, שאינו כערך
13 הדיבור נגד המחשבה שמצייר האותיות המחשבה
14 מממש, כי מה שחושב הוא מדבר, מה שאין בן ענין
15 עשייה גשמיות הוא ענין בפני עצמו.
16 והנה, יש עוד בחינה רביעית שלמעלה מהשלשה
17 בחינות הנ"ל – מחשבה, דיבור, ומעשה – ונרמז במלת
18 "אף". כי "אף" הוא לשון ריבוי, לרבות עוד דבר שאינו
19 מפורש כאן, והוא הדבר שלמעלה מהשלשה בחינות
20 הללו, וגבוה ונעלה מהם.
21 וביאור הדבר, הנה צריך להבין תכלית ירידת
22 הנשמות לעולם הזה, שירידתן צורך עליה היא פנודע.
23 וצריך להבין, עליה זו מה היא – מאחר שטרם ירדתה
24 היתה נהנית מזיו השכינה, ומה עילוי גדול מזה?
25 וגם להשכיל היטב ענין 'מחשבה, דיבור, ומעשה'
26 למעלה, שהוא בחינת "בראתיו יצרתיו כו'" – שהרי "כי
27 לא מחשבותי מחשבותיכם" (ישעיהו נה, ח) כתיב, ו"אין לו
28 דמות הגוף כו".
- 29 אלא הענין הוא: שבחינת יציאת העולמות מהעלם
30 אל הגילוי נקרא בשם "דבר ה'". כמו על דרך משל
31 באדם, הדיבור הוא מגלה לזולתו מצפוני מחשבתו, כך
32 על דרך משל "בעשרה מאמרות נברא העולם", הם
33 בחינת מאמרות וצירופי אותיות היוצאים מהעלם אל
34 הגילוי ולהוות מאין ליש.
35 והנה, "במאמר אחד יכול להבראות" (אבות ה, א),
36 וכדכתיב (תהלים לג, ו): "וברוח פיו כל צבאם". פירוש: "רוח
37 פיו" הוא בחינת הכל-העליון², והוא "מאמר אחד" –
38 הכולל. ובמאמר "ברוך אומר ועושה" – במאמר אחד כו'.
39 אלא שהדיבור הוא מחלק ומפריד ההכל לכמה מיני
40 צירופי אותיות, שהם הם ריבוי התחלקות העולמות –
41 "אלף אלפין וכו'" (דניאל ה, י), "היש מספר לגודליו כו'" (איוב
42 כה, א).
43 וזהו "ברכו ה' מלאכיו, גברי כח עושי דברו, לשמוע
44 בקול דברו" (תהלים קג, ב), דברו דייקא, מפני שהם חיים
45 וקיימים מבחינת "דבר ה'", שהוא בחינת גילוי "מוצא פי
46 ה'" (דברים יח, א), להיות ריבוי התחלקות הנבראים. וצירופי
47 אותיות שמהם חיים הנבראים, הם הם בחינת השמות,
48 והם בחינת שמות כל הנבראים, כל אחד על שמו. כמו
49 מחנה מיכאל כו'. וכן שמות כל הנבראים למיניהם. וכמו
50 שכתוב (בראשית ב, ב): "ויקרא האדם שמות". והם בחינת
51 שמות מממש, צירופי אותיות – "מוצא פי ה' וגו'".
52 והנה, כל זה הוא בחינת 'עלמין דאתגליין'. ויש
53 'עלמין סתימין' דלא אתגליין, שהם בחינת מקורים
54 ל'עלמין דאתגליין'. וכל מה שיש ב'עלמין דאתגליין'
55 מוכרח להיות לו מקור ב'עלמין סתימין'. כנזכר בדרשת
56 רז"ל: "אין לה עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה". וכן

שכתוב שם: "וצורת ה' הוא ג' קוין כו' ושני קוין מחזירים שהם בחינת מחשבה דיבור, וזהו ה' הוא בחינת מעשה – עד: וכמו שכתוב: 'אף עשיתיו' (לקוטי תורה שיר השירים צה, ב).[א].

3. [ענין בזה חלק ג', מ"ז, ב'. וב'אגרת הקדש', דיבור המתחיל "ועש דוד"].

1. (במקרא סוף פרק ג' דנדה (לא, א). רבות: ויגש פרשה צ"ד, גבי "כל הנפש והבאיה". ויקרא, פרשה א'. במדבר, פרשה ב'. פרשה בלק. בשיר השירים רבה, סוף פסוק (ב, א) "כתפוח בצעז". ובפסוק (ו, ט) "אחת היא יונת". ובפסוק (ו, יא) "אל גנת". בקהלת רבה, בפסוק (א, ז) "כל הנפלים").

2. [וענין מזה בדיבור המתחיל "חייב אינש לבסומי בפוראי", במה

1 הוא למעלה מעלה עד רום המעלות. וכדכתיב (קהלת ה'
2 ז): "כי גבוה מעל גבוה שומר, וגבוהים עליהם".

3 והנה ישראל עלו במחשבה, פירוש: בבחינת 'עלמין
4 סתימין'. והיינו, כמו למשל המחשבה הוא בחינת
5 ההעלם של הדבור, שהדבור הוא מגלה ופורש מה
6 שבמחשבה, ומה שבמחשבה הוא בסקירה אחת, צריך
7 לפרש הרבה בדיבורו. כי בחינת כח המחשבה הוא מאד
8 נעלה מכח הדבור. שהמחשבה הוא לבוש הפנימי
9 שמתאחדת עם הנפש ממש, שהוא בבחינת יש-מאין
10 ממש.

11 ועל בן כתיב (בראשית ב', כ): "ויקרא האדם שמות לכל
12 הבהמה ולעוף השמים וגו'"4, שהם בחינת מלאכים: פני
13 אריה, פני שור, פני נשר וכו'. והם השמות: מיכאל,
14 וגבריאל וכו'. שהם הם הצירופי-אותיות שמהם נמשכו
15 ונתהוו מאין ליש, בבחינת "דבר ה'".

16 אבל "ולאדם לא מצא עזר כנגדו" (בראשית שם), פירוש:
17 "עזר" – הוא בחינת "שם"5. והיינו, שהנשמה קודם בואה
18 לעולם ולגוף אינה נקראת בשם כלל. לפי שמקור
19 חוצבה הוא בבחינת מחשבה, 'עלמין סתימין' דלא
20 אתגליין. ומה שנקרא: אברהם, יצחק וכו', הוא אחרי
21 התלבשות הנשמה בגוף.

22 וזהו "אחד היה אברהם" [יחזקאל ל"ג, כ"ד], פירוש
23 "היה" – שקודם ביאת הנשמה לגופו היה בבחינת
24 "אחד". דהיינו בבחינת המחשבה שמתאחדת עם הנפש.
25 והם הם בחינת 'עלמין סתימין' שהם מתייחדים באור
26 אינסוף ברוך-הוא ממש, בבחינה שקודם בואה לידי
27 גילוי העולמות להיות התחלקות הנבראים מ"עלמא
28 דפרודא וכו'". לכן באדם הראשון היו כלולים ששים
29 רבוא נשמות בבחינה אחת, והיינו לפי שמקור הנשמה
30 היא למעלה מעלה מבחינת התחלקות הנבראים כנ"ל6:

31 ב ואחרי הדברים והאמת האלה, יש להבין מהו
32 תוספת העילוי להנשמה בעולם-הזה בהתלבשותה בגוף
33 הגשמי – מאחר שבמקור חוצבה היתה כלולה
34 ומתאחדת באור אינסוף ברוך-הוא בבחינת מחשבה,

35 בחינת 'עלמין סתימין', למעלה מעלה מבחינת "שם"
36 ובחינת "דבר ה'" ב'עלמין דאתגליין' כנ"ל.

37 אף הנה כתיב (תהלים פו, יא): "יחד לבבי ליראה שמך",
38 וכן אנו מתפללין בברכת "אהבת עולם אהבתנו כו' –
39 ויחד לבבנו כו'". והענין, כי יש בחינת "רעותא-דליבא"
40 שהוא "רצון הלב", ויש בזה ב' בחינות: פנימיות
41 וחיצונית.

42 פנימית נקודת הלב היא בחינת אהבה-רבה
43 שלמעלה מהטעם והדעת, ובאה מלמעלה בבחינת
44 מתנה כמו שכתוב (במדבר יח, ז): "עבודת מתנה אתן את
45 כהונתכם"8.

46 וחיצוניות הלב הוא הנלקח מן הדעת והתבוננות
47 בגדולת ה', כל חר לפום שיעורא דיליה, ולפי שכלו
48 והשגתו באור אינסוף ברוך-הוא, כך מעורר את
49 האהבה בלב.

50 והנה מודעת זאת, כי "את זה לעומת זה עשה
51 אלהים"9, שכמו שיש דעת בקדושה "לדעת את ה'",
52 "ולאהבה אותו"10, כך יש דעת מצד הקליפה וסטרא-
53 אחרא, והוא דעת הרע, ולאהוב דברים זרים, ו"לתאוו
54 יבקש נפרד" (משלי יח, א), מחמת שעבר לחבו מתיקות
55 עולם-הזה ותענוגיו.

56 והנה, זו היא מדרת בינונים – "זה וזה שופטן כו'",
57 "ולאום מלאום יאמץ כו'" (בראשית כה, כג) – "בשזה קם זה
58 נופל". אף האהבה שבפנימית-הלב שלמעלה מהטעם
59 ודעת, רק באה מלמעלה בבחינת מתנה – אין בחינת "זה
60 לעומת זה" כנגדה.

61 שבחינת פנימית נקודת הלב היא בחינת "יחידה",
62 שאין לה אלא רצון אחד לאביה שבשמים, והיא
63 המעלה והמדרגה שאין דוגמתה ולא בערכה נמצא
64 בגשמיית כלל, רק לה לבדו נמצא ב"בני ישראל עם
65 קרבו" (תהלים קמח, יד). כמו שכתוב (שמות לד, ט): "כי עם קשה
66 עורף הוא, וסלחת וגו'", פירוש "קשה עורף" – בחינת
67 רצון שלמעלה מהטעם ודעת כו'11. ובהתעוררות אהבה
68 רבה זו, בקל הוא יכול לנצח ולהגביר הטוב על הרע
69 לגמרי, מפני שאין לחיצונים בה אחיזה כלל.

4. [ועיין מה שנתבאר פירוש זה בדבור המתחיל "כה תברכו" – בפרשת
נשא].

9. (קהלת ז, יד. וְשֵׁם: "הַאֱלֹהִים").

10. (הושע ג, דברים י, יב).

11. כמו שנתבאר במקום אחר. (ועיין ברבות, כי תשא, סוף פרשה מ"ב:
"ואינו אלא לשבחו כו").

4. [ועיין מה שנתבאר פירוש זה בדבור המתחיל "כה תברכו" – בפרשת
נשא].

5. [עיין בהרמב"ן, בפירוש החומש בפסוק זה].

6. [ועיין בזהר חלק א': פ"ה, ב'. ק"ב, ב'].

7. [והדברים והאמת האלה – לשון שכתוב דברי הימים ב' לב, א].

8. [עיין מה שכתוב בפרשת במדבר, סוף דבור המתחיל "וידבר ה' אל
משה במדבר סיני": "והיא היא בחינת 'עבודת מתנה' כו' וזהו

מה שאין בן בחינת "רעותא דליבא", "כד אתכפיא"
 סטרא אחרא" להיות "בטל רצונך מפני רצונו כו", ב"סור
 מרע ועשה טוב", בבחינת עשייה גשמיות במעשה
 המצות, ו"סור מרע" כנ"ל – הרי רצון העליון, שהוא
 אור אינסוף ברוך הוא בעצמו ובכבודו שורה ומתגלה
 בו. ו"רמ"ח פקודין" הם "רמ"ח אברים דמלכא" ממש.
 וזהו שאמרו רז"ל: "יפה שעה אחת כו"¹⁵.

ג וזהו "ומספר את רובע ישראל":

כי הנה כתיב (הושע ב, א): "והיה מספר בני ישראל כחול
 הים, אשר לא ימד ולא יספר", ובגמרא (יומא כ"ב, א) רמי
 אהרדי: כתיב: "והיה מספר", וכתיב (שם): "אשר לא ימד
 ולא יספר". ומשני: "כאן כשעושים רצונו של מקום כו".
 ולבאר הענין, צריך להבין מהו "כחול הים"?

כי הנה סביב הימים והנהרות הקרקע הוא חול,
 שהוא יבש ומפורד לחלקים. מה שאין בן שאר עפר
 הארץ הם רגבי אדמה לחים ומדובקים קצת. והיינו
 לפי שהמים אשר בימים ונהרות, הם שואבים
 הלחלוות מכל הקרקע שסביבם, לכך נשארו ביבשות
 ופירוד.

והנמשל הוא בכללות חיות העולמות ב"דבר ה'",
 ו"רוח פיר"¹⁶ המהווה כל הנבראים מאין ליש:

הנה כתיב¹⁷: "ויעש את הים כו", עומד על שני עשר
 בקר כו, והים עליהם מלמעלה" (במלכים א' סימן ד', כג.
 כה). פירוש: לפי שבחינת "הים" עומד "מלמעלה" –
 בריחוק מקום, לכך נעשו "י"ב בקר" – בחינת פירוד
 והתחלקות – במספר י"ב.

והוא, כי התהוות מאין ליש – במדת מלכותו יתברך
 "המתנשא מימות עולם", ו"מלכותו מלכות כל עולמים"
 וגו' (תהלים קמז, ג). ולפי שהוא "רם ומתנשא" מהם, נעשו
 בחינת "עם" – מלשון עוממות, דברים זרים ונפרדים. כי
 "אין מלך בלא עם" והתהוותם בבחינת עם הוא מבחינת
 התנשאות המלך עצמו, ממילא יורדים להיות בבחינת
 עם.

וזהו "יחד לבבי וכו", ויחד לבבנו כו" – שיהיה נכלל
 בחינת חיצוניות הרצון בבחינת פנימית הרצון¹².

וזהו "אף עשיתיו": ש"אף" מרבה עוד בחינה אחת,
 והוא בחינת רצון העליון – שלמעלה מעלה מבחינת
 מחשבה, דבור ומעשה. וסמך ל"עשיתיו", לפי שעיקר
 גילוי רצון זה הוא בבחינת עשייה גשמיות דוקא. דהיינו
 במעשה המצות, להיות "בטל רצונך מפני רצונו", ב"סור
 מרע ועשה טוב" (תהלים לד, טו). ורמ"ח מצות עשה הם
 רמ"ח המשכות רצון העליון, ו"נעוץ תחלתו בסופן
 דייקא".

וזהו ענין אחד עם המבואר לעיל פרשת שלח, על פסוק
 (במדבר יד, יז) "ועתה יגדל נא כו", שבעולם הזה דוקא נעשו
 הנשמות בחינת "מהלכים", שהוא בחינת אהבה ד"מאריך", בלי
 גבול הכלי. והיינו על ידי המצות. כמו שכתוב (ויקרא כו, א): "אם
 בחקתי תלכו", לפי שהם המשכת מקיפים מבחינת טובב כל
 עלמין על נר"ו להעלותם כו¹³.

וזהו שאומרים בקריאת שמע: "והיו הדברים האלה
 אשר אנכי מצוך היום וגו'" (דברים ו, ח), "והיה אם שמוע
 תשמעו אל מצותי כו'" (דברים יא, ג), אחר "ואהבת את ה'
 אלהיך בכל לבבך כו'" (דברים ו, ח) – פירוש ב' בחינות לב:
 פנימיות, וחיצוניות. רק שאי אפשר לבא לבחינת
 פנימיות עד שיגיע וישיג תחלה בחינת החיצוניות
 הנולדה מהדעת, כי צריך לילך ממשלה למעלה¹⁴. וזהו
 ענין כל האריכות שלפני קריאת שמע – בפסוקי דזמרה,
 וברכות שלפני קריאת שמע וכו'. כנודע.

ובזה יובן העילוי שיש להנשמה בעבודת ה' בהיותה
 מלוכשת בתוך הגוף, כי הגם שטרם ירידתה היתה
 מתאחדת במקורה בבחינת מחשבה דלעילא, מכל
 מקום המחשבה אינה נקראת אלא בחינת "לבוש", אלא
 שהוא "לבוש פנימי", אבל אינה מתייחדת בשרשה
 במאצילה לגמרי, להיות נכללת באור אינסוף ברוך
 הוא ממש; "דלית מחשבה תפיסא ביה כלל", פירוש:
 שאינו נוגע אל עצמותו ומזהותו כלל בביכול, אלא
 שמתלבש בו.

12. [ועיין מה שנתבאר מזה סוף דבור המתחיל "להבין ענין הנרכות".
 ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "הקרבנתם עולה אשה").

13. ועיין מה שנתבאר על פסוק "כי תצא", בפירוש (תהלים כו, ח)
 "בקשו פני". והיינו על ידי "את פניו הנה אבקש" (שם). עיין שם.

14. [ועיין במה שנתבאר בדבור המתחיל "כי תשמע בקול", שצריך
 להיות בסדר המדרגות, תחלה "מפתחות החיצוניות כו". עיין
 שם. וסוף דבור המתחיל "וספרתם לכם ממחרת השבת כו", ובדבור
 המתחיל "אתם נצבים": "כי הנה יש בבחינת צעקת הלב, ב'
 בחינות כו"].

15. [ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת יתרו, על פסוק "זכור את יום
 השבת", בענין "איהו וחייוי חד כו". ועיין מה שנתבאר על פסוק
 "וישב יעקב", בפירוש "טוב לי תורת פיו מאלפי זהב וקסר". ויממה
 שנתבאר כאן יובן יותר מה שכתוב [שם].

16. ותהלים לג, ו: "בדבר ה' שמים נעשו; וברזו פיו כל צבאם".

17. ו"ויעש את הים מוצץ, עשר באמה מוטפת עד שפחת, עגל סביב, וקמט באמה
 קומתו, וקו שלשים באמה, יסב אותו סביב עמוד על שני עשר בקר, שלשה פנים צפונה,
 ושלשה פנים ימנה, ושלשה פנים נגבה, ושלשה פנים מזרח, והים עליהם מלמעלה, וכל
 אחריהם ב"תה" (מלכים א' ג, כג, כה).

ולפי שהיא המשכת אור אינסוף ברוך הוא ממש, 34
לכן אינו רק ב"גדר מספר", ואינו מספר ממש. וזהו 35
"אשר לא ימד ולא יספר" – "כשעושי רצונו של מקום" 36
כנ"ל, דהיינו כשמשכיבין רצון העליון במעשה המצות, 37
שהוא אור אינסוף ברוך הוא. 38

והיינו על ידי "שמחה של מצוה" מנקודת פנימית 39
הלב. וכדכתיב (תהלים יט, ט): "פקודי ה' ישרים משמחי 40
לב", וכתיב (דברים כח, מז): "תחת אשר לא עבדת את ה' 41
אלהיך בשמחה וטוב¹⁹ לבב מרוב פל", פירוש "מרוב 42
כל": היינו בלי גבול, למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין 43
תכלית, בבחינת אינסוף כנ"ל²⁰. 44

וזהו "את רבע ישראל" – חלק הד', בחינת "אף 45
עשיתיו" שם הוא גלוי רצון העליון דייקא. כנ"ל. וגם 46
"רבע" מלשון ארבעה – כי בזה נכלל כל ד' בחינות: 47
מחשבה, דבור, ומעשה, ורצון. 48

ובזה יובן דכתיב: "מי מנה עפר יעקב ומספר וגו'", 49
דמה שכתוב "ומספר" קאי על "מי מנה". כלומר, ש"אין 50
מספר", ואף על פי כן "ומספר" כתיב, דמשמע שיש 51
מספר. אלא הענין כנ"ל שהוא בגדר מספר ואינו מספר 52
ממש, לפי שהוא המשכת רצון העליון "את רבע 53
ישראל" כנ"ל, בחינת "עשיתיו" כנ"ל: 54

ד והנה, כל זה הוא בחינת יחודא-תתאה, במעשה 55
המצות להמשיך רצון העליון בבחינת "מספר", בחינת 56
"עשיתיו" כנ"ל. 57

אך "תלמוד-תורה כנגד כולם" – שהוא בחינת 58
יחודא-עילאה. וזהו "מי מנה עפר יעקב", פי "עפר" אינו 59
בגדר "מספר" כלל. והוא בחינת תלמוד-תורה לפי 60
שהוא רצונו יתברך ממש. ולכך הוא בחינת יחודא- 61
עילאה, בחינת ביטול לאור אינסוף ברוך הוא ממש, 62
ויחוד חכ"ד בחכ"ד כנ"ל; ו"מתניתא – מלכתא" כנ"ל; 63
ואינו בגדר "מספר" כלל. 64

(²¹) ומזה יובן יותר מה שכתוב דהתורה נקרא עפר – שאינו 65
בגדר מספר כלל – שהוא גוש אחד. שלכך "כל העוסק בתורת 66

ובמשל המלך היושב על כסאו, שמחמת זה זעים 1
ונרתעים הכל מלפניו, ונעשים שפלים לפניו. ולכן 2
מבחינת מלכותו יתברך שהוא בחינת אינסוף ותכלית, 3
נעשו ונתהוו עולמות בעלי גבול בבריאה, יצירה, עשייה 4
גם כן בבחינת אינסוף ותכלית, כמו שכתוב (איוב כה, ג): 5
"היש מספר לגדודיו?" אלא מפני שהם חיים וקיימים 6
מבחינת התנשאות מלכותו יתברך – "המתנשא מימות 7
עולם" – לכן יורדים בבחינת פירוד והתחלקות לכמה 8
מינים ממינים שונים. 9

אך איך הם מקבלים חיותם ממדת מלכותו יתברך – 10
והוא "מתנשא" מהם? 11

הנה באמת, על זה כתיב (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן ה' 12
אלקים", והוא כח אלהי שהוא כל יכול, ו"הן הן גבורותיו 13
כו". וכמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" חלק ב'. אך דרך כלל, 14
ההתנשאות הוא בחינת הסתלקות, שלא ירד החיות 15
אליהם כל כך. והוא כמשל המים ששואבין אליהם 16
הלחלוזות ונעשה על שפתו חול – בחינת פירוד כנ"ל. 17

והנה, בחינת "מספר" הזה, אינו מספר ממש כדכתיב 18
(איוב כה, ג): "היש מספר וגו'", אלא שהוא נקרא בגדר 19
מספר. מפני שהוא מפורד ומפורד לחלקים, ויכול לחול 20
עליו שם מספר, אבל אינו מספר ממש כי "לא יספר 21
מרוב" (בראשית לב, ג), כמשל "חול הים אשר לא יספר 22
מרב", רק הוא בגדר ובחינת מספר מפני שמפורד 23
לחלקים. וכיון שכל חלק נפרד ונבדל לעצמו יחול עליו 24
"שם מספר": 25

והנה כתיב: "והיה מספר בני ישראל", שבני-ישראל 26
הם העושים בחינת "מספר", שהם הם הממשיכין 27
בחינת מלכותו יתברך, להיות מלכותו "מלכות כל 28
עולמים". והיינו על ידי מצות מעשיות שנקראים "מצות 29
המלך"¹⁸. ולכן אומרים לפני כל מצוה: "ברוך אתה ה' 30
אלהינו מלך העולם", שהוא המשכת אור אינסוף 31
ברוך הוא להיות "מלך העולם", כנ"ל. כמו שנתבאר במקום 32
אחר. 33

וענין מה שנתבאר מענין "שמחה של מצוה" בביאור על פסוק 1
"צאניה וראינה כי בעטרה שעטרה לו אמו", ומזה יובן איך על ידי 2
"שמחה של מצוה" ממשיכים בתר-דמלכות, הנקרא "רצונו 3
של מקום", מבחינה ומדרגה היותר עליונה. וזהו "עושיין 4
רצונו כו", על דרך "עשיתם אתם" – "כאלו עשאוני".

²¹ וענין מה שנתבאר לעיל בדבור המתחיל "בשעה שהקדמו ישראל 1
נעשה לנשמה", בפירוש "עת לכל חפץ תחת השמים". וענין שם.

18. [וענין מה שנתבאר מזה גם כן לעיל פרשת במדבר, סוף דבור 1
המתחיל "והיה מספר בני ישראל": "מספר" היינו בחינת המצות כו. 2
ענין שם].

19. ושם; ובטוב.

20. [וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "מנורת זהב". ובדבור 1
המתחיל "צו את בני ישראל כו" את קרבני לחמי", גבי "הקטר חלב 2
התמיד". וענין מה שנתבאר מענין "פירוש עושיין רצונו של מקום", 3
בפרשת שלח, על פסוק "מקושי עמים".]

28 הוא עת-רצון לעורר רחמים על נפשו.
29 וזהו מדתו של יעקב – י"עקב, שהוא ענין ה'רחמנות'
30 על בחינת יו"ד – חכמה-עילאה, שנפלה וזרדה לבחינת
31 'עקב' בנ"ל.
32 והנה, מדתו של יעקב – "מבריך מן הקצה אל הקצה"
33 (שמות כו, כח), להקים "מעפר – דל"26, ולהעלות בבחינת
34 יחודא-עילאה. כמו שנתבאר במקום אחר.
35 (וגם פירוש "עפר", כמו שכתוב "ונפשי כעפר לכל תהיה",
36 ועל ידי זה "פתח לבי בתורתך"27.
37 וגם, כמאמר רז"ל: "כך היא דרכה של תורה פת במלח
38 תאכל כו', ועל הארץ תישן".
39 אף אמרו רז"ל: "כל העוסק בתורה לכד כו'", אלא
40 צריך להיות "תורה עם גמילות-חסדים". ולכן כתיב
41 "ומספר את רבע ישראל" – בחינת "עשיתי" – במעשה
42 המצות, ו"מעשה הצדקה" (ישעיהו לב, יז), הנקרא בשם
43 מצוה סתם, ש"שקולה כנגד כל המצות", והוא ענין
44 גמילות-חסדים28.
45 (ועיין בזהר משפטים דף ק"ה, בפירוש "מי מנה כו' ומספר
46 כו'". והיינו גם כן ענין יחודא-עילאה ויחודא-תתאה:
47 כי "מי" היינו יחוד חכמה ובינה, "אאלף חכמה אאלף
48 בינה כו'". "מספר" היינו יחוד המדות והדבור. והוא ענין "יעשה
49 שלום לי, שלום יעשה לי"29 (ישעיהו כו, ה).
50 ולפי מה שכתוב ב"פרדס" ערך מי, יש לומר שזהו ענין
51 "שער החמשים" מצוין שערי בינה, שבו ניתנה תורה בחג
52 השבועות. ואתי שפיר – ד'מי מנה עפר יעקב קאי על התורה
53 כו'30):

1 עולה באילו הקריב עולה", אף שעוסק "בעידנא דלאו זמן
2 הקרבה הוא כלל". מה שאין כן במצות עצמן – שהם בחינת
3 התחלקות בזמן פלוני, "עת לכל חפץ כו'" (קהלת ג, א). והיינו לפי
4 שהתורה היא בחינת "רענא דכל רעיון"22.
5 וזהו "קדשנו במצותיך, ותן חלקנו בתורתך": שעל ידי
6 המצות הוא עדיין בחינת קדושין ואירוסין – "וארשתיך לי כו'".
7 אף על ידי התורה הוא בחינת ההמשכה בבחינה פנימית –
8 "וידעת את ה'".
9 והענין אפשר לומר: כי עם היות שעל ידי המצות נמשך
10 בחינת גילוי רצון-העליון בנפש, ובחינת אהבה-רבה, אף כי גם
11 ברצון-עליון יש גם כן בחינת חיצוניות ופנימיות23. וכך גם כן
12 בגילוי האהבה-רבה בנפש, יש גם כן ב' בחינות:
13 הא', כמו שכתוב (שמות לג, א): "כי עם קשה עורף הוא"
14 בדלעיל, וזהו הנמשך על ידי המצות.
15 והב', כמו שכתוב (שיר השירים ו, ז): "מה יפית ומה נעמתי,
16 אהבה בתענוגים". והמשכת בחינת אהבה-בתענוגים שרשו
17 מבחינת פנימית הרצון-עליון, ונמשך על ידי התורה, כדכתיב
18 (משלי ח, לא): "ושעשועי את בני אדם".
19 וזהו "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת ח, א): "פניו" היינו בחינת
20 פנימית. וכמו שנתבאר על פסוק (בראשית מט, יב) "חכלילי עינים
21 מיין", שיש בחינת אהבה-רבה, ולמעלה ממנה הוא אהבה
22 בתענוגים24).
23 אף הדרך שיזכה האדם לאור התורה בבחינת יחודא-
24 עילאה, הוא על ידי בחינת יעקב – מדת ה'רחמים'. והיינו
25 לעורר רחמים רבים על נפשו בקביעת-עתים. בנודע,
26 שעת-רצון הוא בחצות; וכן בשעת התפלה, כי הנה יש
27 בסדר התפלה ופסוקי-דומרה, "פסוקי דרחמי"25, ואזי

תרומה כו'.

28. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי תשמע בקול", גבי "לשמו
את כל מצותיך".

29. ועיין מה שנתבאר על פסוק "אלה פקודי המשכן משכן העדות
כו'". וב'ביאור על פסוק 'ונקדשתי בתוך בני ישראל'".

30. ועיין מה שנתבאר בביאור מאמר רז"ל "בשעה שהקדימו ישראל
נעשה כו' מי גילה כו'". ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "וספרתם
לכם כו', תספרו חמשים יום".

ועיין עוד מענין "רובע ישראל" בזהר, פרשת בלק (דף ר"י, סוף עמוד
ב'. ודף ר"ד, עמוד א'). ועין מה שנתבאר לעיל פרשת שלח, בענין
"ונסכו רביעת ההין".

22. ועיין מה שנתבאר עוד מזה, בדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר".

23. כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "ואהיה אצלו אמן ואהיה
שעשועים כו'".

24. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מה טובו", בענין מצות ותורה.
ומה שנתבאר בדבור המתחיל "לא הביט און ביעקב".

25. ו"פסוקא דרחמי ופסוק של רחמים. נגזר (תהלים לא, ו): 'גידך אפגיד רוחי
פדיתיה אותי ה' אז אמות'" (ברכות ה, א). וב'תורת שמואל' (תרכ"ט, קיז): "בתפלה
קודם קריאת שמע אנו אומרים פסוקי רחמים (תהלים עה, לח): 'והוא רחום כו';
ואנו מבקשים: 'אבינו אב הרחמן הרחםנו הרבים כו'!"

26. ו"מקום מעפר דל" (שמואל א' ב, ח). "מקומי מעפר דל" (תהלים קיג, יא)

27. ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת ויקהל, על פסוק "קחו מאתכם

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

חוזר לקדמותו דהיינו למעלה מעלה בבחי' העצמות
ממש שהוא למעלה גם מבחי' מסירת נפש דבכל נפשך
הנ"ל להיות דמסירת נפש דבכל נפשך הוא בבחי'
הרצון עכ"פ רק שהוא בחי' פנימיות הרצון אבל גם
מהות הרצון אינו רק בחי' המשכה אחת מעצמות
הנפש אע"פ שהיא המשכה עצמית מעצמות הנפש
כידוע אבל אין זה עצמות הנפש ממש רק חלק ממנה
לבד הוא שנמשך ברצון וגם בפנימיות הרצון הזה אין
בו רק חלק קטן כניצוץ הנבדל מן השלהבת כו' שהרי
עצמות הנפש ממש הוא שנק' בעל הרצון שממנה
נמשכו כל הרצונות הפנימיות ג"כ ובאמת אין זה
כדמיון הניצוץ לגבי השלהבת שמהות א' הן עכ"פ רק
שזה בקטנות וזה בגדלות כו' אבל מהות הרצון לגבי
עצם הנפש אין לו דמיון במהות כלל כי הרי אנו רואים
שהרצון הוא בחי' התפעלות שהרי מתפעל ברצון
וחשק לדבר מה וא"כ יש בזה בחי' הרכבה ושינוי כמו
שאנו רואים שמתפעל ברצון לרצות כך ולא כך הרי
יש שינוי שבאופן אחר לא יתפעל ברצון כלל או לדבר
אחר אין לו רצון זה כלל אלא דוקא לדבר זה יש לו
התפעלות הרצון וא"כ רצון זה בא בבחי' הרכבה
שמורכב בדבר מה וכל בחי' מורכב יש בו שינויים
רבים ולפ"ז גם בעיקר המשכת מהות הרצון יש בו ג'
אלה הרכבה ושינוי והתפעלות והא תליא כידוע
וכל זה אינו בעצמו' מהות הנפש כלל כי ידוע דעצמות
מהות הנפש פשוטה מושללת מכל בחי' הרכבה ושינוי
והתפעלות כי היא אור פשוט וכאשר תבא לכלל בחי'
התפעלות ברצון שזהו בבחי' מורכב שיפול בו שינוי
ותמורות אין זה מבחי' עצמותה כלל רק שמתמצמת
בעצמותה ומהותה לבא לבחי' מהות התפעלות הרצון
הזה כו' וד"ל. וזהו הנק' בעל הרצון שממנו מתצמצם
בחי' התפעלות רצונות רבים ואע"פ שנק' מקור כל
הרצונות הבאים בהתפעלות אבל הוא עצמו שנק' בעל
הרצון אינו בגדר בחי' התפעלות הרצון כלל בו רק
עצם פשוט לבד נבדל ממהות הרצון לגמרי וד"ל. וא"כ
הרי מוכן בבחי' התפעלות הרצון דבכל נפשך אין זה
עצמות ומהות הנפש ממש רק בחי' המשכה עצמית
שנמשך מעצמות מהות הנפש שהוא פנימיות הרצון
הנק' רצון פשוט שלמעלה מהרכבת השכל והטעם אבל
אין זה ערך לגבי בעל הרצון הפשוט הזה שלמעלה
מבחי' ומהות התפעלות רצון כלל כנ"ל. אך אהבה
דבכל מאדך שהיא בלי גבול כלל היינו בבחי' עצמות
ומהות הנפש ממש שנק' בעל הרצון שלמעלה מבחי'

וביאור הדברים הנה התשובה היא גורמת בחי'
החזרת היחוד פכ"פ דוקא יותר מן הק"ש כו'
שהרי מקרא מפורש נאמר השיבנו ה' אליך ונשובה פי'
השיבנו בתחלה שהיא תשובה ראשונה ואח"כ ונשובה
בחי' תשובה שנית ולכאורה למה צריך לב' תשובות
אך הענין הוא דבחי' תשובה הא' הוא רק כח ההחזרה
מן הריחוק שנתרחקו ופנו עורף וכמ"ש אתה הסיבות
את לבם אחורנית כו' ולזה אמר השיבנו ה' אליך
שהתשובה זאת מאת ה' היא להשיב את הנדח
והמרוחק כמ"ש נדחי ישראל יכנס כו' וזהו אליך כדי
שיפנו בבחי' פנים אליך צריך להשיבם תחלה מן
הריחוק הגדול שנתרחקו ועומדים בבחי' אחוריים כו'
וזהו הנקרא תשובה תתאה כו' וכמ"ש רז"ל בת קול
מכרזת בכל יום שובו בנים שובבים כו' וכרוז זה פועל
התעוררות תשובה בעולם להחזירם מן הריחוק כמו
שאמר שובו בנים שובבים כו' אך אח"כ ונשובה
לעמוד בבחי' פכ"פ שהוא בחי' תשובה עילאה שזהו
בחי' פנימיות הרצון והתשוקה לידבק וליכלל בה' אחד
ותשובה זו באה בכנ"י מצד עצמם כמ"ש ונשובה כו'
והיינו בחי' אהבת בכל מאדך שהיא בלי גבול כו'
ולכך אמרו דבע"ת גדולים מצדיקים גמורים דצד"ג
בבחי' אהבה דבכל נפשך ע"י ההתבוננות דשמע
ישראל כנ"ל הרי בא בחי' גילוי אור א"ס מלמעלה
למטה בשיעור ומדה עכ"פ לפי ערך הכנת הנפש ברצון
דמס"נ אע"פ שהוא למעלה מן השכל כנ"ל מ"מ גם
בחי' הארת פנימית דהויה ע"י העלאת מ"נ זה אשר בא
ג"כ בבחי' רצון העליון שלמעלה מבחי' מחשבה
וחכמה כו' הנה הוא נמשך לפי המדה של המקבל
דהיינו לפי אופן בחי' הפנימיות רצון של המקבל וזהו
הנקרא בחי' אור ישר שנמשך בבחי' המשכה מוגבלת
לפי אופן כלי המקבל כו' משא"כ בחי' אור חוזר
דתשובה שגורם אהבה דבכל מאדך שהיא בלי גבול
כלל והענין הוא כי בחי' התשובה הבאה מעומקא
דלבא ביותר הרי ידוע שזהו בחי' רצון ואהבה ותשוקה
רבה בתגבורת גדולה כ"כ בלב הנק' נקודת הלב עד
אשר לא יכילנו כלי הלב והמוח כלל וזהו הנק' אור
חוזר שמפני שלא יוכל להתיישב בכלי המוח והלב
לעצם התגבורת בהתפעלות ברצון פנימי כ"כ שאין
בכח המוח והלב להכילו ולהחזיקו אשר ע"כ אור זה
חוזר למעלה דהיינו מה שנשאר האור של הרצון
ואה"ר זאת בבחי' מקיף על המוח והלב וזהו הנק'
מקיף דאור חוזר כידוע וד"ל. והנה בחי' אור חוזר זה

47 וה"ז ע"ד משל אב ובנו או ב' אוהבים שמחזירים פנים
 48 זה מזה ומתרחקים מאוד שכאשר יתעורר הבן מרחוק
 49 וצועק בקול מר עד שנגע לנקודת נפשו על דבר
 50 הריחוק הזה עד שמואס בחייו כו' הנה אע"פ שעומד
 51 האב מרחוק בבחי' אב"א עמו מתעורר גם הוא להחזיר
 52 פניו אליו ונמצא סיבת קירוב פב"פ הזה בא מצד סיבת
 53 הריחוק של הבן או האוהב ממה שצעק במרירות
 54 בעודו מרוחק דווק' שאם היה מקורב לא היה לבבו
 55 במרירו' כלל כו' וכפי אופן המרירות שהיא למעלה
 56 מהכיל בכלי כו' כך הוא התהוות אופן החזרת פנים
 57 בבחי' אה"ר שלמעלה מן הכלי שהוא אהבת בכל
 58 מאדך במשפיע ומקבל כו' ולפ"ז יובן שהתשובה
 59 שגורמת יחוד דפב"פ מאחר שיש בכחה לעשות חזרת
 60 פנים בפנים זה מוכרח שהיא למעלה גם מגופו של
 61 יחוד זה דפב"פ כו' וא"כ הרי בע"ת שגדולי' מצד"ג
 62 היינו גם מאהבת דבכל מאודך שבצדיקים גמורים
 63 בק"ש כו' וד"ל. וזהו שהזוהר אמר על בע"ת דמשכי
 64 ליה לקב"ה בחילא יתיר פי' משכי ל' לקב"ה להיות
 65 בבחי' אהבה רבה דיחוד פב"פ הנ"ל בחילא יתיר ע"י
 66 עומקא דלבא שלהם בעוצם המרירות עד יציאת הנפש
 67 שזהו למעלה גם מבכל מאדך ע"כ נק' חילא יתיר כו'
 68 (ופי' חילא יתיר היינו בחי' יחידה שבנפש משא"כ בכל
 69 מאדך אף שהיא בלי גבול היינו רק לגבי כוחות הנפש
 70 כמו הרצון והשכל כו' שנק' מקיף לגביהם אבל לא
 71 עצם פנימית הנפש שנק' יחידה שלא נק' מקיף לגבי
 72 כוחות הנפש כמ"ש במ"א בענין ל"מ דצלם כו') ומ"ש
 73 השיבנו כו' דמשמע שסיבת החזרת פב"פ בא מלמעלה
 74 למטה דוקא ולא ע"י התשובה שלמטה כמו גודל
 75 המרירות על הריחוק כנ"ל הענין הוא דשניהם אמת
 76 דלעולם אין בכח להחזיר פב"פ אלא מלמעלה גם
 77 ממקור השפע דמשפיע ומקבל והוא מבחי' הכתר
 78 מבחי' פנימיות שבו דוקא כי בחי' חיצונית שבו כבר
 79 מלוכש בחו"ב וזו"נ כידוע ובחי' פנימיות הכתר הוא
 80 בחי' כת"ר שבכת"ר שנק' בזוהר רעוא דכל רעוין (פי'
 81 מקור כל הרצונות ואין הכונה בחי' מקור של פנימיות
 82 הרצון לבד כנ"ל בבחי' בכל נפשך שהוא רצון פשוט
 83 שלמעלה מן השכל לבד שא"כ לא היה נקרא רעוא
 84 דכל רעוין שכולל להיות מקור של כל הרצונות גם לכל
 85 רצונות הפשוטים שלמעלה מן השכל ולא לרצון פשוט
 86 בפרט הוא מקור מהווה אלא הוא כללות המקור לכל
 87 הרצונות הפשוטי' ואח"כ מסתעף ממנו דרך פרט
 88 להיות מקור לרצון פשוט בפרט כו' וזהו פי' רעוא דכל
 89 רעוין פי' מקור הרצון הכללי של כל הרצונות כו'
 90 והיינו ענין בעל הרצון שממנו נמשך רצון כללי
 91 לכללות כל הרצונות כו') ונמצא מובן דגם אהבת בכל
 92 מאדך שהוא בבחי' עצמות הנפש ממש שלמעלה

1 רצון לגמרי כנ"ל דהיינו שכל עצמיות הנפש תכלה
 2 ותכסוף לצאת ולידבק ולא בבחי' רצון לבד וע"כ נק'
 3 מאדך בלי גבול שאין אהבה רבה כזאת באה מבחי'
 4 גבול כחות הנפש ברצון וכה"ג אלא בכל בחי' עצמותה
 5 שהיא היולית בלתי מוגבלת כלל אך הנה בחי'
 6 התפעלות כל עצמיות הנפש מכל וכל כו' א"א להיות
 7 כ"א בבחי' א"ח אל העצמות שזהו כאשר לא יכיל כלי
 8 הנפש להחזיק ההתפעלות כי רב הוא למעלה מצמצום
 9 כלי כחות הנפש כמו השכל והלב שאז בהכרח שישאר
 10 ההתפעלות כזאת בבחי' מקיף על השכל והרצון ג"כ
 11 דהיינו בעצמות הנפש בעל הרצון כו' וזאת המדרגה
 12 אינו אלא ע"י בעלי תשובה דוקא יותר מע"י צדיקים
 13 גמורים כנ"ל לפי שבע"ת היה רחוק מאד מאד מאור
 14 פני מלך חיים כי ע"י עונותיו הרבים נתרחק בתכלית
 15 הריחוק העצום ולזאת יתמרמר בנפשו ביותר על עוצם
 16 ריחוקו עד אשר תשובתו לה' באה מעומקא דלבא
 17 ביותר כמו ר"א בן דורדייא שיצאה נשמתו בבכיה כו'
 18 וכה"ג והוא בחי' תגבורת התשוקה להדבק בה' בכל
 19 נקודת הלב שלמעלה מהכיל בכלי המוח והלב כלל
 20 וכלל והיינו מ"ש בזהר דבע"ת משכי ל' לקב"ה
 21 בחילא יתיר פי' חילא יתיר הוא עוצם הכח החזק
 22 שבעצמות הנפש שא"א למוח ולב להכילו כלל וזהו
 23 הנק' בחי' אור חוזר והוא מצד בחי' הריחוק שמחמתו
 24 יתפעל בנקודת הלב אשר אין זה בצדיקי' גמורי'
 25 שהתפעלות' רק מצד השגתם והתענגם על ה' בתורה
 26 ותפלה גם בהתפעלות דבכל נפשך בק"ש אין זה בכל
 27 נקודת עצמות הנפש רק בחי' אור הנמשך מעצמות
 28 הנפש שהוא הרצון משא"כ תשוקת הבע"ת שהוא
 29 בבחי' כליון הנפש כמ"ש כלתה נפשי כמו רבי אלעזר
 30 בן דורדייא הנ"ל וד"ל. וזהו השיבנו ה' אליך ונשובה
 31 פי' השיבנו ה' זהו בחי' התעוררות תשובה שמעוררים
 32 מלמעלה שיוחזרו כנ"י בבחי' פב"פ וזהו ונשובה
 33 מעצמם בבחי' אהבת בכל מאדך כו' ונמצא שגם שהיה
 34 תחלה בבחי' אב"א בא סיבת ההחזרה בבחי' פב"פ ע"י
 35 התעוררו' תשובה מלמעלה כמ"ש השיבנו הוי"ה אליך
 36 כו' ואז ממילא ונשובה וזהו סותר למ"ש למעלה
 37 דהשיבנו הוא רק תשובה תתאה ומן הריחוק לבד
 38 ונשובה הוא תשובה עלאה דפב"פ כו' ולכאורה איך
 39 מתש"ת דהשיבנו מלמעלה יבא סיבת תשובה עילאה
 40 כו' אך הנה באמת ע"י התשובה מן הריחוק דוקא רק
 41 כשהוא בעומקא דלבא במרירות עצומה שנוגעת עד
 42 יציאת הנפש כראב"ד הנ"ל הוא עיקר הכח ועוז שיהיה
 43 החזרת פב"פ גם אם היה תחלה בבחי' אב"א וזהו
 44 יתרון מעלת התשובה שיש בכחה להחזיר פב"פ שהוא
 45 אהבת בכל מאדך הנ"ל לפי שמרירות זו למעלה מהכיל
 46 בכלי המוח והלב בא מזה אה"ר דבכל מאדך הנ"ל

11 והב' רצון שלמעלה מן השכל והוא בכל נפשך והג'
12 התפעלות עצמות הנפש שלמעלה מבחי' רצון אבל
13 הוא מקור הרצון ונק' בכל מאדך שמקבל דרך פרט
14 מעצמות רעוא דכל רעוין כנ"ל והד' בחי' עצמות
15 דרעוא דכ"ר בחי' מקור למקור הרצון עכ"פ כו' וה"ה
16 בחי' בעל הרצון כשעלה ברצונו הפשוט ההיולי הכללי
17 הנק' רעוא דכ"ר כו' וד"ל) וכמ"כ ע"י בע"ת דמשכי
18 בחילא יתיר כמו זה בכל עצמות הרצון ההיולי מקור
19 כללי לכללות הרצונות מלמטה למעלה כענין מרירות
20 העצומה על הריחוק שלהם כנ"ל ושניהם אמת וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

1 מבחי' התפעלות רצון פנימי ג"כ עדיין אין מגיע רק
2 בבחי' פרט של רצון הפשוט הכללי הנק' רעוא דכל
3 רעוין כשנעשה מקור פרטי לאה"ר זו דבכל מאדך בלי
4 גבול כו' אבל לא בעצמות מהות רעוא דכל רעוין ממש
5 (כמו בחי' גילוי רעוא דכל רעוין במנחה דשבת כמ"ש
6 ואני תפלתי כו' עת רצון עת פרטי מרצון העצמי
7 הפשוט הזה כו') וגם עצמות דרעוא דכל רעוין הרי נק'
8 בשם רצון רק שהוא רצון של כל הרצונות א"כ הרי גם
9 הוא בטל ונכלל בבעל הרצון עצמו ממש כו' (ונמצא
10 סדר המדרגו' ברצון כך הוא א' רצון שבא מצד השכל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

28 הנפש וכך בחי' מלכותו ית' נמשכת בעולמות להחיותם
29 כי אין מלך בלא עם וז"ס שאמר והי' העולם דברי
30 אלקים חיים ומלך עולם, אבל מ"ש אח"כ בק"ש ה'
31 אחד הוא ההאמנה במהותו ועצמותו ית' שאינו מתלבש
32 בעולמות כהתפשטות הנשמה בגוף הנראה לעין כנ"ל
33 ונק' סובב כולא עלמין ולזאת תאמין ג"כ שהעולם וכל
34 אשר בו בטילים באמת במציאות לגמרי אצלו ית' ואינו
35 כמו הגוף שהוא טפל לנשמה ומ"מ הוא יש בפ"ע לפי
36 שאין התהוות שרש הגוף מנשמתו אלא מטפת אביו
37 ואמו משא"כ השמים והארץ וכל צבאם שכל עצמותם
38 נתהווה מאין המוחלט הם בטילים ממש כאור השמש
39 כשהוא בגוף כדור השמש וז"ס אין עוד שאין אפי' דבר
40 טפל רק לעינינו הסתיר להיות נראה כאילו הם נפרדים
41 כו' וכמ"ש בלק"א ח"ב פ"ו (וע' ספר ראש אמנה פ"ז)
42 ודו"ק שם היטב, וזו האמונה נתייחדה לישראל לבד כי
43 או"ה קרו לי' אלקא דאלקייא כלומר שהוא כח הראשון
44 ומקור האמיתי לכל מיני כחות מוגבלים הנמצאים ממנו
45 ומ"מ מחשיבים העולם ליש ודבר ומחשיבים אותו
46 כנשמה לגוף כו' אבל הוא יתעלה המרום ונשגב מזה
47 הודיענו האמת כי ה' אחד ואין עוד ממש כי כל העולם
48 אין ואפס ממש ולא כגוף לנשמה לפי שמהותו ועצמותו
49 ית' מרום מעלה מעלה ואינו מבחי' העולמות ע"י
50 התלבשותו בתוכם כנשמה בגוף אלא ע"י שהוא סוכ"ע
51 וכמ"ש במ"א ובלק"א ח"א פמ"ח ומה שמתלבש ממנו
52 בעולמות הוא רק הארה לבד מבחי' דיבור ונק' ממכ"ע
53 וכמ"ש"ל ועי' בלק"א ח"ב ביאר זה לקרב אל השכל
54 בדרכי הראי' והמופת:

1 **ולהבין** הענין יש להקדים תחלה פי' וענין האמונה מה
2 היא שאין הכוונה על ענין שהקב"ה מחי' כל
3 העולמות בלבד כי זה לא יתכן לקרות אמונה כי עיני
4 בשר ג"כ ישיגו זאת ואע"פ שאין רואים בגשמיות ממש
5 ה"ז כאילו רואה בעיני בשר וכמו שא"צ לאמונה על
6 חיות הנפש שבגוף מאחר שרואה בשרו ודמו חיים שהם
7 מצד עצמם כמו דומם ממש ה"ז כאילו רואה בעין ממש
8 חיות הרוחני המתלבש בבשרו להחיותו אעפ"י שלא
9 ראה מהות הנפש ותמונתה וכך כתיב ומבשרי אחזה
10 אלוה (איוב י"ט כ"ו) שכמו שרואה חיות הנפש ע"י
11 חיות בשרו שהוא גוף קטן כך יראה חיות ה' המחי' את
12 העולם שהוא גוף גדול מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה
13 ועובי הרקיע ובין רקיע כו' שהם מצד עצמיות גופם כמו
14 דומם והם חיים ויש בכאו"א חיות כח הצומח בארץ וכח
15 התנועה בגלגלים והיינו ע"י שהקב"ה ממלא כל העולם
16 ומשפיע הכחות בהם ולזה א"צ אמונה כלל וגם חסידי
17 או"ה וחכמיהם משיגים זה, והאמונה שנתייחדה
18 לישראל כדכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
19 מצרים (שמות כ' ב') כלומר ולזאת תאמין בשלימות
20 מציאותו וכמ"ש הרמב"ם והרמב"ן ז"ל שהיא מצוה
21 באמונה [בס' המצות במ"ע סי' א' ובמל"ת שמנה רמב"ן
22 סי' א' ובס' המדע פ"א מה' יסודי התורה] היא להאמין
23 שמציאותו ית' הוא רם ונשגב למעלה מעלה מבחי' זו
24 שאנו רואים שמחי' את העולם בבחי' כח הפועל
25 שבנפעל כי בחי' זו הוא רק מבחי' דבר ה' ורוח פיו ית'
26 ונק' ממלא כל עלמין ולמשל באדם הדבור בטל לגבי
27 המחשבה והמחשבה לגבי השכל והשכל לגבי עצמיות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 והעלאה והתעוררות זו היא כמשל הנ"ל מציפור
2 המדברת שע"י הדבר חידוש מעורר לב
3 המלך שיפנה לבקשת ההדיוט, כמו"כ עיקר העלאת
4 מ"ן תלוי באתדל"ת של נש"י דוקא המלובשים בגופים
5 הגם שמלאכים עומדים ברום עולם ותמיד מששת ימי
6 בראשית בלי הפסק עומדים [באימה] ואומרים ביראה
7 קדוש, גם בדעת יותר ידברו, שהשגתם גדולה ועצומה
8 ומתענגים על הוי' לאין קץ, משא"כ למטה שיש מח"ז
9 רבות הטורדות ומפילות לב האדם, וגם האהבה
10 שמעורר חולפת ועוברת ויש לה הפסק כו', אך בשביל
11 החידוש שבזה שהרי כח זה באדם למטה להיות מדבר
12 הוא מאכילה ושתי', ומי שאינו אוכל ג' ימים נעשה
13 חלוש ואין לו כח הדיבור בשלימות, וכן כמה מניעות
14 שתלוי בגשמיות כמו מניעות הקור, דבר זה יקר מאד
15 בעיני ה' וכמשל ציפור הנ"ל, לכן עי"ז מעורר ר"ר
16 להיות נמשך יהי רצון רצון חדש, שיהי' רופא חולים

ונתתי שלום בארץ

בס"ד, ש"פ בחזקתי, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

1 (יא) וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל בְּעֵינֵי יְחִידָא־תַּתָּא
2 וְיְחִידָא־עִילָאָה, דְּבִיחִידָא־תַּתָּא בְּהִכְרַח שִׁיְהִי גַם בֵּן
3 בְּחִינַת יְחִידָא־עִילָאָה, וּבָאֵם לֹא, הוּא בְּחִינַת "אַתָּר
4 דְּמוֹתָא" מִצַּד אַחֲזִיּוֹת הַחִיצוֹנִים, וְנוֹפֵל מִמְדְּרִיגָתוֹ רַחֲמָנָא
5 לְצֵלָן כו' – כְּמוֹ בֵּן יוֹבֵן גַּם בֵּן הָעֵנִין בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה:
6 דְּתוֹרָה שְׁבַע־לִפְּהָ נִמְשָׁלָה לְתַאֲנָה, וְתַאֲנָה הִיא עֵץ
7 הַדַּעַת כְּדַעַת הָרֶשֶׁב"י בְּמִדְרַשׁ רַבָּה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה בְּגִמְרָא,
8 וְלִבְאֻרָּה נִפְלָא הַדְּבָר, אִיךָ שִׁיְיָ לֹמֵר עַל תּוֹרָה שְׁבַע־
9 פָּה שְׁהִיא "עֵץ הַדַּעַת" כו'.
10 וּבִאֲמַת מְבוֹאָר בֵּן בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא פְּרִשְׁתָּ נְשֹׂא דָף קַד
11 עֲמוּד ב', דְּתוֹרָה שְׁבַע־לִפְּהָ הִיא "אֵילָנָא דְטוֹב וָרַע".
12 אֲמַנְמָנִי אֵין הַכּוֹנֵנָה עַל הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה, שְׁהִיא חֶסֶד
13 וְשִׁלּוּם בְּחִינַת "אֵילָנָא דְטוֹב וָרַע", אֲלֵא מִצַּד

1. קלקלת מעשיך, קח חוט ותפור.

2. אָמַנְמָנִי כו'; רֹאה גַם בֵּן תּוֹרַת חַיִּים (בראשית ג, ב) דְּבוּר הַמַּתְחִיל "אֵלָה תּוֹלְדוֹת נַח" פֶּרֶק יח – הָעֶרֶת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר.

1 גשמיים, הרי הם מעלימים ומסתירים על האור, והוא
2 מרגיש בלימודו רק הענין הגשמי שעוסק בו והשכל
3 הגשמי המלוכש בו, והוא רחוק מאלקות.

4 ובפרט שכל ענין תורה שבַּעֲלִיפָה הוא לברר
5 בירורים, וכמו "רבי יהודה כולו תנוי בגזיקין הוה"³,
6 שמתלבש גם כן בטענות של שקר – לברר האמת מן
7 השקר, וכן בעניני איסור והיתר – להבדיל בין האסור
8 אל המותר ובין הטמא אל הטהור כו', הרי שהיא
9 מתלבשת בלבושים דטוב ורע ממש, ומשום זה נקראת
10 "אילנא דטוב ורע", לפי שהמברר מתלבש בלבושי
11 המתברר ונקרא על שם המתברר כו'.

12 ולכן צריך להיות עסק התורה באהבה ויראה דוקא,
13 וכמו שכתוב בתיקונים⁴ ד"אורייתא בלא דחילו ורחימו
14 לא פרחא לעילא" ו"לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה'".
15 ולכאורה הוא תמוה, מפני מה "לא יכלא לסלקא
16 ולמיקם" – והלא היא קדושה גמורה, חכמתו ורצונו
17 יתברך, ואיך "לא יכלא כו"?

18 אלא שזהו מצד הלבושים בענינים הגשמיים ובעניני
19 טוב ורע, דכשלומד בלא אהבה ויראה, הנה הלבושים
20 דטוב ורע המה נדבקים בתורתו ונגררים אחריה, ומשום
21 זה "לא יכלא לסלקא כו'" ונשארת למטה כו'. ולזאת
22 צריך להיות לימוד התורה באהבה ויראה, כמו שכתוב
23 ב"ספר של בינונים" פרק לט, ואז יהיה לימוד התורה שלו
24 "לשמה", כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" שם, יענין שם,
25 היינו למלאות רצונו יתברך, וגם לקשר נפשו ולייחדה
26 בה' על ידי התורה, וכמו שנתבאר שם סוף פרק ה ופרק מא.

27 וזה לשונו שם פרק מא:

28 "וזהו שתקנו בתחלת ברכת השחר כו' ואתה עתיד
29 כו'", לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך לייחודה
30 באחדותך. וכמו שכתוב⁵ "אליך ה' נפשי אשא". והיינו
31 על ידי התקשרות מחשבתי במחשבתך ודיבורי בדיבורך
32 ובאותיות התורה והתפלה כו'". עד כאן לשונו.

33 ועל ידי זה הוא מייחד גם כן שורש ומקור נפשו, היינו
34 בחינת מלכות, לייחודה בה' כו'.

35 וכמו שכתוב ב"ספר של בינונים" פרק מה:

36 "עוד יש דרך ישר לפני איש לעסוק בתורה ומצות

37 לשמן – על ידי מדתו של יעקב אבינו עליו השלום כו'".
38 ובסוף פרקין:

39 "לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות
40 ועל מקור כנסת ישראל, להעלותן מגלותן ולייחדן
41 ביחוד העליון אור אין-סוף ברוך-הוא, בבחינת נשיקין
42 כו', דהיינו, התקשרות דבור האדם ב'דבר ה' – זו
43 הלכה, וכן מחשבה במחשבה כו'".

44 וזהו גם כן ענין בירור ועליית ההלכות עצמן
45 מהלבושים ד"עץ הדעת טוב ורע" כו'.

46 וכמו שכתוב באגרת הקדש סימן כ"ו על מאמר
47 הרע"א מהימנא הנ"ל – ד"עיקר עבודת האדם ועיקר
48 עסק התורה ומצות הוא לברר הניצוצות כו'".

49 וזה לשונו שם בסוף הענין:

50 "וכל דברי תורה, ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ
51 מהשכינה, שהיא היא דבר ה', כדאיתא בגמרא⁶: 'דבר
52 ה' זו הלכה', סוד מלכות דאצילות המלכות לחכמה
53 דאצילות, ומלוכשים במלכות דיצירה, וירדו בקליפת
54 נוגה בשבירת הפלים. וזהו שאמרו בגמרא⁷: 'כל העוסק
55 בתורה אמר הקדוש ברוך-הוא מעלה אני עליו כאלו
56 פדאני ואת בני כו'".

57 וכל זה הוא בלימוד התורה "לשמה", דהיינו שלומד
58 באהבה ויראה, ואז עסק תורתו הוא "לשמה", דהיינו,
59 לקיים רצונו יתברך, ולהעלות את בחינת המלכות,
60 שהיא היא הדבר הלכה שלומד, שנתלבשה בלבושי
61 נוגה; וכמו כן להעלות ניצוץ נפשו האלקית, ולהעלותן
62 ולייחדן ביחודו יתברך כו'.

63 אבל כאשר לומד תורה בלא אהבה ויראה, וממילא
64 הלימוד הוא "שלא לשמה", וכמו שכתוב שם בפרק לט,
65 ואז גם אם אינו "שלא לשמה" ממש, אלא לומד סתם –
66 "לא יכלא לסלקא ולמיקם כו'", מפני שנדבקים בה
67 הלבושים ד"עץ הדעת טוב ורע", ונשארת למטה כו'".

68 **קיצור.** יתרוץ קושיתו – כי תורה שבַּעֲלִיפָה, "תאנה", נקראת
69 "אילנא דטוב ורע" מצד התלבשותה בדברים גשמיים ועניניה
70 לברר בירורים, ולכן "בלא דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא" –
71 גם אם אינה "שלא לשמה" ממש.

ה. תקוני זוהר תקון י דף כה, ב. ראה תנאי פרק לט.

6. תהלים כה, א.

7. שבת קלח, ב.

3. אגרת הקדש סימן כו.

4. ברכות כ, א.

5. תורה בלי יראה ואהבה לא פורחת למעלה ולא יכולה לעלות ולעמוד לפני

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ירידת הנשמה בגוף – צורך עליה, למדרגה נעלית יותר ממעמדה לפני ירידתה למטה, ע"י קיום תומו"צ בקבלת עול, בכחות ש"השביעו" אותו להתגבר על חומריות הגוף

1 **"ברוך הגומל לחיבים טובות שגמלני טוב".** וצריך
2 להבין למה נשתנה נסח ברכה זו מברכת הנס
3 שאומר "ברוך שעשה לי נס", והיה צריך להיות נסח
4 הברכה "ברוך שעשה לי טוב". והנה ידוע דירידת
5 הנשמה בגוף, הגם שהיא ירידה גדולה בממד, הנה
6 ירידה זו צריך עליה, והינו דעל ידי זה שהנשמה יורדת
7 למטה להתלבש בגוף ונפש הבהמית דוקא, ובפרט בזמן
8 הגלות אשר רבו רחמנא לצלן המניעות ועכובים בלמוד
9 התורה וקיום המצוות, ונוסף לזה דאגת וטרדת הפרנסה
10 אשר טרוד ומטרד ביותר, ועם כל זה מתגבר על עצמו
11 בגבורה עצומה ומגביל לו זמן לעסק בתורה ועבודה
12 שבלב זה תפלה, ומקיים את המצוות באמונה טהורה

נפש הבהמית נמשכת בטבעה אחר ענינים גשמיים, יקר וחביב בעיני עצמו, עינו רעה בשל אחרים, וכל השכלותיו – איך להשיג תאוות נפשו

26 **ובאור הענין,** דהנה אמרו רבותינו ז"ל (קדושין ל עמוד
27 ב) "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום
28 ומבקש המיתו, שגאמר צופה רשע לצדיק ומבקש
29 להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו,
30 שגאמר אלקים לא יעזבנו בידו", דהנפש הבהמית הרי
31 טבעו ורגילותו הוא להיות נמשך אחרי הענינים
32 הגשמיים והחמריים, ולכן נקרא בשם "בהמה", דכשם
33 שהבהמה הרי כל ענינה הוא באכילה ושתיה ושאר
34 עניני החמר והגוף, הנה כמו כן הנפש הבהמית שבאדם
35 הרי הוא נמשך רק אל הענינים הגופניים במאכל
36 ובמשקה, וכן בשארי ענינים הטבעיים, דהולך אחרי
37 עיניו לחמד כל טוב גשמי, בתאוה וכבוד, וקמו שכתוב

היצה"ר חושב תמיד רק בתאוותיו, מתחיל מהרריה, ואין מעצור לרוחו ומוריד את האדם מדחי אל דחי

51 **ובאור הענין** הוא, דהנה אמרו רבותינו ז"ל "יצר הרע
52 דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב",
53 והינו דהיצר הרע הנה כל עקרו אינו אלא מה שתמיד

(*) נדפס בספר המאמרים קונטרסים ח"א ע' קפג. ובספר המאמרים תרפ"ז ע' רח ואילך.

11 מיבעי אֲשֶׁר אֵין שׁוּם פֶּחַד אֱלָקִים לְנֶגֶד עֵינָיו כָּלָל, אֲלֹא
12 שֶׁהוּא בְּחִיה מִמֶּשׁ לְטָרֶף וְלִגְזֹל בְּכֶמֶה אֲפָנִים שׁוֹנִים
13 בְּשִׁבִיל לְמִלְאֵת תַּאֲוֹת נִפְשׁוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹאִין בְּמִיחָשׁ
14 בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רַחֲמָנָא לִצְלָנֵי נִמְשָׁכִים אַחֲרֵי תַּאֲוֹת
15 לָבָם, הָרִי כָּל מַחֲשַׁבוֹתָם דְּבוּרָם וּמַעֲשֵׂיהֶם הוּא רַק
16 בְּהִנּוּגָע לַעֲצֻמוֹ בְּלִבָּד – אֲלֵץ וּוָאס עַר טְרַאכְט, אֲלֵץ
17 וּוָאס עַר רַעַט, אֲוֹן אֲלֵץ וּוָאס עַר טוּט, אִיז נָאָר דָּאָס
18 וּוָאס עַר ווִיל אֲוֹן גְּלוֹסְט, אֲוֹן נָאָר דָּאָס וּוָאס אִים אִיז
19 גוּט, דְּכָל זֶה הוּא בָּא מִפְּתוּי הַיָּצֵר הָרַע שְׁמִסִּית אֵת
20 הָאָדָם וּמִוִּרְדּוֹ רַחֲמָנָא לִצְלָן מִדְּחֵי אֵל דְּחִי.

1 וּבִירוּשָׁלַיִם (בְּרֻכּוֹת פ"א ה"ה) אֵיתָא "עֵינָא וְלִבָּא תְּרִי
2 סְרִסְרָא דְחֻטָּאָה", וְהִתְחַלְתָּה הִיא מִהֲרָאִיה דְּוָקָא,
3 וּכְמָאֻר רְבוּתִינוּ ו"ל (סוּטָה ח עמוד א) "אֵין יָצַר הָרַע
4 שׁוֹלֵט אֲלֹא בְּמָה שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת", וְעַל יְדֵי הֲרָאִיה בָּא
5 לִידֵי הֲרָהוּר הַלֵּב וְהוֹלֵךְ בְּשִׁירֵירוֹת לְבוֹ, וְהִסְבִּיחַ הָעֵקֶרֶת
6 הִיא אֲהָבַת עֲצֻמוֹ מִה שֶׁהוּא יָקָר וְחָבִיב בְּעֵינֵי עֲצֻמוֹ
7 בְּמָאָד, וּמִשּׁוּם זֶה הָרִי אֵין לוֹ שׁוּם הַגְּבֻלָּה וּמַעֲצוֹר
8 לְרוּחוֹ כָּלָל – וּוִיילֵעַ עַר הָאֵס זִיף וַיֵּיעַר לִיב, אֲוֹן עַר
9 אִיז וַיֵּיעַר טִייעַר בָּא זִיף, גִּיט עַר זִיף וַיֵּיעַר נָאָף, אֲוֹן עַר
10 צוֹ לֹאֲזֵט דֵּי הָאָרֶץ בְּלִי שְׁעוֹר כָּלָל וְעוֹבֵר כָּל גְּבוּל, דְּלֹא

21 העצה נגד היצה"ר – משכחו לבית המדרש, וע"י לימוד התורה נימוח היצה"ר. האדם

22 מתעלה וגדול זכותו

39 הוּא מִתְעַסֵּק לְהַרְבִּיץ תּוֹרָה בְּרַבִּים, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "מִפִּי
40 עוֹלָלִים וְיוֹנָקִים יִסְדָּתָם עוֹ", וְאָמְרוּ רְבוּתִינוּ ו"ל "אֵין עוֹ
41 אֲלֹא תּוֹרָה", וְכֵן הִתְלַוֵּף לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהִיגוֹ לְהַתְפַּלֵּל
42 בְּצַבּוּר, וְלִלְמַד שְׁעוֹרֵי הַלְמוּד קִדְּם וְאַחֵר הַתְּפִלָּה, וּבֵין
43 מִנְחָה לְמַעֲרִיב, וּבִשְׁאֲרֵי זְמָנִים הִקְבּוּעִים לְתוֹרָה בְּרַבִּים,
44 כָּל מְקוֹם וּמְקוֹם כָּפִי אֲפָשִׁיר לָהֶם, דְּעַל יְדֵי זֶה נִמּוּחַ
45 הַיָּצֵר הָרַע, וּכְמוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹאִים בְּכֶמֶה בְּנֵי אָדָם הַעוֹסְקִים
46 בְּתוֹרָה בְּכֶמֶה אֲפָנִים שׁוֹנִים, הִנֵּה עַל יְדֵי הַתְּעַסְקוֹתָם זֹ
47 הָרִי הֵם עוֹמְדִים בְּמַעֲלָה וּמִדְרָגָה עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר, וְאֶפְלוּ
48 מִי שֶׁהוּא בְּעֲצֻמוֹ אִישׁ פְּשׁוּט, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִלְמַד בְּעֲצֻמוֹ,
49 וְרַק עוֹסֵק לְהַחֲזִיק לִזְמַנֵּי תּוֹרָה, הָרִי הוּא מִתְעַלֶּה
50 וּמִתְרַומֵּם בְּמַעֲמַד וּמַצֵּב נִפְשׁוֹ, וְהֵם הַנִּקְרָאִים "מְאָרִי
51 עוֹבְדֵין טְבִינ'ת, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמְקוֹם אַחֵר גְּדֹל זְכוּת
52 הַעוֹסְקִים בִּזְהָ, וּכְמָאֻר רְבוּתִינוּ ו"ל (בְּרֻכּוֹת ה עמוד א)
53 "הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה יִסְוִיץ בְּדִלִין הֵימָנוּ", וּבְ(מִסְכָּת) עֲבוּדָה
54 זָרָה (יט עמוד ב) אָמְרוּ נִכְסִיו מִצְּלִיחִין.

23 וְהִנֵּה עֲצָה הַיְעוּצָה לָזֶה אָמְרוּ רְבוּתִינוּ ו"ל (קְדוּשִׁין ל
24 עמוד ב) "בְּרָאִיתִי יָצַר הָרַע בְּרָאִיתִי לוֹ תּוֹרָה
25 תְּכַלִּין, וְאִם אֲתָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה אֵין אֲתָם נִמְסָרִים בִּידוֹ
26 כו', אִם פִּגְעַת בְּךָ מְגוּלָּה זֶה (יָצַר הָרַע מִתְגַּרָּה בָּךְ, רש"י)
27 מְשַׁכְּחוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אִם אָבָן הוּא נִמּוּחַ, וְאִם בְּרוּל
28 הוּא מִתְפּוֹצֵץ", דִּהַיָּצֵר הָרַע יֵשׁ בּוֹ כְּמָה מִדְרָגוֹת, יֵשׁ מִי
29 אֲשֶׁר לְבוֹ רַחֲמָנָא לִצְלָן כְּאָבָן, וְיֵשׁ מִי אֲשֶׁר לְבוֹ ר"ל
30 כְּבִרְזֵל, וְהִיגוֹ אֲשֶׁר כָּל כֶּף פּוֹעֵל הַיָּצֵר הָרַע עַל הָאָדָם
31 אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה כְּדוֹמָם, וְכִשְׁם שֶׁהִדוּמָם אֵינוֹ כָּלִי לְקַבֵּל
32 אִיזָה שֶׁכָּל לִפִּי שֶׁאֵינוֹ מִמְהוּתוֹ וְעִרְכּוֹ כָּלָל, כֵּן הָאָדָם
33 הַהוּא אֵינוֹ בְּעֶרְףֵּה לְהַתְפַּעֵל מִעֲנֵן אֱלֹקִי, עַר אִיז רַחֲמָנָא
34 לִצְלָן וּוִיא א פֶּאָר שְׁטִינְעֶרְטֶער, אִז עַר פִּילֵט גֵּיט קִיין
35 חִיּוֹת אֵינִי תּוֹרָה וּמַצּוּת, וְהַעֲצָה לָזֶה הוּא תּוֹרָה וְהַלּוּף
36 לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְזֶהוּ "וְאִם אֲתָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה" וכו',
37 דְּעֲנִין הַעֲסֵק הוּא לְבַד זֹאת שְׁלֹמֹד בְּעֲצֻמוֹ (וְאִם אֵינוֹ
38 יָכוֹל לִלְמַד בְּעֲצֻמוֹ שׁוּמַע מִפִּי אַחֲרִים הַלּוּמְדִים בְּרַבִּים) הִנֵּה

55 דוקא בזמן הגלות צריך להתגבר בקיום תומ"צ, כמו בזמן מרדכי ואסתר ומלחמת היוונים.

56 שאלת הנביא מדוע בני יעקב לא נמשכים לתומ"צ בכלות הנפש, בשעה שרואים השגחה

57 פרטית וש"אני לא שנית" – הבטחתו שלא יטוש ה' עמו וגו'

66 אִז דְּוָקָא הוּא זְמַן הַתְּגַבְּרוּת הַעֲבוּדָה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה
67 וּמַצּוּת, וּכְמוֹ בְּזְמַן מְרַדְכִי וְאַסְתֵּר, אֲשֶׁר הָמָן בִּקֵּשׁ
68 לְשַׁלַּח יָד בִּיהוּדִים, דִּיעַר גְּאֻנְצֶער וְעוֹלֵעֵן וַיֵּינַעַר אִיז
69 גִּעוּוֹעִין לְאַבְדַּ חֵס וְשְׁלוֹם אֵת הַיְּהוּדִים, וְהִיגוֹ לַעֲקֹר חֵס
70 וְשְׁלוֹם אֵת הַיְּהוּדִים, וְכֵן בְּמִלְחָמַת הַיּוֹנִים שֶׁאָמְרוּ כְּתָבוּ
71 לָכֶם עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בְּאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל",
72 הִנֵּה אִז דְּוָקָא הַתְּגַבְּרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָתֵר שְׁאֵת וּבְיָתֵר עוֹ
73 וּקְיָמוּ אֵת הַתּוֹרָה וּמַצּוּת בְּמִסִּירוֹת נִפְשׁ, וּכְמוֹ שֶׁמְבָאָר

58 וְהִנֵּה בְּעֵת מִתֵּן תּוֹרָה, הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ בְּאוֹתוֹ
59 מַעֲמָד מְלַבְּשִׁים בְּגוֹף, וְכָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
60 יִתְלַבְּשׁוּ בְּגוֹף עַד בֵּיאַת מְשִׁיחַ בְּמִתְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן, הָרִי
61 כְּלָנוּ כְּאִישׁ אֶחָד, קַבְּלָנוּ עֲלֵינוּ, עַל כְּגֵינוּ וּבְנֵי כְּגֵינוּ,
62 לְקַיֵּם אֵת הַתּוֹרָה וְהַמַּצּוּת, וּבְחִיב "קְיָמוֹ וּקְבֻלּוֹ
63 הַיְּהוּדִים", וְאָמְרוּ רְבוּתִינוּ ו"ל "קְיָמוֹ מִה שֶׁקַּבְּלוּ בְּכָר",
64 וְהִיגוֹ דְּבִזְמַן הַגְּלוּת, אֲשֶׁר אִז הִנֵּה הַמְּנִיעוֹת וְעוֹכָבִים עַל
65 לְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמַּצּוּת הֵמָּה חֵס וְשְׁלוֹם בְּיוֹתֵר, הִנֵּה

8 נִמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה בְּכָלֹת הַנֶּפֶשׁ, כִּי הָאֱמֶת
9 הוּא פָאָשֶׁר רוֹאִים הַשְּׁגָחָה פְּרֻטִית בְּגִלּוּי, הֵיוּ צָרִיכִים
10 לְהִיטֵל מִסּוּר וּנְתוּן אֶל הַהִתְעַסְקוּת בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה, וְאִם
11 מִפְּנֵי סְבוּת שׁוֹנוֹת אֵינּוּ עֲדִין כְּפִי אֲמִתּוֹת כַּחוֹ וְיִכְלָתוֹ, הִנֵּה
12 מְעוֹרְרִים אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה וּמִצִּילִים אוֹתוֹ, וְזֶהוּ "שְׁגָמְלָנִי
13 טוֹב", וְכַמָּאֻמֵּר "אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה", וְהֵינּוּ שִׁיתְחַזֵּק
14 בְּעִבּוּדָתוֹ בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה בִּיתֵר שְׂאֵת וְיִתֵּר עָז.

[יום] ד' [פרשת] פינחס י"ג תמוז, [תרפ"ז], קאסטראמא

1 בְּמָקוֹם אַחֵר. דִּהְיָה כְּתִיב "אֲנִי הָיִי לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי
2 יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתֶם", פְּרוּשׁ שֶׁהִנְבִּיא מְתֻמִּיָּה וְאוֹמֵר
3 לְיִשְׂרָאֵל הֲלֹא אַתֶּם רוֹאִים כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ אֵינּוּ מְשֻׁנָּה
4 הַבְּטָחָתוֹ שֶׁהִבְטִיחַ כִּי לֹא יִטֹּשׁ הָיִי עִמּוֹ וְנִחַלְתּוֹ לֹא יַעֲזֹב,
5 וְכָל אֶחָד וְאֶחָד רוֹאֶה הַשְּׁגָחָה פְּרֻטִית בְּמוֹחַשׁ, וְכַמָּאֻמֵּר
6 "כְּבִשָּׁה אַחַת בֵּין שְׂבָעִים זָאבִים וְהִיא מְשַׁתְּמָרֶת", אִם כֵּן
7 לְמָה אַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתֶם, פְּרוּשׁ מְדוּעַ אֵין אַתֶּם

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

31 הוּד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שמע אימרה זו
32 מה"צמח צדק" כשהיה בגיל חמש שנים, והוא לא
33 הבין את הדברים. מאוחר יותר כשמלאו להוד כ"ק
34 אאמו"ר הרה"ק עשרים וחמש שנים כבר הבין את
35 פחדו של משה רבנו עליו השלום, על-דרך מה
36 שמדובר על ההפרש בין כעבד לפני המלך לבין כשר
37 לפני המלך.

38 כיום אין השמחה של אנשים פשוטים וכן אין
39 הפחד של משה רבנו עליו השלום.

40 ג. בשנים תרנ"א-נ"ג היה הסדר בלויבאוויטש,
41 שאחרי פסח היו מתחילים בעריכת הבראה
42 שהתבטאה בכך, שהיו יוצאים למרפסת שלפני הבית
43 ושואפים אויר צח. בכלל היה הוד כ"ק אדמו"ר
44 הרה"ק עסוק אז מאד בעבודה, היה מתפלל כל יום
45 באריכות עד לשעה חמש בערב.

46 פעם אחת, בשעת מסיבות ה"הבראה" היו נוכחים
47 מלמדי ר' ניסן, ר' שלמה חיים שו"ב ועוד משהו
48 מהחסידים, גם אני הייתי נוכח. ר' ניסן מלמד היה
49 חתן אצל ר' פסח מלמד, בנו של ר' אברהם מלמד,
50 שהיה מחסידי רבנו הזקן. אביו של ר' אברהם היה
51 מהבעלי בתים הלויבאוויטשים כשרבנו הזקן למד
52 בקטנותו בלויבאוויטש אצל המגיד הלויבאוויטשי
53 הרה"ח ר' ישכר דוב מקאבילניק.

54 ר' ניסן סיפר בשם חותנו ר' פסח מה ששמע
55 מאביו ר' אברהם, שחסידי רבנו הזקן היו סופרים
56 תמיד, - הדבר מצא חן בעיני הוד כ"ק אאמו"ר
57 הרה"ק שאמר על כך:

58 "זהו ענין העבודה. השעות צריכות להיות
59 ספורות, אז הימים ספורים, שזהו ענין מאמר רז"ל¹
60 מצות למימני יומי ומצוה למימני שבועי. כשעובר יום,

1 א. בליל ראשון של חג השבועות תרנ"ו
2 בלויבאוויטש אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק המאמר
3 ד"ה ועשית חג שבועות. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
4 החל לומר את המאמר זמן רב לפני הדלקת הנרות,
5 והמאמר ארך שעתיים וחצי.

6 - היה זה בתחילת בואו של הרש"פ זלמנוב
7 ללויבאוויטש, הוא בא באותה שנה אחרי פסח
8 ובשבועות כבר ניסה לחזור על המאמר בפני הקהל -
9 תפלת ערבית התפלל אז הוד כ"ק אאמו"ר
10 הרה"ק בחדרו. בדרך כלל היתה תפלת ערבית בחג
11 השבועות אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כמו בלילה
12 הראשון של ראש השנה - באריכות ובדביקות גדולה
13 - אלא שלא ידעו מכך.

14 באותה סעודת חג נכח הרה"ח ר' ברוך שניאור
15 נ"ע. והעיר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: היום היה לנו
16 תמימות בדרך ממילא, המאמר ארך זמן רב, לאחר
17 מכן תפלת ערבית, הרי שהיה כבר ממילא תמימות.
18 ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: חסידים אינם
19 מחזיקים מ"דיעבד" ומ"בדרך ממילא", גם כשזה בא
20 על ידי חסידות. תמימות אמיתית באה על ידי עבודה
21 ויגיעה. יש לעמול על תמימות, ומה שבא בדרך
22 ממילא איננה תמימות - זה באשר לתמימות בזמן,
23 יש גם תמימות במקום והעולה על כולנה תמימות
24 בנפש, כלומר, שיהיה מוח שליט על הלב בתמימות
25 של ב' לבבות.

26 ב. כתוב במדרש, בשעה שאמר משה רבנו עליו
27 השלום לבני ישראל, שהקב"ה יתן להם את התורה,
28 הם היו שמחים מאד. ואילו משה רבנו עליו השלום
29 בעצמו היה אחוז פחד גדול. הפחד נבע מחששו אם
30 תהיה לו קבלת העול לקבלת התורה כמו איש פשוט.

18 הזרוע. בכשרות התפילין לא מדקדקים, יוצאים ידי
19 חובה בבדיקת התפילין אחת לשלש שנים ואינם
20 מהדרים שיהיו בכשרות.
21 אשמים אנחנו, שיצרנו את החור, לאו עכברא גנב
22 אלא חורא גנב², כשלא לומדים, לא מתפללים ולא
23 מתוועדים כראוי - נוצר חלל, וקפצו לשם עכברים
24 ורמשים.
25 צריך פשוט לעשות תשובה. מה שואלים אם
26 ללמוד מאמרי השכלה או מאמרי עבודה - צריכים
27 פשוט לעשות תשובה. לא צריך להיות לא בדיעבד
28 ולא בדרך ממילא, ואם קורה אי פעם ענין של
29 בדיעבד, יש להצטער ולכאוב ולתקן את הדיעבד,
30 וזאת בינו לבין עצמו, אף אחד אינו צריך לדעת מכך,
31 בפני הזולת עליו להראות שמחה.
32 למלא את החלל - החור - זהו על ידי עבודה
33 ויראת שמים.

1 יש לדעת מה פעלו באותו יום ומה יש עוד לעשות,
2 וכאשר יש לאדם "יום", הרי כשעוברים שבעה ימים
3 - יש לו שבוע. בכלל יש להשתדל שהמחר יהיה יפה
4 יותר מהיום.
5 ד. בזמן האחרון מתביישים. לא צריכים
6 להתבייש, בפני מי מתביישים - בפני מוט הלבוש
7 מכנסיים.
8 ה. בזמן האחרון הובילו את הקרון החסידי
9 לרחוב, ממילא קפצו עליו שקצים ועכברים וגם הם
10 מביעים דעה אודות חסידות, מהי חסידות ואיך עליה
11 להיראות. כאלה שרחוקים לגמרי מחסידים, אינם
12 מניחים תפילין, מביעים דיעות וכותבים אודות
13 חסידות, ואפשר הדבר שכתבו זאת בשבת.
14 קשה מאד לדבר, אך האמת צריכה להיאמר. על
15 קרון החסידות קופצים כאלה שאין להם כל יחס
16 אליה. הם לומדים "לקוטי תורה", אך ה"לקוטי
17 תורה" אינו רוצה בהם. נטפלים לחסידות בכוח

ליל א' דחג השבועות

(2 גיטין מה, א.)

אגרות קודש

[כ"ג תמוז, תרצ"ה]

שלום וברכה!

עוד טרם קבלתי מענה מאתו על מכתבי העבר, בטח
אקבל ימים אלו.

באחד ממכתבי כתבתי להאחיות טשערניאק אשר
אודות אמם תי' החולנית, ישלח השי"ת רפואה, יפנו
להד"ר גערזאן - וכתבתי להן אשר האדרעס של הד"ר
גערזאן יבקשו ממר הארנשטיין שי', ולא כתבתי להם
שהוא חתני שליט"א - וקבלתי מענה, כפי האמור במכ'
המסוג'פ, אשר מזה יראה כי אחת האחיות - שתיחן
חותמות באות לי' ע"כ אינני יודע מי מהן - חושבת כי
הד"ר גערזאן איננו כעת בפאריז, והשני יודעת כי הד"ר
גערזאן לא רצה גם לשמוע - מפני מה לא אבין זאת, הלא
עליו הי' לראות את החולה.

והנני מבקש את ידידי כי יבקש את כבוד חתני הרב
רמ"מ שי' שניאורסאהן, כי יואיל נא לברר את זאת אצל
ד"ר גערזאן מדוע לא חפץ לבקרה, ואפשר יעזרהו
השי"ת למצא לה מרפא, והטעם שהנני מבקש את ידידי

ואינני כותב ישר לכבוד חתני הרב רמ"מ שי', באשר יודע
הוא הפרטים ע"י ידידנו רי"ל שי' עבד, ולכתוב כל
הפרטים כבד לי.

כעת עניתי להאחיות, כי על ידי ידידי ידעו האדרעס
של הד"ר דינקין ואז יקראו אותו וייתישבו אתו, ובזה
הנני לבקש את ידידי א' אשר ידבר עם הד"ר דינקין
ויבקשהו כי יעשה חסד את האחיות - הד"ר דינקין
בהיותו בברלין הי' מפורסם בעדינת לבבו, ובטח כי גם
בפאריז קנה לו שם טוב, כי הוא ראוי לזה - ויבקר את
אמן תי' החולה, והשי"ת יחוס וירחם וישלח לה רפואה,
(ב) מדי דברו עם הד"ר דינקין יואיל נא לפרוש גיני
בשלומו, וכי הנני [חפץ] לדעת איך הסתדר ושלום ב"ב
יחיו, ויגיד לו ברכתי כי יצליחהו השי"ת, ומלאכי החיים
והרפואה ילווהו על דרכו להמציא רפואה לחולי בשר ורוח.

דרוש לי לדעת שמו ושם אביו של ס. פאליאק
והאדרעס שלו בדיוק, ובבקשה להודיעני.

ידידו הדו"ש.

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

פרשת בלק

כב וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר אֶת פְּלִאֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי: וַיִּגֹּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הָיָה וַיִּקְץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקָּהָל אֶת־פְּלִסְטִינֹתֵינוּ בַּלְחָד הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֶפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: (ל) וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעֹזֵר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּחֱר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקַרְאָלוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עָם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כָפַל אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֶּלֶךְ: וְעַתָּה לְכֶה־נָּא אֲרַהֲלֵי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִפְּנֵי אוֹלֵי אוֹכַל נִכְהֲלֹו וְאֶגְרֹשְׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יִדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר־תִּבְרָךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תָּאֵר יוֹאֵר: וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וּזִקְנֵי מְדִיָּן וַקְּסָמִים בִּידֵם וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בָלָק: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלֵּילָה וְהַשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כְּאֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שְׁרֵי־מוֹאָב עִם־בָּלָעַם: וַיָּבֹאוּ אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי: הִנֵּה הָעָם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶת־עֵין הָאָרֶץ עֲתָה לְכֶה קִבְּה־לִּי אוֹלֵי אוֹכַל לְהַלְחֵם בּוֹ וְגִרְשָׁתִּיו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֹאֵר אֶת־הָעָם

כִּי בָרוּךְ הוּא: (ע"כ בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 275)

כִּי עָצוּם הוּא מִפְּנֵי (כב, ו)

פֶּתַח הַשָּׂדֶה, שֶׁבָּלָק הָיָה חָכֵם גָּדוֹל וְיָדַע שֶׁהַעֲוָצָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּמִשִּׁיחַ, תִּצָּא מִמֶּנּוּ (דוד המלך יֵצֵא מֵרֹת הַמּוֹאָבִיָּה). לִפִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מֵה שֶׁפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה וְקִרְאָת "בָּלָק", הַפֶּךְ "וְשֵׁם רִשְׁעִים וְרָקֵב". שָׂפָן, "בָּלָק" מוֹרָה עַל אֶת־הַפָּכָא בְּתַקְלִית הַעֲלִי - הַפִּיכָת מֶלֶךְ מוֹאָב, כֶּף שֶׁתִּצָּא מִמֶּנּוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּמִשִּׁיחַ.

שְׁנֵי יִיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקָר וַיֹּאמֶר אֶל־שְׁרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לַתִּתִּי לַחֲלֹף עִמָּכֶם: וַיִּקְוֹמוּ שְׁרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בָּלָעַם הִלְךָ עִמָּנוּ: וַיִּסַּף עוֹד בָּלָק שְׁלַח שְׂרִים רַבִּים וְנִכְפָּדִים מֵאֵלֶּה: וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ פֹּה אִמְרָ בָּלָק בֶּן־צֶפּוֹר אֶל־נָא תִמְנַע מִחֲלֹף אֵלָי: וַיִּכְבֹּד אֶכְבְּדֶךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלָי אֶעֱשֶׂה וּלְכֶה־נָּא קִבְּה־לִּי אֶת הָעָם הַזֶּה: וַיִּנְעַן בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדִּי בָלָק אִם־יִתֵּן־לִי בָלָק מִלֹּא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוֹלָה: וַיַּעֲתָה שְׂבוּ נָא בֹוה גַם־אַתֶּם הַלַּיְלָה וְאִדְעָה מִה־יִּסַּף יְהוָה דְּבַר עַמִּי: וַיָּבֹאוּ אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לְךָ אַתָּם וְאִךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדַבְרָ אֵלֶיךָ אִתּוֹ תַעֲשֶׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כג עמ' 152)

קוֹם לְךָ אַתָּם (כב, כ)

חז"ל לְמַדּוּ מִכֶּךָ שֶׁ"בִּדְרֹךְ שְׂאֵדָם רוֹצֵה לֵילָךְ, כֹּה מוֹלִיכִין אוֹתוֹ", וְכֵן שֶׁ"חֲצָפָה אָפִילוּ כִּלְפֵי שְׂמִיָּא מִהֲנִי". וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֹאת בְּעִבְרוֹת ה': לְפָעַמִּים עוֹשֶׂה אָדָם חֲשֹׁבֹן נֶפֶשׁ וּמִגִּיעַ לְמַסְקָנָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לְלַכֵּת בְּדִרְכָּה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וַיֵּשׁ לְחֹשֶׁשׁ אִפּוֹא שִׁיּוּלִיכּוֹ אוֹתוֹ בְּדִרְכָּה זוֹ. וְהַעֲצָה הַיָּד, לְהַתְעַקֵּשׁ וּלְטַעוֹן בִּ"חֲצָפָה" שְׂאֵינָנוּ מְסֻכִּים לְכָךְ, וְעַל־דִּרְכָּה "כָּל מֵה שִׂיאֵמֶר לְךָ בַּעַל הַבֵּית עֹשֶׂה, חוּץ מִצָּא".

שְׁלִישִׁי כֹא וַיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקָר וַיִּחְבֹּשׁ אֶת־אַתָּנוּ וַיִּלְךָ עִם־שְׁרֵי מוֹאָב: כֹּא וַיַּחֲרִיֶּאֱף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצָב מִלֵּאָד יְהוָה בְּדִרְכָּה לְשִׁטָּן לוֹ וְהוּא רַכֵּב עַל־אַתָּנוּ וְשִׁנֵּי נַעֲרָיו עִמּוֹ: כֹּא וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלֵּאָד יְהוָה נִצָּב בְּדִרְכָּה וְחִרְבּוֹ שְׁלוּפָה בִּידּוֹ וְתַטּ הָאֲתוֹן מִן־הַדִּרְכָּה וַתִּלְךָ בַּשָּׂדֶה וַיִּךְ בָּלָעַם אֶת־הָאֲתוֹן לְהַטִּיחַ הַדִּרְכָּה: כֹּא וַיַּעֲמֹד מִלֵּאָד יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַפְּרָמִים גָּדַר

עָתָה הֵיכֵל אוֹכַל דִּבֶּר מְאוֹמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר
יָשִׁים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' רסח)

ויפתח ה' את פי האתון (כב, כח)

וקשה, לאיזו תועלת היה מופת זה. ויש לומר, דהנה
מבאר בזהר שידיעת בלעם הייתה באמצעות האתון, ועל-ידיה
רצה להמשיך קללה על ישראל; והיה כאן גם בתוך גס, שעל
ידי הנכוח עם האתון ודקא התחיל בטול מחשבתו. ובינות
אלם כתב, שבלעם ואתונו הם זעיר-אנפין ונוקבא דקליפה,
”והוא טעם פתיחת פי האתון . . . כדי שימקורגו זה על זה,
בסוד פזור לרשעים”.

רביעי ^א וילך בלעם עם-בלק ויבאו קרית
חצות: ^ב ויזבח בלק בקר וצאן וישלח לבלעם
ולשרים אשר אתו: ^ג ויהי בפקר ויקח בלק
את-בלעם ויעלהו במות בעל וירא משם
קצה העם: ^ד כג ויאמר בלעם אל-בלק
בנה-לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה
שבעה פרים ושבעה אילים: ^ה ויעש בלק
כאשר דבר בלעם ויעל בלק ובלעם פר ואיל
במזבח: ^ו ויאמר בלעם לבלק התיצב על-
עלתך ואלכּה אולי יקרה יהוה לקראתי ודבר
מה-יראני והגדתי לך וילך שפי: ^ז ויקר
אלהים אל-בלעם ויאמר אליו את-שבעת
המזבחת ערכתי ואעל פר ואיל במזבח:
^ח וישם יהוה דבר בפי בלעם ויאמר שוב
אל-בלק וכה תדבר: ^ט וישב אליו והנה נצב
על-עלתו הוא וכל-שרי מואב: ^י וישא משלו
ויאמר מן-ארם ינחני בלק מלך-מואב מהררי-
קדם לכה ארה-לי יעקב ולכה זעמה ישראל:
^{יא} מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם
יהוה: ^{יב} כפי-מראש צרים אראנו ומגבעות
אשורנו הן-עם לכדך ישפן ובגוים לא יתחשב:
^{יג} מי מנה עפר יעקב ומספר את-רבע ישראל
תמות נפשי מות ישרים ותהי אחירתי כמהו:

מזה וגדר מזה: ^א ותרא האתון את-מלאך
יהוה ותלחין אל-חקור ותלחין את-רגל בלעם
אל-חקור ויסף להכתה: ^ב ויסף מלאך-יהוה
עבור ויעמד במקום צר אשר אין-דרך לנשות
ימין ושמאול: ^ג ותרא האתון את-מלאך יהוה
ותרפץ תחת בלעם ויחר-אף בלעם ויך
את-האתון במקל: ^ד ויפתח יהוה את-פי
האתון ותאמר לבלעם מה-עשיתי לך כי
הפיתני זה שלש רגלים: ^ה ויאמר בלעם
לאתון כי התעללת בי לו ישיח-רב בידי כי
עתה הרגתיך: ^ו ותאמר האתון אל-בלעם
הלוא אנכי אתנך אשר-רכבת עלי מעודך
עדי-היום הוה ההספן הספנתי לעשות לך
כה ויאמר לא: ^ז ויגל יהוה את-עיני בלעם
וירא את-מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו
שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו: ^ח ויאמר
אליו מלאך יהוה על-מה הפית את-אתנך זה
שלש רגלים הנה אנכי יצאתי לשמן כיי-רם
הדרך לנגדי: ^ט ותראני האתון ותט לפני זה
שלש רגלים אולי נמתה מפני כי עתה
גם-אתכה הרגתי ואותה החייתי: ^י ויאמר
בלעם אל-מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי
כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם-רע
בעיניך אשובה לי: ^{יא} ויאמר מלאך יהוה
אל-בלעם לך עם-האנשים ואפם את-הדבר
אשר-אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם
עם-שרי בלק: ^{יב} וישמע בלק כי בא בלעם
ויצא לקראתו אל-עיר מואב אשר על-גבול
ארנן אשר בקצה הגבול: ^{יג} ויאמר בלק
אל-בלעם הלא שלח שלחתי אליך לקרא-לך
למה לא-הלכת אלי האמנם לא אוכל בפדך:
^{יד} ויאמר בלעם אל-בלק הנה-באתי אליך

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 128)

הן עם בלביא יקום (כג, כד)

"בשעה עומדין משינתם שחרית הן מתגברים... לחטף את המצות" (רש"י). יש לומר בדרך הצחות, שהוא על-דרך מאמר רז"ל "חטף ונאכל חטף ואשתי". ולהעיר, ש"חטף" באידיש הוא 'כאפן', ששייך גם ל"עומדים משינתם", 'אויפגעכאפט'.

ששי ב ויאמר בלק אל-בלעם לכה-נא אקחך אל-מקום אחר אולי יישר בעיני האלהים וקבלו לי משם: ב ויקח בלק את-בלעם ראש הפעור הנשקף על-פני הישימון: ג ויאמר בלעם אל-בלק בנה-לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים: ד ויעש בלק כאשר אמר בלעם ויעל פר ואיל במזבח: כד וירא בלעם כי טוב בעיני יהוה לברך את-ישראל ולא-יחלך בפעם-בפעם לקראת נחשים ונשת אל-המדבר פניו: ז וישא בלעם את-עיניו וירא את-ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים: ח וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הנבר שתם העין: ט נאם שמע אמרי-אל אשר מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים: י מה-טבו אהלך יעקב משפנתיך ישראל: יא פנחלים נפיו פגנת עלי נהר באהלים נטע יהוה בארזים עלי-מים: יב ול-מים מדליו וזרעו במים רבים וירם מאנג מלפו ותנשא מלכתו: יג אל מוציאו ממצרים פתועפת ראם לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו ימחץ: יד פרע שכב כארי וכלביא מי יקימונו מברכיך ברוך וארריך ארור: יו ויחר-אף בלק אל-בלעם ויספק את-כפיו ויאמר בלק אל-בלעם לקב איבי קראתיך והנה ברכת בך זה שלש פעמים: יז ועתה ברח-לך אל-מקומך אמרתיי פבד אכבדך והנה מנעך יהוה מכבוד: יח ויאמר בלעם אל-בלק הלא גם אל-מלאכיך אשר-

א ויאמר בלק אל-בלעם מה עשית לי לקב איבי לקחתיך והנה ברכת בך: יט ויען ויאמר הלא את אשר ישים יהוה בפני אתו אשמור לדבר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"א א ב עמ' 686)

לקב איבי לקחתיך, והנה ברכת בך (כג, יא)

היינו בחינת אתהפכא, 'ויפהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה', וכפי שכתב רש"י להלן: "מברכותיו של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם". ויש לומר, שמשמע זה נזכר מלך המשיח בפרשתנו דוקא (כד, יט), שכן עם ביאת המשיח תתהפך הגלות לגאולה – כל הצומות והפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

חמישי ג ויאמר אליו בלק לך-נא אתי אל-מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצתו תראה וכלו לא תראה וקבנו-לי משם: ד ויקחהו שדה צפים אל-ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל פר ואיל במזבח: ז ויאמר אל-בלק התיצב כה על-עלתך ואנכי אקרה כה: ח ויקר יהוה אל-בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב אל-בלק וכה תדבר: ט ויבא אליו והנו נצל על-עלתו ושרי מוצא אתו ויאמר לו בלק מה-דבר יהוה: י וישא משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפר: יא לא איש אל ויכזב ובן-אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימונה: יב הנה בך לקחתי וברך ולא אשיבנה: יג לא-הביט און ביעקב ולא-ראה עמל בישראל יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו: יד אל מוציאו ממצרים פתועפת ראם לו: טו כי לא-נחש ביעקב ולא-קסם בישראל פעת יאמר ליעקב ולישראל מה-פעל אל: טז הן-עם בלביא יקום וכארי יתנשא לא ישפב עד-יאכל טרף ודם-חללים ישתה: טז ויאמר בלק אל-בלעם גם-קב לא תקבנו גם-ברך לא תברכנו: טז ויען בלעם ויאמר אל-בלק הלא דברתי אליך לאמר כל אשר-ידבר יהוה אתו אעשה:

וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אֶפְרַיִם וַיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצֻמִּים
לְבַעַל פְּעֹר: וַהֲנֵה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא
וַיִּקְרַב אֶל־אֶחָיו אֶת־הַמִּדְּוָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה
וּלְעֵינֵי כָל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַהֲמָה כְּכִים פָּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן
הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ:
^ה וַיָּבֹא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֶּבֶה וַיִּדְקֹר
אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־
קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמְּגֹפָה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ט וַיְהִיו
הַמֵּתִים בַּמְּגֹפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֲלֹף: פָּפַ

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וַיִּקְרַב מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיבּוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחִי רַכָּל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמָא עָלְמָא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר,
וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה
דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ
אָמֵן: אָמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 319)

וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר (כה, ז)

פִּינְחָס סָפֵן לֹא רַק אֶת גּוֹפוֹ (כִּי שָׁבַט שְׁמֵעוֹן רָצוּ לְהַרְגוֹ)
אַלָּא גַם אֶת נַפְשׁוֹ (כִּי פָעַל "שְׁלֹא בְרָצוֹן חֻכְמִים"), וּבִלְבָד
שְׁתוּסֵר חֲמַת ה' מִיִּשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ לְהַעֲרִיר מִן הַמִּסְפָּר עַל אֲדָמוֹר
הַזָּקֵן, שְׁפָעַם פְּרָצָה שָׂרָפָה בְּבִיתוֹ וְנִשְׁרָף 'בִּיכָל' חֲסִידוֹת
אֶחָד. אַחֵר הַשְׂרָפָה שָׂאֵל הַרְבֵּי אִם מִיִּשְׁהוּ עֵין בְּבִיכָל זֶה.
הַשִּׁיב לוֹ בְּנוֹ, אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי: תְּרִי כְּתִבָּה עָלָיו 'חֲרָם בְּזֵה
וּבְכָא! עֲנֵה הַרְבֵּי: אִיפֹה מְסִירַת־נַפֶּשׁ עַל חֲסִידוֹת . . ?

ק"ד פוסקים, מנח"ס סימן.

מפסיר וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן

שְׁלַחַת אֵלַי דְּבַרְתִּי לֵאמֹר: ^י אִם־יִתֵּן־לִי בָלָק
מִלֹּא בִיתוֹ פָּסֶף וְהֵבֵל לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת־פִּי
יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּפִּי אֲשֶׁר־יְדַבֵּר
יְהוָה אֹתוֹ אֲדַבֵּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 337)

כָּרַע שָׁכֵב בְּאָרִי וּבְלִבִּיא (כד, ט)

גַּם כְּשִׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצְאִים בְּגִלּוֹת ("כָּרַע שָׁכֵב"), וַיֵּשׁ
לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם, אֵין זֹאת אֱלָא בְּעֵינֵי הַגּוֹרֵף,
אֲבָל בְּכָל הַקְּשׁוֹר לְקִיּוּם הַמַּצּוֹת אֵין אֵף אֶחָד שֶׁהוּא "בַּעַל
הַבֵּית" עַל יְהוּדִי, כְּשֶׁם שֶׁעַל אָרִי וּבְלִבִּיא אֵין לְשׁוֹם אֶדָם
שְׁלִיטָה (כַּנְפֶּסֶק ב'שולחן ערוך' חוֹשֵׁן־מִשְׁפָּט).

שְׁבִיעִי יִּ וְעֵתָהּ הִנְנִי הוֹלֵךְ לַעֲמִי לִכְהֹן אִיעֲצֹךְ אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֹךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:
^{טו} וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאם בְּלַעַם בְּנוֹ בָּעֵר וְנָאם
הַגִּבֹּר שֶׁתָּם הָעֵין: ^{טז} נָאם שְׁמַע אִמְרֵי־אֵל וַיִּדַּע
הָעַת עֲלִיזוֹן מַחֲזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֵל וּגְלוֹי עֵינָיו:
^{יז} אֲרִאֲנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב דְּרֹךְ בּוֹכֵב
מִיַּעֲקֹב וְקָם שָׁכֵב מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲזִן פְּאֵתֵי מוֹאָב
וְקִרְקֹר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת: ^{יח} וְהָיָה אֲדָוָם יִרְשָׁה וְהָיָה
יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבֹיו וַיִּשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל: ^{יט} וַיִּרְדֵּי
מִיַּעֲקֹב וְהָאֵבִיד שְׂרִיד מַעִיר: ^כ וַיֵּרָא אֶת־עַמְלֹק
וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֵאשִׁית גִּזְיֹם עַמְלֹק וְאַחֲרִיתוֹ
עֲדֵי אֲבָד: ^{כא} וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר
אֵיתָן מוֹשְׁבֵךְ וְשִׁים בְּסַלַע קִנְדִּי: ^{כב} כִּי אִם־יְהִיָּה
לְבָעֵר קִין עַד־מָה אֲשׁוֹר תִּשְׁבֶּךְ: ^{כג} וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ
וַיֹּאמֶר אֹזִי מִי יְחִיָּה מִשְׁמוֹ אֵל: ^{כד} וְצִים מִיָּד
כְּתִים וְעָנָו אֲשׁוֹר וְעָנָו־עֶבֶר וְגַם־הוּא עֲדֵי אֲבָד:
^{כה} וַיִּקָּם בְּלַעַם וַיִּלָּךְ וַיֵּשֶׁב לְמַקְמוֹ וְגַם־בָּלָק הִלָּךְ
לְדַרְכּוֹ: ^{כו} כֹּה אֵ וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחֲל
הָעָם לִזְנוֹת אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב: ^{כז} וַתִּקְרָאן לָעָם
לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן:
^{כח} וַיַּצְמִיד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹר וַיַּחֲרִאֲהָ יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל: ^{כט} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־
רֹאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נִגְדַּר הַשְׁמָשׁ

וַיִּקְרָא מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בִּידּוֹ: הַיָּבֵא
 אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקָּהָה וַיִּדְקֹר אֶת־
 שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־

פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). *כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַץ־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבֻתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהָ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
 הַנֵּאמְרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִיִּשְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ו) שְׁאֵרִית יַעֲקֹב, אוֹתָם שִׁשְׁאֵרוֹ אַחֲרֵי שִׁינְרָפוּ. בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים, בְּתוֹךְ
 הָעַמִּים הָרַבִּים שִׁאֲסָפוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם עִם גִּזְּגֻגַּת וְהָיוּ בִּינֵיהֶם יְהוּדִים. כְּטַל
 מֵאֵת ה', כְּמוֹ כְּטַל מֵאֵת ה' בֵּן
 הַשָּׁמַיִם וְאִין אֶחָד שִׁינְקוֹה לְאִישׁ שִׁינְבִיאָנוּ
 לוֹ, אֶלָּא לְה' יִמְנָה כִּי הוּא הַמְּבִיא לְאָרֶץ
 טַל וּמִטָּה. כְּרִבְבִיבִים, כְּטַפּוֹת הַמִּטָּה.
 יִיחָל, לְשׁוֹן תּוֹחֶלֶת וְחֻקָּה. ז) בְּאֵרֶיהָ
 בְּבִהְמוֹת יַעֲר, כִּד יִהְיֶה מִלְּכָם שׁוֹלֵט
 בְּכָל כְּכַפִּיר, הוּא אֶרֶץ צִעִיר.

עטרת מרים

ו וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים שִׁינְקָמוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם עִם גִּזְּגֻגַּת וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל בִּינֵיהֶם כְּטַל מֵאֵת יְהוָה כְּרִבְבִיבִים עַל־יַעֲשֹׁב שְׂאִינוּ
 כָּאֵלֶּיָם עַל יְדֵי אָדָם, כִּד יִהְיֶה אֲשֶׁר
 לֹא־יִקְנֹה יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ לְעֹרָה וְלֹא
 יִיחָל לְבָנֵי אָדָם כִּי־אֵם בָּהּ: ז לֵבָן
 וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם
 בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים בֵּין הַגּוֹיִם
 בְּאֵרֶיהָ בְּבִהְמוֹת בֵּין מֵת הַיַּעַר
 כְּכַפִּיר בְּעֶדְרֵי־צֶאֱן אֲשֶׁר אִם־
 עָבַר שָׁם וְרָמַם וְטָרַף וְאִין מִצִּיל

הפטרה לפרשת בלק לקריאה בציבור

ולשמו"ת בתרי עשר במיכה פרק ה

ה וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים
 רַבִּים כְּטַל מֵאֵת יְהוָה כְּרִבְבִיבִים עַל־

עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יִקְוָה לְאִישׁ וְלֹא יִיחָל לְבָנֵי אָדָם: וְהָיָה

שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים בְּאֵרֶיהָ בְּבִהְמוֹת יַעֲר כְּכַפִּיר בְּעֶדְרֵי־צֶאֱן

שי למורא

עטרת מרים

(ט) והכרתי סוסיך מקרנך, היא עזרת מצרים שאתם נשענים עליהם שיבואו לעזרתכם בסוסים ומרכבות. (י) והכרתי ערי ארצך וגו', "ערים" הן המצודות בחומה סביב, ואמר שאין לא יהיה צורך בערים בצורות ובמצודות, כי לא יבואו עוד למלחמה עליהם. פרוש אחר, שכרית את הערים והמצודות של הגוים שבארץ ישראל. (יא) מידך,

מ'שיתך, כמו "ויקח את כל ארצו מידו" (במדבר כא, כו). ומעוננים, מיני כשוף, מחשבי עונות ושענות (ראה פרוש רש"י ויקרא יט, כו). (יג) והשמדתי עריך, והשמדתי את שונאך. כמו "ויהי ערך" (שמואלא כח, טו). (יד) אשר לא שמעו, אשר מעולם לא שמעו נקמה מפלגת קואת. (א) את ההרים, אל ההרים. כלומר, הרים קול להתנפח בפרסום רב. פרוש אחר, "ההרים" הם האבות אברהם יצחק ויעקב. "הגבעות" הם האמהות שרה רבקה רחל ולאה. (ב) שמעו הרים וגו', כך תאמר להם "שמעו גו'". והאתנים, ותחזקים. מסדי ארץ, שהם יסודות העולם. (ג) הלאיתיך, הבאתי עליך וגיעה להכביר על. ענה בי, הער בי, לומר הנה בזה הונעתני. (ד) ומרים, שהתנבאה לשמש ולפרה אותן דיני התורה. (ה) מן השמים עד הגלגל, וזרז את הטובה שעשה לכם, שאף-על-פי שהמאתם בשמים בבצל פעור, וכפר לכם בזה שהמית מקצת החוטאים במגפה, ותעבירכם את הירדן בפישה והביאכם עד הגלגל שהוא בתחלת ארץ ישראל ממערב לירדן. צדקות ה', שעושה עמכם לפני משורת הדין. (ו) במה אקדם ה',

אשר אם-עבר ורמס וטרף ואין מציל: ח תרם ידך על-צריך וכל-איביך יפרתו: ט והיה ביום-ההוא נאם-יהוה והכרתי סוסיך מקרנך והאבדתי מרכבתיך: י והכרתי ערי ארצך והרסתי כל-מבצריך: יא והכרתי כשפים מידך ומעוננים לא יהיו-לך: יב והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרנך ולא-תשתחווה עוד למעשה ידך: יג ונתשתי אשיריך מקרנך והשמדתי עריך: יד ועשיתי באף ובחמה נקם את-הגוים אשר לא שמעו: ו אשמעו-נא את אשר-יהוה אמר קום ריב את-ההרים ותשמענה הגבעות קולך: ז שמעו הרים את-ריב יהוה והאתנים מסדי ארץ כי ריב ליהוה עם-עמ'ו ועם-ישראל יתופח: ג עמי מה-עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי:

ו כי העליתיך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיך ואשלח לפניך את-משה אהרן ומרים: ה עמי זכר-נא מה-יעץ בלל מלך מואב ומה-ענה אותו בלעם בן-בעור מן-השטים עד-הגלגל למען דעת צדקות יהוה: ו במה אקדם יהוה אפף

כן היהודים יתרגו בחיל גוג ומוגז ואין מי יעמוד נגדם: ח בתחלה תרם ידך על-צריך להתגבר עליהם וכל-איביך יפרתו: ט אבל והיה ביום-ההוא אחר מלחמת גוג ומוגז נאם-יהוה לא יצטרכו עוד למלחמה כלל והכרתי סוסיך מקרנך והאבדתי מרכבתיך המוכנים לעת מלחמה, כי כבר אין צורך בהם: י והכרתי ערי ארצך המוקפות חומה והרסתי כל-מבצריך כי לא תצטרך עוד לערי מבצר: יא בראותך השנאתי בך והכרתי כשפים מידך כי לא תעסק עוד בכשפים לדעת העתידות ומעוננים אלה המסתכלים בעננים לדעת העתידות לא יהיו-לך: יב והכרתי פסיליך מעז ואבן ומצבותיך מקרנך כי אז תכיר שאין אלוה מבלעדי ולא-תשתחווה עוד למעשה ידך לפסילים: יג ונתשתי אשיריך אשר מקרנך והשמדתי עריך שעבדו בם עבודה זרה: יד ועשיתי באף ובחמה כלב נקם את-הגוים אשר עוד לא שמעו נקמה מפלגת קואת: א ואמר תביא לישראל שמעו-נא את אשר-יהוה אמר קום ריב התנפח עם ישראל שישמעו את-ההרים האבות שהם אברהם יצחק ויעקב ותשמענה הגבעות האמהות שרה רבקה רחל ולאה קולך מה שגמלו בניהם לאל יתברך שמו: ז שמעו האזינו הרים את-ריב יהוה והאתנים החרים המקיפים מסדי ארץ שהיו תסוד לארץ במעשה בראשית כי ריב ליהוה עם-עמ'ו על שהמאו כנגדו ועם-ישראל יתנפח להראות שהוא צדיק גרבו: ג עמי תן לבך להכיר מה מאד רוב טוב עשיתי לך ומה תדבר אשר הלאיתיך ויעתיד בו להכביר העול ענה בי הער בי: ד עשיתי לך טובות כי העליתיך מארץ מצרים שהיית שם בעבודה קשה ומבית עבדים פדיתיך לפני

הזמן ואשלח לפניך את-משה אהרן ומרים שהייתם נזונים בזכותם, והיו מורים אתכם הדרך הטובה: ה עמי זכר-נא מה-יעץ בלל מלך מואב ומה-ענה אותו בלעם בן-בעור מה אעוים לא ועם ה' על ישראל מן-השטים שהמאתם לי שם ולא נענתי טובתי ועזרתי מכם עד באכם עד-הגלגל ושם עברתם את הירדן בפישה ובכשתי לפניכם את הארץ, הכל וזכר למען דעת צדקות יהוה שעושה עמך: ו אומר תביא בשם ישראל במה באינו תשורה אקדם יהוה אפף אוכל להיות כפוף לאלהי מרום לבקש סליחה, אולי האקדמנו בעולות

ובמה אֶתְרָצָה לְבֹא לִפְנֵי ה' (מִכָּאן הוּא כְּמוֹ מֵאִמֶּר מִסְנֶר, מִה שְׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל אִין אַתְרִי שֶׁנִּכְשְׁלוּ בְּשִׁמִּים בְּבֶעַל פְּעוֹר). אִכְפָּר לְאֱלֹהֵי מְרוֹם, אֵתִיהָ כְּפוֹר וְנִכְנַע לְאֱלֹהֵי מְרוֹם. הָאֶקְדָּמִנִּי בְּעוֹלוֹת, וְכִי צִרְיָה הוּא לְחֻקְרוֹבוֹת. (ז) בְּרַכְּבוֹת נִחְלִי שְׁמֹן, בְּרַבִּי שְׁמֹן לְמַנְחוֹת, כְּמוֹ נְחִלִים. הָאֵתִין בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי, הָאֵם בְּשִׁבִּיל לְכַפֵּר עַל פִּשְׁעֵי, שְׁהוּא הַחֲטָא בְּכוֹרֵי, הֵיחָ רָאוּי שְׁאֵתִין לְקַרְנָה אֵת בְּנֵי הַכְּבוֹר. פְּרִי בְּטִנִּי חֲטָאֵת נִפְשִׁי, הָאֵם בְּשִׁבִּיל לְכַפֵּר עַל חֲטָאֵת נִפְשִׁי, שְׁהוּא הַחֲטָא בְּשׁוֹנֵג, הֵיחָ רָאוּי שְׁאֵתִין לְקַרְנָה אֵת פְּרִי בְּטִנִּי שֶׁהֵם הַבְּנִים הַקְּטָנִים. (עַד כָּאן הוּא הַמֵּאִמֶּר הַמְּסֻנֶּה, מִה שְׁשָׁאֵל יִשְׂרָאֵל אִין) (ח) הַגִּיד לְךָ אָדָם מִה טוֹב, (זֹאת הוּא תְּשׁוּבַת הַנִּבְיָא), הַקְּבִ"ה הַגִּיד לְךָ אֵתִיהָ הָאָדָם שְׁאֵתִיהָ שׁוֹאֵל "כְּמָה אֶקְדָּם וְגו'". מִה טוֹב,

בְּעִגְלִים בְּנֵי שָׁנָה שְׁאִבִּיא אֵלָיו שֶׁהֵם הַיּוֹתֵר טוֹבִים וְנִכְחָרִים: ז הִירָצָה וְכִי יִרְצָה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים לְקַרְבָּנוֹת, בְּרַכְּבוֹת נִחְלִי שְׁמֹן לְצִקָּתָה עַל הַמְּנַחוֹת, אוֹ הָאֵתִין בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פְרִי בְּטִנִּי חֲטָאֵת נִפְשִׁי: ח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַגִּיד לְךָ אָדָם מִה טוֹב בְּעִינֵי וּמַה יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּנִּי אִין חֲפְצִי בְּעוֹלוֹת כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצְנַע לְכַת בְּדִרְכָיו בְּתָם לִכְבֵּ עִם אֱלֹהֵיךָ:

לְאֱלֹהֵי מְרוֹם הָאֶקְדָּמִנִּי בְּעוֹלוֹת
בְּעִגְלִים בְּנֵי שָׁנָה: ז הִירָצָה יְהוָה

בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרַכְּבוֹת נִחְלִי שְׁמֹן הָאֵתִין בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פְרִי
בְּטִנִּי חֲטָאֵת נִפְשִׁי: ח הַגִּיד לְךָ אָדָם מִה טוֹב וּמַה יְהוָה דּוֹרֵשׁ
מִמֶּנִּי כִי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצְנַע לְכַת
עִם אֱלֹהֵיךָ:

מִה טוֹב לַעֲשׂוֹת בְּמִצְוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֻבְרוֹ. וּמַה ה' דּוֹרֵשׁ מִמֶּנִּי, בְּמִצְוֹת שְׁבִין אָדָם לְקוֹסִם. כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד, שְׁלֹא תַעֲשֶׂה עוֹל בְּעֵמִיתְךָ, וְלֹא תַעֲזֹרֶנּוּ בְּרִבּוֹר אוֹ בְּהִזָּק מִמּוֹן, רַק תַּעֲשֶׂה חֶסֶד עִמּוֹ בְּכָל יְכַלְתְּךָ. וְהִצְנַע לְכַת עִם אֱלֹהֵיךָ, וְהִצְנַע לְכַתֵּךְ עִם ה' לְבִדּוֹ, תִּלְךָ בְּדִרְכָיו בְּתָם לִכְבֵּ. וּכְמֵאִמֶּר ר"ל "כֹּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִי" (אֲבוֹת בְּרִיב), וְכַלְשׁוֹן הַתּוֹב "בְּכָל דִּרְכְּךָ דַּעֲרוֹ" (מִשְׁלִי גו').

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאִמֵּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו יֵאֱמָת וְצָדִיק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאִמֵּן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנִּבְיָא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיִּגַּל לִבְנֵינוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחִלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעַתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^אפִּנְחֶם
 בְּנִי־לְעֹזֶר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת־חֻמְתִּי
 מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם
 וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: ^בלֵכֵן
 אֹמַר הַנָּנִי נָתַן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שְׁלוֹם: ^(לוי)
 וְהִיְתָה לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם
 תַּחַת אֲשֶׁר קִנְאָ לְאֵלֹהָיו וַיִּכְפֹּר עַל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ^דוְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמָּכָה אֲשֶׁר
 הִכָּה אֶת־הַמְּדִינִית וּמְרִי בֶן־סֻלּוֹא נָשִׂיא
 בֵּית־אָב לְשִׁמְעֹנִי: ^הוְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמָּכָה
 הַמְּדִינִית פּוֹזִי בֶת־צֹר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית־אָב
 בַּמְּדִינָה הַזֹּאת: ^פ(ישראל) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

לֵאמֹר: ^זצִרֹּר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם:
^חכִּי צָרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיתָם אֲשֶׁר־נִפְּלוּ
 לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעֹר וְעַל־דְּבַר פּוֹזִי בֶת־נִשְׂיָא
 מְדִינָה אַחֲתָם הַמָּכָה בְּיוֹם־הַמִּגֵּפָה עַל־דְּבַר
 פְּעֹר: ^{כו}א וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגֵּפָה ^פפֶּסַח בְּאֶמְצַע
 פֶּסַח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל אֲלַעֲזֹר
 בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: ^זשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ
 כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמִעֲלָה
 לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֶצֶא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל: ^גוַיִּדְבֹּר
 מֹשֶׁה וְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְכַּת מוֹאָב
 עַל־יַרְדֵּן יַרְחוֹ לֵאמֹר: ^דמִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
 וּמִעֲלָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל הַיֵּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

משנה

המשנה מלמדת עוד פרטי דינים בעיר מוקפת חומה: עיר שאינה מוקפת חומה, אלא שנגזרה חומתה – שבתיה סמוכים זה לזה, ובכך הם נעשים כחומה לעיר, וכן עיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אלא מזמן מאוחר יותר, אינה נידונה כבתי ערי חומה שיהיו בתיה נגאלים בתוך שנה ממכירתם, אלא כבתי החצרים שנגאלים רק לאחר שנתיים מיום המכירה ולעולם. ואלו הן בתי ערי חומה – אלו הן הנחשבות 'עיר' שכאשר הן מוקפות חומה דינן כבתי ערי חומה, עיר שיש בה שלש חצרות של שני [שני] בתים בכל חצר, והיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון.
 המשנה מונה שמות ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: כגון העיר קצרה הישנה של ציפורי – הסמוכה לעיר ציפורי, והעיר חקרה של גוש חלב – הסמוכה לעיר גוש חלב, ויודפת הישנה, וגמלא, ונדר, וחדיד, ואונה, ועיר ששמה ירושלים, וכן כיוצא בהן שידוע שהן מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, הרי הן ערי חומה ונזהג בבתייהם דין בתי ערי חומה.

גמרא

שנינו במשנה שער שגגותיה הן חומתה אינה נידונה כעיר המוקפת חומה, הגמרא מביאה ברייתא לבאר את מקור הדין: תנו רבנן, נאמר בתורה בדין מכירת בית בעיר המוקפת חומה (ויקרא כה ל) ואם לא יגאל עד מלאות לו שנה תמיתה וקם הבית אשר בעיר אשר לו חמה לצמיתת לקנה אתו, ודורשים 'חמה',

שיש לה חומה בפני עצמה, ולא שור אינר [חומת גגות], כלומר, חומה המורכבת מגגות הבתים הסמוכים זה לזה. עוד נאמר שם לגבי מכירת בית בעיר שאינה מוקפת חומה (שם כה לא) 'ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב' על שדה הארץ יחשב, שמשמע שעיר מוקפת חומה היינו רק כאשר החומה היא סביב כל העיר, פרט למבצרים שיש להם חומתה – שהיא מוקפת חומה רק משלש רוחותיה ואילו ברוח הרביעית הים מקיף אותה. רבי אליעזר בר יוסי אומר, נאמר בכתוב 'וקם הבית אשר בעיר אשר לוא חומה', וכיון שתיבת 'לוא' כתובה בוא"ו ובאל"ף, יש לדורשה בשני המשמעויות, שאף שמשמעות הפשט הוא שיש לו חומה, מכל מקום כיון שכתוב גם 'לא' באל"ף, יש לדרוש שאף על פי שאין לו עכשיו חומה והיה לו קודם לכן מימות יהושע, נידון כעיר המוקפת חומה.
 שנינו במשנה: ואלו הן בתי ערי חומה כו' כגון קצרה הישנה של ציפורי, וחקרה של גוש חלב, ויודפת הישנה, וגמלא וגדוד וחדיד ואונה וירושלים, וכן כיוצא בהן. הגמרא מביאה ברייתא שמונה עוד ערים שהם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: תנא בברייתא, העיר גמלא שבגליל, וכן העיר נדר שבגליל, וכן הערים חדיד ואונה וירושלים שביהודה, כל אלו ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. שואלת הגמרא: מאי קאמר – מה היא כוונת הברייתא, וכי אין עוד ערים מוקפות חומה אלא הם, הלא יש על כל פנים את הערים המנויות במשנה שלא נמנו כאן.

פרק ו משנה ה

אֵל תִּבְקֹשׁ גְּדוּלָּה לְעֶצְמְךָ וְאֵל תַּחֲמוּד כְּבוֹד. יוֹתֵר מִלְמוּדָּךְ עֲשֵׂה. וְאֵל תִּתְּאוּה לְשִׁלְחָנְךָ שֶׁל מַלְכִּים, שִׁשְׁלַחְנֶךָ גְּדוּל מִשְׁלַחְנֶךָ, וְכִתְרֶךָ גְּדוּל מִכְתָּרֶךָ. וְנֶאֱמַן הוּא פֶּעַל מִלֻּאכְתָּךְ, שִׁשְׁשֵׁלֶם לָךְ שֶׁכֶּר פְּעֻלָּתְךָ:

נקודות משיחות קודש

בלימודך, כפה על עצמך ("עשה") ולמד "בקבלת עול" במידה גדולה יותר מאשר "התענוג" המוגבל שלך.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1240)

צריך להבין: מדוע יתאוה העוסק בתורה לשולחנם של מלכים, עד שצריך להזהירו מפני זה?

יתירה מזאת: מסדר הדברים במשנה משמע כי גם אם מקיים האדם את ההוראה הקודמת במשנה - "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד" - עדיין צריך להזהירו ש"אל תתאוה לשולחנם של מלכים"! מהי פשר תאוה זו שכל-כך צריך להזהיר מפניה?

מאידך גיסא, צריך להבין: מהלשון "ששלחנך גדול משלחנם" אפשר לדייק שעצם התאוה "לשלחנם של מלכים" אינה שלילית כל-כך ורק שאין בה צורך מפני ש"שולחנך גדול משולחנם"!

ביאור הענין:

במשנתנו מדובר על אדם שעמל ויגע בתורה מעל ומעבר לתענוג שיש לו בלימוד מצד עצמו⁷. לאדם זה הבטיחה התורה⁸ "אם בחוקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה⁹ - ונתתי גשמיכם בעתם וגו', דהיינו שכל צרכיו הגשמיים מובטחים לו. ומכיון שכל צרכיו בעולם יהיו בידו, הרי הוא "בעל הבית" ושליט על כל העולם, בבחינת "מאן מלכי רבנן"¹⁰.

על כך מוסיפה המשנה ואומרת "אל תתאוה לשולחנם של מלכים"; אף שהקב"ה נותן לך "שולחן של מלכים" כשכר על עמלך בתורה - אל לך להתאוות לכך. המשנה אינה אומרת כי אין להתעסק בדברים גשמיים. אדרבה, צריך להתעסק בדברים הגשמיים כדי "לבררם" ולהעלותם לקדושה. ההוראה היא רק לא להתאוות להם ולהתענג מהם¹¹.

על כך נשאלת השאלה - אם הפירוש ב"שולחן מלכים" הוא "עבודת הבידורים", "לברר" ולזכך את הגשמיות ועל-ידיה מתעלה גם האדם ה"מברר"¹² - אם-כן מדוע לא להתאוות "לשולחנם של מלכים"?

על כך התשובה היא - "ששולחנך גדול משולחנם". כלומר, על-אף המעלה הגדולה ב"עבודת הבידורים", אין היא מגיעה לדרגה הרוחנית המושגת בכח לימוד התורה. כי על-ידי לימוד התורה, האדם מתאחד עם מלך-מלכיה מלכים הקב"ה. נדרשת אמנם גם "עבודת הבידורים", אך יש לדעת כי תכלית העליה היא זו המושגת על-ידי לימוד תורה - "שולחנך גדול".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1241)

לענין "גדולה" אומרת לנו המשנה "אל תבקש" ואילו לענין "כבוד" - "אל תחמוד". משמעות הדברים היא ש"כבוד" - לא רק שאין "לחפש" אלא אסור "לחמוד" אותו כלל. לעומת זה "גדולה", אין "לחפש" אחריה ולבקשה, אך אין מניעה לחמוד אותה, שהרי לא נאמר "אל תחמוד גדולה" אלא רק "אל תבקש". והדבר דורש הסבר.

עוד צריך להבין: מהי הוראת המשנה "יותר מלמודך עשה"; אם כוונתה לומר שיש ללמוד תורה יותר מהרגילות¹, היה עליה לכתוב זאת באופן ברור ומפורש - "יותר מלמודך למד"! הביאור בזה:

בלימוד תורה יש מעלה ועדיפות ללימוד החותר אל ההלכה. כי בכדי לברר את סוגיות הש"ס, ולמצות את הדיון בשיטות הפוסקים עד לפסיקת הלכה למעשה, דרושה יגיעה והעמקה מיוחדת².

לאור זאת, היה מקום לומר כי לימוד ההלכה ולמעשה כדי להיות מורה הוראה בישראל הוא לימוד נכון ורצוי, שהרי באופן כזה הלימוד הוא בדרגה גבוהה!

משמיענו התנא ואומר: "אל תבקש גדולה לעצמך". בבואך ללמוד תורה, אל תעשה זאת לשם "גדולה" - להיות "מורה הוראה". לימוד תורה באמת הוא לימוד "לשמה", לשם התורה עצמה, ולא לשום מטרה אחרת (ואם נקבע לך משמים תפקיד של מורה הוראה בישראל יזמינו לך זאת מלמעלה).

וכך אפוא מתפרשים דברי המשנה: "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד". כבוד - הוא דבר שלילי, שהרי "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"³, ולכן אל תחמוד אותו אפילו בלבך. "גדולה", לעומת זאת, מותר לרצות. אין כל פסול בשאיפה לגדלות בתורה עד לדרגה שיוכל להורות הלכה, כי על-ידיה הוא מתעלה בתורה. ובכל זאת "אל תבקש גדולה". אין לרדוף ולחפש אחר גדלות זאת [ואולם לכשיציעו לו משרת מורה הוראה יכול לקבלה]⁴.

מכיון שאסור לחמוד כבוד, ואף גדולה אין לבקש - יכול הלומד לחשוש, שמא יהא לימוד התורה שלו נטול כל "חיות" - כי הנפש הבהמית מקבלת "חיות" רק כאשר יש לה כבוד וגדולה - והרי הלימוד צריך להיות ב"חיות" (גם של) הגוף והנפש הבהמית⁵!

על-כך מוסיפה משנתנו ואומרת, "יותר מלמודך עשה" - "עשה" מלשון כפיה⁶, כלומר, אף אם אין לך "חיות" ותענוג

(1) שהרי הפרק קרוי "קנין תורה", ובהתאם לכך, ההוראות בפרק זה מתייחסות ללימוד התורה. (2) ראה המשך יוס-טוב של ר"ה תרס"ו, עמ' ת"כ. וראה ירושלמי בכורים, פרק ג, הלכה ג' ר' זעירא. (3) לעיל פרק ד, משנה כא. (4) ראה ירושלמי בכורים שם. (5) ראה עירובין נד, א. והלכות תלמוד-תורה לרבנו זוקן, פרק ד, הלכה ט' "כל המשמיע קולו בשעת תלמודו ותלמודו מתקיים", ונתבאר בתניא פרק לו. (6) ראה בית יוסף יורה-דעה סימן רמח ד"ה ומי שאינו. (7) כאמור בביאור הקודם על המאמר "יותר מלמודך עשה", שהכוונה היא שיש לכפות על עצמו לימוד בקבלת עול, יותר מרגילותו. (8) בחוקותי כו, ג. (9) רש"י שם. (10) ראה גיטין סב, א. (11) ראה תניא תחילת פרק ז. (12) ראה לקוטי-תורה צו יג, ב; אמור לה, ג.

רסב לוח זמנים לשבוע פרשת בלק בחו"ל (פינחס באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:46	5:50	8:34	8:37	9:14	9:16	10:26	10:28	13:22	13:22	19:47	19:44	20:16	20:13	19:25	20:25
חיפה (ק)	5:42	5:46	8:31	8:33	9:12	9:14	10:24	10:26	13:21	13:21	19:53	19:50	20:19	20:16	19:21	20:28
ירושלים (ק)	5:43	5:47	8:32	8:34	9:12	9:14	10:24	10:26	13:20	13:20	19:52	19:49	20:16	20:13	19:09	20:25
תל אביב (ק)	5:44	5:48	8:33	8:36	9:14	9:16	10:26	10:27	13:22	13:22	19:49	19:46	20:18	20:15	19:27	20:27
אוסטריה, וינה (ק)	5:08	5:15	7:54	8:01	9:02	9:06	10:23	10:25	13:40	13:40	20:52	20:46	21:34	21:28	20:29	21:45
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:33	7:30	9:18	9:17	9:58	9:56	10:49	10:48	12:56	12:56	17:20	17:24	17:50	17:53	17:05	18:05
אוקראינה, אודסה (ק)	5:18	5:24	8:06	8:12	9:08	9:11	10:28	10:30	13:42	13:42	20:48	20:43	21:28	21:22	20:25	21:38
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:43	4:50	7:30	7:36	8:37	8:40	9:57	10:00	13:14	13:14	20:25	20:20	21:07	21:01	20:03	21:19
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:53	4:59	7:38	7:45	8:47	8:50	10:08	10:10	13:25	13:25	20:38	20:33	21:21	21:14	20:16	21:32
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:10	5:17	7:50	7:59	9:08	9:12	10:31	10:33	13:51	13:51	21:12	21:06	21:57	21:50	20:49	22:09
אוקראינה, קייב (ק)	5:02	5:09	7:40	7:50	9:01	9:04	10:23	10:26	13:44	13:44	21:05	20:59	21:51	21:44	20:42	22:03
איטליה, מילאנו (ק)	5:48	5:54	8:37	8:42	9:36	9:40	10:55	10:57	14:08	14:08	21:12	21:08	21:49	21:43	20:50	21:59
אקוודור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:46	8:46	9:16	9:17	10:19	10:19	12:50	12:51	18:23	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:59	7:56	9:50	9:49	10:27	10:26	11:19	11:19	13:30	13:30	18:02	18:06	18:30	18:34	17:47	18:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:07	9:04	10:46	10:45	11:27	11:26	12:17	12:16	14:21	14:22	18:35	18:40	19:08	19:12	18:21	19:24
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:51	5:56	8:42	8:46	9:30	9:32	10:45	10:47	13:49	13:49	20:33	20:29	21:06	21:02	20:12	21:16
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:37	5:41	8:27	8:31	9:17	9:20	10:33	10:35	13:39	13:39	20:26	20:22	21:01	20:56	20:05	21:10
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:37	5:42	8:28	8:32	9:17	9:20	10:34	10:36	13:39	13:39	20:27	20:23	21:01	20:57	20:06	21:11
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:08	6:13	8:58	9:03	9:51	9:54	11:08	11:10	14:16	14:16	21:08	21:04	21:44	21:39	20:46	21:53
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:30	6:34	9:18	9:20	9:57	9:59	11:08	11:10	14:02	14:02	20:25	20:23	20:53	20:50	20:05	21:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:51	5:55	8:41	8:43	9:23	9:25	10:36	10:37	13:33	13:34	20:04	20:01	20:34	20:31	19:44	20:43
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:38	6:41	9:24	9:26	10:01	10:02	11:11	11:12	14:01	14:01	20:15	20:13	20:42	20:40	19:56	20:51
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:31	5:35	8:21	8:25	9:12	9:15	10:28	10:30	13:35	13:35	20:24	20:20	20:59	20:55	20:03	21:09
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:01	6:06	8:52	8:56	9:42	9:44	10:58	10:59	14:03	14:03	20:50	20:46	21:24	21:20	20:29	21:34
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:28	5:33	8:18	8:22	9:10	9:13	10:27	10:29	13:34	13:34	20:25	20:21	21:00	20:55	20:03	21:10
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:01	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	13:08	13:09	18:15	18:17	18:40	18:42	17:59	18:51
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:43	5:50	8:16	8:28	9:43	9:47	11:06	11:09	14:29	14:29	21:53	21:47	22:41	22:33	21:30	22:53
בלגיה, בריסל (ק)	5:45	5:52	8:21	8:31	9:44	9:48	11:07	11:10	14:29	14:29	21:52	21:45	22:38	22:31	21:28	22:50
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:47	8:55	8:55	9:29	9:28	10:25	10:24	12:43	12:43	17:41	17:44	18:03	18:05	17:25	18:15
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:34	8:43	8:43	9:16	9:15	10:12	10:12	12:31	12:31	17:26	17:29	17:52	17:54	17:10	18:04
בריטניה, לונדון (ק)	4:59	5:07	7:30	7:43	9:01	9:04	10:24	10:26	13:47	13:47	21:15	21:08	22:01	21:53	20:54	22:13
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:57	5:05	7:15	7:15	9:04	9:08	10:29	10:32	13:56	13:56	21:31	21:24	22:24	22:15	21:11	22:38
גרמניה, ברלין (ק)	5:00	5:08	7:12	7:37	9:04	9:08	10:28	10:31	13:53	13:53	21:26	21:19	22:14	22:05	21:02	22:27
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:31	5:38	8:11	8:20	9:29	9:33	10:51	10:54	14:11	14:11	21:31	21:25	22:16	22:09	21:08	22:28
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:54	6:53	8:58	8:57	9:32	9:31	10:27	10:27	12:43	12:44	17:39	17:42	17:59	18:01	17:23	18:11
הודו, מומבאי (ח)	6:09	6:11	8:51	8:52	9:25	9:26	10:32	10:34	13:17	13:18	19:20	19:19	19:45	19:44	19:01	19:54
הודו, פונה (ח)	6:06	6:08	8:47	8:49	9:21	9:22	10:29	10:30	13:13	13:14	19:15	19:14	19:40	19:39	18:56	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	5:00	5:07	7:47	7:54	8:53	8:56	10:13	10:15	13:29	13:29	20:38	20:33	21:20	21:13	20:16	21:30
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:40	4:45	7:31	7:35	8:21	8:24	9:37	9:39	12:43	12:44	19:32	19:28	20:07	20:02	19:11	20:16
יוון, אתונה (ק)	6:14	6:18	9:04	9:07	9:50	9:53	11:05	11:07	14:07	14:08	20:48	20:45	21:21	21:17	20:27	21:30
מולדובה, קישינב (ק)	5:23	5:29	8:11	8:17	9:15	9:18	10:35	10:37	13:49	13:49	20:57	20:52	21:38	21:32	20:35	21:49

לוח זמנים לשבוע פרשת בלק בחו"ל (פינחס באה"ק) בערים שונות בעולם רסג

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:08	6:06	8:47	8:49	9:22	9:23	10:30	10:31	13:15	13:15	19:18	19:16	19:43	19:42	18:59	19:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:01	8:06	9:33	9:32	10:19	10:17	11:05	11:04	13:05	13:06	17:05	17:11	17:41	17:46	16:52	17:59
נפאל, קטמנדו (ח)	5:20	5:17	8:03	8:06	8:41	8:43	9:52	9:53	12:44	12:44	19:02	19:00	19:30	19:27	18:42	19:38
סין, בייג'ין (ח)	5:02	4:57	7:48	7:51	8:36	8:39	9:52	9:54	12:57	12:57	19:43	19:39	20:17	20:13	19:20	20:26
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:05	9:35	9:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:41	13:41	19:16	19:16	19:40	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:39	4:31	6:33	7:10	8:34	8:38	9:58	10:01	13:23	13:23	20:52	20:45	21:42	21:33	20:28	21:54
פרו, לימה (ח)	6:29	6:30	8:49	8:49	9:20	9:20	10:19	10:20	12:44	12:45	17:58	18:00	18:23	18:24	17:42	18:33
צרפת, ליון (ק)	6:10	6:04	8:53	8:59	9:53	9:56	11:12	11:14	14:25	14:25	21:28	21:23	22:08	22:02	21:06	22:18
צרפת, פריז (ק)	6:08	6:02	8:46	8:53	9:57	10:00	11:18	11:21	14:36	14:36	21:53	21:47	22:34	22:27	21:30	22:45
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:51	8:24	8:25	8:55	8:55	9:59	9:59	12:33	12:34	18:13	18:14	18:37	18:37	17:56	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	5:54	5:49	8:39	8:44	9:34	9:37	10:52	10:54	14:01	14:01	21:01	20:56	21:35	21:29	20:39	21:45
קנדה, מונטריאול (ק)	5:25	5:19	8:08	8:13	9:07	9:10	10:26	10:28	13:39	13:39	20:42	20:37	21:20	21:14	20:20	21:30
קפריסין, לרנקה (ק)	5:46	5:42	8:32	8:35	9:15	9:17	10:28	10:30	13:27	13:27	20:00	19:57	20:31	20:28	19:40	20:40
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:45	4:36	7:02	7:03	8:47	8:52	10:13	10:16	13:44	13:44	21:27	21:19	22:23	22:13	21:02	22:38
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:13	4:04	6:35	6:36	8:17	8:22	9:45	9:48	13:18	13:18	21:10	21:02	22:06	21:54	20:45	22:21
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:45	4:39	7:26	7:32	8:31	8:34	9:51	9:53	13:06	13:06	20:14	20:09	20:56	20:49	19:52	21:06
שווייץ, ציריך (ק)	5:49	5:43	8:30	8:36	9:35	9:39	10:55	10:58	14:11	14:11	21:25	21:19	22:01	21:55	21:02	22:12
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:00	5:58	8:36	8:38	9:09	9:10	10:15	10:16	12:56	12:57	18:50	18:49	19:15	19:14	18:32	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּינֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוֹ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלִת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

תקופה: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00689
14/07/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

